ZIONS ROEM EN STERKTE,

OFTE

VERKLAARING VAN DE ZEEVENENDERTIG ARTIKELEN

DER

Nederlandsche Geloofsbelydenis.

VOORAF GAAT EEN

HISTORISCH-BERIGT,

NOPENS DE

BELYDENIS EN GELOOFSHERVORMING IN DE NEDERLANDEN

DOOR

ARNOLDUS [illegible]TERDAM,

Bedienaar des Goddely[illegible]Woords te Zuylen.

Op nieuw uitgegeven, en bij ons kerkelijk publiek ingeleid

DOOR

Dr. A. KUYPER.

TWEEDE DEEL.

GEBROEDERS HUGE.

ROTTERDAM.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 2007
THEOLOGICAL SEMINARY

KUYPER BX9429.B3 R62 1900

Rotterdam, Arnoldus,
1718-1781.
Verklaring der Nederlandsche
geloofsbelijdenis /

ZIONS ROEM EN STERKTE,

OFTE

VERKLAARING VAN DE ZEEVENENDERTIG ARTIKELEN

DER

Nederlandsche Geloofsbelijdenis

DOOR

ARNOLDUS ROTTERDAM,

Predikant te Steenwyk.

LIBRARY OF PRINCETON
MAR - 5 2010
THEOLOGICAL SEMINARY

Tweede Deel.

GEBROEDERS HUGE.
ROTTERDAM.
1900.

Voorreeden

aan den Waarheid en Godvrugt-lievenden Leezer!

Zie daar, Waarheid en Godvrugt-lievende Leezer, het tweede of laatste Deel van myne Verklaaring over de NEDERLANDSCHE GELOOFSBELYDENIS, vervat in de XXXVII. ARTIKELEN. Komt dit Werk zo spoedig niet, als ik gedagt en gy verwagt hadt, te voorschyn; ik vertrouw, dat ik by allen, die de omstandigheden kundig zyn waar in ik eenen geruimen tyd verkeert hebbe, ligt verschooning zal vinden. Zedert de uitgaave van het eerste Deel behaagde het den Grooten Herder zyner Schaapen de Beroepinge van STEENWYK op my te doen vallen. Ik zag en ondervond in die Beroepinge zo veele staande blyken der Godlyke Voorzienigheid, dat ik dezelve volvaerdig, in des Heere vreeze, met blydschap aannam. Hier komende, vond ik terstont handen vol werks. Eene groote Gemeinte,

daar ik lust in hadde, en in de Huisbezoekinge by de twaalfhondert Ledematen geteld en gevonden hebbe; daar en boven door het vertrek van beide hunne Voorgangers, voor myne komste, als Schaapen zonder Herder. Over de agtien Maanden heb ik hier alleen gearbeid. Een gantsch rond Jaar myne gewoone Dag-ordeningen tweemaal ter week vervuld. De Weeklyksche Catechizatien, met de gewoone Huis-bezoekingen, zo binnen als buiten de Stad waargenomen. Ook heb ik op het vriendelyk voorstel van de WEL-EDELE AGTBAARE HEEREN VAN DE MAGISTRAAT dezer Stad, een' derde Predik beurt, die anders stil stont, ten beste der Gemeente, geern willen vervullen; waar voor Hunne WELEDELE AGTBAARE my bezolding hadden toegelegd; doch daar voor ik niet anders begeert, en onlangs tot myn genoegen een goed Historisch Werk, met dank-betuiging ontfangen heb. Ik zwyge van het aantal der Predik-beurten, op het vriendelyk verzoek der Heeren en Broederen des Eerwaarden Klassis van Steenwyk en Vollenhoven, nu en dan vervult. Dus het my somtyds ondoenlyk was aan het tegenwoordig Werk met aandagt te denken, veel minder tyd tot schryven heb konnen uitvinden. Want hoewel ik deze Belydenis in myne voorige Gemeinte te Zuilen gepreedikt heb, zo hadt ik niet dan korte ontwerpen daar van over, die my, als ik tot het uitbreiden van zaaken kwam, weinig van dienst konden zyn. Egter ben ik onder Gods hulpe by het eindigen van het voorgaande Jaar zo ver gekomen, dat ik dit Werk, zo als het u voor tegenwoordig wordt aangeboden, ten einde bragt. Doch de verafgelegenheid van den Druk-pers heeft deszelfs Uitgaave vertraagt, en zou al verder vertraagt hebben, by

aldien ik niet hadt konnen besluiten, de overzigt en verbeetering der Proeven eenen anderen, daar toe bekwaam, over te laaten. Koom ik dan wat langzamer met dit Deel, onder het oog der Vaderlandsche Kerk, als veelen wel gedagt en gewenscht hadden, 't is beter laat als nooit. Ik heb alles wat in my was aangewend om uw verlangen te beantwoorden, en danke mynen God ook, dit Penningsken te mogen werpen in den Schatkist der Kerke. Och dat het mogt strekken tot bevordering van waare Godzaligheid.

Een zaak moet ik melden, eer ik afbreeke: Veelen hadden geern gezien dat ook dit Boekdeel was versiert geweest met een kort vervolg van ons Historisch Berigt, tot op deezen tegenwoordigen tyd. Dit ben ik van zins geweest te doen; doch door myn vertrek naar Steenwyk heb ik ook dit voorneemen moeten staaken. Te Zuilen woonde ik onder den rook van Utrecht, en hadt den vryen en gemakkelyken toegang tot de Sinodale Kast; daar en boven eene gemeensaame verkeering met Geleerde Mannen, welken my die Schriften konden byzetten, die tot het saamen stellen van zulk een Historie behooren, en my tot heden, voor een groot gedeelte, ontbreeken. Wat ik ondertusschen van zins ben, zal de tyd leeren.

Terwyl ik afbreeke, zo vermaanen wy onze Leerlingen, die tot heden zig met lust in het eerste Deel geoeffent hebben, ook haar gebruik te maaken van dit Deel, waar in de Leere der Waarheid, gebouwd op het fondament der Apostelen en Propheten, duidelyk wordt ter neer gestelt, met hartelyke toebidding dat de goede God haare harten verder gelieve te heiligen in zyne Waarheid, en

met alle onze Lezeren, en die de Waarheid in ongeveinsde liefde betragten, geven zal een zalig einde!

Ik noeme my,

Waarheid en Godsvrugtlievende Lezer,

Uw heilzoekende Dienaar in Christus,
ARNOLDUS ROTTERDAM.

Uit myn Kamer, den XXVI.
van Wynmaand des Jaars 1757.

ZIONS ROEM EN STERKTE,

OFTE VERKLAARING VAN DE

Nederlandsche Geloofs-belydenis.

VERVAT IN DE XXXVII. ARTIKELEN.

XVI. ARTIKEL,

Van de Eeuwige verkiezingen Gods, zommige tot genade, en regtvaerdige verwerpinge van andere.

Wy ghelooven dat, 't geheel gheslacht Adams door de sonde des eersten menschen, in verderffenissen ende onderganck zijnde, God hem selven sodanich bewesen heeft als hy is; te weten, Barmhertich ende Rechtveerdich. Barmhertig; door dien dat hy uyt dese verderffenisse treckt, ende verlost de gene die hy in sijnen eeuwighen ende onverganckelicken raet, uyt enckele goedertierenheyt uytvercoren heeft in Jesu Christo onsen Heere; sonder eenighe aen-merckinghe harer wercken. Rechtveerdich, door dien hy de andere laet in haren val ende verderf, daer sy haer-selven in gheworpen hebben.

VRAGE.

Wat behoort voornamelyk tot regt besef van onzen godsdienst?

Antw. Tot regt besef der waare Religie behoort voornamelyk de kennisse van twee Personen, te weeten, ADAM en CHRISTUS: 1 Cor. 15: 22. Want gelyk ze alle in ADAM sterven, also zullen ze ook in CHRISTO alle levendig gemaakt worden

---

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. Door Adam zyn wy gevallen in groote schuld; door Christus betalen wy, en krygen onze reekening uitgewischt. Door Adam zyn wy verkogt onder de zonde; door Christus zyn wy van de zonde verlost. In Adam zien wy de blyken van Gods geregtigheid; maar in Christus de lieffelijke bewyzen van zyne barmhertigheid. In Adam is onze natuur verdorven, het beeld Gods verbrooken, de gedaante des Satans op ons, en zyn wy gevallen in den afgrond aller elende. In Christus werdt onze natuur geheiligt, het beeld Gods in ons opgerigt, en zyn wy overgezet tot het ryke der genade, in de lieffelijke omhelzingen van de fonteine aller vertroostinge. De Leere van de Erfzonde door Adam, en van de genade door Christus, zyn als twee aspunten, rontsom, welke haar beweegen alle andere ligten van den Godsdienst. Alle Zaligmakende kennisse ontmoet den anderen in deeze twee groote punten of polen van onzen redelijken Godsdienst. Men zie Paulus redeneeringe, Rom. 5 : 12—21.

Vrag. Werden dan alle Menschen wederom door Christus Zalig, alzo zy door Adam zyn verdoemt geworden?

Antw. Neen ze: Maar alleen de gene die hem door een opregt geloove werden ingelyft, ende alle zyne weldaden aanneemen, Joh. 3: 36. Die in den Zoone ge-

looft, die heeft het eeuwige leven, Cap. 1 : 12. Maar zo veele hem aangenomen hebben, dien heeft hij magt gegeeven kinderen Gods te worden, namentlyk die in zynen name gelooven.

Vrag. Wie zyn die?

Antw. Die God van eeuwigheid heeft uitverkoren, Handel. 13: 48. Ende daar geloofden zo vele, als 'er geordineert waren tot het eeuwige leeven.

Vrag. Heeft God van eeuwigheid vast gestelt wie Zalig zal worden, ende wie niet?

Antw. Ja doch. Dus worden wy geleert, Rom. 9: 22, 23, daar Paulus spreekt van de Vaten der barmhertigheid, die God te voren bereid heeft tot zyner heerlykheid, en wederom van de Vaten des toorns tot het verderf toebereid.

∴ Vrag. Dit is voorwaar een verheeve leer, maar is 't wel nodig dat men deeze stoffe verhandele, en den volke uitlegge?

Antw. Een tyde van Augustinus zyn 'er geweest, die niet goedvonden dat die Oudvader deeze stoffe verklaart hadde, en heden vind men ook Menschen die van het zelve gevoelen zyn; dog zonder grond.

1. Christus en zyne Apostelen hebben daar verscheide malen van gesprooken en geschreeven, hoewel zy het kwaad gebruik dat 'er zommige van maken zouden, wel voorzagen. Men leeze Matth. 11 : 25, 26. Marc. 13 : 20, en 26. Luc. 10 : 20. Joh. 15 : 16, en 17 : 9, 24. Vergeleken met Rom. 8 : 29, 30. Cap. 9. Eph. 1 : 4, 5. 2 Thessal. 2 : 13. 2 Tim. 2 : 19.

2. De vyanden der waarheid, maken geen zwarigheid dit Hoofdstuk met heillooze dwalingen te verderven, en de regtsinnige Leer van schandelijke dwalingen verdagt te maken, als of wy alle Godsdienst in de gemoederen der Menschen uitblusschen, en dezelve op een zagt oorkussen van zorgeloosheid en goddeloosheid, of in een diepe afgrond van wanhoop ter neder werpen; welke dingen dewyl zy alle loutere valsheeden zyn, door eene regtmatige verklaringe van dit leerstuk aan 't ligt komen.

Vrag. Is de kennisse van dit leerstuk nuttig voor de Godzalige?

Antw. De kennisse van deeze Leere strekt

1. Tot stoffe van dankzegginge aan God voor zyne onverdiende genade, waar mede hy ons heeft lief gehad van voor de grondlegginge der Waereld, 2 Thessal. 2 : 13. Maar wy zyn schuldig altyd Gode te danken over u, Broeders, die van den Heere bemind zyt, dat u God van den beginne verkoren heeft tot Zaligheid, in heiligmakinge des Geestes, ende geloove der waarheid.

2. Zy is een fondament van ons vertrouwen op God, 2 Tim. 2 : 19. Evenwel het vaste fondament Gods staat, hebbende deezen Zegel: De Heere kent de gene die zyne zyn : Ende een iegelyk die den name Christi noemt, sta af van ongeregtigheid.

3. Zy is een fonteine van allerlei blydschap en troost in kruis en verdrukking, Luc. 10 : 20. Dog verblydt u daar in niet, dat de geesten u onderworpen zyn: maar verblydt u veel meer dat uwe namen geschreven zyn in de Hemelen.

4. Zy is een spoore tot heiligmakinge in den wandel, Eph. 1 : 4. Gelyk hy ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegginge der Waereld, opdat wy zouden heilig ende onberispelyk zyn voor hem in de liefde.

∴ Vrag. Hoe behoort men dit leerstuk te verhandelen?

Antw. 1. Als een verborgentheid, waar in afgronden zyn die vleesch en bloed niet onderwinden moeten te peilen, maar die wy eenvoudig geloven en belyden, als klaar genoeg tot onzer vertroosting voorgesteld in Gods woord.

2. Met voorzigtigheid. Men moet zegt de vermaarde Pictet, dit stuk niet leeren aan zulke, die de allerklaarste waarheden van het Christendom nog niet kennen, en melk van noden hebbende, nog niet bekwaam zyn de vaste spyze te verdragen. Neen dan moet men Christus navolgen, die om Nicodemus te bekeeren, zig vergenoegt met hem voor te stellen, dat die in hem gelooft niet zal verlooren gaan, maar die niet gelooft zal hebben, alrede veroordeelt is, Joh. 3 : 18.

3. Met agtneeming van tyd en gelegentheid. Wanneer wy Gelovige vinden, die in tyden van vervolginge ofte

andere ongeleegentheden bedugt zyn, dat zy de kragt der aanvegtingen niet zullen konnen uitstaan, en dat zy voor eeuwig zullen verloren gaan, dan kan en moet men hen door verklaring van deezen Geloofs-Artikel sterken, gelijk Paulus doet, Rom. 8 : 28—30.

Vrag. Wat naam draagt dit besluit Gods, betreffende den eeuwigen staat der redelijke Schepselen?

Antw. Dit besluit wordt doorgaans genoemt προορισμος Proörismos Voorschikkinge ofte Voorverordineeringe. In 't Latyn Prædestinatio.

∴ Vrag. Is dit woord Schriftuurlijk?

Antw. In het afgetrokkene leezen wy dit woord in de Schriftuur niet, die evenwel de spreekwijze heeft van te voren verordineeren, Eph. 1 : 5. Ordineeren, Handel. 13 : 49. Stellen, 1 Thessal. 5 : 9. Te voren opschryven, Jud. vers 4. Voornemen, Eph. 1 : 11. Een welbehagen, Matth. 11 : 26. By Augustinus en andere Oudvaders, die zig tegen de Pelagianen hebben aangekant, is dit woord gemeen. 't Beteekent in kragt de schikkinge der Menschen tot een zeeker einde, eer zy niet alleen daar toe geraken, maar ook eer zy geboren zyn, ja eer de Waereld was, Rom. 8 : 29. Die hy te voren gekent heeft, die heeft hy ook te voren verordineert.

Vrag. Wat noemt gy de Prædestinatie ofte Voorverordineeringe?

Antw. Gods onveranderlijk besluit, gaande over den eeuwigen staat der redelijke Schepselen.

Vrag. Hoe veelerlei zoort van redelijke Schepselen zyn er?

Antw. Tweederlei; namentlijk Engelen en Menschen.

Vrag. Leest men in de Schrift van een voorverordineering der Engelen?

Antw. Men leest in de H. Schrift van een voorschikkinge der Engelen,

1. Zo wel van goede die God verkoren heeft tot Zaligheid, 1 Tim. 5: 21. Ik betuige voor God ende den Heere Jesu Christo, ende de uitverkoorne Engelen, dat gy deeze dingen onderhoud zonder vooroordeel.

2. Als van kwade Engelen die God in de Helle geworpen heeft, Matth. 25: 41. Gaat weg van my gy vervloekte in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel ende zijne Engelen bereid is.

Vrag. Waar leest men van een voorschikkinge der Menschen?

Antw. 1 Thessal. 5: 9. God heeft ons niet gestelt tot toorne: maar tot verkryginge der Zaligheid door onzen Heere Jesum Christum. Nadrukkelijk en zeer verheven, Rom. 9: 21—23. Of en heeft de Pottebakker geen magt over het leem, om uit den zelven klomp te maken het eene, een vat ter eeren, ende het andere ter oneeren? ende of God willende zynen toorn bewyzen, ende zynen magt bekent maaken, met veele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns tot het verderf toebereit: Ende op dat hy zoude bekent maken den rykdom zyner heerlykheid over de vaten der barmhertigheid, die hy te voren bereid heeft tot heerlykheid?

∴ Vrag. Is de voorschikkinge der Menschen onderscheiden van die der Engelen?

Antw. Ja dog.

1. De Menschen zyn alle door de zonde gevallen, en in deezen staat door de Goddelijke voorschikkinge van malkanderen onderscheiden; daar alleen de Engelen die verloren gaan, gezondigt hebben, en alzo van de andere die niet gezondigt hebben, door de dadelijke overtreedinge van Gods besluit zyn afgezondert.

2. De Engelen zyn niet gelijk de Menschen, tot de

Zaligheid geschikt in en door Christus als Middelaar, nog tot de Verdoemenisse door eenig ongeloof in hem.

3. In de verwerpinge der Engelen is wel een betoninge van Gods regtvaerdigheid, maar niet in de verkiezinge der zelve die van zyne barmhertigheid, dewyl zy nooit in elende zyn vervallen geweest, maar door Gods genade by hunne eerste regtheid zyn bewaart geworden.

Vrag Wat zyn de eigenschappen van dat besluit?

Antw. Dit besluit is eeuwig voor de grondlegginge der Waereld, Rom. 8: 29. Want die hy te voren gekent heeft, die heeft hy ook te voren verordineert den beelde zyns Zoons gelykformig te zyn, op dat hy de Eerstgebooren zy onder veele broederen. Vrywillig, als zynde een daad van Gods volstrekte Oppermagt, Matth. 11: 26. Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U! Wys, verordineerende de gepaste middelen om het einde van zyn besluit uit te voeren, Rom. 11: 33. ô Diepte des rykdoms beide der wysheid ende der kennisse Gods! Hoe ondoorzoekelyk zyn zyne oordeelen, ende onnaspeurlyk zyne weegen. Onafhankelijk, van alle geval of hoedanigheid in den Mensch, Rom. 9: 15, 16. Ik zal my ontfermen diens ik my ontferme, ende zal barmhertig zyn, dien ik barmhertig ben. Zo en is 't dan niet des genen die wil, nog des genen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Onveranderlijk en vast, Rom. 8: 30. Ende die hy te voren verordineert heeft, deeze heeft hy ook geroepen: ende die hy geroepen heeft, deeze heeft hy ook geregtvaerdigt: ende die hy geregtvaerdigt heeft, deeze heeft hy ook verheerlykt.

Vrag. Tot wat Menschen strekt zig de voorverordineeringe Gods uit?

Antw. Tot alle Menschen, ook zelf tot de Heere Christus, die daarom genoemt word Gods knegt dien

hy uitverkoren heeft, Jes. 42: 1. Het Lam Gods, dewelke is te voren gekent geweest voor de grondlegginge der Waereld, 1 Petri 1 : 20. En wel tot elk in het byzonder, die daarom ook met haar namen wel eens worden uitgedrukt, Rom. 9: 13. Jacob hebbe ik lief gehad, ende Esau hebbe ik gehaat. Of tegen malkanderen worden overgestelt, Matth. 20: 16. Veele zijn geroepen, maar weinige uitverkooren.

∴ Vrag. Hoe zyn de Menschen Gode in zyn eeuwige voorschikkinge voorgekomen?

Antw. Zommige hebben geoordeelt, dat het voorwerp der Prædestinatie is, de Mensch nog niet geschapen immers nog niet gevallen zynde, maar als nog zullende geschapen ende ten val toegelaten worden, welke daarom de naam van Supra Lapsarii, dat is Bovenval Dryvers, dragen. Andere, dat de Mensch in de Prædestinatie der verkiezinge moet aangemerkt worden, niet alleen als reets gevallen: maar ook als reets verlost door Christus en 't gelove in hem; en die der verwerpinge als nu gevallen en ongelovig zynde. Of anders, dat men 's Menschen scheppinge ende toelatinge van deszelfs val, moet voor het besluit van 's Menschen Zaligheid of Verdoemenisse stellen, die daarom Infra Lapsarii, dat is Onderval-Dryvers, genoemt zyn.

∴ Vrag. Wat dunkt u van dit geschil?

Antw. Veele Godsgeleerde zyn met de geleerde Mark van oordeel, dat dit verschil van zeer weinig belang is, en gemakkelijk kan vereffent worden, nadien wederzyds vast staat, dat 'er maar een eenvoudig besluit is in God, door welke alle de werken Gods in der tyd wyslijk aan malkanderen zyn gehegt, en dat het zelve volkomen vry en onafhankelyk is, zonder dat God door eenige meerdere of mindere waardigheid der Schepselen hier toe bewogen zy; ja ook volkomen heilig en Gode betamelijk, zo dat daar geen straffe word toegeleid als aan die gene, welke ze door de zonde verdient heeft, en gene genade, als aan die gene, welke ze van noden heeft. In gevolge het verschil dan maar bestaat in de leerwyze, zo als men de Goddelijke

besluiten of schikt na de uitkomst; het besluit van de Scheppinge des Menschen en toelatinge van des Menschen val, begrypende voor dat van 's Menschen uithelpinge of verdoemenisse; of meer na den aart der zaake zelve; het besluit van het laatste einde, zynde de eer van Gods barmhertigheid en regtvaerdigheid, laat gaan voor dat van de middelen daar toe leidende, onder welke ook is de toelatinge van des Menschen val. De Schrift geeft aanleiding tot de eerste leerwyze, wanneer zy de verkiezinge brengt tot de Goddelyke ontferminge, Rom. 9 : 15, 16. Zo ook tot de laatste, wanneer zy spreekt van God als een Opper-Heer die zynen toorn, en den rijkdom zyner heerlykheid, in dit stuk heeft willen bewyzen, Rom 9 : 21, 22, 23.

∴ Vrag. Wat is uw gevoelen?

Antw. Indien wij bepaling maken, dan zeggen wy met gemelde Godsgeleerde, wij houden het met die gene, welke zeggen dat de voorschikkinge gaat omtrent den gevallen Mensche. 1. Voor zo verre die leerwyze meer geschikt is na onze bevatting, om dit gewigtig leerstuk der voorschikkinge beeter te verstaan. 2. Om dat het bloote voornemen Gods van zyne barmhertigheid en regtvaerdigheid, de voorschikkinge Gods niet uitmaakt. 3. Dewyl de namen van voorschikkinge en verkiezinge in de Schrifttuure een veel bepaalder beteekenisse hebben. 4. Om dat men gene bevattinge van de verlossinge en verdoemenisse der Menschen kan maken, zonder deeze als geschapen en door de zonde verdoemelyk aan te merken. 5. Eindelijk, de Belijdenis van onze Kerk stemt volgens den inhoud van dit Artikel, met deeze leerwyze volkomen overeen.

Vrag. Wat is het einde der voorverordineeringe Gods?

Antw. 1. Het oppereinde is Gods eere. Sprenk. 16 : 4. De HEERE heeft alles gewrogt om zyn zelfs wille: Ja ook den Godlooze tot den dag des kwaads. En wel voornamentlijk

a. Die van zyne genade en barmhertigheid, volgens Eph. 1 : 5, 6. Die ons te voren verordineert heeft — tot prys der heerlykheid zyner genade, door welken hy ons begenadigt heeft in den geliefden:

b. En die van zyne regtvaerdigheid, volgens Rom. 9 : 22. Ende of God willende zynen toorn bewyzen, ende zyne magt bekent maken, met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns tot het verderf toebereid.

2. Het ondereinde, ten deele de Zaligheid, ten deele de verdoemenisse der Menschen; waar uit dan bloeijen de twee zoorten van voorschikkingen, te weten de verkiezinge van eenige, ende verwerpinge van andere. Het een en ander staat ons nader ter verklaringe van deezen Artikel, te beschouwen.

∴ Vrag. Hoe werd deezen Artikel verdeelt?

Antw. In twee deelen.

I. Het eerste behelst een voorstel, waar in Gods heerlijkheid van twee zyden vertoont wordt; te weten zyne Barmhertigheid en Regtvaerdigheid. Wy geloven dat het geheel geslagte Adams door de zonde des eersten Mensche, in verderffenisse en de ondergang zynde, God hem zelven zodanig beweezen heeft als hy is; te weten, Barmhertig ende Regtvaerdig.

II. Het tweede een verklaring van dit voorstel.

A. Ten opzigte van Gods Barmhertigheid, met deeze woorden. Barmhertig: door dien dat hy uit deeze verderffenisse trekt, ende verlost de gene die hy in zyne eeuwigen ende onvergankelyken raadt, uit enkele goedertierentheid uitverkoren heeft in Jesu Christo onzen Heere; zonder eenige aanmerkinge haarer werken.

B. Ten opzigte van Gods Regtvaerdigheid, in deezer voegen. Regtvaerdig; door dien hy de andere laat in haren val ende verderf, daar zy haar zelven ingeworpen hebben.

Vrag. Waar mede begint dezen Artikel?

Antw. Met een veronderstelling, dat alle Menschen Gode in zyn eeuwige voorschikkinge, zyn voorgekomen in een en dezelfde staat, als gebragt door de zonde des eersten Mensche, in een staat van verderffenisse ende ondergang. 't Welk Paulus klaar vertoont in de gelijkenisse van een Pottebakker, die uit een en het zelfde leem het eene vat maakt ter eere, ende het andere ter oneere, Rom. 6 : 21. Of en heeft de Pottebakker geen magt over het leem, om uit den zelven klomp te maa-

ken het eene, een vat ter eeren, ende het ander ter oneeren?

Vrag. Hoe bewijst God zig als Barmhertig?

Antw. Door dien dat hy de zyne uit deeze verderffenisse trekt, ende dadelijk in Christus verlost, Gal. 1:4. Die hem zelven gegeven heeft, voor onze zonden, op dat hy ons trekken zoude uit deeze tegenwoordige booze Waereld, na den wille onzes Gods ende Vaders.

Vrag. Wie zyn de zyne?

Antw. Die hy in zyn eeuwigen en onvergankelyken raad uit enkele goedertierentheid, VERKOREN heeft in Christo Jesu onzen Heere, zonder eenige aanmerkinge hunner werken, 2 Tim. 2: 19. Evenwel het faste fondament Gods staat, hebbende deezen zegel. De Heere kent de gene die ZYNE zyn.

Vrag. Spreekt Gods woord van eene eeuwige verkiezinge?

Antw. Overvloedig; onder andere in 't O. Testament, Jerem. 31: 3. Ja ik hebbe u lief gehad met een' EEUWIGE LIEFDE, daarom hebbe ik u getrokken met goedertierentheid. En in 't N. Testament, Eph. 1:4—6. Gelyk hy ons uitverkoren heeft in hem, voor de grondlegginge der Waereld, op dat wy zouden heilig ende onberispelyk zyn voor hem in de liefde: Die ons te voren verordineert heeft tot aanneeminge tot kinderen, door Jesum Christum in hem zelven, na het welbehagen zyns Willens: Tot prys der heerlykheid zyner genade, door welke hy ons begenadigt heeft in den geliefden.

Vrag. Wat is de verkiezinge?

Antw. De verkiezinge is dat eeuwig onveranderlyk besluit Gods, waar door hy van eeuwigheid besloten heeft, zommige Menschen door het gelove in Christus Zalig te maken, tot roem van zyne genade en vrymagtig welbehagen.

*** Vrag. Wat naam draagt de verkiezinge in de Schrift?

Antw. De verkiezinge werd genaamt Προγνωσις Prógnosis, een voorkennisse, 1 Petri 1: 2. Uitverkoorne na de voorkennisse Gods des Vaders. Προθεσις Próthesis, een voornemen, Rom. 8: 28. Die na zyn voornemen geroepen zyn. Προορισμός Proörismos, eene voorbepalinge, ofte voorverordineeringe, Eph. 1: 5. Die ons te voren verordineert heeft. E'κλογή Ecloge, een verkiezinge, Rom. 9: 11. Op dat het voornemen Godts, dat na de verkiezinge is, vast blyve. Een inschryving in het boek des Levens, Luc. 10: 20. Verblyd u veel meer, dat uwe namen geschreven zyn in de Hemelen. Openb. 3: 5.

Vrag. Is de Verkiezinge een tydelyke daad Gods?

Antw. Geenzints. Dezelve is geschied van eeuwigheid, voor de grondlegginge der Waereld.

Vrag. Hoe bewyst gy dit?

Antw. Dit bevestigt Gods woord overvloedig, Eph. 1: 4. Gelyk hy ons uitverkoren heeft in hem, voor de grondlegginge der Waereld. 2 Tim. 1: 9. Na zyn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christo Jesu voor de tyden der eeuwen. 2 Thess. 2: 13. Dat u God van den beginne verkoren heeft tot Zaligheid.

Vrag. Wie is de oorzaak van de verkiezinge?

Antw. De bronader van de verkiezinge, is alleen Gods vry en goedgunstig welbehagen, Rom. 9: 16. Zo en is 't dan niet des genen die wil, nog des genen die loopt, maar des ontfermenden Gods. Luc. 12: 32. En vreest niet gy klein kuddeken: want het is uwes Vaders welbehagen, u lieden het Koninkryke te geeven.

Vrag. Is de Heere Christus en zyne geregtigheid, niet eene verdienende oorzaak der verkiezinge?

Antw. Geenzints: Want schoon Christus is de verdienende oorzaak van onze Zaligheid; egter kan hy niet gezeid worden, de verdienende oorzaak van de verkiezinge zelve, dewyl

hij om onzent wegen, van God is uitverkoren, om de verkiezinge uit te voeren, 1 Petr. 1 : 20. Dewelke wel voorgekent is geweest voor de grondlegginge der Waereld.

Vrag. Hoe wordt Christus dan aangemerkt in de verkiezinge?

Antw. Als de eenige uitwerkende oorzaak der Zaligheid, die God van eeuwigheid voorgekent heeft, om de Zaligheid te verdienen, Eph. 3 : 11. Na het eeuwig voornemen dat hy gemaakt heeft in CHRISTUS.

Vrag. Heeft God de Mensch ook verkoren, om een voorgezien Geloof, of goede Werken.

Antw. Neen: God is nergens door bewogen tot die verkiezinge, en heeft de zijne zegt de Belydenisse zeer wel, uit ENKELE GOEDERTIERENTHEID uitverkooren in Jesu Christo onzen Heere, zonder EENIGE AANMERKINGEN harer WERKEN, 2 Tim. 1 : 9. Die ons heeft Zalig gemaakt, ende geroepen met eene heilige roepinge: niet na onze werken, maar na zyn eigen voornemen ende genade, die ons gegeven is in Christo Jesu voor de tyden der Eeuwen.

Vrag. Hoe bewijst gy dit nader?

Antw. 1. Uit die plaatsen, welke de eenige rede der verkiezinge stellen in het vrye welbehagen Gods: als daar zyn Matth. 11 : 25, 26. In die zelve tyd antwoordde Jesus ende zeide, ik danke u Vader, Heere des Hemels ende der Aarde, dat gy deze dingen voor de wyzen ende verstandigen verborgen hebt, ende hebt dezelve den kinderkens geopenbaart. Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U. Eph. 1 : 5; 6. Die ons te voren verordineert heeft tot aanneminge tot kinderen, door Jesum Christum in hem zelven, na het welbehagen zyns willens: Tot prijs der heerlykheid zyner genade, door welke hij ons begenadigt heeft in den geliefden.

2. Uit die plaatsen, welke alle voorgezien geloof en goede Werken uitsluiten, Rom. 9 : 11, 16. Want als de kinderen

nog niet geboren en waren, nogte iet goeds ofte kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat na de verkiezinge is, vast bleve, niet uit de werken maar uit den roependen. Zo en is 't dan niet des genen die wil, nog des genen die loopt, maar des ontfermenden Gods. 1 Joh. 4 : 10. Hier in is de liefde, niet dat wij God lief gehad hebben, maar dat hy ons lief heeft gehad, ende zijnen Zone gezonden heeft tot een verzoeninge voor onze zonden.

Vrag. Hoe meer?

Antw. 3. Uit plaatsen, die ons duidelijk leeren,

a. Dat geloof en gehoorzaamheid aan de Goddelijke wille, een vry geschenk van de Goddelijke genade zijn. Dus leest men van 't geloove, Eph. 2 : 8. Want uit genade zyt gy Zalig geworden door het geloove: ende dat niet uit u; het is Gods gave. En van de betragting van waare Godzaligheid, Eph. 2 : 10. Want wy zyn zyn maakzel, geschapen in Christo Jesu tot goede werken, welken God voorbereid heeft, op dat wy in dezelve zouden wandelen. Dies kan Geloof en Godzaligheid niet te voren gezien zyn geweest, als een verdienende oorzaak der verkiezinge.

b. Dat geloove en goede werken alleen vrugten zyn, die uit de verkiezinge vloeijen. Dus staat 'er van 't Geloof, Joh. 6 : 37. Al wat my den Vader geeft, zal tot my komen Handel. 13 : 48. Daar geloofden zo veele als 'er geordineert waren tot het eeuwige leven. En van de goede werken, als een vrugt van de verkiezinge, Rom. 8 : 29. Want die hy te voren gekent heeft, die heeft hij ook te voren verordineert den beelde zijns Zoons gelykvormig te zyn, op dat hy de Eerstgeboren zy onder veele broederen. Joh. 15 : 16. Gy en hebt my niet uitverkoren, maar ik hebbe u uitverkoren, ende ik hebbe u gestelt dat gy soudt henen gaan ende vrugt dragen, ende dat uwe vrugt blyve.

Vrag. Zyn alle Menschen ter Zaligheid uitverkoren?

Antw. Neen, maar alleen weinige, Matth. 20 : 16. Want veele zyn geroepen, maar weinige uitverkooren.

Vrag. Bewys dit eens?

Antw. Dit blijkt

1. Uit die plaatsen, waar in de verkiezinge tot byzondere personen betrokken, en zo een onderscheid tusschen Menschen en Menschen gemaakt word. Dus leest men Joh. 13 : 18. Ik weet welke ik uitverkoren hebbe. 2 Tim. 2 : 19. De Heere kent de gene die zyne zyn, En Philipp. 4 : 3. Van zommige, welkers namen geschreeven zyn in het boek des levens. Ja van byzondere Personen met name: Rom. 9 : 13. Jacob hebbe ik lief gehad, ende Esau hebbe ik gehaat.

2. Voeg hier by de verkiezing tot Zaligheid gaat onafscheidelijk met de Zaligheid gepaart, invoegen die God daar toe van eeuwigheid heeft uitverkoren, Hy ook zekerlijk tot de bezittinge van dien overbrengt, Rom. 8 : 29, 30. Want die hy te voren gekent heeft, die heeft hy ook te voren verordineert den beelden zyns Zoons gelykformig te zyn, op dat hy de Eerstgebooren zy onder veele Broederen. Ende die hy te voren verordineert heeft, deeze heeft hy ook geroepen: ende die hy geroepen heeft, deeze heeft hy ook geregtvaerdigt: ende die hy geregtvaerdigt heeft, deeze heeft hy ook verheerlykt. Nu leert de Schrift overvloedig, dat niet allen, maar alleen weinige Zalig worden, by gevolge is 't zeker, dat ze ook niet alle ter Zaligheid uitverkoren zyn.

Vrag. Is het getal der uitverkoornen minder als de verworpelingen.

Antw. 1. 't Getal der uitverkoornen in zig zelve aangemerkt, is groot. Dus leest men van veele die komen van Oosten en Westen, die aanzitten zullen met Abraham, Isaäk en Jacob, in het Koninkryke der Hemelen, Matth. 8 : 11. Van een gemeinte der eerstgeboornen, die in de Hemelen opgeschreven zyn, Hebr. 12 : 23. Van een groote schaare, die niemand tellen kan, uit alle natien, ende geslagten, ende volken, ende tongen, staande voor den Throon, ende voor het Lam, bekleed met witte kleederen, Openb. 7 : 9.

2. Egter zyn de uitverkoornen veel minder dan de verworpelingen, Matth. 20 : 16. Veele zyn geroepen, maar weinige uitverkoren. Cap. 7 : 14. De poorte is

enge, en de weg is nauwe die tot het leven leid, ende weinige zynder die derzelve vinden. Het welke in geenen deele voortvloeit uit eenig gebrek van magt en goedheid in God, maar uit zyn vrymagtig welbehagen; dewyl in de behoudenis van een zondaar duidelijk blijkt, dat zyn magt en goedheid genoegzaam is, om alle Zalig te maken.

Vrag. Wat zoort van Menschen heeft God tot de Zaligheid verkooren?

Antw. Men vind de uitverkoornen onder allerlei zoort van Menschen in de Waereld. Daar is geen uiterlijke staat in de Waereld, die een Mensch van het getal der uitverkoornen geheel uitsluit. De Schrift noemt Koningen en Vorstinnen, Jes. 49 : 23. Ryke, Psalm 45 : 13. Edele der volkeren, Psalm 47 : 10. Krygs-oversten, Handel. 10 : 1. Raadsheeren, Marc. 15 : 43. Hovelingen, Handel. 8 : 27. Evenwel is 't uit de Schrift en de ondervinding kennelyk, dat de uitverkoornen meerendeels zyn de armste, onedelste, en onwyste in deeze Waereld. Volgens Matth. 11 : 25. In dezelve tyd antwoorde Jesus ende zeide: Ik danke u Vader, Heere des Hemels ende der Aarde, dat gy deeze dingen voor den wyzen ende verstandigen verborgen hebt, ende hebt dezelve den kinderkens geopenbaart. 1 Cor. 1 : 26, 27. Want gy ziet uwe roepinge, broeders, dat gy niet veele wyze en zyt na den vleesche, niet veele magtige, niet veele edele. Maar het dwaaze der Waereld heeft God uitverkoren, op dat hy de wyze beschamen zoude: ende het zwakke der Waereld heeft God uitverkoren, op dat hy het sterke zoude beschamen.

∴ Vrag. Wat reeden kan men hier van geeven?

Antw. Dus leert de Heere,

1. Dat de verkiezinge van Eeuwigheid niet geschied, uit eenige waardigheid of verdiensten in de Menschen, maar alleen uit loutere genade en barmhertigheid, op dat geen vleesch en zoude roemen voor hem. Maar op dat, gelyk geschreven is, die roemt, die roeme in den Heere. 1 Cor. 1 : 29, 31.

2. Dat de geloovige ook in deezen den beelde zyns Zoons gelijkformig zyn. Christus Jesus is Gods uitverkoren

knegt, Jes. 42: 1. Een uitverkoren steen, 1 Petr. 2: 6. En niet min kwam hy als een arm Koning in de Waereld. Zach. 9: 9. Dus moeten Gods kinderen hem gelijkformig zyn, Rom. 8: 29. Ende die hy te voren gekent heeft, die heeft hy ook te voren verordineert den beelde zyns Zoons gelykformig te zijn, op dat hy de Eerstgeboren zy onder veele broederen.

3. Dat hy zyn volk allerlei beletzelen van Zaligheid heeft willen beneemen, ende haren gang effen maken. De rijkdommen zyn als doornen, die het goede zaad verstikken, en de verkryging van Zaligheid moeijelyk maken, Matth. 19: 23, 24. Voorwaar ik zegge u, dat een ryke zwaarlyk in het Koninkryke der Hemelen zal ingaan. Ende wederom zegge ik u, het is ligter dat een kemel ga door de ooge van een naalde, dan dat een ryke inga in het Koninkryk Gods.

4. Dat zyn volk meer als eene Lighamelijke voortreffelijkheid bezit, en na dit leeven te wagten heeft, daar 's Waerelds hoogheid niet by halen kan, Jac. 2: 5. Hoort myne geliefde broeders, en heeft God niet uitverkoren de arme deezer Waereld, om ryk te zyn in het geloove, ende erfgenamen des Koninkryks, het welk hy belooft den genen, die hem lief hebben? Openb. 3: 21. Die overwint, ik zal hem geven met my te zitten in mynen Throon, gelyk als ik overwonnen hebbe, ende ben gezeeten met mynen Vader in zynen Throon.

Vrag. Is de verkiezing ook onveranderlijk?

Antw. Ja dog. De gelovigen zyn uitverkoren na Gods eeuwigen en onvergankelyken raad, Rom. 9: 11. Op dat het voornemen Gods, dat na de verkiezinge is, vast blyve.

Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 2. Dit blykt uit de goude keten der Zaligheid, Rom. 8: 30. Ende die hy te voren verordineert heeft, deeze heeft hy ook geroepen: ende die hy geroepen heeft deeze heeft hy ook geregtvaerdigt: ende die hy geregtvaerdigt heeft, deeze heeft hy ook verheerlykt.

3. Uit de onmogelijkheid van de verleiding der uitverkoorene, daar Christus van spreekt, Matth. 24: 24. Want daar zullen valsche Christi, ende valsche Propheten opstaan, ende zullen groote teekenen ende wonderheeden doen, alzo dat zy indien het mogelyk waare, ook de uitverkoorene zouden verleiden.

4. Uit de benaminge van het besluit der verkiezinge. Zy werd genaamt het voornemen Gods, Rom. 9: 11. Een raads Gods, Jes. 46: 10. Een voorverordeneering Gods, Eph. 1: 5. Een inschryvinge in 't boek des levens, Phillipp. 4: 3. Dewelke ons leeren, dat de Zaligheid der geloovige onwrikbaar is, Jes. 14: 24. De Heere der Heirscharen heeft gezworen, zeggende: Indien niet, gelyk ik gedagt hebbe, het alzo geschiede, ende gelyk ik beraadslaagt hebbe, het bestaan zal.

Vrag. Kan een geloovige wel verzeekert weezen, dat hy van God uitverkooren is?

Antw. 1. Ja anders zou Petrus de geloovige, te vergeefs vermanen, 2 Petr. 1.: 10. Daarom broeders, beneerstigt u te meer om uwe roepinge ende verkiezinge vast te maken. Want dat doende en zult gy nimmermeer struikelen.

2. Paulus en alle de heilige, zyn verzeekert geweest van hunne verkiezinge, 1 Thessal. 1: 4. Eph. 1: 4.

3. Wy worden opgewekt om ons geloovige te beproeven, en of wy in den staat der genaade zyn, 2 Cor. 13: 5. Die weet dat hy in den geloove is, die weet ook dat hy is uitverkooren, dewyl het geloove is een vrugt van de verkiezinge, Hand. 13: 48.

Vrag. Hoe krygt een uitverkoorne deel aan de Zaligheid, daar toe hy van eeuwigheid gekent is?

Antw. Door dien dat God ze dadelyk uit de verderffenisse trekt, ende verlost de geene die hy uit goedertierentheid heeft uitverkooren in Christus, Coll. I: 13, 14. Die ons getrokken heeft uit de magt der duisternisse; en de overgezet

heeft in 't Koninkryke des Zoons zyner liefde. In denwelken wy de verlossinge hebben door zyn bloed, namelyk de vergevinge der zonden. Hand. 26 : 18. Om haare oogen te openen, ende haar te bekeere van de duisternisse tot het licht, ende van de magt des satans tot God.

Vrag. Hoe trekt God de zyne?

Antw. Uitwendig, door de verkondiging van zyn woord, de scepter zyner sterkte, Ps. 110 : 2. De Heere zal den scepter uwer sterkte zenden uit Zion: zeggende, heerscht in 't midden uwer vyanden. 2 Thessal. 2 : 14. Waar toe hy u geroepen heeft door ons Evangelium, tot verkrygınge der heerlykheid onzes Heeren Jesu Christi.

2. Inwendig, door de kragtdadige werkingen van zynen Heiligen Geest, Hoogl. 1 : 4. Trekt my, wy zullen u nalopen. 1 Thessal. 1 : 5. Want ons Evangelium is onder u niet alleen in woorden geweest, maar ook in kragt, ende in den Heiligen Geest, ende in veele verzekertheid.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De H. Geest verligt inwendig het verstand met een klaardere kennisse van Gods allerheiligste wille, dat de Mensch begint te verstaan de dingen die des Geestes Gods zyn. De Schrift noemt dit het geven van verligte oogen des verstands, Eph. 1 : 18. Daar David om bid, Psalm 119 : 18. Ontdekt myne ogen, dat ik aanschouwe de wonderen uwer Wet.

2. Daar by raakt de Geest het herte aan, onder het hooren of leezen of overdenken van Gods woord, zo dat de mensch eene byzondere beweeginge en ontroeringe in zyn binnenste gevoelt, dat hem brandende van begeerte maakt, na God en zyn gemeenschap, Luc. 24 : 32. Ende zy zeiden tot malkanderen, was ons herte niet brandende in ons, als hy tot ons sprak op den weg, ende als hy ons de Schriften opende.

3. De H. Geest overtuigt de Mensch van de grootheid en schandelykheid zyner zonden, de walgelykheid zyner

Ziele, en de verdoemelijke staat daar hy in legt van natuure, dat zyne en alle mond gestopt moet zyn, en de gansche Waereld verdoemelyk voor God is, Rom. 3 : 19. Hy doet hen gevoelen de absolute noodzakelykheid en byzondere dierbaarheid van den Heere Jesus, om in hem gevonden te worden, en zyn Zaligheid alleen in hem te zoeken en te vinden. Deeze overtuiginge is den zondaar als een beslooten vuur in zyne beenderen, dat hy niet kan inhouden, maar dat hem doet opstaan uit zyne zonden, en beweegt om toevlugt te nemen tot den Throon der genade, om barmhertigheid te zoeken by God in Christus, Luc. 15 : 18, 19. Ik zal opstaan ende tot mynen Vader gaan, ende ik zal tot hem zeggen, Vader, ik hebbe gezondigt tegen den Hemel ende voor u. Ende ik ben niet meer weerdig uw' Zone genaamt te worden: Maakt my als eenen van uwe Huurlingen.

4. Eindelijk, de H. Geest werkt in den Mensch doorbreekende kragt, lust en liefde, tot betragtinge van het goede. Zyn hart word afgetrokken van de liefde tot de Waereld, en 't geen hy zyn gewin rekende, agt hy nu schade: hy grypt Christus aan door een levendig geloove: Hy maakt vrede met God, en geeft zig over om voor den Heere te leven, Jes. 44 : 5. Deze zal zeggen: Ik ben des Heeren, ende die zal zig noemen met den name Jacobs: ende gene zal met zyn hand schryven, Ik ben des Heeren, ende zig toenoemen met den naame Israëls.

Vrag. Wat is het andere deel der voorverordineeringe Gods?

Antw. De verwerpinge.

Vrag. Wat beteekent dit woord?

Antw. Een wegwerpinge, met afkeer des gemoeds. Dus leest men, Psalm 15 : 4. In wiens ogen de verworpene veragt is. Matth. 21 : 42. De steen die de bouwlieden verworpen hebben.

Vrag. Wat is de verwerpinge?

Antw. De verwerpinge is dat onveranderlyk besluit Gods,

waar door hy van eeuwigheid besloten heeft zommige persoonen, om de zonde van Adam verdoemlyk in de zonde en het verderf te laten, tot vertoning van zyn magt en gestrenge regtvaerdigheid.

∴ Vrag. Hoe wordt de verwerpinge in de H. Schrift genaamt?

Antw. De verwerping wordt doorgaans genoemt een haaten Gods, Rom. 9 : 13. Een stellen tot toorn, 1 Thessal. 5 : 9. Een zetten tot ongehoorzaamheid, 1 Petr. 2 : 8. Een opschryven tot het oordeel, Jud. 4. Een toebereiden tot het verderf, Rom. 9 : 22. Een niet opschryven in het boek des levens, Openb. 13 : 8.

∴ Vrag. Wat voor een daad is de verwerpinge?

Antw. 1. Ten deele is de verwerpinge een daad van Gods opperheerschappij, waar door hy verwerpt dien hij wil na zyn vrymagtig welbehagen, Rom. 9 : 18. Hy verhart dien hy wil.

2. Ten deele een daad van Gods regtvaerdigheid, voor zo verre hij vast gestelt heeft de Mensch in de zonde gevallen, om zijn zonde eeuwig te verdoemen. Dit drukt de Belydenis in deezer voegen uit. Regtveerdig, door dien hy de andere laat in haar val ende verderf, daar zy haar zelven in geworpen hebben.

Vrag. Is dan 's Menschen ongeloof en onbekeerlykheid de oorzaak niet, waarom God zommige verworpen heeft?

Antw. Gantschelijk niet, want de zonde; of schoon zy is de waare oorzaak van de daadelijke verdoemenisse der verworpelingen, evenwel is zy de oorzaak niet, welke God bewoog om hen te verwerpen, om dat Gods eeuwig besluit voor haar oorzaak niet hebben kan, iets dat in der tyd buiten God voorvalt.

Vrag. Hoe bewijst gy dit?

Antw. 1. De verwerpinge is een daad van Gods vrymagt. Immers by aldien een aardsch pottebakker zo veel magt heeft over het leem, dat hij het zelve na zyn welgevallen maakt ter eeren ofte ter oneeren, hoeveel te meer God, tegens wien geen sterveling mag zeggen, wat doet gij?

2. Ongeloof en onbekeerlijkheid worden in de H. Schrift doorgaans aangemerkt, als gevolgen van de verwerpinge. Dus leest men Joh. 8 : 47. Daarom hoort gy lieden niet,

om dat gy uit God niet en zyt. Cap. 10 : 26. Maar gy lieden en gelooft niet, want gy en zyt niet van mijne schapen 1 Petr. 2 : 8. Den genen namentlijk die haar aan het woord stooten, ongehoorzaam zynde, waar toe zy ook GEZET zyn.

3. Indien ongeloof een oorzaak der verwerpinge geweest was, dan moesten alle Menschen, zelf ook de uitverkoorene, verworpen zyn; dewyl zy alle Gode in zyn eeuwige voorschikkinge zyn voorgekomen in een en dezelve staat, Rom. 3 : 23. Want zy hebben alle gezondigt, ende derven de heerlykheid Gods.

Vrag. Gaat de verwerpinge, omtrent zekere Menschen die by God te voren gekent zyn?

Antw. Dit getuigt de Schrift, daar zy spreekt van zekere Personen, met name als van Esau, dat God hem gehaat heeft, Rom. 9 : 13. Van Pharao, dat God hem zelve verwekt hadde, Rom. 9 : 17. Van Judas den verrader, dat hy henen ging in zyn eigen plaatze, Hand. 1 : 25. Van zommige die het Beest aanbidden, welker namen niet zyn geschreeven in het boek des levens, Openb. 13 : 8.

Vrag. Omtrent wat zoort van Menschen gaat de verwerpinge?

Antw. Omtrent allerlei zoort van Menschen, en wel tot het meerder getal, en uiterlijk voortreffelijker als de uitverkoorenen, Matth. 7 : 13. Want wijt is de poorte, ende breed is de weg, die tot het verderf leit, ende veele zynder die door dezelve ingaan. Onder welke men zonder schroom mag tellen : 1. Alle die volkeren, die nooit van het Evangelium hebben gehoort. 2. Alle de gene, die onder 't Evangelium geleeft hebben, en egter onbekeert blijven. 3. Alle die de onvergeefelijke zonde tegen den H. Geest bedreeven hebben, voor wien vergeevinge, nog in deeze, nog in de toekomende Eeuwe, te vinden is, Matth. 12 : 32. Hebr. 10 : 26.

Vrag. Waar toe heeft God de verworpelingen te voren geschikt?

Antw. 1. Tot de eeuwige verdoemenisse, daarom worden zy genaamt vaten des toorns tot het verderf toebereid, Rom. 9 : 22.

2. Als mede tot ongeloof en onbekeerlykheid, als zullende haar tot de eeuwige verdoemenisse leiden, Rom. 9 : 17, 18. Want de Schrift zegt tot Pharao, tot dit zelve hebbe ik u verwekt, op dat ik in u myne kragt bewyzen zoude, ende op dat mynen naam verkondigt worde op de gansche Aarde. Zo ontfermt hy hem dan diens hy wil, ende verhart dien hy wil. 1 Petr. 2 : 8. Den genen namentlyk die haar aan het woord stooten, ongehoorzaam zynde, waartoe zy ook gezet zyn.

∴ Vrag. Heeft God met een besloten de middelen, dewelke den Zondaar tot het verderf brengen?

Antw. Ja dog, Jud. vers 4. Want daar zyn zommige Menschen ingesloopen, die eertyts tot dit zelve oordeel te voren opgeschreeven zyn, godlooze, die de genade onzes Gods veranderen in ontugtigheid, ende den eenigen heerscher God ende onzen Heere Jesum Christum verloochenen.

∴ Vrag. Welke zyn die middelen?

Antw. 1. Van Gods zyde zyn die middelen een regtvaerdige verlating van den Mensch in den staat der zonde, met inhouding van de invloeden van zynen Heiligen Geest, zonder welke niemand in Jesus gelooven kan, Rom. 9 : 18. Zo ontfermt hy hem dan diens hy wil, ende verhart dien hy wil. Jerem. 16 : 13. Daarom zal ik u lieden uit dit land werpen, in een land, dat gy niet gekent en hebt, gy nog uwe Vaders, ende aldaar zult gy andere goden dienen dag ende nagt: om dat ik u geene genade zal geven.

2. Van des Menschen zyde is het middel, zyn eige vrywillige onbekeerlijkheid waar door hy zig zelven Gods genade en eeuwige heerlijkheid onwaardig maakt, Joh. 12 : 39, 40. Daarom en konden zy niet gelooven, dewyle Ezaias wederom gezegt heeft. Hy heeft haare oogen verblind, ende haar herte verhard: op dat zy met de oogen niet en zien; ende met het herte niet en verstaan, ende zy bekeert worden, ende ik haar geneeze.

Vrag. Wat is het einde Gods in de verwerpinge?
Antw. De openbaring van zyne eer, byzonder van vry-

magt en gestrenge regtvaerdigheid, Spreuk. 16 : 4. De Heere heeft alles gewrogt om zyns zelfs wille: Ja ook den goddeloozen tot den dag des kwaads. Rom. 9 : 22. Ende of God willende zynen toorn bewyzen, ende zyne magt bekent maken, met veele lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns tot het verderf toebereid.

∴ Vrag. Is deeze leer niet een baarmoeder van zorgeloosheid, by aldien men leert, dat God van alle Eeuwigheid vastelijk besloten heeft wie Zalig zal worden, en wie niet.

Antw. Gantschelijk niet.

1. De verwerpinge is wel by God zeker en gantsch onveranderlyk, egter niet kenbaar voor de verworpelingen zelve, dewyl God zyn Zaligmakende genade in verscheide tyden en stonden aan zondaren uitdeelt, als blykt uit de gelykenisse van de arbeiders in den wyngaard uitgezonden. Zommige omtrent de zesde en de negende uure. En zommige omtrent de elfde uure, Matth. 20 : 1—7.

2. De grootste zondaars komen nog wel tot Zaligmakende bekeering, gelyk Paulus met zyn Predikinge bevestigt, 1 Tim. 1 : 15, 16. Dit is een getrouw woort, ende aller aanneminge waerdig, dat Christus Jesus in de Waereld gekomen is om de zondaren Zalig te maken, van welke ik de voornaamste ben. Maar daarom is my barmhertigheid geschied, op dat Jesus Christus in my, die de voornaamste ben, alle zyne lankmoedigheid zoude betoonen, tot een voorbeelt der gene die in hem gelooven zullen ten eeuwigen leven.

3. Wy moeten niet vragen of onderzoeken, wat God besloten heeft, maar wy moeten agt geven wat hy ons geboden heeft in zyn woord, Deut. 29 : 29. Niet het verborgen raadsbesluit, maar de geopenbaarde wille Gods is den regel van ons doen, en onderwyst ons dat wy de goddeloosheid en de Waereldsche begeerlykheden verzakende, matig ende regtvaerdelyk, ende godzaliglyk leven zouden in deeze tegenwoordige Waereld, Tit. 2 : 12.

Vrag. Waar uit kan een Christen weten, dat hy van eeuwigheid uitverkooren is?

Antw, 1. Het eerste kenteeken is de roepinge. God roept niemand inwendig en krachtdadig, dan die hy uitverkooren

heeft, Rom. 8; 30. Ende die hy te voren verordineert heeft, deeze heeft hy ook geroepen: ende die hy geroepen heeft, deeze heeft hy ook geregtveerdigt: ende die hy geregtveerdigt heeft, deeze heeft hy ook verheerlykt. Jerem. 31, 3. De Heere is my verscheenen van verre tyden: Ja ik heb u lief gehad met eene eeuwige liefde, daarom hebbe ik u getrokken met goedertierenheid.

2. Het tweede kenteeken is het geloove. Al wie God van eeuwigheid te voren gekent heeft, dien schenkt hy het geloof, waar door men met Christus vereenigt word, Hand. 13: 48. Daar geloofden zo veele als 'er geordineert waren tot het eeuwige leven Joh. 8: 47. Die uit God is, hoort de woorden Gods: daarom hoort gy lieden niet, om dat gy uit God niet zyt.

3. Het derde kenteeken van de verkiezinge is de heiligmaking. Een uitverkooren Mensch, is een vrugtbaar Mensch in allerlei goede vrugten van waare Godzaligheid, Joh. 15: 16. Gy hebt my niet uitverkooren, maar ik hebbe u uitverkooren, ende ik hebbe u gestelt dat gy zoud henen gaan ende vrugt dragen, ende dat uwe vrugt blyve: op dat zo wat gy van den Vader begeeren zult in mynen name, hy u dat geve. Eph. 1: 4. Gelyk hy ons uitverkooren heeft in hem, voor de grontlegginge der Waereld, op dat wy zouden heilig ende onberispelyck zyn voor hem in de liefde.

∴ Vrag. Waar toe is een Christen, die van zyn verkiezinge verzekert is, verpligt?

Antw. 1. Tot erkentenisse en verheerlijkinge van Gods volmaaktheden, die God betoont heeft in dat aanbiddelyk besluit der verkiezinge. Hier moet hy stille staan, en met verwonderinge uitroepen. ô Diepte des rykdoms; beide der wysheid; ende der kennisse Gods! hoe ondoorzoekelyk zyn zyne oordeelen, ende onnaspeurlyk zyne wegen; Want wie heeft den zin des Heeren gekent? of wie is zyne raetsman geweest? Rom, 11: 33: 34.

2. Tot dankzegginge aan God voor zyn goedertierenheid, waar door hy hem van eeuwigheid heeft lief gehad in tegenstellinge van andere, Eph. 1: 3. Gezegent zy de God ende Vader onzes Heeren Jesu Christi, die ons gezegent heeft met alle geestelyke zeegeningen in den Hemel in Christo. Gen. 16: 13. Ende zy noemde den name des Heeren, die tot haar sprak, gy God des aan-

ziens: want zy zeide; heb ik ook hier gezien na dien, die my aanziet?

3. Tot verkiezinge van alles, daar toe de Heere, die hem heeft uitverkoren, lust heeft, Psalm 119: 30, 31. Ik heb verkooren den weg der waarheid, uwe regten hebbe ik my voorgestelt. Ik kleeve vast aan uwe getuigenissen: ô Heere, en beschaamt my niet.

4. Tot vernederinge van zig zelven voor God, en roem in den Heere, die ons uit enkele goedertierenheid, zonder eenige aanmerkinge van onze werken heeft uitverkooren in Christus, 1 Cor. 1: 31. Die roemt, roeme in den Heere. 1 Cor. 4: 7. Want wie onderscheid u? Ende wat hebt gy dat gy niet hebt ontfangen? ende zo gy het ook ontfangen hebt, wat roemt gy als of gy niet ontfangen had?

∴ Vrag. Wat troost trekt een geloovige uit de bewustheid van zyne verkiezinge?

Antw. Dit is een fonteine van troost.

1. Tegen alle droevige wederwaardigheeden, die de Heere zyn volk in dit leeven toezend, want alle die wederwaardigheden komen voort uit liefde, ten besten van zyne kinderen, Rom. 8: 28. Ende wy weten dat den genen die God lief hebben, alle dingen mede werken ten goede, namelyk den genen die na zyn voornemen geroepen zyn.

2. Tegen de zonden, die een kind Gods in dit leven menigmaal drukken en benauwen: Want merkt men aan, dat God uit enkele ontferminge, zonder aanmerkinge van geloove of goede werken, is bewoogen geworden, zulk een besluit te nemen, die zal immers om de overgebleevene zonden, daar zyn volk over zugt en treurt, hen geenzints verwerpen ofte aflaten hen eeuwiglijk liefhebben, Hoz. 14: 5. Ik zal haar lieder afkeeringe geneezen, ik zal ze vrywilliglyk lief hebben: want myn toorn is van hem gekeert. Jes. 43: 25. Ik, ik ben 't die uwe overtredingen uitdelgt, om mynent wille, ende ik gedenke uwer zonde niet.

3. Tegen allerlei aanvegtingen des Satans in de uure der verzoekinge. De Duivel mag Gods kinderen benyden en bestryden; maar zal, nog kan, haar niet scheiden van de liefde Gods. Haar Verlosser is te sterk, zyn woord zal niet feilen, Joh. 10: 27, 28. Myne schapen hooren myne

stemme, ende ik kenne dezelve, ende zy volgen my. Ende ik geve haar het eeuwige leven: ende zy zullen niet verloren gaan in der eeuwigheid, ende niemand zal dezelve uit myne hand rukken.

4. Ja tegen allerlei benauwtheid en vreeze in de uure des doods, want die God heeft lief gehad van Eeuwigheid, die zal hy ook lief hebben tot den einde toe, Openb. 14 : 13. Ende ik hoorde een stemme uit den Hemel die tot my zeide schryft, Zalig zyn de dooden, die in den Heere sterven, van nu aan: Ja zegt de Geest, op dat zy rusten mogen van haren arbeid: ende hare werken volgen met haar.

XVII. ARTIKEL,

van de verlossinge des gevallen Menschen, den Voor-ouderen belooft.

Wy gelooven dat onze goede God, door zijn wonderlicke wijsheydt ende goetheyt, siende dat hem de mensche alsoo in den lichaemelicken ende gheestelicken doodt gheworpen, ende gheheel ellendich ghemaeckt hadde, hem-selven begeven heeft om hem te soecken, doe hy al bevende voor hem vloot, ende heeft hem getroostet, belovende hem sijnen sone te gheven, die worden soude van een vrouwe, om het hooft der slanghe te vertreden, ende hem geluck-salich te maken.

VRAGE.

Hoe brengt God den uitverkoren zondaar tot den staat der genade?

Antw. Door een nieuw verbond, dat men gewoonlijk noemt, het VERBOND der GENADE, Esech. 20 : 37. Ik zal u lieden onder de roede doen doorgaan: ende ik zal u brengen onder den band des verbonds.

Vrag. Wat is eigenlijk een verbond?

Antw. Een onderlinge verbintenisse van twee of meer Persoonen, eenige zaaken, onder eenige voorwaarden, malkanderen belovende.

∴ Vrag. Hoe noemt men het woord verbond in de Hebreeuwsche taale?

Antw. De Hebreen noemen het verbond ברית Berith, 't welk zommige afleiden van ברר verklaren, opheldren. Andere van ברא slagten, aan stukken houwen, om dat de verbonden oudtyds pleegen bevestigt te worden door het slagten en aan stukken houwen van beesten. Dus leest men Jerem. 34: 18. Ik zal de mannen overgeeven die myn verbond hebben overgetreeden: Die niet bevestigt hebben de woorden des verbonds, dat zy voor myn aangezigte gemaakt hadden met het kalf, dat zy in tweë hadden gehouwen, en waaren tussen zyne stukken doorgegaan. Doch de meeste brengen het af van ברה Bara, voor zo verre dit woord de beduidenis heeft van eeten, om dat de verbonden oudtyds met het houden van gastmalen gemaakt wierden, Gen. 31: 44, 45. of voor zo verre, dit woord beteekent uitkiezen, verkiezen, om dat in een verbond is een verkiezing van Persoonen tusschen welke, en van voorwaarden, op welke een verdrag werdt aangegaan, Deut. 26: 17, 18, Jos. 24: 22 De Grieken noemen een verbond Διαθηκη Diatheekee, 't welk eigentlijk een bestellinge ofte schikkinge van zaaken beduidt.

Vrag. Wat is het verbond der genade?

Antw. Een genadige onderhandeling tusschen Jehovah God, als beleedigt, en nogtans algenoegzaam en genadig, en tusschen den schuldigen, magtelozen, verdoemelyken, en nogtans uitverkoren en verlosten zondaar; waar in hy aan den zelven in den Middelaar, alle genade hier en alle gelukzaligheid na dit leven toezeid, onder beding van geloof en bekeering, door hem zelven in den zondaar te werken; 't welk hy van zyn zyde aanneemt en toestemt.

Vrag. Waarom noemt gy dit een verbond der genade?

Antw. 1. Om dat God uit genade dit verbond met den zondaar aangaat.

2. Om dat het de belofte van genade in zig behelst.

3. Om dat desselfs eisch door genade in ons gewrogt wordt.

Vrag. Hoe noemt de Schrift dit verbond?

Antw. De Schrift noemt dit een verbond des vreedes, Jes. 54 : 10. Een Wet des geloofs, Rom. 3 : 27. Een vast en wel verordineert verbond, 2 Sam. 23 : 5. Een heilig verbond, Luc. 1 : 72. Een eeuwig verbond, Jes. 61 : 8. Een nieuw verbond, Jerem. 31 : 31.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. Een verbond des vreedes voor zo verre de Bondgenoten, daar in vrede met God in Christus belooft en geschonken wordt. Een Wet des geloofs, om dat het die pligt van den mensch afeischt. Een welverordineert verbond, om dat het in alles wel geschikt is tot vervulling van alle onze noden. En eeuwig verbond, om dat het rust op Gods eeuwig en onveranderlyk besluit. Een heilig verbond, om dat het nimmer kan geschonden of vernietigt worden. Een nieuw verbond, om dat het in plaats van het oude werk-verbond gekomen, en op een veel doorlugtiger wyze is vernieuwt geworden onder het N. Testament.

Vrag. Wie is de insteller van dat verbond?

Antw. Alleen God, die het met den mensch uit enkel welbehagen heeft opgeregt, Gen. 17 : 7. Ik zal myn verbond oprigten tusschen my, en tusschen u, Jerem. 31 : 31. Ik zal met den huize Israëls een nieuw verbond maaken.

Vrag. Zijn alle de drie Persoonen in de Godheid omtrent dit verbond werkzaam?

Antw. Ja doch. De Vader als Opperheer die beleedigt is, de Waereld met hem zelven verzoenende, 2 Cor. 5 : 19. De Zoon als Middelaar en Uitvoerder van dit verbond, die voor den zondaar voldoet en hem een regt tot het eeuwige leven schenkt, Joh. 10 : 28. De H. Geest als Toebrenger en Toepasser, die den uitverkoren zondaar heiligt, en door het gelove met Christus vereenigt en verzegelt, 1 Cor. 12 : 3.

∴ Vrag. Is dit verbond eenzydig?

Antw. Zommige noemen dit wel een eenzydig verbond, dewyl God hier alleen de wet voorschrijft, en door zyn genade den zondaar bewerkt tot gelove en bekeering, ja al het goede van dit verbond eeniglijk van God afstamt, Job 22 : 2, 3. Evenwel mag men dit verbond ook tweezydig noemen, voor zo verre hier twee Bondgenoten zyn niet minder van elkander gescheiden, als aan elkander ongelijk, namenlijk: God en den uitverkoren Mensch, die ook van wederzyden verbondswyze handelen. De Heere belooft van zyn kant alle genade en zaligheid onder beding van geloof en bekeering door hem zelf in den zondaar te werken, Gen. 17 : 1, 2. De Mensch neemt deeze belofte met deszelfs beding door een blyde omhelzing en opregte toestemming des Herten aan volgens Psalm 27 : 8. Myn harte zeit tot u (of anders voor u) gy zegt zoekt myn aangezigte, ik zoek uw aangezigte ô Heere!

Vrag. Wie zyn de onderhandelende partyen?
Antw. De volzalige God, en den uitverkoren zondaar.

Vrag. Hoe wordt God in 't verbond der genade aangemerkt?

Antw. 1. Als een algenoegzaam God voor ieder bondgenoot, om hem uit zyne volheid te verzadigen, Gen. 17 : 1. Ik ben de Almagtige of Algenoegzame.

2. Als een Barmhertig en genadig God, die zig in Christus met den zondaar wil laten verzoenen, Psalm 103 : 8, 13. Barmhertig ende genadig is de Heere, lankmoedig ende groot van goedertierenheid: Gelyk een vader hem ontfermt over de kinderen: ontfermt hem de Heere over de gene, die hem vreezen.

3. Als waaragtig en getrouw in 't vervullen van zyne beloften, aan zyne gunstgenoten gedaan, Psalm 89 : 34, 35. Maar myne goedertierentheid zal ik van hem niet wegneemen, nog in myne getrouwheid niet feilen. Ik zal myn verbond niet ontheiligen: En 't gene dat uit myne lippen gegaan is, zal ik niet veranderen.

4. Als den alleen wyzen en zaligen God, die uitgevonden

heeft een wonderbare weg ter behoudenisse van den zondaar, zonder krenking van zyn regtvaardigheid, Eph. 3 : 10. Op dat nu door de gemeente bekent gemaakt worde den Overheden en Magten in den Hemel, de veelvuldige wysheid Gods.

5. Als volkomen heilig en regtvaerdig, eisschende genoegdoening aan zyn gekwetste Majesteit, doch die door een Borge in des zondaars plaats kan en mag geschieden, ten bewyze dat zyne regtvaerdigheid met genade en barmhertigheid gepaart gaat, Rom. 3 : 25. Welken God voorgestelt heeft tot een verzoeninge door het gelove, in zynen bloede, tot een betooninge van zyn regtvaerdigheid, door de vergeevinge der zonden, die te voren geschied zyn, onder de verdraagzaamheid Gods.

∴ Vrag. Wat staat hier uit te zien?

Antw. Dat veele, die God overtuigt, doorgaans zwanger gaan, met een verkeerden indruk van God. Men merkt God aan, immers zo leid het in de grond des herten, als hart, onbarmhertig, onverbiddelyk, geen opzigt hebbende op kleine en bekommerd: Met zulke herte komenze in het gebed, en hebben geen ofte weinig hope van verhoringe. Met zulken harte gaanze den geheelen dag om, als zy gezondigt hebben, als of 'er geen genade en barmhertigheid by God te vinden was. Dus doet men God oneere aan en bederft zig zelven. ô! Dat de zulke voor God beeven en tzitteren, die hem nog zoeken nog begeeren; maar dat zy. die 't om God en zyn genade te doen is, overdenken. De Heere is goet den geenen die hem verwagten, der ziele die hem zoekt, Klaagl. 3 : 25. Immers is God, Israël goed, den geenen die rein van herten zyn, Psalm 73 : 1.

Vrag. Hoe wordt de Mensch in 't verbond der genade aangemerkt?

Antw 1. Als een zondaar, zynde elendig, in zig zelven verloren, Openb. 3 : 17. Dood in zonden en misdaden. Eph. 2 : 1. Vervreemt van het leven Gods. Eph. 4 : 18. Onbekwaam tot eenig goed. 2 Cor. 3 : 5. Walgelyk in de ogen des Heeren, Esech. 16 : 1—6.

2. Egter onderscheiden van andere.

a. Als van eeuwigheid van God gekent en uitverkoren,

Jerem. 31 : 3. Ja ik heb u lief gehad met een' eeuwige liefde, daarom heb ik u getrokken met goedertierentheid.

b. Als die gene voor wien Christus in der tyd is Borge geworden, Joh. 10 : 16. Ik hebbe nog andere schapen, die van deezen stal niet zyn: Deeze moet ik ook toebrengen.

c. Als bekommert en verlegen met hem zelven, door het gezigte van zyn zonde tegen God, die hy alle liefde en gehoorzaamheid schuldig is, Luc. 15 : 17, 18. Ende tot hem zelven gekomen zynde, zeide hy — ik zal opstaan, en tot mynen Vader gaan, ende ik zal tot hem zeggen, Vader ik hebbe gezondigt tegen den Hemel ende voor U!

Vrag. Wat belooft God in het verbond der genade?

Antw. 1. In 't gemeen, alle genade in dit, en alle zaligheid na dit leeven, Psalm 84 : 12. De Heere zal genade en eere geeven: Hy zal het goede niet onthouden, den genen die in opregtheid wandelen.

2. In 't byzonder, dat hy een uitverkoren zondaar tot een God, en zy hem tot een volk zyn zullen, Jerem. 31 : 33. Dit is het verbond, dat ik na die dagen met den Huize Israëls maken zal, spreekt de Heere; ik zal myn wet in haar binnenste geven, en zal die in haar herte schryven: Ende ik zal hen tot een God zyn, ende zy zullen my tot een volk zyn: en Cap. 32 : 38. Ja zy zullen my tot een volk zyn: ende ik zal hen tot eenen God zyn.

.. Vrag. Wat geeft het te kennen, als de Heere belooft, ik zal hen tot een God zyn!

Antw. Dat een Bondgenoot regt en eigendom krygt aan God, en aan alles wat God bezit tot gelukzaligheid van de zynen. 't Is (dus zegt Brakel kort en nadrukkelyk) overschaduwt te worden met Gods goedgunstige tegenwoordigheid: 't Is omringt te zyn met zyn helpende en bewarende Almagt: 't Is zig te verblyden in Gods eeuwige Zaligheid, hoogheid en Heerlykheid: 't Is verwarmt te worden met zyne goedheid en Menschen liefde: 't Is ver-

zadigt te worden met zyne algenoegzaamheid: 't Is zig te verliezen in zyn' oneindige grootheid en Majesteit. 't Is in 't gezigte van Gods volmaaktheden met hart, tong en daden, hem eer en heerlykheid geeven, om dat hij 't waardig is: 't Is hem te vreezen, te dienen, en in alles vereenigt te zyn met zynen wille, om dat hy God is: 't Is dat ik niet kan begrijpen, en niemand kan uitdenken, maar in welkers oneindigheid wy ons moeten verliezen, uitroepende Hallelujah! Welgelukzalig is het volk diens God de Heere is: het volk dat hy zig ten erve verkoren heeft, Psalm 33 : 12.

∴ Vrag. Wat behelst Gods belofte, dat zyn Bondgenoten hem tot een volk zullen zyn.

Antw. Dat de Heere hen, als zyn volk en eigendom zal aanvaarden en bekwaam maken, om in alles wat zy zyn, geheel en al voor God te zyn in leven ende in sterven, Ezech. 11 : 19, 20. Ik zal hen eenerlei herte geven: ende ik zal eenen nieuwen geest in 't binnenste van u geeven: ende ik zal het steenen herte uit haren vleesche wegneemen, ende ik zal hen een vleeschen herte geeven, op datze wandelen in myne inzettingen ende myne regten bewaaren, en dezelve doen: ende zy zullen my tot een volk zyn, ende ik zal hen tot een God zijn.

Vrag. Op wien is de belofte van Zaligheid in dit verbond, gegrond?

Antw. Op Christus en zyn verdiensten, 1 Cor. 1 : 30. Maar uit hem zyt gy in Christo Jezu, die ons geworden is wysheid van Gode, ende regtvaerdigheid, ende heiligmakinge, en de verlossinge.

Vrag. Wat doet den zondaar van zyn zyde in dit verbond?

Antw. 1. Hy neemt de belofte Gods door een waaragtig gelove aan, Joh. 3 : 33. Die zyn de getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waaragtig is.

2. Hy kiest God voor zyn deel met verzaking van al wat buiten God is, Psalm 73 : 25, 26. Wien hebbe ik neffens u in den Hemel? neffens u lust my ook niets op

der Aarde: bezwykt myn vleesch ende myn herte, zo is God de rotsteen myns herten, ende myn deel in eeuwigheid.

3. Hy stelt zyn troost en vertrouwen, eeniglyk in dit verbond, 2 Sam. 23: 5. Hoewel myn huis niet is alzo by God; nogtans heeft hy my een eeuwig verbond gestelt, dat in alles wel geordineert ende bewaart is: Voorzeker is daar in al myn heil, ende alle lust, hoewel hy 't nog niet doet uitspruiten.

4. Hy verbind zig aan God en zyn dienst in Lighaam en Ziel, Psalm 116: 16. Och Heere zekerlyk ik ben uw knegt, ik ben uw knegt, een zone uwer dienstmaagd. Jes. 44: 5. Deze zal zeggen ik ben des Heeren, ende die zal zig noemen met den name Jacobs: Ende geene zal met zyne hand schryven, ik ben des Heeren, ende zig noemen met den name Israëls.

Vrag. Wat vloeit uit zulk een verbonds-handeling?

Antw. Het regt, welk ieder Bondgenoot verkrygt, om de goederen van dit verbond agtervolgens Gods beloften van hem te eischen en lydzaam in te wagten, Mich. 7: 7. Maar ik zal uitzien na den Heere; ik zal wagten op den God myns heils: myn God zal my hooren. Joh. 1: 12. Zo veele hem aangenomen hebben, dien heeft hy magt gegeeven kinderen Gods te worden: namentlyk die in zynen naame geloven.

Vrag. Wat is het einde Gods in dit Verbond?

Antw. De openbaring van zyn eer, en de zaligheid zyner uitverkoornen, Rom. 9: 23. Op dat hy zoude bekent maken den rykdom zyner heerlykheid, over de vaten der barmhertigheid, die hy te voren bereid heeft tot zyner heerlykheid.

Vrag. Waar door wordt het verbond der genade bekent gemaakt?

Antw. Door het Evangelium, Marc. 1: 15. Bekeert u ende gelooft den Evangelio.

Vrag. Wat beteekent dit woord?

Antw. Evangelium zegt eigentlyk een goede boodschap,

een aangename verkondiging van genade en Zaligheid voor treurige zondaren, Luc. 2 : 10, 11. Ziet ik verkondigde u groote blydschap, die allen den volke weezen zal, namentlijk dat u heden gebooren is de Zaligmaker.

Vrag. Kan de Wet het woord niet zyn, waar door het verbond der genade wordt bekent gemaakt?

Antw. Gantschelyk niet: want de wet eischt van den Mensch een volkome eige gehoorzaamheid, op welke de Zaligheid wordt belooft, zonder vergeeving te kennen, maar het Evangelium bied de vergeeving en Zaligheid den zondaar aan, op de volkomene gehoorzaamheid van Christus om niet. Rom. 10 : 5. Mozes beschryft de regtvaerdigheid die uit de wet is, zeggende, de menschen die deeze dingen doet zal door dezelve leeven. En vers 6 : 11. Maar de regtvaerdigheid die uit den geloove is, spreekt aldus: een iegelyk die in hem gelooft, die zal niet beschaamt werden.

∴ Vrag. Waar in verschillen dan de Wet en het Evangelium van malkanderen?

Antw 1. De wet der zeden raakt alle Menschen zonder onderscheid. Zy allen leggen onder de verpligting van God, en hun naasten lief te hebben; maar het Evangelium is van God geopenbaart alleen voor zommige, die 't uit genade gegeeven werdt de verborgentheden van Gods Koningryke te verstaan, Matth. 13 : 11.

2. De wet der zeden is den Mensch ten deele bekent uit de natuur; zo dat de blinde Heidenen van natuure doen de dingen die der wet zyn, Rom. 2 : 14. maar 't Evangelium is de Mensch alleen bekent uit Goddelyke openbaringe, 1 Cor 2 : 7. Wy spreeken de wysheid Gods bestaande in Verborgentheid, die bekent was, welke God te voren verordineert heeft tot onze heerlykheid, eer de Waereld was.

3. De wet eischt volmaakte gehoorzaamheid van die, die door de wet willen Zalig worden, Matth. 19 : 17. Wilt gy in 't leven ingaan, onderhoud de geboden. Doch 't Evangelium belooft genade en zaligheid voor die in Christus geloven, zonder eenige voorwaarden, Joh. 3 : 36. Die in den Zone gelooft, die heeft het eeuwige leeven.

4. De bekentmaking van de wet en deszelfs bedreigingen verwerkt schrik en vreeze in 't gemoet der zondaren. Want zy bedreigt verdrukkinge en benautheid

over alle ziele des menschen die het kwade werkt, Rom. 2 : 9. Maar het Evangelium giet balsem der vertroostinge in de wonde van treurige zondaren, Jes. 40 : 1, 2. Troostet, troostet, myn volk zal u lieder God zeggen, spreekt na het herte van Jerusalem, en roept haar toe dat haar strydt vervult is, dat haar ongeregtigheid verzoent is, dat zy van de hand des Heeren dobbel ontfangen heeft voor al haare zonden.

Vrag. Wanneer is dit Evangelium, allereerst geopenbaart?

Antw. Terstont na den val, als Gods heilig beeld verloren, de boom der kennisse misbruikt, de zeegen verbeurt, de vloek verdient, en de geheele Waereld verdoemelyk voor God geworden was, dat is gelyk hier de Artikel zegt: Als den Mensch zig zelven in den lighamelyken en geestelyken dood geworpen ende geheel elendig gemaakt hadde.

Vrag. Hoe verstaat gy die woorden?

Antw. Dat Adam en Eva op dat oogenblik, als zy Gods verbond overtraden, zig gebragt hebben onder den schuld des doods, Gen. 2 : 17. Ten dage als gy daar van eet, zult gy den dood sterven.

∴ Vrag. Hoe blykt zulks?

Antw. Dit blijkt

1. Ten aanzien van het lighaam, 't welk terstont sterfelyk geworden is, daar het te voren onsterfelyk was, en aan allerlei rampen en moeilykheeden deezes leevens onderheevig, die Adam en Eva te binnen bragten, wat zij te wagten hadden, indien God de bedreigde straffe na zyne regtvaerdigheid wilde ter uitvoer brengen, Gen. 3 : 16—19.

2. Ten aanzien van de Ziel, die terstont is berooft geworden van Gods beeld, en zalige gemeenschap, dood door misdaden en zonden, vervult met de schrik en benautheid van een knagend gewisse, waar uit Adam en Eva konden besluiten, dat zy zig onder het oordeel van een eeuwig verderf gebracht hadden, Gen. 3 : 7—12.

Vrag Wat is het voorrecht geweest voor Adam en Eva in dien stant der zonde?

Antw. Dit leeren wy uit den Artikel, behoudende, dat God na zyne wonderlyke wysheid en goedheid, hem zelven begeeven heeft om den mensch op te zoeken, doe hy al beevende van hem vloot, en heeft hem belooft zynen Zoone, die worden zoude van een Vrouwe, om het hoofd der Slange te vertreeden, ende hem gelukzalig te maken.

Vrag. Waar staat die belofte?

Antw. Men vindt deeze opmerkelyke belofte, Gen. 3:15. Ende ik zal vyandschap zetten tussen u, ende tussen deeze Vrouwe, ende tussen uwen zaade, ende tussen haaren zaade: dat zelve zaad zal u den kop vermorselen, ende gy zult het de versenen vermorselen.

Vrag. Wie verstaat gy door de Vrouwe?

Antw. Niet het gantsche vrouwelyke geslagte, als Gen. 3 : 16, noch de Kerk, zomtyds zinnebeeldig een Vrouwe genaamt, Openb. 12 : 1. Gal. 4 : 26. nog de maagd Maria, die begenadigde onder de Vrouwen, uit wien de Messias zou geboren worden, maar Eva, de Huisvrouw van Adam, de Moeder aller leevendigen, Gen. 3 : 20.

Vrag. Wie door het zaad der Vrouwe?

Antw. Wy verstaan door het zaad der Vrouwe de Messias onze gezegende Middelaar en Zaligmaker JESUS CHRISTUS, die op zyn tyd geworden is uit eene Vrouwe, Gal. 4:4. Vleesch en bloed deelagtig, gelyk de kinderen, uit haar Moeder, vleesch en bloed deelagtig zyn, Hebr. 2 : 14.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy dit?

Antw. 't Woord zaad wyst dit aan. 't Beteekent meermaals een Mensche alleen. Eva zeide, Gen. 4 : 25. God heeft my een ander zaad gezet voor Habel. Dus is ook de Messias onder die naam belooft aan David,

1 Chron. 17 : 11. aan Abraham, Gen. 22 : 18. In uwen zade zullen gezegent worden alle volkeren der Aarde, waarover Paulus zeide, Gal. 3 : 16. Welk zaad is de CHRISTUS.

2. Dat werk den Slange de kop te vermorselen kan maar alleen op de Messias zien. De Messias zoude met geestelyke Wapenen, en als met de voet, den Duivel zyn kop, dat is zyn kragt en listigheeden vertreeden en verbryzelen. Dus werdt 'er gezegd, 1 Joh. 3 : 8, Hier toe is de Zoone Gods geopenbaart, op dat hy de werken des Duivels verbreeken zoude. Rom. 16 : 20. De God des vredes zal den Satan haast onder uwe voeten verpletteren.

3. 't Oogmerk van de belofte is, Adam en Eva te troosten, tegen den elendigen staat waar in zy geworpen waaren, doch wat boodschap was magtig, hunne ontstelde gemoederen op te beuren, dan de bekentmaking van het zaad der Vrouwe, door wien zy met God zouden verzoent worden, van wien zy diep afgeweeken waaren, Eph. 2 : 3.

Vrag. Wie begrypt gy meer onder het zaad der Vrouwe?

Antw. Alle de nakomelingen van Eva, die in vyandschap zouden staan, tegen het zaad der Slange: dat is, alle die God in Christus gekent en uitverkoren heeft voor de grondlegginge der Waereld. De Schrift noemt ze elders een Heilig zaad, Jes. 6 : 13. Een zaad dat de Heere gezeegent heeft, Jes. 61 : 9. Een zaad dat de Messias toebehoort, Jes. 53 : 10. en dat hem altoos lieft en dient, Psalm 22 : 31.

Vrag. Wie verstaat gy door de Slange?

Antw. De booze Geest, den Duivel, elders genaamt de God deezer Eeuwe, 2 Cor. 4 : 4. De Verzoeker, Matth. 4 : 3. De briesschende Leeuw. 1 Petr. 5 : 8. Beëlsebub, de Overste der Duivelen, Matth. 12 : 24. De Oude Slange, die de geheele Waereld verleid, Openb. 12 : 9.

Vrag. Wie noemt gy het zaad der Slange?

Antw. Alle godlooze en verworpene Menschen die in vyandschap staan met het zaad der Vrouwe. De Schrift

noemtze ongeloovige, die niet bestraalt worden door het ligt des Evangeliums, 2. Cor. 4 : 4. Kinderen des Toorns. Eph. 2 : 2. Grypende Wolven. Matth. 7 : 15. Slangen en Adderengebroedsel. Matth. 23 : 33. Vossen die den wyngaard bederven, Hoogl. 2 : 15. Kinderen des Duivels vol van argelistigheid en bedrog, Hand. 13 : 10.

Vrag. Wat behelst de belofte dat het zaad der Vrouwe, den Slange de kop zal vertreeden?

Antw. Dat de Messias de magt des Duivels zou te niet doen, en hem zyn regt ontneemen, 't welk hy door de zonde, als een verbreekinge des wets, over den Mensch verkreegen heeft, 1 Joh. 3 : 8. Hiertoe is de Zoone Gods geopenbaart, op dat hy de werken des Duivels verbreeken zoude: Hebr. 2 : 14. Op dat hy door zyn dood zoude te niete doen, den genen, die 't geweld des doods hadde, dat is den Duivel.

Vrag. Voor wie is deeze belofte gedaan?

Antw. 1. 't Was een belofte voor Adam en Eva, als zy gevallen waaren.

2. Voor de Patriarchen en andere gelovige was deeze belofte. Men vindt ze daarom aan Abraham en David herhaalt onder de eige naam van zaad, Gen. 22 : 18. 1 Chron. 17 : 11. Dit was hun tot blydschap in God, Joh. 8 : 56. Abraham uwen vader heeft met verheuging verlangt op dat hy mynen dag zien zoude: ende hy heeft hem gezien, ende is verblydt geweest.

3. Joden en Heidenen raakten deeze belofte: want het zaad der Vrouwe was de hope der Stammen Israëls, Hand. 26 : 7. en teffens een ligt der Heidenen, Jes. 60 : 1. Hierom preekte de Engel in de velden van Bethlehem, Luc. 2 : 10, 11. Ziet ik verkondigde u groote blydschap, die allen den volke weezen zal: naamentlyk dat u heden geboren is de Zaligmaker, welke is de Christus, de Heere in de Stad Davids.

Vrag. In wat staat waaren Adam en Eva als zy deeze belofte hoorden?

Antw. 1. Zy waaren doe in een staat van elende als

zondaren, die Gods verbond verbroken ende zig zelven geheel elendig gemaakt hadden, dood door zonden en misdaden, Eph. 2 : 1.

2. Groote zondaren waarenze: Adams zonde was geen geringe en gemeene zonde; maar daar in lag hovaardye, ongehoorzaamheid, ongelove aan Gods bedreiginge, gelove aan den Duivel boven God, gulzigheid, ondankbaarheid, en veele andere zonden meer. Zy doch moesten roepen de kroone onzes hoofds is afgevallen: ô Wee nu onzer dat wy zo gezondigt hebben! Klaagl. 5 : 16.

3. Auteurs warenze van alle volgende zondaren, die de gantsche Waereld onder de schuld der verdoemenisse gebragt hebben, Rom. 5 : 18. Door eene misdaad is de schuld over alle menschen tot verdoemenisse.

4. Verweezene zondaren over wien de sententie des doods was uitgesproken, Gen. 2 : 17. Ten dage als gy daar van eet, zult gy den dood sterven!

5. Benaude en verlegene zondaren warenze. Adam derfde voor God niet verschynen, maar liep weg: Hy was als wanhopende over Gods gunst; en vond geen troost, dan dit elendige, wat te schuilen onder de bladeren der bomen en daar was hy nog niet veilig, Gen. 3.

6. Onbekeerde zondaren warenze noch op deezen tyd: Adam kwam wel tot God, doch viel niet op de knien biddende om genade, maar in tegendeel, hy zogt uitvlugten, legt de schuld op zyn Vrouw, en bekyft God, die hem de Vrouw gegeeven hadde. ô! Wonder van genade, dat God aan zulken zynen Zoone tot een Middelaar en Verlosser geeft; dat zy die op 't punt stonden, om eeuwig verstoten te worden, de eerste blymaar van genade en Zaligheid hooren!

Vrag. Wat dunkt u van die belofte?

Antw. 1. 't Is een ruime belofte. Zy is de Ziele des Evangeliums; zy behelst de leere van het verbond der genade, begrepen in de boeken des O. en N. Testaments.

∴ Vrag. Hoe betoogt gy dit?

Antw. In deeze belofte leggen alle deeze volgende waarheeden.

1. Dat de Mensch van natuure een vyand Gods, en een vrind des Duivels is. 2. Dat het Vrouwenzaad vrinden Gods worden, niet door haar eigen kragt, maar door Gods kragt, alzo hy de vyandschap stelt. 3. Dat de onbekeerde uit hun natuur gewillig het slangenzaad zyn: maar de bekeerde door Gods wil en alvermogen, door wedergeboorte, het Vrouwenzaad worden. 4. Dat de Gelovigen, een Behouder tot hun redding krygen, die den Slange de kop vertreden zal. 5. Dat deze Verlosser God moest zyn, om het werk en de magt des Satans te overwinnen. 6. Dat die Behouder ook een Mensch moest zyn, welken een verssen of hiele heeft, om in de Menschelyke natuure te konnen lyden, alzo hy, die waarachtig God was, niet kon lyden. 7. Dat hy een heilig Mensch moest zyn, en zonder zonde, alzo hy anders onder den vloek was, en den Satan niet konde verpletteren. 8. Dat de overwinninge van deze Verlosser op den Satan volkomen zyn zoude, zo dat het Slangezaad, het Vrouwenzaad geen nadeel zou konnen toebrengen. Immers des Satans kop zoude vermorselt worden. 9. Dat deeze Verlossinge door veel lyden moest verkregen worden, terwyl het Vrouwenzaad, de verssen of hiele, dat is zyn Menschelyke natuur, zou vermorselt worden. 10. Dat dit lyden egter maar een korten tyd duuren zoude, alzo het niet op het hoofd maar de verssen zoude aanlopen. 11. Dat het Vrouwenzaad uit dat lyden wederom zou opstaan, alzo anders den kop der Slange niet konde verbroken werden. 12. Dat deze Overwinninge aan Geheel het Vrouwenzaad zou overgaan, welke door de Verlosser, haar hoofd, zoude verkregen worden. 13. Dat de Uitverkoorne deze verlossing niet dadelyk verkrygen konden, ten zy, dat zy door wedergeboorte tot het Vrouwenzaad geworden waaren. 14. Dat 'er altyd onderscheid zal zyn tusschen bekeerde en onbekeerde: terwyl 't Slangenzaad in 't Koningryke der duisternisse blyft, en 't Vrouwenzaad in 't Koningryke des ligts, nimmer van Heer veranderen kan. 15. Dat 'er altijd strijd zal zyn tusschen deze twee Zaden. 16. Dat de bekeerden door een godvrugtigen wandel haar vertonen zouden het Zaad der Vrouwe te zyn. 17. Dat God in alles de eer van zyn genade zoude hebben, als die door zyn Wonderbare goedheid en Wysheid, den gevallen Mensch getroost heeft met de belofte van zynen Zoon, die de werken

des duivels verbreeken zoude. 18. Dat de overwinning over het Slangenzaad in heerlykheid zal geëindigt worden, alzo de overwinning volkomen zyn moet.

Vrag. Wat ziet gy meer in die belofte?

Antw. 1. 't Is een liefdenryke belofte, waar in Gods menschen liefde op 't allerheerlijkste uitmunt. Jesus stont zelve als in verwondering hierover opgetogen, als hy uitriep Joh. 3 : 16. Want alzo lief heeft God de waereld gehadt, dat hy zynen eenig geboren Zoone gegeeven heeft, op dat een iegelyk die in hem gelooft, niet verderve, maar het eeuwige leeven hebbe.

2. Wysheid vertoonde zig hier ook wonderlyk. Geregtigheid en barmhartigheid scheenen tegen malkanderen te staan, d'eene riep Adam moet sterven: d'ander laat hem leeven. 't Leeven kon de geregtigheid niet zien, ten zy dat zy voldaan werdt. De Barmhertigheid konde het leeven niet geeven, ten zy de Goddelyke Wysheid het Zaad der Vrouwe uitvond om te voldoen. Waarlyk hier is stof om uit te roepen: den alleen Wyzen God zy de eere, en de heerlykheid in alle eeuwigheid, 1 Tim. 1 : 17.

3. Almagt Gods straalt af in deeze belofte. God van den Hemel belooft het Zaad der Vrouwe, dat is, een Zoone uit een maagd, het welk is boven de natuur. Het zoude een mirakel zyn. Dit kon niet zyn zonder Gods magt en mogentheid, Psalm 72 : 18. Gelooft zy de Heere God, de God Israëls, die alleen wonderen doet.

4. Vast en onveranderlyk was deeze belofte. Dat zal Gen. 3 : 15, wees aan wat zeekerlyk geschieden zou. 't Was hier niet als Joël 2 : 14. Wie weet? Dan 4 : 27. Misschien; maar zeekerlyk het zal zo zyn. 't Beloofde goed is de Christus, die den Slange, de kop zou vertreeden. Die belofte moet waaragtig zyn: Want zo veele beloften Gods als 'er zyn, die zyn in hem. Ja, ende zy zyn in hem Amen! Gode tot heerlykheid, 2 Cor. 1 : 22.

∴ Vrag. Op wat wyze is die belofte geschied?

Antw. 1. Van God zelve en met eigen mond. De Allerhoogste roept hier tot de Allerlaagste, de Allerwyste tot de Allerdwaaste, de Alleen zalige tot rampzalige zondaren neigt uw oore, ende komt tot my, hoort ende uwe Ziele zal leeven: want ik zal met u een eeuwig verbond

maken, ende u geeven de gewisse weldadigheeden Davids, Jes. 55 : 3.

2. Van zelfs deedt God deeze belofte, en door zyn eige vrywillige gunste. God had Adam voor eeuwig kunnen verstoten, gelyk hy de Engelen doet, die hun beginzel niet bewaart hebben. God hadt andere Menschen konnen Scheppen, om ze genade en eere te geeven. Ook verzocht Adam de Goddelyke gunste niet, die hy onwaardig geworden was, en egter belooft hem de Heere genade en Zaligheid. 't Is dan: Ik zal haar lieder afkeeringen geneezen; ik zal ze vrywilliglyk lief hebben: want mijn toorn is van hem afgekeert, Hos. 14 : 5.

3. Onverwagt was de belofte van het Zaad der Vrouwe. Als Adam in 't minst op zulk een belofte niet dagt, belooft hem de Heere den Hoorn der Zaligheid. Terwyl Gods toorn ontbrand, ontfermt hy zich over den gevallen Mensch. Zo dra was de zonde niet begaan, of de genade wordt belooft. Zo haast was de wonde niet gegeven, of de medicyne wordt aangeweezen. Zo doch is Gods weg in 't Heiligdom, Jes. 65 : 1. Ik ben gevonden van die, die na my niet vraagden: ik ben gevonden van de genen, die my niet zogten: tot het volk dat na mynen name niet genoemt was, hebbe ik gezeid: Ziet, hier ben ik: Ziet, hier ben ik.

4. Gepast was deze belofte, om den Mensch te troosten in den stant der elende: want dit Zaad geboren zynde, zoude ons verlossen.

a. Van onze zonden, Matth. 1 : 21. Gy zult zynen naame heeten JESUS, want hy zal zyn volk zalig maaken van hare zonden.

b. Van de vloek der wet, Gal. 3 : 13. Christus heeft ons verlost van den vloek des Wets, een vloek geworden zynde voor ons.

c. Van de toorn Gods, daar wy van natuure onder zyn, 1 Thess. 1 : 10. Ende zynen Zone uit de Hemelen verwagten, den welken hy uit den doden verwekt heeft, (namentlyk) Jesus, die ons verlost van den toekomenden toorn.

d. Van de angst en vreeze der Conscientie onder het gezigte van zonde, Hebr. 2 : 15. Ende verlossen zoude alle de genen, die met vreeze des doods, door al haar leeven der dienstbaarheid onderworpen waaren.

e. Van de eeuwige verdoemenisse. Rom, 8 : 1. Zo is 'er dan nu geen verdoemenisse, voor de genen die in Christo Jesu zyn, die niet na den vleesche wandelen, maar naar den Geest.

∴ Vrag. Hoe is die belofte van het Vrouwenzaad naderhand voortgezet geworden?

Antw. Door verscheiden' trappen en tyden telkens hoe langer hoe klaarder. 1. Hier geschiedze aan Adam en Eva, de Stamboom des Menschelyken geslagts 2. Omtrent twee hondert Jaaren na den Zondvloed hoort Abraham, de Stamboom des Joodschen volks, deeze belofte, Gen. 22 : 18. 3. Als Abrahams Nakomelingen zig in twaalf Stamvaderen verdeelden, wordt deeze belofte vastgemaakt aan de Stam van Juda, Gen. 49 : 10. 4. Omtrent zeven hondert Jaaren daar na werdt het geslagt van Messias aangeweezen in David, Ps. 132 : 11, 17, 18. 5. Omtrent drie hondert Jaar daar na wordt zyn moeder voorzeid, Jes. 7 : 14. en zyn geboorteplaats aangewezen, Mich. 5 : 1. Wederom na verloop van twee honderd Jaaren den netten tyd zynes doods opgesteld, Dan. 9 : 24. Eindelyk omtrent vier duizend Jaar na de Scheppinge der Waereld eerst zyn moeder als tegenswoordig aangewezen door Elizabeth, Luc. 1 : 43. Waar op zyn verschyning in den vleesche, als het waare Vrouwenzaad volgde, Gal. 4 : 4. Luc. 2 : 6, 7.

Vrag. Wat leert gy uit de verhandeling van Gods verbond?

Antw. Datze te bestraffen zyn, die op de vriendelyke aanbieding van genade weigerende blyven, om met God in dit verbond over te gaan, leevende als vreemdelingen van de verbonden der belofte, zonder hope, zonder God in de Waereld, Eph. 2 : 12.

∴ Vrag. Waar komt het van daan, dat veele in dit verbond niet overgaan?

Antw. 1. Uit onweetenheid. Veele merken niet op wat tot hunne vreede dient. Zy hebben geen begrip van het verbond dat hun verkondigt wordt. Zij weeten niet, dat

het zo nodig is met God in een verbond te staan. Wisten zy dit, zy zouden de Christus begeeren, Joh. 4 : 10. Indien gy de gave Gods kendet, en wie hy is die tot u zegt, geeft my te drinken, zo zoudt gy van hem hebben begeert, ende hy zoude u leevende water gegeven hebben.

2. Uit ongeloof. Men hoort de beloften van dit verbond, men agtze als goed en beminnelyk, maar men derft niet geloven, dat men die zaken zou konnen deelagtig worden. Dies laat men ze staan en ziet 'er af, en het woord der predikinge doet geen nut, om dat het met geen geloove vermengt is in de genen, die het hooren, Hebr. 4 : 2.

3. 't Is lustelooze luiheid by de meesten. Men hoort de bekentmaking van dit verbond; men geeft 'er zyn goedkeuring aan; men wenschte wel dat men 'er in opgenomen was; maar 't is de begeerte van een luiaart. Men wil de weg niet op die Jesus voorschryft: Joh. 6 : 27. Werkt om de spyze, die blijft tot in het eeuwige leeven. Luc. 13 : 24. Strijdt om in te gaan door de enge poorte.

4. 't Zijn aardsche bekommeringen die veele terug houden. Zy hebben wel zin in dit verbond, en worden zomtyds byna bewogen om 'er in over te gaan! Maar de tegenspoeden, de overgroote beezigheeden, de vreeze van nog eens gebrek te zullen hebben, of tot schande te zullen worden, doen de goede beweegingen met een zugt verdwynen, Matth. 13 : 22.

5. Verkeerde inbeelding houdt veele af na dit verbond te staan. Zy leeven in den waan dat zy kinderen des verbonds zyn, zonder dat zy ooit een levendige indruk gehadt hebben van hunne verlorene staat buiten dat verbond der genade, even als de Kerk van Laodicea, Openb. 3 : 17. Gy zegt, ik ben ryk ende verrykt geworden, ende hebt geenes dings gebrek; ende gy weet niet dat gy zyt elendig, ende jammerlyk, ende arm, ende blind, ende naakt.

Vrag. Wat moet de zulken die overtuigt zyn, beweegen tot dit verbond over te gaan?

Antw. 1. Buiten dit verbond is niet dan alle elende. God is een vertoornt Rigter, en heeft men geen deel aan den Borge, en aan zyn volheid, alle Gods dreigementen, alle zyn oordeelen rusten op ons, 2 Thess. 1 : 8, met vlammenden vyere wraake doende over de genen die God

niet kennen, ende over den genen die den Evangelio onzes Heeren Jesus Christus niet gehoorzaam zyn.

2. In dit Verbond is alle Zaligheid. Welgelukzalig is het volk, diens God de Heere is, Psalm 33 : 12. Alle die 'er in overgegaan zyn, zyn 'er blyde over. Zy vinden dat het alleen goed is naby God te zyn, Psalm 73 : 28. Zy zouden hun goed met de Waereld niet willen verwisselen, Hoogl. 8 : 7. Zy roepen in verwondering uit, Psalm 84 : 11. Want een dag in uwe voorhoven, is beeter dan duizend elders: Ik koos liever aan den dorpel in 't huis myns Gods te weezen, dan lange te wonen in de tenten der Godloosheid.

3. De Heere zelve komt ons voor. Hy roept, hy bidt, hy smeekt ons, wendet u na my toe en wordet behouden: want ik ben God en niemand meer, Jes. 45 : 22. Zal men dan na God niet hooren, zal men zig afkeeren van dien, die in de Hemelen is? dat zy verre! Psalm 85 : 9. Ik zal hooren wat God de Heere spreeken zal! want hy zal tot zyn volk ende tot zyne gunstgenoten van vreede spreeken; maar datze niet weder tot dwaasheid keeren!

4. De Heere zal niemand verstoten, die in waarheid door Christus tot hem komt. Al hadt zyn geheele leeven tot nog toe niet anders dan zonde geweest, indien hy zyn zonde kent, opregt voor God belyd; en waarlyk lust krygt om dit verbond voor eeuwig aan te gaan. Ziet alle de belofte, onder andere, Joh. 6 : 37. Die tot my kome, zal ik geenzints uitwerpen!

∴ Vrag. Wat staat een Godzalige te betragten, die tot dit verbond is overgegaan?

Antw. 1. Een Godzalige moet zig verblyden in de vastigheid van dit verbond, 2 Sam. 23 : 5. Hoewel myn huis alzo niet is by God; nogtans heeft hy my een eeuwig Verbond gestelt, dat in alles wel geordineert ende bewaart is, voorzeker is daar in al myn heil, ende alle lust, hoewel hy 't nog niet doet uitspruiten.

2. Hy mag en moet de Verbonds eed, dien hy eenmaal aan God gedaan heeft, dagelyks herhalen, om zig al naauwer met God in Christus te vereenigen, Psalm 119 : 106. Ik hebbe gezworen, ende zal 't bevestigen, dat ik onderhouden zal de regten uwer geregtigheid.

3. Hy is schuldig in liefde te leven met alle die in dit Verbond staan, op dat de liefde van veele een vuur

make, en mede aansteeke die buiten zyn, Joh. 17 : 21. Op dat zy alle een zyn, gelykerwys gy Vader in my, ende ik in u, dat ook zy in ons een zyn: op dat de Waereld gelove dat gy my gezonden hebt.

4. Hy behoort als een Bondgenoot te wandelen, en door een heilig gedrag te vertonen dat hy des Heeren is, Gen. 17 : 1. Ik ben de Almagtige! wandelt voor myn aangezigte ende zyt oprecht. Phil. 1 : 28. Alleen wandelt waardiglyk den Evangelio Christi.

5. Hy moet zig te vreden houden in de wegen van Gods voorzienigheid, al blieft hem de Heere door vuur en water te doen gaan. De Hemelsche Vader weet wat zyn kinderen nut is, Psalm 25 : 10. Alle de paden des Heeren zyn goedertierentheid ende waarheid, den genen: die zyn verbond ende getuigenissen bewaren.

6. Hy mag en moet verlangen na den Hemel, daar de Heere, de begeerten van alle zyne Bondgenoten vervullen zal, Psalm 42 : 2, 3. Gelyk een Hert schreeuwt na de waterstromen; alzo schreeuwt myne Ziele tot u ô God. Myne Ziele dorst na God, na den leevendigen God: wanneer zal ik ingaan, ende voor Gods aangezigte verschynen?

XVIII. ARTIKEL,

Van de Vervulling der belofte van Verlossinge, ende Menschwordinge van Gods Zoon daar toe.

Wy belijden dan dat God de belofte die hy den Outvaderen ghedaen hadde door den mont sijner heyligher Propheten, volbracht heeft: sendende sijnen eygen, eenigh-geboren ende eeuwighen Sone in de werelt, ten tijde van hem bestemt. Dewelcke eenes knechts ghedaente aangenomen heeft, ende den mensche gelijck gheworden is; warachtelick aennemende een ware menschelicke nature, met alle hare swackheden (uytghenomen de sonde) ontfanghen zijnde in den lichame der geluck-saligher maget Marie, door de cracht des H. Geestes, sonder mans toedoen. Ende en heeft niet alleen de menschelicke nature aengenomen, soo veel het lichaem aengaet, maar oock een ware menschelicke siele, op dat hy een ware mensche soude zijn. Want aenghesien de siele so wel verloren was als het lichaem; soo wast van noode dat hyse beyde aen-name, om de selve beyde salich te maken. Daerom belyden wy (teghen de ketterie der Wederdooperen, die loochenen dat Christus menschelic vleesch van sijne Moeder aenghenomen heeft) dat Christus is deelachtich geworden des vleesch ende bloets der kinderen; dat hy een vrucht der lendenen Davids is, na den vleesche: geworden uyt den zade Davids, na den vleesche: een vrucht des buycks Mariæ: geworden uyt de vrouwe: een spruyte Davids: een scheute uyt de wortel Iesse: ghesproten uyt den geslachte Iuda: afcomstich van

den Ioden na den vleeche; uyt den zade Abrahams, aengesien hy aengenomen heeft het zaet Abrahams, ende is sijnen broederen in alles ghelijck gheworden uytghenomen de sonde: alsoo dat hy inder waerheydt onsen Emmanuel is, dat is God met ons.

VRAGE.

Op wien rust het verbond der genade?

Antw. Op den MIDDELAAR, die wy boven alles moeten kennen, zullen wy hem begeeren, en door hem tot God gaan, Joh. 4 : 10. Indien gy de GAVE Gods kendet, ende wie hy is, die tot u zegt, geeft my drinken, zo zoudt gy van hem hebben begeert, ende hy zoude u leevende water gegeven hebben.

Vrag. Wat beteekent het woord Middelaar?

Antw. Zomtyds een tussenspraak tusschen in verschil staande Personen, in dier voege werdt Moses een Middelaar genaamt, Gal. 3 : 19. Die in zyn tijd stont tusschen den Heere ende het volk, Deut. 5 : 5. Doch voornamentlijk, een zulken, die God met den mensch, door de zonde van hem vervreemt zynde, dadelijk verzoent; en op 't volmaakst vereenigt, 1 Tim. 2 : 5. Want daar is een God, daar is ook een Middelaar Gods, ende der Menschen, de Mensche Jesus Christus.

∴ Vrag. Hebben wy volstrekt een Middelaar nodig, om ons met God te verzoenen?

Antw. Ja: dit blijkt.

1. Uit Gods hoogste Regtvaardigheid, welke beleedigt zynde, genoegdoening eischt, of anders wraake moet neemen tot verderf van den zondaar, Jes. 5 : 16. De Heere der Heirschaaren zal verhoogt worden door het regt: Ende God die Heilige, zal geheiligt worden door geregtigheit.

2. Uit des menschen elende. De zonde heeft den

mensch gebragt in een staat van de uiterste elende, dat hy zonder Middelaar niet tot God kan gaan, maar eeuwig van zyn gemeenschap moet versteeken blyven, Joh. 14 : 6. Ik ben de weg, ende de waarheid, ende het leven. Niemand komt tot den Vader dan door my.

3. De Heidenen hebben dit door het ligt der natuur beleden, als blijkt uit al den omslag van zo veele offerhanden, Priesters, Waarzeggers, en mindere Goden, die zy als hunne Middelaars gezogt hebben, om de vergramde Godheid met haar te bevredigen.

Vrag. Wat moet den Middelaar doen, die den mensch met God verzoent?

Antw. 1. Eensdeels moet de Middelaar door een dadelijke genoegdoeninge aan den eisch der Goddelijke geregtigheit voldoen, en den toorn Gods verzoenen, Jes. 59 : 2. Uwe ongeregtigheden, maken een scheidinge tussehen u lieden, en tusschen uwen God, ende uwe zonden verbergen het aangezigte van u lieden dat hy niet hoord.

2. Anderdeels moet die Middelaar den zondaar, door de zonde van God vervreemt zynde, door bekeering wederom tot God brengen, 1 Petr. 3 : 18. Christus heeft ook eens voor de zonde geleeden, hy regtveerdig voor de onregtveerdige: op dat hy ons tot God zoude brengen.

Vrag. Wat voor een Persoon moet de Middelaar en Borge zyn?

Antw. De Middelaar, die ons met God verzoent, moet zyn. 1. Een waaragtig mensche. 2. Een Regtveerdig Mensche. 3. Een waaragtig God. 4. God en Mensch in een Persoon.

Vrag. Waarom moet de Middelaar een waaragtig mensche zyn?

Antw. 1. Om dat de Regtveerdigheid Gods vordert dat de menschelyke natuur, die gezondigt hadde, voor de zonde betale. Dies moet de Borge, op wien God zyn regt door een byzondere gunste wil overbrengen, van dezelve natuur met den zondaar weezen, Hebr. 2 : 11.

Ende hy die heiligt, ende zy die geheiligt worden, zyn alle uit een: om welke oorzaake hy hem niet schaamt haar Broeders te noemen.

Vrag. Hoe zo?

Antw. De Middelaar moest voldoen aan de tweederlei eisch des wets: want

a. Hy moest lyden en sterven, dewyl de dood een bezoldinge der Zonde is, Rom. 6 : 23. Welke straffe niemand dragen kan als een waaragtig mensche, Hebr. 2 : 14. Overmits dan de kinderen des vleeschs ende bloeds deelagtig zyn, zo is hy ook desgelyks derzelver deelagtig geworden, op dat hy door den dood te niete doen zoude den genen die 't geweld des doods hadde, dat is, den Duivel.

b. Hy moest voor ons worden onder de gehoorsaamheid der wet, eischende de liefde Gods en des naasten, beiden in Ziel en Lighaam; welken eisch alleen van een mensch kan worden volbragt. Daarom Paulus zegt, Gal. 4 : 4, 5. Dat Christus geworden is onder de wet, op dat hy de geene die onder de wet waren, verlossen zoude.

Vrag. Waarom moet hy nog meer een waaragtig mensche zyn?

Antw. 2. De Middelaar moest zyn een Barmhertig Hogepriester in de dingen die voor ons by God te doen waaren. Dit kan niet zyn, of hy moest zyne broederen in alles gelijk worden, Hebr. 2 : 17. Waarom hy in alles den broederen moeste gelyk worden, op dat hy een barmhertig ende een getrouw hogenpriester zoude zyn in de dingen, die by God te doen waaren, om de zonden des volks te verzoenen.

3. Hy moest als Priester iets hebben, om als een offerhande aan God op te offeren; doch dat kon niet anders wezen dan de offerhande zyns lighaams, Hebr. 10 : 8, 10. Vergel. Psalm 40 : 8, 9.

4. Geen zondaars worden zalig, anders dan uit kragt van het Testament der genade. Doch daar een testament is, moet de dood des testamentmakers tusschen beiden komen, Hebr. 9 : 16. Derhalven moest de Middelaar een menschelijke natuur deelagtig zyn, om de dood te konnen ondergaan.

∴ Vrag. Was het ook te voren afgebeeld in Moses Wet, dat de Middelaar een Mensch moest zyn uit de Menschen?

Antw. Ja doch:

1. 't Is verbeeld geworden door de Eerstelingen, die den gantschen oogst als 't waare, heiligden; welke Eerstelingen van dezelve natuur waaren, als de geheele massa van den oogst. Hier uit redeneert Paulus, Hebr. 2 : 11. Want, ende hy die heiligt, ende zy die geheiligt worden, zyn alle uit een: Om welke oorzake hy hem niet schaamt haar Broeders te noemen.

2. Door de Goëls en Lossers, welke moesten zyn uit de Broederen of Naastbestaanden der genen, die gelost moesten worden, Lev. 25 : 25. Hier op ziet Paulus Hebr. 2 : 14—16.

Vrag. Waarom moest de Middelaar een Regtvaerdig mensche zyn?

Antw. 1. Omdat hy niet voor zig zelven, maar voor andere, die zondaren waren, de schuld moest genoeg doen.

2. Om dat hy als Middelaar, tot een heilig en regtvaerdig God moest naderen, 't welk hy niet doen konde, indien hy een onheilige en onregtvaerdige was; dewyl God geen lust heeft aan de Godloosheid, en de boozen by hem niet konnen verkeeren, Psalm 5 : 5. Dit toont Petrus klaar, 1 Pet. 3 : 18. Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, hy regtveerdig voor de onregtveerdigen: op dat hij ons tot God zoude brengen.

Vrag. Is 'er nog een reden?

Antw. 3. Ja. De Middelaar moest in de Menschelyke natuur, met de Goddelijke vereenigt zyn. Want het heilige dat uit Maria zou geboren worden, moest de Zone Gods genaamt worden, Luc. 1 : 35. Nu is 't niet mogelijk dat God die een grouwel heeft van zonden, zou vereenigt worden met de zondige natuur: Want wat mededeel heeft de geregtigheid met de ongeregtigheid? ende wat gemeenschap heeft het ligt met de duisternisse, 2 Cor. 6 : 14.

Vrag. Is 't ook afgebeeld geweest in Moses Wet?

Antw. Ja doch.

1. In de Offerdieren en het Paaschlam, die volkomen en zonder eenig gebrek moesten zyn. Waar op Petrus zinspeelt, 1 Pet. 1 : 18. 19. Gy zyt verlost — Door het dierbaar bloed Christi, als eens onbestraffelyken en onbevlekten lam Gods.

2. Door den Hogenpriester, die ook zonder eenig lighaams gebrek moest weezen, en op zyn voorhoofd droeg een goude plate met dit opschrift: De HEILIGHEID DES HEEREN, Exod. 28 : 36. De Apostel schynt het een en ander te bedoelen als hy zegt, Hebr. 7 : 26. Zodanig een Hogenpriester betaamde ons, heilig, onnosel, onbesmet, afgescheiden van de zondaren, en hoger dan de Hemelen geworden.

Vrag. Waarom moest de Middelaar een waaragtig God zyn?

Antw. 1. De Middelaar moest van Niemand afhangen, en zo zyn eigen Meester zyn, om zig als Borge voor andere te konnen aanbieden, ja zig dadelijk ter straffe te onderwerpen. Dit was onmogelijk voor een bloot mensch die in alles onder God staat, en van hem afhangt: want wie is hy die met zyn herte Borge worde, om tot my te genaken, spreekt de Heere, Jerem. 30 : 21.

Vrag. Hebt gy nog een reden?

Antw. 2. De Middelaar moest den swaren last van Gods oneindigen toorn tegen de zonde dragen, om andere daar van te verlossen, waar toe menschen schouderen te zwak zyn, Nah. 1 : 6. Wie zal voor zyne gramschap staan? ende wie zal voor de hittigheid zyns toorns bestaan? zyne grimmigheid is uitgestort als een vuur, ende rotssteenen worden van hem vermorselt. Dit deedt de Middelaar uitroepen, Jes. 63. 5. Ik zag toe, ende daar was niemand die hielp, ende ik ontzettede my, ende daar was niemand die ondersteunde; daarom heeft myn arm my heil beschikt, ende myne grimmigheid heeft my ondersteund.

3. Die den Zondaar verlost, moet ook het vermogen hebben, om die verlossinge kragtdadig toe te eigenen, en hem daar by te bewaren: Het welk alleen door Goddelijk

alvermogen geschieden kan. Hos. 1 : 7. Maar over het huis Juda zal ik my ontfermen, ende zal se verlossen door den Heere haaren God. Jes. 35 : 4. Ziet, ulieder God zal ter wraake komen met de vergeldinge Gods: Hy zal komen, ende ulieden verlossen.

Vrag. Hebt gy nog meer?

Antw. 4. Die Verlosser van den Zondaar is, moet ook wezen zyn Hoofd, Heer, Rotssteen, Toevlugt, Bruidegom en Man. Welke eene God aan geen schepsel, maar alleen aan zig zelven geven kan en wil, Jes. 42 : 8. Ik ben de Heere, dat is myn naam: ik zal myne eere genen andere geven. Jes. 54 : 5. Uwe maker is uw mans Heere der Heirscharen is zyn naam. De Heilige Israël: is uw Verlosser; Hy zal de God des gantschen aardbodems genaamt worden.

Vrag. Wat moest de Middelaar meer zyn?

Antw. God en Mensch in eenigheid des Persoons.

Vrag. Waarom moest de Middelaar God en mensch in een Persoon zyn?

Antw. 1. Anders hebben wy twee Middelaars en Verlossers en zouden aan twee Heeren eigen zyn, en verpligt om twee Heeren te dienen. Het geene onmogelyk is, Luc. 16 : 13. Immers daar is maar EEN Middelaar Gods ende der Menschen, 1 Tim. 2 : 5.

2. Indien de Godheid met de menschheid niet persoonlyk vereenigt was, zo zou de vereischte waardigheid niet geweest zyn by het lyden, en gehoorsaamheid van de menschelyke natuure. Men zoude dan niet hebben konnen zeggen: God heeft zyne gemeinte met zyn bloed gekogt, Handel. 20 : 28. Het bloed van Jesus Christus, des Zoons Gods reinigt ons van onze Zonden. 1 Joh. 1 : 7. De Heere der heerlykheid is gekruist, 1 Cor. 2 : 8.

Vrag. Maar wie is dezelve Middelaar, die te zamen een waaragtig God, ende een waaragtig regtveerdig Mensche is?

Antw. Onse Heere Jesus Christus, die ons geworden is wysheid van Gode, ende regtvaerdigheid, ende heiligmakinge, ende Verlossinge, 1 Cor. 1 : 30.

Vrag. Hoe blykt dat de Heere Christus onze Middelaar is?

Antw. 1. Om dat wy de vereischte naturen, en hoedanigheden van een Middelaar in hem vinden.

2. Om dat hy ook alles gedaan, en ondergaan heeft dat een Middelear stont te doen en te lyden. Doch dit staat ons in deeze en eenige volgende Artikelen te betogen.

Vrag. Wat is den Inhoud van dezen Artikel?

Antw. Een vertoog van Christus wonderbare menschwordinge uit den Maagd Maria, in de volheids des tyds.

∴ Vrag. Hoe staat ons deze waarheid te beschouwen?

Antw. 1. Als een Pilaar en Vastigheid der waarheid; dat is: een noodzakelyk grond-Artikel van ons Christendom, 1 Joh. 4 : 2, 3. Alle Geest die belyd dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is, die is uit God. Ende alle Geest die niet belyd dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is, die is uit God niet.

2. Als een verborgene en onbegrypelyke waarheid, waar in diepten, en hoogten zyn, die ons verstand ontduiken en te boven gaan. 't Is doch een wonder aller wonderen, dat Gods Zoon, die Gode even gelyk is, de gestaltenisse van een Dienstknegt aanneemt: Dat de Heilige wordt gezonden in de gelykheid van het zondige vleesch: Dat hy die is van eeuwigheid, wordt die hy niet was, en nogtans blyft die hy was, eer de bergen gebooren waaren. Dit doet Paulus uitroepen, 1 Tim. 3 : 16. Buiten allen twyfel de verborgentheid der godzaligheid: God is geopenbaart in den vleesche.

3. Met dankbare erkentenisse over Gods verbazende menschen-liefde, daar Engelen en menschen zig eeuwig

over verwonderen zullen, 1 Joh. 4 : 9. Hier in is de liefde Gods tegen ons geopenbaart, dat God zynen Eeniggeboren Zone gezonden heeft in de Waereld, op dat wy zouden leven door Hem.

∴ Vrag. Hoe wordt deezen Artikel verdeelt?

Antw. In twee deelen.

I. Het eerste handelt van de Vervulling der belofte, aangaande de komste van den Messias: Wy belyden dan, dat God de belofte die hy den Oudvaderen gedaan hadde, door den mond zyner heiliger Propheten volbragt heeft: zendende zynen eigen, eenig geboren ende eeuwigen Zone in de Waereld, ten tyde van hem bestemt.

II. Het tweede handelt van de menschwordinge zelve, waar in

A. Eerst wordt voorgedragen,

a. Dat de Zone Gods niet in schyn, maar in zyn, de menschelyke natuure heeft aangenomen: Dewelke eenes knegts gedaante aangenomen heeft, ende den mensche gelyk geworden is; waaragtig aanneemende een waare menschelyke natuure met alle haare swakheden uitgenomen de Zonde.

b. Uit wien. Ontfangen zynde in den lighame der gelukzaliger Maagd Maria.

c. Door wiens kragt: Door de kragt des Heiligen Geests, zonder toedoen des mans.

d. Ziel en Lighaam beiden: Ende heeft niet alleen de menschelyke natuure aangenomen, zo veel het Lighaam aangaat; maar ook een waare menschelyke Ziele, op dat hy een waar mensch zoude zyn.

B. Daarna de bewyzen, die tot staving van deeze waarheid dienen tegens Partyen: Daarom belyden wy tegen de ketterye der Wederdoopers, die loochenen dat Christus het menschelyk vleesch van zyne moeder aangenomen heeft; dat Christus is deelagtig geworden des vleesches ende bloeds der Kinderen; dat hy een Vrugt der lendenen Davids is, na den vleesche: een vrugt des buiks Mariæ: geworden uit een Vrouwe: een Spruite: een Scheute uit den wortel Jesse: gesproten uit den geslagte Juda: afkomstig van den Joden na den Vleesche: uit den zade Abrahams: Aangezien hy aangenomen heeft het zaad Abrahams, ende is zynen broederen in alles gelyk geworden, uitgenomen de zonde: Alzo dat hy in der waarheid onsen Emmanuël is, dat is, God met ons.

Vrag. Wie is mensch geworden?

Antw. 1. In 't gemeen kan men zeggen God is mensch geworden, 1 Tim. 3 : 16. GOD is geopenbaart in den vleesche.

2. In 't byzonder,

a. Niet het Goddelyk wezen, nademaal hy die mensch wordt, Middelaar is tusschen God en den menschen; dat niet zou konnen zyn, indien het gantsche Wezen mensch geworden was.

b. Ook niet de Vader, of de H. Geest, maar de Persoon des Zoons, dat is de eeuwige natuurlijke Zone Gods, Gal. 4 : 4. In de volheid des tyds heeft God zynen Zone uitgezonden. Joh. 1 : 14. 't Woord is vleesch geworden.

Vrag. Waarom is de Zone Gods, en niet de Vader of den Heiligen Geest mensch geworden?

Antw. De reden stelt men hier van het Goddelijk welbehagen, Col. 1 : 19. Het is des Vaders welbehagen geweest, dat in hem alle volheid wonen zoude. In 't byzonder konnen wy zeggen, dat het ons dus allerbekwaamst voorkomt, en ten aanzien van God, en ten aanzien van menschen.

∴ Vrag. Geef eens reden van welvoeglijkheid ten aanzien van God?

Antw. Dat de Zone Gods mensch wierdt, voegde het best,

1. Wegens de orde van werken in God: dewyl God door Christus de Waereld heeft geschapen, zo voegde wel dat de Waereld door hem herschapen wierde.

2. Wegens de werken van verlossinge, die in den Middelaar nodig waren: want de Middelaar moest van God gezonden worden, voor ons betalen, en ons den Heiligen Geest schenken. 't Welk niet eigentlijk den Vader of den Heiligen Geest, maar byzonder den Zoon voegdde.

3. Wegens de manier van verlossinge, welke in den Middelaar vereischt wierdt: Want door gehoorsaamheid moest hy de Zaligheid voor ons verdienen, en door zyn voorbiddinge aan ons toepassen. Dit werk nu geschied allergevoeglijkst door den Zone.

∴ Vrag. Hoe voegde dit best ten aanzien van ons?

Antw. 1. Wy moesten herschapen, en gemaakt worden tot nieuwe Schepselen; doch dit geschied best door Christus, door wien God de Waereld gemaakt heeft, Hebr. 1 : 3.

2. Wy hadden de herstelling nodig van Gods beeld in ons; doch dit werk voegde best Christus, die het beeld des onzienlyken Gods is, Col. 1 : 15.

3. Wy moesten de aanneeming tot kinderen deelagtig zyn om Zalig te worden; welk Christus ons best kan deelagtig maken, die Gods eige Zone is, Rom. 8 : 32.

4. Wy moesten verzekert worden van Gods eeuwige liefde tot ons; doch dit kan gevoeglijkst geschieden, door Christus, die de Zone van Gods liefde is, Col. 1 : 13.

∴ Vrag. Wanneer is de Zone Gods Mensch geworden?

Antw. 1 Aangaande het nette jaar na de Scheppinge der Waereld, daar van kan men niet zekers zeggen, wegens de veelvuldige swarigheden, die de geleerde in die tydreekening ontmoeten. Dus is 't ook ten aanzien van de maand, week, dag, en uur, waar over de geleerden onder malkanderen twisten; doch 't gemeen gevoelen der Christenen is, dat 'er zedert de Scheppinge der Waereld tot de geboorte van Christus vier duizend jaren verlopen zyn.

2. Anders kan men zeggen, dat de Heere Christus is mensch geworden.

a. Onder de regeering van Keizer Augustus, Luc. 2 : 1—7.

b. Als Herodes Koning was over het Joodsche Land, Matth. 2 : 1.

c. Als 'er een beschryving geschiedde onder de Stadhouderlijke regeering van Cyrenius over Syrien, Luc. 2 : 2.

d. In de Volheid des tyds, Gal. 4 : 4. Maar wanneer de Volheid des tijds gekomen is, heeft God zynen Zone uitgezonden, geworden uit een Vrouwe, geworden onder de Wet.

Vrag. Wat noemt gy de Volheid des tyds?

Antw. De tyd die God in zyn raad bepaald had, die by de Propheten voorzegt was, en die hy bekwaamst oordeelde om zynen Zone in de Waereld te zenden: Dit noemt de Belydenis, den tyd van God bestemt: Wy belyden dan, dat God de belofte die hy den Oudvaderen gedaan hadde, door den mond zyner heiliger Propheten volbragt heeft: Zendende zynen eigen, eenig geboren, ende eeuwigen Zone in de Waereld, ten TYDE van hem BESTEMT.

Vrag. Wie waren d'Oudvaderen?

Antw. d'Oudvaderen waren de eerste Vaders van grote

geslagten in de heilige Linie, die geleeft hebben voor en na den Zondvloed, van Adam af tot Moses toe. Dus geeft de Schrift de naam van Patriarch aan Abraham, Hebr. 7 : 4. Aan Jacobs twaalf Zonen, Handel. 7 : 8, 9. Insgelijks aan David, Cap. 2 : 29. Schoon vier hondert jaren na Moses, om dat de belofte van Messias komste, en de opregting eener nieuwe Kerk aan Davids geslagte was vastgemaakt, 2 Sam. 7. doch in den Artikel wordt dit woord in ruimer zin genomen, voor de Vooronderen onder de Joden, die geleeft hebben door al den tyd van het Oude Testament.

Vrag. Heeft God voor den Zondvloed Christus toekomste bekent gemaakt ?

Antw. Ja: dit blykt uit de Moeder-belofte, Gen 3 : 15. Uit Abels offerhande door 't gelove in hem, Hebr. 11 : 4. Uit Enochs voorzegginge van zyne toekomste ten oordeel, Jud. vers 14, 15. Uit Noachs gedrag. die in den Geest de geregtigheid van den Verlosser gepredikt heeft, en door den gelove een Arke toebereid, tot een voorbeeld van zyne genade, die door den doop verzegelt wordt, 1 Petr. 3 : 19—21.

Vrag. Noemt eens eenige byzondere beloften die van Jesus Christus als den Middelaar en Verlosser spreken van Noach af tot Moses toe ?

Antw. Dus vinden wy

1. De belofte van God aan Abraham gedaan, dat hy een Zaad zou hebben, in 't welke alle de geslachten des Aardbodems zouden gezegent worden, Gen. 22 : 17, 18. Voorzeker zal ik u grotelyks zegenen, ende uw zaad zeer vermeenigvuldigen — ende in uwen Zade zullen gezeegent worden alle volken der aarde ; nadien gy myne stemme gehoorzaam geweest zyt. Welk Zaad Paulus noemt de Christus, Gal. 3 : 16.

2. De belofte aan Mozes, en door hem aan Israël, dat de Messias wezen zoude een groot Propheet, Deut. 18 : 15. Eenen Propheet, uit het midden van u, uit uwe Broederen, als my zal U de Heere uwe God verwekken : na hem zult

gy horen. Welk in de Christus is vervult geworden, zo dat zyne vyanden zelf moesten getuigen: Nooit heeft een mensche alzo gesproken, Joh. 7 : 46.

3. De belofte van Jacob, aan Israël, dat de Messias zyn zou de SILO, de Vredemaker, die komen moest eer dat de Scepter of Koninglyke stamme van Juda geweken was, Gen. 49 : 10. De Scepter zal van Juda niet wijken, nog de Wetgever van tusschen zyne Voeten tot dat Silo komt, ende den zelven zullen de volkeren gehoorzaam zyn. Christus nu is onze Vrede, Eph. 2 : 14. Die gekomen is, wanneer de Scepter van Juda was geweken, dewyl Herodes een Askaloniter van geboorte, en van opvoeding een Idumeër, de Scepter over Juda zwaaide, maar evenwel de Wetgever nog gezien werdt in het Sanhedrin, of groten raad der Joden, welkers gezag door de Romeinen met de Verwoesting van Jeruzalem is verdelgt en t'ondergebragt.

4. Bileam zelf heeft dezen aangaande gepropheteert, Num. 24 : 17. Daar zal een sterre voortgaan uit Jacob, ende daar zal een scepter uit Israël opkomen, die zal de palen der Moabiten verslaan, ende zal alle de kinderen Sets verstoren.

5. Voeg hier by wat Job van zyn Goël getuigd, Cap. 19 : 25—27. Want ik weet myn verlosser leeft, ende hy zal de laatste over het stof opstaan: Ende als zy na myne huit, dit doorknaagt zullen hebben; zal ik uit myn vleesch God aanschouwen. Den welken ik voor my aanschouwen zal, ende myne ogen zien zullen, ende niet een vreemde: myne nieren verlangen zeer in mynen schoot.

Vrag. Wat belofte heeft God den Patriarch David van den Messias gedaan?

Antw. Een zeer heerlyke belofte. Ziet 2 Sam. 7 : 12, 13. Wanneer uwe dagen zullen vervult zyn ende gy met uwe Vaderen ontslapen zyn, zo zal ik uw Zaad na u doen opstaan, dat uit uwen lyve voortkomen zal, ende ik zal zyn Koningryk bevestigen, die zal mynen name een huis bouwen: Ende ik zal den stoel zynes Koningryks bevestigen tot in eeuwigheid. Psalm 132 : 11. De Heere heeft David de waarheid gezworen, waar van hy niet

wyken zal. Zeggende, van de vrugt uwes buiks zal ik op uwen throon zetten. Dit is in den Heere Christus vervult. Paulus getuigt, dat Christus geworden is uit den zade Davids na den vleesche, Rom. 1 : 3. 't Gemeene zeggen der Joden was, Matth. 12 : 23. Is deze niet de Zoone Davids, zo noemden hem ook alle die eenige hulpe van hem verzogten, Matth. 20 : 31. Ontfermt u onzer; Heere gy Zone Davids!

∴ Vrag. Geeft eens eenige voorname plaatsen uit de Propheten, die van den Messias gewagen, en op den bestemden tyd vervult zyn?

Antw. Dus vinden wy voorspeld,

1. Dat de Messias komen moest, wanneer een groot verval zou zyn by de Joodsche Natie, zo wel in den Kerk als in den Burgerstant, ten aanzien van gelove en zeden, Jes. 59 : 20. Ende daar zal een Verlosser tot Zion komen, namelyk voor die, die haar bekeeren van de overtredinge in Jacob, spreekt de Heere. Dit Verval vind men breedvoerig uitgebeeld, vers 12—15. daar de boedveerdige in Israël belyden, onze overtredingen zyne veele voor u, ende onze zonden getuigen tegen ons, het overtreden, ende het liegen tegen den Heere, ende het agterwaarts wyken van onzen God, het spreken van onderdrukkinge ende afval: het ontfangen, en digten van valsche woorden uit het herte, enz. 't welk ook is vervult ten tyde van Christus komste. Men vond in die tyd verscheide Secten onder de Joden van Pharizeen en Sadduzeen, die allerlei vreemde gevoelens hadden, en de Wet Gods Vervalschten met hunne uitleggingen. De Hogepriesterlyke waardigheid werdt van de Romeinen aan den meestbiedenden verkogt. De tempel een plaatse des gebeds en statelyken Godsdienst, misbruikten zy tot een plaats van koophandel en allerlei grouwelen, Matth. 21 · 12, 13. Joh. 2 : 14—16.

2. Dat de Messias moest komen staande den tweden tempel, Hag. 2 : 7, 8. Want alzo zeit de Heere der Heirscharen nog eens, een weinig tyds zal het zyn, ende ik zal de Hemelen ende de Aarde, ende de Zee, ende

het droge doen beven. Ja ik zal alle de Heidenen doen beven: Ende zy zullen komen tot den WENSCH aller Heidenen, ende ik zal dit huis met heerlykheid vervullen. Dewyl nu den tempel al voor zeventienhonderd Jaaren door de Romeinen is verwoest geworden, zo volgt, dat hy die te komen stont, staande den bloei van dezen tempel, ook dadelyk gekomen is.

3. Dat de Messias komen moest in de tyd van de vierde Monarchie, als de Romeinen het opperbewind byna, over de geheele Waereld hadden, Dan 2 : 44 : 45. Doch in de dagen van die Koningen, zal de God des Hemels een Koningryke verwekken, dat in eeuwigheid niet zal verstoort worden: ende dat Koningryk zal genen anderen volk overgelaten worden: Het zal alle die Koningryken vermalen, ende te niette doen: maar zelve zal 't in alle eeuwigheid bestaan. Daarom hebt gy gezien, dat uit den berg een steen zonder handen afgehouwen is geworden, die het yzer, koper, leem, zilver, ende goud vermaalde: De grote God heeft den Koning bekent gemaakt, wat hierna geschieden zal. De droom nu is zeker, ende zyne uitlegginge gewis. Nu is 'er niets dat vaster gaat, dan dat de Messias gekomen is, in die dagen dat de Romeinen 't gebied byna over de geheele Waereld hadden, en wel onder de Regeering van Keizer Augustus, die door zyn willekeurig gebod, dat de geheele Waereld zou beschreven worden, gelegentheid verschafte, dat de Messias te Bethlehem geboren werdt, Luc. 2 : 1—7.

4. Dat de Messias moest komen als het Koninklyk geslagte van Vader David zou wezen in een zeer veragte en armelyke staat, Jes. 11 : 1. Daar zal een rysken voortkomen uit den afgehouwenen tronk Isai, ende een scheute uit zyn wortelen, zal vrugt voortbrengen. Ezech. 21 : 27. Ik zal die krone, omgekeert, omgekeert, omgekeert stellen. Ja zy zal niet zyn tot dat hy kome, die daar regt toe heeft, ende dien ik dat geven zal. Christus nu is geboren, wanneer de nakomelingen van David waren in een verarmde en veragtelyke staat, Matth. 13 : 55. Is deze niet de Zone des Timmermans? Luc. 2 : 7.

∴ Vrag. Wat al verder?

Antw. 5. De Messias moest komen na het verloop van zeventig Jaar weken Daniëls, volgens het zeggen van den Engel Gabriël, Dan. 9 : 24—27. Zeeventig weeken zyn

bestemt over u volk, ende over uwe heilige stadt om de overtredingen te sluiten, ende om de zonden te verzegelen, ende om de ongeregtigheid te verzoenen, ende om een eeuwigen geregtigheid aan te brengen, ende om het gezigte, ende den Propheet te verzegelen, ende om de heiligheid der heiligheden te zalven. Weet dan en verstaat, van den uitgang des woords, òm te doen wederkeeren, ende om Jerusalem te bouwen tot op Messias, den Vorst zyn zeven weeken, ende tweeënzestig weeken; de straten en gragten zullen wederom gebouwt worden, doch in benautheid der tyden, ende na die tweeënzestig weeken, zal de Messias uitgeroeit worden, maar het zal niet voor hem zelven zyn: Ende een Volk der Vorsten, 't welk komen zal, zal de stad ende het heiligdom verderven, ende zyn einde zal zyn met een overstromende vloed, ende tot het einde toe zal der kryg zyn, ende vastelyk beslotene Verwoestinge. Ende hy zal veele het Verbond versterken een weeke: ende in de helft der weeke zal hy het slagtoffer ende het spysoffer doen ophouden, ende over den grouwelyken vleugel zal hy een Verwoester zyn. Ook tot de voleindinge toe, die vastelyk besloten zynde, zal uitgestort worden over den Verwoestede. 't Is zeker dat hier gesproken wordt, niet van een bloot mensch 't zy Nehemia, 't zy Zerubabel, 't zy Koning Cyrus, die de Joden bevel gaf om Jeruzalem te herbouwen, maar van een Godmensch, de Messias, de Vorst en Gebieder der Volkeren, Jes. 55 : 5. Die in de Waereld zou komen om de overtredingen te verzoenen, en een eeuwige geregtigheid voor zyn volk aan te brengen: De tyd van zyn komste werdt bepaalt tot seventig weeken, dewelke hier niet genomen worden voor Dagweeken, dewyl die tyd dan maar een Jaar en honderdvyfentwintig dagen zou uit maken, waar in de dingen die voorspeld worden niet vervult zyn, namelyk de doding van den Messias, afschaffing van de offerdieren, en de verwoesting van Jeruzalem: Maar 't zyn hier Jaarweeken, als Lev. 25 : 8. elke weeke van zeven Jaaren, die te zamen uitmaken vierhonderd negentig Jaaren; dewelke het zy wy die beginnen, of van het bevel van Cyrus om de stad te herbouwen, Esr. 1 : 1. Of van het tweede Jaar van Darius, waarin hy het bevel van Cyrus versterkte, Esr. 6. of van het twintigste Jaar van Arthahsasta. Est. 7. En hoe wy

die Jaren eindigen, of in de geboorte, of in den Doop, of in den Dood, van Christus, of in de verwoesting van Jeruzalem, zo is nogtans klaar, dat die Jaarweken al veele eeuwen verlopen zyn, en alles wat van den Messias en de verwoesting van den Joodsen Kerk en Burgerstaat voorspeld wordt, is vervult geworden.

6. Dat de Messias zyn moest

a. Uit de stam van Juda, byzonder uit het huis van David, Jerem. 23 : 5. Ziet de dagen komen spreekt de Heere, dat ik den David ene regtvaardige spruite verwekken zal: Die zal Koning zynde, regeeren, ende voorspoedig zyn, ende regt ende geregtigheid doen op aarden.

b. Dat zyn moeder een maagd moest zyn, Jes, 7 : 14. Daarom zal de Heere zelve ulieden een teken geeven: Ziet eene Maagd zal zwanger worden ende zy zal eenen zone baren, ende zyne name Immanuël heeten.

c. Dat hy te Bethlehem moest geboren worden, Mich. 5 : 1. Gy Bethlehem Ephrata, zyt gy klein om te wezen onder de duizenden van Juda? uit u zal my voorkomen die een Heerscher zal zyn in Israël; ende wiens uitgangen zyn van oudts, van de dagen der eeuwigheid. Dat vervult is Luc. 1 : 7.

d. Dat hy geboren zynde, zou moeten vlugten na Egypten, Hos. 11 : 1. Als Israël een kind was doe hebb' ik hem lief gehad: ende ik hebbe mynen Zone uit Egypten geroepen, dat te zien is Matth. 2 : 14.

e. Dat hy, over de Jordane aan Galilea der Heidenen, als een groot Ligt, zig allereerst met de Prediking des Evangeliums zou vertonen, Jes 9 : 1. Het volk dat in duisternisse wandelt, zal een groot ligt zien: de gene die wonen in het land van de schaduwe des doods, over dezelve zal een ligt schynen. Vergel. Jes. 8 : 23.

f. Dat hy op zekeren tyd, een' statelyke intrede zou doen binnen Jeruzalem, Zach. 9 : 9. Verheugt u zeer, gy dogter Zions, juigt gy dogter Jeruzalems. Ziet u Koning zal u komen, regtvaerdig, ende hy is een Heiland: arm, ende rydende op eenen ezel, ende op een veulen, een jong der Ezelinnen; 't welk in Jezus is vervult, Matth. 21 : 2, 10.

g. Dat hy zeer zwaar, en smertelyk zou moeten lyden om zyn volk te verlossen eer hy in heerlykheid inging, Jes. 53 : 5. Maar hy is om onze overtredingen verwondet;

om onze geregtigheden is hy verbryzelt: de straffe die ons de vreede aanbrengt was op hem. ende door zyne striemen is ons de geneezinge geworden. De vervulling van dit alles ziet men duidelyk by de Evangelisten.

Vrag. Wat moest 'er op zyn komste volgen?

Antw. Een dadelyk getuigenis van God zelve, uit den Hemel, dat Jezus van Nazareth, die gekruist is, de waare Messias was.

Vrag. Hoe getuigde Gods zulks?

Antw. Door de verwoesting van Jeruzalem: en de verstooringe der Joden over de gantsche Aarde tot een roede van hunne ongelovigheid, Hos. 3 : 4. Want de kinderen Israëls zullen veele dagen blyven zitten zonder Koning, ende zonder Vorst, ende zonder offer, ende zonder opgerigt beeld, ende zonder Ephod, ende Teraphim.

2. Door het vernietigen van de afgodery der Heidenen, Zach. 13 : 2. Het zal ten dien dage geschieden spreekt de Heere der Heirscharen, dat ik uitroeijen zal uit den lande den namen der afgoden, datze niet meer gedagt zullen worden: Ja ook de Propheten ende den onreinen geest zal ik uit den lande wegdoen!

3. Door de roepinge der Heidenen, tot de gemeenschap Christi. Volgens Gen. 49 : 10. Hem zullen de volkeren onderdanig zyn.

4. Door de wonderbare voortplanting van Jezus leere, door zwakke gezanten, in 't midden van de strengste vervolgingen, tot een onfeilbaar getuigenisse van de goddelykheid van die leer, Psalm 8 : 3. Uit den mond der kinderkens ende der zuigelingen, hebt gy sterkte gegrondvest om uwer tegenpartyderen wille; om den vyand en wraakgierigen te doen ophouden.

Vrag. Wat leert gy hier uit, dat Christus op den bestemden tyd, en in die omstandigheden, als voorzegt was, gekomen is?

Antw. 1. Dus worden wy verzekert, dat Christus de waare beloofde Middelaar is, na wiens toekomste de geloovige des O. Testaments verlangt hebben, Mal. 3 : 1.

2. Dus worden wy versterkt in 't gelove van de Goddelykheid der H. Schrift, waar in alles tot de minste omstandigheid vervult is, gelyk zulks te voren voorzegt was.

3. Dus worden wy bevestigt van ons gelove op de getrouwheid Gods, dat al zyne beloften in Christus Amen maakt, Jes. 34 : 16. Zoekt in 't boek des Heeren, ende leest: niet een van deze zalder feilen, het eene nog het ander zal men missen: Want myn mond zelve heeft het geboden, ende zyn Geest zelve zalze te zamen brengen.

Vrag. Hoe is Christus mensch geworden?

Antw. Door aanneeming van de menschelyke natuur tot een onafscheidelyke eenheid van de Goddelyke Persoon.

Vrag. In wat gestalte?

Antw. In een knegtelyke gestalte: Dus zegt de Belydenis, dewelke eenes knegts gedaante aangenomen heeft, ende den mensche gelyk geworden is, Phil. 2 : 6, 7. Die in de gestaltenisse Gods zynde geenen roof geagt heeft, Gode even gelyk te zyn, maar heeft hem zelven vernietigt, de gestalte eens dienstknegts aangenomen hebbende. Dus was 'er voorzegt, Jes. 53 : 2. Want hy is als een rysken voor zyn aangezigte opgeschoten, ende als een wortel uit een dorre aarde: Hy hadde gedaante, nog heerlykheid: als wy hem aanzagen zo was 'er geen gestalte, dat wy hem zouden begeert hebben.

Vrag. Is Christus alleen een mensch in schyn geweest, gelyk de oude Markioniten leerden, of heeft hy de waare menschelyke natuure aangenomen?

Antw. Christus is een waar mensch geweest, waaragtelyk aannemende een waare menschelyke natuure, met alle haare zwakheden, uitgenomen de zonde.

Vrag. Hoe bewyst gy dit?

Antw. 1. Uit zyn benamingen. Want hy word genaamd Vleesch, Joh. 1 : 14. Een Mensche, Joh. 8 : 40. Een Zoone des Menschen, Matth. 20 : 28. Ja een Man, Handel. 2 : 22.

Vrag. Hoe al meer?

Antw. 2. De Schrift eigent hem toe

a. Een waare menschelyk Lighaam, Luc. 24 : 39. Ziet myne handen, ende myne voeten; want ik ben 't zelve. Tast my aan, ende ziet: want een geest heeft vleesch nog been, gelyk gy ziet dat ik hebbe.

b. Een waare menschelyke Ziel, Matth. 26 : 38. Myne Ziele is bedroeft tot der dood toe.

3. Voorzegt de Schrift dat hy is onderworpen geweest

a. Honger, Matth. 4 : 2. Ende als hy veertig dagen, ende veertig nagten gevast hadde hongerde hem ten laatsten.

b. Dorst, Joh. 19 : 28. Hierna Jezus weetende dat nu alles volbragt was, op dat de Schrift zoude vervult worden zeide, my dorst.

c. Vermoeitheid, Joh. 4 : 6. Jezus dan vermoeit zynde van de reize, zat alzo neder neven de fonteine.

d. Ontroering, Joh. 12 : 27. Nu is myne Ziele ontroert.

e. Allerlei onzondige zwakheden, Hebr. 4 : 15. Wy hebben geenen Hogenpriester, die niet kan medelyden hebben met onze zwakheden; maar die in alle dingen gelyk als wy, is verzogt geweest; doch zonder zonde.

Vrag. Uit wien is Christus geboren?

Antw. Uit de Maagd Maria: Dus zegt de Artikel, ontfangen zynde in den lighame der gelukzaliger Maagd Maria.

Vrag. Hoe is die aan te merken?

Antw. 1. Als eene Vrouwe, dat is, van de Vrouwelyke Sexe. Waarop Paulus oogt, Gal. 4 : 4. Geworden uit een Vrouwe.

2. Als gesproten niet alleen uit Seth, Abraham, maar uit Juda, en wel uit het Koninglyke huis van David, in een tyd dat het geen luister vertoond, Amos 9 : 11.

Vrag. Was Maria uit den zade Davids?

Antw. Ja doch.

a. Door huwelyk zynde ondertrouwt met Joseph, die

uit David geslagt was door Salomon, volgens Matth. 1. En dus werdt Maria gerekent uit David te zyn, om dat de Vrouwen in de Geslagt-registers der Mannen wierden aangemerkt.

b. Natuurlyk, door haar geboorte uit Heli, volgens Luc. 3 : 23 Die wil dat Josephs Schoonvader egter de eige Vader van Maria was. Een Naneef van David door Nathan, Luc. 3 : 31.

∴ Vrag. Maar stryd hier niet tegen, dat Elizabeth de Nigt van Maria was, uit de Dogteren Aarons, Luc. 1 : 5, en zoo uit de stamme Levi?

Antw. Ganschelyk niet! Maria's Moeder of Grootmoeder kon uit Aarons geslagt geweest zyn, en een Man uit Davids geslagt getrouwt hebben, waar uit dan Maria in het geslagt van David is geboren: of 't kan zyn, dat Elizabeths Moeder of Grootmoeder was uit het geslagte David, en getrouwt heeft een Man uit Aarons geslagte, waar uit dan Elizabeth is voortgekomen.

∴ Vrag. Mogten de Stammen en Geslagten Israëls wel onder Malkanderen trouwen?

Antw. Ja doch. 1. Aäron zynde uit de stamme Levi, heeft getrouwt de Zuster van Nahesson, die een Vorst van de kinderen van Juda was, Exod. 6 : 22. 1 Chron. 2 : 10. De Priester Jojada hadt de Zuster van den Koning van Juda tot een Vrouw, 2 Chron. 22 : 11. En David, die uit de stamme Juda was, trouwde Sauls dogter, uit de stamme Benjamins.

2. Leest men Num. 36 : 6—8. Dit is het woord, dat de Heere van de dogteren Zelapheads geboden heeft, zeggende: Laatze dien tot wyven worden, die in hare ogen goed zal zyn; alleenlyk dat zy aan het geslagte van haars Vaders stamme tot wyven worden. Voorts zal elke dogter die erfenisse erft van de stammen der kinderen Israëls, ter Vrouwe worden aan eenen van het geslagte des stams haars Vaders: Op dat de kinderen Israëls erfelyk bezitten een ieder de erfenisse zyner Vaderen. Dit was maar een byzonder bevel voor Erfdogteren, en niet voor allen, die broeders hebbende niet erfden, en zo door haar trouwen aan eenen anderen stamme, haares Vaders bezitting niet tot eenen anderen stamme overbragtten, gelyk den Erfdogters zouden doen, by aldien zy aan een anderen

stam kwamen te trouwen, en daarom is het haar verboden by haar stam in egt te treden.

Vrag. Hoe is Maria verder aan te merken?

Antw. 3. Als die den Heere Christus ontfangen heeft, Maagd zynde, zonder toedoen des Mans, egter ondertrouwt zynde met Joseph, een Timmerman, die ook uit het huis der geslagte Davids was, Luc. 2 : 4, 5.

4. Als die de menschelyke natuur, waar mede de Godheid is vereenigt geworden, heeft ontfangen uit haar eige Substantie, ofte uit haar eigen vleesch en bloed; en niet dat de stoffe, daar van elders zou genomen, en alleen door haar gepasseert zyn.

∴ Vrag. Tegen welke ketters hebben wy dit staande te houden?

Antw. Tegens de Valentianen, gelyk ook tegen de Wederdoperen, die dreven dat zyn lichaam in den Hemel geformeert was, of ten minsten dat de stoffe Hemelsch was, en dat die alleen door Maria was door gegaan, gelyk het water door een goot, en gelyk de Zon door een glas schijnt. Zodanige zyn 'er als de Belydenis eerst te voorschyn kwam, veel meer geweest dan heden, ook zyn veele Doopsgezinde, (welke naam zy liever horen) zedert, in zeer veele dingen tot ons meer genadert.

Vrag. Hoe bewyst gy dat de Zone Gods de menschelyke natuur uit het vleesch en bloed van Maria heeft aangenomen?

Antw. 1. Anders zou Christus niet konnen gezegd worden, ons vleesch en bloed deelagtig geworden te zyn, Hebr. 2 : 14. noch een vrugt der lendenen Davids na den vleesche, Hand. 2 : 30. noch een scheute uit de wortel Jesse, Jer. 11 : 1. een spruite, Jerem. 33 : 15. uit den zade Abrahams, Hebr. 2 : 16. afkomstig van de Joden, zo veel het vleesch aangaat, Rom. 1 : 3. noch geworden uit een Vrouwe, Gal. 4 : 4. byzonder de vrugt des buiks Mariæ, Luc. 1 : 42. haren. haren Zoon, Luc. 2 : 7.

Vrag. Hoe noch meer?

Antw. 2. Hy wordt gestelt in de Geslagt-lyst een Zoon van Maria, zo wel als de overige Zonen van haare Vaderen waren, Math. 1. Luc. 3.

3. Het blykt uit de Historie van Maria's bevrugt worden, zwanger gaan, en baren, dat de vrugt die in haar ontfangen en uit haar geboren is, ook haar eigen vleesch is geweest.

∴ Vrag. Maar is 't wel mogelyk, dat een Maagd zonder toedoen des Mans, zwanger wordt?

Antw. 1. Zo scheen het Maria zelf toe, in den eersten opslag: Luc. 1 : 34. Ende Maria zeide tot den Engel, hoe zal dat wezen? dewyl ik geen Man bekenne.

2. 't Geen by de menschen onmogelijk is, is by God mogelyk, Matth. 19 : 26. Dit deedt de Engel tot Maria zeggen, Luc. 1 : 37. Daar zal geen ding onmogelyk zyn by God.

∴ Vrag. Toon dit eens?

Antw. Indien God het Heelal heeft konnen voortbrengen uit niet; indien hy uit een klomp aarde het lighaam van Adam en een ribbe van Adam het lighaam van Eva heeft konnen formeeren, ja by aldien hy oude Vrouwen, waar in de moeder verstorven was, ofte anderzints onvrugtbare, als Sara, Hanna, Manuahs Huisvrouw, en Elizabet, heeft konnen doen zwanger worden, waarom ook niet een jonge Maagd, zonder toedoen des Mans.

Vrag. Waarom moest Christus uit een Maagd geboren worden, zonder toedoen des Mans?

Antw. 1. Op dat hy niet zou komen onder het verbond van Adam, en in zyn schuld werden ingewikkeld.

2. Op dat hy ook ryn zou zyn zonder smette der zonden; dewyl anderzints, 't gene uit vleesch geboren is, vleesch is, Joh. 3 : 6.

Vrag. Door wiens kragt is dan de Christus mensch geworden?

Antw. Door de kragt des Heiligen Geests; daarom zegt de Engel tot Maria, Luc. 1 : 35. De Heilige Geest zal over u komen, ende de kragt des Allerhoogsten zal

u overschaduwen. Daarom ook dat heilige, dat uit u geboren zal worden, zal Gods Zone genaamt worden. Ende tot Joseph, Matth. 1 : 20. Het gene in haar ontfangen is, dat is UIT den Heiligen Geest.

∴ Vrag. Heeft dan de H. Geest, een zekere stoffe in Maria ingebragt tot formeering van Christus lighaam, ofte heeft hy haar uit zyn eigen Wezen doen ontfangen?

Antw. 1. Dit is de dwaling der Socinianen, die aanloopt tegen de geestelykheid van het Wezen van den H. Geest.

2. Dan zou de Christus niet alleen de Zoon van Maria, maar ook de Zoon van den H. Geest zyn, op eene eigentlyke wyze, en na den vleesche dat ongerymt is.

3. Dan zou hy ons niet in alles gelyk zyn, uitgenomen de zonde. Want geen mensch is ontfangen en gebooren uit een Hemelsch en Aardsch Zaad te gelyk.

4. Dan zou hy niet zyn zonder Vader na zyn Menschheid. Het geen hy nogtans zyn moest, Hebr. 7 : 3.

∴ Vrag. Maar daar staat Matth. 1 : 18. dat Maria is bevonden zwanger te zyn UIT den heiligen Geest.

Antw. 't Is klaar dat UIT niet te verstaan zy uit zyn Substantie en Wezen, maar uit zyn krachtige werkinge, even als men leest, Rom. 11 : 36. Alle dingen zyn UIT God, dat is niet uit zyn Wezen, maar uit zyn voornemen en door zyn Werkinge. Vergelykt 1 Cor. 8 : 6. Den Vader UIT welken alle dingen zyn, Eph. 3 : 16.

∴ Vrag. Wat heeft dan den Heiligen Geest omtrent Maria gedaan?

Antw. 1. De Heilige Geest heeft op eene buiten en bovengewone wyze de menschelyke natuur van Christus uit Maria's zaad geformeert en toebereid, en zo is hy in Maria ontfangen, den gewonen tyd gedragen, en zonder misval van haar in de Waereld gebragt, Hebr. 10 : 5. Gy hebt my het Lighaam toebereid:

2. Een redelyke Ziel in dat toebereide Lighaam ingeblazen en daar mede vereenigt, Zach. 12 : 1. De Heere formeert des Menschen Geest in zyn binnenste.

3. Ziel en Lighaam bewaart voor alle besmettinge der

zonde, door de ongeregelde bewegingen van bloed en dierelyke geesten.

∴ Vrag. Wat volgt hier uit?

Antw. Dat Christus een volkomene menschelyke natuur heeft aangenomen, bestaande uit een Lighaam met alle deszelfs deelen, ende uit eene Ziele met alle deszelfs vermogens, als te voren bewezen is. Dit houden wy staande tegen de Apolinaristen, die stellen dat Christus Godheid, in de plaats van deszelfs Ziele geweest is.

Vrag. Waarom heeft Christus beiden Ziel en Lighaam aangenomen?

Antw. Op dat hy ons in die beiden zou zalig maken, aangezien de Ziel zo wel verloren was, als het Lighaam, 1 Tim. 1 : 15. Dit is een getrouw woord, ende aller aanneeminge waardig, dat Christus Jesus in de Waereld gekomen is om de Zondaren Zalig te maken.

Vrag. Wat besluit gy hier uit?

Antw. Dat hy in der waarheid onsen IMMANUEL is, dat is GOD met ONS, Jes. 7 : 14. Ziet eene maagd zal zwanger worden, ende zy zal eenen Zone baren, ende zynen namen IMMANUEL heeten: 't welk is, overgezet zynde, GOD met ONS. Matth. 1 : 23.

Vrag. Wat staat ons hier te leeren?

Antw. Dat het niet genoeg zy te weten dat Christus is mensch geworden; maar dat het noodzakelyk zy, zig te verzekeren dat Christus voor ons geboren is. De Kerk roemt een Kind is ONS geboren, Jes. 9 : 5. Den Herderen wordt deze verzekering gedaan, Luc. 2 : 11. U is heden geboren de Zaligmaker!

Vrag. Hoe kan men dit weten?

Antw. Christus is mensch geworden voor Zondaren:

1. Die hare zonden kennen en belyden. 1 Tim. 1 : 15. Dit is een getrouw woord, ende aller aanneeminge waardig, dat Christus Jesus in de Waereld gekomen is om de Zondaaren Zalig te maken, van welken ik de voornaamste ben.

2. Die niet voldaan zyn datze haar zonde zien, maar hartelyk begeeren om 'er van verlost te worden, Jes. 59 : 20. Daar zal een Verlosser te Zion komen, voor die, die haar bekeeren van de overtredingen in Jacob, spreekt de Heere.

3. Die in Christus als het middel van Zaligheid geloven, Joh. 3 : 16. Want ALZO lief heeft God de Waareld gehadt, dat hy zynen eeniggeboren Zone gegeven heeft, op dat een iegelyk die in hem GELOOFT, niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

4. Voor vernieuwde Zondaren, in welkers harte Jesus door den gelove ontfangen en geboren werdt, waar door hy een gestalte in hun krygt en zy zyner Goddelyke natuur deelagtig worden: daar toe arbeide Paulus, Gal. 4 : 19. Myne kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus een gestalte in u kryge.

5. Die in kinderlyke vreeze voor Gods aangezigte leven, Mal. 4 : 2. U lieden daar en tegen, die mynen naame vreest, zal de zonne der geregtigheid opgaan, ende daar zal geneezinge zyn onder zyne vleugelen.

·. Vrag. Wat is de verpligting der genen, die verzeekert zyn dat Christus voor hun is mensch geworden?

Antw. 1. Zy moeten Gode erkennen dat hy zynen Zone gezonden heeft, geworden uit een vrouwe, Gal. 4 : 4.

a. Dus zongen de Engelen by zyne geboorte, Luc. 2 : 14. Eere zy God in de hoogste Hemelen, ende vrede op Aarden, in den menschen een welbehagen.

b. De Heilige die hem verlangt en gezien hebben, Luc. 2 : 29—32. Nu laat gy Heere uwen dienstknegt gaan in vrede na uw woord, want myne ogen hebben uwe zaligheid gezien, die gy bereid hebt voor het aangezigte van alle de volkeren, een ligt tot verligtinge der Heidenen, ende tot heerlykheid uwes volks Israëls.

c. Jesus zelf roept als verrukt over dit wonder van Goddelyke liefde, Joh. 3 : 16. Alzo lief heeft God de Waareld gehad, dat hy zynen eeniggeboren Zone gegeven heeft, op dat een iegelyk die in hem gelooft niet verderve, maar het eeuwig leven hebben.

2. Zy zyn schuldig om diens wille, die uit liefde tot haar, gewillig is. Mensch geworden, de aarde, en alle schepselen te laten varen, als hun de Heere roept, Matth.

10 : 37. Die Vader of Moeder lief heeft boven my, en is myns niet waardig: Ende die Zonen of Dogteren lief heeft boven my, is myns niet waardig.

∴ Vrag. Wat al meer?

Antw. 3. Zy moeten hem als Middelaar dagelyks in den gelove gebruiken, Hebr. 4 : 15, 16. Wy hebben geenen Hogen-Priester, die niet kan medelyden hebben met onze zwakheden; maar die in alle dingen, gelyk als wy, is verzogt geweest; doch zonder zonde. Laat ons dan met vrymoedigheid toegaan tot den throon der genade, op dat wy barmhartigheid mogen verkrygen, ende genade vinden om geholpen te worden ter bekwamer tyd.

4. Zy mogen en moeten verlangen na zyn openbaring in heerlykheid, Hos. 6 : 2, 3. Hy zal ons na twee dagen levendig maken: op den derden zal hy ons doen Verryzen: Ende wy zullen voor zyn aangezigte leven. Dan zullen wy kennen, wy zullen vervolgen, om den Heere te kennen: Zyn uitgang is bereid als den dageraad: Ende hy zal tot ons komen als een regen: als de spade regen en de vroege regen des lands.

XIX. ARTIKEL,

Van de vereeninginge der Goddelyke, en Menschelyke Natuure, van den Verlosser, in eenigheid des Persoons.

Wy gelooven dat door dese ontfangenisse de persoon des Soons, on-af-scheydelick ver-eenicht ende tsamen ghevoecht is met de menschelicke nature: so datter niet zijn twee Sonen Gods, noch twee personen, maar twee nature in eenen eenighen persoon vereenicht: doch elcke nature hare onderscheyden eyghenschappen behoudende. Ghelijck dan de Goddelicke nature altijd ongheschapen ghebleven is, sonder begin van daghen ofte eynde des levens, vervullende hemel ende aerde; also heeft de menschelicke nature hare eyghenschappen niet verloren, maer is een schepsel gebleven hebbende begin van daghen, zijnde eene eyndelicke nature, ende behoudende al 't gene dat een ware lichaem toebehoort. Ende hoewel hy der selvige door sijn verrijsenisse onsterflickheyt ghegeven heeft; nochtans en heeft hy de waerheydt sijner menschelicker nature niet verandert, dewijle onse salicheydt ende verrijsenisse mede hangen aen de waerheydt sijns lichaems. Doch dese twee naturen zijn also t'samen vereenicht in een persoon; datse ooc selfs door sijnen doot niet gescheyden en zijn geweest. So was dan 't gene hy stervende inde handen sijnes Vaders bevolen heeft, een ware menschelicke geest, die uyt sijn lichaem scheydde: maer hier en-tusschen bleef de Godlicke nature altijt vereenicht met de menschelicke, oock selfs als hy in 't graf lagh: ende de Godheyt hielt niet op in hem te zijn, gelijckse in hem

was als hy een cleen kint was, hoe wel sy haer voor eenen cleenen tijt so niet en openbaerde. Hierom bekennen wy, dat hy ware God ende ware mensche is: ware God, om door sijn cracht de doot te overwinnen: ende ware mensche, op dat hy voor ons mochte sterven uyt de swackheydt syns vleesch.

VRAGE.

Wat is den Inhoud van dezen Artikel?

Antw. Een voorstel der Leere, aangaande de wonderbare vereeniginge der Goddelyke en Menschelyke natuure, van den Verlosser, in eenigheid des Persoons.

Vrag. Hoe spreekt de Schrift van deeze vereeniginge?

Antw. Zeer verheven, Joh. 1 : 14. Het WOORD is VLEESCH geworden. Col. 2 : 9. In hem WOONT de VOLHEID der Godheid LIGHAMELYK. 1 Tim. 3 : 16. Buiten allen twyfel de VERBORGENTHEID der Godzaligheid is groot: GOD is GEOPENBAART in den VLEESCHE.

Vrag. Is deeze vereeniginge der twee Natuuren in Christus, eene verborgentheid?

Antw. 1. 't Is een groote verborgendheid, om datse ons brengt tot God, die een ontoegankelyk ligt bewoont, en dingen leert, die 't vernuft, nog vinden nog vatten kan, Matth. 16 : 17. Die lange eeuwen verzweegen zyn, Rom. 16 : 25. Daar engelen na begeerig zyn om in te zien, 1 Petr. 1 : 12. Die verligtte en geoeffende zinnen doet uitroepen: De kennisse is my te wonderbaar, zy is hoge. Ik kan 'er niet by, Psalm 139 : 6.

2. 't Is een verborgentheid, daar men niet aan twyffelen mag. Jacob twyffelde, als men hem boodschapte, Joseph leeft, ja ook is hy Regeerder in gantsch Egyptenland, Gen. 45 : 26, 27. Maar hoe groot en wonderbaar ons de vereeninge der twee Natuuren in Christus toeschynt; 't Is dog een waare, en onuitspreekelyke verborgentheid, Joh. 1 : 14.

Het WOORD is VLEESCH geworden, en het heeft onder ons gewoont. Ende wy hebben zyne heerlykheid aanschouwt, eene heerlykheid als des Eeniggeboren van den Vader, vol van genade en waarheid.

3. 't Is een verborgentheid der Godzaligheid. De Heidensche Mysterien waren verborgentheden der godloosheid, zie Joh. 3 : 19, 20. zo ook de Goden, en Godinnen waren schandelyk om te noemen. De leere van den Antichrist is een verborgentheid der ongeregtigheid, 2 Thess. 2 : 7. Maar het Evangelium van Christus Menschwordinge is een leere der waarheid na de Godzaligheid, Tit. 1 : 1. Zy trekt onze harten, van de Aarde tot den Hemel, om God in den Geest te dienen, en te danken voor zyne eindelooze menschenliefde tot ons, Luc. 1 : 68, 69. Gelooft zy de Heere, de God Israëls, want hy heeft bezogt, ende verlossinge te wegen gebragt zynen volke: Ende heeft eenen HOORN der ZALIGHEID ons opgerigt in het huis Davids zyns knegts.

∴ Vrag. Hoe verdeelt gy den Artikel?

Antw. In drie deelen.

I. Eerst zien wy, 't geen wy van de vereeniginge der twee Natuuren in Christus belyden, te weeten:

A. Wie der Goddelijke Personen de menschheid heeft aangenomen: De Persoon des Zoons.

B. De zaak zelve: Wy geloven dat door deeze ontfangenisse de Persoon des Zoons, onafscheidelyk vereenigt, en te zamengevoegt is met de menschelyke Natuure.

C. Hoe verre zig deeze vereeniginge uitstrekt. Dat 'er niet zyn twee Zonen Gods, nog twee Personen; maar twee Natuuren, in eenen eenigen Persoon vereenigt, doch elke Natuure haare onderscheiden eigenschappen behoudende.

II. Dan vinden wy eene verklaring hoe beiden de Natuuren in Christus, onderscheiden, en nogtans persoonelyk vereenigt zyn.

A. Onderscheiden, zonder met malkanderen vermengt te zyn.

a. Ten aanzien van de Goddelyke Natuure: Gelyk dan de Goddelyke Natuure, altyd geschapen gebleven is, zonder begin van dagen, ofte einde des levens, vervullende Hemel, en Aarde.

b. Ten aanzien van de Menschelyke Natuure, die door deeze vereeniging

aa. Geene Menschelyke Eigenschappen heeft verloren: Alzo heeft de Menschelyke Natuure haare eigenschappen niet verloren; maar is een Schepsel gebleeven, hebbende begin van dagen, ofte einde des levens, zynde een eindelyke Natuure, ende behoudende al 't geene dat een waar lighaam behoort.

bb. Ook geene Goddelyke Eigenschappen heeft gewonnen: Ende hoewel hy der zelve door zyne verryssenisse onsterfelykheid gegeven heeft, nogtans heeft hy de waarheid, zyner Menschelyken Natuure niet verandert, dewyl onze Zaligheid en de Verrysenisse mede hangen aan de waarheid zyns lighaams.

B. Onafscheidelyk, en Persoonlyk, zonder dat beide de Natuuren ooit gescheiden worden. Dit wordt

a. Voorgestelt op zig zelven: Doch deeze twee Natuuren zyn altoos te zamen vereenigt in een Persoon, datze ook zelf door zynen dood niet zyn gescheiden geweest.

b. Nader verklaart: Zo was dan 't geen hy stervende in de handen zynes Vaders bevolen heeft, een waare Menschelyke Geest die uit zyn lighaam scheidde: Maar hier tusseh bleef de Goddelyke Natuure altyd vereenigt met de Menschelyke, ook zelf doe hy in 't Graf lag.

c. Opgeheldert door een Gelykenisse: Ende de Godheid hield niet op in hem te zyn, gelyk ze in hem was, als hy een klein Kind was, hoewel zy haar voor een kleinen tyd, zo niet openbaarde.

III. Eindelyk een besluit getrokken uit dit alles: Hierom bekennen wy dat hy waare God, ende waare Mensche is: Waare God om door zyn kragt de dood te overwinnen: Ende waare Mensche op dat hy voor ons mogte sterven uit de zwakheid zynes Vleesches.

Vrag. Wie der Goddelyke Personen is Mensch geworden?

Antw. De Persoon des Zoons, dat is de eeuwige Natuurlyke Zoone Gods, die waaragtig God is en blyft, Joh. 1 : 14. 't WOORD is VLEESCH geworden.

Vrag. Tegen wie stelt gy dat de Zoone Gods, die waaragtig God IS en BLYFT, is Mensch geworden?

Antw. 1. Het eerste dat hy waaragtig God IS, van alle eeuwigheid tegen de Socinianen, die dryven dat de Zoone Gods niet is geweest, veel min de waaragtige God, voor zyne geboorte uit Maria.

2. Het andere dat hy waaragtig God BLYFT, tegen alle oude en nieuwe Dwaalgeesten, die dryven als of door de Menschwordinge Christi zyne Godheid eenigzints verandert, vermindert of gekrenkt was.

Vrag. Hoe is hy Mensch geworden?

Antw. Door aanneeming van de Menschelyke Natuur, Phil. 2 : 7. De gestalte eenes dienstknegts aangenomen hebbende.

Vrag. Heeft dan Christus geen Menschelyk Persoon aangenomen?

Antw. Neen: want dan moesten 'er twee Personen zyn in Christus. Een die God, en eene die Mensch was, 't welk ongerymt is: Want daar is een God, daar is ook een Middelaar Gods, 1 Tim. 2 : 5.

Vrag. Maar volgt dan niet, dat de Menschelyke Natuure zonder Personaliteit onvolkomen is?

Antw. 1. De Personaliteit behoort niet tot de volmaaktheid van de natuur, maar alleen tot de voltrekking van de Persoon, die in Christus maar een moet zyn.

2. 't Is zelf tot meerdere volmaaktheid en heerlykheid, dat de Menschheid Christo zy zonder eenige Personaliteit, aangenomen zynde van de Persoon des Zoons tot eenheid des Perzoons.

Vrag. Hoe heeft hy de Menschelyke Natuure aangenomen?

Antw. Tot een onafscheidelyke eenheid, zo dat 'er niet zyn twee Zoonen Gods, nog twee Personen: maar twee Natuuren in een eenigen Persoon vereenigt. Hierom leest men, dat hy die uit David was na den vleesche, kragtig is beweezen te zyn de Zoone Gods, Rom. 1 : 3, 4. God boven al te pryzen in eeuwigheid, Cap. 9 : 5.

∴ Vrag. Is 't ons geoorlooft de maniere van deeze vereenigínge te onderzoeken?

Antw. Ja doch, zo verre onze God die in zyn Woord geopenbaart heeft; dewyl wy zonder die kennisse niet konnen bevatten, hoe dat 'er maar een Middelaar is, en geen twee: Ook is 't ons, anders niet mogelyk de dwalingen, die deeze verborgentheid bestryden, bondig te wederleggen.

∴ Vrag. Wat orde zal men in deezen houden?

Antw. Dat wy eerst zien, waarin dezelve niet bestaat, daar na hoe dezelve te verstaan zy.

∴ Vrag. Hoe is deeze vereeniginge niet te verstaan?

Antw. Ontkennenderwyze is deeze vereeniginge niet te verstaan

1. Natuurlyk, gelyk Lighaam en Ziel te zamen vereenigt zyn: Want

a. Lighaam en Ziel aangemerkt zynde, voor hunne vereeniginge, zyn geen Personen: doch uit derzelver vereeniginge komt een Persoon, die te voren niet was, maar Christus was voor zyne Menschwordinge het eeuwige Woord, en dus een Persoon, die eene waaragtige bestaanlykheid hadt, in zig zelven volmaakt zynde, en niet nodig hadt met de Menschheid zamen gevoegd te worden.

b. Ziel en Lighaam zyn twee onvolmaakte Weezens, geschikt om met den anderen vereenigt zynde, eene Menschelyke Natuur uittemaken; maar de Goddelycke Natuure in haar zelven alle zoorten van volmaaktheden besittende, en geen nieuwe volmaaktheden konnende ontfangen; kan zig zelve wel met een andere Natuur vereenigen om ze te volmaken; maar niet om haar zelven volmaakter te maken.

2. Noch Weezentlyk, gelyk de vereeniging van de Personen der Heilige Drie-eenheid; want alhier blyven twee Natuuren, in een Persoon, daar in de H. Drieeenheid, drie Personen in een en het zelfde Goddelyke Weezen zyn.

3. Nog Geestelyk, gelyk de vereeniging van Christus met de gelovige: Want dit is eene zonderlinge vereeniginge, welke Christus met niemand gemeen heeft, Joh. 1 : 14. Het Woord is VLEESCH geworden.

4. Noch betrekkelyk, als eene vereeniginge van toestemming van gedagten, begeerten, en genegentheden, hoedanig is de vereeniginge tusschen vrienden onder mal-

kanderen: Want dus zouden 'er twe Personeele Middelaars zyn, daar wy maar een Middelaar Gods hebben, de Mensche Christus Jesus, 1 Tim. 2 : 5.

5. Noch by wyze van zamenstelling uit verscheide wezentlyke deelen, of uit een onderwerp en zyne byvalligheden; om dat de Goddelyke Natuure wegens deszelfs onafhangelykheid, en onveranderlykheid, alle zamenstelling uitsluit.

6. Noch Mededeelbaar, waar door de Zoone Gods, zyn eeuwige Zelfbestaanlykheid af gestaan hebbende, dezelve aan de menschelyke Natuure zou hebben medegedeelt, om daar door te bestaan, gelyk de Lutheranen willen; dewyl de Zelfbestaanlykheid des Zoone Gods, als een Goddelyke Zelfbestaanlykheid onmeededeelbaar is.

∴ Vrag. Hoe is deeze vereeniginge al te verstaan?

Antw. Stellender wyze is deeze vereeniginge

1. Eene verborge vereeniginge, die 't vernuft nog vinden, nog bevatten kan, 1 Tim. 3 : 16. Buiten allen twyffel de verborgentheid der Godzaligheid is groot; God is geopenbaart in den Vleesche. Waarom wy dezelve niet al te nieuwsgierig moeten onderzoeken, om wys te zyn tot matigheid.

2. Gantsch volkomen, waar aan niets ontbreekt, Col. 2 : 9. Want in hem woont de volheid der Godheid lighamelyk.

3. Zeer naauw, zo datze alle vereeniginge, als daar is tussen Man en Vrouw, tussen Ziel en Lighaam, verre te boven gaat.

4. Vast en geduurzaam, zo datze nimmer kan of zal gescheiden worden. Ook niet gescheiden is geweest, zelf in de dood van Christus, wanneer Ziel en Lighaam van malkander afgescheiden waren voor een tyd.

5. Eindelyk Personeel, ofte een Personeele vereeniginge, waar door de Goddelyke Natuur van Christus, haar heeft vereenigt met de Menschelyke, zo dat die beiden zyn een Persoon in diervoegen, dat de Menschelyke Natuur van Christus, haar bestaan gehad heeft in de Persoon des Zoons, met welke zy vereenigt was.

∴ Vrag. Welke dwalingen staan hier tegen over?

Antw. 1. De dwaling van Nestorius, Kerkopziender van Konstantinopolen in de vyfde Eeuwe. Hy leerde dat de Mensche Christus geen God was, maar alleen Goddra-

gende, en de Godheid de Menschelyke Natuure had aangenomen om daar in te wonen, als in een tempel, en dat bygevolg in Christus, zo wel twee Personen, als twee Natuuren waren. Zyn gevoelen is in een grote Kerkvergadering van Ephezen, bestaande uit meer dan twee honderd Bisschoppen, in den Jaare 431 verworpen. Men stelde tegen zyn gevoelen dat de twee Natuuren in Christus vereenigt waaren. A'διαιρέτως Adiairetoos, onverdeelt. Zo dat in die twee Natuuren, geen twee onderscheiden' Personen waren, maar een eenige. A'χωρίστως Achoristoos, onafscheidelyk, zo dat die twee Natuuren, van de tyd af dat zy vereenigt waren, nooit konden gescheiden worden, ofte immer zyn gescheiden geweest.

2. De dwaling van Eutyches, een Archimandryt van Konstantinopolen, die uit het bestryden van het gevoelen van Nestorius verviel tot een ander uiterste; tot een verwarring of vermenging der twee Natuuren, leerende dat door die vereeniging, de twee Natuuren als in een gesmolten waren, even als een droppel honing in de Zee uitgestort, haar met dat water vermengd, zulks dat 'er na die vereeniging ook maar een Natuur was. 't Algemeen Concilie in den Jaare 451 te Calcedon gehouden, stelde hier tegen dat Christus Mensch was geworden, A'τρέπτως Atreptoos, zonder veranderinge, zonder dat de Goddelyke Natuure in Christi Menschelyke Natuure wierdt verandert, of de Menschelyke Natuure in de Goddelyke. A'συνχύτως Asunchutoos, zonder vermenginge, alzo dat d'eene Natuur, niet tot de andere was in een gesmolten; maar dat ieder behoudende haare Weezendlyke Eigenschappen, zyn te samen onderscheidentlyk vereenigt geweest, en gebleven.

Vrag. Hoe bewyst gy dat deze vereeniginge is Adiaretoos, onverdeelt, zo dat 'er niet zyn twee Zonen Gods, nog twee personen, maar twee Natuuren, in eenen eenigen Persoon vereenigt?

Antw. 1. Dit blykt uit plaatsen, die ons de Eenheid des Middelaars leeren, 1 Cor. 8 : 6. Wy hebben maar eenen Heere Jesum Christum. Eph. 4 : 5. Een Heere. 1 Tim. 2 : 5. Een Middelaar Gods, ende der menschen.

2. Uit de benaming van d'eene Natuur, na het geen d'andere eigentlyk toekomt, by voorbeeld Hand. 20 : 28.

daar gezegd wordt God heeft de gemeente verkreegen door zyn bloed. 1 Tim. 3 : 16. God is opgenomen in heerlykheid. 't Welk de eenheid des Persoons veronderstelt.

3. Uit de prys der verlossinge, welken de Middelaar moest betalen: De prys veronderstelt dat hy sterker is dan alle Creaturen, dat is God en Mensch in een Persoon, 1 Joh. 1 : 7. Het bloed Jesu Christi des Zoons Gods, reinigt ons van alle zonde.

Vrag. Bewyst eens dat deeze vereeniginge is Asunchutoos onvermengt, zo dat die Natuuren niet zyn in een gesmolten; maar elke Natuure hare onderscheidene Eigenschappen behoudende?

Antw. 1. De Schrift leert uitdrukkelijk dat de Eigenschappen van de twee Natuuren altoos onderscheiden zyn.

a. De Goddelyke Natuure is altyd gebleven, gelykze is, te weeten ongeschapen, 't welk geen verandering lyd. Ook is deze Eigenschap uit haaren aart onmededeelbaar aan het Schepsel: want al dat geschapen is, kan niet ongeschapen zyn. Dus is dezelve oneindig.

aa. In opsigte van de tyd, zonder begin van dagen, ofte einde des levens, gelyk d'Apostel hem ten aanzien van de Godheid toepast, dat van Melchisedek na de Menschheid getuigd wordt, Hebr. 7 : 3.

bb. Ten opsigte van de plaats, als die Hemel en Aarde vervult, Jer. 23 : 23, 24. Ben ik een God van naby spreekt de Heere? ende niet een God van verre? zoude zig iemand in verborge plaatzen konnen verbergen, dat ik hem niet zoude zien spreekt de Heere? vervulle ik niet den Hemel en Aarde spreekt de Heere?

b. De Menschelyke Natuure heeft haare eigenschappen niet verloren: Neen zy is een Schepsel gebleven.

aa. Een Schepsel, die een begin van dagen hadde, Mich. 5 : 1. Luc. 2 : 7.

bb. Zynde een eindelyke Natuure, Eindig in tyd, Joh. 19 : 30. In grootte, Luc. 2 : 52. In magt, Matth. 26 : 39. In plaats, Joh. 16 : 28. En in gaven, Luc. 2 : 52.

∴ Vrag. Hoe blykt dit verder?

Antw. 2. Uit de noodzakelykheid van zulke onvermengde Natuuren, tot uitvoering van zyn Middelaarampt: Want Christus moest in de Menschelyke Natuure lyden en ster-

ven: De Goddelyke Natuure moest de Menschheid in dat lyden ondersteunen.

3. By aldien de twee Natuuren, onder een vermengt, waaren, dan zoude Christus nog God nog Mensche zyne maar een Persoon van beiden onderscheiden, gelyk alle lighamen onderscheiden zyn, van elk een der beginzelen, uit welken dezelve bestaan.

Vrag. Bewyst dat deeze vereeniginge is Atreptoos, onveranderlyk, zo dat de Goddelyke Natuure niet is verandert in de Menschelyke, nog de Menschelyke in de Goddelyke Natuure?

Antw. 1. Zulk een verandering is geheel onmoogelyk, dewyl de Godheid ondeelbaar en onveranderlyk is, Mal. 3 : 6. Ik de Heere worde niet verandert. Jac. 1 : 17. By welken geen verandering is, ofte schaduwe van omkeeringe.

2. Christus zelf word genaamt de onveranderlyke God, Hebr. 1 : 11, 12. Dezelve zullen vergaan, maar gy blyft altyd: ende zy zullen als een kleed verouden: Ende als een dekkleed zult gy ze in een rollen, ende zy zullen verandert worden; maar gy zyt dezelve, ende uwe Jaaren zullen niet ophouden.

3. De verandering van de Menschelyke in de Goddelyke Natuure, was van gelyke onmogelykheid, dewyl al dat eindig is, onvatbaar is voor het oneindige. Is 't nu dat hy de Menschelyke Natuure, door zyne Verryssenisse onsterflykheid heeft gegeven, nogtans heeft hy de waarheid der Menschelyke Natuure niet verandert, dewyl onze Zaligheid ende Verryssenisse mede hangen aan de waarheid zyns lighaams.

Vrag. Is Christus Menschelyke Natuur, door deszelfs Verryssenisse onsterffelyk geworden?

Antw. Dus werden wy geleert, Rom. 6 : 9. Weetende dat Christus opgewekt zynde uit de doden niet meer sterft. De dood heerscht niet meer over hem. 2 Cor. 13 : 4. Want hoewel hy gekruist is door zwakheid, zo leeft hy nogtans door de kragt Gods. Openb. 1 : 18.

Ende die leeve, ende ik ben dood geweest: Ende ziet ik ben leevendig in alle eeuwigheid.

Vrag. Hangt onze Zaligheid, ende Verryssenisse, aan de waarheid van Christus Opstandinge?

Antw. Ja doch. Want,

1. Waare Christus in de dood gebleven, daar was geen blyk dat hy aan Gods geregtigheid voldaan hadt. Ook zoude het hem onmogelyk zyn geweest de vrugten van zynen dood aan onze harten toe te passen, daarom word gezegd Rom. 4 : 25. Welke overgelevert is om onze zonden, ende OPGEWEKT om onze Regtveerdigmakinge. 1 Cor. 15 : 17. Ende indien Christus niet opgewekt is, zo is uw geloove te vergeefs, zo zyt gy nog in uwe zonden.

2. Hy is opgestaan als de d'Eersteling der genen die ontslapen zyn, 1 Cor. 15 : 20. Hier uit volgt dat de geheele oogst zal ingezamelt en geheiligt worden, 1 Cor. 15 : 22. Want gelyk ze alle in Adam sterven, alzo zullen ze ook in Christo alle levendig gemaakt worden.

3. Hy is opgestaan als 't Hoofd van de gelovigen, die zyne leeden zyn; welke als dan moeten opgewekt worden: Want hy kan geen levendig hoofd van doode leden zyn: daarom Phil. 3 : 21. Die ons vernedert lighaam veranderen zal, op dat het zelve gelykvormig worde zynen heerlyken lighame, na de werkinge waar door hy alle dingen hem zelven kan onderwerpen.

4. Hy is opgestaan als een voorbeeld, 't welk alle de gelovige moeten gelyk worden, 1 Cor. 15 : 49. Ende gelykerwys wy het beeld des aardschen gedragen hebben; alzo zullen wy ook 't beeld des hemelschen dragen.

Vrag. Is die vereeniging van de twee Natuuren Achoristoos, onafscheidelyk zonder dat ze zedert haar vereeniging van den anderen zyn gescheiden geweest?

Antw. Ja doch. De twee Natuuren zyn alzo t' zamen vereenigt geweest in een Persoon, dat ze ook zelf door zynen dood niet zyn gescheiden geweest. 't Is met deze vereeniging als 'er van de liefde gezegd wordt, Hoogl. 8 : 6 Zy is sterker als de dood, en harder dan het graf. Waarom vele onder de Ouden plagten te zeggen: Quod verbum Semel

assumpsit, nunquam demisit, dat is: Dat het woord eenmaal heeft aangenomen, heeft hy nimmer verloren: Want

1. Stervende was 't een waare Menschelyke Geest, die hy in de handen zyns Vaders bevolen heeft, als hy uit het lighaam scheidde. Dit blykt Luc. 23 : 46. Ende Jesus roepende met groter stemme: Vader in uwe handen beveele ik mynen Geest; ende als hy dit gezegd hadde, gaf hy den Geest.

2. Ondertusschen bleef de Goddelyke Natuure altoos vereenigt met de Menschelyke; ook zelf als hy in 't Graf lag: Hierom werdt het Lighaam Christi in 't graf leggende, Gods Heilige genaamt, Ps. 16 : 10. Want gy zult myne Ziele in de helle niet verlaten: Gy zult niet toelaten dat uwe HEILIGE de verdervinge zie.

∴ Vrag. Hoe heldert gy dit op?

Antw. Van ouds af plagt men dit op te helderen, met de gelykenis van een Soldaat, die een zwaart uit de schede trekt, en dus wel het zwaart van de scheede scheid, maar evenwel elk een dier beiden in ieder hand vast houdt. Dus heeft de vereeniging der twee Natuuren Christus geen einde genomen met zyn dood: als wanneer de Ziel, zo wel als het Lighaam zyn ondersteunt en vereenigt gebleken door de Alomtegenwoordigheid des Zoons: Waarom de Belydenis wel zegt, de Godheid hield niet op in hem te zyn, zelf toen hy in het graf lag, gelyk ze in hem was, als hy een klein kind was, hoewel hy zig voor eenen kleinen tyd, zo niet openbaarde.

Vrag. Wat is de uitwerkinge van de Personeele vereeniginge der twee Natuuren in Christus?

Antw. 1. De eerste uitwerking is de mededeeling der genadegaven des H. Geestes, geschied aan Christus Menschheid, op eene zeer overvloedige wyze, Ps. 45 : 8. Daarom heeft u ó God, uwe God gezalft, met vreugden olie boven uwe medegenooten Jes. 11 : 2. Op hem zal de Geest des Heeren rusten: de Geest der Wysheid, ende des Verstands, de Geest des Raads, ende der Sterkte, de Geest der kennisse, ende der vreeze des Heeren.

∴ Vrag. Welke zyn deze?

Antw. *a*. De grote wysheid van zyn verstand, hoewel

eindig, na de eindigheid van zyn natuur: Want Jesus nam toe in wysheid, Luc. 2 : 52. Zelf waren hem nog veele dingen onbekent na zyne Menschheid, als de tyd van het laatste oordeel, Marc. 13 : 32. en dat 'er geen vygen aan zekeren vygenboom waren, Matth. 21 : 19.

b. Volkomene heiligheid, in lighaam en Ziel, zo dat hy van zyne ontvangenisse af was zonder zonden een Regtvaardige, 1 Joh. 2 : 1. Die geene zonde gekent heeft, 2 Cor. 5 : 21.

c. Byzondere kragt en sterkte, gaande boven de kragt van Engelen en Menschen, om wonderwerken te doen, zo nogtans dat de voornaamste kragt of Almagt by de Godheid gebleven is, die de Menschelyke Natuure, als een Instrument gebruikt heeft, Marc. 5 : 30. Ende terstont Jesus bekennende in hem zelven, de kragt, die van hem uitgegaan was, keerde hem om in de schare, ende zeide, wie heeft myne kleederen aangeraakt?

Vrag. Welke is de tweede uitwerkinge van die vereeniginge?

Antw. 2. De mededeeling van Middelaarswerken, welke hy als Middelaar moest verrigten, tot welke, beide de Natuuren, elk op haar wyze, zo mede werkten, dat ieder Natuur het zyne toebragt, tot uitvoering, van dat eene werk der Zaligheid: De Menschelyke door te Lyden; de Goddelyke door de oneindige Waardigheid aan dat Lyden toe te brengen. Hierom Hand. 20 : 28. God heeft zyne Gemeente verkregen door zyn eigen bloed. Hebr. 9 : 14. Die hem zelven door den eeuwigen Geest Gode onstraffelyk heeft opgeoffert.

Vrag. Welke is de derde uitwerkinge?

Antw. 3. Een mededeelinge der Eigenschappen van beiden de Natuuren. 't Welk niet zo is te verstaan, dat de Goddelyke Eigenschappen aan de Menschheid medegedeelt zyn, dat onmogelyk is, maar in dier voegen, dat van de gantsche persoon Christi gezegd wordt, het geen tot een van beide Natuuren behoort. Dus leest men dat hy de Zone Gods is, Rom. 1 : 4. Dat hy geworden is uit een Vrouwe, Gal. 4 : 4. Dat hy alles weet, Joh. 21 : 17. Dat hy alles niet weet, Marc. 13 : 32.

Vrag. Welke is de vierde uitwerkinge van die vereeniginge?

Antw. 4. Een mededeeling van Goddelyke eere en dienst, waar door de Persoon van den Godmensch, en Middelaar ontvangt de eere van aanbiddinge, van gelove, en onderderdanigheid. Dus leert men Joh. 14 : 1. Gy lieden gelooft in God, gelooft ook in my. Hebr. 1 : 6. Als hy wederom de eerstgeboren inbrengt in de waereld zegt hy, ende dat alle Engelen Gods hem aanbidden. Blyvende ondertusschen de Godheid Christi de eenige grond van deze Goddelyke eere.

∴ Vrag. Wat besluit gy uit al het gezegde?

Antw. Met onze Belydenis. Hierom bekennen wy van de Christus, dat hy is waare God ende waare Mensche.

1. Waare God, om door zyn kragt de dood te overwinnen, Jes. 25 : 8. Hy zal de dood verslinden tot overwinninge. Hos. 13 : 14. Doch ik zal ze van 't geweld der helle verlossen, ik zal ze vry maken van de dood.

2. Waare Mensche op dat hy voor ons mogte sterven uit de zwakheid zyns vleesch. Hebr. 2 : 14. Overmits dan de kinderen des vleesch ende bloeds deelagtig zyn, zo is hy ook desgelyks der zelven deelagtig geworden, op dat hy door den dood te niete doen zoude, den geenen, die 't geweld des doods hadde, dat is den duivel.

3. God en Mensch in een Persoon, den welken wy aanroepen, lief hebben en dienen, Ps. 2 : 12. Kust den Zoon. Ps. 45 : 12. Buigd u voor hem neder. Matth. 3 : 17. Hoort hem. Joh. 5 : 23. Opdat zy alle den Zone eeren, gelyk zij den Vader eeren.

∴ Vrag. Wat ziet, en leert gy uit deze verborgentheid?

Antw. Hoewel dit wonderwerk nog van Engelen, nog van Menschen nimmer doorzien zal worden, egter moet men op aarde overdenken.

1. Geen ander konde Borge zyn, om den Mensch tot God te brengen, als die God Mensch in een Persoon was. Eerst moest de Zone Gods Personelyk, met de Menschelyke Natuur vereenigt worden, zou de zondige Mensch in vrindschap en vereeniging met God komen, 1 Joh. 4 : 10. Hier in is de liefde, niet dat wy God lief gehad

hebben, maar dat hy ons heeft lief gehad, ende zynen Zone gezonden heeft tot een verzoening voor onze zonden.

2. Hoe naby de uitverkoorne met God vereenigt zyn, dat ook zelf haar Natuur in de Persoon des Zoons, is op en aangenomen. Daarin zyn zy boven de Engelen verheerlykt, wiens Natuur niet Personeelyk is vereenigt met God : Hebr. 2 : 16. Want waarlyk hy neemt de Engelen niet aan; maar hy neemt het zaad Abrahams aan.

3. Hoe veilig wy ons op Jezus mogen verlaten.

a. Jesus Goddelyke Natuur is van een oneindige kragt, waar door hy de zyne heiligen en bewerken kan. Hebr. 9 : 14. Hoe veel te meer zal 't bloed Christi, die door den eeuwigen Geest hem zelve Gode onstraffelijk opgeoffert heeft uwe Conscientie reinigen van doode werken om den leevendigen God te dienen.

b. Jesus Menschheid zal de zynen ondersteunen in Lighaam en Ziel, Hebr. 4 : 15. Want wy hebben geenen Hoogen Priester die niet kan medelyden hebben met onze zwakheden; maar die in alle dingen, gelyk als wy is verzogt geweest, dog zonder zonde.

Vrag. Wat staat een Godvrugtige, nopens dit Leerstuk te betragten?

Antw. 1. De Godvrugtige hebben zig te oeffenen in de vereeniging met hem. 't Geloof moet werkzaam zyn, op dat Christus in onze harten wone, en de liefde brandende, om hem aan te kleven, 1 Cor. 6 : 17. Die den Heere aanhangt is een Geest met hem. Jerem. 13 : 11. Gelyk als een gordel kleeft aan de lendenen eens mans, alzo heb ik het gantsche huis Israëls aan my doen kleven, spreekt de Heere.

2. Zy moeten dagelyks door hem tot God gaan, Hebr. 10 : 21, 22. Dewyl wy hebben eenen groten Hogen-Priester over 't huis Gods zo laat ons toegaan, met een waaragtig harte, in volle verzekertheid des geloofs, onze harten gereinigt zynde van de kwade Conscientie, ende het Lighaam gewasschen zynde met rein water.

3. Zy zyn schuldig hem te volgen in nederigheid, in liefde, in zelfverlochening, in hemelsch-gezintheid, en andere deugden, 1 Job. 2 : 6. Die zegt dat hy in hem blyft, moet ook zelve alzo wandelen, gelyk hy gewandelt heeft.

Vrag. Wat hebben zy te wagten?

Antw. De zalige toekomste en verschyninge onzes groten Gods en Zaligmakers in heerlijkheid, Hebr. 10 : 37. Want nog een zeer weinig (tyds), ende hy die te komen staat, zal komen ende niet vertoeven. Phil. 3 : 20, 21. Maar onze wandel is in de Hemelen, waaruit wy ook den Zaligmaker verwagten, namentlyk den Heere Jesum Christum: Die ons vernedert lighaam veranderen zal, op dat het zelve gelykvormig worde, zynen heerlyken lighame, na de werkinge waar door hy ook alle dingen, hem zelven kan onderwerpen.

XX. ARTIKEL,

Van de Barmhartigheid, en Regtvaardigheid Gods, in Christus bewezen, tot onze verlossinge.

Wy ghelooven, dat God die volcomen barmhertich ende rechtveerdich is, sijnen Sone ghesonden heeft om aen te nemen de nature, inde welcke de ongehoorsaemheyt begaen was; om inde selve te voldoen, ende te dragen de straffe der sonden, door sijn seer bitter lijden ende sterven. So heeft dan God sijne rechtveerdicheijt bewesen tegen sijnen Sone, als hy onse sonden op hem gheleydt heeft: ende heeft wtghestort sijn goetheijdt ende barmhertigheydt over ons, die schuldich ende de verdoemenisse weerdich waren; voor ons gevende sijnen Sone inden doot, door een seer volcomen liefde, ende hem verweckende tot onze rechtveerdichmakinge, op dat wij door hem hadden de onsterffelicheydt ende het eeuwighe leven.

VRAGE.

Dewyl de Mensch elendig is door de zonde, en daarby magteloos om hem zelven te redden, zal hy dan wanhopen over de behoudenisse?

Antw. Neen: die elendig is moet na een middel van verlossinge omzien; het mishaagde de Heere als de Joden zeiden, Jes. 33:14. Wie kan woonen by een verteerend vuur? Esech. 33 : 10. Dewyl onze zonden op ons zyn, hoe zouden wy dan leeven?

Vrag. Wat middel kan de Mensch bedenken om te komen tot verzoening met God?

Antw. De Mensch kan uit hem zelven geen bekwaam middel bedenken, maar de barmhartigheid Gods heeft ons een middel van verlossinge voorgestelt in zyn woord. Daarom Joh. 5 : 39. Onderzoekt de Schriften: Want gy meent in dezelve het eeuwige leven te hebben: Ende die zyn die van MY getuigen.

Vrag. Welke is het middel, dat God tot verzoening heeft voorgestelt?

Antw. De Heere JESUS CHRISTUS, die ons met God verzoent, 1 Joh. 3 : 2. Hy is een verzoeninge voor onze zonden. Rom. 3 : 25. Welke God voorgestelt heeft een verzoeninge, door 't gelove in zynen bloede, tot een betoninge van zyne Regtvaardigheid, door de vergevinge der zonden, die te voren geschied zyn, onder De verdraagzaamheid Gods. Dit staat ons nader over dezen Artikel te zien.

Vrag. Wat behelst dan de Artikel?

Antw. Een duidelyk vertoog van de Barmhartigheid en Regtvaardigheid Gods, in Christus beweezen tot onzer verlossinge.

∴ Hoe wordt dezelve verdeelt?

Antw. I. Eerst wordt uit het geen, in de naast voorgaande Artikelen geleert was, zeekere grond gelegt, om van Gods Barmhartigheid en Regtvaardigheid in Christus gebleken, nader te spreeken: Wy geloven dat God, die volkomen barmhartig en regtvaardig is, zynen Zone gezonden heeft, om aan te nemen de Natuure, in welke de ongehoorzaamheid begaan was: om in dezelve te voldoen, ende te dragen de straffe der zonde door zyn bitter lyden en sterven.

II. Die grond gelegt zynde, vestigt de Belydenis daar op het bewys van Gods Regtvaardigheid en Barmhartigheid te zamen, en toont die elk in 't byzonder, als gebleeken aan verscheide Personen in dit zelfde werk, te weeten;

A. Als Regtvaardig aan Christus: Zo heeft dan God zyne Regtvaardigheid beweezen tegen zynen Zoone, als hy onze zonden op hem geleid heeft.

B. Als Barmhartig aan ons:

a. Door de gifte van zynen Zoone, in den dood: Ende heeft uitgestort zyne goedheid, en barmhartigheid: over ons, die schuldig ende verdoemenisse waardig waaren, voor ons geevende zynen Zoone in den dood, door een zeer volkome liefde.

b. Door de opwekking van zynen Zoone uit het graf: Ende hem verweckende tot onze Regtvaardigmakinge, opdat wy door hem hadden de onsterfelykheid, ende het eeuwige leeven.

Vrag. Wat gelooft gy met de Belydenis van God?

Antw. Dat hy is volkomen Barmhartig ende Regtvaardig: Ps. 33 : 5. Hy heeft geregtigheid, ende gerigte lief: de aarde is vol van de goedertierentheid des Heeren. Dan. 9 : 14. De Heere onze God is REGTVAARDIG in alle zyne werken. Exod. 34 : 6. Als nu de Heere, voorbij zyn aangezigte voorbyging, zo riep hy Heere, HEERE, God BARMHARTIG, ende Genadig!

∴ Vrag. Wat merkt gy omtrent deeze twee deugden Gods aan?

Antw. 1. Dat hier niet gesproken wordt, van die byzondere uitwerkzels van Gods genade, en geregtigheid, zo als die te zien zyn in de werken van Gods Voorzienigheid: Ps. 145 : 17. De Heere is regtvaardig in alle zyne weegen, ende goedertieren in alle zyne werken.

2. Noch van die verdeelde oeffening dezer beide Eigenschappen aan tweederlei Menschen, te weeten, der Regtvaardigheid aan godlozen die verloren gaan; en der Barmhartigheid aan de gelovigen die zalig worden; maar hoe God die beiden teffens in een en het zelfde werk doet blyken, namentlyk in 't werk der verlossinge.

3. Dat Gods Geregtigheid en Barmhartigheid te zamen gepaart gaan in 't werk der verlossinge. God kan niet barmhartig zyn zonder de oeffening van zyne Regtvaar-

digheid. De Elende wordt door Barmhartigheid niet weggenomen, ten zy de zonde, die de oorzaak van allerlei elende is, dadelyk verzoent zy. Want zonder bloedstorting geschied geen vergeeving, Hebr. 9 : 22.

4. Dat de Goddelyke wysheid, een middel heeft uitgevonden, waar door zyne Barmhartigheid, en Regtvaardigheid te zamen op 't hoogst verheerlykt worden, zendende zynen Zoone om aan te neemen de Natuure in welke de zonde begaan was: om in dezelve te VOLDOEN door zyn bitter lyden en sterven: Eph. 3 : 10, 11. Op dat door de gemeente bekent gemaakt worde, den Overheden ende den Magten in den Hemel, de VEELVULDIGE WYSHEID Gods: na het eeuwig voornemen dat hy gemaakt heeft in Christo Jesu, onzen Heere.

∴ Vrag. Is 't woord GENOEGDOEN, ofte VOLDOEN Schriftuurlyk?

Antw. 't Woord genoegdoen komt woordelijk in de Schrift niet voor. Misschien, om dat het van de Regtbank ontleent is, en in de tyd der Schrift noch zo zeer niet in gebruik. Leest men Marc. 15 : 15 dat Pilatus de schare wilde τό ἱκανὸν ποιεῖν genoegdoen. Dit drukt deszelfs kragt niet genoegzaam uit. Evenwel vinden wy andere woorden, die de zaaken volkomen aanduiden. Dus leest men van kopen, 1 Cor. 6 : 10. Verlossen, Gal. 3 : 13. Rantzoeneeren, Matth. 20 : 28. Verzoenen, 1 Joh. 2 : 2.

Vrag. Waar in bestaat de genoegdoening?

Antw. In het vervullen van de twederlei eisch des Wets. De Wet moest voldaan zijn, zo wel in 't gene dat zy eischt ten leven, als in 't geene dat zy dreigt ter straffe, Jes. 5 : 16. Doch de Heere der Heirscharen zal verhoogt worden door het regt: Ende God die heilige, zal geheiligt worden door geregtigheid.

Vrag. Wat is de tweederlei eisch des Wets?

Antw. 1. Volkome onderhouding van de gantsche Wet in haar uitgebreidheid, Lev. 18 : 5. Ja myne Inzettingen, en myne Regten zult gy houden: Welke mensche dezelve zal doen, zal door dezelve leven.

2. Het dragen van alle de straffen, die de zonden verdient hebben, Deut. 27 : 26. Vervloekt zy, die de woorden deezes Wet niet zal bevestigen, doende dezelve: ende al het volk zal zeggen Amen.

Vrag. Hoe bewyst gy dat de genoegdoeninge van Gods geregtigheid noodzakelyk is?

Antw. 1. Uit Gods wreekende geregtigheid, die Gode natuurlyk en weezentlyk is, en niet toelaat, dat de zonde, die een grove schendinge van Gods Majesteit is, ongestraft blyve, Gen. 18 : 25. Zoude de Rigter der gantsche aarde geen regt doen? Ps. 7 : 12. God is een regtvaardig Rigter, ende een God die alle dagen toornt.

2. Uit de natuur der zonde, welke stryd tegen Gods heiligheid, en vaststelt dat God met den zondaar, als zodanig geen gemeenschap hebben kan. Hab. 1 : 13. Gy zyt te rein van oogen, dan dat gy het kwade zoudt zien. Ps. 5 : 5—7. Want gy zyt geen God, die lust heeft aan godloosheid; de boze zal by u niet verkeeren. De onzinnige zullen voor uwe ogen niet bestaan; gy haat alle werkers der ongeregtigheid. Gy zult de leugensprekers verdoen: Van den man des bloeds ende bedrogs heeft de Heere een grouwel.

3. Uit Gods onfeilbare waarheid, die in zyne bedreigingen aan den zondaar gedaan, niet liegen zal, Gen. 2 : 17. Ten dage als gy daar van eet, zult gy den dood sterven. Nah 1 : 2. Een yverig God, ende een wreeker is de Heere, ende zeer grimmig. Een wreeker is de Heere aan zyne wederpartyders, ende hy behoudt den toorn zyner vyanden.

∴ Vrag. Hoe verder?

Antw. 4. Uit Paulus zeggen, Hebr. 10 : 4. Het is onmogelyk dat het bloed van bokken, en stieren de zonde weg neemt. Waarom is dat onmogelyk? Alleen om dat het Gode niet behaagt heeft door 't bloed der beesten de zonde te laten wegnemen? Neen! maar om dat het bloed der redenloze dieren geene evenmatigheid heeft met de zonden van reedelyke Schepselen, die te grouwelyk en te vuil zyn, dan datze met redenloos bloed, konnen

uitgewischt worden. Indien nu God de zonde kon wegneemen zonder voldoeninge, waarom zouden zy dan niet door het bloed der offerbeesten, konnen weggenomen worden: Doch dit nu is onmogelyk en zo ook volstrekt onmogelyk, dat God de zonde zonder voldoeninge vergeeve.

5. Uit het zwaarwigtig en bloedig lyden van den Heere Christus. De onmeetelyke Wysheid Gods heeft uitgevonden een wonderbare vereeniginge der Menschelyke Natuure, met een der Goddelyke Personen, op dat God zoude konnen gezegt worden, zelve te gehoorsamen, te lyden, te sterven, en eindelyk te voldoen. Deze Persoon is geweest heilig, onnozel, onbesmet, de man van Gods welbehagen, de eeniggeboore Zoon, de teergeliefde des Vaders. Dezen heeft de Vader ten doel gestelt, en onderworpen aan de snoodste versmaatheden, aan de schrikkelykste lydingen, en aan een vervloekte dood. Zoude God nu de Zone zyner liefde op zulk een vreezelyke wyze zynen toorn hebben doen gevoelen, en hem zo laag laten vernedert worden, om den vervloekten Kruisdood te ondergaan, indien niet zyne lydingen bewyzen waren, dat Gods geregtigheid moest voldaan zyn, zoude hy in zyne vriendschap aanneemen, die zyn Majesteit geschonden, en den vloek op zich geladen hadden. Dit doet Paulus zeggen: Hebr. 2 : 10. Het BETAAMDE hem, om welke alle dingen zyn, en door welken alle dingen zyn, dat hy veele kinderen tot de heerlykheid leidende, den Oversten LYDSMAN haarer Zaligheid door LYDEN zoude HEILIGEN, Ende Christus zelve, Luc. 24 : 26. Ende MOESTE niet de Christus alle deze dingen LYDEN, ende ALZO in zyne heerlykheid ingaan?

Vrag. Kan de zondaar voor hem zelven niet voldoen?

Antw. 1. Geenzints, het rantzoen is te groot, en de mensch te onvermogende, Matth. 16 : 26. Wat zal de mensche geven tot lossinge van zyn ziele? Ps. 130 : 3. Zo gy, Heere de ongeregtigheden gadeslaat, wie zal bestaan?

Vrag. Bewys dit nader?

Antw. 2. De schuld groeit dagelyks aan: dagelyks zondigende maken wy de schuld meerder, Jac. 3 : 2. Die dagelyks nieuwe schulden maakt, boven zyn vermogen, kan nimmer daar uit geraken.

3. Al is 't dat wy niet meer zondigden, het zoude ons doch niet meer helpen: want al wat wy doen, zyn wy altyd schuldig, en strekt niet tot afdoening van onze schulden, Luc. 17 : 10. Alzo ook gy, wanneer gy zult gedaan hebben, al het gene u bevolen is, zo zegt, wy zyn onnutte dienstknegten, want wy hebben maar gedaan het geen wy schuldig waren te doen.

4. Konde ons de natuur behouden, de genade was niet nodig, Gal. 2 : 21. Want indien de regtvaardigheid door de wet is, zo is dan Christus te vergeefs gestorven.

Vrag. Kan dan een ander voor ons voldoen?

Antw. Ja doch. Borgen stryden niet tegen geregtigheid en wetten, wanneer die zelve niet worden verboden en uitgesloten. In geldschulden is dit bekent, gelyk Paulus voor Onesimus Borge werdt, Phil. vers 18, 19. Onze zonden worden by geldschulden vergeleken, Matth. 6 : 12. Matth. 18 : 24. Ook zelfs in crimineele en personeele zaken. Dus bood zig Juda aan om Borge te blyven voor zyn broeder Benjamin, Gen. 44 : 32, 33. Paulus redeneert van 't sterven voor iemand, 't welk geschieden kan, tot bewys dat Christus in onze plaats gestorven is, Rom. 5 : 7, 9, 10.

Vrag. Kan dan den eenen mensch voor den anderen voldoen, of Borge worden?

Antw. Geenzints: dat leert David, Ps. 49 : 8, 9. Niemand van hen zal zynen Broeder immermeer konnen verlossen: Hy zal Gode zyn randzoen niet konnen geven: want de verlossinge harer Ziele is te kostelyk, ende zal in eeuwigheid ophouden.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De mensch kan voor zig zelven niet voldoen,

als terstont gebleken is, hoe zou hy dan voor een ander voldoen?

2. Dat de mensch voor een' ander ter voldoening zou willen geven, is hy voor zig zelven schuldig: Want een iegelyk zal zyn eigen pak dragen, Gal. 6 : 5.

3. De onmagt van alle menschen hindert dit. Want het is by God niet te doen met spreken, smeeken, bidden, beloven en geven. Ook niet in 't volbrengen van de wet, maar 't is te dragen de last des eeuwigen toorns Gods, die brand als een vuur tegen de zonde, Deut. 4 : 24. Die niemand blusschen kan, Jer. 4 : 4. daar de bergen door versmelten. Nah. 1 : 4. Dit nu kan geen eindig schepsel doen. Hoort hoe een zeer heilig mensche zegt, Ps. 76 : 8. Gy, vreeslyk zyt gy: ende wie zal voor u aangezigte bestaan, van den tyd uwes toorn af! Nah. 1 : 6. Wie zal voor zyn gramschap staan? ende wie zal voor de hittigheid zyn toorns bestaan?

4. Die voor een' ander voldeed, zou ook zyne voldoening en geregtigheid aan dien anderen, door eene Almagtige, en hertveranderende genade, moeten deelagtig maken, zo ze hem te stade zou komen. Nu geen bloot mensch kan zulks doen. Op zyn best kan hy slegts planten en natmaken; maar God alleen geeft den wasdom, 1 Cor. 3 : 5.

Vrag. Maar zou een Engel onze Borge niet konnen zyn? Immers de Engelen zyn sterke Helden: Eene Engel versloeg in het leger der Syriers, ten tyde van Koning Hiskia honderd ende vyf en tachtentig duizend man, Jes. 37 : 36.

Antw. 1. Geenzints. De Engelen hebben geen kragt om de last des eeuwigen toorn Gods tegen de zonde te konnen dragen, en andere creatuuren daar van te verlossen, Openb. 5 : 2, 3. Ende ik zag een sterken Engel, uitroepende met een groote stemme, wie is waardig het boek te openen, ende zyne zegelen op te breeken: Ende niemand in den Hemel, noch op de Aarde, noch onder de Aarde konde het boek openen, noch het zelve inzien.

2. De Engelen hebben die hooge waardigheid niet, om als Borge voor God te verschynen, Jerem. 30 : 20. Ook konnen zy den flonkerenden luister, van Gods driemaal heilig aangesigt, niet verdragen: Zy moeten 'er zig voor verbergen en bedekken, Jes. 6 : 2, 3.

3. De Engelen hebben geen Lighamen om de straffe te konnen dragen. En God wil aan geen ander Schepsel, dan

de mensch is, de schuld straffen dien de mensche gemaakt heeft: De Borge moet onze Broeder zyn, gelyk de Lossers onder de wet bloedvrinden waaren.

Vrag. Wie is magtig om Borge voor den zondaar te zyn?

Antw. Alleen de Heere Jesus Christus; dien de Schrift uitdrukkelyk noemt de Borge, Jerem. 30 : 21. De Middelaar Gods ende der Menschen, 1 Tim. 2 : 5. De Borge des verbonds, Hebr. 7 : 22.

∴ Vrag. Bewyst eens dat Christus een Borge is, die aan God kan voldoen?

Antw. 1. God heeft hem zelve gestelt om Borge te zyn, en in zyn Borgtogt genoegen genomen, Jerem. 30 : 21. Ende zyn Heerlyke zal uit hem zyn, ende zyn Heerscher uit het midden van hem voortkomen, ende ik zal hem doen naderen, ende hy zal tot my genaken: Want wie is hy, die met zyn harte borge worde om tot my de genaken, spreekt de Heere?

2. Deeze borgtogt krenkt Gods geregtigheid niet, maar is iets 't welk God geopenbaart heeft, door het Evangelium boven de wet, Rom. 3 : 21. Maar nu is de Regtvaardigheid Gods geopenbaart geworden zonder de Wet, hebbende getuigenisse van de Wet en de Propheten. Hier toont d'Apostel, dat zult een tusschenkomende geregtigheid van een borge wel niet volgt uit den inhoud van de Wet, maar datze te gelyk daar niet tegen stryd, dewyl dat ze getuigenis heeft van de Wet en de Propheten. Dus wort de Wet niet onteert, als haar eisch van gehoorzaamheid, en 't dragen der straffen volkomen wordt genoeggedaan.

3. De Heere Christus is meester van zyn eigen leven, om dat hy Waaragtig God is, Joh. 10 : 17, 18. Daarom heeft my de Vader lief, overmits ik myn leven aflegge, opdat ik het zelve wederom neme. — Ik hebbe magt het zelve af te leggen, ende hebbe magt het zelve wederom aan te nemen. Die daarom vrywillig zyn leve verpande,

om borge te zyn voor zyn volk, Psalm 40 : 8, 9. Doe zeide ik, ziet ik kome: In de rolle des boeks is van my geschreeven. Ik hebbe lust ô myn God! om u welbehagen te doen: Ende uwe Wet is in 't binnenste myns ingewands.

4. Deze borgtogt strekt tot niemands ongelyk of schade, maar veel eer tot bestenwil van 't gemeen, zo wel als tot vertoning van Gods heerlykheid, Eph. 1 : 3, 6. Gezegend zy de God, en de Vader onzes Heere Jesu Christi, die ons gezeegend heeft met alle geestelyke zeegeninge in den Hemel in Christo. — Tot prys der heerlykheid zyner genade, door welken hy ons begenadigt heeft in den geliefden.

5. Christus daarenboven is magtig om den zondaar tot eenen beeteren staat te brengen, Hebr. 5 : 9. Geheiligt zynde is hy allen die hem gehoorzaam zyn, een oorzake der eeuwige Zaligheid geworden.

Vrag. Aan wien moest de genoegdoeninge geschieden?

Antw. Aan de Godheid, of de gantsche aanbiddelyke Drie-eenheid, wiens beeld geschonden, wiens wet overtreden, en wiens verbond verbroken was, en zo heeft Christus als God aan hem zelven ook voldaan; doch in 't byzonder komt hier de Vader na de Huishoudinge der genade voor, aan wien Christus in der tyd, als Borge heeft voldaan, 2 Cor. 5 : 18, 19, 21.

Vrag. Hoe is de Vader aan te merken in de genoegdoeninge?

Antw. In de betrekking van een Rigter, die gezeten is op den Throon om regt en geregtigheid te oeffenen, konnende den zondaar niet ongestraft laten, of dezelve tot zyn gemeenschap aanneemen, ten zy alvorens het regt des Wets vervult, en aan zyn gekwetste Majesteit genoeg gedaan worde, Psalm 7 : 12. God is een Regtvaardig Rigter. Psalm 86 : 15. Geregtigheid ende gerigte zyn de vastigheid zyns Throons.

∴ Vrag. Hoe is die voldoeninge Christi te verstaan?

Antw. 1. Deze voldoening is niet te verstaan,

a. Als een kwytschelding zonder betaling, 't zy van den Schuldige, 't zy van den Borge: want zulk een kwytschelding kan met het ampt, dat God bekleed, als Rigter en zyn hoogste Regtvaardigheid niet bestaan: Gen. 18 : 25. Zoude de Rigter der gantsche Aarde geen recht doen?

b. Noch als een gunstige aanneeminge; welke naast aan de kwytschelding komt, zo dat de schuldheer van duizend gulden slegts eenen penning ontfangt. Neen de Heere eischt betaling van alles wat de Mensch hem schuldig is, Matth. 18 : 34.

c. Noch van een bepaalde betaling, waar door bepaaldelyk al dat gene daar gestelt wort, dat men schuldig is, dewyl onze borge niet alle straffen aan zig toegelaten heeft: By voorbeeld geen doofheid, gene pest, noch andere straffen, Deut. 28 : 35. gemeld, noch onzen geestelyken dood, noch de eeuwigheid der helsche straffe, en andere ongeschikte gevolgen daarvan.

2. Maar de voldoening is in dezer voegen te verstaan, dat de Borge even zo veel, of iets dat evenwigtig was, als in de verpligting is, heeft betaalt, 't welk God volgens zyn Regtvaardigheid niet gehouden is aan te neemen, en derhalven word 'er in de voldoening een gunst en genade vereischt, waar door het strenge regt niet aangedrongen wordt.

Vrag. Welke is de randzoenprys, die Christus heeft op gebragt.

Antw. 1. De randzoenprys is niet

a. De weezentlyke heiligheid zyner Goddelyke natuure: want op geenerhande wyze kan die de onze worden, ten zy wy God zelve, en met God vereenigt, ja een worden.

b. Ook niet de oorspronkelyke geregtigheid zyner Menschelyke natuure: want die hoedanigheid wierd in den Middelaar vereischt zoude hy als Priester voor ons tot God genaken, Hebr. 7 : 26.

2. Maar zyne verworvene geregtigheid; welke uitmaken

a. Zyn lydingen, dood, bloed, striemen, en wonden, waardoor hy ons heeft vrygekogt van den vloek, die wy door onze zonden over ons gebragt hebben, Jes. 53 : 5. De straffe die ons de vreede aanbrengt, was op hem, ende

door zyn striemen is ons de geneezinge geworden. 1 Petr. 1 : 18, 19. Gy zyt verlost door het dierbaar bloed Christi, als eens onbestraffelyken en onbevlekten Lams.

b. De gehoorzaamheid van zyn leven en wandel, waar door hy de wet Gods aan welkers onderhouding het leven belooft werdt, in onze plaats volbragt heeft, Rom. 5 : 19. Want gelyk door de ongehoorzaamheid van dien eenen Mensche te weten Adam, veele tot zondaars zyn gestelt geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van eenen te weten Christus, veele tot regtvaardige gestelt worden. En Matth. 3 : 15. Jezus zeide tot hem, laat nu af: Want aldus betaamt ons alle geregtigheid te vervullen.

∴ Vrag. Wat merkt gy omtrent deze twederlei geregtigheid aan?

Antw. 1. Dat deeze beide in de genoegdoening volstrekt noodzakelyk zyn: want door zyn Lyden ontheft hy ons van den vloek, Gal. 4 : 4, 5. en door zyn gehoorzaamheid schenkt hy ons het regt ten eeuwigen leven, Rom. 8 : 4.

2. Dat men niet te nieuwsgierig of vermetel deeze beide van malkanderen moet scheiden, als of de Middelaar alleen door de eerste ons van strafschuld zou verlost, en voor dezelve genoeg gedaan hebben: en door de laatste alleen zou verworven hebben het regt ten eeuwigen leven: want dus zou men de lydelyke gehoorzaamheid beroven van de waardigheid van verdienen en de dadelyke van te voldoen, daar de voldoening en verdiensten niet verschillen in de zake, vermits aan den genen die door voldoeninge verlost word van de strafschuld, even daar door te gelyk hersteld word het regt ten leven.

3. Dat deze randzoenprys voldoende en evenwigtig was met de verplichting, zo dat, al bewees God zyne genade aan den zondaar met hem een borge te geven; egter geen gunste aan het losgeld, of den Middelaar zelve geschied is: want de strafschuld des genen die verlost moesten worden was oneindig: Hier tegen heeft Christus de prys van een' oneindige waardy opgebragt, waar door den Vader volkomen is genoeggedaan, Col. 2 : 14. Zulks getuigde hy in zyn dood, als roepende Joh. 19 : 30. Het is VOLBRAGT.

Vrag. Voor wie heeft Christus genoeg gedaan?

Antw 1. Niet voor Engelen: want

a. De goede hebben geen Middelaar nodig, als zynde in hunne volmaaktheid staande gebleven.

b. De kwade zyn buiten alle hope van verlossinge gestelt, en worden bewaart met eeuwige ketenen der duisternisse, tot het oordeel, 2 Petr. 2 : 4.

2. Niet voor alle Menschen; maar alleen voor de Uitverkoorne die aan Christus van den Vader gegeven zyn, Joh. 17 : 23.

Vrag. Bewyst dat Christus niet voor alle Menschen; maar voor de Uitverkoornen alleen heeft voldaan?

Antw. 1. Deze voldoening word uitdrukkelyk bepaalt tot veele, Matth. 20 : 28. dewelke elders genoemt worden zyn volk, Matth. 1 : 21. zyn schapen, Joh. 10 : 15. zyne gemeente. Handel. 20 : 28. zyn lighaam, Eph. 5 : 25. zyne vrinden, Joh. 15 : 33.

2. Deze voldoening is verknogt met zyne voorbiddinge, welke zekerlyk alleen tot de uitverkooren behoort, Joh. 6 : 9. Ik bidde voor haar: ik bidde niet voor de waereld, maar voor de gene die gy my gegeven hebt, want zy zyn uwe.

∴ Vrag. Hoe verder?

Antw. 3. Ook vloeit zyne voldoenende offerhande uit de allerhoogste liefde van God, die men tot geene verworpelingen kan uitstrekken, Rom. 8 : 31, 32. Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zyn? die ook zyne eigene Zone niet gespaart heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven. En Cap. 5 : 8. Maar God bevestigt zyne liefde tegen ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wy nog zondaars waren.

4. Verder, volgt uit Christi voldoeninge alle zaligmakende genade en de eeuwige heerlykheid zelve, welke immers aan den uitverkoorenen alleen eigen zyn, Rom. 5 : 9, 10. Veel meer dan, zynde nu geregtvaardigt door zyn bloed, zullen wy door hem behouden worden van den toorn: want indien wy vyanden zynde, met God ver-

zoent zyn door den dood zyns Zoons, hoe veel meer zullen wy verzoent zynde, behouden worden door zyn leven, en Cap. 8 : 32. Hoe zal hy ons ook met Hem niet alle dingen schenken ?

5. Eindelyk gelyk uit een algemeene voldoeninge van Christus zo veele en grote ongerymtheden volgen, zo wordt de Mensch zelve daar door veel meer als God of Christus tot eene oorzake van zijne eigene dadelyke Zaligheid gemaakt.

∴ Vrag. Wat zegt gy op die plaatsen, in welken Christus gezegd wordt voor allen gestorven te zyn, als Rom. 5 : 18. 2 Cor. 5 : 15. 1 Tim. 2 : 6. en elders?

Antw. 't Blykt uit den samenhang, of uit het geene, van die alle gezegd word, dat het woord alle betekent alle die volgens de gifte des Vaders tot Christus als haar hoofd behoren, ofte dat anders het woord alle gestelt wordt voor allerlei Menschen, zonder eenig onderscheid van tyden, plaatsen, geslagten, ouderdom en staat. Dus vindt men het woord gebruikt, Exod. 9 : 6. Alle het vee der Egyptenaren stierf. Matth. 4 : 23. Jesus genas alle ziekte ende alle kwale onder den volke. Hand. 10 : 12. Petrus zag alle de viervoetige dieren der aarde in een linnen laken.

∴ Vrag. Maar wat dunkt u van die texten, in welke de genoegdoening wordt uitgestrekt tot de Waereld ?

Antw. 1. Zomtyds betekent het woordt Waereld het Menschelyk geslagte in tegenstellinge van de Engelen, zonder dat juist alle Menschen hoofd voor hoofd bedoelt worden: dus Joh. 3 : 16. Alzo lief heeft God de Waereld gehadt. 2 Cor. 5 : 19. God was in Christo de Waereld met hem zelven verzoenende. Joh. 1 : 29. Ziet het Lam Gods, dat de zonde der Waereld wegdraagt.

2. Zomtyds de Uitverkorenen uit de Waereld in tegenstellinge van die verloren gaan. Dus Joh. 17 : 23. Op dat de Waereld bekenne dat gy my gezonden hebt, ende haar lief gehad hebt, gelyk gy lief gehad hebt. 1 Tim. 3 : 16. Is geprodikt onder de Heidenen, is gelooft in de Waereld.

3. Zomtyds de Uitverkorenen in tegenstelling of van de Joden alleen, of van de Leeraren, of van de gelovigen van dien tyd, in welken de Apostelen leefden en schreeven: dus Rom. 11 : 12. Indien hare val is de rykdom der

Waareld, 1 Joh. 2 : 2. Ende hy is een verzoeninge voor onze zonden: ende niet alleen voor de onze, maar ook voor (de zonden) der geheele Waareld. Weshalve uit diergelyke texten geen gevolg kan getrokken worden, dat Christus voor allen gestorven is.

∴ Vrag. Maar leest men niet 2 Petr. 2 : 1. Ook den Heere die haar gekogt heeft verloochenende, ende een haastig verderf over haar zelven brengende. Verloochenaars waren dan ook gekogt van den Heere Jesus?

Antw. De text spreekt niet van alle Menschen, want allen komenze tot dezen staat niet. Het woord kopen geeft gansch geen bewys voor een algemeene verzoening door Christus dood: Want men koopt dingen tot verscheiden gebruik, men koopt vaten tot een veragtelyk gebruik, ende ook tot sieraad: Men koop slaven om ze in vryheid te stellen en men koopt slaven om ze tot het geringste werk te gebruiken: Men koopt ezels om pakken te doen drägen. Dus waren deze valsche leeraars gekogt van den Heere, die hier niet κῦριος Heere, Eigenaar, maar δεσπότης Huisheer genoemd wordt, tot het huiswerk in zyn huis, in de Kerk tot Leeraren, welk ampt zy misbruiken, en wierden valsche Propheten. De Heere Jesus heeft door zyn dood regt gekregen over alles, Hebr. 1 : 2. De Heere heeft alles zynen voeten onderworpen, 1 Cor. 15 : 28. Zo waren deze leeraren mede onder zyn gebied; hy hadde haar mede gekogt om ze tot zyn dienst, tot nutte der Uitverkoorenen te gebruiken als slaven, als ezels, maar niet tot zyne kinderen. Ziet Psalm 68 : 19. Gy zyt opgevaren in de hoogte, gy hebt de gevangenisse gevankelyk weggevoert. Gy hebt gaven genomen om uit te deelen onder de Menschen.

Vrag. Wat is het einde dezer genoegdoeninge Christi?

Antw. Het einde waartoe deze genoegdoeninge strekt, is.

1. Deels tot betoning van Gods hoogste Regtvaardigheid. Dus zegt de Belydenis. Zo heeft dan God zyne REGTVAARDIGHEID bewezen tegen zynen Zone, als hy onze zonden op hem gelegd heeft, Rom. 3 : 25. Welken God voorgestelt heeft tot een Verzoeninge door 't gelove in zynen bloede, tot een betoninge van zyne

Regtvaardigheid, door de vergeevinge der zonden, die te voren geschied zyn onder de verdraagzaamheid Gods.

2. Deels tot betoning van zyne barmhartigheid tot onze behoudenis. Dus vervolgt de Artikel. Ende heeft uitgestort zyne goedheid ende barmhartigheid over ons, die schuldig en de verdoemenisse waardig waren, voor ons gevende zynen Zone in den dood, door een volkomen liefde, ende hem verwekkende tot onze Regtvaardigmakinge, op dat wy door hem hadden de onsterfelykheid ende het eeuwige leven, Rom. 5 : 8, 10. Maar God bevestigt zyne Liefde tegen ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wy noch zondaars waren: Want indien wy vyanden zynde, met God verzoent zyn door den dood zyns Zoons, veel meer zullen wy verzoent zynde, behouden worden door zyn leven.

Vrag. Wat zegt het, dat God ten bewijze van zyne Regtvaardigheid onze zonden op zynen Zone geleid heeft?

Antw. Dat Christus onze zonden gedragen heeft als een slagtoffer, ende als een vloek in onze plaatze, Jes. 53 : 4. Waarlyk, hy heeft onze krankheden op zig genomen, en onze smerten heeft hy gedragen: 2 Cor. 5 : 21. Dien die geen zonde gekent heeft, heeft hy zonde voor ons gemaakt. Gal. 3 : 13. Christus heeft ons verlost van den vloek der wet, een vloek geworden zynde voor ons.

∴ Vrag. Hoe blykt dit meer?

Antw. 1. Dit blykt uit plaatsen, die uitdrukkelyk getuigen, dat Christus om ons, voor ons, en om onze zonden geleden heeft, Zie Rom. 4 : 25. Welke overgelevert is om onze zonden. Rom. 8 : 32. Maar heeft hem voor ons allen overgegeven. Hebr. 2 : 9. Opdat hy door de genade Gods voor allen de dood smaken zoude. 1 Petr. 3 : 18. Christus heeft ook eens voor de zonde geleden, hy regtvaardig voor de onregtvaardige.

2. De Schrift stelt hem duidelyk voor als de Borge en Losser die het randzoen of losgeld voor ons betaalt

heeft, Job 19 : 25. Myne Verlosser leeft. Hebr. 7 : 22. Van een zo veel beter Verbont is Jesus Borge geworden. Matth. 20 : 28. De Zone des Menschen is niet gekomen om gedient te worden, maar om te dienen, en zyne ziele te geven tot een randzoen voor vele. 1 Tim. 2 : 6. Die hem zelven gegeven heeft tot een randzoen voor allen, wordende in de laatste texten het woord ἀντὶ anti gebruikt, dat onbetwistelyk in iemands plaats betekent. Men zie Matth. 2 : 22. Cap. 5 : 38. Luc. 11 : 17. en elders.

3. Eindelyk worden ons als vrugten van Christi opofferinge in zyn Lyden voorgestelt de Reinigmaking onzer zonden, Hebr. 1 : 3. De Verzoeninge door dezelve, 1 Joh. 2 : 2. De Verlossinge, Gal. 3 : 13. De Geneezinge en vreede, Jes. 53 : 5. De Zaligheid zelve, Eph. 5 : 23. welke alle te zamen kragtige blyken zyn van eene volbragte voldoeninge.

∴ Vrag. Wat merkt gy aan tot besluit van dit leerstuk?

Antw. Ik weet niet kragtiger dan met de Zalige Witsius. Dit zyn de gedugte Verborgentheden van onzen Godsdienst, die van de tyden der eeuwe verzweegen zyn geweest, maar nu geopenbaart zyn, en door de Prophetische Schriften na 't bevel des eeuwigen Gods, tot gehoorzaamheid des geloofs onder de Heidenen bekent gemaakt, Rom. 16 : 25, 26. Hieruit blykt klaar de Goddelykheid van 't Christendom. Wat verstand van Menschen of van Engelen, zoude zo verborgene, zo verheeve, zo zeer alle begrip van alle Schepselen te boven gaande dingen, hebben konnen bedenken? Wat een aanbiddelyke wysheid, regtvaardigheid, waarheid, goedheid, en menschenliefde Gods openbaart zig in het vinden, geven, voltrekken, van dit middel onzer Zaligheid. Wie zoude deze dingen in het ligt des Geestes bespiegelende, niet uitbreeken in den lof van den grooten God, ô diepte des rykdoms van Gods wysheid en kennisse! ô Verborgentheid in welken de Engelen zyn begeerig in te zien! Eere zy den Vader, die zodanige Borge ons heeft verwekt, toegestaan, gegeeven! Eere zy den Zoone, die zig met menschelyk vleesch bekleed heeft, het Borgschap voor ons zoo gewillig, zoo geduldig, zo standvastig waargenomen heeft! Eere zy den Heiligen Geest, die aan ons is een bekentmaker, getuige, onderpand van zo groten

gelukzaligheid! Wellekom Christi Jesu, Waaragtig en eeuwige God, Waaragtig en Heilig Mensche, beiden te gelyk behoudende de eigenschappen van beide Natuuren in Eenigheid des Persoons. U erkennen wy, u dienen wy, tot u neemen wy onzen toevlugt, aan uwe voeten vallen wy neder, uit uwe hand alleen verwagten wy de Zaligheid. Gy zyt de Zaligmaker. U eigendom willen wy zyn, en zyn het door uwe genade, en zullen het blyven in eeuwigheid. U kenne, u erkenne, u aanbidde met ons, en door u worde alzo behoude de gantsche Waereld uwer uitverkoorne. Dit is de zomme van ons Gelove, van onze hope, van onze wensch! Amen.

XXI. ARTIKEL.

Van de verzoeninge van ons met God door Christus als Hogen-Priester door zyn Lyden en Sterven.

Wy ghelooven dat Jesus Christus een eeuwighe Hooge-Priester is met eede na de ordeninge Melchisedechs, ende heeft hem-selven in onsen name voor sijnen vader ghestelt, om sijnen toorn te stillen met voller genoech-doeninge, hem-selven opofferende aen den houte des cruyces, ende vergietende sijn dierbaar bloet tot reyninghe onser sonden; gelijc de Propheten hadden voorseyt. Want daar is geschreven, Dat de straffe op den Sone Gods geleyt is, op dat wy vrede hadden, ende dat wy door sijne wonden genesen zijn; dat hy ter doot gheleydet is, als een lam: onder de quaet-doenders gerekent; ende als een quaetdoender veroordeelt door Pontium Pilatum, hoe-wel hy hem onschuldich verclaert hadde. So heeft hy dan betaelt, dat hy niet gherooft en hadde, ende heeft gheleden, hy rechtveerdich voor den onrecht-veerdigen, ende dat so wel in sijn lichaem, als in sijn siele: gevoelende de schrickelicke straffe die onse sonden verdient hadden, so dat sijn sweet wierde gelijc drup-pelen bloedts, op der aerden afloopende. Hij heeft ge-roepen Mijn God, Mijn God, waerom hebt ghy my verlaten? ende heeft sulcks alles geleden tot vergevinge onser sonden. Daarom segghen wy wel ten rechten met Paulo, Dat wy niet anders en weten dan Christum ende dien gecruyst: wy achtent al voor dreck om de weer-dicheyt ter kennisse onses Heeren Iesu Christi: wy

vinden allerley vertroostinghe in sijne wonden, ende en hebben niet van noode eenich ander middel te soecken of te versieren, om ons met God te verzoenen; als alleen dese eenige offerande een-mael ghedaen, door welcke de geloovige in eeuwicheyt volmaekt werden: Dit is ooc de oorsake waerom hij door den Engel Gods ghenaemt is Jesus, dat is Salichmaker, overmits hy sijn volk verlossen soude van haren sonden.

VRAGE.

Welke zijn de byzondere namen van den Middelaar?

Antw. JESUS CHRISTUS; de name Jesus is een Hebreeuwsche; de name Christus een Grieksche.

Vrag. Waarom draagt de Middelaar beide een Hebreeuwsche en Grieksche naam?

Antw. Deeze zijn zeer gepast, dewijl hij een Zaligmaker moest zijn beide van Joden en Heidenen, Luc. 2 : 32. Een ligt tot verligtinge der Heidenen, ende tot heerlykheid uwes volks Israëls. Jes. 49 : 6

Vrag. Wat betekent de name JESUS?

Antw. Behouder, Heiland, Zaligmaker, Math. 1 : 21. Ende zy zal eenen zone baren, ende gy zult zynen name heeten JESUS: want hy zal zyn volk zalig maken van hare zonden.

Vrag. Wanneer is hem die naam gegeven?

Antw. Niet bij geval, maar door Gods bijzonder bestier: Eerst door den Engel tot Maria, Luc. 1 : 31. daar na plegtig op den dag zijner besnijdenis, Luc. 2 : 21. Ende als de agt dagen vervult waren dat men 't kindeken besnyden zoude, zo wierd zyne name genaamd JESUS, welke genaamt was van den Engel, eer hy in den lighame ontfangen was.

Vrag. Was dit van te voren voorspelt?

Antw. Ja: want de Messias word sprekende ingevoerd,

Jes. 49 : 1. De Heere heeft my geroepen van den Buik aan, van myns moeders ingewand al heeft hy mynen NAME gemeldet.

Vrag. Hebben ook andere Personen deeze Naam gedragen?

Antw. Ja doch. Josephus de Joodsche geschiedschryver spreekt onder anderen van eenen Jesus, de zoon van Ananus, die zeven Jaaren en vijf maanden de verwoesting van Jerusalem voorspelde, en eindelyk in de belegeringe door eenen steen getroffen, onder een ysselyk geroep: wee de Stad! wee den Tempel! wee den volke! den geest gaf. Ook spreekt Gods woord van eenen Jesus die genaamt was Justus, een medearbeider van Paulus, Col. 4 : 11. En van een zeekeren tovenaar, een Jode wiens name was Bar-Jesus, dat is, de zone van Jesus, Hand. 13 : 6. Byzonderlyk leest men van doorlugtige mannen onder het Oude Testament, die dezen naam gedragen hebben.

Vrag. Wie zyn deeze?

Antw. Josua, de zoone Nuns, die Israël geleid heeft in de bezitting van het Land Canaän, Jos. 1 : 1. Josua, de zoone Jozadak, de Hogenpriester die het Joodsche volk uit de droevige gevangenisse van Babel verlost, en na haar eigen land wedergebragt heeft, Esr. 3 : 2. Jesaias uit Koninklyken geslagte voortgesproten, Jes. 1 : 1.

Vrag. Maar heeft de Zaligmaker deze naam niet op een voortreffelyker wyze gedragen als deze mannen?

Antw. Ja doch: Deze droegen die naam ten hoogsten als voorbeelden van Christus. Maar Gods Zoon draagt die naam als het waare tegenbeeld van die alle, Hand. 5 : 31. Deezen heeft God verhoogt door zyne Regterhand tot eenen Vorst ende Zaligmaker: om Israël te geven bekeeringe ende vergeevinge van zonden.

∴ Vrag. Wat ziet gy in dezen naam?

Antw. 1. 't Is een naam van Majesteit en eer, die een Persoon word gegeven aan wien wy eene byzondere eerbied schuldig zyn: Phil. 2 : 10. Op dat in den name Jesu zig zoude buigen alle knye der gene die in den Hemel, ende die op de Aarde, ende die onder de Aarde zyn.

2. 't Is een naam van verwondering: Want zy drukt uit een wonderlyk Persoon, die de grote Zaligheid op een

zo wonderbare wyze heeft verdient, en tot verwondering van Engelen en Menschen aan rampsalige zondaren toepast. Jesaias daar op ziende zegt: Cap. 9 : 5. Men noemt zynen name wonderlyk!

3. 't Is een beminnelyke naam voor den zondaar die het leven buiten zig zelven in Christus zoekt, Hoogl. 1 : 3. Uwe naam is eene olie die uitgestort wort. d'Oudvader Bernardus roept 'er over uit: geen gezang is lieffelyker, geen gehoor vermakelyker, geene gedagten genoeglyker als Jesus de Zone Gods. Augustinus had 'er zo veel agting voor dat hy elders zegt: Indien gy schryft het behaagt my niet, indien ik Jesus daar niet lees: Indien gy met my spreekt, 't smaakt my niet, ten zy Jesus daar in gehoort worde: want Jesus is honing in de mond, gekweel in d'ooren en blydschap in het harte, Hoogl. 5 : 16. Al wat aan hem is, is gantsch begeerlyk.

4. 't Is een naam van sterkte. Niemand kanze in kragt dragen dan de sterke God, die magtig is volkomen Zalig te maken die door hem tot God gaan, Handel. 4 : 12. De Zaligheid is in geenen anderen. Want daar is ook onder den Hemel geenen naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wy moeten Zalig worden.

∴ Vrag. Is 'er in den name Jesus zo veel meer kragt dat men een byzondere eerbied aan deezen boven andere namen van den Middelaar, en God zelve bewyzen moet, om dat Paulus zegt, Phil. 2 : 10. Dat in de name Jesus zig buigen zoude alle knien?

Antw. Geenzints. 1. d'Apostel spreekt hier van geen lighamelyke kniebuiging; maar van een oneigentlyke kniebuiging, welke vallen kan ook in de geesten die in den Hemel, en ook onder de Aarde zyn, bestaande in eene algemeene onderwerpinge aan Jesus, Jes. 45 : 23. Ik hebbe gesworen by my zelven, daar is een woord der geregtigheid uit mynen mond gegaan, ende het zal niet wederkeeren; dat my alle knye zal gebogen worden, alle tonge my zal sweeren.

2. Ook ziet hier de Apostel niet zo zeer op de naam; maar op de Persoon daar door betekent, en deszelfs waardigheid, aan wien de Vader in zyne verhoging eenen naam gegeven heeft, welke boven alle naam is, vers 9. Handel. 4 : 12.

Vrag. Waarom wordt de Zone Gods Jesus dat is Zaligmaker genoemt?

Antw. Om dat hy ons Zalig maakt, en van onze zonden verlost: daar beneven dat by niemand anders eenige Zaligheid te zoeken of te vinden is, Psalm 68 : 21. Die God is onze Zaligheid zela! Die God is ons een God van volkomene Zaligheid, Handel. 4 : 12. Ende de Zaligheid is in geenen anderen. 1 Joh. 4 : 14. Ende wy hebben 't aanschouwt, ende getuigen dat de Vader zynen Zone gezonden heeft tot eenen Zaligmaker der Waereld.

Vrag. Welke is d'andere naam van den Middelaar?

Antw. De name CHRISTUS.

Vrag. Wat betekent deze naam?

Antw. Deze betekent GESALFDE, en komt overeen met den naam MESSIAS, waar mede de Middelaar in 't Oude Testament benoemd wordt, Joh. 1 : 12. Wy hebben gevonden den Messiam het welk is overgezet zynde de CHRISTUS, Joh. 4 : 25. De Vrouwe, zeide tot hem, ik weet dat de MESSIAS komt, die genaamd word CHRISTUS.

Vrag. Wat voor Personen wierden onder het Oude Testament gesalft?

Antw. Propheten. 1 Kon. 19 : 16. Psalm 105 : 15. Priesters, Exod. 30 : 30. Lev. 6 : 22. en Koningen, 1 Kon. 19 : 15. 16. 1 Sam. 24 : 7, 11.

Vrag. Wat gaf deze zalvinge te kennen?

Antw. 1. Dat deze Personen Gode aangenaam en wettig verkoren waren.

2. Dat zy gewillig en bekwaam zouden gemaakt worden om haar ampt te bedienen.

3. Dat zy zouden strekken tot levendige schilderyen van den beloofden Messias, den gezalfden des Heeren.

Vrag. Is Christus gezalft tot bediening van deze drie ampten?

Antw. Ja doch. Tot Propheet, Deut. 18 : 15. Eenen Propheet uit het midden van u, uit uwe Broeders, als my, zal de Heere uwe God verwekken: na hem zult gy horen. Tot Priester, Psalm 110 : 4. De Heere heeft gezworen, ende het zal hem niet berouwen. Gy zyt Priester in der eeuwigheit na de ordening Melchizedeks. Tot Koning, Psalm 2 : 6. Ik doch hebbe mynen Koning gezalft over Zion, den berg myner heiligheid.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Door voorverordineering van eeuwigheid. De Vader heeft hem verordineert, en geroepen om middelaar te zyn, eer de Waereld was, Hebr. 5 : 3. Alzo ook Christus heeft hem zelven niet verheerlykt om Hogen-Priester te worden; maar die tot hem gesproken heeft, gy zyt myn Zone, heden hebbe ik u gegenereert. 1 Petr. 1 : 20. Dewelke wel voorgekent is geweest voor de grondlegginge der Waereld.

2. Door dadelyke bekwaammakinge in der tyd; daar de Middelaar van spreekt, Jes. 61 : 1. De geest des Heeren is op my, om dat de Heere my GESALFT heeft, om een blyde boodschap te brengen den zagtmoedigen; hy heeft my gezonden om te verbinden de gebrokene van harten, om den gevangen vryheid uit te roepen, ende den gebondenen opening der gevangenisse.

∴ Vrag. Toont eens dat de Zaligmaker dezen naam, op een veel heerlyker wyze droeg als de Propheten, Priesters, Koningen onder het Oude Testament?

Antw. 1. Zy droegen die naam ten hoogsten als voorbeelden van Christus; maar Gods Zoon draagt die naam als het tegenbeeld van allen.

2. Zy wierden slegts gezalft van menschen; maar de Zaligmaker is onmiddelyk van God zynen Vader gesalft, Psalm 45 : 8. Daarom heeft u, ô God, uwe God gesalft met vreugden-olie boven uwe medegenoten.

3. Zy wierden alleen met uiterlyke lichamelyke olie gesalft, maar de Zaligmaker is gesalft met inwendige olie des H. Geestes, Hand. 10 : 38. Belangende Jesus van Nazareth, hoe hem God gesalft heeft, met den Heiligen Geest en met kragt.

4. Zy ontvingen den Geest Gods spaarzaam; maar Jesus is gesalft met den Heiligen Geest op eene overvloedige wyze zonder mate, Joh. 3 : 34. God geeft hem de Geest niet met mate.

5. De salvinge van deze wierdt bepaalt in hunne Personen; maar de salvinge van Christus spreid haar uit over al zyn volk, en daalt van hem neder als het hoofd op al zyne geestelyke Ledematen, Joh. 1 : 16. Uit zyne volheid hebben wy alle ontfangen genade voor genade. Verg. Ps. 133 : 2, 3.

Vrag. Is 't noodzakelyk ten aanzien van ons dat Christus deze drie ampten bekleedde?

Antw. Ja doch. 1. Wy zyn van natuure verduistert in 't verstand, Eph. 4 : 18. Dus moest onze Zaligmaker een Propheet zyn, om ons den weg der Zaligheid te verkondigen, Joh. 4 : 25. De Vrouwe zeide tot hem: Ik weet dat de Messias komt, die genaamt wordt Christus, wanneer die zal gekomen zyn, zo zal hy ons alle dingen verkondigen.

2. Wy zyn vyanden Gods, door de zonde, Rom. 8 : 7. De Zaligmaker moest een Hogen-Priester zyn, om de vyandschap weg te nemen door een genoegzame offerhande, Hebr. 2 : 17. Op dat hy een barmhartig en getrouw Hogen-Priester zoude zyn, om de zonde des volks te verzoenen.

3. Wy zyn onbekwaam om tot God weder te keeren, en ons zelven te bestieren. De Zaligmaker moest een magtig Koning zyn, om ons tot Gods gemeenschap over te brengen, en van de heerschappy des duivels te verlossen, Joh. 8 : 36. Indien dan de Zone u zal vrygemaakt hebben, zo zult gy waarlyk vry zyn.

Vrag. Hoe spreekt onze Belydenis van deze drie ampten?

Antw. 1. Van zyn Prophetisch ampt; als 't Hoofd van alle Leeraren, Art. XXXII.

2. Van zyn Koninklyk ampt, als de opperste bestierder zyner Kerke, Art. XXVII. XXIX. XXXI.

3. Van zyn Priesterlyke bediening, als het middel onzer verzoeninge met God, Art. XX—XXVI.

Vrag. Is die orde natuurlyk, dat de behandeling van het Priester-ampt in onze Belydenis, voorafgaat?

Antw. Ja doch. Want Christus Priester-ampt is de grondslag van de andere twee. Als Propheet konde hy de Zaligheid niet verkondigen, ten zy hy dezelve als Priester eerst hadde verworven. Als Koning konde hy ons in zyn Koningryk niet inbrengen, ten zy hy een offerhande voor onze zonde geworden was.

Vrag. Hoe veel daden maken zijn Opper-priesterschap uit?

Antw. Twee, zijn Opofferinge en Voorbiddinge.

1. Van zijn' opofferinge lezen wij Jes. 53 : 10. Als hij zijne Ziele haar tot een schuldoffer zal gesteld hebben, zo zal hij zaad zien. Hebr. 10 : 10. In welken wille wy geheiligt zyn door de offerhande des lighaams Christi eenmaal geschied.

2. Van zijn voorbiddinge, Rom. 8 : 34. Die voor ons bid. Hebr. 7 : 25. Alzo hy altoos leeft om voor ons te bidden.

Vrag. Wat orde houd de Belijdenis omtrent deze daden?

Antw. Zij spreekt van de Opofferinge in dezen Artikel, en van zijne voorbiddinge treffelijk en dierbaar, Art. XXVI. na verscheide zaken welke aan zijn offerhande vast zijn, of daar uit volgen, tusschen beiden gevoegt te hebben.

Vrag. Wat is dan de inhoud van den Artikel?

Antw. De Leere van onze verzoeninge met God door Christus, als Hogen-priester door zyn lyden en sterven.

∴ Vrag. Wat dunkt u van deze stoffe?

Antw. Zy wekt ons op dat wy dezen Priester en zyn offerhande in den gelove beschouwen, 1 Petr. 2 : 7. U dan die gy gelooft is hy dierbaar. Wonderlyke dingen

hadde Paulus in den derden hemel gezien; nogtans was hy zo vernoegt niet of hy wenschte doorgaans Jesus als gekruist te zien. Zo wonderlyk een Persoon de Christus is, zo wonderbare verborgentheden vinden wy in zyn lyden. Men ziet 'er in een spiegel van de Goddelyke magt. d'Overwonnene door elende overwint zyne vyanden: Door angsten der helle sluit hy de helle, en als hem de hemel troost weigert neemt hy voor ons den hemel in. Hy lyd voor hen, die hem deden lyden: Hy sterft als vriend voor die zyn vyanden waren. Het is veel dat de Zonne der natuure opgaat over boze; maar het is veel meer dat de Zonne der geregtigheid ondergaat voor godlooze. Onze zonden waren zyn wonden; zyne striemen onze genezinge en vrede. Hierom, heilige Broeders, die de hemelsche roepinge deelagtig zyt, AANMERKT den Apostel en Hogen-priester onzer Belydenisse. Hebr. 3 : 1.

∴ Vrag. In hoe veel deelen wort dezen Artikel verdeelt?

Antw. In twee deelen. 't Eerste handelt van de Leer; 't tweede van 't gebruik dezer Leere.

1. Ten aanzien van de Leere wordt ons voorgestelt

A. In wat hoedanigheid de eige Zoon van God geleden heeft. Wy gelooven dat Jesus Christus een eeuwige Hoge-priester is met eede na de ordeninge Melchizedeks.

B. Wat hy gedaan of geleden heeft

a. Voorgestelt in dezer voegen. Ende heeft hem zelven in onzen name voor zynen Vader gestelt om zynen toorn te stillen met vollen genoegdoeninge, hem zelven opofferende aan den houte des kruices, ende zyn dierbaar bloed tot reininge onzer zonden, gelyk de Propheten hadden voorzeit.

b. Aangedrongen met texten der Schriftuure: Want daar is geschreven dat de straffe op den Zone Gods geleit is; op dat wy vrede hadden, ende dat wy door zyne wonden genezen zyn; dat hy ter dood geleid is, als een Lam: onder de kwaaddoenders gerekent.

C. Nader verklaart ten aanzien

a. Van de wyze, op welke. Ende als een kwaatdoender veroordeelt door Pontium Pilatum, hoewel hy hem onschuldig verklaart hadde: zo heeft hy dan betaalt, dat hy niet gerooft hadde, en heeft geleden, hy regtvaerdig voor den onregtvaardigen.

b. Van de deelen, waar in. Ende dat zo wel in zyn lighaam, als in zyne Ziele.

c. Van de ontzaggelyke swaarte. Gevoelende de schrikkelyke straffen die onze zonden verdient hadden, zo dat zyn zweet wierdt gelyk druppelen bloeds op der aarde aflopende. Hy heeft geroepen: Myn God, myn God, waarom hebt gy my verlaten?

d. Van het einde, waar toe. Ende heeft zulks alles geleden tot vergevinge der zonden.

II. Ten aanzien van het gebruik dezer Leere, ziet men

A. Dat 'er eerst betoogt word

a. Wat agting wy den Heere Jesus schuldig zyn. Daarom zeggen wy wel ten regten met Paulo, dat wy niet anders weten dan Christum, ende dien gekruist: Wy agten 't al voor drek om de waardigheid der kennisse onzes Heeren Jesu Christi.

b. Wat troost wy uit zyn lyden trekken. Wy vinden allerlei vertroostingen in zyne wonden.

B. Daar na dat wy geen ander middel van noden hebben om Zalig te worden. Ende hebben niet van node eenig ander middel te zoeken of te versieren, om ons met God te verzoenen, als alleen deze eenige offerhande eenmaal gedaan, door welke de gelovige in eeuwigheid volmaakt worden. Dit is ook de oorzake, waarom hy door den Engel Gods genaamt is JESUS, dat is Zaligmaker, overmits hy zyn volk verlossen zoude van hare zonden.

Vrag. Wie heeft voor onze zonden geleden?

Antw. Jesus Christus, Luc. 24 : 26. Ende moeste de CHRISTUS niet deeze dingen LYDEN?

Vrag. In wat hoedanigheid heeft Christus geleden?

Antw. Als Priester, dien het niet alle dage nodig was, gelyk den Hogen-Priester, eerst voor zyne eigene zonden slagtofferen op te offeren; daarna voor de zonden des volks: want dat heeft hy eenmaal gedaan, als hy hem zelven opgeoffert heeft, Hebr. 7 : 27.

∴ Vrag. Wat beteekent het woord Priester?

Antw. Het woord כהן Coheen betekent een Vorst, een Prins of Overste die de naaste is aan de hand des Konings, en daarom voor een derde by den zelven iets ten beste kan uitwerken. Zie 2 Sam. 8 : 18. Vergel. 1 Kon. 18 : 17. Job 12 : 19. Doch gemeenlyk betekent het een Priester, die tot God nadert en zig bezig houd in zaken van den Godsdienst. In 't Grieks zegt men Ἱερεὺς dat zyn opzigt heeft op offeren, of heilige werken te verrigtten.

∴ Vrag. Past deze naam in nadruk op de Christus?

Antw. Ja doch: Want van eeuwigheid heeft hy de naaste toegang tot zyn Vader, als zynde in den schoot des Vaders, Joh. 1 : 18. En Gods Metgezel, Zach. 13 : 7. Alleen in staat om voor den zondaar in te staan by den Vader, Jerem. 30 : 21.

Vrag. Wat is een Priester?

Antw. Paulus zegt ons, die uit de menschen gestelt wordt voor de menschen in de zaken die by God te doen zyn, op dat hij offeren gaven ende slagt-offeren voor de zonden, Hebr. 5 : 1.

Vrag. Is Christus een eigentlijk Priester, of alleen in naam en gelykenisse, gelyk de Socinianen leeren?

Antw. Dus wordt hy eigentlyk en in der waarheid beschreven, Hebr. 5 : 5—7. Ook leest men dat hij als Priester zig zelven geoffert heeft, Hebr. 7 : 27. en dat hij altijd leeft om voor haar te bidden, vers 25.

Vrag. Hoedanig een Priester is de Christus?

Antw. Niet een gemeen; maar een voortreffelyk Priester, voortreffelyker van alle de Priesteren des Ouden Testaments. Dus noemt hem onze Belydenis een EEUWIGE HOGENPRIESTER na de ordeninge MELCHIZEDEKS.

Vrag. Waarom een EEUWIGE HOGENPRIESTER?

Antw. 1. In tegenstelling van het Levitische Priesterschap, dat maar voor een tyd was, daar zyn Priester-ampt, ten

aanzien van deszelfs voorbiddinge altoos duurt, Hebr. 7 : 23, 24. Ende gene zyn wel veele Priesters geworden, om dat zy door den dood verhindert wierden altyd te blyven, maar deze, om dat hy in der eeuwigheid blyft, heeft een onvergankelyk Priesterschap, vers 25. Alzo hy altyd leeft om voor haar te bidden.

2. Ten opzigte van de vrugt zyner offerhande, welke eeuwiglyk zyn zal, en aan alle de gelovige het eeuwige leven geeft, Hebr. 10 : 14. Want met eene offerhande heeft hy in eeuwigheid volmaakt, de gene die geheiligt worden.

Vrag. Waarom een Priester na de ordeninge MELCHIZEDEKS?

Antw. Om dat hij alleen na die orde Priester is. Psalm 110 : 4. De Heere heeft gesworen, ende het zal hem niet berouwen: Gy zyt PRIESTER na de ORDENINGE MELCHIZEDEKS.

∴ Vrag. Wie is Melchizedek geweest?

Antw. Over de Persoon van Melchizedek zyn velerlei gevoelens by de Geleerden, die wy voorby gaan te melden. 't Gemeen gevoelen houd, dat Melchizedek geweest is een waar Mensch uit het geslagte der Cananiten, een overblyfsel van de gelovige vaderen, wonderlyk en onverwagt van God verwekt en bewaart onder de godloze Cananiten, om door zyn tweevoudig ampt van Priester en Koning en andere zeldsaamheden een uitmuntend voorbeeld te verstrekken van de Persoon en het ampt van Christus. Dit gevoelen dunkt ons overeen te stemmen met Moses verhaal, Gen. 14 : 18—20. Ende Melchizedek Koning van Salem bragt voor brood ende wyn: Ende hy was een Priester des Allerhoogsten Gods, ende hy zeegende hem ende zeide: gezegend zy Abraham Gode den Allerhoogsten, die hemel ende aarde bezit. Ende gezegent zy den Allerhoogste God, die uwe vijanden in uwe hand gegeven heeft; ende hy gaf hem de tienden van alles. Ende dat Paulus van hem zegt, Hebr. 7 : 1—3. Want deze Melchizedek was Koning van Salem, een Priester des Allerhoogsten

Gods, die Abraham te gemoete ging als hy wederkeerde van het slaan der Koningen, ende hem zeegende. Aan welken ook Abraham van alles de tienden deelde: Die voor eerst overgezet wordt Koning der geregtigheid, ende daar na ook was Koning van Salem, het welke is een Koning des vredes, zonder vader, zonder moeder, zonder geslagtreekeninge, nog beginzel der dagen, nog einde des levens hebbende; maar den Zoone Gods gelyk geworden zynde blyft een Priester in eeuwigheid.

∴ Vrag. Hoe betoogt gy, dat Christus Priester is na de ORDENING of gelykenisse van MELCHIZEDEK?

Antw. De Heere Christus komt met Melchizedek overeen.

1. In eigen naam. Melchizedek was een Koning der geregtigheid, en teffens een Koning van Salem, dat is: een Koning des vredes. Maar Christus is by uitneementheid de Heere onze geregtigheid, Jer. 23 : 6. die de geregtigheid lief heeft, Psalm 45 : 8. En zyn Koninkryke regeert in geregtigheid, Psalm 72 : 1. Daarby is hy ook een Koning des vredes, de waare Vrede-Vorst, Jes. 9 : 5. Die de zyne den vrede geeft, Joh. 14 : 27. En de vrede in zyn Koninkryk bevordert, 2 Cor. 13 : 11.

2. In hoedanigheid van zyn Persoon: Want Melchizedek was zonder vader, zonder moeder, zonder geslagtrekeninge, nog beginzel der dagen, nog einde des levens hebbende. 't Welk niet te verstaan zy als of Melchizedek geheel zonder vader, zonder moeder, zonder geslagtrekeninge zoude geweest zyn; maar zodanig word hy van Paulus genoemd: of om dat het geslagte: waarnit hy gesproten is in de H. Schrift niet voorkomt; dus zegt Erasmus zeer wel van welks geslagt men d'oorsprong niet kan verhalen: Of in tegenstelling van het Levitisch Priesterschap, dewelke moesten aanwyzen dat zy uit de stamme Levi waren, anderzints, wierden zy als niet geregtigt, van het Priester-ampt, geweert. Zie Neh. 7 : 64. Christus nu is zonder vader, na zyn menschelyke natuure, als geboren uit een maagd door de wonderlyke kragt des H. Geests, Luc. 1 : 34, 35. Zonder moeder, na zyne Goddelyke natuure zynde de Zoon des Vaders, van eeuwigheid op een onbegrypelyke wyze van hem gegenereert, Psalm 2 : 7. Zonder geslagtreekeninge als Priester, zynde uit de stam van Juda, op welke stamme Mozes niet heeft

gesproken van het Priesterdom, hebbende zonder navolgers een onvergangelyk Priesterdom, Hebr. 7 : 24. leevende altoos, om voor zyn volk te bidden, vers 25.

3. Gelykheid is 'er in haare dubbele ampten. Melchizedek was te gelyk Koning te Salem, en Priester des Allerhoogsten Gods; welke ampten Christus te gelyk heeft bedient, Zach. 6 : 13. ende hy zal zitten, ende Heerschen op zynen throon: Ende hy zal Priester zyn op zynen throon.

4. Overeenkomst was 'er in geduurzaamheid van het Priesterschap. Melchizedek was Priester van den beginne tot den einde. Hy had geen medegenoten: Ook is hem niemand in dat ampt opgevolgd De Messias is Priester in der eeuwigheid. Van eeuwigheid is hy van den Vader tot Priester aangesteld, 't welk ook by hem is aangenomen, Psalm 40 : 7, 8, 9. Ook zal de Zone Gods Priester blyven tot in eeuwigheid, zonder opvolgers in die waardigheid; daarom zegt Paulus Hebr. 7 : 23, 24. Ende gene zyn wel vele Priesters geworden, om dat zy door den dood verhindert wierden, altyd te blyven: maar deze, om dat hy in der eeuwigheid blyft, heeft een onvergangelyk Priesterschap.

5. Gelykheid is hier in waardigheid. Melchizedek was groter dan alle de Priesteren Aärons, meerder dan Abraham. Abraham gaf hem de tienden uit den buit des oorlogs ten blyke van eer en agting voor hem, Hebr 7 : 4. Aanmerkt nu hoe groot deze geweest zy, aan den welken Abraham de Patriarch tienden gegeven heeft uit den buit. Christus nu is ook groter en waardiger dan alle die. Hy is groter Propheet als Mozes, uitnemender Koning als Salomo, voortreffelyker Priester als Aäron, ja als Melchizedek zelve, dragende de baniere boven tien duizenden, Hoogl. 5 : 10.

∴ Vrag. Wat zegt het als men leest Psalm 110 : 4. dat Christus Priester is onder EETSWEERINGE na de ordeninge Melchizedeks?

Antw. 1. Dit wyst aan de wettigheid van Christus Priesterschap. Niemand mogt zig zelven tot die waardigheid indringen; maar hy moest daartoe geroepen zyn, Hebr. 5 : 4. Den eed van Jehovah God Vader omtrent het Priester-ampt zyns Zoons, was als zyn ordening en roepinge tot het zelve, vers 5. Alzo ook Christus heeft hem zelven niet verheerlykt om Hogen-priester te wor-

den; maar die tot hem gesproken heeft, gy zyt myn Zoon heden hebbe ik u gegenereerd!

2. Dit geeft te kennen de waardigheid van dit Priesterschap boven de Priester-orde van Aäron die zonder eetsweeringe Priesters waren, Hebr. 7 : 20, 21. Ende voor zo verre het niet zonder eetsweeringe is geschiet: want gene zyn wel zonder eetsweeringe Priesters geworden; maar deze met eetsweeringe doordien die tot hem gezegd heeft: De Heere heeft gezworen ende het zal hem niet berouwen. Gy zyt Priester in der eeuwigheid na de ordeninge Melchizedeks.

3. Hierin lag de zeldzaamheid van dit Priesterschap. 't Was een ongewone zaak, dat 'er een Priester zoude zyn uit de stam van Juda; naar de wet moest hy uit de stam van Levi zyn. Dit evenwel bevestigt de Heere door zynen eed. Men zie Hebr. 7 : 11—14.

Vrag. Wat heeft Christus, als Priester, gedaan?

Antw. Hij heeft hem zelven als een offerhande, in onzen name voor zynen Vader gestelt, Eph. 5 : 2. Die hem zelven voor ons gegeven heeft tot een OFFERHANDE en SLAGTOFFER Gode tot een welriekende reuk.

Vrag. Konde Christus volstaan met een offerhande van slagtbeesten?

Antw. Geenzints. 't Is onmogelijk dat het bloed van bokken en stieren de zonden wegneeme, Hebr. 10 : 4. Ook stelde de Heere den dienst der offerhande eertijds in, om Israël te leeren in het offeren der slagtbeesten op Christus te zien, als het Lam Gods, wegdragende de zonde der waereld, Joh. 1 : 29.

Vrag. Moest 'er dan geen bloed gestort worden?

Antw. Ja zekerlijk: Want alle dingen worden byna door bloed gereinigt na de wet, en zonder bloedstortinge geschied geene vergeevinge, Hebr. 9 : 22. Doch 't bloed dat gestort wierde moest het dierbaar bloed des Zoons Gods zijn, 1 Petr. 1 : 18, 19. Weetende

dat gy verlost zyt door 't dierbaar bloed Christi als een onbestraffelyken, ende onbevlekten lams.

Vrag. Wat verstaat gy door het bloed Christi?

Antw. Niet eeniglyk die vloeibare stoffe, waar van zomtyds een gedeelte uit de aderen van den mensche Christus op aarde is uitgestort; maar al zyn bloedig lyden, gepaart met eene zuivere gehoorzaamheid tot de dood; ja tot de dood des kruices, Phil. 2 : 8.

Vrag. Waarom noemt gy dit een dierbaar bloed?

Antw. 1. Om dat het was het bloed en lyden van zodanigen Persoon die Gode en menschen dierbaar is, 1 Petr. 2 : 5—7.

2. Daar is niets zo dierbaar in hemel of op aarde, dat 'er tegens op kan weegen.

3. De vrugten van dit bloedig lyden, zyn zodanig: want Christus heeft hem zelven opgeoffert aan den houte des kruices, vergietende zyn dierbaar bloed tot REININGE onzer ZONDEN. Zie 1 Joh. 1 : 7. Het bloed Jesu Christi des Zoons Gods REINIGT ons van alle ZONDE. Eph. 1 : 7. Wy hebben de verlossinge door zyn bloed, namentlyk de VERGEVING der MISDADEN.

Vrag. Hoe heeft Christus hem zelven opgeoffert?

Antw. Niet na zyn Godheid; maar na zyn menschheid; te weten: in ligchaam en ziel, dewelke alleen lijden kan. Waarom wij dan eens lezen, dat hij gekomen is om zyne ZIELE te geven tot een rantzoen voor vele. Matth. 20 : 28. Dan eens van de offerhande zyns LIGHAAMS, Hebr. 10 : 10.

Vrag. Is dan het lijden van Christus menschheid, geheel buiten en zonder de Godheid geweest?

Antw. Geenzints. De Godheid heeft de menschelijke natuure in 't swaarwigtig lijden ondersteunt, Jes. 50 : 7. Want de Heere HEERE helpt my, daarom werde ik niet te schande; daarom hebbe ik myn aangezichte ge-

steld als eenen keisteen: want ik weete dat ik niet zal beschaamt worden.

Vrag. Hoe is de Godheid in dit lyden aan te merken?

Antw. 1. Christus heeft na zyne Goddelyke natuure, als Priester de menschelyke natuure, Gode tot een offerhande der verzoeninge opgedragen, Hebr. 9 : 14. Die door den eeuwigen Geest hem zelven Gode onstraffelyk opgeoffert heeft.

2. Ook kan men de Goddelyke natuur van Christus aanmerken als den Altaar, welke de offerhande zyner menschheid geheiligt heeft, en daarby onze gebeden nog heiligt: Hebr. 13 : 10. Wy hebben eenen altaar van den welken geen magt hebben te eeten die den tabernakel dienen. Openb. 8 : 3. Daar kwam een en stont aan den altaar hebbende een gouden wierookvat, ende hem wierdt veel reukwerk gegeven opdat hy 't met de gebeden der Heiligen zou leggen op den gouden altaar die voor den throon is.

Vrag. Wat merkt gy verder als den Altaar aan?

Antw. Niet alleen het geheele Joodsche land, in het welke Christus geleden heeft, maar voornamentlyk het hout des kruis, op welke hy onze zonden in zyn lighaam gedragen heeft, 1 Petr. 2 : 20. Dus spreken de geleerde kantekenaars over Psalm 110 : 4. Ook leest men in een ouden druk dezer belydenis van den Altaar des kruices.

∴ Vrag. Dus stelt men 't kruishout boven de waardigheid van Christus Persoon, dewyl d'altaar die de gave heiligt meerder is als de gave, volgens Matth. 23 : 19?

Antw. Geenzints, want men moet die name van 't kruishout niet buiten deszelfs oogmerk en reden uitstrekken. 't Kruishout draagt alleen die naam

1. Voor zo verre Christus het slot van zyn lyden door de dood daaraan heeft ondergaan, onze zonden dragende in zyn lighaam op het hout, 1 Petr. 2 : 24.

2. En voor zo verre dit hout een vertoninge van den vloek gaf, welke Christus voor ons moest worden, en daar door geworden is, na Paulus aanmerkinge uit Mozes, Gal. 3 : 13. Christus is een vloek geworden voor ons: Want daar is geschreven vervloekt is een iegelyk die aan 't hout hangt.

Vrag. Wat was het vuur, dat zyn offerhande verteerde?

Antw. 1. Gods brandende toorn, welke wraak oeffent over de zonden der uitverkoorenen, in Christus: over welkers gevoel hy klaagde, Matth. 27 : 46. Myn God, myn God, waarom hebt gy my verlaten.

2. Zyn blakende liefde voor d'eere Gods en de zaligheid van zyn volk daar hy van spreekt, Psalm 69 : 10. Den yver van uw huis heeft my verteert.

Vrag. Wat was het einde van Christus offerhande?

Antw. Om den toorn Gods te stillen met voller genoegdoeninge: Want het betaamde hem, om welke alle dingen zyn, ende door welke alle dingen zyn, dat hy veele kinderen tot de heerlykheid leidende, den oversten Leidsman door lyden zoude Heiligen, Hebr. 2 : 10.

Vrag. Was dat offerlyden voorzegt?

Antw. Ja doch. Dus zegt de Belydenis. Daar is geschreven by de Propheten dat de straffe op den Zone Gods geleid is; op dat wy vrede hadden, ende dat wy door zyne wonden genezen zyn, dat hy ter dood geleid is als een lam: Onder de kwaaddoenders gerekent: Zie Jes. 53 : 5, 7, 12. voeg 'er bij Psalm 23 : 16. Gy legt my in het stof des doods. Dan. 9 : 26. Na die twee en zestig weeken zal de Messias uitgeroeit worden. Zach. 13 : 7. Zwaert ontwaakt tegen mynen Herder, en tegen den man, die mynen Metgezelle is, spreekt de Heere der Heirscharen· slaat den Herder en de schapen zullen verstrooit worden.

∴ Vrag. Hoe blykt dat de Propheet Jes. LIII. alleen van den Messias spreekt?

Antw. 1. Die hier voorkomt, wordt zulk een roem van regtvaerdigheid opgedragen, dat dezelve niet wel aan een zondig sterveling kan toegeygent worden: Zyn titel is de regtvaerdige knegt Gods, vers 11. Hy wordt afgebaakt

als geen onregt, gepleegt of bedrog in zynen mond gehad te hebben, vers 9.

2. 't Geheele Hoofdstuk voert hem in als de Borge der Uitverkoornen,

a. Die om onzent wille arm geboren is, en ontelbare versmaatheden geleden heeft, vers 2 : 3.

b. Die zwaar en geweldig heeft geleden, egter gewillig en onschuldig, vers 7, 8.

c. Die al dat bloedig lyden heeft ondergaan in onze plaatze, om ons de geregtigheid ende het eeuwige leven te verwerven; waartoe niemand als de Borge Christus bekwaam was, vers 4, 5, 6, 10, 11, 12.

3. De vinger Gods wyst dit uitdrukkelyk aan in 't N. Testament. Men zie wat 'er gezegd wordt, Matth. 8 : 17. Handel. 8 : 32—35. 1 Petr. 2 : 22—25. 1 Cor. 15 : 3. en elders.

Vrag. Op wat wyze heeft Christus geleden?

Antw. Hy is, zegt onze Belijdenis, als een Quaaddoender veroordeelt door Pontius Pilatus, hoewel hy hem onschuldig verklaart hadde; zo heeft hy dan betaalt dat hy niet gerooft hadde, ende heeft geleden regtvaerdig voor de onregtvaerdigen. Zie Psalm 69 : 5. 1 Petr. 3 : 18.

∴ Vrag. Wie is Pontius Pilatus geweest?

Antw. 't Was een Heiden van geboorte, en van geslagte een Romeinschen Ridder, of Edelman: zyn eige naam was Pontius, en zyn toenaam Pilatus van Pilum, een werpspies, zyn aart en inborst was zeer streng en straf. Zyn bedieninge was Stadhouder, of Landvoogd van Keizer Tiberius, over Judea, dat zedert de verbanning van Archelaus tot eene Provintie met Syrie geworden was.

∴ Vrag. Hoe komt Pontius Pilatus in onze Belydenis te pas, zelf vind men hem in XII Artikelen onzes Geloofs?

Antw. 1. Dus worden wy bevestigt van de waarheid van Christus lyden. Want beiden Suetonius en Tacitus Romeinsche Schryvers melden, dat onder de regeering

van Tiberius in Judea eenen Christus is geweest, die door Pontius Pilatus met de dood gestraft is.

2. Daarin legt een duidelyke aanwyzing van den regten tyd, in welken de Messias heeft geleden, na het gene de Propheeten zo veele eeuwen te voren voorspeld hadden.

3. Het strekt tot verklaring van de zwaarte van Christus lyden; dat hy niet alleen van de Joden geleeden heeft, maar ook van de Heidenen, die in de uitvoeringen van hunne vonnissen over misdadigers zeer streng waaren. Dus was 'er voorzegd, Psalm 2 : 1, 2. Waarom woeden de Heidenen, ende bedenken de volken ydelheid, de Koningen der aarde stellen zig op, en de Vorsten beraadslagen te samen, tegen den HEERE ende zynen GESALFDEN.

4. Dit leert dat Christus niet is ter dood gebragt in een oploop van het woedende graauw; maar dat het geschied is by form van een Regterlyk Proces en vonnis, gelyk 'er voorspelt was, Jes. 53 : 8. Hy is uit den angst, ende uit het gerigte weggenomen. Het welk zo heeft moeten zyn, zoude het blyken, dat hy zig gestelt heeft in plaats van de Uitverkoorenen, die schuldig waren om voor Gods Rigterstoel gestelt en aldaar veroordeeld te worden.

5. Dit brengt ons te binnen, dat hy onschuldig veroordeelt en ter dood gebragt is.

Vrag. Hoe blykt dat Christus onschuldig is ter dood gebragt.

Antw. 1. Uit vyf verscheide getuigen, die zulks beleden hebben, als

a. Judas de verrader, Matth. 27 : 4. Ik hebbe gezondigt, verradende het onschuldig bloed.

b. Pilatus, die na zes byzondere zittingen hem onschuldig verklaarden, Joh. 19 : 6. Ik vinde in hem geen schuld.

c. De huisvrouw van Pilatus, welke tot Pilatus zond, zeggende hebt doch niet te doen met dien Rechtvaardige, Matth. 27 : 19.

d. De Moordenaar aan 't kruis, Luc. 23 : 41. Maar deze heeft niet onbehoorlyks gedaan.

e. De Romeinsche Hoofdman zeggende, waarlyk deze mensche was regtvaerdig! Luc. 23 : 47.

2. De Propheten hebben hem zo beschreven: Zie Jes. 53 : 9. daar gezegt word dat hy geen onregt gedaan heeft, nog in zynen monde geweest is. Psalm 69 : 5. daar Messias spreekt, die my zonder oorzake haten zyn meer dan de hairen myns hoofds; die my zoeken te vernielen; die my om valsche oorzaken vyand zyn, zyn magtig geworden: Dat ik niet GEROOFT hebbe, moet ik als dan WEDER GEEVEN!

3. Anders konde hy de Borge en Middelaar niet zyn, die ons tot God moest brengen, 1 Petr. 3 : 18. Want Christus heeft ook eens voor de zonden geleden, hy regtvaerdig voor de onregtvaerdigen: Op dat hy ons tot God zoude brengen, die wel gedood is in 't vleesch maar leevendig gemaakt door den Geest.

Vrag. In welke deelen heeft Christus zyn offerlyden ondergaan?

Antw. De Belydenis zegt: Zo wel in zyn Lighaam als in zyne Siele.

1. Dit eischte de Goddelyke Regtvaardigheid, die de zonde moest straffen in die deelen, waarin zy begaan was.

2. Dit was afgeschaduwt in de offerhande des Ouden Testaments, waarin het bloed der dieren, dewelke haar ziel was, zo wel als haare lighaamen, geoffert wierden, Lev. 17 : 11.

3. Dit, getuigt de Schrift, ten aanzien van de Ziel, Matth. 20 : 28. Dat hy gekomen is om zyne Ziele te geven tot een randzoen voor vele. Ten opzigte van het Lighaam, 1 Petr. 2 : 24. Die zelve onze zonden in zyn Lighaam gedragen heeft op het hout.

Vrag. Hoe lang heeft Christus geleden?

Antw. Den ganschen tijd zijns levens op der Aarde.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. 't Begin van zyn leven was verzelt met de uiterste armoede, 2 Cor. 8 : 9. Om uwent wille is hy arm geworden, daar hy ryk was, op dat gy door zyne armoede zoudet rijk worden. Agt dagen na zyne geboorte werdt hy bloedig besneden, Luc. 2 : 21. En in zijn eerste kindsheid heeft hy moeten vlugten voor Herodes, die hem zogt te doden, Matth. 2 : 13. 14.

2. In 't vervolg heeft hy geleden

a. Als een afgezondert Mensche, eer hy in 't openbaar te voorschyn kwam. Dus zegt Paulus, Hebr. 4 : 15. Dat hy in alle dingen is verzogt geweest, zonder zonde. Vermoedelyk dat hy buiten de scholen opgevoed zynde, ook het Timmerwerk met Joseph zynen Vader heeft by de hand gehadt; eetende in 't zweet zyns aanschyns zyn brood. Zie Joh. 7 : 15. De Joden verwonderden haar, zeggende: hoe weet deeze de Schriften, daar hyze niet geleert heeft. Marc. 6 : 3. Is deze niet de Timmerman, de Zone Marie?

b. Als een Openbaar Persoon, die te voorschyn kwam als de beloofde Zaligmaker. Doe heeft hy veertig dagen moeten vasten, en is van den Duivel verzogt geweest in de Woestyne, Matth. 4 : 1—3. Is gescholden voor een Vraat, en Wynzuiper, een Vriend van Tollenaren en Zondaren, Matth. 11 : 19. Behalven andere mishandelingen, lasteringen, en spotternyen die hem van zyne vyanden bejegenden. De Propheet ziet 'er op, Jes. 53 : 3. Hy was veragt en de onwaardigste onder de menschen, een man van smerten, ende verzogt in krankheid.

3. Zonderling in het einde van zyn leven, doe hy gevoelde de schrikkelyke straffen die onze zonden verdient hadden, zo dat zyn zweet wierde gelyk druppelen bloeds op der aarde aflopende. Ja doe hy geroepen heeft: myn God, myn God, waarom hebt gy my verlaten.

Vrag. Is dit een zwaar lyden geweest van den Heere Christus?

Antw. Ja doch, beide in lighaam en ziel. Dus werdt het genaamt een lyden by uitstek dat Christus moest ondergaan, Luc. 24 : 26. Een zwaare en lastigen arbeid, Jes. 43 : 24. Het treden van den wynpersse van Gods toorn, Jer. 63 : 3. Ziet hier by Psalm 22 : 15—19; 69 : 20—22.

.·. Vrag. Hoe blykt de zwaarte van Christus lyden na de ziel?

Antw. 1. Uit zyn eige bekentenisse, Matth. 26 : 38. Doe zeide hy tot haar, myne ziele is geheel bedroeft tot der dood toe: blyft hier ende waakt met my. Daar is niet verschrikkelyker dan de dood, als zy met haar vloeken en prikkels gesmaakt word. David roept uit, Psalm 116 : 3. Banden des doods hadden my omvangen, en de angsten der helle hadden my getroffen ik vond benauwtheid ende

droeffenisse. Dus moet het lyden den Borge zwaar gevallen zyn; daar zyn lofzangen veranderen in klagten, zyn vreugd in droeffenisse, verzeld met de angsten des doods ende der helle: want hoger trap van droefheid kon de menschheid niet verdragen, of zy zouden als gestorven en bezweken hebben. Ziet Job 18 : 11. De beroeringen zullen hem rondom verstrikken, ende hem verstrooien op zyne voeten.

2. Uit Luc. 22 : 44. Ende in zwaren stryd zynde bad hy te ernstiger, ende zyn zweet wierd gelyk grote druppelen bloeds, die op de aarde afliepen. Het grondwoord ἀλωνία beduid by de Grieken, die angst des gemoeds, of onstelde worstelingen der gedagten, die iemand aangrypt, als hy eenen stryd zal aangaan, waar van de uitkomst twyfelagtig is. Demosthenes zegt, van de Koning Philippus, dat hy in zo eene gelegentheid was in vreeze ende in veel stryd. Doch hier gaat het hoger; de angsten der zielen klemden de Christus zodanig datze het bloed de zweetgaten uitdreeven, en niet alleen bloedig zweet; maar ὡσει θρόμβοι αἵματος, inderdaad grote droppelen bloeds, die van zyn lighaam op de aarde stroomden. ô! Zwaarte, ô! alles overklimmende benautheid! Thuanus verhaalt, als iets zeldzaams, dat zekere Overste gedreigd zynde met eenen smadelyken dood, indien hy de Stad niet overgaf, zo ontsteld werd, dat hem het bloedige zweet door het gantsche lighaam uitbrak. En Maldonatus schryft van een gezond mensche te Parys, die bloed zweette, als hy zyn doodvonnis hoorde. 't Getuigenis van deeze strekt wel tot bewys dat de benautheid zo hoog kan gaan, doch is slegts een flaauwe schets van de doods-angsten, die Jesus in Gethsemane heeft uitgestaan.

3. Uit Christus bede tot den Vader, Matth. 26 : 39. Myn Vader, indien het mogelyk is, laat dezen drinkbeker van my voorbygaan. De drinkbeker is zyn tegenwoordig lyden, en zwaare benautheid, met toespeling op de bittere dranken die de Medicyns den kranken voorschryven, Job 13 : 26. Als nu de Christus bidt dat deze drinkbeker van hem mogte voorbygaan, dat moet niet aangemerkt worden als een teeken van ongehoorzaamheid, ofte onwilligheid tot lyden; maar als een bewys van de waare menschelyke natuure. Al wat leeft, schrikt voor elende en de dood. Dus toonde de gevoelige Menschheid, dat zy een

schrik en ontroeringe hadde van en over dat swaar en bloedig lyden, doch deze begeerte wordt door de redelyke en volmaakte wille van den Borge terstond ingebonden, met de bygevoegde voorwaarde, indien 't mogelyk is.

4. Uit zijn klagte aan 't kruis, Matth. 27 : 46. Ende omtrent de negende uure riep Jesus met een grote stemme: Eli Eli Lama Sabachthani, dat is, myn God, myn God, waarom hebt gy my verlaten. Deze waren geen woorden van wanhoope. De Christus hadde geen reden om te wanhopen, dewyl hy wist dat hy zoude verlost worden: Ook openbaarde hy in dit geroep zijne hope en vertrouwen als hy zeide myn God! maar de woorden geven te kennen de zwaarheid van zijn lyden in de uure des doods; dat hy was verlaten van de vriendelyke invloed van zijns Vaders gunste, daarentegen gevoelende de vreeslykheid van Gods toorn tegen de zonde; zo dat hy smeekende geoffert heeft met sterke roepingen en tranen tot den genen die hem uit den dood konde verlossen, Hebr. 5 : 7.

5. Christus lyd dat niet als een gemeen Persoon, maar als ons Hoofd en Borge. Onze zonden waren de oorzaken van zyn lyden en benautheid. Hy werdt om onzent wille van God geslagen en verbryzelt, Jes. 53 : 4. Wy hadden den toorn Gods, de onuitspreekelyke benautheden, en helsche pynen verdient, die hy gedragen heeft op het einde van zyn leven, Jes. 53 : 5. Is 't nu een godzalige zo bange, de zonde als zonde te zien, en Goddelyke gramschap te voelen, die de bergen aanroert dat zy smelten; wat zwaarte van lyden heeft dan de Borge ondergaan, als hy voor ons tot zonde gemaakt wierde, 2 Cor. 5 : 21. Dit doet hem uitroepen, Jes. 43 : 24. Gy hebt my arbeid gemaakt met uwe zonden, gy hebt my vermoeit met uwe ongeregtigheden.

∴ Vrag. Hoe blykt de zwaarheid van dit lyden ten aanzien van het Lighaam?

Antw. 1. Uit zyn lyden in Gethsemane, daar hy verraden werdt van zyn eigen Discipel, als een booswigt gevangen, gebonden, en weggeleid wordt, terwyl alle zyne vrinden van verre staan.

2. In de zale van Cajaphas, daar hy voor den Kerkelyken Raad als een misdadiger gestelt wordt, van valsche getuigen beswaard, van een dienstknegt op den mond

geslagen, in 't aangezigt gespogen, en als een godslasteraar ter dood veroordeelt wordt.

3. In 't Regthuis van Pilatus, daar hy eerst heftig en valsch beschuldigt zynde, met een spotagtig kleed langs de straten van Jerusalem wordt geleid; daar na wederom gezonden zynde van het volk wordt ter doot geeischt, erbarmelyk gegeesselt, met een kroon van doornen gevlogten gekroont, en eindelyk overgegeven om gekruist te worden.

4. Op Golgotha, daar hy als een vloek aan 't kruis word genagelt, hangende op een pynelyke wyze tussen hemel en aarde in 't midden van twee Moordenaars; ja daar hy in zynen dorst met edik en galle gedrenkt met lasteringe en bespottinge gehoont wordt, en eindelyk sterft in 't gevoel van den drukkenden toorn Gods tegen de zonde.

Vrag. Tot wat einde heeft Christus dit alles geleden?

Antw. Niet eeniglyk om de waarheid van zyn Leer te bevestigen, noch alleen om ons een voorbeeld te geven van lijdzaamheid en welsterven, maar voornamentlijk heeft hy zulks alles geleden tot vergevinge 'onzer zonden. Dus leest men Hebr. 1 : 3. Dat hy de reinigmakinge onzer zonden door hem zelven heeft te weeg gebragt. 1 Petr. 3 : 18. Christus heeft eens voor de zonde geleden. Rom. 4 : 25. Hy is overgelevert om onze zonden. 2 Cor. 5 : 21. Dien die geen zonde gekend heeft, heeft hij zonde voor ons gemaakt, op dat wy zouden worden regtvaardigheid Gods in hem.

∴ Vrag. Was 'er dan groot onderscheid tussen het lyden van Christus, en tussen het lyden der Martelaren?

Antw. Ja, zeer groot.

1. De Martelaren, alhoewel zy zondige menschen waren, leeden eigentlyk niet om de zonde; maar om de Religie, op dat zy door haar lyden God zouden verheerlyken; doch Jesus moest de dood ondergaan om

onze zonden, Jes. 53 : 6. God heeft alle onze ongerechtigheden op hem doen aanlopen.

2. De Martelaren hadden een vriendelyk God, een verzoent God, en zy voelden zyn byzondere gunste in haare zielen. Dit dede haar roemen in de verdrukkingen, en vrolyk zyn in haar lyden, Rom. 5 : 3. Doch Jesus hadde te doen met een vertoorend Rigter, met de gramschap van zyn Vader, ontstoken tegen de zonden, en moest God voor ons verzoenen, Rom. 5 : 10.

3. De Martelaren ondergingen een gezegende dood: haar dood was kostelyk in de ogen des Heeren, Psalm 116 : 15. Maar Jesus onderging voor ons een vervloekte dood: Gal. 3 : 13. Christus is een vloek geworden voor ons.

4. De Martelaren stierven een gedoodde, een overwonne dood: haar gezang was dat van Paulus, 1 Cor. 15 : 54. De dood is verslonden tot overwinninge. Maar Jesus hadde te doen met een dood in haar geweld, en moest de dood zelve overwinnen, te niet doende die 't geweld des doods hadde, Hebr. 2 : 14.

5. De Martelaren ondergingen slegts de tydelyke dood des lighaams: zy waren bevryd van de Zieldood: zy leden niet in de Ziele, maar Jesus gevoelde de helsche verschrikkingen in zyne Ziele: daarom klaagde hy zo benaut. Matth. 26 : 38. Myne Ziele is geheel bedroeft tot 'er dood toe.

Vrag. Wat gebruik moeten de godzalige van dit leerstuk maken?

Antw. 1. Dat wy het lyden Christi niet moeten gadeslaan, met een natuurlyk medelyden of roeringe van zodanige hertstogten, die ons medelyden doen hebben over de mishandelingen en zwaare smerten van onzen evenmensch; noch met een toornig hert tegens de boze Joden en Heidenen, die als roeden van Gods toorn, Christus aan 't kruis gehegd ende gedood hebben; maar met een inzien in ons zelven, dat onze zonden den Heere Jesus dit zwaarwigtig lyden hebben aangedaan. Want zo iemand tot hem zeid, wat zyn deze wonden in uwe handen? Zo zal hy zeggen, het zyn de WONDEN daar mede ik geslagen ben in 't huis myner LIEFHEBBERS, Zach. 13 : 6. Hiertoe hebben zy den geest der genade, en der gebeden boven de Waereld, op

dat zy HEM aanschouwen, dien zy DOORSTEEKEN hebben: op dat zy over hem rouw klagen als met de rouwklage over een EENIGEN ZONE; ende over hem bitterlyk kermen, gelyk men bitterlijk kermt over eenen EERSTGEBOORNEN, Zach. 12 : 10.

2. Verwondering moet 'er zyn over het lyden Christi; dat de Koning der Koningen, den toorn Gods heeft willen dragen voor ons die zo walgelyk en doemelyk zyn van natuure, en wel met voorby gaan van duizend andere die niet erger zyn als wy, Eph. 2 : 18, 19. Op dat gy ten vollen kondet begrypen met alle de heilige, welke de breedte en de lengte, en de diepte, en de hoogte zy, ende bekennen de LIEFDE Christi, die de kennisse te boven gaat!

∴ Vrag. Wat meer?

Antw. 3. Dat wy, dus zegt de Belydenis, met Paulus, niet anders weeten dan CHRISTUM, en dien GEKRUIST, 1 Cor. 2 : 2. Dit is een kennis waar na de Engelen zeer begeerig zyn, 1 Petr. 1 : 12. En waar in alle onze troost en verlustinge zyn moet. Zo dat WIJ 'T AL voor DREK AGTEN om de waardigheid der KENNISSE onzes Heeren Jesu Christi, Phil. 3 : 8. Ja gewisselyk ik agte ook alle dingen schade te zyn om de uitneementheid der kennisse Jesu Christi myns Heeren: Om wiens wille ik alle die dingen schade gereekent hebbe, ende agte die drek te zyn op dat ik Christum moge gewinnen.

4. Dat wy Christus in dit heilig lyden zoeken na te volgen, 1 Petr. 2 : 21. Maar hiertoe zyt gy geroepen, dewyl ook Christus voor ons geleden heeft, ons een EXEMPEL nalatende, opdat gy zyne voetstappen zoudet navolgen. Jesus heeft geleden in de uiterste lydzaamheid en zagtmoedigheid, die als hy gescholden wierd, niet weder schold, ende als hy leed niet dreigde: maar gaf het over aan dien, die regtvaardig oordeelt, vers 23. ô Dat wy hem hier in nawandelen, dan vertoont zig de sterkte van ons gelove, en de kragt van gehoorzaamheid aan de Goddelyke wille. Dus worden wy vermaant, Col. 3 : 12, 13. Zo doet dan aan, als uitverkoorene Gods, heilige en beminde, de innerlyke beweeginge der barmhartigheid, goedertierentheid, ootmoedigheid, zagtmoedigheid, lankmoedigheid, verdragende malkanderen, ende vergeevende d'een den anderen, zo iemand tegen iemand

eenige klagte heeft, gelykerwyze als Christus u vergeeven heeft, doet gy ook alzo.

Vrag. Diend de beschouwing van Christus lijden tot ondersteuninge van Gods kinderen?

Antw. Ja doch. Want wy vinden dus zegt d'Artikel, allerlei vertroostingen in zyne wonden, en hebben niet van noden eenig ander middel te zoeken of te versieren, om ons met God te verzoenen, als alleen deze eenige offerhande eenmaal gedaan, door welke de GELOVIGE in eeuwigheid VOLMAAKT worden, Hebr. 9:25, 28.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Vinden wy ons bezwaart over de zonde, dan zal de beschouwinge van Christus lyden troost geven tegen het gezigte van zonde, Zach. 13 : 1. Te dien dage zalder een fonteine geopent zyn voor het huis Davids, ende voor de Inwoonders van Jerusalem tegen de ZONDE en tegen de ONREINIGHEID.

2. Zyn wy bevreest tegen de donderende vloeken van de Wet. Christus is een vloek geworden voor ons, op dat hy ons van het strenge oordeel Gods, dat wy verdient hebben, zoude bevryden, Rom. 8 : 1. Zo is 'er dan nu geen verdoemenisse voor den genen die in Christo zyn, die niet na den vleesche wandelen, maar na den geest.

3. Zyn wy bekommert over lighaams-gebrek, niet weetende, wat wy eeten, wat wy drinken, of waar mede wy ons kleden zullen: De overdenkinge, dat een lydende Jesus voor zyn moeder zorgde aan het kruis, Joh. 19 : 26, 27. leert ons vertrouwen, dat hy nu in den hemel zynde, ook de zynen zal verzorgen uit dien vollen schatkamer. Kragtig redeneert Paulus, Rom. 8 : 32. Die ook zynen eige Zone niet gespaart heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeven, hoe zal hy ons ook met hem niet ALLE DINGEN schenken?

4. Drukt ons het besef van ons te kort komen in heiligmakinge, 't kruis van Christus bevestigt ons, dat

hy het regt der wet vervult heeft voor ons, waarom hy aan het kruis heeft uitgeroepen. Het is VOLBRAGT, Joh. 19 : 30.

7. Zy wy menigmaal moedeloos onder de verberging van Gods aanzigt, onder de treurige gevallen van den tyd, Hy die om onzent wille, aan 't kruishout kermde over de Goddelyke verlatinge, roept al zyn kinderen toe: kan ook eene vrouwe hares zuigelings vergeten, dat zy haar niet ontferme over de Zone hares buiks? of schoon deze vergaten; zo zal ik doch uwer niet vergeten. Ziet ik hebbe u in beide handpalmen gegraveert: uwe muuren zyn steeds voor my, Jes. 49 : 15. 16.

6. Valt het ons lastig in de Woestyne dezer Waereld, zugtende en dorstende na een beter Vaderland: Christus heeft dorst geleden aan 't kruis, Joh. 19 : 28. op dat wy eeuwig zouden verzadigt worden. Dit is de belofte, Openb. 7 : 16, 17. Zy zullen niet meer hongeren, noch zullen niet meer dorsten: noch de Zonne zal op haar niet vallen nog eenige hitte: want het LAM dat in het midden des throon is zalze weiden; ende zal haar een Leidsman zyn tot leevende fonteinen van wateren: Ende God zal alle tranen van hare ogen afwisschen.

XXII. ARTIKEL.

Van 't Gelove, waar door wy deel krygen aan Christus. en alleen geregtvaerdigt worden.

Wy gelooven dat om ware kennisse deser grooter verborgentheyt te becomen, de H. Geest in onse herten ontsteeckt, een oprecht geloove 't welcke Jesum Christum met allen sijnen verdiensten omhelst, hem eygen maect, ende niet anders meer buyten hem en soect. Want het moet nootsakelick volgen, of dat niet al, wat tot onser salicheyt van nooden is, in Jesu Christo zy: oft so het alles in hem is; dat de ghene die Jesum Christum door 't geloove besit, syn gheheele salicheyt heeft. Nu datmen seggen soude dat Christus niet genoechsaem en is, maer datter noch beneffens hem yet meer toe behoeft, ware een al te ongeschikte Gods-lasteringhe: want daeruyt soude volghen, dat Christus maer een half salichmaker ware. Daerom seggen wy, ten rechten, met Paulo; dat wy door t' geloove alleen, of door t'gheloove sonder de wercken gerechtveerdicht worden. Doch wy en verstaen niet, datlet om eygentlick te spreken, t'gheloove selve is, dat ons rechtveerdicht, want het en is maar een instrument, waermede wy Christum onse rechtveerdicheyt omhelsen: Maar Jesus Christus ons toerekenende alle sijne verdiensten, ende so veel Heylighe wercken die hy voor ons ende in onse plaetse heeft gedaen, in onse rechtveerdicheyt: Ende t'geloove is een instrument dat ons met hem in de gemeenschap aller sijner goederen hout;

dewelcke onse gheworden zynde; ons meer dan genoechsaem zijn tot onser vry-sprekinge van onse sonden.

VRAGE.

Heeft Christus de Zaligheid alleen verdient?

Antw. Neen: Hy past ook de verdorvene Zaligheid aan de zynen toe, Rom. 5 : 10. Want indien wy vyanden zynde, met God verzoent zyn door den dood zyns Zoons, veel meer zullen wy verzoent zynde, behouden worden door zyn leeven.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Door de werkinge van den H. Geest, Joh. 16 : 13, 14. Maar wanneer deze zal gekomen zyn, namelyk de Geest der Waarheid, Hy zal u in alle waarheid leiden — Die zal my verheerlyken: Want hy zal het uit het myne neemen, ende zal het u verkondigen.

Vrag. Wat werkt de H. Geest in de harten der uitverkoorne?

Antw. Hy werkt het GELOVE in de harten der uitverkoornen waar door zy deel krygen aan Christus, en alleen GEREGTVAARDIGT worden. Dit is de verheve leere der vertroostinge, waar van in deeze, en twee volgende Artikelen opzettelyk gesproken wordt.

∴ Vrag. Is dit een leerstuk van belang?

Antw. Ja doch. De leere der regtvaerdigmakinge uit den gelove, is de ZIELE van het Christendom, de springader van alle waare troost en heiligmakinge. Die hier dwaalt, die dwaalt tot zyn eeuwig verderf. Daarom legt het de Duivel geduurig toe, om de waarheid van dit leerstuk te ontkennen, te verdraaijen, te verduisteren, en als hy dat niet kan uitwerken, om 't ongeoefent te laten. Als 'er nieuwe leeringen op de baan komen, al schynen ze in 't eerst de Regtvaerdigmakinge geheel niet aan te

roeren, zo lopen ze dog in 't laatste doorgaans daar op uit. Hierom Luther wel zeide: Justificatio est articulus vel stantis, vel cadentis ecclesiæ, de Regtvaerdigmakinge is een leerpunt waarby Gods Kerk of staat of valt.

∴ Vrag. Wat staat ons in dezen Artikel te zien?

Antw. 1. Eerst wordt ons duidelyk geleert

A. dat het Gelove is een gave Gods. Wy geloven dat om waare kennisse dezer grote verborgentheid te bekomen de Heilige Geest in onse herten ontsteekt een opregt Gelove.

B. En hoe het zelve omtrent Jesus verkeert, 't welke JESUM CHRISTUM met alle zyne verdiensten omhelst, hem eigen maakt, en niet anders meer buiten hem zoekt.

II. Daarna wordt bondig betoogt, dat wy ALLEEN door 't GELOVE in Christus GEREGTVEERDIGT worden. Dit betoog behelst

A. Eene tweeledige veronderstellinge, welke niet ontkent kan worden, want het moet noodzakelyk volgen, of dat niet al wat tot onser zaligheid van noden is, in Jesu Christo is: of zo het alles in hem is; dat de geene die Jesum Christum door 't gelove bezit, zyn geheele zaligheid heeft.

B. Een verstandig besluit

a. Aanwyzende de onbetamelykheid, van het geene eerst gestelt wordt. Nu dat men zeggen zoude, dat Christus niet genoegzaam is, maar datter nog beneffens hem iet meer behoeft, ware eene al te ongelukkige godslasteringe; want daar uit zoude volgen, dat Christus maar een half Zaligmaker waare.

b. Beredeneerende, met het getuigenis der H. Schrift, de waarheid der zaake. Daarom zeggen wy ten regten met Paulo, dat wy door 't Gelove alleen of door 't Gelove zonder de werken geregtveerdigt worden.

III. Eindelyk vinden wy een nadere opheldering van dit Leerstuk tot voorkoming van alle misverstand; behelzende

A. Hoe dit Gelove ons regtvaerdigt niet als een WERK, maar als een WERKTUIG. Doch wy en verstaan niet, datter om eigentlyk te spreeken, 't gelove zelfs is, dat ons regtvaerdigt: Want het is maar een INSTRUMENT, waar mede wy Christus ONZE REGTVAERDIGHEID omhelzen.

B. Hoe de Christus in de Regtvaerdigmakinge ons ten goede komt. Maar Jesus Christus ons toereekenende, alle zyne verdiensten, ende zo veele heilige werken, die hy voor ons gedaan heeft, is ONZE REGTVAERDIGHEID.

C. Hoe 't gelove ons met Christus vereenigt doet blyken. Ende 't gelove in een instrument dat ons met hem in de gemeenschap aller zyner goederen houdt; dewelke onze geworden zynde: ons meer dan genoegzaam zyn tot onzer vryspreekinge van zonden.

∴ Vrag. Wat beteekent het woord gelove?

Antw. In 't Hebreeuwsch leest men אמונה Emunah, dat in onze taal wordt overgezet door Gelove, Hab. 2 : 4. Vastigheid, Jes. 25 : 4. Waarheid, Ps. 89 : 3. Trouwe, Ps. 119 : 71. 't Komt af van אמן Aman, האמין Heemin, beduidende zig op iemand werpen, om van hem gedragen te worden, even gelyk een kind, dat zig werpt in de armen van zyn voetster, Jes. 60 : 4. 66 : 12. In 't Grieksch zegt men πίστις Pistis, eene overreedinge des gemoeds van de waarheid eener zaake. 't Stamt af van πείθειν, dat Hand. 19 : 8, door aanraden. En Luc. 16 : 11. door vertrouwen, vertolkt wordt.

Vrag. Hoe wordt het woord Geloove in de H. Schrift gebruikt?

Antw. 't Wordt gebruikt of voorwerpelyk van de Leere, die men gelooft, Gal. 1 : 23. De gene, die ons eertyds vervolgde, verkondigt nu het gelove, 't welk hy eertyds verwoestede. Of onderwerpelyk van ons Werk, door welken wy het voorwerp omhelzen. 1 Petr. 1 : 9. Verkrygende het einde uwes geloofs, namelyk de Zaligheid der Zielen.

Vrag. Wat is eigentlyk het Gelove?

Antw. Eene verzeekertheid van de waarheid eener zake, op eenes anders getuigenis steunende: dewelke God of Mensch zynde, zo is daar door het gelove ook Goddelyk of Menschelyk.

Vrag. Hoe veelerlei is het Goddelyk gelove?

Antw. Vierderlei, namelyk het Historisch gelove, het

gelove der Wonderwerken, het Tyd gelove, en het Zaligmakend gelove.

Vrag. Wat is 't Historisch gelove?

Antw. Waardoor wy het woord Gods, of geheel, of ten deele als een historische waarheid aanneemen, dog zonder toepassinge op ons zelve, Hand. 26:27. Gelooft gy, ô Koning Agrippa, de Propheeten? Ik weet dat gy ze gelooft. Jac. 2:10. Gy gelooft dat God een eenig God is, gy doet wel, de Duivelen geloven het ook, ende zy zitteren.

Vrag. Is de daad van dit gelove tot de Zaligheid nodig?

Antw. Ja doch. Buiten dit kan het Zaligmakend gelove niet bestaan; egter is het zelve niet genoegsaam; om dat de wille in den mensch menigmaal aanloopt tegen het gemeen en beschouwend oordeel van het verstant.

Vrag. Wat is het gelove der Wonderwerken?

Antw. Eene sterke vaststellinge by zig zelven, van eenig wonderwerk, dat van, of aan ons zal worden gedaan; en is dan of werkelyk, wanneer ons gelove ziet op iets dat wy doen zullen, als Paulus zegt, 1 Cor. 13:2. Ende al waare het dat ik al het gelove hadde, zo dat ik bergen verzettede, en de liefde niet hadde zo waare ik niets. Of lydelyk wanneer wy een wonderwerk aan, of omtrent ons verwagten, Matth. 9:1, 2. Ende ziet zy bragten tot hem, eenen geraakten, op een bedde liggende, ende Jesus haar gelove ziende zeide tot den geraakten; zone zyt wel gemoed, uwe zonden zyn u vergeeven.

Vrag. Heeft dit gelove, eenige verbintenisse met de Zaligheid?

Antw. Het Zaligmakend gelove, ging daarmede dikwerf gepaart. Zie Matth. 9:2. Egter vind men het gelove der

Wonderwerken in menschen, die het Zaligmakend gelove ontbrak. Zie de gereinigde Melaatschen, onder welken slegts een gelovige en dankbaare Samaritaan gevonden werdt, Luc. 6 : 17, 18. Dus besluiten wy dat dit gelove geen verbintenisse met de Zaligheid heeft, Matth. 7 : 22, 23.

Vrag. Welk is het Tyd gelove?

Antw. Door welk den mensch, de waarheid des Evangeliums erkennende, die ook met eenige vreugde, en uiterlyke vrugt voor een tyd ontfangt. Zie hier van Matth. 13 : 20, 21. Maar die in steenagtige plaatsen bezaaid is, deze is de gene die het woord hoort, ende dat terstont met vreugde ontfangt, dog het heeft geen wortel in hem zelven, maar is voor eenen tyd: en als verdrukkinge of vervolginge komt, om des woords wille, zo wordt hy terstont geërgert. Joh. 5 : 35. Hy was een brandende ende ligtende keersse: ende gy hebt u lieden voor eenen korten tyd in zyn ligt willen verheugen.

Vrag. Hoe beschryft gy het Zaligmakend gelove?

Antw. Als eene hebbelykheid der ziele, van den H. Geest door den dienst des Woords, ende der Bondzegelen, in de uitverkoorne gewerkt, door welke zy het woord Gods, en 't Evangelium daar in begrepen, met desselfs grootste beloften kennen, omhelzen ende haar zelven met vertrouwen toepassen, tot zaligheid, geregtigheid, waare heiligheid, en geruste hope van haare ziele.

∴ Vrag. Hoe wordt dit gelove in de H. Schrift genaamd?

Antw. Het Regtvaardigmakend gelove, Rom. 5 : 1. Het harte reinigende, Hand. 15 : 9. De ziele behoudende, Hebr. 10 : 39. Door de liefde werkende, Gal. 5 : 6. Het levende gelove door de werken, Jac. 2 : 26. Het allerheiligste gelove, Jud. vers 20. Een dierbaar gelove, 2 Petr. 1 : 1. Een ongeveinst gelove, 1 Tim.

1 : 5. Het gelove der Heiligen, Openb. 13 : 10. Ende het gelove der uitverkoorne Gods, Tit. 1 : 1. Welkers voleinder Jesus is, Hebr. 12 : 2.

∴ Vrag. Hoe spreekt de Artikel?

Antw. Van een OPREGT GELOVE, niet alleen om het te onderscheiden van het gelove der Huichelaren, maar om te leeren, dat een opregt geloof is een waar en volkomen gelove, alles hebbende in haar natuur, als het ingewrogt wordt door den H. Geest, waardoor het in staat is, om alle de indrukzelen die de H. Geest door het Woord, van den inhoud des Woords geeft, te ontfangen, en die ontfangen hebbende, zig in dadelyke oeffeninge werkzaam te vertonen.

Vrag. Hoe merkt gy het gelove aan?

Antw. Geensints als een blote daad, die voorby gaat, gelyk de Remonstranten willen, maar als een hebbelykheid welke de gelovige altoos byblyft. Daarom worden Gods kinderen gezegd het gelove te hebben, Marc. 9 : 28. het gelove te houden, 1 Tim. 1 : 19. ook zelf als gelovige aangemerkt, in tyden als haar gelove niet metterdaad geoeffent wordt, 2 Cor. 6 : 15. Hand. 10 : 45.

∴ Vrag. Maar in wat zin, noemt gy 't gelove een hebbelykheid?

Antw. Niet in dien zin, in welke het de Logici gebruiken, van een vermogen dat door onze geduurige herhaalde werkingen voorkomt, maar in dien zin waarin het beteekent eene in ons gelegde deugd, ofte bovennatuurlyke kragt door een scheppende Almagt Gods zonder ons toedoen in ons gewrogt. In welken zin de Logici dan onderscheiden inter habitus infusos, & studio adquisitos, in hebbelykheden die ons ingestort, of door oeffening verkregen worden.

∴ Vrag. Hoe merkt gy 't gelove verder aan?

Antw. Als eene hebbelykheid der ziele, om dat het gelove eigentlyk en alleen haar zitplaats heeft in 's menschen ziele, hoewel het lighaam in de belydenis en vertoning des geloofs dadelyk medewerkt, Rom. 10 : 10. Met der harten gelooft men tot regtvaerdigheid, ende met den monde belyd men ter zaligheid.

∴ Vrag. Moet het gelove gebragt worden tot de

gantsche ziele, of alleen tot eene, of andere van desselfs vermogens, verstand, wille, of magt om na buiten te werken ?

Antw. Het geloof is de oorspronk van alle geestelyke levende daden in de Ziele: Zo moet hetzelve tot de geheele ziele, met alle hare vermogens worden gebragt. Daarom zegt Paulus dat Christus door het gelove in onze harten woont, Eph. 3 : 17.

1. Tot het verstand behoort het gelove om de Goddelyke waarheden te begrypen, te onderscheiden, toe te stemmen, waaragtig en goed te oordeelen.

2. Tot de wille om tot het goede gedreven te worden, dat te begeren, te beminnen, en te volbrengen.

3. Gelyk dan ook tot de magt om na buiten te werken, en het lighaam in de dadelyke vertoninge van het gelove in den wandel te doen medewerken. Even als de oorspronkelyke geregtigheid, en het beeld Gods in verscheide vermogens der ziele plaats hadde.

Vrag. Welke zyn de daden, des geloofs, het zelve uitmakende ?

Antw. Die worden doorgaans drie opgeteld, namelyk kennisse, toestemminge en vertrouwen.

Vrag. Hoe bewyst gy dat tot het gelove kennisse behoord ?

Antw. 1. Om dat het geloof door kennisse beschreven wordt, Jes. 53 : 11. Door zyne kennisse zal myn knegt de Regtvaerdige, veele rechtvaerdig maken. Verg. Joh. 17 : 3. Dit is het eeuwige leven dat zy u kennen den eeingen waaragtigen God, ende Jesus Christus die gy gezonden hebt.

Vrag. Hoe verder ?

Antw. 2. Uit de maniere op welke het gelove in ons gewerkt wordt, te weeten: uitwendig door 't horen en lezen van Gods woord, Rom. 10 : 17. Zo is dan het gelove uit het gehoor, ende het gehoor door het woord Gods. Inwendig door de onderwyzinge van Gods Geest, Joh. 6 : 45.

Ende zy zullen alle van God geleert zyn, een iegelyk dan die het van den Vader gehoort ende geleert heeft, die komt tot my. 't Welk wederom zulk een kennisse veronderstelt.

3. Uit de Belydenis des geloofs, welke in het gelove noodzakelyk is, Rom. 10 : 9, 10. indien gy met uwen monde zult belyden den Heere Jesum, ende met uw harte geloven, dat hem God uit den doden heeft opgewekt, zo zult gy zalig worden. Maar deeze kan zonder kennisse niet geschieden.

4. Uit de benaminge van het ongelove, 't welk genaamt wordt.

a. Onweetentheid, Hand. 17 : 30. God de tyden der onweetentheid overgezien hebbende.

b. Dwaasheid, 1 Cor. 2 : 14. De natuurlyke mensche begrypt niet de dingen die des geestes Gods zyn: Want zy zyn hem dwaasheid, ende hy kan ze niet verstaan, om dat ze geestelyk onderscheiden worden.

c. Een duisternisse, Joh. 1 : 5. Ende het ligt schynt in de duisternisse, ende de duisternisse heeft het zelve niet begreepen. By gevolge moet in tegenstellinge het gelove bestaan in verstand, wijsheid en verligtende kennisse.

Vrag. Wat moet een gelovige al kennen?

Antw. Alhoewel wy de uiterste grensscheidingen van een verdoemelijke onweetendheid niet kunnen bepalen, om dat het ons niet geoorlooft is, de kragt der Goddelijke genade na de korte elle van ons gebrekkig verstand af te meten, zo is doch zeker, dat ieder mensch, die geen gevaar wil lopen van zyne Zaligheid, moet kennen 't zy, met meer of minder ligt, 't geen ons in den Evangelio belooft wordt, en de Artikelen onzes algemeenen en ongetwyffelden Christelyken geloofs in eener somma leeren.

∴ Vrag. Welke zyn de eigenschappen van deeze kennisse?

Antw. 1. Dat dezelve door den Geest Gods onder, en door het gebruik der middelen dusdanigerwyze in de ziel voortgebragt; dat ze dezelve levendig, overtuigend, en gevoelig aandoet: en in opzigte van de elende, eene droefheid na God werkt, 2 Cor. 7 : 10. En tot het binnenste der zaken indringd: zy zyn door hem geleerd gelyk de waarheid in Jesu is. Jer. 31 : 19. Zeekerlyk na dat ik bekeert ben, heb ik berouw gehad, ende na dat

ik my zelven ben bekent gemaakt, heb ik op de heupe geklopt: Ik ben beschaamd, ja ook schaamrood geworden, om dat ik de smaatheid myner jeugd gedragen hebbe.

2. Dat dezelve een aanhoudende liefde tot de waarheid voortbrengt, en kragtig aanspoort tot het neerstig lezen, horen, en overdenken van Gods woord, Psalm 1 : 2. Zyn lust is in des Heeren wet, ende hy overdenkt zyne wet dag en nagt. Spr. 4 : 18. Het pad des Regtvaerdigen is gelyk een schynend ligt, voortgaande ende ligtende tot den vollen dag toe. Zo dat het vergeten van het geen men te voren kende, of een lui berusten in de verkregene mindere, of meerdere kennisse een zeer kwaad teeken is, of van een volkomen ongeloof, of ten minsten van een zeer schandelyke verzwakkinge in het gelove.

3. Dat dezelve den mensch verootmoedigt Matth. 11 : 29. Leert van my dat ik zagtmoedig ben, en nedrig van harten. Want door deeze wetenschap heeft men niet alleen kennisse verkregen van Gods heerlijkheid, en des menschen nietigheid en zondigheid in 't gemeen, maar ook van zig eigen zelfs, in 't bijzonder, en dit werkt in het harte beweeging van ootmoedigheid, zo dat men zig voor God aanmerkt als ydel stof en assche, Gen. 18 : 27. Ende Abraham antwoordde ende zeide: ziet doch ik hebbe my onderwonden te spreken tot den Heere, hoewel ik stoffe ende assche ben.

4. Dat dezelve zig aldus met de waarheid vereenigt, dat deeze gehoorzaamt wordt, en zy den mensch het pad van alle waare deugd doet bewandelen, Joh. 8 : 31, 32. Indien gy lieden in myn woord blyft; zo zyt gy waarlyk myne discipelen: Ende zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vry maken.

Vrag. Welke is de tweede daad van het zaligmakend gelove?

Antw. De toestemminge, aanneeminge, of omhelsinge van het gekende Evangelium: En is of beschouwende, welke tot het verstand behoort; of werkzaam, welke tot de wil te brengen is.

Vrag. Welke is de beschouwende toestemminge?

Antw. Die, waar door men al het geene gelooft moet worden, voor waaragtig houd, en vervolgens de beloften des Evangeliums voor goed keurd, Joh. 3:33. Die zyn getuigenis aangenomen heeft, die heeft verzegeld dat God waaragtig is.

Vrag. Op wat fondament steunt deeze toestemminge?

Antw. 1. Eensdeels op de onfeilbare waarheid Gods van zig zelven en van zynen Zoon getuigende, 1 Joh. 5 : 9, 10. Indien wy het getuigenisse des menschen aanneemen, het getuigenisse Gods is meerder: want dit is het getuigenisse Gods, 't welk hy van zynen Zone getuigd heeft, die in den Zone Gods gelooft, heeft het getuigenisse in hem zelven, die God niet gelooft, heeft hem tot een leugenaar gemaakt, dewyl hy niet gelooft heeft het getuigenisse dat God getuigt heeft van zynen Zone.

2. Anderdeels op de volkome zekerheid van het getuigenisse zelve, welkers waarheid haar kragtig aan de ziel ontdekt door de verligtinge van Gods Geest, 2 Cor. 4 : 6. God die gezegd heeft dat het ligt uit de duisternisse zoude schynen, is de gene, die in onze harten geschenen heeft om te geven verligtinge der kennisse der heerlykheid Gods in 't aangezigte Jesu Christi.

∴ Vrag. By aldien in het gelove, zodanige een vaste en zekere toestemminge plaats heeft, waar van daan komt het dan, dat de gelovige niet zelden, door zware twyfelinge worden overvallen, zelfs omtrent de fondamenteele waarheden?

Antw. 1. Die twyfelingen in Gods kinderen zyn niet dan bezwykingen des geloofs, voortspruitende uit zwakheid des vleesches, en zwaare aanvegtingen des Satans, met welken zy te worstelen hebben, en nogtans het gelove behouden. Ziet Heman, Psalm 68 : 16. Van der jeugd aan ben ik bedrukt, ende doodbrakende: Ik drage uwe vervaarnissen: Ik ben twyfelmoedig. Asaph, Psalm 73 : 2. Myne voeten waren byna uitgeweken: myne treden waren bykans uitgeschoten. De Vader des kinds Marc. 9 : 24. Ik gelove, Heere, komt myne ongelovigheid te hulpe?

2. Voorts staat ons aan te merken, dat wy alhier van het gelove niet spreeken, zo als hèt zomtyds is in een gebrekkelyk onderwerp, waar door het belet word, zyn eigentlyk wezen, en werkingen te vertonen, en te oeffenen; maar dat wy het geloof in zyne natuure, op zig zelfs genomen, aanmerken als die christelyke deugd na welker volmaaktheid wy alle streven moeten. Deze kan zonder toestemming van de gekende waarheid niet bestaan.

∴ Vrag. Wat doet den mensch in deeze beschouwende toestemming in het byzonder in opzigt van zig zelven, en den Middelaar Christus?

Antw. 1. Hy stemt toe, en erkent zynen diepen verfoeilyken zondenstaat, Job 42 : 6. Dat hy 2, van wegen denzelven den tydelyken en eeuwigen vloek waardig is, aldus zig zelven veroordeelende, Ps. 130 : 3. Mitsgaders 3. dat het eenige middel om daar van verlost te worden is Jesus door den gelove aangenomen, volgens de beloften des Evangeliums en tegengestelde bedreigingen, Joh. 3 : 18, 36. Die hy dan 4. ten hoogsten dierbaar schat voor hem, 1 Petr. 2 : 7. En om wiens wille alle dingen schade en drek moeten geagt worden, om hem te gewinnen, en in hem gevonden te worden; Phil. 3 : 8, 9.

Vrag. Wat volgt op die toestemminge?

Antw. Eene werkzame toestemminge, waardoor een verlegen zondaar niet alleen Ja en Amen zegt op Gods getuigenisse van zyn Zoon, maar ook Christus hartelijk voor zyn deel begeert, om door hem zalig gemaakt te worden op zulk eene wijze als God in het Evangelium geopenbaart heeft. Zynde dit een voorname en eigentlyk regtvaerdigmakende daad des geloofs, welke in Gods woord onder verscheide benamingen wordt voorgesteld, als van hongeren en dorsten na de gerechtigheid, Matth. 5 : 6. Aanschouwen van den Zone Joh. 6 : 40. Komen tot Christus, Matt. 11 : 28. Aanneemen van hem, Joh. 1 : 12. Omhelzen van de beloften, Hebr. 11 : 13. Aangrypen van Gods sterkte, Jes. 27 : 5.

Vrag. Welke is de derde daad des geloofs?

Antw. Het vertrouwen, dat tweezints kan aangemerkt worden, of als een toevlugtneemend, of als een verzeekert vertrouwen. Dit stemt in, met de Hebreeuwsche woorden חסה Chasah en בטח Batach, die beiden door vertrouwen vertolkt worden.

∴ Vrag. Welke is de beteekenis van het woord Chasah?

Antw. Chasah zegt ergens zyn toevlugt toe neemen, met vertrouwen dat men daar zynde, behouden en gelukkig zal zyn. Van zodanig een vertrouwen wordt gesproken Spr. 18 : 10. De name des Heeren is een sterke toren: De Regtvaerdige zal daar henen lopen, ende in een hoog vertrek gestelt worden. Maar het woord Chasah leest men Psalm 118 : 8. 't Is beter tot den Heere toevlugt te nemen, dan op den mensche te vertrouwen. Ook Psalm 2 : 12, Welgelukzalig zynze alle, die op hem vertrouwen, eigentlyk staat 'er, toevlugt neemen.

Vrag. Wat sluit dit toevlugtnemend vertrouwen in zig?

Antw. 1. Een toevertrouwen van zig zelfs, in zyne zaaken aan hem: terwyl hy de eenige is, die zal 'er zaligheid verkreegen worden, dezelve verzorgen kan, Jer. 45 : 22. Wendet u na my toe, wordet behouden, alle gy einden der aarde: Want ik ben God, ende niemand meer.

2. Een nederig en gantsch wilveerdig overgeven, en toeeigenen van zig aan den Heere, om met ziel en lighaam hem te gehoorzamen, Hoogl. 6 : 3. Ik ben mynes liefsten, ende myn liefsten is myn, die onder de Lelien weidet. Jerem. 3 : 22. Ziet hier zyn wy, wy komen tot u: Want gy zyt de Heere onze God.

∴ Vrag. Welke is de beteekenis van het woord Batach?

Antw. Dat beteekent eigentlyk zodanigen vertrouwen, waardoor iemand reeds in een veilige staat of plaats gesteld zynde, zig daar op verlaat, verzeekert zynde dat hem niets kan of zal schaden, Jes. 12 : 2. God is myn heil. Ik zal vertrouwen, ende niet vreezen.

Vrag. Hoe beschryft gy deeze daad des Geloofs?

Antw. Als dat zeker vertrouwen, 't welk de Heilige Geest, door het Evangelium in myn harte werkt, dat niet alleen

anderen, maar ook my, vergevinge der zonden, eeuwige geregtigheid, en zaligheid van God geschonken zy, uit louteren genade, alleen om de verdiensten Christi wille. Dit noemt de Schrift de volle verzeekertheid des geloofs, Hebr. 10 : 22.

∴ Vrag. Wat gaat 'er met dit vertrouwen gepaart?

Antw. 1. Een gemoedigt verlaten van zig zelfs op den Heere, Psalm 56 : 10. Dit weet ik dat God met my is. Psalm 37 : 5. Wentelt uwen weg op den Heere, ende vertrouwt op Hem, Hy zal het maken.

5. Vrede en blydschap des gemoeds, Jes. 32 : 17. Ende het werk des geregtigheid zal vreede zyn, en de werkinge der geregtigheid, zal zyn geregtigheid ende zekerheid tot in eeuwigheid. Jes. 61 : 10. Ik ben zeer vrolyk in den Heere, myne ziel verheugd haar in mynen God: Want hy heeft my bekleed met de kleederen des heils, den mantel der geregtigheid heeft hy my omgedaan.

3. Een roemen in den Heere, over zyne goedheid, Jes. 45 : 25. In den Heere zullen geregtvaerdigt worden, ende zig beroemen het gantsche zaad Israëls.

4. Een moedig uitdagen van alle vyanden, als die haar niet scheiden konnen van de liefde Gods, en van Christus, Rom. 8 : 35. Wie zal ons scheiden van de liefde Christi? vers 38, 39. Want ik ben verzekert dat nog dood nog leven, nog engelen, nog overheden, nog magten, nog tegenwoordige, nog toekomende dingen, nog hoogte, nog diepte, nog eenig ander schepzel ons zal konnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christo Jesu onzen Heere.

5. Een roemen in de verdrukkinge, Rom. 5 : 3. Ende niet alleenlyk dit, maar wy roemen ook in de verdrukkingen, wetende dat de verdrukkinge lydzaamheid werkt.

6. Een zeker verwagten van den hemel, en derzelver zaligheid, 2 Tim, 1 : 12. Want ik weet wie ik gelooft hebbe, ende ik ben verzeekert dat hy magtig is myn pand, by hem weggelegt te bewaren tot dien dag. Cap. 4 : 18. Ende de Heere zal my verlossen van alle booze werk, ende bewaren tot zyn hemelsch Koningryk!

Vrag. Wat is 'er dan tussen dit tweederlei vertrouwen des geloofs voor een onderscheid?

Antw. By 't eerste gelooft men, dat God in Christus kan, en wil behouden, en men heeft eene opregte begeerte daarna. Doch by het tweede gelooft men reets dadelyk aan deeze behoudennisse deel te hebben.

Vrag. Komt nu zulk een gelove van den mensch voort?

Antw. Geenzints. 't Gelove is een gave Gods, Eph. 2 : 8. Dit is het WERK Gods dat gy gelooft in hem, dien hy gezonden heeft, Joh. 6 : 29.

Vrag. Aan wie der Goddelyke Persoon, wordt byzonder de werkinge van het gelove toegeschreven?

Antw. Aan den Heiligen Geest, hierom genoemt den Geest des geloofs, 2 Cor. 4 : 13. Dewyl wy nu den zelven Geest des geloofs hebben: en dan wy alleen konnen zeggen Jesum den Heere te zyn, 1 Cor. 12 : 3. Dit doet onze Belydenis spreken. Wy geloven dat om ware kennisse dezer grote verborgentheid te bekomen, de Heilige Geest in onze harten ontsteekt een opregt gelove, 't welke Jesum Christum met alle zyne verdiensten omhelst, hem eigen maakt, ende niet anders buiten hem zoekt.

∴ Vrag. Hoe ontsteekt de H. Geest het opregt gelove in onze harten?

Antw. Op eene redelyke wyze,

1. Uiterlyk wel door het horen en lezen van zyn Woord, zo des Wets als des Evangeliums, Rom. 10 : 17. Zo is dan het gelove uit het gehoor: Ende het gehoor door 't Woord Gods.

2. Maar voornamentlyk inwendig

a. Door de geestelyke verligtinge des verstands, Psalm 119 : 18. Ontdekt myne ogen, dat ik aanschouwe de wonderen uwer wet. 2 Cor. 4 : 6. Want God die gezegt heeft dat het ligt uit de duisternisse zoude schynen, is de gene die in onze harten gescheenen heeft, om te geven verligtinge der kennisse der heerlykheid Gods in 't aangezigte Jesu Christi.

b. Door een verborge aanradinge van onderwerping, tot gehoorzaamheid des geloofs, Openb. 3 : 18. Ik rade u dat gy van my koopt, goud beproeft komende uit het vuur, opdat gy ryk moogt worden. En de witte kleederen, opdat gy moogt bekleed worden, en de schande uwer naaktheid niet geopenbaart worde. Ende zalft uwe ogen met ogenzalve opdat gy zien moogt.

c. En door eene kragtdadige onweerstaanbare overtuiginge, en overreedinge van de wille tot het zelve Jerem. 20 : 7. Heere gy hebt my overredet, ik ben overreed geworden, gy zyt my te sterk geweest, ende gy hebt overmogt. Hand. 16 : 14. Ende een zeker Vrouwe, met naame Lydia, een Purper-verkoopster van de stad Thyatiren, die God diende, hoorde ons, welker harte de Heere geopent heeft, dat zy agt name, op het gene van Paulo gesproken wordt.

Vrag. Wat is het voorwerp van het Gelove?

Antw. 1. In 't gemeen, het gantsche Woord van God, bestaande in de Bocken des Ouden en Nieuwen Testaments. 't Zy datze behelzen geschiedenissen van zaken die gebeurt zyn, 't zy voorzeggingen die nog zullen vervult worden, 't zy leerstukken en geboden, die aan geen onderscheiden tyden worden bepaalt, 't zy beloften, die God aan zyn volk doet, 't zy bedreigingen, die aan de Godlozen gedaan worden, 2 Chron 20 : 20. Joh. 20 : 21.

2. In 't byzonder, en meer eigentlyk, het Woord des Evangeliums, voor zo verre het Christus met zyne volkomene geregtigheid, en God als in hem verzoend, den zondaar voorstelt. Hier van Mark. 1 : 15. Bekeert u, ende gelooft den Evangelio. Joh. 14 : 1 Gy lieden gelooft in God, gelooft ook in my. Joh. 3 : 18. Die in hem gelooft, wordt niet veroordeelt, maar die niet gelooft, is alrede veroordeelt, dewyl hy niet heeft gelooft in den name des Eeniggeboren Zoons Gods.

∴ Vrag. Hoe verkeert het Gelove omtrent den Heere Christus?

Antw. 1. 't Gelove welk den H. Geest in onze harten ontsteekt, OMHELST Jesum Christum met alle zyne verdiensten tot zaligheid, Joh. 1 : 12. Maar zo veele hem aangenomen hebben, dien heeft hy magt gegeven Kinde-

ren Gods te worden, namelyk die in zynen name gelooven.

2. Dit Gelove MAAKT zig den Heere Christum EIGEN in alles dat hy is, bezit, en doet ten goede van zyn volk, Hoogl. 2 : 16. Myn liefste is myn, ende ik ben zyn, die weider onder de lelien. Gal. 2 : 20. Ik ben met Christo gekruist. Ende ik leve, doch niet meer ik, maar Christus leeft in my: Ende het gene ik nu in het vleesche leve, dat leve ik door het Gelove des Zoons Gods, die my heeft lief gehad, ende hem zelven voor my overgegeven heeft.

3. 't Gelove ZOEKT niet meer anders buiten hem, maar berust met dankzegging in de gemeenschap met Christus, Hoogl. 2 : 3. Als een appelboom onder de bomen des wouds, zo is myn liefsten onder de zonen: Ik hebbe groten lust in zyn schaduwe, ende zit 'er onder, ende zyne vrugt is myn gehemelte zoet.

∴ Vrag. Wanneer nu de zondaar door een waar gelove Christus aanneemt ende hem eigen maakt, hoe geschied zulks?

Antw. In deezer voegen, zo dat, eene die waarlijk gelooft, Christus aanneemt.

1. Alleen, met verwerping van alles dat buiten hem is, als ten volle voldaan met Christus te genieten, Psalm 73 : 25, 26. Wien hebbe ik neffens u in den Hemel? neffens u lust my ook niets op der aarden: Bezwykt myn vleesch, ende myn harte, zo is God de Rotsteen myns harten, ende myn deel in eeuwigheid.

2. Geheel, zo als hy in het Evangelium werd aangeboden in zyn geheele Persoon. Geheel anders als een tydgelovige, die Christus wel wil aanneemen als Hogenpriester, om haar met God te verzoenen, maar geenzints voor haar Propheet, om van hem te leeren de vuiligheid en schrikkelykheid van de zonde ende ydelheid van de waereld; nog voor haar Koning, om alle hare oogmerken en daden aan zynen albeheerschende wille te onderwerpen, Luc. 19 : 14. Wy willen niet dat deeze Koning over ons zy! Neen, de waare gelovige neemt Christus geheel aan, voor haar Propheet om van hem onderweezen te worden; voor haar Hogen-Priester, om door hem met God bevreedigt en vrygepleit te worden, voor haar Koning, om in alle haare daden van hem na zynen wille bestiert te worden, zeggende met Paulus, Hand. 9 : 6. Heere wat wilt gy dat ik doen zal?

3. Volstrekt, zonder eenig beding in allerlei gelegentheid, zo wel in tegenspoed als in voorspoed; daar een tydgelovige Jezus wel wil volgen na Thabor, om met hem verheerlykt te worden, maar niet na Golgotha, om met hem verdrukkinge te lyden, daar geeft een waare gelovige zig aan Jezus over, om door wat weg het de Heere belieft hem ten Hemel te leiden, Hebr. 11 : 25, 26. Verkiezende liever met het volks Gods kwalyk gehandelt te worden, dan voor eenen tyd de genietinge der zonde te hebben. Agtende de versmaadheid Christi meerder rykdom te zyn dan de schatten in Egypten.

4. Om hem zelven; niet als een tydgelovige, die hem aanneemt uit waereldsche beooginge; als een stegelgreep om tot eere of rykdommen te komen; gelyk de schare, Joh. 6 : 26. Gy zoekt my niet, om dat gy teekenen gezien hebt, maar om dat gy van de broden gegeten hebt. Daar een ware gelovige Jezus alleen aanneemt, om datze zo veel beminnelykheid in hem ziet, datze met zyne gemeenschap alleen ten vollen te vreden is, Hoogl. 5 : 16. Al wat aan hem is, is gantsch begeerlyk. Zulk een is myn liefste, ja zulk een is myn vriend, gy dogters van Jerusalem.

5. Hartelyk, niet door bloote woorden, maar met alle de beweegingen van het harte, die niet voldaan zyn, ten zy men zig Jezus den Heere hebbe overgegeven en toebetrouwt, Rom. 10 : 10. Met het harte gelooft men ter regtvaerdigheid. Psalm 27 : 8. Myn harte zeid tot u, gy zegt, zoekt myn aangezigte; ik zoek u aangezigt, ô Heere!

6. Gewillig, zonder dat men met veelerhande reden daar toe behoeft gedrongen te worden. De ziel vind zo veel schoonheid, heerlykheid, en beminnelykheid in de Christus, datze van zelf bewogen wordt te betuigen, Psalm 18 : 1. Ik zal u hartelyk lief hebben Heere myne sterkte!

7. Volstandig, dat is, eens voor altyd. De tydgelovige mag zig by Christus voegen, zo lange de voorspoed en 't genoegen volgt. Hy druipt af in den dag der verzoekinge, Matth. 13 : 20, 21. daar de waare gelovige een voornemen des harten heeft om by den Heere te blyven, Psalm 73 : 23. Ik zal dan geduurig by u zyn: Gy hebt myne regterhand gevat.

Vrag. Konnen wy veilig in den gelove op Christus betrouwen?

Antw. Ja doch. Hier toe werden wy vermaant, Jes. 26 : 4. Vertrouwt op den Heere tot in der eeuwigheid: Want in den Heere Heere is een eeuwige rotsteen. Cap. 45 : 22. Wendet u na my toe, wordet behouden, alle gy einden der aarde: Want ik ben God ende niemand meer!

Vrag. Hoe wordt zulks in onze Belydenis aangedrongen?

Antw. In deezer voegen,

A. Dat het noodzakelyk moet volgen, of dat niet al wat tot onze zaligheid van noden is in Jezu Christo zy: of zo het alles in hem is, dat de gene die Jezum Christum door 't gelove bezit, zyn geheele Zaligheid heeft.

B. Wat men nu zou zeggen:

a. Ten aanzien van het eerste, dat Christus niet GENOEGZAAM is maar dat 'er nog benevens hem iets meer behoeft, ware eene al te ongeschikte GODSLASTERINGE: want daar uit zoude volgen, dat Christus maar een HALVE Zaligmaker ware. Vlak tegen het getuigenis, Hebr. 7 : 25. Waarom hy ook VOLKOMELYK kan zalig maken, die door hem tot God gaan. Hand. 4 : 12. De Zaligheid is in geenen ANDEREN. Want daar is ook onder den Hemel geenen anderen naam, die onder de menschen gegeven is, door welken wy moeten zalig worden.

b. Ten aanzien van het tweede, dat de geene die Jezum Christum door 't gelove bezit, zyn geheele Zaligheid heeft. Dit kan niet gelogent worden. De Schrift zegt duidelyk, dat die in hem gelooft, het eeuwige leven heeft, Joh. 3 : 36. En nooit beschaamt zal worden, Rom. 10 : 11.

Vrag. Wat besluit maakt gy dan met onze Belydenis?

Antw. Dat wy alleen door 't GELOVE in Christus GEREGTVAERDIGT worden. Zie Rom. 3 : 28. Wy besluiten dan, dat de mensche, door 't gelove geregtvaerdigt wordt, zonder de werken der wet. Eph. 2 : 8, 9.

Want uit genade zyt gy zalig geworden, door 't gelove: Ende dat niet uit u: het is Gods gave. Niet uit de werken, op dat niemand roeme.

Vrag. Hoe beschryft gy de Regtvaerdigmakinge?

Antw. Als een weldaad des genadenverbonds, in welke God de uitverkoornen, van hem geroepen zynde, om de geregtigheid van Christus, door den gelove aangenomen, alle hare zonden vergeeft, ende een volkomen regt tot het eeuwige leven geeft, dit zyn vonnis verder aan haar geweten openbarende door zyn woord en geest, in verscheide trappen en tyden, tot roem van zyne overgrote genade.

Vrag. Wie komt dit werk toe?

Antw. De regtvaardigmakinge is een werk van God, Rom. 8 : 33. God is 't die rechtvaerdig maakt. Jes. 43 : 25. Ik, Ik ben 't die uwe overtreedingen uitdelgt. En dat van de Zone en H. Geest, zo wel van de Vader, 1 Cor. 6 : 11. Gy zyt geregtvaerdigt in den name des Heeren Jezu, en door den Geest onzes Gods.

Vrag. Maar wie der Goddelyke Personen werd de regtvaerdigmakinge in 't byzonder toegeëigent?

Antw. God den Vader, die 't ampt van Rigter bekleedenden, den zondaar om Christus verdiensten, van hem door den gelove aangenomen, met hem verzoent, 2 Cor. 5 : 19, God was in Christus de waereld met hem zelven verzoenende: haare zonden haar niet toereekenende.

Vrag. Hoedanig merkt gy de regtvaerdigmakinge verder aan?

Antw. Als een werk van Gods genade, zonder eenige van onze verdiensten, Jes. 43 : 25. Ik ben het, die uwe overtreedingen uitdelgt, om mynent wille, ende ik gedenke uwer zonden niet. Ja het is een weldaad van het verbond der genade, dewyl door het werkverbond,

en buiten Christus niemand kan geregtvaerdigt worden, volgens Gods geregtigheid, Job 9 : 2, 3. Waarlyk ik weete dat het zo is, want hoe zoude de mensche regtvaerdig zyn by God, zo hy lust heeft om met hem te twisten, niet een uit duizend zal hy hem beantwoorden. Rom. 3 : 23. Daarom zal uit de werken der wet geen vleesch geregtvaerdigt worden voor God.

Vrag. Wie zyn de Personen die geregtvaerdigt worden?

Antw. Niet de Heilige Engelen: want deze hebben die genade-weldaad niet van noden. Niet de vervloekte duivelen, die nooit verwagtinge van zaligheid hebben. Ook niet alle menschen hoofd voor hoofd, maar alleen de uitverkorene, Rom. 8 : 33. Wie zal beschuldinge inbrengen tegen de uitverkoorene Gods? God is 't die regtvaerdig maakt; vers 30. Die hy te voren verordineert heeft, deeze heeft hij ook geregtvaerdigt. En dat alle de uitverkoorne; zo dat men de gelovige van het Oude Testament daar van niet kan uitsluiten, dewijl wij duidelijk lezen van de regtvaerdigmakinge van Abraham, David, en andere, Rom. 4 : 3—8. Die den Heere om deze genade gebeden, en bij het ontfangen der zelve gedankt hebben, Psalm 51 : 3, 4. 103 : 2, 3.

Vrag. Hoe worden de uitverkoorne in de regtvaardigmakinge aangemerkt?

Antw. Als arme en doemwaerdige zondaren, dervende het beeld en de heerlykheid Gods, Rom. 3 : 23. die daarom genoemt worden godloze, Rom. 4 : 6. Kragteloze, Cap. 5 : 6. Vyanden Gods, Cap. 5 : 10. Egter nu van God geroepen, en daar door gelovende; volgens Rom. 3 : 26. Op dat hy regtvaardig zy, ende regtvaerdigende die uit den gelove Jezu is.

Vrag. Wie worden als des zondaars beschuldigers in de Goddelijke vierschaar aangemerkt?

Antw. 1. De Goddelijke wet is 't die den zondaar verklaagt, Joh. 5 : 45. De vloek tegen hem uitspreekt, Gal. 3 : 10. En door tusschenkomende overtuiginge des Geests hem de mond stopt, Rom. 3 : 19.

2. De Satan, die den zondaar zoekt in te boezemen, dat het onmogelijk zij, dat hij die zulk een snode zondaar is, genade en barmhartigheid zou kunnen verkrijgen, Zach. 3 : 1. Daar na toonde hy my Jozua den Hogen-Priester, staande voor het aangezigte van den Engel des Heeren, en de Satan stont aan zyne regterhand, om hem te wederstaan.

3. De eige conscientie van den zondaar, die hem beklaagt, dat hy tegen alle de geboden Gods zwaarlyk gezondigt, ende geene der zelven gehouden heeft. Ende nog steets tot alle boosheid geneigt is, met Esra belijdende, Cap. 9 : 6. Myn God, ik ben beschaamt, ende schaamroot, om myn aangezigte tot u op op te heffen, myn God: Want onze ongeregtigheden zyn vermeenigvuldigt tot boven ons hoofd, ende onze schuld is groot geworden tot aan den Hemel.

Vrag. Wie is de Voorspraak voor den zondaar?

Antw. Jezus Christus stelt zig voor den uitverkoren zondaar in, als die alle gehoorzaamheid der Goddelyke wet vol bragt heeft, 1 Joh. 2 : 1, 2. Indien iemand gezondigt heeft, wy hebben eenen Voorspraak by den Vader, Jezum Christum den Regtvaerdigen. Ende hy is een verzoeninge voor onze zonden.

Vrag. Waar in bestaat het wezen van de regtvaerdigmakinge?

Antw. In deeze twee daden:

1. In een ontslag en vryspraak van de schuld en straffe der zonden, Psalm 31 : 1, 2. Welgelukzalig is hy, wiens overtreedinge vergeven, en wiens zonde bedekt is. Welgelukzalig is de mensche dien de Heere de ongeregtigheid niet toereekent.

2. In een toewyzing van het regt tot de Goddelyke gemeenschap, en alle de goederen, die daár uit voortvloeijen, onder welke, het grootste goed, dat alle die

andere volmaakt, is het eeuwige Leven, Gal. 3 : 29. Indien gy Christi zyt, zo zyt gy dan Abrahams zaad, ende na de beloftenisse erfgenamen. Tit. 3 : 7. Op dat wy geregtvaerdigt zynde door zyne genade, erfgenamen zoude worden na de hope des eeuwigen levens.

Vrag. Welke is de uiterlyk beweegende, of verdienende oorzaak, deezer regtvaerdigmakinge?

Antw. Alleen de geregtigheid van Christus, Rom. 3 : 24. En worden om niet geregtvaerdigt uit zyne genade, door de verlossinge die in Christo Jezu is. 1 Cor. 1 : 30. Die ons geworden is wysheid van Gode en regtvaerdigheid. Phil. 3 : 9. Ende in hem gevonden worde, niet hebbende myne regtvaerdigheid, die uit de wet is, maar die door het gelove Christi is.

Vrag. Welk een geregtigheid van Christus is de grond van onze regtvaerdigmakinge?

Antw. Beide, zyn lydelyke en dadelyke gehoorzaamheid.

Vrag. Hoe bewyst gy dit?

Antw. 1. Ten aanzien van de lydelyke gehoorzaamheid, blykt dit uit plaatsen waar in wij gezegd worden geregtvaerdigt te zyn door zyn bloed, Rom. 5 . 9. In hem te hebben de verlossinge door zyn bloed, namentlyk de vergevinge der misdaden, Eph. 1 : 7. Als ook dat hij ons verlossende van den vloek, een vloek voor ons geworden is, Gal. 3 : 13.

2 Ten opzigte van de dadelyke gehoorzaamheid, uit Pauli redeneeringe, Rom. 5 : 19. Gelyk door de ongehoorzaamheid van dien eenen mensche, veele tot zondaars zyn gestelt geworden, alzo zullen ook door de gehoorzaamheid van eenen veele tot regtvaerdige gestelt worden. d'Apostel stelt de gehoorzaamheid van Christus, waar door wy geregtvaerdigt worden, tegen de ongehoorzaamheid Adams, waare nu Adams ongehoorzaamheid een dadelyke overtredinge van Gods wet, dan moet ook de tegengestelde gehoorzaamheid van Christus bestaan hebben in een dadelyke onderhouding van de geheele wet.

Vrag. Hoe wordt de geregtigheid van Christus ons eigen, en de onze?

Antw. Door toereekeninge, waar door God als Rigter, de gehoorzaamheid van Christus den zondaar uit genade toereekent, even als of wy nooit zonde gehad ofte gedaan hadden, ja als of wy alle de gehoorzaamheid der Goddelyke wet volbragt hadden, die Christus voor ons volbragt heeft, Gen. 15 : 6. Hy geloofde in den Heere, ende hy reekende het hem tot geregtigheid. Rom. 4 : 5, 6. Den genen die niet werkt, maar gelooft in hem, die den godlozen regtvaerdigt, wordt zyn gelove gereekent tot regtvaerdigheid. Gelyk ook David den mensche zalig spreekt, welken God de regtvaerdigheid toereekent zonder werken.

Vrag. Hoe blykt ons nader dat wy Christi geregtigheid alleen door toereekening deelagtig worden?

Antw. 1. Uit de benaming van Christi geregtigheid, welke uitdrukkelyk genaamd word onze geregtigheid, Jer. 23 : 6. Dit zal zyn naam zyn, waar mede men hem zal noemen; de Heere onze geregtigheid. 1 Cor. 1 : 30. Hy is ons van Gode tot regtvaerdigheid geworden.

2. Uit de toereekening van onze zonden aan Christus. Onze zonden zyn Christus als onze Borge toegerekent, en hy heeft daar voor straffe gedragen, als of het zyn eige zonden waren geweest, Jes. 53 : 4, 5. Waarlyk hy heeft onze krankheden op zig genomen, ende onze smerten heeft hy gedragen. Hy is om onze overtredingen verwondet: Om onze ongeregtigheden is hy verbryzelt. Dus volgt dat zyne volbragte voldoeninge ons moet toegereekent worden, als of wy zelve voldaan hadden, 2 Cor. 5 : 21. Dien die geen zonde gekent heeft, heeft hy zonde voor ons gemaakt, op dat wy zouden worden regtvaerdigheid Gods in Hem.

3. Uit de overdragt van de Zonde Adams op ons. De zondige daad van Adam komt op ons door toereekening dus moet ook de geregtigheid van Christus op ons komen, door toereekening. Dit is de tegenstelling, Rom. 5 : 19. Gelyk door de ongehoorzaamheid van dien eenen mensche, veele tot zondaars gestelt zyn geworden, alzo zullen ook

door de gehoorzaamheid van eenen, veele tot regtvaerdige gestelt worden.

Vrag. Is dan de verdienende oorzaak van onze regtvaerdigmakinge niet den mensche zelve, door betragting van goede werken?

Antw. Gantschelyk niet. De Schrift zegt uitdrukkelyk, Rom. 3 : 20. Daarom zal uit den werken der wet geen vleesch geregtvaerdigt worden voor hem. Vers 28. Wy besluiten dan, dat de mensche door 't gelove geregtvaerdigt word zonder de werken der wet. En Cap. 4 : 6. Gelyk ook David den mensche zalig spreekt, welken God de regtvaerdigheid toereekent zonder de werken. Doch dit staat ons in de volgende Artikel nader te bewyzen.

∴ Vrag. Hoe openbaart God het vonnis der regtvaerdinge aan de Ziele der Uitverkoorne?

Antw. 1. Niet door een onmiddelyke stemme uit den Hemel, in een droom, of gezigte, gelyk Gods stemme aan Abraham, Gen. 15 : 1. Vreest niet Abram, ik ben u een schild, uw loon zeer groot.

2. Nog door een buitengewone, verborge aanblazinge van Gods Geest, gelyk de Heere oudstyds tot de Propheten sprak, als David zegt, 2 Sam. 23 : 3. De Geest des Heeren heeft door my gesproken, ende zyne reden is op myne tonge geweest. De God Israëls heeft gezeid, de Rotsteen Israëls heeft tot my gesproken.

3. Egter worden de gelovige dit vonnis op eene kragtdadige wyze bekent gemaakt,

a. Uitwendig, door het Evangelium. 't Evangelium is als een pardonbrief, want alle de Propheten geven getuigenis, dat een iegelyk die in Christus gelooft vergevinge van zonden ontfangen zal in zynen name, Hand. 10 : 43. Daar toe zend hem ook de Heere zyne boden des vredes, met dien last, Jes. 40 : 1, 2. Troostet, Troostet myn volk, zal ulieder God zeggen. Spreekt na het harte van Jeruzalem, ende roept haar toe dat hare stryd vervult is,

dat hare ongerechtigheid verzoent is, dat zy van de hand des Heeren dobbel ontfangen heeft voor hare zonden.

b. Inwendig, door den H. Geest, 't zy dat hy den gelovige doet zien wat dingen hem van God geschonken zyn, 1 Cor. 2 : 12. waar uit zy een zeekere sluitreden konnen opmaken, dat zy geregtvaerdigt zyn, ende vrede met God hebben, Rom. 5 : 1. 't Zy dat hy hun, eene bevreedigde gemoedgestalte schenkt, waar door de vorige beroeringe, die hen had aangegrepen, gestilt, en geene beschuldiginge gehoort word, genietende zy de regtvaerdigheid, vrede, blydschap, en sterkte, door den H. Geest, Rom. 14 : 17. 't Zy dat hy hen door een verborge overredinge, het vonnis der regtvaerdigmakinge de ziele inboezemt, met veele opgehelderde en gevoelige genade, sprekende tot hun op deeze of geene wyze: Ziele ik ben uw heil, Psalm 35 : 3. Zone, zyt wel gemoed, uwe zonden zyn u vergeven. Matth. 9 : 2. Hier op ziet de belofte, Hos. 2 : 13. Daarom ziet, ik zalze lokken, ende zalze voeren in de woestyne, ende ik zal na haar harte spreeken.

∴ Vrag. Wanneer maakt God dit vonnis der regtvaerdigmakinge, aan de uitverkoorne bekent?

Antw. 1. By aanvang, in den zelven stond, wanneer de zondaar door het gelove met Christus als zyn hoofd vereenigt wordt, en dus deel krygt aan zyne geregtigheid: want die bezwaart zynde met zyn zonde, door den gelove de geregtigheid van Christus aangrypt, kan niet anders als van God vry verklaart worden, Joh. 1 : 12. Zo veele hem aangenomen hebben, dien heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, namentlyk die in zynen name geloven.

2. By voortgang, zo dikwerf als Gods kinderen over bedreve zonden zig verootmoedigen, en in den gelove tot het bloed van Christus toevlugt nemen, 2 Sam. 12 : 13. Doe zeide David tot Nathan: Ik hebbe gezondigt tegen den Heere: Ende Nathan zeide tot David, de Heere heeft ook uwe zonden weggenomen, gy zult niet sterven. 1 Joh. 1 : 9. Indien wy onze zonden belyden, hy is getrouw ende regtvaerdig, dat hy ons de zonde vergeve, ende ons reinige van alle ongeregtigheid.

3. By voleindinge, in den groten dag des oordeels, wanneer de Heere van zyn Rigterstoel in 't openbaar, voor Engelen en Menschen zal verklaren wie hy geregt-

vaerdigt heeft, en waardig keurt gestelt te worden in 't bezit der eeuwige gelukzaligheid, Matth. 26 : 34. Als dan zal de Koning zeggen tot de genen die tot zynen regterhand zyn. Komt gy gezegende myns Vaders, beërft dat Koninkryke, het welke u bereid is, van de grondlegginge der waereld.

Vrag. Hoe neemt de uitverkoorne de bekentmaking van dit vonnis der regtvaerdigmakinge aan?

Antw. Met een gelovig en dankbaar harte, Psalm 85 : 9. Ik zal horen wat God de Heere spreeken zal: want hy zal tot zyn volk, ende tot zyne gunstgenoten van vrede spreeken: Maar datze niet weder tot dwaasheid keeren.

Vrag. Is dan het gelove in de regtvaerdigmakinge als een worteldeugd, waar uit alle andere vloeijen, welke de mensch tot de regtvaerdigmakinge schikt, en om welkers waerdigheid hy geregtvaerdigt wordt?

Antw. Dus spreken de Papisten, doch verkeert, want

1. De Schrift sluit omzigtig alle werken uit onze regtvaerdigmakinge uit, en by gevolge ook het gelove als een werk aangemerkt, ja stelt in 't stuk van de regtvaerdigmakinge het gelove regelregt tegen de werken, Rom. 4 : 5. Den genen die niet werkt, maar gelooft in hem, die den godlozen regtvaerdigt, wordt zyn gelove toegereekent tot regtvaerdigheid.

2. 't Gelove is zwak en onvolmaakt; 't welk daarom geen oorzaak zyn kan van een volmaakte regtvaerdigmakinge, dewyl de geregtigheid die in Gods gerigte bestaan zal, volkomen, en in allen deelen der wet Gods gelykvormig zyn moet.

3. Voorts verlogent het gelove alle eige waerdigheid, en zoekt alles alleen in Christus. Phil. 3 : 8, 9. Ja gewisselyk ik agte ook alle dingen schade te zyn, om de uitneementheid der kennisse Jezu Christi myns Heeren. Om wiens wille ik alle die dingen schade gereekent hebbe, ende agte die drek te zyn, op dat ik Christum moge gewinnen. Ende in hem gevonden worde, niet hebbende myne regtvaerdigheid die uit de wet is, maar die door 't gelove Christi is, namentlyk de regtvaerdigheid die uit God is door het gelove.

∴ Vrag. Welke is het gevoelen der Socinianen en Remonstranten?

Antw. 1. De Socinianen merken de daad des geloofs als een deugd aan, die de oorzaak zy van de regtvaerdigmakinge; niet als of het gelove door haare inwendige waerdigheid kragt tot geregtigheid in het eeuwige leven hadden, maar dat God door een genadige schattinge dat gelove voor een volmaakte geregtigheid reekent.

2. De Remonstranten stellen dat God na de voldoeninge van Christus voor het gantsche menschelyk geslagte wel strengelyk een volmaakte en volstandige gehoorzaamheid had konnen afvorderen, maar dat hy uit aanmerkinge van des menschen swakheid voor den mensch heeft uitgevonden, de oneedele en onwaardige daad des geloofs, welke God in plaats van de volmaakte gehoorzaamheid der wet, door een genadige en toegevende schatting voor onze geregtigheid houd.

Vrag. Hoe bewyst gy dat het gelove in de regtvaerdigmakinge niet voorkomt als een deugd, of zaak, waarom de mensch geregtveerdigt wordt?

Antw. 1. Zulks leert de natuur des geloofs, dewelke bestaat in een omhelzen, en aanneemen van Christus tot regtvaerdig making, in een aanbetrouwen van ons zelven aan, en in een vereeniging met Christus. Eph. 3 : 17. Op dat Christus door het gelove in uwe herten wone. Dat gelove maakt ons deelagtig aan al Gods weldaden, en wel byzonder de geregtigheid die uit God is. Is het gelove nu alleen een middel van onze vereeniging met Christus, 't geen ons deel doet hebben aan alle zyne verdiensten, dan volgt dat ons gelove de grond of oorzaak van onze regtvaerdigheid voor God niet zyn kan.

2. Het gelove wordt onderscheiden van de geregtigheid, waar mede wy bestaan in de goddelyke vuurschaar, want

a. Die geregtigheid, welke in Gods vuurschaar geld, werdt uitdrukkelyk genaamt de regtvaerdigheid Gods en wel uit gelove en door gelove Rom. 1 : 7. De regtvaerdigheid Gods wordt in het zelve geopenbaart uit gelove tot gelove. Cap. 3 : 22. Namentlyk die regtvaerdigheid Gods, door het gelove Jesu Christi.

b. Die geregtigheid, is alleen de volmaakte gehoorzaamheid van Christus, de Heere onze geregtigheid Jer. 23 : 6.

gelyk te voren betoogt is, dies kan het gelove, zelfs als een deugd aangemerkt, onze regtvaerdigheid voor God niet weezen: waarom de belydenis zeerwel zegt, maar Jesus Christus ons TOEREEKENENDE alle zyne verdiensten, ende zo veele heilige werken die hy voor ons, ende in onze plaats heeft gedaan, is ONZE REGTVAERDIGHEID.

∴ Vrag. Hoe al verder?

Antw. 3. Het gevoelen der Remonstranten is gebouwd op een valschen grond, namentlyk op een algemeene verlossinge en verzoeninge door Christus, welke de zaligheid op voorwaarde des geloofs, voor alle zou verdient hebben, te weeten sy stellen als iemand gelooft, en zig zo onderscheid door een goed gebruik van de algemene genade van andere die niet geloven, dat hy zo veel beter en heiliger is, en daar op word hy als zodanig een van God geregtvaerdigt.

4. Uit dit gevoelen volgen verscheide ongerymtheden: want dan

a. Zou de mensch niet geregtvaerdigt worden uit genade, gelyk de Schrift leert. Rom. 3 : 24. Wy worden om niet geregtvaerdigt uit zyne genade. Dewyl genade en werken niet konnen te zamen gaan. Rom. 11 : 6. Indien 't door de genade is, zo is 't niet meer uit de werken: anderzints is de genade geen genade meer. Ende indien 't is uit de werken zo is 't geen genade meer; anderzints is het werk geen werk meer.

b. God zou dan niet na waarheid handelen, die het gelove voor volkomen zou schatten, 't geen egter in zig zelve onvolkomen is; daar evenwel altyd Gods oordeel na waarheid is. Rom. 2 : 8.

c. Dan had de mensch stoffe van roem, dewyl hy iets hadde 't geen uit zyn eige goedheid voortkwam, daar nogtans Paulus zegt, dat door de wet des geloofs allen roem is uitgesloten. Rom. 3 : 27.

∴ Vrag. Worden wy dan niet geregtvaerdigt uit den gelove, voor zo verre het in zig besluit de daad van liefde, heiligmakinge en bekeeringe?

Antw. Gantschelyk niet, want alhoewel het gelove 't geen ons regtvaerdigt leevende is door goede werken, en de daden van heiligmakinge, inderdaad vereyscht worden, als vrugten des geloofs, en bewyzen van onze vereeniginge

met Christus, zo komen nogtans deze daden met het gelove in de regtvaerdigmakinge niet te zamen, dewyl de Schrift duidelyk het gelove stelt in 't stuk van regtvaerdigmakinge tegen alle en allerhande werken. Den genen die niet werkt, maar gelooft in hem, die den Godlozen regtvaerdigt word zyn gelove gereekent tot regtvaerdigheid.

Vrag. Komt dan het gelove in de Regtvaerdigmakinge niet voor als een werk en daad der menschen?

Antw. 't Gelove, wanneer 't gezegd word ons te regtvaerdigen, werdt in de regtvaardigmakinge niet aangemerkt als een werk maar alleen als een werktuig en middel, waarmede wy Christum onze regtvaerdigheid omhelzen.

Vrag. Hoe bewyst gy dit?

Antw. 1. 't Gelove werdt in de Schriftuur beschreven onder zulke gelykenissen, welke van werktuigen ontleent zyn. Want gelyk het oog een werktuig is om te zien, de mond met de tanden om te eeten, de voeten om te gaan, en de handen om daar mede iets aantegrypen, even zo werdt ons het gelove verbeeld onder de gelykenisse van

a. Een verligt oog, welke op Jezus en zyne geregtigheid ziet, Joh. 6 : 40. Dit is de wille des genen, die my gezonden heeft dat een iegelyk, die den Zone aanschouwt, ende in hem gelooft het eeuwige leven hebbe.

b. De mond; waar door men Christus als het brood des levens ons ten nutte maakt; daarom betekent geloven, geestelykerwyze eeten. Joh. 6 : 50, 51. Dit is het brood, dat uit den hemel nederdaalt, op dat de mensche daar van eete, ende niet sterve. Ik ben dat leevende brood, dat uit den hemel nedergedaalt is, zo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven.

c. De voeten; daarom werdt het geloven, een komen tot Jesus genaamt, Joh, 6 : 35. Jesus zeide tot haar, Ik ben het brood des levens, die tot my komt, zal geenzints hongeren, en die in my gelooft zal nimmermeer dorsten.

d. Een hand, waar door mij Christus en zyne gereg-

tigheid aangrijpen, Joh. 1 : 12. Zo veele hem aangenomen hebben dien heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, namentlyk die in zynen name geloven. Col. 2 : 6. Gelykerwys gy dan Christum Jesum den Heere hebt aangenomen, wandelt alzo in hem.

∴ Vrag. Hoe blijkt dit nader?

Antw. 2. Uit de benamingen van het gelove onder gemelde gelijkenisse van aanneemen voorgestelt: want dus worden wij geleert.

a. Dat al wat wij te voren als in de hand hadden, van ons moet losgelaten worden en daar uit vallen, en wij als arme Bedelaars, met een ledige hand voor God verschijnen moeten, zullen wij Christus en zijne geregtigheid ontvangen, Phil. 3 : 18. Maar het gene my gewin was, dat hebbe ik om Christus wille schade geagt, ja gewisselijk ik agte ook alle dingen schade te zyn, om de uitneementheid der kennisse Jesu Christi myns Heeren: Om wiens wille ik alle die dingen schade gereekent hebbe, ende agte die drek te zyn op dat ik Christum moge gewinnen.

b. Dat het gelove geene de minste dadelijke invloed heeft om onze regtvaerdigmakinge te veroorzaken, dewijl de regtvaerdigmakinge niet een gewrogt is van ons gelove, maar van God. Wij verdienen en werken dit genade vonnis niet, maar ontvangen dat door den gelove in onze harten even gelijk de aelmoes in de hand des Bedelaars gelegt wordt, eer hij met dadelijk toedrukken van zijn hand, het ontvangene met blijdschap aangrijpt. Overeenkomstig Joh. 3 : 27. Een mensche kan geen ding aannemen, zo het hem uit den hemel niet gegeven zy.

c. Dat het gelove zelf ons niet verrijkt, door iets dat het in zig zelven heeft, maar het aannemen alleen van dat gene, waar in onze rijkdom bestaat. Immers wat is 't dat de Bedelaar rijk maakt zijn hand of de gave die daar in gelegt wordt? Dus dan sluit de regtvaerdigmakinge 't gelove als een werk uit, maar eischt dit als een instrument om 't geluk te ontfangen. Rom 11 : 6. Indien het door genade is, zo is 't niet meer uit de werken, anderzints is de genade geen genade meer. Ende indien het is uit te werken, zo is 't geen genade meer, anderzints is het werk, geen werk meer.

∴ Vrag. Kunt gij ook reden geven waarom God het gelove tot zulk een middel van onze regtvaerdigmakinge schikt?

Antw. Hier op zouden wy konnen zeggen, de Heere antwoord niet van zijne daden. 't Welbehagen Gods moet ons stille doen zijn, Joh. 6 : 40. Dit is de wille des genen, die my gezonden heeft, dat een iegelyk die den Zone aanschouwt, ende in hem gelooft, het eeuwige leven hebbe. Egter konnen wij zeggen dat God langs dien weg, zijn hoofdeinde bereikt, 't welk is zijn eere en heerlijkheid in 't Zaligen van zondaren, want het gelove.

1. Doet God de eere van zyne wysheid en goedheid geven, pryzende den raad van God om zondaren te zaligen door zyn Zoon, als wys, goed, en heilig, dewyl het niet in den mensch kan vinden, 't welk hem een oorzaak van geregtigheid of zaligheid kan zyn, Rom. 3 : 24. Ende worden om niet geregtvaerdigt, uit zyne genade, door de verlossinge die in Christo Jezu is.

2. Maakt den mensche nederig en klein by hem zelven, dewyl ze hem doet zien zyn eigen gebrek, geestelyke armoede en onwaerdigheid alle roem en zelf verheffinge uitsluitende, Rom. 3 : 27. Waar is dan de roem? Hy is uitgesloten, door wat Wet? der werken? Neen, maar door de wet des geloofs.

3. Leert den mensche Christus en zyne geregtigheid hoogschatten, als die de eenige en volkome Zaligmaker is, in wiens verdiensten alleen onze zaligheid staat, Phil. 3 : 8, 9. Ik agte alle dingen schade, op dat ik Christus mag gewinnen, ende in hem gevonden werde, niet hebbende myne regtvaerdigheid, die uit de wet is, maar die door het gelove Christi is.

4. Doet den Mensche geduurig afhangen van de goddelyke genade en kragtige invloed van Christus, zonder welken wy niets konnen doen. Joh. 15 : 5. Immers het gelove alleen doet ons zeggen, Phil. 4 : 13. Ik vermag alle dingen door Christum, die my kragt geeft.

Vrag. Wat doet het gelove al verder?

Antw. 't Gelove is een Instrument, dat ons met hem in de gemeenschap aller zyner goederen houdt.

Gal, 2 : 20. Ik ben met Christus gekruist. Ende ik leve, doch niet meer ik maar Christus leeft in my: Ende het gene ik nu in het vleesche leve, dat leve ik door het gelove des Zoons Gods, die my heeft lief gehadt, ende hem zelven voor my overgegeven heeft.

Vrag. Welke zyn die goederen?

Antw. Alle die heilgoederen en weldaden, die Christus voor ons heeft verdient, en welke onze geworden zynde, ons meer dan genoegzaam zyn, tot onzer vryspreekinge van onze zonden. Want indien wy met hem eene plante geworden zyn in de gelykmakinge zyns doods, zo zullen wy het ook zyn in de gelykmakinge zyner opstandinge, Rom. 6 : 5. Zo is 'er dan nu geen verdoemenisse voor den genen die in Christo Jesu zyn, die niet na den vleesche wandelen, maar na den Geest. Rom. 8 : 1.

Vrag. Kan een godzalige verzekert zijn dat hij in den gelove, en van God om Christus wille geregtvaerdigt is?

Antw. Ja doch. Paulus zegt, 2 Tim. 1 : 12. Want ik weet wien ik gelooft hebbe, ende ik ben verzekert dat hy magtig is myn pand by hem weggelegt te bewaren tot dien dag. En roemt met de gelovige, Rom. 5 : 1. Wy dan geregtvaerdigt zynde uit den gelove hebben vrede by God, door onzen Heere Jesum Christum. En vermaant de gelovige, 2 Cor. 13 : 5. Onderzoekt u zelven, of gy in het gelove zyt, beproeft u zelven. Ofte kent gy u zelven niet, dat Jezus Christus in u is, 't en zy dat gy eenigzints verworpelyk zyt. Dit kon niet zijn, zo een gelovige van zijne regtvaerdigmakinge niet konde verzekert zijn.

Vrag. Welke zyn de kenmerken van het Zaligmakend gelove?

Antw. 1. Verloogeninge van zig zelven: bestaande in een afgaan van zyn eigen verstand wille, en genegentheden, en onderwerpen van dezelve aan Gods wille en woord, Phil. 3 : 3. Wy zyn de besnydinge die in Christo Jezu roemen, en niet in het vleesch betrouwen. Matth. 16 : 24. Zo iemand agter my wil komen, die verlogene hem zelven, ende neme zyn kruis op ende volge my.

2. Opregte liefde tot God en onzen naasten, Gal. 5 : 6. Want in Christo Jezu heeft nog besnydenisse eenige kragt, nog voorhuid: maar 't gelove door de liefde werkende. 1 Tim. 1 : 5. Maar het einde des gebods is liefde uit een rein herte, ende uit een goede conscientie, ende uit een ongeveinsd gelove.

3. Een opregte en standvastige betragtinge van goede werken, Jac. 2 : 18 Maar zal iemand zeggen, gy hebt het gelove, ende ik hebbe de werken: toont my uw gelove uit uwe werken, ende ik zal u uit myne werken myn gelove tonen. Terwyl de liefde die uit het gelove voortspruit, vloeid de onderhoudinge van Gods geboden, Joh. 14 : 21. Die myne geboden heeft, en dezelve bewaart, die is 't die my lief heeft, ende die my lief heeft, zal van mynen Vader gelieft worden: Ende ik zal hem liefhebben, ende ik zal my zelven aan hem openbaren.

∴ Vrag. Hoe wordt het zwak en flauw gelove als een opregt geloof, onderscheiden van het Historisch, en tyd gelove?

Antw. Alle waar gelove hoe zwak en flauw.

1. Heeft eene opregte begeerte na de vereeniging, en gemeenschap met Christus, Hoogl. 8 : 1. Och dat gy my als een Broeder waart, zuigende de borsten myner moeder, dat ik u op de straten vonde, ik zoude u kussen! Niet omziende na 't gene buiten Jezus is, Hebr. 11 : 24, 25, 26. Door het gelove heeft Mozes nu groot geworden zynde, geweigert de Zoon van Pharao's dogter genaamt te worden, verkiezende liever met Gods volk kwalyk gehandelt te worden, dan voor een tyd de genietinge der zonden te hebben, agtende de versmaatheid Christi meerderen rykdom te zyn dan de schatten in Egypten. Daar de begeerte der Tydgelovigen wel bevat

een wenschen om Christus en de geestelyke goederen, welke men in Christus deelagtig wordt, indien zy behouden konnen de genietingen der zonden, willende geerne Christus en Belial te zamenvoegen. 2 Cor. 6 : 15.

2. Houdt zig aan de kragtige bedieninge des woords, met eene begeerte om daar door gesterkt te worden, 1 Petr. 2 : 2. Ende als nieuwgeborene kinderkens, zyt zeer begeerig na de redelyke onvervalschte melk, op dat gy door dezelve meugt opwasschen. Daar het Ingebeelde gelove niet afhangt van de verkondinge des woords, maar als buiten dezelve door eige wysheid bestaan wil, en doorgaans voor het grootste gedeelte eenen afkeer heeft van de kragtige toepassinge dier dingen, welke tot kragt der godzaligheid behoren. 2 Tim. 4 : 3. Want daar zal eenen tyd zyn, wanneer zy de gezonde leere niet zullen verdragen: maar ketelagtig zynde van gehoor, zullen zy haar zelven leeraars opgaderen, na haar eigene begeerlykheden.

3. Geeft zig geheel aan God en zyn dienst over, met begeerte om alle Gods instellingen zonder uitzonderinge te doen, Psalm 119 : 5, 6. Och dat myne wegen gerigt werden, om uwe Inzettingen te bewaren! dan zoude ik niet beschaamt worden, wanneer ik merken zoude op alle uwe geboden! Daar het tydgeloof altyd een gedeelte van het herte houdt tot dienst der begeerlykheden van het vleesch, nimmer zig geheel, en al aan een anders heerschappye wil overgeven, en zo nooit zig alle de geboden Gods onderwerpt, maar op zyn best met Herodes maar veele dingen doet. Marc. 6 : 20. niet genegen om alles te betragten.

4. Gaat gepaart met opregte liefde tot de naasten, zonderling tot die met hen, een even dierbaar gelove deelagtig zyn, 1 Joh. 5 : 1. Een iegelyk die lief heeft den genen die geboren heeft, die heeft ook lief den genen, die uit hem geboren is, 1 Joh. 3 : 14. Wy weten dat wy overgegaan zyn uit de dood in 't leven, dewyl wy de Broeders lief hebben. Die zyn Broeder niet lief heeft blyft in de dood. Maar de Historische en Tijdgelovige heeft een afkeer van de gene, die na den Geest geboren zyn. Gal. 4 : 29.

Vrag. Welke zyn de middelen voor hen die 't gelove missen, om daar toe te komen?

Antw. 1. Het woord Gods neerstig horen, leezen, onderzoeken, en overdenken, en over het zelve en alle geestelyke dingen met andere te zamenspreken. Als zynde het middel door welk de H. Geest den mensche

a. wederbaart. Jac. 1 : 18. Na zynen wille heeft hy ons gebaart door het woord der waarheid, op dat wy zouden zyn als eerstelingen zyner Schepselen.

b. Het gelove schenkt. Rom. 10 : 17. Zo is dan het gelove uit het gehoor: Ende het gehoor uit het woord Gods.

c. En bestiert op den weg des levens, 2 Petr. 1 : 19. Ende wy hebben het Prophetische woord dat zeer vast is, ende gy doet wel dat gy daar op agt hebt, als op een ligt schynende in een duistere plaatze, tot dat de dag aanligte, ende de morgensterre opga in uwe herten.

2. Plegtig te komen onder de verkondinge des woords, alwaar God byzonder zyns naams gedagtenis gestigt heeft. Exod. 20 : 24. En met zyn Geest genade en Majesteit tegenwoordig is tot bekeering der Zondaren. Matth. 18 : 20. Daarom, Hebr. 10 : 25. Ende laat ons onze onderlinge byeenkomsten niet nalaten gelyk zommige de gewoonte hebben. Psalm 27 : 4. Een ding heb ik van den Heere begeert dat ik zal zoeken: dat ik alle de dagen myns levens mogten wonen in het huis des Heeren, om de liefelykheid des Heeren te aanschouwen, ende te onderzoeken in zynen tempel.

3. Veel gebruik maken van de byzondere zamenkomste der Godvrugtigen, Psalm 119, 23. Ik ben een gezelle aller die u vreezen, ende dier die uwe bevelen onderhouden. Dewyl zy.

a. Den evenmensch op wekken tot hun pligt, Jes. 2 : 3. Ende veele volken zullen henen gaan, ende zeggen: Komt laat ons opgaan tot den berg des Heeren tot den huize des Gods Jacobs, op dat hy ons leere van zyne wegen, ende dat wy wandelen in zyne paden.

b. Het goede dat Gods kinderen genieten, andere onder het ooge brengen en aanpryzen, Psalm 66 : 16. Komt hoort toe alle gy die God vreest, ende ik zal vertellen wat hy aan myne ziele gedaan heeft. Psalm 36 : 8, 9. Hoe dierbaar is uwe goedertierentheid ô God, dies de menschen kinderen onder de schaduwe uwer vleugelen toevlugt nemen.

Zy worden dronken van de vettigheid uwes huizes. Gy drenktze uit de beken uwer wellusten.

c. Door hunne goede voorbeelden, en Godvrugtige wandel andere trekken. Matth. 5 : 16. Laat uw ligt alzo schynen voor den menschen, dat zy uwe goede werken mogen zien, ende uwen Vader die in de hemelen is, verheerlyken. En dus doende, een middel tot bekeeringe en versterkinge zyn. Luc 22 : 32.

4. Ernstig en aanhoudend smeken op de verdiensten van Jezus Christus, als zynde dit de gepaste weg tot verkryging van 't gene wy benodigt zyn, Matth. 7 : 7, 8. Biddet, ende u zal gegeven worden: Zoeket ende gy zult vinden: Kloppet ende u zal open gedaan worden. Want een iegelyk die bid, die ontfangt: Ende die zoekt die vind, ende die klopt zal open gedaan worden.

∴ Vrag. Wat is de verpligtinge van Gods kinderen, die uit den gelove geregtvaerdigt zyn?

Antw. 1. Met blydschap te danken voor de grote genade, die aan hun geschiet is, Psalm 103 : 1—3. Looft den Heere myne ziele, ende al wat binnen in my is, zynen heiligen name. Looft den Heere myne ziele, ende vergeet gene van zyne weldaden. Die al uw ongeregtigheid vergeeft, die alle uwe krankheden geneest. Jes. 61 : 10. Ik ben zeer vrolyk in den Heere, mynen Ziele verheugd haar in mynen God: want hy heeft my bekleed met de klederen des heils, den mantel der geregtigheid heeft hy my omgedaan.

2. Zig te wagten van de zonde, waar van zy geregtvaerdigt zyn, Joh. 5 : 14. Ziet gy zyt gezont geworden, en zondigt niet meer, op dat u niet wat ergers geschiede.

3. Alle nietige steunzels van zig af te werpen als daar is

a. Alle eige geregtigheid, om alleen te konnen zien op Jezus, en uit den gelove op hem te leven. Even als Paulus, Phil. 3 : 8, 9. Die alle dingen schade en drek agtede, om in Christum gevonden te worden.

b. Alle eige kragten. Als Petrus op hem zelven steunde, viel hy in de schrikkelyke verlogeninge van zynen Heere. Dies moet men liever roemen met Paulus in zyne zwakheden, op dat de kragt Christi in haar wone. 2 Cor. 12 : 9.

c. Alle eige redenkavelingen, die niet anders dan

overleggingen zyn die zig verheffen tegen de kennisse Gods, daarom, Spreuk. 3 : 5. Steunt op uw verstand niet!

d. Alle vertrouwen op gevoelige genade, om daar door alleen te willen leven, want wy wandelen hier door gelove, en niet door aanschouwinge. 2 Cor. 5 : 7.

4. Daarentegen zig gewennen aan de beschouwinge der dingen die hen door den gelove bestendige troost verschaffen, als daar zyn

a. Gods eeuwige en vrymagtige liefde, Jerem. 31 : 3. Ik hebbe u lief gehadt met een eeuwige liefde; daarom hebbe ik u getrokken met goedertierentheid.

b. De vaste onveranderlykheid van Gods verbond. Jes. 54 : 10. Want Bergen zullen wyken, ende heuvelen wankelen, maar myne goedertierentheid zal van u niet wyken, ende het verbond myns vredes zal niet wankelen, zeid de Heere uwe ontfermer.

c. De kragt en vrugt van Christus offerhande en voorbiddinge, 1 Joh. 2 : 1, 2. Myne kinderkens ik schryve u deze dingen op dat gy niet zondigt. Ende indien iemand gezondigt heeft, wy hebben eenen voorsprake by den Vader, Jesum Christum den regtvaerdigen. Ende hy is een verzoeninge voor onze zonden.

d. Gods voorgaande wegen met hun. Deze overdenkinge dede Paulus door 't gelove vrolyk in God leven, 2 Cor. 1 : 9, 10. Wy hadden al zelve in ons zelven het vonnis des doods, op dat wy niet op ons zelven vertrouwen zouden, maar op God die de doden verwekt. Die ons uit zo groten dood verlost heeft, ende nog verlost, op welken wy hopen, dat hy ons ook verlossen zal.

5. Eindelyk daar na te staan, dat men in den gelove opwassche en toeneme, gelyk daarom de Apostelen baden Luc. 17 : 5. In verwagtinge, dat ons gelove eens in aanschouwen veranderen zal, 1 Cor. 13 : 12. Want wy zien nu door eenen spiegel in een duistere reden, maar als dan zullen wy zien aangezigt, tot aangezigt: nu kenne ik ten deele, maar als dan zal ik kennen, gelyk ook ik gekent ben.

XXIII. ARTIKEL,

Van onze Regtvaerdigmaking, en Geregtigheid voor God door het gelove zonder de werken, in de vergeevinge onzer zonden.

Wy gelooven dat onse gelucsalicheyt gelegen is in de vergevinge onser sonden, om Jesu Christi wille, ende dat daer in onse rechtveerdicheyt voor God begrepen is: gelyck David ende Paulus ons leeren, verclarende de gelucsalicheyt des menschen te zyn, dat God hem de gerechtigheyt sonder de wercken toe-rekent: Ende de selve Apostel segt, dat wy om niet, of uyt genade gerechtveerdicht zyn, door de verlossinge die in Jesu Christo is. Ende daerom houden wy dit fondament altyt vast, Gode alle de eere gevende, ons vernederende ende bekennende sodanige als wy zyn; sonder yet van ons selve, ofte van onsen verdiensten te vermeten, steunende ende rustende op de gehoorsaemheyt des gecruysten Christi alleen, dewelcke onse is, wanneer wy in hem gelooven: die is genoechsaem om alle onse ongerechticheden te bedecken: ende ons vrymoedicheyt te geven, de conscientie vry makende van vreese, verbaestheyt ende verschrikkinge, om tot God te gaen, sonder te doen gelyc onse eerste vader Adam, de welcke al bevende hem met vyge bladeren bedecken wilde. Ende voorwaer indien wy voor God verschynen moeten, steunende op ons-selven, ofte op eenige andere schepselen, hoe weynich het ooc ware; wy moesten (eylacen) verslonden werden. Ende

daerom moet een yegelick seggen met David; Heere tredet niet int oordeel met uwen knechte, want voor u sal geen levendich mensche gerechtveerdicht werden.

VRAGE.

Wat dunkt u van het regtvaerdig volk, dat in Christus gelooft?

Antw. 't Is een edel en welgelukzalig volk, Psalm 33 : 12. Welgelukzalig is het volk wiens God de Heere is, het volk dat hy zig ten erve verkoren heeft.

Vrag. Waar in bestaat het hoogste geluk van dat volk?

Antw. In de vriendschap en gemeenschap met den volzaligen God, van wien zij door de zonde gescheiden waren, Psalm 73 : 28. Maar my aangaande 't is my goed naby God te zyn. Jes. 12 : 2. Ziet God is myn heil, ik zal vertrouwen, ende niet vreeze. Want de Heere Heere is myn sterkte, ende Psalm, ende hy is my tot heil geworden. Doch dit staat ons ter verklaring van dezen Artikel te zien.

∴ Vrag. Hoe werdt de Artikel verdeelt?

Antw. Wij vinden hier

1. Een ronde belijdenisse, dat onze hoogste gelukzaligheid bestaat in onze verzoeninge met God, alleen om Christus wille,

A. voorgestelt op zig zelven: Wy geloven dat onze gelukzaligheid gelegen is, in de vergevinge onzer zonden, om Jesu Christi wille, ende dat daar in onze regtvaerdigheid voor God begrepen is.

B. Nader aangedrongen met texten uit de Schrift, Gelyk David en Paulus ons leeren, verklarende de gelukzaligheid des menschen te zyn, dat God hem de geregtigheid zonder de werken toereekent: Ende dezelve Apostel zegt dat wy om niet, of uit genade geregt-

vaerdigt zyn, door de verlossinge die in Jesu Christo is.

II. Daar na 't gebruik van dit Leerstuk.

A. Waar toe de grond gelegt wordt met deze woorden. Ende daarom houden wij dit fondament altyd vast, Gode alle de eere gevende, ons vernederende ende bekennende zoodanige als wy zyn, zonder iet van ons zelve, ofte van onze verdiensten te vermeten steunende ende rustende op de gehoorzaamheid des gekruisten Christi alleen, dewelke onze is wanneer wy in hem geloven.

B. En 't geen' er op gebouwt wordt, duidelijk aangewezen, verklarende,

a. Dat in Christus en zijne volmaakte verdiensten, alles is, om ons troost, en vertrouwen te geven, tegen het gevoel van zonde ende vreeze voor God. Want deeze is ons genoeg om alle onze ongeregtigheden te bedekken: Ende ons vrymoedigheid te geven, de conscientie vrymakende van vreeze, verbaastheid en verschrikkinge om tot God te gaan, zonder te doen, gelyk onze eerste Vader Adam, dewelke al bevende hem met vygebladeren bedekken wilde.

b. Dat daarentegen in ons 't minste niet is

aa. Om ons te doen vertrouwen: Want voorwaar, indien wy voor God verschynen moesten, steunende op ons zelven, ofte op eenige andere schepselen, hoe weinig het ook ware; wy moesten helaas! verslonden worden.

bb. Waar uit volgt, dat een iegelyk, die zig zelven kent, met David moet zeggen, Heere treden niet in 't Oordeel met uwen knegt, want voor u zal geen levendig mensche geregtvaerdigt worden!

Vrag. Bestaat des menschen gelukzaligheid in de vergevinge onzer zonden om Jesu Christi wille?

Antw. 1. Dus worden wy geleert, Psalm 32 : 1, 2. Welgelukzalig is hy, wiens overtredingen vergeven, wiens zonde bedekt is. Welgelukzalig is de mensche, dien de Heere de ongeregtigheid niet toereekent.

Vrag. Hoe betoogt gij dit?

Antw. 2. De eerste staat des menschen, daar God hem door de Scheppinge in heeft gestelt, was een staat van zaligheid. Door de zonde is de mensch uit dien staat gevallen, Jes. 59 : 2. Uwe ongeregtigheden maken een scheiding tussen u lieden, ende tussen uwen God, ende uwe zonden verbergen het aangezigte van u lieden, dat hy u niet hoort. Dus volgt, dat de zonde als de eenigste hinderpaal van zaligheid weggenomen zynde, de mensche wederkeert tot zijnen eersten stand van vrede en vriendschap met God, Rom. 5 : 1. Wy dan geregtvaerdigt zynde uit den gelove, hebben vrede by God, door onzen Heere Jezum Christum.

∴ Vrag. Hoe bewijst gij dit verder?

Antw. 3. Die vergevingen van zonden heeft,

a. Is ontheft van alle schuld, ende alle straffe die de zonde verdient heeft, en dat zo volkomen, als of men nooit zonde gehad ofte gedaan hadde, 1 Joh. 1 : 7. Het bloed Jezu Christi zyns Zoons reinigt ons van alle zonde. Openb. 1 : 5. Die ons heeft lief gehadt ende ons van onze zonden gewasschen heeft. Hoe groot eene genade dit is, weet niemand regt, als die de zonde als een zwaare last gevoelt en deszelfs bitterheid gesmaakt heeft. Deze vergevinge is een eeuwigduurende vergevinge. Die eens geregtvaerdigt is, werdt niet wederom onwaardig en versmaat, maar de zonden blyven in eeuwigheid vergeven. Jerem. 31 : 34. Ik zal hare ongeregtigheden vergeven: ende hare zonden niet meer gedenken.

b. Hy wordt niet alleen gewasschen van zyne vuiligheid, maar daarenboven uitermaten verciert met de volmaakte geregtigheid van Christus, Ezech. 16 : 14. Daar toe ging van u eenen naam uit onder de Heidenen om uwe schoonheid; want die was volkomen door myne heerlykheid, die ik op u geleid hadde. Col. 2 : 10. Gy zyt in hem volmaakt. Zo dat de geregtvaerdigde hem in deeze zyne schoonheid beschouwende, zich daar over verblyd; Jes. 61 : 10. Ik ben zeer vrolyk in den Heere, myne ziele verheugt haar in mynen God, want hy heeft my bekleed met de kleederen des heils, den mantel der geregtigheid heeft hy my omgedaan: Gelyk een Bruide-

gom zig met Priesterlyken cieraad verciert, ende als de Bruid haar verciert met hare gereedschap.

c. Alle de weldaden en zegeningen des verbonds worden hem geschonken, beide na Lighaam en Geest, Jes. 55 : 3. Want ik zal met u een eeuwig verbond maken, ende u geven de gewisse weldadigheden Davids. Openb. 21 : 4. Die overwint zal alles beërven: Ende ik zal hem een God zyn, ende hy zal my een zone zyn. Zo dat de verzoende met den Heere, zig beroeme, Gen. 33 : 11. Ik hebbe alles. Psalm 23 : 1. De Heer is myn Herder: my zal niets ontbreken!

d. Hy geniet een zoete vrede, eene heerlyke en onuitspreekelyke blydschap, uit het gevoel der liefde Gods in zyne ziele uitgestort door den H. Geest, Rom. 5 : 5. Ende het werk der geregtigheid zal vrede zyn: Ende de werkinge der geregtigheid zal zyn gerustheid ende zekerheid tot in eeuwigheid. Ende myn volk zal in eene woonplaatze des vredes wonen, ende in welverzekerde woningen, ende in stille geruste plaatzen. Jes. 32 : 17, 18.

e. Zyne gewisse verwagtinge is den hemel met der zelver heerlykheid, Rom. 8, 23, 24. Ende niet alleen dit, maar ook wy zelve, die de eerstelingen des Geests hebben, wy ook zelve, zegge ik, zugten in ons zelven, verwagtende de aanneeminge tot kinderen, namelyk de verlossinge onzes lighaams. Want wy zyn in hope zalig. Psalm 31 : 20. O hoe groot is u goet, dat gy weggeleid hebt voor de gene die u vreezen! dat gy gewrogt hebt voor de gene die op u betrouwen, in de tegenwoordigheid der menschen kinderen!

Vrag. Om wiens wille ontvangen wij de vergevinge van onze zonden?

Antw. Alleen om Jezus Christus wille, Eph. 1 : 7. In den welken wy hebben de verlossinge door zyn bloed, namentlyk de vergevinge der misdaden na den rykdom zyner genade. Jes. 53 : 5. Door zyne striemen is ons de genezinge geworden.

Vrag. Is dan onze regtvaerdigheid voor God daar

in begrepen, dat wy vergevinge van zonden hebben om Christus wille?

Antw. Ja doch. Want God rekent ons de geregtigheid van Christus toe, als of wij nooit zonden gehad of gedaan hadden, ja als of wij alle de volmaaktheid volbragt hadden, die Christus voor ons volbragt heeft. Rom. 4 : 5, 6. Den genen die niet werkt, maar gelooft in hem, die den Godlozen regtvaerdigt, wordt zyn gelove gereekent tot regtvaerdigheid. Gelyk ook David den mensche zalig spreekt, welken God de regtvaerdigheid toereekent zonder de werken.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Christus is onze borge, op wien alle onze zonden zyn overgedragen, als die daar voor de verdiende straffen heeft uitgestaan, als of 't zyn eige zonden waren geweest, Jes. 53 : 4, 5. Waarlyk hy heeft onze krankheden op zig genomen, ende onze smerten die heeft hy gedragen. Hy is om onze overtredingen verwondet: om onze ongeregtigheid is hy verbryzelt. 2 Cor. 5 : 21. Dien, die geen zonde gekent heeft, heeft hy zonde voor ons gemaakt, op dat wy zouden worden regtvaerdigheid Gods in hem.

∴ Vrag. Staat dan onze regtvaerdigheid voor God niet in onze eige verdiensten, of goede werken?

Antw. Gantschelyk niet:

1. Alle onze goede werken, worden uitdrukkelyk als oorzaken van onze regtvaerdigmaekinge, buiten gesloten, Rom. 3 : 28. Wy besluiten dan dat de mensche door 't gelove geregtvaerdigt wordt, zonder de werken der wet. Gal. 2 : 16. Wetende dat de mensche niet geregtvaerdigt wordt uit de werken der wet, maar door 't gelove Jesu Christi, zo hebben wy ook in Jezum Christum gelooft, op dat wy zouden geregtvaerdigt worden uit het gelove Christi, en niet uit de werken der wet, daarom dat uit de werken der wet geen vleesch zal geregtvaerdigd worden. Tit. 3 : 5. Hy heeft ons zalig gemaakt, niet uit de werken der regtvaerdigheid die wy gedaan hadden, maar na zyn barmhertigheid.

2. De Schrift kent geenen anderen losprys, dan het bloed, de geregtigheid en verdiensten van den Heere Christus, als waar door wy alleen vergevinge van zonden hebben, ende een erfdeel onder de geheiligden. Zie hier toe, Jerem. 23 : 6. Dit zal zyne naam zyn, daar mede men hem zal noemen, de Heere onze geregtigheid. Dan. 9 : 24. Om de ongeregtigheid te verzoenen en om een eeuwige geregtigheid aantebrengen. Phil. 3 : 9. Ende in hem gevonden werde, niet hebbende myne regtvaerdigheid die uit de wet is, maar die door 't gelove Christi is, namelyk de regtvaerdigheid die uit God is door 't gelove. Rom. 3 : 24. En worden om niet geregtvaerdigt uit zyne genade, door de verlossinge die in Christo Jezu is. Eph. 1 : 7. In welken wy hebben de verlossinge door zyn bloed, namelyk de vergevinge der misdaden.

3. Onze goede werken hebben de vereischte hoedanigheden niet, welke tot onze regtvaerdigmakinge van noden zyn. Immers de beste moet met de Kerk belyden, Jes. 64 : 6. Wy alle zyn als een onreine, ende alle onze geregtigheden zyn als een wegwerpelyk kleed: ende wy vallen af als een blad, ende onze misdaden voeren ons henen weg als een wind. Doch dit zal terstont breedvoeriger betoogt worden.

Vrag. Welk is het gebruik van deeze leere?

Antw. Als wy dit fondament altoos vasthouden, dat wy geregtvaerdigt worden uit genade zonder eenige van onze verdiensten alleen om Christus wille.

1. Dan geven wy Gode alle de eere van onze regtvaerdigmakinge, die alle de ongeregtigheden vergeeft, en alle de krankheden geneest. Psalm 103 : 3. Betuigende Psalm 115 : 1. Niet ons ô HEERE, niet ons: maar uwen naam geeft eere, om uwer goedertierentheid, om uwer waarheid wille!

2. Dan vernederen ende bekennen wy ons, zodanige als wy zyn, zonder iets van ons zelven, ofte van onze verdiensten te vermeten. Jer. 3 : 25. Wy liggen in onze schaamte, ende onze schande overdekt ons, want wy hebben tegen den Heere onzen God gezondigt, wy ende onze vaderen van onzer jeugd aan, tot op dezen dag: Ende wy zyn de stemme des Heeren onzes Gods niet gehoorzaam geweest. Dan. 9 : 18. Wy werpen onze smeekingen voor u aangezigte niet neder

op onze geregtigheden: maar op uwe barmhertigheden, die groot zyn.

3. Dan betonen wy alleen te rusten op de gehoorzaamheid des gekruisten Christus, dewelke onze is wanneer wy in hem geloven, Phil. 3 : 9. Ende in hem gevonden worde, niet hebbende myne regtvaerdigheid die uit de wet is, maar die door 't gelove Christi is, namentlyk de regtvaerdigheid die uit God is door het gelove. Hebr. 10 : 21, 22. Dewyl wy hebben eenen groten Priester over 't huis Gods; zo laat ons dan toegaan met een waaragtig herte, in volle verzeekertheid des geloofs, [onze] herten gereinigt zynde van de kwade conscientie, ende het lighaam gewasschen zynde met rein water.

Vrag. Is de geregtigheid van Christus genoeg voor ons, om in Gods gerigte te bestaan?

Antw. Ja doch.

1. Zy is genoeg voor ons, om alle onze ongeregtigheid voor God te bedekken. Num. 23 : 21. Hy schout niet aan de ongeregtigheid in Jacob, ook ziet hy niet de boosheid in Israël. Jes. 45 : 25. In den HEERE zullen geregtvaerdigt worden, ende zig beroemen het gantsche zaad Israëls. Rom. 5 : 19. Door de gehoorzaamheid van eenen zullen vele tot regtvaerdige gestelt worden.

2. Voorts is zy genoeg, om ons vrymoedigheid te geven, om tot God te gaan, de conscientie vry makende van vreeze, verbaastheid en verschrikkinge. 1 Joh. 2 : 1, 2. Myne kinderkens, ik schryve u deze dingen, op dat gy niet zondigt. Ende indien iemand gezondigt heeft, wy hebben eenen voorsprake by den Vader, Jesum Christum den regtvaardigen. Ende hy is een verzoeninge voor onze zonden. Zo dat wy niet doen, gelyk onze eerste Vader Adam, dewelke al bevende hem met vygebladeren bedekken wilde, maar alle vrymoedigheid gebruiken in den gelove op Hem; Eph. 3 : 12. In den welken wy hebben de vrymoedigheid, ende den toegang met vertrouwen door het gelove aan hem. Immers hy heeft verlost, alle die gene die met vreeze des doods door al haar leven der dienstbaarheid onderworpen waren. Hebr. 2 : 15.

Vrag. Zouden wij met onze werken wel kunnen bestaan voor God?

Antw. Och neen! Want indien wy voor God verschynen moesten, steunende op ons zelven, ofte op eenige Schepselen, hoe weinig het ook ware: wy moesten helaas! verslonden worden. Deut. 27 : 26. Vervloekt zy, die de woorden dezer wet niet zal bevestigen, doende dezelve: Ende al 't Volk zal zeggen, Amen. Jes. 33 : 14. De zondaren te Zion zyn verschrokken, bevinge heeft de Huigelaren aangegrepen: [zy zeggen] Wie is 'er onder ons die by een verteerende vuur wonen kan? Wie is 'er onder ons die by eenen eeuwigen gloed wonen kan?

∴ Vrag. Hoe dringt gy dit nader aan?

Antw. Onze goede werken hebben de vereischte hoedanigheden niet, welke nodig zyn, om daar mede in Gods gerigte te konnen bestaan; dewyl

1. Zy zijn geheel onvolkomen, en met zonden bevlekt. Jac. 3 : 2. Wy struikelen alle in veele. Jes. 64 : 6. Dog wy alle zyn als een onreine, ende alle onze geregtigheden zyn als een wegwerpelyk kleed.

2. Wy zijn dezelve ten eenemaal aan God verschuldigt; Luc. 17 : 10. Wanneer gy zult gedaan hebben al 't gene u bevolen is, zo zegt, wy zyn onnutte dienstknegten; want wy hebben maar gedaan het gene wy schuldig waren te doen.

3. Zy komen niet voort van onze eige kragten, maar van God, die alleen het goede in ons werkt. 2 Cor. 3 : 5. Niet dat wy van ons zelven bekwaam zyn iets te denken als uit ons zelven; maar onze bekwaamheid is uit God. 1 Cor. 4 : 7. Wie onderscheid u? Ende wat hebt gy dat gy niet hebt ontfangen, en zo gy 't niet ontfangen hebt, wat roemt gy, als of gy 't niet ontfangen hadt?

4. Zy hebben geene genoegsame overeenkomste met het eeuwige leven, als de verdiende loon. Rom. 8 : 18. Ik houde het daar voor, dat het lyden dezes tegenwoordigen tyds niet is te waardeeren tegen de heerlykheid, die aan ons zal geopenbaart worden. 2 Cor. 4 : 17. Onze ligte verdrukkinge, die zeer haast voorby gaat, werkt ons een gantsch zeer uitneemend eeuwig gewigte der heerlykheid.

Vrag. Wat moet gij uit dit alles besluiten?

Antw. 't Geenwe op 't slot van den Artikel vinden: Daarom moet een iegelyk zeggen met David, Psalm 143 : 2. Ende gaat niet in 't gerigte met uwen knegt: Want Niemand die leeft zal voor uw aangezichte regtvaerdig zyn! Psalm 130 : 3, 4. Zo gy, Heere, die ongeregtigheden gade slaat: Heere, wie zal bestaan? Maar by u is vergevinge, op dat gy gevreest wordt.

Vrag. Wat staat ons hieruit te leeren?

Antw. 1. Hoe grotelyks zy hun zelven bedriegen, die een grote verbeeldinge des herten hebben dat ze in Gods gerigte zullen bestaan, 't zy dat ze leunen op hunne vermeende geregtigheid; 't zy dat ze zonder geloofs-vereeniginge met Christus, op Gods bermhertigheid vertrouwen; 't zy dat ze hun zelven afmeeten, of ydel verheffen boven anderen. Jes. 59 : 6. Haare webben deugen niet tot kleederen, ende zy zullen haar zelven niet konnen dekken met hare werken: hare werken zyn werken der ongeregtigheid, ende een maakzel des wrevels is in hare handen.

∴ Vrag. Wat al verder?

Antw. 2. Dat wy Christus en zyne geregtigheid hoog schatten boven alles, gestadig daar over tragten te roemen, en gelovig daar op betrouwen; Jes. 45 : 24. Men zal van my zeggen, Gewisselyke in den Heere zyn geregtigheden en sterkten: Tot hem zal men komen, maar zy zullen beschaamt worden, alle die tegen hem ontsteken zyn. Gal. 6 : 14. Maar 't zy verre van my dat ik zoude roemen anders dan in het kruice onzes Heeren Jesu Christi, door welken de waereld my gekruicigt is, ende ik der waereld.

3. Dat wy tragten te leven door het gelove, om in verlogeninge van ons zelven alleen af te hangen van Christus en zijne geregtigheid, en alle onze beste werken alleen aanmerken als vrymagtige gewrogten van Gods Geest in ons, en middelen, waar door God ons wil verzeekeren, dat wy in Christus verzoent zyn. Verlogening

zal doch het werk der Heiligen ten groten dage zyn; Matth. 25 : 37—39. Dan zullen de Regtvaerdigen hem antwoorden, zeggende, Heere, wanneer hebben wy u hongerig gezien, ende gespyzigt? Ofte dorstig, ende te drinken gegeven? Ende wanneer hebben wy u een vreemdeling gezien, ende geherbergt? Ofte naakt, ende gekleedet? Ende wanneer hebben wy u krank gezien, ofte in de gevangenisse, ende zyn tot u gekomen? Ja zy zullen eeuwig met groote stemme uitroepen, het Lam dat geslagt is, is waerdig te ontfangen, de kragt, en de rykdom, en de wysheid, ende sterkte, ende eere, ende heerlykheid, ende dankzeggingge, Openb. 5 : 12.

XXIV. ARTIKEL,

Van de Wedergeboorte en goede Werken, als een vrugt der Regtvaerdigmakinge, waar toe zy egter niet verdienstelyk zyn.

Wy gelooven, dat dit warachtige geloove in den mensche gewrocht zynde, door het gehoor des woorts Gods, ende de werckinge des heyligen Geestes, hem wederbaert ende maect tot eenen nieuwen mensche, ende doet hem leven in een nieuw' leven ende maect hem vry van de slavernye der sonde. Daerom is het soo verre van daer, dat dit rechtveerdigmakende gheloove, de menschen soude doen vercouden in een vroom ende heylich leven; dat sy daeren-tegen sonder t'selve nimmermeer yet doen sullen uyt liefde Gods, maer alleen uyt liefde hares selfs, ende uyt vreese van verdoemt te werden. So is het dan onmogelic dat dit heylige geloove ledich zy in den mensche: aengesien wy niet en spreken van een ydel gheloove, maer van sulck een, t'welc de Schrifture noemt, een geloove dat door de liefde werct, dat den mensche beweecht, om hem te oefenen in de wercken, die God in syn woort geboden heeft. Welcke wercken als sy voortcomen uyt den goeden wortel des Geloofs, goet ende by Gode aengenaam zyn; overmits sy alle door syne genade geheylicht zyn: hier en tusschen comen sy niet in rekeninghe om ons te rechtveerdighen. Want het is door t'geloove in Christum, dat wy gherechtveerdicht werden, oock eer wy goede wercken doen: anderssins en souden sy niet meer connen goet zyn, dan een vrucht

des booms goet zyn can, voor dat den boom goet is. So doen wy dan goede wercken, maar niet om te verdienen (want wat zouden wy verdienen?) ja wy zyn in God ghehouden, voor de goede wercken dien wy doen, ende niet hy in ons: aengesien hy 't is die in ons werckt, het willen ende volbrengen, na syn welbehagen. Laet ons dan letten op t'ghene datter geschreven staet, wanneer ghy alles gedaen sult hebben, dat u geboden is; so seght, wy zyn onnutte knechten, wy hebben gedaen dat wy schuldich waren. Hierentusschen en willen wy niet loochenen, dat God de goede wercken beloont, maer t'is door syn ghenade, dat hy syn gaven croont. Voort, al ist dat wy goede wercken doen, soo en gronden wy doch onse salicheyt niet daer op: want wy en connen geen werck doen, of ten is besmet door ons vleesch ende ooc straf-weerdich; ende al conden wy eenich voortbrengen; so is doch de gedachtenisse van een sonde ghenoech, dat t'selve van God soude verworpen werden. Also dan souden wy altyt in twyffel staen, herwaerts ende derrewaerts dryvende sonder eenige sekerheydt, ende onse arme conscientien souden altyt ghequelt werden indien sy niet en steunden op de verdiensten des lydens ende stervens onses Salichmakers.

VRAGE.

Waarin is de geregtvaerdigde werksaam?

Antw. In de oeffeninge van het waare gelove, welke de sprinkader is der WEDERGEBOORTE, waar van nu staat gesproken te worden.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Wy zullen zien dat het gelove, de mensch wederbarende, bekwaam maakt om voor God te leven in allerlei goede werken, als een vrugt der regtvaerdigmakinge, waar toe zy egter niet verdienstelyk zyn.

Vrag. Is de Leere der Wedergeboorte van aanbelang?

Antw. Gewisselyk ja!

1. De Schrift stelt ons de Wedergeboorte voor, als ten uitersten nodig; Psalm 87 : 5. Ende van Zion zal gezeid worden, die ende die is daar in geboren. Ezech. 18 : 31. Maket u een nieuw herte, ende eenen nieuwen geest: want waarom zoudt gy sterven, ô huis Israëls? Joh. 3 : 5. Jesus antwoorde, voorwaar, voorwaar zegge ik u, zo iemand niet geboren wordt uit water ende geest, hy kan in het Koningryke Gods niet ingaan.

2. Zonder wedergeboorte kan de mensch geen gemeenschap oeffenen met God. De mensch is in zijn natuur duisternisse, boos en vyandig tegen God, enkel vuiligheid. En God daar en tegen ligt, en heiligheid, 1 Joh. 1 : 5. Zo de mensch dan omgang met God zal hebben, zo moet hy bekeert worden.

3. God doet deze belofte in 't verbond der genade, aan zijne gunstgenoten; Jer. 31 : 33. Ik zal myne wet in haar binnenste geven, en zal die in haar herte schryven. Ezech. 36 : 26, 27. Ik zal u een nieuw herte geven, ende zal eenen nieuwen geest geven in 't binnenste van u: Ende ik zal het steenen herte uit uw vleesch wegnemen, ende zal u eenen vleeschen herte geven. Ende ik zal mynen Geest geven in 't binnenste van u: Ende ik zal maken dat gy in myne inzettingen zult wandelen, ende myne regten zult bewaren en doen.

4. De Wedergeboorte is ook het einde van Christus lyden en sterven; Tit. 2 : 14. Die hem zelven voor ons gegeven heeft, op dat hy ons zoude verlossen van alle ongeregtigheid, ende hem zelven een eigen volk zoude reinigen, yverig in goede werden.

Vrag. Hoe staat ons dit Leerstuk te beschouwen?

Antw. Die deze genade mist, heeft leezende te bidden, Psalm 51 : 12. Schept my een rein herte, ô God! Jerem. 31 : 10. Bekeert my, zo zal ik bekeert zyn. Die deze genade bezit, heeft God onophoudelyk voor zyne ontferminge te danken; 1 Petr. 1 : 5. Gelooft zy de God ende Vader onzes Heeren Jesu Christi, die na zyne grote barmhertigheid ons heeft wedergeboren, tot een levende hope, door de opstandinge Jesu Christi uit den doden.

∴ Vrag. Hoe werdt de Artikel verdeelt?

Antw. In twee deelen: Eerst wordt 'er gehandelt van

de Wedergeboorte en goede Werken, als een vrugt der regtvaerdigmakinge. Daar na, dat de werken in de regtvaerdigmakinge niet in rekening komen, of bekwaam zyn om 'er op te steunen.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Ten opzigte van het Eerste wordt ons geleerd:

A. Eerst, dat het gelove, in den mensch gewrocht zynde, voortbrengt

a. Eene grote veranderinge: Wy geloven dat dit waragtig gelove in den mensch gewrogt zynde, door het gehoor des woords, en de werkinge des Heiligen Geestes hem wederbaart, ende maakt tot eenen nieuwen mensche.

b. Een leven dat Gode verheerlykt: Ende doet hem leven in een nieuw leven.

c. Een vryheid die allerdierbaarst is: Ende maakt hem vry van de slaverny der zonde.

B. Daar na wordt by wyze van gevolge getoont

a. Dat het gelove noodzakelyk moet vrugtbaar wezen, met twee reden

aa. Genomen van de natuur der zake: Darom is het zo verre van daar, dat dit regtvaerdigmakend gelove, de mensche zoude doen verkouden in een vroom en heilig leven, dat zy daar en tegen zonder 't zelve nimmermeer iet zullen doen uit liefde Gods, maar alleen uit liefde hares zelfs, en uit vreeze van verdoemt te worden.

bb. Van het onmogelyke: Zo is het dan onmogelyk dat dit heilig gelove, levendig zy in den mensche: aangezien wy niet spreken van een ydel gelove; maar van zulk een, 't welk de Schriftuure noemt, een gelove dat door de liefde werkt, dat den mensche beweegt, om hem te oeffenen in de werken die God in zyn woord geboden heeft.

b. Dat gelyk onze goede werken voortkomen uit een goed gelove, zo ook het gelove goed zy door de werken: Welke werken, als zy voortkomen uit den goeden wortel des geloofs, goed ende by Gode aangenaam zyn, overmits zy alle door zyne genade geheiligt zyn.

II. Ten opzigte van het twede, wordt ons aangewezen:

A. Eerst, dat onze werken niet komen in reekening om ons te regtvaerdigen; bewezen met verscheide reden:

a. Dewyl wy alleen door 't gelove geregtvaerdigt worden. Want het is door 't gelove in Christum dat wy ge-

regtvaerdigt worden, ook eer wy goede werken doen: anderzints zouden zy niet meer goed konnen zyn, dan een vrugt des booms goed kan zyn voor dat den boom goed is.

b. Dewyl wy gehouden zijn tot de goede werken, als zijnde geen vrugt van ons, maar voortkomende uit Gods genade-werkinge in ons: Zo doen wy dan goede werken, maar niet om te verdienen, (want wat zouden wy verdienen?) ja wy zyn in God gehouden voor de goede werken die wy doen, ende niet hy in ons: aangezien hy 't is die in ons werkt, het willen ende volbrengen na zyn welbehagen. Laat ons dan letten op 't gene datter geschreven staat: Wanneer gy alles zult gedaan hebben, dat u geboden is, zo zegt, wy zyn onnutte knegten, wy hebben gedaan wat wy schuldig waren.

c. Dewyl God de goede werken beloont, niet uit verdienste, maar uit genade: Hier en tusschen willen wy niet logenen, dat God de goede werken beloont, maar 't is door zyn genade dat hy zyne gaven kroont.

B. Daar na, dat wy op onze werken niet konnen steunen, ofte ons vertrouwen gronden.

a. Dewyl dezelve besmet en strafwaerdig zyn. Voorts, al is 't dat wy goede werken doen, zo gronden wy doch onze zaligheid niet daar op. Want wy konnen geen werk doen, of 't is besmet door ons vleesch, ende ook strafwaerdig.

b. Dewyl eene zonde genoegzaam is, om ons van de zaligheid te verstoten. Ende al konden wy eenig voortbrengen, zo is doch de gedagtenisse van een zonde genoeg, dat 't zelve van God zoude verworpen worden.

c. Dewyl wy als dan, altyd in twyffel zouden staan, herwaarts en derwaarts dryvende zonder eenige zekerheid, ende onze arme conscientien zouden altyd gekweld worden, indien zy niet steunden op de verdiensten des lydens ende stervens onzes Zaligmakers.

Vrag. Wat is de Wedergeboorte?

Antw. Een weldaad des genaden verbonds, door welken de uitverkoornen, om de verdiensten Christi, door tussen-komste van den dienst des woords, een nieuw geestelyk wezen, en leven ontfangen, het gene zig ook

in allerlei werken des levens vertoont, tot haare zaligheid, en eere van Gods genade.

Vrag. Hoe merkt gy de Wedergeboorte aan?

Antw. 1. Als een werk van God alleen, die de bron-ader des levens is; Psalm 100 : 3. Weetet dat de Heere is God: Hy heeft ons gemaakt, (ende niet wy) zyn volk, en de schapen zyner weide. En wel byzonder als een werk van den H. Geest, Joh. 3 : 6. Het gene uit den Geest geboren is, dat is Geest.

2. Als een werk van Gods genade, dewyl iemand die niet is, of dood is, niet verdienen kan het zyn, en leven te erlangen; Jac. 1 : 18. Na zynen wille heeft hy ons gebaart door het woord der waarheid. 1 Petr. 1 : 3. Gelooft zy de God ende Vader onzes Heeren Jesu Christi, die ons na zyne grote barmhertigheid heeft wedergeboren.

3. Als een weldaad van het Verbond der Genade: Alzo Adam in den staat der regtheid het geestelyk leven door de eerste scheppinge na Gods beeld bezat, en het zelve aan den gevallen mensche, buiten Christus, wegens de Goddelyke heiligheid niet kan herstelt worden; 1 Cor. 1 : 30. Die ons geworden is wysheid van Gode, ende regtvaerdigheid, ende heiligmakinge.

Vrag. In wie werkt God deze genade?

Antw. In de uitverkoornen alleen; 1 Petr. 1 : 2. Den uitverkoornen na de voorkennisse Gods des Vaders in de heiligmakinge. Rom. 8 : 29. Die hy te voren gekent heeft, die heeft hy ook te voren verordineert, den beelde zyns Zoons gelykvormig te zyn.

Vrag. Hoe komen God deze in de wedergeboorte voor?

Antw. Als gekogten door het bloed van Christus: daarom merkt Petrus de wedergeboorne aan, als besprengt met het bloed Christi, 1 Petr. 1 : 2, 3. doch te gelyk als in Adam gestorven; 1 Cor. 15 : 22. Dood in zonden en misdaden; Eph. 2 : 1.

Vrag. Waar in bestaat die geestelyke dood, waar uit den mensch wordt levendig gemaakt?

Antw. 1. In een vervreemdinge van God, en zijnen Geest, die het leven is van onze ziele; Ephez. 4 : 18. Verduistert in 't verstand, vervreemt zynde van het leven Gods, door de onweetenheid die in haar is, door de verhardinge hares herten.

2. In een ongevoeligheid onder de ellende, zonder begeerte om daar uit verlost te worden; Ephez 4 : 19. Welke ongevoelig geworden zynde, hebben haar zelven overgegeven tot ontugtigheid, om alle onreinheid gieriglyk te bedryven.

3. In een volstrekte onmagt tot eenige daden van het ware leven der kinderen Gods; Rom. 8 : 7. Daarom dat het bedenken des vleesch is vyandschap tegen God: want het onderwerpt zig de wet Gods niet: want het kan ook niet.

Vrag. Hoedanig wordt de uitverkoorne door de wedergeboorte?

Antw. God maakt hem door de wedergeboorte tot eenen NIEUWEN MENSCHE, en doet hem leven in een nieuw leven, ontslagen van de slaverny der zonde; Rom. 6 : 11. Alzo ook gy lieden houdt het daar voor, dat gy wel der zonde dood zyt, maar Gode levende zyt in Christo Jesu onzen Heere, Ephez. 4 : 24. Ende den nieuwen mensche aandoen, die na God geschapen is in ware regtvaerdigheid en heiligheid.

Vrag. Waar in bestaat de natuur van dat geestelyk leven?

Antw. Dit leven der wedergeboorne noemt de Schrift, verborgen in Gode, Col. 3 : 3. Egter weet men, dat ons natuurlyk leven bestaat in de tegenwoordigheid van onze ziel in ons lighaam, en in de vereeniging van die beiden tot werkzaamheid, ofte van die werkzaamheid welke uit die vereeniging voorkomt; dus bestaat het leven der wedergeboorne in die inwendige gesteltheid des herten, waar door hy, door de kragt van den Heiligen Geest, bekwaam is dusdanige daden te oeffenen, en voort te brengen, welke God in Christus aangenaam zyn; 2 Petr. 1 : 3, 4. Gelyk ons zyne Goddelyke kragt, alles wat

tot het leven en de Godzaligheid [behoort] geschonken heeft, door de kennisse des genen die ons geroepen heeft tot heerlykheid en deugd: door welke ons de grootste ende dierbare beloften geschonken zyn, opdat gy door dezelve der Goddelyke natuure deelagtig zoudt worden. Gal. 2 : 20. Ende ik leve, doch niet meer ik, maar Christus leeft in my: Ende het gene ik nu in het vleesch leve, dat leve ik door het gelove des Zoons Gods.

∴ Vrag. Is 'er dan geen middelstaat tusschen herboren, en onherboren?

Antw. Geensints: want de mensch is dood of leevende; hy heeft of den geest der waereld, ende des vleesches, of den Geest Gods, hy is of op den weg der zaligheid, of op den weg der vervloekinge. Hier is geen middelweg, Matth. 7 : 13, 14. Gaat in door de enge poorte: want wydt is de poorte ende breed is de weg, die tot het verderf leid, ende veele zynder die door dezelve ingaan: Want de poorte is enge, ende de weg is nauwe die tot het leven leid, ende weinig zynder die denzelven vinden.

∴ Vrag. Zyn er dan in den mensch geen voorgaande geschiktheden, die uit hem zelven zyn, waar door hy tot de genade der wedergeboorte komt, als daar is kennisse van zyne elende, een droefheid en berouw over zyn zonde, een begeeren en zoeken van het leven der genade, enz.?

Antw. 1. Neen: want voor het begin der wedergeboorte is 'er niet anders dan eene enkele dood in den mensch; Ephez. 2 : 5. Doe wy dood waren door de misdaden, heeft ons God levendig gemaakt met Christo.

2. Een kwade boom kan geen goede vrugten voortbrengen, zo kan de verdorve natuur niets opgeven 't geene Gode aangenaam zoude zyn, of zig tot de genade der wedergeboorte bereiden, nademaal al wat zy doet zonde is: En het tegenstrydig is dat men door het kwade te doen, zig tot het goede zoude bekwaam maken.

3. Ook leert de ondervinding, dat die het allerbest tot de wedergeboorte scheenen geschikt te wezen, 'er nooit toe gekomen zyn, als bleek in die ryke Jongeling, die uiterlyk scheen onbestraffelyk van leven, en vertoonde eene liefde tot Christus, en begeerte tot de zaligheid, en evenwel droevig van Christus weg ging, Marc. 10 : 17—22. Daar en tegen dat de gene, in dewelke niets ter waereld

was het geen na goede voorbereiding geleek, de wedergeboorte zyn deelagtig geworden, en andere burgerlyk regtvaerdigen en uiterlyk Godsdienstige zyn voorgegaan in 't Koninkryke der Hemelen, Matth. 21 : 33. Voorwaar ik zegge u, dat de Tollenaars en Hoeren u zyn voorgegaan in het Koninkryke Gods.

∴ Vrag. Schynt de gelykenis van de vyf wyze, en de vyf dwaaze maagden, Matth. 25 : 1—12, niet te leeren, dat een mensch voor zyn wedergeboorte opregtelyk genade kan begeeren, en na de gemeenschap van Jesus hongeren en dorsten?

Antw. 1 Deze gelykenis zegt alleen, dat men zig in tyds moet bereiden, om den Bruidegom betamelyk te konnen ontfangen, olie van gelove en liefde zig verkrygen, en daar eerst niet aan denken moet als het te laat is. En dus niet wat een mensch uit zyn eigene natuur kan doen.

2. Natuurlyke menschen konnen wel eenige begeerte hebben na den hemel. om dat ze vreezen voor de helle; na Christus en zyne genade om hen te behouden; doch deze begeerten, wel ingezien zynde, geven dezelve genoegsaam een tegenzin aan de genade, en dus een haat tegen dezelve te kennen: want

a. Zy begeeren de genade niet om haar zelfs wille, maar om wat anders: niet op dat hunne natuur mogte verandert worden, de lusten in hun overwonnen, het beeld Gods in hunne herten ingedrukt; maar alleen om in den hemel te geraken, en alzo van de verdoemenisse bevrijd te zijn. Zij begeeren den olie; doch alleen om met den Bruidegom in te gaan, Matth. 25 : 8, 11.

b. Zij begeeren de genade, zonder behoorlijke beneerstinge om genade, zonder overeenkomende pligten te betragten; alschoon men weete dat zonder deze de genade niet verkregen wordt. Dus is 't eene begeerte des Luiaarts, die doden zal: want zyne handen weigeren te werken, Spr. 21 : 25.

c. Haare begeerten zijn onstandvastig, ras wegvloejende; Joh. 6 : 26. Jesus antwoordde haar ende zeide, voorwaar, voorwaar zegge ik u, gy zoekt my, niet om dat gy teekenen gezien hebt, maar om dat gy van de broden gegeten hebt, ende verzadigt zyt. Vers 66. Van doe af gingen veele zyner discipelen te rugge, ende wandelde niet meer met hem.

d. Haare begeerte zijn ontydig, of namentlijk als het te laat is, met de dwaaze maagden. of als God zwaare bedreigingen doet, en swaare oordelen zend: Ziet het in Pharao, Exod. 9 : 27, 28. Achab, 1 Kon. 21 : 19, 27. De Niniviten, Jon. 3 : 5.

∴ Vrag. Vind men 'er evenwel onder de regtzinnige Godgeleerden niet, die een voorbereiding tot de wedergeboorte gestelt hebben?

Antw. Ja doch: Doch hier by staat te letten, dat deze alzo spreeken in een geheel andere zin, als de heele of halve Pelagianen: want als zij zeggen, dat in de gene die wedergeboren zullen worden, gevonden wordt een verbrijseling van de natuurlyke hardigheid, een buiging in de wil, een ernstige overdenkinge van Gods wet, een beseffen van hunne zonden, en een vreeze voor de straffe, en schrik voor de helle, en bij gevolge een wanhopen van alles, wat bij hen is; in 't stuk van zaligheid, dan merken zij deeze dingen aan, voortkomende niet uit de natuur, maar van den geest der dienstbaarheid, welke Geest ons dadelijk de weg baant tot de wedergeboorte, en die zij liefst voorbereidselen tot de wedergeboorte, als vrugten van de genade noemen, om datze van gedagten zijn dat de verworpene ook zo verre konnen komen, en al die dingen in iemand vrugteloos konnen zijn zonder dat de wedergeboorte daar dadelijk op volgt.

Vrag. Waar over gaat de wedergeboorte?

Antw. Over den geheelen mensch: Want zy maakt hem tot een nieuw mensche, in ziel en lighaam; 2 Cor. 5 : 17. Zo dan iemand in Christus is, die is een nieuw schepsel; het oude is voorby gegaan, ziet het is al nieuw geworden.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Die verandering gaat

I. Over alle de kragten van de ziel.

2. Het verstand

1. Wordt verligt, daar in komt een nieuw ligt, om God, Christus, en ons zelven te kennen; Ephez. 5 : 8.

Eertyds waart gij duisternisse, maar nu zyt gy ligt in den Heere. 2 Cor. 4 : 6. God die gezegd heeft, dat het ligt uit de duisternisse zoude schynen, is de gene die in onze herten gescheenen heeft, om te geven verligtinge der kennisse der heerlykheid Gods, in 't aangezigte Jesu Christi.

2. Bekommert zig met de dingen des Heeren te bedenken, hoe dat hy namelyk den zelven behagelyk wandelen zal, agtende de dingen die de waereld aangaan, in vergelykinge met het eeuwige niet waardig dat hy zyn verstand daar in bezig houde; Phil. 3 : 8. Ja gewisselyk, ik agte ook alle dingen schade te zyn, om de uitnementheid der kennisse Jesu Christi, mynes Heeren. 1 Cor. 2 : 2. Want ik hebbe niet voorgenomen iet te weeten onder u, dan Jesum Christum, ende dien gekruist.

3. Zoekt de vorige trotsheid af te leggen, nederig zig onderwerpende aan Gods openbaringe; Psalm 131 : 1, 2. ô Heere, myn herte is niet verheven, nog myne oogen zyn niet hooge ook hebbe ik niet gewandelt in dingen my te groot en te wonderlyk. Zo ik myne ziele niet hebbe gezet en stil gehouden, gelyk een gespeend kind, by zyne moeder.

4. Houdt zig bezig in het bedenken en nasporen van allerlei middelen, om zijn even-mensch voordeelig te zijn, om hem waare liefde na ziel en lighaam te bewyzen; Phil. 4 : 8. Voorts Broeders, al wat waaragtig is, al wat eerlyk is, al wat regtvaerdig is, al wat rein is, al wat liefelyk is, al wat wel luid, zo daar eenige deugd in is, ende zo daar eenige lof in is, dat dezelve bedenkt.

b. De Wil

1. Ontfangt een lust, een welbehagen, eene liefde tot de wet Gods, en alle de Goddelyke waarheden; Psalm 119 : 97. Hoe lief hebbe ik uwe wet! zy is myne betragtinge den gantschen dag. Rom. 7 : 22. Want ik hebbe een vermaak in de wet Gods na den inwendigen mensche.

2. Zy keurt voor goed den Goddelyken wille, ende alle deszelfs handelingen; Job 34 : 12. Ook waarlyk God handelt niet godlooslyk: ende de Almagtige verkeert het regt niet. Rom. 7 : 12. Alzo is dan de wet heilig, ende het gebod is heilig, ende regtvaerdig, ende goed.

3. Zy onderwerpt zig geheel aan dezelve, met verlogening van eigen wille; Psalm 119 : 128. Darom hebbe ik uwe bevelen van alles voor regt gehouden, maar allen valschen padt hebbe ik gehaat. Handl. 9 : 6. Ende hy bee-

vende ende verbaast zynde, zeide, Heere wat wilt gy dat ik doen zal?

4. Is altoos begeerig om meerdere verbeeteringe en kragten, om geheel den wille Gods gelykvormig te zyn; Psalm 119 : 5. Och dat myne wegen gerigt werden om uwe inzettingen te bewaren! Vers 173. Laat uwe hand my ter hulpe komen, want ik hebbe uwe beveelen verkoren.

II. Over alle de genegentheden: Want deze

a. Worden in hare onbesuisde driften ingetoomd, en onder de heerschappy der geheiligde reede gebragt; Psalm 131 : 1. ô Heere myn herte is niet verheven, nog myne oogen zyn niet hooge.

b. Zy werden geheiligt, en gezuivert van de zonden; 1 Cor. 5 : 7. Zuivert dan den ouden zuurdeessem, op dat gy een nieuw deeg zyn meugt, gelyk gy ongezuurt zyt.

c. Zy verkeeren omtrent heerlyke voorwerpen: Haare begeerten gaan regt uit

1. Na God; Ps. 73 : 25. Wien hebbe ik neffens u in den Hemel, neffens u lust my ook niets op der aarden.

2. Na Christus en zijne geregtigheid; Hoogl. 8 : 1. Och dat gy my als een Broeder waart, zuigende de borsten myner moeder! dat ik u op de straaten vonde, ik zoude u kussen, ook zouden zy my niet veragten.

3. Na de verkondinge van Gods woord in zyne voorhoven; Psalm 84 : 4. Ik koos liever aan den dorpel in 't huis mynes Gods te wezen, dan lange te wonen in de tenten der godloosheid.

4. Na de Heiligen, die den beelde van Gods Zoon gelykvormig zyn; Psalm 119 : 63. Ik ben een geselle allen die u vreezen, ende dien, die uwe bevelen onderhouden.

III. Over de Conscientie, die

a. Getrouw is in 't optekenen, en indagtig maken van zonden, hoe gering, of voor langen tyd bedreven. Davids hart sloeg, om dat hy de slippe van Sauls mantel hadde afgesneden, 1 Sam. 24 : 6. en bragt hem te binnen de zonden zyner jonkheid; Psalm 25 : 7. Gedenk niet der zonden myner jonkheid.

b. Gevoelig en ligt bekommert over de zonden; Psalm 38 : 5. Myne ongeregtigheden gaan over myn hoofd, als een swaare last zynze my te swaar geworden. Vers 19. Ik ben bekommert van wegen myne zonden.

IV. Over de Leeden van ons lighaam, welke door de

genade der wedergeboorte gestelt worden tot wapenen der geregtigheid, om God te verheerlyken; 1 Cor. 6 : 20. Zo verheerlykt dan God in uw lighaam, ende in uwen geest, welke beide Godes zyn. 1 Thess. 5 : 23. En de God des Vredes zelve heilige u geheel en al: ende uwe geheele opregte geest, ende ziel, ende lighaam worde onberispelyk bewaart in de toekomste onzes Heeren Jesu Christi.

Vrag. Waarom wordt die verandering, een wedergeboorte genoemd?

Antw. 1 In 't gemeen kan men zeggen:

a. Om dat het een geheel andere geboorte is, als de eerste natuurlyke geboorte van den mensch, ja een verandering en verbeetering van dezelve.

b. Om dat door dit genade werk herschapen worden die kostelyke gaven van kennisse en heiligheid, welke in den mensch waren voor den val, doch die hy verloren heeft door de zonde.

2. In 't byzonder wegens de groote gelykformigheid tussen de natuurlyke geboorte, en deze geestelyke geboorte uit God.

∴ Vrag. Waar in bestaat die?

Antw. 1. In de natuurlyke geboorte komen voor Vader en Moeder: zo mede omtrent de geestelyke: God als Vader, Jac. 1 : 18. Na zynen wille heeft hy ons gebaart, door het woord der waarheid, op dat wy zouden zyn als eerstelingen zyner Schepselen. Het geestelyk Zion, het Jerusalem, dat boven is, de Kerk, als onze Moeder; Jes. 66 : 8. Wie heeft zulks ooit gehoort! Wie heeft dergelyke gezien? zoude een Land konnen geboren worden op eenen eenigen dag? zoude een volk konnen geboren worden op een eenige reize? Maar Zion heeft weën gekregen, ende zy heeft hare zoonen gebaart. Gal. 4 : 26.

2. De natuurlyke geboorte is een wonderbare verborgentheid: Psalm 139 : 15. Zo ook dit begin van het geestelyk leven; Pred. 11 : 5. Gelyk gy niet weet, welke

de weg des winds zy, of hoedanig de beenderen zyn in de buik van een swangere vrouwe, alzo weet gy het werk Gods niet, die het alles maakt.

3. Tot zijn natuurlyke geboorte kan de mensch niet toebrengen: alzo weinig tot zijn geestelyke vernieuwinge; Ps. 100 : 3. Weetet dat de Heere is God: hy heeft ons gemaakt, (ende niet wy) zyn volk en de schapen zyner weide. 2 Cor. 3 : 5. Niet dat wy van ons zelve bekwaam zyn iet te denken, als uit ons zelven: maar onze bekwaamheid is uit God.

4. In de lighamelyke geboorte hebben veelvuldige smerten plaats: Joh. 16 : 21. In de geestelyke, droefheid en berouw over de zonden; 2 Cor. 7 : 10, 11. Want de droefheid na God werkt een onberouwelyke bekeering tot zaligheid: maar de droefheid der waereld werkt de dood. Want ziet, dit zelve, dat gy na God zyt bedroeft geworden, hoe grote neerstigheid heeft het in u gewrogt? Ja verantwoordinge, ja onlust, ja vreeze, ja verlangen, ja yver, ja wrake.

5. In de natuurlyke geboorte is een zeker zaad, waar uit de ontfangenisse en geboorte geschied: dus is ook Gods woord het zaad der wedergeboorte, 1 Petr. 1 : 23. Die gy wedergeboren zyt, niet uit vergankelyken, maar uit onvergankelyken zade, door het leevende ende eeuwig blyvende woord Gods.

6. Door de natuurlyke geboorte word het kind de natuur en het beeld van zijn Vader deelagtig: Gen. 5 : 3. Maar door de wedergeboorte wordt het beeld des hemelschen Vaders in den Mensch vernieuwd; Joh. 3 : 6. Het gene uit den Geest geboren is, dat is Geest. 2 Petr. 1 : 4. Door welke ons de grootste en dierbare beloften geschonken zyn, op dat gy door dezelve der Goddelijke natuure zoudt deelagtig worden.

7. Met de natuurlyke geboorte krygt de Mensch regt tot de bezittinge zyner Ouders: Dus ook ontfangt de Kerk, door de geestelyke geboorte het regt tot de hemelsche erffenisse, 1 Petr. 1 : 3, 4. Die na zyne grote barmhertigheid ons heeft wedergeboren tot eene leevende hope, door de opstandinge Jesu Christi uit den doden. Tot een onverderfelyke, ende onbevleklyke, ende onverwelkelyke erffenisse, die in de hemelen bewaart is voor u.

∴ Vrag. Is 'er ook onderscheid tusschen de wedergeboorte, en de natuurlijke geboorte?

Antw. Ja doch: want

1. Door de natuurlijke geboorte ontfangt de mensch zijn weezen, namentlyk ziel en lighaam: doch door de wedergeboorte wordt ziel en lighaam bekwaam gemaakt om voor God te leven, in waare kennisse en heiligheid, Eph. 4 : 24.

2. By de natuurlyke geboorte ontfangt de mensch het beeld van den eersten Adam: Gen. 5 : 3. Adam gewon een zoon, na zyn gelykenisse, na zyn evenbeeld. In de geestelyke geboorte ontfangt hy het beeld van den tweeden Adam, Christus, Gal. 4 : 12. Myne kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus een gestalte in u kryge.

3. De natuurlyke geboorte geschied uit een ingeschapen kragt der natuur: maar de geestelyke, door de boven natuurlyke kragt, en genade des H. Geestes, daarom de vernieuwinge des H. Geestes genaamd, Tit. 3 : 5.

4. De natuurlyke geboorte brengt een sterffelyk leven voort: maar de wedergeboorte een onsterffelyk leven, 1 Petr. 1 : 3, 4.

Vrag Welk is de beweegende oorzaak van de wedergeboorte?

Antw. Alleen Gods genadige barmhertigheid, 1 Petr. 1 : 3. Die na zyn grote barmhertigheid ons heeft wedergeboren. Jac. 1 : 18. Na zynen wille heeft hij ons gebaart.

Vrag. Welk is de verdienende oorzaak?

Antw. Alleen de verdiensten van Christus, Joh. 17 : 19. Ende ik heilige my zelve voor haar, op dat zy ook geheiligt mogen zyn in de waarheid. Eph. 2 : 4, 5. God die ryk is in barmhertigheid, ook doe wy dood waren door de misdaden, heeft ons levendig gemaakt met Christo.

Vrag. Welk is 't middel der wedergeboorte?

Antw. Het woord van God, door den H. Geest levendig

gemaakt, welk daarom genaamt wordt het zaad der wedergeboorte, 1 Petr. 1 : 23. Dus zegt onze Belydenis: Wy geloven dat dit waaragtig gelove in den mensche gewrogt zynde door het gehoor des woords, ende werkinge des Heiligen Geestes, hem wederbaart, ende maakt tot eenen nieuwen mensche. Rom. 10 : 17. Zo is dan het gelove uit het gehoor: Ende het gehoor door het woord Gods. Joh. 3 : 1. De wind blaast waar henen hy wil, ende gy hoort zyn geluid; maar gy weet niet van waar hy komt, ende waar hy henen gaat. Alzo is een iegelyk die uit den Geest geboren wordt.

∴ Vrag. Geschied de wedergeboorte in alle de uitverkoornen op een en dezelve wijze?

Antw. Neen.

1. Zommige brengt God tot zijn gemeenschap met zeer grote verslagentheid en verschrikkingen van het gemoed, sware droefheid over de zonde, ontsteltenissen des wets, schrik voor de Goddelijke gramschap, de dood en verdoemenisse, enz. gepaart met een ongelooffelijke begeerte na de Goddelijke genade; gelijk waren die op den Pinksterdag bekeert wierden, Hand. 2 : 37. Ende als zij dit hoorden, wierden zy verslagen in het herte, en zeiden tot Petrum, en de andere Apostelen, wat zullen wy doen, Mannen Broeders? En de Stokbewaarder, Hand. 16 : 29, 30, die zeer bevende wierdt, en viel voor Paulus en Silas neder aan de voeten, ende zeide, lieve Heeren, wat moet ik doen, op dat ik zalig worde?

2. Andere (hoewel minder in getal) worden op een meer Evangelische wyze wedergeboren, die, door Gods troostrijke genade, in het Evangelium aan een verlegen zondaar aangeboden, Jesus met blydschap door het gelove aanneemen; zo dat 'er geen tijd is, om zo te spreken, om op de zonden met verschrikkinge te denken, maar alles in beweginge om den Heere grootheid te geven. Even als Zacheus, die Jesus met blijdschap ontfing, Luc. 19 : 9 Jesus zeide tot hem, heden is dezen huize zaligheid geschied, nademaal ook deze een zone Abrahams is. En de kamerling, die gedoopt zijnde met den Heiligen Geest, zynen weg met blydschap reisde, Hand. 8 : 39.

∴ Vrag. Gaan alle even ras door de wedergeboorte tot de dadelijke bekeeringe uit?

Antw. Neen: zommige gaan in zeer korten tijd, na dat zij het beginzel des levens van God ontfangen hebben, ja als op het zelfde moment, tot beteringe des levens, en heiligmakinge over. Zie dit in Zacheus, en veele op den Pinksterdag, Hand. 2 : 37, 41, 42. Zommige in tegendeel worden eerst na veele verwisselingen, van vreugde en droefheid, van geloof en ongelove, vallen en opstaan, hier toe over gebragt; welke ook schijnt meer de gewone weg, langs welke God zijne elendigen leid; hoewel andersints de wedergeboorte in een ogenblik geschied, dewijl tussen dood en leven, geen onderscheid kan zijn.

Vrag. Hoe heeft de mensch zig in het eerste ogenblik van zijne wedergeboorte?

Antw. Ten aanzien van de werkinge van Gods Geest in deze verandering, heeft de mensch zig alleen lydelyk, zonder dat hij daar in met God mede werkt, als zijnde dood en magteloos ten geestelijken goede. Daarom, Eph. 2 : 1. Ende u heeft hy mede levendig gemaakt, daar gy dood waart door de misdaden, ende de zonden.

Vrag. Is dan de mensch tot de wedergeboorte niet meer gestelt als een steen of te blok, dat men beweegt?

Antw. Ganschelijk niet: De mensch wordt in de wedergeboorte niet bewerkt als een steen ofte blok, want de ziele des menschen is een wezen dat werkzaam, en begaaft is met natuurlijke beginzelen van werkingen, verstand en wille, welke hem maken tot een bekwaam onderwerp van de wedergeboorte.

∴ Vrag. In wat tyd des levens wedervaart God de uitverkoorne?

Antw. God wedervaart alle uitverkoorne niet op een tyd, maar op verscheide tyden, als blykt in de gelykenisse van de Arbeiders in den wyngaard, van welke zommige ter eerster, andere ter derder, ter negender, of ter elfder uure wierden geroepen, Matth. 20 : 1—7. Dus leert ook de ondervinding: Want zommige ontfangen de genade der wedergeboorte in haare kindsheid, 't zij voor het gebruik van hun verstand, zonder middel van Gods woord, gelyk bleek in Johannes de Doper, van welken den Engel Gabriël zeide, Luk. 1 : 15. Hy zal met den

Heiligen Geest vervult worden, ook van zyns Moeders lyve aan. 't Zy in de opkomst van hun verstands gebruik, als meenigmaal gebleken is in Kinderen van vyf, zes of zeven jaren, in welke de vonken van het geestelyk leven uitflikkerden in heilige begeertens, brandende gebeedjes, tederheid van gewisse, eerbiedig spreken van Christus; en grote bekommering van God door de zonde te vertoornen; dus getuigt de Schrift, dat Timotheus van kinds af de H. Schriften geweeten heeft, die hem wys konde maken tot zaligheid, 2 Tim. 3 : 15. En dat Johannes opwies, en gesterkt werdt in den Geest, Luc. 1 : 10. Andere in haar Jongelingschap, waar op Paulus schynt te zien. 1 Cor. 6 : 10, als hy dit zegt: Dit waart gy zommige, namentlyk, hoereerders, ontugtige, die by mannen liggen, gelyk hy in 't voorgaande had opgetelt. Zommige ook wel in haar Mannelyke jaren, gelyk Abraham, de Moorman, Onesimus en de Apostelen. Eenige in hun ouderdom, of op het einde hunnes levens, hoewel der zulker getal klein is. als Manasse, 2 Chron. 33 : 12, 13. de Moordenaar, Luc. 23 : 43.

Vrag. Welk is het einde van dit genade-werk?

Antw. Het opperste einde is de betoninge van de Goddelyke deugden, die in dit genade-werk doorblinken; het onder einde, ten aanzien van de wedergeboornen, is de toebrenginge der eeuwige zaligheid. Het een en ander wordt ons duidelyk geleert, 1 Petr. 1 : 3, 4. Gelooft zy de God ende Vader onzes Heeren Jesu Christi, die na zyne grote barmhertigheid ons heeft wedergeboren, tot een leevende hope, door de opstandinge Jesu Christi uit den doden. Tot een onverderflyke, ende onbevleklyke, ende onverwelklyke erffenisse, die in de hemelen bewaart is voor u.

Vrag. Is het gelove, dat ons wederbaart, in de uitverkoorne vrugtbaar?

Antw. Ja doch: Joh. 15 : 5. Ik ben de wynstok, ende gy de ranken: Die in my blyft, ende ik in hem, die draagt veel vrugt.

Vrag. Hoe blykt dit nader?

Antw. By wyze van gevolg.

1. Uit de natuur der zake. Want dit regtvaerdigmakend gelove is van dien aart, dat het de menschen niet zal doen verkouden in een vroom en heilig leven, neen, de liefde Christi dringt ons, als die dit oordeelen, dat indien een voor allen gestorven is, dat zy allen gestorven zyn. Ende hy is voor alle gestorven, op dat de gene die leven, niet meer haar zelven leven, maar dien die voor haar gestorven ende opgewekt is, 2 Cor. 5 : 14, 15. Daar en tegen zullen de menschen, zonder dit gelove, nimmer iet doen uit liefde Gods, maar alleen uit liefde voor haar zelven, en uit vreeze van verdoemt te zullen worden. En dit is die slaafsche vreeze, welke met de liefde des geloofs niet bestaan kan; 1 Joh. 4 : 18. Daar is in de liefde geen vreeze, maar de volmaakte liefde dryft de vreeze buiten: Want de vreeze heeft geen pyne, ende die vreest is niet volmaakt in de liefde.

2. Uit het onmogelyke. Want het is onmogelyk dat dit heilig gelove ledig zy in den mensche, aangezien wy niet spreken van een ydel gelove, maar dat de Schrift noemt door de liefde werkzaam. Gal. 5 : 6. Dit gelove beweegt den mensche om hem te oeffenen in de werken die God in zyn woord geboden heeft: Tit. 3 : 8. Dit is een getrouw woord, ende deze dingen wil ik dat gy ernstelyk bevestigt, op dat de gene die aan God geloven, zorge dragen om goede werken voor te staan. 1 Petr. 2 : 4, 5. Tot welken komende, (als tot) een levenden steen, van de menschen wel verworpen, maar by God uitverkoren en dierbaar: zo wordet gy ook zelve, als levende steenen, gebouwt tot een geestelyk huis, tot een heilig Priesterdom, om geestelyke offerhanden op te offeren, die Gode aangenaam zyn door Jesum Christum. Zo blykt dan, dat een waar gelove de eigene oorspronk zy van de goede werken, die uit het gelove niet gedaan, niet meer dan zonde zyn; Rom. 14 : 23.

∴ Vrag. Wat besluit gy hier uit?

Antw. Dat onze goede werken aan 't gelove verknogt zijn, zo dat, gelyk de goede werken voortkomen uit een goed gelove, het gelove ook goed is door de werken. Hoort de Belydenis: Welke werken, als zy voortkomen uit de goeden wortel des geloofs, goed en by God aan-

genaam zyn, overmits zy allen door zyne genade geheiligt zyn. Hand. 10 : 35. Maar in allen volke, die hem vreest, ende geregtigheid werkt, is hem aangenaam. Hebr. 11 : 5, 6. Door het gelove is Enoch weg genomen geweest, op dat hy den dood niet zoude zien: Ende hy wierd niet gevonden, daarom dat hem God weg genomen hadde: want voor zyn wegneeminge heeft hy getuigenisse gehad, dat hy Gode behaagde; maar zonder gelove is 't onmogelyk Gode te behagen.

Vrag. Maar komen dan intusschen onze werken niet in reekening by God, om ons te regtvaerdigen?

Antw. Gantschelyk niet:

1. De Schrift leert ons duidelyk, dat wy alleen door 't gelove in Christum geregtvaerdigt worden, ook eer wy goede werken doen. Rom. 4 : 5. Dat den genen die niet werkt, maar gelooft in hem, die den godlozen regtvaerdigt, wordt zyn gelove gereekent tot regtvaerdigheid.

2. Een kwade boom kan geen goede vrugt voortbrengen, zo kan de verdorve natuur niet opgeven 't gene God aangenaam is, ten zy het in hem gewrogt worde; 1 Cor. 12 : 3. Niemand kan zeggen Jesum den Heere te zyn, dan door den Heiligen Geest. Matth. 12 : 33 Ofte maakt den boom goet, ende zyne vrugten goet: ofte maakt den boom kwaad, ende zyne vrugt kwaad. Want uit de vrugt wordt de boom gekent.

3. Wy zyn in God gehouden, voor de goede werken die wy doen, ende niet hy in ons: aangezien Hy 't is, die in ons werkt het willen ende volbrengen, na zyn welbehagen, Phil. 2 : 13. 't Betaamt ons dan te letten op 't gene datter geschreven staat, Luc. 17 : 10. Alzo ook gy, wanneer gy zult gedaan hebben al het gene u bevolen is, zo zegt, wy zyn onnutte dienstknegten: want wy hebben maar gedaan, het gene wy schuldig waren te doen.

Vrag. Zegt de Schrift niet duidelyk, dat God de goede werken beloont?

Antw. Ja doch: Psalm 19 : 12. In 't houden van dien is groten loon, Hebr. 11 : 6. Die tot God komt

moet geloven dat hy is, ende een Beloner is der genen die hem zoeken. Doch dit is geen loon na verdiensten, maar na genade: Want het is door zyne genade, dat hy zyne gaven kroont. 1 Cor. 15 : 10. Door de genade Gods ben ik, dat ik ben, ende zyne genade, aan my bewezen, is niet ydel geweest. Eph. 2 : 8, 9. Uit genade zyt gy zalig geworden, door het gelove, ende dat niet uit u: Het is Gods gave. Niet uit de werken, op dat niemand roeme.

∴ Vrag. Waarom dan een loon genaamt?

Antw. 1. Loon wordt gegeven volgens een contract of verbintenisse: zo kroont God de goede werken, na de belofte des Verbonds, Gen. 15 : 1. Vreest niet Abram, ik ben u een schild, uw loon zeer groot! Jes. 55 : 3. Want ik zal met u een eeuwig verbond maken, ende u geven de gewisse weldadigheden Davids.

2. De verzekering van loon, verzoet den arbeid: dus worden de vromen opgewekt tot het doen van goede werken, als zy overwegen, dat God de werken kronen zal; Psalm 19 : 12. Ook wordt uw knegt door dezelve klaarlyk vermaant; in 't houden van dien is groten loon. Hebr. 11 : 26. Agtende de versmaatheid Christi meerderen rykdom te zyn, dan de schatten van Egypten: Want hy zag op de vergeldinge des loons.

2. Loon wordt gegeven, als 't werk volbragt is: zo ook de goede werken volkomen beloont; na dit leven; 2 Tim. 4 : 8. Voorts is my weg gelegt de kroone der regtvaerdigheid, welke my de Heere, de regtvaerdige Rigter, in dien dag geven zal; Ende niet allen my, maar ook allen die zyne verschyninge lief gehad hebben.

4. Loon moet ten vollen betaalt wordden; dus worden de goede werken om Christus wille vergolden, Jes. 38 : 15. Wat zal ik spreeken? gelyk hy my heeft toegezeid, alzo heeft hy het gedaan. 2 Joh. vers 8. Ziet toe voor u zelven dat wy niet verliezen het gene wy gearbeid hebben, maar eenen vollen loon mogen ontfangen. Openb. 3 : 5. Doch gy hebt eenige weinige namen ook te Sardis, die hare kleederen niet bevlekt hebben, ende zy zullen met my wandelen in witte kleederen; overmits zy het waardig zyn.

Vrag. Wat staat ons hier dan wederom te leeren?

Antw. Al is 't, dat wy goede werken doen, dat wy daar nimmer op steunen, ofte onze zaligheid op gronden: Want

1. Wy konnen geen werk doen, of 't is besmet door ons vleesch, en ook strafwaerdig, zo dat wy een walge moeten hebben over ons zelven; Jes. 64 : 6. Doch wy alle zyn als een onreine, ende alle onze geregtigheden zyn als een wegwerpelyk kleed: Ende wy alle vallen af als een blad, ende onze misdaden voeren ons henen weg als een wind. Ps. 130 : 3. Zo gy Heere, de ongeregtigheden gade slaat: Heere wie zal bestaan?

2. Al konden wy eenige goede werken voortbrengen, zo is doch de gedagtenisse van een zonde genoeg, dat 't zelve van God zoude verworpen worden. Dat wiste Paulus, die, hoe zeer hy van God begenadigt was, nogtans hem zelve verfoeide, om dat eene, dat hy, schoon onweetende, voortyds geweest was een vervolger van de Kerk, 1 Cor. 15 : 9. Om eene ongehoorzaamheid wierd Saul verworpen, 1 Sam. 13 : 13, 14. En tot het volk van Israël zeid God: Uw kalf Samaria, heeft u verstoten! Hos. 8 : 5. Ziet deze eene zonde was genoeg, om in Gods ongenade te vervallen.

3. Het is ons ook op geenerlei wyze te raden, dat wy op onze werken steunen: Want als dan zouden wy altyd in twyffel staan, herwaarts en derwaarts dryvende, zonder eenige zekerheid, onze arme conscientien zouden altyd gekweld worden, indien zy niet steunden op de verdiensten des lydens en stervens onzes Zaligmakers. Men zou geen hope van genade konnen scheppen, maar zig tot wanhoop overgeven; met Adam zig verbergen, met Cain van God aflopen, en met Judas tot den strop vlieden. Veele van de Roomsgezinden deze ongerymtheid ziende, hebben aan de waarheid getuigenis gegeven, byzonder in hun sterven. Is niet bekent, dat Keizer Karel de V. kort voor zijn sterven, onder anderen betuigde, dat God de olie der barmhertigheid niet wilde storten, als in een vat van vertrouwen op Christi verdiensten, dat vertrouwen was zig te mistrouwen, en op zynen Heer te steunen: in tegendeel, op eige verdiensten te vertrouwen, was geen geloof, maar ongelove; God alleen kon de zonde vergeven, tegen wien wy alleen gezondigt hebben. In dit vertrouwen zou hy niet beschaamt worden.

∴ Vrag. Waar uit kan men zig verzekeren van zijne wedergeboorte?

Antw. De uitwerkzelen van de wedergeboorte, waar uit wy ons zelven konnen verzekeren, zijn

1. Geestelyke armoede, als een geestelyk niet zijn in ons zelve; Matth. 5 : 3. Zalig zyn de arme van geest.

2. Droefheid over de zonde, als smerten van de wederbaringe; 2 Cor. 7 : 10. De droefheid na God werkt eene onberouwelyke bekeeringe tot zaligheid.

3. Sterke begeerte en trek na Gods woord, als het middel van geestelyke wasdom; 1 Petr. 2 : 2. Als nieuw gebore kinderkens, zyt zeer begeerig na de redelyke en onvervalschte melk, op dat gy door dezelve meugt opwasschen; gepaart met een heilig ontzag en eerbied voor het zelve; Jes. 66 : 2. Op deze zal ik zien, op den armen en verslagen van geest, ende die voor myn woord beeft.

4. Een opregt myden en vlieden van de zonden, oorspronkelyk uit eenen afkeer en weerzin aan dezelve, als werken en vrugten van den ouden mensch; 1 Joh. 3 : 9. Een iegelyk die uit God geboren is, doet de zonden niet; want zyn zaad blyft in hem, ende hy kan niet zondigen, want hy is uit God geboren.

5. Opregte liefde tot God en zijn even naasten, Joh. 8 : 42. Indien God uwe Vader waare, zo zoudet gy my lief hebben. 1 Joh. 3 : 14. Wy weten dat wy overgegaan zyn uit de dood in het leven, dewyl wy de Broeders liefhebben. Die zynen broeder niet lief heeft blijft in de dood.

Vrag. Wie zijn in dit stuk te bestraffen?

Antw. 1. Die onder alle de middelen der genade, in den ouden staat der zonden volharden, zonder lust te tonen tot het leven der genade, even als de Joden, over welke Christus klaagde, Matth. 23 : 37. Jerusalem, Jerusalem, gy die uwe Propheten doodet, en steenigt die tot u gezonden zyn: hoe meenigmaal hebbe ik uwe kinderen willen by een vergaderen, gelykerwys een hinne hare kiekenen by een vergadert onder de vleugelen, en gy lieden hebt niet gewilt.

2. Die opentlyk het werk der wedergeboorte tegen staan, daar mede den spot dryven, en zorgeloos blyven, op den droessem hunner ongeregtigheid, Amos 6 : 1. Wee den gerusten te Zion, ende den zeekeren op den berg van Samaria!

8. Die maar een schaduwe van berouw en smerte over de zonden vertonen voor een tyd, als plagen of ziektens hen aantreffen, gelyk Achab, 1 Kon. 21 : 27. Het geschiede nu als Achab deze woorden hoorde, dat hy zyne kleederen scheurde, ende een zak om zyn vleesch leidde, ende vastede: hy lag ook neder in den zak, ende ging langzaam.

Vrag. Wat behoorden deze te bedenken?

Antw. 1. Dat zy nog geestelyk dood zijn, en dus vervreemt van God, en zijn zalige gemeenschap, zonder Christus, zonder God, en zonder hope in de waereld, Eph. 2 : 12.

2. Hoe zwaar zy zig zelven bezondigen, als blyvende onder de overvloedige aanbiedinge van genade, in een aller elendigsten staat; Rom. 2 : 4, 5. Of veragt gy den rykdom zyner goedertierentheid, ende verdraagzaamheid, ende lankmoedigheid, niet weetende dat de goedertierentheid Gods u tot bekeering leid? Maar na uwe hardigheid ende onbekeerlyk harte vergadert gy u zelve toorne als eenen schat, in den dag des toorns, ende der openbaringe van het regtvaerdig oordeel Gods.

3. Dat zy, zo onverandert blyvende, eeuwig verdoemt zullen wezen in de helle, welke is de verblyfplaats van alle onwedergeboorne, en dode zielen; Spreuk. 9 : 18. Hy weet niet, dat aldaar dode zyn, haare genoode zyn in de diepten der helle.

4. Hoe hertelyk zy derhalven hebben te staan, om bekeert, en het leven der genade in Christus deelagtig te worden; Ezech. 13 : 31, 32. Werpet van u weg alle uwe overtreedinge, waar door gy overtreeden hebt, ende maakt u een nieuw herte, ende eenen nieuwen geest: want waarom zoudt gy sterven, ô huis Israëls? Want ik hebbe geenen lust aan den dood des stervenden, spreekt de Heere Heere: daarom bekeert u ende levet.

∴ Vrag. Hoe beleeft men waerdig, en betamelyk, zyne wedergeboorte?

Antw. 1. Als men God den Vader, die ons wederbaard heeft, uit liefde als kinderen gehoorzaamt, zyn voorbeeld in ware heiligheid navolgende; 1 Petr. 1 : 17. Indien gy tot eenen Vader aanroept, den geenen die zonder aanneeminge des Persoons oordeelt na een iegelyks werk, zo wandelt in vreeze den tyd uwer inwooninge.

Matth. 5 : 48. Weest dan gy lieden volmaakt, gelyk uw Vader die in de Hemelen volmaakt is.

2. Als men het beeld van Gods Zoon, het welk men inwendig ontfangen heeft, uitdrukt en vertoont in al zijn wandel; Gal. 4 : 19. Myne Kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, tot dat Christus een gestalte in u krygt. 1 Joh. 2 : 6. Die zegt dat hy in hem blyft, die moet ook zelve alzo wandelen, gelyk hy gewandelt heeft.

3. Wanneer men na den geest, die ons tot een Leidsman geschonken wordt, zoekt te leven, met bedwinging van de begeerlykheden des vleesches; Gal. 5 : 25. Indien wy door den Geest leven, zo laat ons ook door den Geest wandelen. Rom. 8 : 1. Zo is 'er dan nu geen verdoemenisse, voor den genen die in Christo Jesu zyn, die niet na den vleesche wandelen, maar na den Geest.

4. Als men zig beyvert om in het geestelyk leven toe te nemen, door het gebruik van de middelen der genade; 1 Petr. 2 : 2, 3. Ende als nieuw geboore Kinderkens, zyt zeer begeerig na de reedelyke onvervalschte melk, op dat gy door dezelve meugt opwasschen: Indien gy anders gesmaakt hebt dat de Heere goedertieren is.

5. Wanneer men zyne Broederen, door den zelven Vader wedergeboren, tederlyk bemind; 1 Joh. 5 : 1. Een iegelyk die lief heeft den geenen die geboren heeft, die heeft ook lief den geenen die uit hem geboren is. En arbeid om anderen over te brengen tot den staat der Kinderen Gods; Luc. 22 : 32. Ende als gy eens zult bekeert zyn, zo versterkt uwe Broeders. Ps. 51 : 15. Zo zal ik de overtreders uwe wegen leeren, en de zondaars zullen zig tot u bekeeren.

6. Als men onder hertelyke verzugtingen na den Hemel verlangt, dat huis onzes Vaders, daar veele woningen zijn voor Gods Kinderen; Phil. 1 : 23. Hebbende begeerte om ontbonden te worden, en met Christo te zijn: Want dat is zeer verre het beste. 2 Cor. 5 : 4. Want ook wy, die in dezen tabernakel zyn, zugten, bewaart zynde, nademaal wy niet willen ontkleed, maar overkleed worden, op dat het sterflyke van 't leven verslonden worde.

XXV. ARTIKEL,

Van de ophouding der Ceremonie-wet, hoewel die en de Propheten nog dienstig zijn ter bevestiging van het Evangelium.

Wy gelooven dat de Ceremonien ende Figuren der wet opghehouden hebben met de comste Christi, ende dat alle schadvwen een eynde genomen hebben; also dat het gebruyck van dien, onder den Christenen wech-ghenomen moet werden, nochtans blyft ons de waerheyt ende substantie van dien in Christo Jesu, in den welcken sy hare vervullinghe hebben. Hier-en-tusschen ghebruycken wy noch de ghetuygenissen ghenomen wt de wet ende de Propheten; om ons in den Evangelio te bevestigen, ende ooc om ons leven te reguleren in aller eerbaerheyt tot Gods eere, volgende synen wille.

VRAGE.

Gezien hebbende, dat de wedergeboorne, geregtvaerdigt zynde uit den gelove, in God gehouden zyn, om goede werken te doen, wat volgt daar uit?

Antw. De eeuwig-duurentheid der Goddelyke wet, als de regel van hun doen en laten; Matth. 5 : 17, 18. Meint niet dat ik gekomen ben om de Wet ofte de Propheten te ontbinden: Ik ben niet gekomen om [die] te ontbinden, maar te vervullen. Want voorwaar zegge

ik u, tot dat de hemel ende de aarde voorby gaan, zal daar niet een jota, nog een tittel van de Wet voorby gaan, tot dat het alles zal zyn geschied.

Vrag. Men leest egter, Matth. 11 : 13. Alle de Propheten en de Wet hebben tot Joannes toe gepropheteert?

Antw. De Propheten en de Ceremonieele Wet verkondigden, dat Christus komen zoude; en Johannes verkondigde, dat de Christus gekomen was. Daar de vervullinge is, daar houd de belofte op. In dien zin worden zy gezegt niet verder te propheteren. Nogtans blyven zy in andere opzigten. Doch dit is 't geene wy in dezen Artikel nader zullen zien.

Vrag. Wat is de inhoud van de Artikel?

Ant. Zy vertoont ons de ophouding der Ceremonieele Wet onder het Nieuwe Testament, hoewel die en de Propheten nog dienstig zyn ter bevestiginge van het Evangelium.

∴ Vrag. In hoe veel deelen wordt dezelve verdeelt?

Antw. In twee. Zy leert ons, En dat niet de gantsche Wet, maar wel een deel daar van vernietigt is, En dat het ander daar van nog overig is tot een goed gebruik.

I. Ten aanzien van het geene dat vernietigt is, in deezer voegen:

A. Hoe verre het afgedaan is. Wy geloven dat de Ceremonien ende Figuren der Wet opgehouden hebben met de komste Christi, ende dat alle schaduwen een einde genomen hebben: alzo dat het gebruik van dien onder den Christenen weg genomen moet werden.

B. Hoe verre niet afgedaan. Nogtans blyft ons de waarheid ende substantie van dien in Christo Jesu, in den welken zy hare vervullinge hebben.

II. Ten opzigte van het geen dat 'er nog overig is tot een goed gebruik, wordt ons aangewezen, hoe wy 't zelve gebruiken.

A. En als een waarheid, ter bevestiging van het Evangelium. Hier-en-tusschen gebruiken wy nog de getuigenissen, genomen uit de Wet en de Propheten; om ons in den Evangelio te bevestigen.

B. En als een gewisse reegel van Godzaligheid. Ende

ook om ons leven te reguleren in alle eerbaarheid tot Gods eere, volgende zynen wille.

∴ Vrag. Wat beteekent het woord Wet?

Antw. In onze taale komt Wet van Weeten, om dat alle verpligting van een yder moet gekent worden. De Hebreen noemenze תורה eene onderwyzinge ofte wegwyzinge. De Grieken Νόμος, eene bestieringe En in 't Latyn heeft men 't woord Lex, dat eene afleezinge, of verbinteniise beduid.

∴ Vrag. Hoe word het woord Wet gebrnikt?

Antw. Zomtyds wordt 'er door verstaan de gantsche H. Schriftuur, Psalm 1 : 2. Zomtyds de Boeken des Oude Testaments, Joh. 10 : 34. Zomtyds de vyf Boeken van Moses, onderscheiden van de Psalmen, Luc. 24 : 44. Zomtyds het Verbond der Werken, Rom. 6 : 14. Zomtyds de Leere des Evangeliums, Jes. 2 : 3. en Rom. 3 : 27. Zomtyds bepaaldelyk een Wet, 't zy der Schaduwen, Hebr. 10 : 1, 't zy der Burgerstant, Joh. 19 : 7, 't zy der Zeden, Luc. 10 : 26. Matth. 22 : 36, 38. Dit onderscheid in 't oog gehouden zijnde, geeft veel ligt aan verscheide plaatzen van Gods woord.

Vrag. Hoe wordt Gods Wet gevoeglyk aangemerkt?

Antw. Of als stellig en willekeurig, voor zo ver die alleen vloeid uit het welbehagen Gods, en voor eenen zeekeren tyd duurt, hoedanig onder het O. Testament de Burgerlyke, en schaduwagtige wetten geweest zijn : of natuurlyk, als die gegrond is in de natuur van God, of den mensche altyd en overal verpligt, hoedanig de Zeedelyke Wet der tien Geboden is.

Vrag. Wat noemt gy de Wet der Politie, ofte de Burgerlyke Wet?

Antw. Dat gedeelte der Goddelyke Wet, volgens welke het Gemeenebest van Israël, in vrede en oorlog, door Gods bevel moest werden bestuurt.

Vrag. Oeffende de Heere zyn gezag over Israël in 't Burgerlyke?

Antw. Op een' byzondere wyze. Waarom Gideon tot

Israël zeide, Ik zal over u niet heerschen, ook zal myn zoon over u niet heerschen: De HEERE zal over u heerschen! Ook gaf God dit zelf te kennen, als hy tot Samuel zeide, 1 Sam. 8 : 7. Hoort na de stemme des volks, in alles dat zy tot u zeggen zullen, want zy hebben u niet verworpen, maar zy hebben my verworpen, dat ik geen Koning over haar zal zyn.

Vrag. Wat behelsde deze Wet?

Antw. Geboden, welke 1. den Overheden leerden, hoe zy zig moesten gedragen in de bestieringe van het Gemeenebest. 2. Den Onderdanen, hoe zy zig omtrent de Overheeden en Rigters moesten houden, in zaken van geschil. 3. Mitsgaders aan het gantsche Joodsche Volk, hoe zy zig hadden te houden onder malkanderen, met uitsluiting van die, welke als vreemdelingen onder hun waaren.

Vrag. Wat al meer?

Antw. De uitvoeringe der uiterlyke straffen, welke God op de overtredinge zijner geboden hadde bedreigt, Hebr. 10 : 28. Als iemand de wet van Moses heeft te niete gedaan, die sterft zonder barmhertigheid, onder twee of drie getuigen.

Vrag. Tot wat einde gaf God deze Wet aan Israël?

Antw. De Heere deed zulks:

1. Om het Joodsche gemeenebest in een goede order te houden, welk order betamelyk was der Gods regeeringe.

2. Om de Joden daar door te meer af te zonderen van de zeden en gewoontens van andere volkeren.

3. Om de Wet der Zeden dus veilig te beschutten tegen veragting, of overtreeding der zelve.

Vrag. Zyn wy ook aan deze Burgerlyke Wet verbonden onder het Nieuwe Testament?

Antw. Zedert de afschaffing van Israëls Burgerstant heeft die wet geen plaats meer; alz aangemerkt in hare gemeene en zedelijke gronden. Nadien zy voor 't overige

ten eenemaal geschikt was na die tyd, landstreeke en byzondere gesteltheid van het Joodsche volk.

Vrag. Welk was de Ceremonieele wet, ofte de wet der Plegtigheden?

Antw. Die wet, welke God aan Israël heeft voorgeschreven, behelzende heilige plegtigheden, van een verborge beduidenisse, ziende op de genade van Christus, onder het Nieuwe Testament.

Vrag. Hoe anders genaamt?

Antw. De Wet der geboden, in Inzettingen bestaande, Eph. 2 : 15. De eerste beginzelen der Waereld, Col. 2 : 8. De Wet des vleeschelyken gebods, Hebr. 7 : 16. Een afbeelding van den tegenwoordigen tyd, in welken gaven ende slagtofferen geoffert wierden, die den geenen, die den dienst pleegden, niet konden heiligen na de conscientie: bestaande alleen in spyzen ende dranken, ende verscheide wassingen, ende regtvaerdigmakingen des vleesches, tot op den tyd der verbeetering opgerigt.

Vrag. Tot hoe veel hoofdzaken, kond gy de geboden van deeze Wet brengen?

Antw. Of tot geboden, die het gemeene leeven der Israëliten aangaan. Of die den openbaaren Godsdienst betreffen. Andere zeggen, tot Geboden, die zien 1. op heilige Personen; 2. heilige Zaken; 3. heilige Plaatsen; 4. heilige Tyden.

∴ Vrag. Welke waren de heilige Personen?

Antw. 1. De Hogepriester, alzo genoemt, om dat hy was het hoofd, van, en boven alle de Priesters, van wiens ampt, en aanstellinge wy lezen, Exod. 28 Lev. 8. Num. 16. enz.

2. De mindere Priesters, of Priesters der tweede ordeninge: 2 Kon. 23 : 4. welke de dingen, die by God, en menschen te doen waren, dagelyks verrigteden, door het uitleggen der wet, offeren, voorbidden, en zeegenen van het volk, enz. Men leest breedvoerig van derzelver ampt, en aanstellinge, Exod. 29. Lev. 10. Num. 19.

3. De Leviten, die in plaats van de eerstgeboorne,

de Priesteren in den dienst des Heiligdoms altyd behulpzaam waaren. Deeze zyn verdeelt geweest in drie byzondere ordens, Gersoniten, Kahathiten, en Merariten; na de drie zonen van Levi, Gerson, Kahath, en Merari.

a. Ten tyde van Moses was haar werk dus verdeelt, dat de Gersoniten de behangzels, en bedekzels des Tabernakels wegnaamen. De Kahathiten waren de voornaamste dingen des Heiligdoms aanbevolen. En het houtwerk, met de overige instrumenten, stont ten laste der Merariten; zie Num. 3.

b. Ten tyde van David heeft de Koning hunne ampten verandert, stellende zommige tot Opzienders over de schatten des Tempels; andere om te zyn Ampt-lieden en Regters. Eenige tot Poortiers, en een vierde gedeelte tot Zangers, welke laatste weder verdeelt waren in vierentwintig Ryen, of Ordens. Zie hier van 1 Chron. 25, 26, 27.

4. De Nethinieën. Deze waren geen Leviten, of Israëliten, maar Gibeoniten van geboorte, welke Josua om het verbond, dat hy met hun aanging, niet heeft willen uitroeijen, maar tot slaven van het Heiligdom hadde gemaakt, doende het allerslegste werk, terwyl zy waaren, om brandhout en water aan te brengen. Jos. 9 : 27. Esr. 2 : 43.

5. De Nazireërs, die hun, of voor een gezet getal van dagen, of voor al hun leven, tot Gods dienst afgezondert hadden, van dewelke wy omstandig berigt vinden, Num. 6.

6. Voeg 'er by de Propheten, die de Joodsche Kerk bedienden met hunne Voorzeggingen, en gegronde verklaringen der Goddelyke Wet.

∴ Vrag. Welke waren de heilige zaken?

Antw. Deze waren

1. De Sacramenten, Eerstelingen, Tienden, Beloften, Offerhanden, die ten aanzien van haar stoffe, gedaante, tyd, en einde, zeer verscheiden waaren.

2. Voeg 'er by de heilige dingen des waereldlyken Heiligdoms, als

a. In 't Voorhof, den Brandoffer-altaar, de Reuk-altaar, en het kopere Wasch-vat.

b. In het Heilige, de Tafelen met de Toonbroden, de goude Kandelaar met zeven lampen, en de goude Reukaltaar.

c. In het Heilige der Heilige, het Wierookvat, de Arke

des Verbonds, van cederen hout, met goud overtogen, de Roede Aärons, de goude Kruike met Manna, altemaal ziende op Christus, en zyn Kerke.

∴ Welke waren de heilige plaatzen?

Antw. De Tabernakel van Moses, en de Tempel Salomons, beiden gestigt na Gods bevel, en afteekening, ter waarneming van den statelyken Godsdienst, ter eere Gods, en vertroostinge Israëls.

∴ Vrag. Welke waren de heilige tyden?

Antw. 1. De Ochtent van ieder dag, benevens de twee Avonden, waar in de Joden haare gezette offerhanden moesten opbrengen.

2. Elk zevende dag der weeke, geschikt alleen tot ruste van alle slaafagtig werk; en gezette waarneeming van den Godsdienst.

3. Elk eerste dag der nieuwe maand, waar op elk Israëlyt zig van alle dienstwerk moest onthouden, en statelyk voor Gods aangezigte verschynen met offerhande en dankzegginge.

4. Alle Jaartyden, dewelke waren of meerdere, of mindere.

a. De meerdere waren,

1. Het Paaschfeest, 't welk begon op den veertienden dag der eerste maand, Nizan, die ten deele met de maanden Maert, en April overeen komt, en eindigd op den eenentwintigste der zelver maand, waarin in een Lam geslagt, gebraden, en met bittere zausen bij elke familie, moest gegeeten worden, ter gedagtenisse van Gods bijzondere bewaring in, en hunne verlossinge uit Egipten, tot voorbeeld van de verlossinge, die door den Messias geschieden zoude. Men leeze Exod. 12.

2. Het Pinxterfeest, dat op den vyftigsten dag na Pascha gehouden wierdt, daar van πεντηκοστὴ, Penteekostee genaamd, dat is de vyftigste, te weten dag, en bij ons Pixteren, Handl. 2 : 1. Anders genoemt het Feest der weeken, alzo het zeven weeken na Paasdag geviert wierdt. Ook wel het Feest des Oogstes. Exod. 23 : 16. Den dag der Eerstelingen, Num. 28 : 26. En der Eerstelingen van den tarwenoogst, Exod. 34 : 22. Op welken tijd, de Wet op Sinai zo statelijk gegeeven was. Als dan mogt Israël geen dienstwerk doen, maar moest dit feest met vreugde en blijdschap vieren, tot getuigenis

van de zonderlinge weldaden, die zij van God ontfangen hadden. Zie Leviticus 23.

3. Het Feest der Loofhutten, dat gevierd wierdt in de omkeering, of het einde van 't jaar, als 't oude jaar eindigde, en het nieuwe begon, Exod. 34 : 22. te weten, in de zevende maand, welke wij September noemen, en de Hebreën Tisri. Deze maand was wel van ouds de eerste maand in het burgerlyk jaar der Joden; maar in het heilige jaar, en na de order der feest-dagen, volgens Gods instellinge, de seevende, en bijna geheel heilig, van wegen de verscheide feesten, die in deeze maand kwamen. Ook was zij allerbest bekwaam, vermits dan alle de vrugten des velds ingesamelt waaren. Op den vijftienden van den zevenden maand begon dit feest en duurde zeven dagen lang. Israël woonde in dien tijd in hunne hutten, of tenten, gemaakt van groene takken, met allerlei heilige vroolijkheid, tot een gedagtenis van haar omswerven in de woestijne, dankende God voor zijne weldadigheid. Men zie de instellinge van dit feest, met al zijne omstandigheden, Lev. 23 : 34—44. Num. 26 : 12. en Deut. 16 : 13—15.

b. De mindere feesten waren

1. Het feest der trompetten, ofte des geklanks, dus genoemt, om dat het door een heilige t'zamenroepinge, met de basuinen, en bijzondere offerhanden gehouden wierdt. De tijd was op den eersten der zevende maand, Tisri, die de zevende van het heilige, doch de eerste van het burgerlyk jaar was, en alzo hun Nieuwjaars-dag. Zie Lev. 23 : 24. en Num. 29 : 16. Dit Trompetten-geklank, zal vermoedelijk gedient hebben om dezen Nieuwjaars-dag te opmerkelijker te maken, vermits dan alle hare handelinge en contracten begonnen. Ook wierden haare Sabbath-jaren, en Jubel-jaaren daar af gereekent.

2. Het feest der Verzoeninge, als de Hooge-priester statelyk voor het volk tot God naderde; dat inviel op den tienden der zelver maand, Tisri, waar van men breeder leezen kan, Lev. 16 : 34. en 33 : 27—32.

3. Voeg 'er by de twee byzondere Sabbatthen; d' eene, die alle zeven jaaren moest gehouden worden, wanneer het gantsche land moest rusten, geen schulden van de verarmde onder de Jooden mogten ingevorderd, en de knegten vry gelaten worden. Zie Exod. 33 : 10, 11.

Lev. 25 : 24. en Deut. 15 : 12, 13. De andere, die kwam na zevenmaal zeven jaaren, zijnde negen en veertig jaaren, bekent onder dat plegtig Jubel-jaar der Jooden, waar van breedvoerig berigt te vinden is, Lev. 25 : 8—16.

∴ Vrag. Wanneer is de Ceremonieele wet ingestelt?

Antw. God heeft deze wet zijnen volke trapswyze bekent gemaakt.

1. De beginzelen vinden wy na de moeder-belofte, in 't Paradys; wanneer God aan Adam en Eva vellen maakte, en hen die aantoog, Gen. 3 : 21. Habel nevens Kain, ten einde der dagen, Gode offer bragt, en wel van de Eerstgeboorne zyner schaapen, en haar vet, 't welk God aangenaam was, Gen. 4 : 3, 4. Het onderscheid tusschen rein en onrein vee, dat van Noach in agt genomen wierdt, Gen. 7 : 2. Ja zelf dat hy na zijn uittogt uit de arke, den Heere een altaar bouwde, waar op hy rein vee, en gevogelte ten brand offer offerde, welkers lieffelyke reuk Gode aangenaam was, Gen. 8 : 20, 21.

2. De voortgang daar van ten tyde van Abraham, zonderling als God hem begenadigde met de besnydenisse, tot een zeegel des verbonds, voor hem, en zynen zade, Gen. 17 : 7, 10, 11. Ende ik zal myn verbond oprigten tusschen my ende tusschen u, ende tusschen uwen zade na u, in hare geslagten, tot een eeuwig verbond, om u te zyn tot eenen God, ende uwen zade na u. Dit is myn verbond, dat gy lieden houden zult tusschen my ende tusschen u, ende tusschen uwen zade na u: dat al wat mannelyk is, u besneden worde. Ende gy zult het vleesch uwer voorhuid besnyden: ende dat zal tot een teeken zyn des verbonds tusschen my ende tusschen u.

3. De voltrekking of volmaaking is geschied door Mozes, in, en kort na den uittogt van Israël uit Egipten, op Goddelyk bevel. Hier van, Joh. 1 : 17. De wet is door Mosem gegeven. Cap. 7 : 22. Daarom heeft Moses u-lieden de besnydenisse gegeven, (niet dat zy uit Moses is, maar uit de Vaderen). Handel. 15 : 5.

Vrag. Om welke reedenen heeft God aan Israël die wet van plegtigheden gegeeven?

Antw. 1. Min voornaam diende deze wet

a. Tot een vertoog van Gods hoogste magt over Israël, die doet al wat hem behaagt. Ps. 115 : 3.

b. Om Israël te onderscheiden van de Heidensche volkeren; daarom noemt Paulus die wet een middelmuur des afscheidzels, Eph. 2 : 14.

c. Om 't Joodsche volk in bedwang te houden, en af te trekken van de afgodery der Heidenen, waar toe zy van natuure zeer geneegen waren. Daarom staat 'er Gal. 3 : 23. Doch eer het gelove kwam, waren wy onder de wet in bewaring gestelt, en zyn besloten geweest tot op het gelove dat geopenbaart zoude worden. Gal. 4 : 1—3.

2. Meer voornaam diende deze wet

a. Om Israël de zonden te leeren kennen in haar aart, en hoe noodzakelyk de verzoeninge van zonden zy. Daarom word die wet genaamt, Col. 2 : 14. een Handschrift der zonde, dat tegen de Jooden was, in inzettingen bestaande.

b. Om daar door geleid te worden tot den Messias, die de verzoeninge van zonden heeft te weegen gebragt. Rom. 10 : 4. Want het einde der wet is Christus, tot regtvaerdigheid een iegelyk die gelooft, Col. 2 : 17. Welke zyn een schaduwe der toekomende dingen, maar het lighaam is Christi.

c. Op dat zy in deze wet eenigzints zouden vinden afgeschaduwt den waaren dienst van God, zo als die in regte Godsvrugt moet worden betragt. Want die is niet een Joode, die het in 't openbaar is; noch die is niet de besnydenis, die het in 't openbaar en 't vleesch is. Maar die is een Joode, die het in 't verborgen is, en de besnydenis des harten, in den geest, niet in de letter [is de besnydenisse]. Wiens lof niet is uit de menschen, maar uit God.

Vrag. Zyn wy onder het Nieuwe Testament nog gehouden aan de onderhouding der Ceremonieele wet?

Antw. Neen. Wy geloven dat de Ceremonien, ende figuren der wet opgehouden hebben met de komste Christi, ende dat alle schaduwen een einde genomen hebben, alzo dat het gebruik van dien onder den Christenen weg genomen moet worden, Gal. 3 : 24. Zo dan de wet, is onze Tugtmeester geweest tot Christum, op dat wy uit den gelove zouden geregtvaerdigt worden.

Gal. 5 : 1. Staat dan in de vryheid, met welke ons Christus vry gemaakt heeft, en word niet wederom met het jok der dienstbaarheid bevangen.

Vrag. Hoe blykt dit verder?

Antw. 1. Uit de Propheeten, die de afschaffing der Ceremonien hebben voorspelt: Jes. 19 : 19. Te dien dage zal de Heere eenen altaar hebben in 't midden van Egiptenland, ende een opgeregt teeken aan haare landpale voor den Heere. Jerem. 3 : 16. Ende het zal geschieden, wanneer gy vermenigvuldigt, ende vrugtbaar zult geworden zyn in den lande, in die dagen, spreekt de Heere, en zullen zy niet meer zeggen, de arke des verbonds des Heeren, ook zal zy in het harte niet opkomen. Ende zy zullen aan haar niet gedenken, ende haar niet bezoeken, ende zy zal niet weder gemaakt worden. Dan. 9 : 27. Ende in de helft der weeke, zal hy het slagtoffer, ende het spys-offer doen ophouden.

∴ Vrag. Hoe al verder?

Antw. 2. Uit den aart der plegtigheden. Zy waren

a. Gebrekkige eerste beginzelen der waereld, dog tot de tyd der verbeeteringe; wanneer zy zouden eindigen: Hebr. 8 : 13. Als hy zegt, een nieuw verbond, zo heeft hy het eerste oud gemaakt: Hebr. 9 : 8—10. Zo lange de eerste tabernakel nog stant hadde. Welk was een afbeeldinge voor dien tegenwoordigen tyd, in welken gaven ende slagt-offeren geoffert wierden, die den genen, die den dienst pleegden, niet konden heiligen na de conscientie: [bestaande] alleen in spyzen, ende dranken en verscheidene wasschingen, ende regtvaerdigmakingen des vleesches tot op den tyd der verbeeteringe opgelegt.

b. Zy waren de Kerk opgelegt in haare kindsheid, wanneer de Kerk nog stont onder Voogden en Verzorgers, en die derhalven van geen gebruik onder de Christenen zyn, als in den mannelyken staat der Kerke, Gal. 4 : 3—5. Alzo wy ook, doe wy kinderen waren zo waren wy dienstbaar gemaakt onder de eerste beginzelen der waereld. Maar wanneer de volheid des tyds gekomen is, heeft God zyne Zoone uitgezonden, geworden uit een

Vrouw, geworden onder de wet. Op dat hy de gene die onder de Wet waren, verlossen zoude.

c. Zy waren schaduwen, voor een tyd, die wyken moesten, als het lighaam in den vleesche verscheen, Col. 2 : 16, 17. Dat u, dan niemand oordeele in spys ofte in drank, ofte in 't stuk des feestdags, ofte des nieuwe maans, ofte der Sabbatthen, welke zyn een schaduwe der toekomende dingen, maar het lighaam is Christi.

d. Zy zyn geweest een middel-muur des afscheidsels tusschen Jooden en Heidenen, die onder het Nieuwe Testament geen stant konde grypen, Eph. 2 : 14, 15. Want hy is onze vrede, die deze beide een gemaakt heeft, ende den middel-muur des afscheidzels gebroken hebbende, heeft hy de vyandschap in zyn vleesch te niete gemaakt, [namelyk] de wet der geboden in inzettingen bestaande, op dat hy die twee zoude in hem zelven tot eenen nieuwen mensche scheppen, vrede makende.

e. Zy waren vast gemaakt aan Jerusalem, en den Tempel, buiten welken Gode geen offerhanden mogten worden toegebragt; daar de dienst van God onder het Nieuwe Testament aan geen stad of plaats bepaalt is. Jes. 19 : 21. En de Heere zal den Egyptenaren bekent worden, ende de Egyptenaars zullen den Heere kennen ten dien dage: Ende zy zullen hem dienen met slagtoffer ende spys-offer: Ende zy zullen den Heere een gelofte beloven, ende betalen. Joh. 4 : 21. Jesus zeide tot haar, Vrouwe gelooft my, de uure komt, wanneer dat gy lieden nog op dezen berg, nog te Jeruzalem, den Vader zult aanbidden.

f. 't Priesterdom was het voorregt van de Stamme Levi, dog onder het N. Testament zouden Jooden en Heidenen, het Priesterdom des Allerhoogsten zyn. Jes. 66 : 21, 22. Ende ook zal ik uit dezelve eenige tot Priesters, ende tot Leviten nemen, zeit de Heere. Want gelyk als dien nieuwen hemel, ende die nieuwe aarde, die ik maken zal voor myn aangezigte zullen staan, spreekt de Heere, zo zal ook u-lieder zaad ende u-lieder naame staan. 1 Petr. 2 : 5. Zo wordt gy ook zelve, als leevende steenen, gebouwt tot een geestelyk huis, tot een heilig Priesterdom, om geestelyke offerhanden op te offeren, die Gode aangenaam zyn door Jesum Christum.

Vrag. Waar door is die wet te niete gedaan?

Antw. Door Christi voldoeninge aan het kruis. Col. 2 : 14, 15. Uitgewischt hebbende het handschrift, dat tegen ons was, in inzettingen bestaande, 't welk zegge ik, eeniger wyze tegen ons was, en heeft dat zelve uit het midden weg genomen, het zelve aan 't kruis genagelt hebbende. En de overheden ende Magten uitgetogen hebbende, heeft hy die in 't openbaar ten toon gestelt, ende heeft door 't zelve over haar getriumpheert.

Vrag. Hoe is die afschaffing geschied?

Antw. By trappen, en in verscheide tyden.

1. Voor de komste Christi was die wet in volle levenskragt, als wanneer derzelver onderhouding liefelyk en troostryk was voor Gods kinderen. Psalm 27 : 4. Een ding heb ik van den Heere begeert, dat zal ik zoeken: dat ik alle de dagen myns levens mogte wonen in het huis des Heeren, om de lieffelykheden des Heeren te aanschouwen, ende te onderzoeken in zynen tempel.

2. Geduurende het leeven en de predikinge van Christus op aarde, is die wet swak en kragteloos geworden.

3. Met Christus dood is zy gestorven, en heeft haar verbindend gezag op den mensch verlooren. 1 Cor. 7 : 19. De besnydenisse is niets, en de voorhuit is niets, maar de onderwerpinge der geboden. Col. 3 : 3. Want gy zyt gestorven, ende uw leven is met Christus verborgen in Gode.

4. Zedert de verwoesting van Jerusalem, zynde daar door de Christelyke vryheid bevestigt, is zy stinkend en doodelyk geworden, voor hen, die ze willen betragten. Gal. 5 : 4. Christus is u ydel geworden, die door de wet geregtvaerdigt [wilt] worden, gy zyt van de genade vervallen.

Vrag. Is dan de Cerimonieele wet geheel buiten gebruikt gestelt, onder het N. Testament?

Antw. Hoewel het gebruik van dien onder den Christenen moet worden weggenomen, nogtans blyft ons de waarheid, en de substantie van dien in Christo

Jesu, in den welken zy haare vervullinge hebben. Luc. 16 : 16. De Wet, en de Propheeten zyn tot op Joannem: van dier tyd af wordt het Koninkryke Gods verkondigt, ende een ygelyk doet geweld op 't zelve.

∴ Vrag. Verschilt die wet van de wet der zeden?

Antw. Ja doch: De Cerimonie-wet raakt alleen de Jooden: maar die der zeden stelt de pligten voor van Jooden en Heidenen. 2. De wet der schaduwen hield stand tot op de tyden der verbeeteringe: maar die der zeden regeert door alle tyden. 3. De cerimonieele wet zag meer op de reinigmakinge des lighaams: maar die der zeden, eischt de reinigmakinge van lighaam en geest. 4. De cerimonieele wet, was Israël medegedeelt, na Gods afteekening op den berg Sinai: maar die der zeden is alle menschen van natuure bekent. 5. De wet der zeden belooft het leeven, voor die de geboden doen: maar de cerimonieele wet wyst Christus aan, voor hen die de wet der zeden niet konnen voldoen.

Vrag. Wat is de wet der zeden?

Antw. De wet der liefde, begreepen in de tien geboden, en by uitbreiding, in het gantsche woord van God, daarom de wet des Heeren genaamt, Psalm 19 : 8.

Vrag. Zijn wy dan schuldig, onder het N. Testament, gebruik te maken van de getuigenissen, genoomen uit de Wet en de Propheten?

Antw. Ja doch:

1. De Boeken des Oude Testaments zijn zo wel van God en Goddelyk, als de Schriften van het Nieuwe Testament. 2 Tim. 3 : 16. Alle de Schrift is van God ingegeeven, ende is nuttig tot leeringe, tot wederlegginge, tot verbeeteringe, tot onderwyzinge die in de regtvaerdigheid is.

2. Wy worden vermaant om de Boeken des Oude Tetaments te onderzoeken, om 'er het leeven in te vinden. Joh. 5 : 39. Onderzoekt de schriften: want gy meint in

dezelve het eeuwige leeven te hebben: Ende die zyn 't die van my getuigen. Luc. 16 : 22. Zy hebben Mosem, en de Propheten, dat zy die hooren.

Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 3. De Kerk van 't Nieuwe Testament is gebouwd op de Schriften, zo wel van het Oude als van het Nieuwe Testament. Eph. 2 : 20. Gebouwd op het fondament der Apostelen ende Propheten, waar van Jesus Christus is de uiterste hoeksteen.

4. Zy worden gepreezen, die gebruik hebben gemaakt van de Schriften des Oude Testaments. 2 Petr. 1 : 19, 20. Ende wy hebben het Prophetische woord, dat zeer vast is: Ende gy doet wel dat gy daar op agt hebt, als een ligt schynende in een duistere plaatze, tot dat de dag aanligtte, en de morgensterre opga in uwe herten.

∴ Vrag. Tot wat einde moeten zy van ons geleezen worden?

Antw. 1. Om ons in den Evangelio te bevestigen, dat alles wat van Christus gezegd is: duidelyk is vervult. 2 Cor. 1 :20. Want zo veele beloften Gods, als 'er zyn, die zyn in hem Ja, ende zyn in hem Amen, Gode tot heerlykheid door ons.

2. Om ons leven daar na te reguleeren, in alle eerbaarheid, tot Godes eere, volgende zyne wille. Jes. 8 : 20. Tot de wet ende tot het getuigenisse, zo zy niet spreeken na deze woorden, het zal zyn datze geenen dageraad zullen hebben. 2 Cor. 7 : 1. Dewyl wy dan deze beloften hebben, geliefde, laat ons ons zelven reinigen van alle besmettingen des vleesches ende des geests, voleindigende de heiligmakinge in de vreeze Gods.

3. Om onze harten te vertroosten, onder de wederwaerdigheden, met de hoope des eeuwigen leevens. Rom. 15 : 4. Want al wat te vooren geschreven is, dat is tot onzer leeringe te vooren geschreeven: Op dat wy door lydzaamheid ende vertroostinge der Schriften hoope hebben zouden. Gal. 6 : 16. Ende zo veele als 'er na dezen regel zullen wandelen, over dezelve zal zyn vreede en barmhertigheid, ende over het Israël Gods.

XXVI. ARTIKEL.

Van Christus, als de eenige Middelaar en Voorspraak by den Vader voor ons.

Wy ghelooven dat wy gheenen toeganck hebben tot God, als alleen door den eenigen Middelaer ende Voorspraeck Jesum Christem den rechtveerdighen: dewelcke hierom mensche geworden is, ver-eenighende t'samen de Goddelicke ende de menschelicke nature; op dat wy menschen eenen toeganck souden hebben tot de Goddelicke Majesteyt, andersins ware ons den toeganck gesloten. Maer desen Middelaer, die de Vader ons heeft gegheven tusschen hem ende ons, en moet ons door syn grootheyt niet verschricken, om ons een ander, nae ons goet duncken, te doen soecken. Want daer en is niemant, noch in den Hemel, noch op der aerden, onder de schepselen, die ons liever heeft dan Jesus Christus. Dewelcke hoewel hy in de gedaente Gods was, nochtans hem selven vernieticht heeft, aen-nemende de gedaente eenes menschen, ende eenes knechts voor ons, ende is in alles synen broederen gelyck geworden. Indien wy nu eenen anderen Middelaer soecken moesten, die ons goet-gunstich ware; wien souden wy connen vinden, die ons meer beminde, dan hy die syn leven voor ons gelaten heeft, ooc doe wy syn vyanden waren? Ende so wy eenen soecken die macht ende aensien heeft; wie isser die des so vele heeft als de gene die geseten is ter rechter-hant syns Vaders, ende die alle macht heeft in den Hemel ende op der aerden? Ende wie sal eer verhoort werden,

als de eygen wel-beminde Sone Godts? So is dan alleen door een mistrouwen dit gebruyck ingevoert, dat men de heyligen onteert, in de plaetse van die te eeren; doende 't gene sy noyt ghedaen noch begeert en hebben, maer hebbent volstandelick, ende volgende hare schuldige plicht verworpen; als blyckt wt haren schriften. Ende hier en moet men niet voortbrenghen, dat wyt niet weerdich en zyn; want het heeft hier de meeninghe niet, dat wy onse ghebeden op onse weerdicheyt souden voordraghen, maer alleen op de uytnementheyt ende weerdicheyt onses Heeren Jesu Christi, wiens rechtveerdicheydt de onse is door 't geloove. Daerom de Apostel, willende dese sotte vreese, ofte veel meer, dat mis-vertrouwen van ons nemen; seght ons, dat Jesus Christus synen Broederen in alles gelyc geworden is, op dat hy ware een hooge Priester, barmhertich ende getrouwe, om de sonden des volcks te reynigen: want daer door dat hy selve, versocht zynde, geleden heeft; kan hy, den genen die versocht werden, te hulpe comen. Ende daer na, om ons noch meer moets te geven, om tot hem gaen, seght hy: Dewyle wy dan eenen grooten Over-priester hebben Jesum den Sone Gods, die door de Hemelen inghegaen is; laet ons dese belydenisse vast houden, want wy en hebben geenen Over-priester die niet en soude konnen medelyden hebben met onse cranckheden: maer die in allen dingen na de gelycheyt heeft versocht geweest, sonder sonde. Daerom laet ons toegaen met vrymoedicheyt tot den throon der genade, op dat wij barmhertieheyt cryghen ende genade vinden in den tydt der hulpe: de selve Apostel seght, dat wy vryheyt hebben tot den inganck des Heylichdoms door het bloet Jesu, laet ons dan gaen, segt hy, met vrymoedicheyt des geloofs, enz. Item, Christus heeft een eeuwich Priesterdom, waer door hyse ten vollen can salich maken, die door hem tot Godt gaen, altyt levende, om voor hen te bidden.

Wat gebreeckter meer, dewyle Christus selve dese wt-sprake doet? Ick ben de wegh, ende de wareheyt, ende het leven: niemant en comt tot den Vader dan door my. Waer toe souden wy eenen anderen Advocaet soecken: aenghesien het God belieft heeft ons synen Sone tot eenen Advocaet te geven? Laet ons hem niet verlaten om eenen anderen te nemen: ofte veel meer, eenen anderen soecken, sonder hem ymmermeer te vinden, want als God hem ons gegeven heeft, so wiste hy wel dat wy sondaers waren. Daerom achtervolghende het bevel Christi, so roepen wy den Hemelschen Vader aen door Christum onsen eenigen Middelaer; gelyc wy int gebedt des Heeren geleert zyn: versekert zynde, dat al wat wy den Vader in synen naem bidden sullen, ons sal gegeven werden.

VRAGE

Konnen de geloovige, door zig zelven, haar leeven reegelen na de Wet?

Antw. Neen, de Heere moet hen daar toe bekwaam maken, door zijnen Geest. Ezech. 36 : 27. Ende ik zal mynen Geest geven in 't binnenste van u: Ende ik zal maken dat gy in myne inzettingen zult wandelen, ende myne regten zult bewaren en doen. 1 Cor. 12 : 3. Ende niemand kan zeggen Jesum den Heere te zyn, dan door den Heiligen Geest.

Vrag. Wanneer maakt God zyn volk daar toe bekwaam?

Antw. Als ze hem met hartelyk zugten zonder ophouden daar om bidden. Ezech. 36 : 37. Daar en boven, zal ik hierom van den huize Israëls verzogt worden, dat ik het hen doe. Psalm 119 : 4, 5. Heere gy hebt geboden, dat men uwe beveelen zeer bewaaren zal.

Och dat myne weegen gerigtet werden, om uwe inzettingen te bewaaren!

Vrag. Door wien hebben wy den toegang in het gebed tot God?

Antw. Door den eenigen Middelaar en Voorspraak, Jesus Christus Eph. 3 : 12. In den welken wy hebben de vrymoedigheid, en den toegang met vertrouwen, door het gelove aan hem. Dit is het, 't geene in dezen Artikel staat te zien.

∴ Vrag. Hoe verdeelt gy de Artikel?

Antw. In twee deelen:

I. Eerst zullen wy zien,

A. En dat Jesus Christus onze eenige Middelaar en Borge is. Wy geloven dat wy genen toegang hebben tot God, als alleen door den eenigen Middelaar en Voorsprake Jesum Christum, den regtvaerdigen.

B. En dat hy daartoe zijne Goddelyke natuure heeft vereenigt met de Menschelyke. Dewelke hierom mensche geworden is, vereenigende t'samen de Goddelyke ende de Menschelyke natuure, op dat wy menschen eenen toegang zouden hebben tot de Goddelyke Majesteit, anderzints waare ons de toegang gesloten.

II. Daar na zullenwe beschouwen, hoe wy van dezen Middelaar vrymoedig gebruik moeten maken.

A. Waar toe de swaarigheden worden weg genomen, die ons anderzints zouden konnen belemmeren.

a. De swaarigheden zien of op de grootheid van zyn Persoon, of op de grootheid van onze onwaerdigheid.

1. Ten opzigte van zijn Persoon. Maar dezen Middelaar, die de Vader ons heeft gegeven, tussen hem ende ons, en moet ons door zyn grootheid niet verschrikken, om ons een ander na ons goeddunken te doen zoeken.

De reden zyn dezen,

a. Niemand heeft ons liever dan Christus, die om onzent wille is Mensch en Borge geworden. Want daar is niemand in den hemel, nog op der aarden onder de schepselen, die ons liever heeft dan Jesus Christus, dewelke, hoewel hy in de gedaante Gods was, nogtans hem zelve vernietigt heeft, aanneemende de gedaante

eenes menschen, ende eenes knegts voor ons, ende is in alles zynen broederen gelyk geworden. Indien wy nu eenen anderen Middelaar zoeken moesten, die ons goedgunstig waare, wien zouden wy konnen vinden, die ons meer beminde dan hy, die zyn leven voor ons gelaten heeft, ook doe wy zyn vyanden waren.

b. Niemand heeft meer magt en aanzien dan deze Middelaar Christus. Ende zo wy eenen zoeken, die magt ende aanzien heeft: wie is 'er, die zo vele heeft als de gene die gezeten is ter regterhand zyns Vaders? Ende die alle magt heeft in den hemel, ende op der aarden? Ende wie zal eer verhoort worden als de eigen welbeminde Zone Gods?

c. 't Mistrouwen der menschen alleen heeft den mensch van Christus afgevoert, en heul doen zoeken by menschen, teegen den woorde Gods. Zo is dan alleen door een mistrouwen dit gebruik ingevoert, dat men de heilige onteert in de plaatse van die te eeren, doende 't gene zy nooit gedaan nog begeert hebben, maar hebben 't volstandiglyk ende volgende haare schuldige pligt verworpen; als blykt uit haare schriften.

2. Ten opzigte van onze onwaerdigheid. En hier moet men niet voortbrengen dat wy 't niet waerdig zyn. De reedenen zyn deze:

a. Wy gronden onze toenadering niet, op onze verdiensten, maar alleen op Christus geregtigheid: Want hier is de meening niet dat wy onze gebeden op onze waerdigheid zouden voordragen, maar alleen op de uitneementheid en waerdigheid onzes Heeren Jesu Christi, wiens regtvaerdigheid de onze is door 't gelove.

b. De Schrift doet alles,

aa. Om deze zotte vreeze, of veel meer dat mistrouwen van ons te neemen, als de Apostel zegt, dat Jesus Christus zynen Broederen in alles gelyk geworden is, op dat hy ware een Hogen-priester, barmhertig, ende getrouw, om de zonden des volks te reinigen: Want daar door, dat hy zelve verzogt zynde, geleden heeft, kan hy den genen die verzogt worden, te hulpe komen.

bb. Om ons nog meer moed te geven, om tot hem te gaan, zeggende: dewyl wy dan eenen grooten Hogenpriester hebben, Jesum den Zone Gods, die door de hemelen ingegaan is: laat ons deze belydenisse vast hou-

den: Want wy hebben geenen Hogen-priester, die niet zouden konnen medelyden hebben met onze krankheden, maar die in alle dingen na de gelykheid heeft verzogt geweest zonder zonde. Daarom laat ons toegaan met vrymoedigheid tot den throon der genade, op dat wy barmhertigheid krygen, ende genade vinden in den tyd der hulpe. Dezelve Apostel zegt: dat wy vryheid hebben tot den ingang des heiligdoms door het bloed Jesu, laat ons dan gaan met vrymoedigheid des geloofs, enz. Item, Christus heeft een eeuwig Priesterdom, waar door hy ten vollen kan zalig maken, die door hem tot God gaan, altyd leevende om voor hen te bidden.

B. De nadere reedenen worden aangeweezen, die ons vrymoedigheid geeven om door Christus tot den Vader te gaan.

a. De Reedenen zijn genomen

1. Van de volkomentheid in Christus, om Middelaar en Voorbidder voor ons te zijn. Wat gebreekt 'er meer? dewyl Christus zelve deze uitspraak doet: Ik ben de weg, ende de waarheid, ende het leeven: Niemand komt tot den Vader dan door my.

2. Van zijn aanstellinge tot dat einde. Waar toe zouden wy eenen anderen Advocaat zoeken, aangezien het God belieft heeft, ons zynen Zone tot eenen Advocaat te geeven.

b. De vermaaning, daar op gebouwt, is aller-kragtigst. Laat ons hem niet verlaten, om eenen anderen te neemen: ofte veel meer eenen anderen te zoeken, zonder hem immermeer te konnen vinden: want als God hem ons gegeven heeft, zo wist hy wel dat wy zondaars waren.

c. De practyk, ten besluite voorgesteld: Daarom agtervolgende het bevel Christi, zo roepen wy den hemelschen Vader aan door Christum onzen eenigen Middelaar, gelyk wy in 't gebed des Heeren geleert zyn: verzekert zynde dat al wat wy den Vader in zynen name bidden zullen, ons zal gegeven worden.

Vrag. In hoe veel daaden bestaat Christus Priester-ampt?

Antw. In twee. In zijn op-offering en voorbiddinge. De op-offering was zijn werk op der aarden, Jes. 53 : 10. Als hy zyne ziele haar [tot] een schuld-offer gestelt zal hebben, zo zal hy zaad zien. Hebr. 10 : 10. In welken wille

wy geheiligt zyn door de offerhande des lighaams Jesu Christi, eenmaal [geschied]. De voorbiddinge is zijn werk in den hemel, Rom. 8 : 34. Die ook voor ons bid. Hebr. 7 : 25. Alzo hy altoos leeft om voor ons te bidden. Weegens het eerste is gesproken, Art. XXI. Nopens het laatste, staat thans gehandelt te worden.

Vrag. Ware het niet genoeg dat Christus op aarde zijnde, heeft geoffert?

Antw. Gantschelyk niet. Christus moest de zaligheid die hy offerende op aarde heeft verdient, door kragt van zijn voorbiddinge toebrengen. Dit was voorgebeeld door den Hogenpriester onder het Oude Testament, welke niet alleen moest offeren, maar daar na met het bloed der offer-dieren ingaan in het Heilige der Heiligen, om dat te sprengen op het Verzoen-dekzel, om daar een rook van reukwerk van te maken, Lev. 16. Zonder dit konde Christus geen Hogenpriester zijn. Hebr. 10 : 11, 12. Een iegelyk Priester stont wel alle dage dienende, ende dezelve slagtofferen dikmaal offerende, die de zonde nimmermeer konnen wegneemen. Maar deeze een slagt-offer voor de zonden geoffert hebbende, is in eeuwigheid gezeten aan de regterhand Gods.

∴ Vrag. Hoe blykt dit verder?

Antw. Dit was noodzaakelyk

1. Aan de zyde Gods, dewyl het Gode zo min betamelyk was, eenen schuldigen zondaar aan zijn hoogst gekwetste Majesteit, tot zijn genaden-throon toe te laten, als hem zelve in gunste na hem te wenden; waarom hy zodanig een behoefde, die als zijn voldoenende Borge in zijn plaats daar ten goede verscheen, om zulks uit kragt van voldoeninge voor hem te werken.

2. Aan de zyde des Middelaars, dewyl Christus uit kragt van zijn borgtogt was verbonden, de zijne tot de bezitting van de hemelsche gelukzaligheid over te brengen, waartoe zijn voorbiddinge, zo wel als zijne offerhande, behoorde. Hebr. 7 : 25. Waarom hy ook volkomelyk kan zalig maken, de gene die door hem tot God gaan, alzo hy altyd leeft om voor haar te bidden.

3. Aan de zyde des zondaars, dewyl de uitverkoorne, schoon al bekeert en wedergeboren, egter dagelyks zondigen, en uit dien hoofde de gedunrige beschulding van Wet en Satan voor den throon zijn onderworpen: waarom

zy dan ook Christus, als Advocaat en Voorspraak, benoodigt zijn, die haar zaaken opvat bepleit en antwoord. Rom. 8 : 34. Wie is 't die verdoemt? Christus is 't die gestorven is; ja dat meer is, die ook opgewekt is, die ook ter regterhand Gods is: die ook voor ons bidt.

Vrag. Hebt gy nog meer reedenen?

Antw. 4. Ja. Dus wil God leeren.

a. Dat hy in 't behouden van den zondaar, alleen genade oeffent, zo ten opzigte van den mensche zelve, als ten aanzien van den Borge, die hy voor den mensche geschonken heeft. Joh. 3 : 16. Want alzo lief heeft God de waereld gehad, dat hy zynen eenig-geboren Zone gegeven heeft, op dat een iegelyk die in hem gelooft niet verderve, maar het eeuwige leven hebbe.

b. Dat het zijn welbehagen is, dat Jesus Christus, als Middelaar, en Borge van den zondaar, erkent worde; als nog zijnde voor den throon, hun ten goede, om van hun erkent, en gebruikt te worden. Openb. 8 : 3, 4. Ende daar kwam een ander Engel, ende stont aan den altaar, hebbende een gouden wierook-vat: Ende hem wierdt veel reukwerk gegeeven, op dat hy het met de gebeden aller heiligen zoude leggen op den gouden altaar, die voor den throon is, ende de rook des reukwerks met de gebeden der heiligen ging op van den hand des Engels voor God.

Vrag. Waar in bestaat die voorbiddinge?

Antw. 1. Niet in eene gemeene smeekinge voor alle menschen, spruitende uit eene gemeene geneegentheid, hoedanig zommige willen, dog verkeerdelyk, dat Christus biddende voorkomt, Luc. 23 : 34. Vader vergeeft het haar, want zy weten niet wat zy doen.

2. Nog in het bidden voor zig zelven, gelyk hy gedaan heeft in zyne omwandelinge op aarde. Hebr. 5 : 7. Die in de dagen zynes vleesches gebeden, en smeekingen, tot den geenen, die hem uit den dood konde verlossen, met sterke roepinge ende traanen geofferd hebbende, ende verhoort zynde uit de vreeze.

Vrag. Waar in dan?

Antw. In een vertooning aan God van de offerhanden, door hem gedaan, op dat God uit aanmerkinge van dezelve, onze nooden en begeerten gunstelyk vervulle. Hebr. 7 : 25. Alzo hy altyd leeft, om voor haar te bidden. Joh. 14 : 16. Ende ik zal den Vader bidden, ende hy zal u eenen anderen Trooster geven, op dat hy by u blyve in der eeuwigheid.

∴ Vrag. Hoe breid gy dit uit?

Antw. Dat Jesus Christus, als onzen eenigen Middelaar

1. In den hemel verschynt, voor het aangezigte Gods, ten nutte van zijn volk, met vertoning van al zijn lyden, en gehoorsaamheid, als daar door het regt van de Goddelyke wet in alles genoeg gedaan hebbende; waar op d'Apostel ziet, Hebr. 9 : 24. Want Christus is niet ingegaan in het heiligdom, dat met handen gemaakt is, het welk is een tegenbeeld des waren, maar in den hemel zelve, om nu te verschynen voor het aangezigte Gods voor ons.

2. Daar spreekt hy hun voor, en staat in voor hun, in Gods gerigte, teegen alle sterke roepingen der zonden, der Wet, en des Satans, die der zelver eeuwig verderf. afvorderen. 1 Joh. 2 : 1. Myne kinderkens ik schryve u deze dingen, op dat gy niet zondigt: Ende indien iemand gezondigt heeft, wy hebben eenen Voorspraak by den Vader, Jesum Christum den regtvaerdigen.

3. Daar betuigt hy zijn standvastige, en heilige wille, dat alle de uitverkoorne, voor wien hy met eene offer hande in eeuwigheid heeft voldaan, op der aarden worden geheiligt, ende bewaart, Joh. 17 : 15, 16. en vervolgens in d'eeuwige heerlykheid overgebragt. Vers. 24. Vader, ik wil dat daar ik ben, ook die by my zyn, die gy my gegeven hebt: op dat zy myne heerlykheid mogen aanschouwen, die gy my gegeven hebt.

4. Eindelyk heiligt hy haare gebeden, zo datze, hoe gebrekkig, Gode aangenaam zijn, en verhoort worden, dewyl zy geschieden in den naame Jesus. Openb. 8 : 3, 4. Ende daar kwam een andere Engel, ende stont aan den

altaar, hebbende een gouden wierook-vat: Ende hem wierdt veel reukwerks gegeven, op dat hy het, met de gebeden aller heiligen, zoude leggen op den gouden altaar, die voor den throon is. En de rook des reukwerks met de gebeden der heiligen ging op van de hand des Engels voor God.

Vrag. Hebben wy door Christus, als den Middelaar, toegang tot God?

Antw. Dat worden wy geleert, Eph. 3 : 12. In den welken wy hebben de vrymoedigheid, ende den toegang met vertrouwen, door het gelove aan hem.

Vrag. Hoe blykt dit verder?

Antw. Hier toe is Christus Mensch geworden, vereenigende zyne Goddelyke met de Menschelyke natuure; op dat wy menschen eenen toegang zouden hebben tot de Goddelyke Majesteit; andersints ware ons den toegang gesloten: Want onze God is een verteerend vuur; Hebr. 12 : 29. Zie dit in Adam, Gen. 3 : 10. Ik hoorde de stemme, ende ik vreesde: want ik ben naakt, daarom verbergde ik my. In Israël, Exod. 20 : 19. Zy zeiden tot Mozes, spreekt gy, ende wy zullen hooren: Ende dat God met ons niet spreeke, op dat wy niet sterven.

Vrag. Hoe gaat men door Christus, als den Middelaar, tot den Vader?

Antw. 1. Op zijn bevel, toetreedende, om de begeerten aan God bekent te maken: Want hy zegt, Matth. 7 : 7. Bidt, en u zal gegeven worden.

2. Zijne verdiensten door een werkelyk geloof aangrypende, zig met hem vereenigende, en zo met hem voor den throon komende, om in zijnen naame verhooringe te ontfangen, gelyk Daniël bad, Cap. 9 : 17. Om des Heeren wille. De Kerk, Psalm 80 : 16. Om den Zoone, die gy u gesterkt hebt.

3. Alle onze gebeden in zijn hand stellende, op dat hyze

met zijne voorbiddinge tot den Vader opbrengè. Openb. 8 : 3, 4.

4. Dadelyk vertrouwende, dat God om zijnes Zoons wille, alles schenken zal, wat wy in den gelove begeeren. Joh. 16 : 23. Voorwaar, voorwaar ik zegge u, al wat gy den Vader zult bidden in mynen naame, dat zal hy u geven.

Vrag. Is die voorbiddinge Christi troostryk?

Antw. Ja doch,

1. Tegen het gevoel van zonden. 1 Joh. 2 : 1, 2. Indien iemand gezondigt heeft, wy hebben eenen voorspraak by den Vader, Jesum Christum den regtvaerdigen: Ende hy is een verzoeninge voor onze zonden.

2. Tegen de schrik voor Gods toorn. 2 Thess. 1 : 10. Ende zynen Zoone uit de hemelen verwagten, den welken hy uit den dooden verwekt heeft, namelyk Jesum, die ons verlost van den toekomenden toorn.

3. Tegen de vreese voor de verdoemenis, Rom. 8 : 1. Zo is 'er dan nu geen verdoemenisse voor den geenen, die in Christo Jesu zyn.

4. Tegen de swakheden van ons vleesch, waar meede wij dagelyks te worstelen hebben. Hebr. 2 : 17, 18. Waarom hy in alles den broederen moeste gelyk worden, op dat hy een barmhertig ende een getrouw Hoge-priester zoude zyn, in de dingen, die by God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen. Want in 't geene hy zelve verzogt zynde geleden heeft, kan hy de geene die verzogt worden te hulpe komen.

∴ Vrag. Welke swaarigheeden moeten 'er by ons weg genomen worden, zullen wy vrymoedig gebruik van den Middelaar maaken?

Antw. Wy moeten niet verschrikt worden door de grootheid van zijn Persoon, om ons een ander na ons goeddunken te doen zoeken. 't Leid wel zo by veele swakgelovige, dat de Heere Jesus nu zo ligt niet te beweegen is, als doe hy op aarde was. Men denkt, konde ik nu zo met hem omgaan als de Discipelen, en de Vrouwen deeden! Konde ik nu eens in een huis komen, daar hy was, en zo gemeensaam met hem spreeken, als Maria, en Martha! Konde ik nu over weg in zijn gezelschap zijn, ik zoude hem bidden, dat hy zig over my wilde ontfermen, in hoope dat hy medelyden met my zoude hebben!

Maar nu hy zo hoog in den hemel is, vreese ik, dat hy zig niet zal laten beweegen, op het bidden van zulk een nietig mensch, als ik ben. Doch deze gedagten komen voort uit swak-gelovigheid en onweetentheid. De gezeegende Middelaar heeft niet alleen de menschelyke natuur aangenomen, maar behoud die medelydende menschelyke natuure, nog in den hemel. Want kan een volmaakte natuur medelydig zijn, zo ook een verheerlykte, ja hoe de volmaaktheid in grooter trap is, hoe de hoedanigheid van medelydentheid ook uitsteekender moet zijn; want zij komt uit liefde voort. Daarom, Hebr. 4 : 15, 16. Want wy hebben geen Hogen-priester, die niet kan medelyden hebben met onze zwakheden, maar die in alle dingen, gelyk als wy, is verzogt geweest, [doch] zonder zonde. Laat ons dan met vrymoedigheid toegaan tot den throon der genade, op dat wy barmhertigheid mogen verkrygen, ende genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tyd.

Vrag. Wat kan een swak-gelovige bemoedigen, om door Christus tot den Vader te gaan?

Antw. 1. Dat de Heere Jesus ons vriendelijk roept, dat wy met den last onzer zonden tot hem zullen komen. Matth. 11 : 28. Komt herwaarts tot my alle die vermoeit ende belast zyt, ende ik zal u ruste geven. Jes. 45 : 22. Wendt u na my, wordet behouden alle gy einden der aarde! Want ik ben God, ende niemand meer.

2. Verzekert, dat hy niemand, die in den gelove tot hem komt, van de hand zal wyzen. Joh. 6 : 37. Al wat my de Vader geeft, zal tot my komen: Ende die tot mij komt, zal ik geenzints uitwerpen.

3. De voorbeelden der ellendigen, die tot Jesus gekomen, en door hem geholpen zijn: De weenende zondaresse, welker zonden veele waaren, Luc. 7 : 47. De bloed-vloejende Vrouwe, die al het haare bij de Medicyn-meesters verspild hadde, Marc. 5 : 29. De Moordenaar aan 't kruis, die op 't einde van zijn leeven om genade riep, Luc. 22 : 43.

Vrag. Wat al meer?

Antw. 4. Niemand isser onder de schepselen in den hemel nog op der aarde, die ons liever heeft dan Jesus Christus, dewelke in de gestaltenisse Gods zynde, geenen roof geagt heeft Gode even gelyk te zyn: maar heeft hem zelven vernietigt, de gestaltenisse eens dienstknegts aange-

nomen hebbende, ende is den mensche gelyk geworden, om hem te behouden, Phil. 2 : 6, 7. Hebr. 2 : 17.

5. Moesten wy eenen anderen Middelaar zoeken die ons goedgunstig ware, wie zouden wy kunnen uitvinden, die ons meer beminde, dan hy die zyn leven voor ons gelaten heeft, ook doe wy zyne vyanden waren. Rom. 5 : 10. Immers, Niemand heeft meerder liefde als deze, dat iemand zyn leven zette voor zyne vrienden, Joh. 15 : 13. God bevestigt zyne liefde tegen ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wy nog zondaars waren, Rom. 5 : 8.

6. Ook zouden wy niemand kunnen zoeken of vinden, die zo veel magt en aanzien heeft, om onze verhooringe te verwerven, als de Heere Jesus, die gezeten is aan de regterhand zynes Vaders, Ps. 110 : 1 Die alle magt heeft in den hemel ende op der aarden, Math. 28 : 18. En zegt, Vader ik wil, dat daar ik ben, ook die by my zyn, die gy my gegeven hebt, op dat zy myne heerlykheid mogen aanschouwen, die gy my gegeven hebt, Joh. 17 : 24.

∴ Wat heeft het mistrouwen der menschen hier tegen ingevoert?

Antw. De dooling, die hier tegen in 't oog loopt, wordt niet uitdrukkelijk gezeit; egter daar omtrent zo gesprooken, dat zij ligtelyk te kennen zij. Ook is van zelf bekent, dat men in het Pausdom, Maria's 's Heeren Moeder, de Engelen, als onlighamelyke weezens aangemerkt, en een meenigte van heiligen, 't zy datze heilig of ten minsten in de waereld zijn geweest, of blootelyk verdigt, tot Meede-middelaars van voorspraak stelt, en voor zodanig aanbidt: en dat niet blootelyk om voor hun by God den Vader, maar ook by den Zoon, als Middelaars te willen zyn. Daar van belyden wy, op 't allerzagst gesprooken, zo is dan alleen door een mistrouwen dit gebruik ingevoert, dat men de heiligen onteert, in plaats van die te eeren; doende 't geen zy nooit gedaan, nog begeert hebben, maar volstandig en volgende haar schuldige pligt, verworpen hebben; als blykt uit hare schriften.

∴ Vrag. Is dit zo by de Roomschgezinden?

Antw. Dit blykt genoeg uit hun dagelyks bedryf: zo een groote meenigte van Kerken, Kloosters, en Altaren tot dienst der Heiligen gestigt; zo veele dagen in het jaar ter eeren van dezelve plegtig geviert; zo veelerhande

ordens hunner Monniken, Nonnen, en Ridderschappen, aan byzondere heilige toegewyd; zoo veele buiten en binnenlandsche Bedevaarden, t'hunner eere t'ondergaan; zo veele zielen, die zig stervende, aan iemand der heiligen beveelen; ja zo veele diensten aan de heiligen gedaan, daar zy gerust op zijn, om zelf daar op te sterven, meer dan datze zouden denken op de waerdige verdiensten van Gods eigen Zoon. Die dit ontkennen of verschoonen wil, door voor te wenden, dat het of niet, of zo niet, in het Pausdom werdt gedaan, die moet geen regte kennisse van het Pausdom, of geen schaamte hebben.

Vrag. Is 't dan niet geoorlooft, de Heiligen te aanbidden?

Antw. 1. Zulks te doen is strydig tegens de wille Gods. Matth. 4 : 10. Doe zeide Jesus tot hem, gaat weg Satan: want daar staat geschreven, den Heere uwen God zult gy aanbidden, ende hem alleen dienen. Verg. Deut. 7 : 13. Cap. 10 : 20.

2. Gods woord zegt duidelyk dat Christus alleen de Voorspraak is, en dat 'er geen ander zyn kan. 1 Tim. 2 : 5. Daar is ook een Middelaar Gods ende der Menschen, de Mensche Jesus Christus. 1 Joh. 2 : 1. Wy hebben eenen voorspraak by den Vader, Jesum Christum, den regtvaerdigen.

Vrag. Hoe blykt dit meer?

Antw. 3. De Heiligen hebben geen kennis van onze nooden, en van de opregtheid der geenen, die hun tot voorbidders zouden begeeren. Jes. 63 : 16. Gy doch zyt onze Vader, want Abraham weet van ons niet, ende Israël kent ons niet.

4. De Heiligen aanroepende, doen wy 't geen zy nooit gedaan, nog begeert hebben; maar volgende haaren schuldigen pligt volstandelyk verworpen hebben, als blykt. Hand. 10 : 26. Maar Petrus regtede hem op, zeggende, staat op, ik ben ook zelve maar een mensche. Hand. 14 : 14, 15. Maar de Apostelen, Barnabas ende Paulus, dat hoorende

(te weten, dat de schaare hen offeren wilde) scheurden hare kleederen, ende sprongen onder de schare, roepende ende zeggende, Mannen, waarom doet gy deze dingen? Wy zyn ook menschen van gelyke bewegingen, gelyk gy. Openb. 22 : 8, 9. Ende doe ik ze gehoort, ende gezien hadde, viel ik neder om aan te bidden voor de voeten des Engels, die my deze dingen toonde; ende hy zeide tot my, ziet dat gy het niet doet, want ik ben uwe mede-dienstknegt, ende uwer broederen der Propheten, ende der gener die de woorden dezes boeks bewaren. Aanbid God.

∴ Vrag. Maar de gelovige op aarde bidden wel voor malkanderen, waarom dan ook de heilige in den hemel niet, voor de menschen die op aarde zijn?

Antw. 1. Die op der aarde zijn, kennen malkanders nooden; doch, die in den heemel zijn, hebben geen kennisse van de nooden der vroomen op aarde. Jes. 63 : 16.

2. Die op der aarde zijn, hebben een uitdrukkelyk bevel: Bidt voor malkanderen. Jac. 5 : 16.

3. Die op der aarde zijn, doen het neffens malkanderen, in eenen gelyken graad, niet op haar eige verdiensten, of waerdigheid: maar alleen in den naame Christi. Maar men wil in de Heiligen in den hemel een opperheid, waerdigheid en kragt van verdiensten stellen, dat aanloopt tegen het gezonde woord van God.

∴ Vrag. Maar moeten wy niet afgeschrikt worden, van te bidden in den naame Christi, als wy zien, zulks niet waerdig te zijn?

Antw. 1. Geenzints: Want wy dragen onze gebeden niet voor op onse waerdigheid, maar alleen op de uitneementheid en waerdigheid onses Heeren Jesu Christi, wiens regtvaerdigheid de onse is door 't gelove. Dan. 9 : 17, 18. Ende nu, ô onze God, hoort na het gebed uws knegts, ende na zyne smeekingen, ende doet uw aangezigte ligten over ons heiligdom, dat verwoest is: Om des HEEREN WILLE. Neigt uw oore myn God, ende hoort, doet uwe oogen op, ende ziet onze verwoestingen, ende de stad, die na uwen name genoemt is: want wy werpen onze smeekinge voor uw aangezigte niet neder op ONZE GEREGTIGHEDEN, maar op UWE BARMHERTIGHEDEN, die groot zyn. Psalm 84 : 10. ô God, onze schild, ziet, aanschouwt het aangezigte uwes gezalfden!

2. 't Is een zotte vreeze, toe te geeven aan 't beset van onze onwaerdigheid, of veel meer een mistrouwen aan Christus onbegrypelyke genade, die voor ons roemt tegen het oordeel.

a. Paulus heeft die zotte vreeze, of dat mistrouwen van ons willen neemen, als hy zegt, Hebr. 2 : 17, 18. Waarom hy in alles den Broederen moeste gelyk worden, op dat hy een Barmhertig ende een getrouwe Hogepriester zoude zyn in de dingen, die by God te doen waren, om de zonden des volks te verzoenen: want in 't geene hy zelve verzogt zynde, geleden heeft, kan hy de geene die verzogt worden te hulpe komen.

b. Voorts, zegt hy, om ons meer moeds te geven, om tot God te gaan: Hebr. 4 : 14—16. Dewyl wy dan eenen grooten Hoogen-priester hebben, die door de hemelen door gegaan is, namelyk Jesum den Zone Gods, zo laat ons deze belydenisse vast houden: want wy hebben geenen Hoogen-priester, die niet kan medelyden hebben met onze swakheden; maar die in alle dingen gelyk als wy, is verzogt geweest, dog zonder zonde: laat ons dan met vrymoedigheid toegaan tot den throon der genade, op dat wy barmhertigheid mogen verkrygen, ende genade vinden, om geholpen te worden ter bekwamer tyd. En Hebr. 10 : 19, 20. en Cap. 7 : 24, 25.

∴ Vrag. Wat kan ons verder bemoedigen?

Antw. 3. Christus uitsprake zelve, Joh. 14 : 6. Ik ben de weg, en de waarheid, ende het leven: Niemand komt tot den vader dan door my. Waar toe zouden wy dan eenen anderen Advocaat zoeken, aangezien het Gode belieft heeft ons zynen Zone tot een Advocaat te geven. Alle overleggingen van 't ongelove moeten verdwynen voor deze beloften. Want wie zal beschuldingen inbrengen tegen de uitverkoorne Gods? Christus is 't die voor ons BID, Rom. 8 : 33, 34.

Vrag. Wat besluit gy uit dit alles?

Antw. Laat ons hem niet verlaten, om eenen anderen te nemen: ofte veel meer; eenen anderen zoeken, zonder hem immer te vinden, want als God hem ons gegeven heeft, zo wiste hy wel dat wy zondaars waren.

Rom. 5 : 8, 9. Maar God bevestigt zyne liefde tegen ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wy nog zondaars waren, veel meer dan, zynde nu geregtvaerdigt door zyn bloed, zullen wy door hem behouden worden van den toorn.

Vrag. Hoe doen wy dit?

Antw. Als wy agtervolgende het bevel Christi, den hemelschen Vader aanroepen, door Jesum Christum, onzen eenigen Middelaar, gelyk wy in 't gebed des Heeren geleert zyn, verzeekert zynde, dat al wat wy den Vader in zynen naam bidden zullen, ons zal gegeven worden. Joh. 14 : 13. Ende zo wat gy begeeren zult in mynen name, dat zal ik doen: op dat de Vader in den Zoone verheerlykt worde. Luc. 18 : 7. En zal God dan geen regt doen zynen uitverkorenen, die dag en nagt tot hem roepen, hoewel hy lankmoedig is over haar?

XXVII. ARTIKEL,

Van de Algemeene Kristelyke Kerke.

Wy gelooven ende belyden eene eenige Catholycke ofte algemeyne Kercke, de welcke is eene Heylige vergaderinge der ware Christgeloovigen, alle hare salicheyt verwachtende in Jesu Christo, gewasschen zynde door syn bloedt, geheylicht ende versegelt door den H. Gheest. Dese Kercke is gheweest van den beginne der werelt af, ende sal zyn tot den eynde toe: als daer uyt blyckt, dat Christus een eeuwich Coninck is: de welcke sonder onderdanen niet zyn en can. Ende dese heylighe Kercke wert van God bewaert, ofte staende gehouden, teghen het woeden der geheele werelt; hoewel sy somwylen eenen tijt lanck seer cleyn, ende als tot niet schynt gecomen te zyn in de ooghen der menschen. Ghelyck hem de Heere, geduerende den gevaerlycken tyt onder Achab, seven duysent menschen behouden heeft, die hare knien voor Baal niet gebogen en hadden. Oock mede is dese H. Kercke niet ghelegen, ghebonden, of bepaelt in een sekere plaetse, of aen sekere persoonen, maer sy is verspreyt ende verstroyt door de geheele werelt: nochtans t'samen-ghevoecht ende vereenicht zynde met hert ende wille in eenen selven Gheest, door de cracht des geloofs.

VRAGE.

Gezien hebbende de zaligheid die Christus heeft verdient, en de vrugten, die 'er uit volgen; wat staat ons nu te zien?

Antw. De orde leid ons tot de beschouwinge der KERKE; voor wien Christus gestorven is: Want niemand kan God tot zynen Vader hebben, die de Kerk niet tot zynen Moeder heeft; waarom Paulus spreekt van Jerusalem, dat boven, vry, en onzer aller moeder is. Gal 4 : 26.

Vrag. Is de beschouwinge der Kerke aantrekkelyk?

Antw. Ja doch. Zy is de heerlykste staat die ooit op aarde geweest is; ontworpen voor de grondlegginge der waereld, in Gods eeuwig raads-besluit, gegrondvest op het kruis van zijnen Zoon, in de volheid des tyds, bezielt van zijnen Geest; het hoogste einde van alle zijne werken, en het voorname oogwit van alle zijne wonderdaden: Hoogl. 6 : 10. Wie is zy die daar uitziet als de dageraad: schoon gelyk de Mane, zuiver als de Zonne, schrikkelyk als slag-ordens met banieren?

Vrag. Hoe behoort een Christen de Kerk te beschouwen?

Antw. Dankende dat hy door den gelove een levendig Litmaat is, ende eeuwiglyk zal blyven: Psalm 52 : 10. Maar ik zal zyn als een groene olyf-boom in Godes huis: ik vertrouwe op Gods goedertierentheid eeuwiglyk ende altoos. Openb. 3 : 12. Die overwint ik zal hem maken tot een pilaar in den tempel myns Gods, ende hy zal niet meer daar uitgaan.

Vrag. Wat is den inhoud van dezen Artikel?

Antw. Een levendige uitbeeldinge van de Algemeene Kristelyke Kerke.

∴ Vrag. Hoe verdeelt gy den Artikel?

Antw. In twee deelen.

I. 't Eerste Lit stelt vast, dat God eene Kerk op aarden heeft: Wy geloven ende belyden een eenige algemeene Kristelyke Kerke.

II Het twede geeft op.

A. Een beknopte uitbeeldinge van de Kerk. Dewelke is eene heilige vergaderinge der waare Christ-gelovigen, alle hare zaligheid verwagtende in Jesu Christo, gewasschen zynde door zyn bloed, geheiligt ende verzegelt door den Heiligen Geest.

B. Een omstandige verklaaring, door twee stellingen, in welken de algemeenheid der Kerke vertoont wordt, ten aanzien van de tyd, plaats en volk.

a. Ten aanzien van de tyd:

1. Dat 'er altyd een Kerk op aarde geweest is, en blyven zal tot aan den jongsten dag: Deze Kerk is geweest van den beginne der wereld, en zal zyn tot den einde toe, als daar uit blykt, dat Christus een eeuwig Koning is, dewelke zonder onderdanen niet zyn kan.

2. Datze daarom van God in de allergevaarlykste tyden, wonderbaar bewaart wordt. Ende deze heilige Kerke wordt van God bewaart ofte staande gehouden, tegen het woeden der geheele waereld; hoewel zy zomwylen eenen tyd lang zeer klein ende als tot niet schynt gekomen te zyn in de oogen der menschen. Gelyk hem de Heere, gedurende den gevaarlyken tyd onder Achab, zeven duizend menschen behouden heeft, die haare knien voor Baal niet gebogen hadden

b. Ten aanzien van de plaats en 't volk.

1. Dat de Kerk overal is, over de geheele waereld: Ook is mede deze heilige Kerke niet gelegen, gebonden, of bepaalt in zekere plaatse, ofte aan zekere Personen, maar zy is verspreid ende verstrooit door de geheele waereld.

2. Te samengevoegt en nauw vereenigt, hoe verre de Leden van malkanderen verspreid zyn: Nogtans 't samengevoegt, ende vereenigt zynde met hert ende wille, in eenen zelven geest, door de kragt des geloofs.

Vrag. Wat is het woord Kerk?

Antw. Dit woord is gebrooken Grieksch, en stamt af

den van Κυριακή' Kyriake, dat by verkorting zegt, dat tot den Heere behoort, dat des Heeren is. Dus leest men, 1 Cor. 11 : 20. van des Heeren Avondmaal. Openb. 1 : 10. van den dag des Heeren.

∴ Vrag. Welke is de eige naam der Kerke?

Antw. De Kerk wordt eigentlyk genoent Εκκλησία, Ecclesia, de Gemeente, 1 Cor. 11 : 18. van καλέω, kaleo, ik roepe, dat wederom afgebragt word van קהל, kahal, hy heeft geroepen, om dat de Kerk is een zamenroeping van menschen uit de waereld. Voorts draagt zy de naam van ערה, ghneda, dat is een vergadering van menschen, Lev. 13 : 14. Waar voor men in 't Nieuwe Testament leest, πανήγυρις, paneguris, een algemeene vergaderinge, Hebr. 12 : 23. Συναγωγή, Synagogè, een vergadering, Jac. 2 : 2, 3. Ἐπισυναγωγή Episynagogè, een onderlinge by een komst, Hebr. 10 : 25.

∴ Vrag. Heeft het woord Ecclesia, of Kerke, altoos eenerlei beteekenis?

Antw. Zomtyds wordt het gebruikt voor een zaamgeschoolte meenigte van allerlei zoort van menschen, Handel. 19 : 20. Zomtyds voor de zigtbaare meenigte der uitwendig geroepenen, of in haar geheel, 1 Tim. 3 : 15. of in haare opzienders, Matth. 18 : 17. Zomtyds voor de waare Leden, die na Gods eeuwig voornemen tot zijn gemeinschap geroepen worden, Matth. 16 : 18. Eph. 1 : 22.

Vrag. Wat stelt onze belydenis van de Kerk?

Antw. Dat God een Kerk op aarde heeft: Wy geloven en belyden een eenige Catholyke ofte algemeene Kerke; die genoemd wordt de Gemeinte Gods, Handl. 20 : 28. Het wyf des Lams, Openb. 22 : 17. De stad des levendigen Gods, Hebr. 12 : 22. De berg zyner heiligheid, Psalm 2 : 6. Het hemelsch Jerusalem, Openb. 21 : 2. 't Lighaam Christi, Ephes. 1 : 22. 't Huis Gods, Hebr. 3 : 6. Christenen, Handl. 11 : 26.

Vrag. Is 'er een Kerk, of zijn 'er meer Kerken?

Antw. God heeft maar eene Kerk op aarde, schoon in

verscheide gemeentens onderscheiden: Hoogl. 6 : 9. Een eenige is myne duive. Joh. 10 : 16. eene kudde, ende een herder. Dit deed Ciprianus zeggen: de Kerk is gelyk de Zon, een, maar zy heeft verscheide afstralingen: Zy is als een bron-ader, die veele vlieten heeft: Zy is een tempel van verscheide woningen: Jes. 4 : 5.

Vrag. Hoe beschryft gy de Kerk?

Antw. De Kerk is een heilige vergadering van waare gelovigen, alle hare zaligheid verwagtende in Jesus Christus, gewasschen zynde door zyn bloed, geheiligt ende verzegelt door den Heiligen Geest.

Vrag. Waarom noemt gy de Kerk een vergadering?

Antw. Om dat een mensch de Kerk niet uitmaakt; zelf de Paus van Romen niet. De Schrift spreekt duidelyk van een vergadering der opregten, Psalm 111 : 1. En een lighaam dat uit veele leden bestaat: Rom. 12 : 4, 5.

Vrag. Is de Kerk een groote vergadering van Menschen?

Antw. 't Getal der waare Kerk-leden is klein, als men dezelve vergelykt by de geenen, die niet tot de Kerk behoren en verloren gaan: Luc. 12 : 32. Egter op haar zelven aangemerkt is haar getal groot. De Schrift spreekt van veele, Matth. 8 : 11. Van een Gemeente der Eerstgeboorne, Hebr. 12 : 23. Van een groote schare, die niemand tellen kan. Openb. 7 : 9.

Vrag. Wie zyn de waare Leden der Kerke?

Antw. Alleen de geroepene, na Gods eeuwig voornemen: 1 Petr. 2 : 9. Gy zyt een uitverkoren geslagte, een Koninklyk Priesterdom, een heilig volk, een verkregen volk.

Vrag. Met wie hebben we hier geschil?

Antw. Met de Papisten, houdende voor ware Leden, die het gelove belyden, de bondzegelen gebruiken, en de Paus erkennen voor het hoofd der Kerke, al is 't dat zy godlozen, en verworpelingen zijn.

Vrag. Hoe bewyst gy, dat geen onbekeerde, nog geveinsde, maar alleen de geroepene, na Gods voornemen, waare Leden der Kerke zyn?

Antw. 1. Dit brengt de betekenis van het woord Ἐκκλησία, Ecclesia, ofte Gemeente, mede; 't beduid na haar kragt een meenigte van menschen, die God uit de waereld tot zijne Gemeenschap roept: 1 Cor. 1 : 2. Aan de Gemeente Gods, — den geroepen heiligen.

2. De onbekeerde, in den schoot der Kerke, worden uitdrukkelyk buiten gesloten: Rom. 6 : 7. Die zyn niet alle Israël, die uit Israël zyn: nog om dat zy Abrahams zaad zyn, en zynze alle kinderen. maar in Isaäk zal uw zaad genoemt worden. 1 Joh. 2 : 9. Zy zyn uit ons uitgegaan; maar zy waren uit ons niet; want indien zy uit ons geweest waren, zo zouden zy met ons gebleven zyn: Maar [dit is geschiet] op datze zouden openbaar worden, datze niet alle uit ons zyn.

∴ Vrag. Hoe meer?

Antw. 3. De Kerk draagt benamingen, welke op geene godlozen en geveinsde passen. Zy werdt genaamt Gods huis, bestaande uit leevende steenen, 1 Petr. 2 : 5. Christi lighaam en zijn leden, 1 Cor. 12 : 27. De gemeente der heiligen, Psalm 89 : 6. De vergadering der opregten, Psalm 111 : 1.

4. De vereeniging der Kerke met Christus geschied alleen door den Geest Gods: 1 Cor. 12 : 13. Wy allen zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, ende wy zyn alle tot eenen Geest gedrenkt. Dezen Geest ontbeeren de godloze en verworpene, zijnde natuurlyke menschen, den Geest niet hebbende, Jud. vs. 19.

∴ Vrag. Men vindt veel Evangelische gelykenissen, waar in zo wel goede als kwaade, in de Kerk worden erkent; als Matth. 3 : 12. Cap. 13 : 3. 2 Tim. 2 : 20?

Antw. 1. In zommige van deze word alleen gezien op de verkondinge des Evangeliums, welke tot meer andere, als tot Leden van de Kerk geschied.

2. In zommige word gesproken van die uiterlyk in de gemeenschap der Kerke verkeeren, welke daarom niet als Leden van de Kerk mogen gehouden worden, maar veel eer als Vreemdelingen, of Verraders, die de voorregten van de Stad Gods zoeken te benadeelen.

∴ Vrag. Dan is de Kerk ontzigtbaar, en zelf voor haare opsienderen onkenbaar?

Antw. Gelyk de gelovige, als menschen, zigtbaar blyven, zo geven zy ook uiterlyke blyken van de geestelyke genade, uit welken de Opzienders, en andere, eene waarschynlyke kennisse van haaren staat erlangen; terwyl het een regaal van de God des hemels ende der aarde is, het herte des menschen onfeilbaar te kennen. 1 Kon. 8 : 39.

Vrag. Hoe worden de waare Leden onderscheiden van alle anderen?

Antw. 1. Door Gods eeuwige liefde tot haar, want daar door zijn zy uitverkoren voor de grondlegging der waereld: Jer. 31 : 3. De Heere is my verschenen van verre tyden: Ja ik hebbe u getrokken met goedertierenheid.

2. Door Gods kragtdadige roeping, waar door zy in der tyd met hem in Christus onder malkanderen op 't allernauwst vereenigt worden: 1 Cor. 1 : 10. God is getrouw, door welken gy geroepen zyt, tot de gemeenschap zyn's Zoons Jesu Christi, onzes Heeren. 1 Joh. 1 : 3. Op dat gy ook met ons gemeenschap zoudt hebben, en deze onze gemeenschap ook zy met den Vader, ende met zynen Zone Jesu Christo.

3. Door de geestelyke weldaden, die uit de liefde Gods tot haar afvloeijen; als daar is vergevinge van zonden, Hos. 14 : 5. Verhooringe van gebeeden, Jes. 65 : 24. Dagelyksche heiligmakinge, Ezech. 36 : 26. Vrede des gemoeds, Rom. 14 : 17. Kragtdadige bewaaringe, 2 Tim. 4 : 18. Overwinninge van haare vyanden, 1 Joh. 5 : 4. En al dat haare begeerte verzadigen kan. Ps. 37 : 4. Verlust u in den Heere, zo zal hy u geven de begeerten uwes harten.

4. Door opneeming, na dit leven, in eeuwige heerlykheid: Psalm 17 : 15. Maar ik zal uw aangezigte in geregtigheid aanschouwen: ik zal verzadigt worden met uw beeld, als ik zal opwaken.

Vrag. Welke zyn de Eigenschappen van de waare Kerke?

Antw. Deze vier, dat zy is 1. eenig, 2. heilig, 3. algemeen, 4. Kristelyk.

Vrag. Waarom wordt de Kerk een genoemt?

Antw. 1. Wegens de eenheid van haar Hoofd Christus, Eph. 1 : 20.

2. Wegens het lighaam, dat een is, hoewel bestaande uit veele leden: Hebr. 12 : 22, 23.

3. Wegens de eene Geest, die haar bezielt: Ephes 4 : 4.

4. Wegens de banden der vereeniginge, welke zijn gelove en liefde: Hoogl. 6 : 9. Een eenige is myne duive, myne volmaakte, de eenige hares moeders.

Vrag. Waarom een heilige Kerke?

Antw. 1. Ten aanzien van de Leere, die 'er in gepredikt en beleden wordt: Joh. 17 : 17.

2. Ten aanzien van haar Hoofd, die de heiligheid zelve is, en hem heeft overgegeven, opdat hy zich een eigen volk zoude reinigen, Tit. 12 : 14.

3. Ten aanzien van het leven der Kerk-leden, die heilig zijn door Jezus bloed en Geest: 1 Cor. 6 : 11. En heilig tragten te zijn in den wandel: Hebr. 12 : 14. 1 Petr. 1 : 15.

Vrag. Waarom een algemeene Kerke?

Antw. 1. Om datze aanneemt de leere de geloofs, welke ten allen tyden en overal van de regte leden der Kerke is beleden en vast gehouden: Ephez. 2 : 20. gebout op het fondament der Apostelen en Propheten.

2. Om datze ten allen tyde van het begin der waereld geweest is, en tot deszelfs einde blyven zal: Matth. 28 : 12. Ik ben met u lieden tot de voleindinge der waereld.

3. Om datze onder het Nieuwe Testament niet is bepaalt aan een zeker land en volk, maar uitgebreid tot allerlei zoort van volkeren over de gantsche aarde: Joh. 4 : 21. Openb. 5 : 9.

Vrag. Waarom een Kristelyke Kerke?

Antw. 1. Om dat Christus haar Hoofd is: Ephez. 4 : 23. Christus is het hoofd der gemeente.

2. Om dat zy het eigendom van Christus is. Zyne gemeente, Handl. 20 : 28.

3. Om datze de leere van Christus beleid. 2 Joh. vers 9. Die in de leere Christi blyft, heeft beide den Vader ende den Zone.

4. Om datze zijne zalvinge is deelagtig geworden;

als gemaakt tot een Koninklyk Priesterdom, 1 Petr. 2 : 9.

Vrag. Wie is het Hoofd van de Kerke?

Antw. Alleen de Heere Jesus Christus, die de Kerk gekocht heeft met zyn bloed, en geheiligt door zyn Geest: Ephez. 1 : 22. Hy heeft hem der gemeinte gegeven tot een hoofd boven alle dingen. Ps. 2 : 6. Ik doch hebbe mynen Koning gezalft, over Zion den berg myner heiligheid.

∴ Vrag. In wat zin noemt gy Christus het Hoofd der Kerke?

Antw. 1. Van wegen de voortreffelykheid en heerschappy, die Jesus heeft, en teffens boven en over zyn Kerk, gelyk het hoofd alle andere leden bestuurt: Jes. 45 : 25. Maar in den Heere zullen geregtvaerdigt worden, ende zig beroemen het gantsche zaad Israëls. Hos. 4 : 11. En de kinderen Juda, en de kinderen Israëls zullen t'zamen vergadert worden, ende zig een HOOFD stellen ende uit den lande Israëls optrekken.

2. Om den ryken invloed en ruime bedeeling van allerlei genade-gaven, die de Kerk van hem ontfangt, gelyk uit het hoofd de levens-geesten, of zenuw-zappen door het lighaam verzonden, en daar aan gegeven worden: Ps. 68 : 19. Gy zyt opgevaren in de hoogte, gy hebt de gevangenisse gevankelyk gevoert, gy hebt gaven genomen om uit te deelen onder de menschen.

3. Dewyl dat Christus nooit van zyn Kerk kan gescheiden zijn, maar altoos by en met haar vereenigt blyft, gelyk het hoofd met het lighaam: Matth. 28 : 20. Ziet ik ben met u-lieden alle de dagen tot de voleindinge der waereld.

4. Wegens het teder gevoelen en medelyden dat Christus tot zijn Kerke heeft. Al wat het lighaam schade doet, wordt ook het hoofd gewaar: Zach. 2 : 8. Die u-lieden aanraakt, die raakt zynen oog-appel aan. Handl. 9 : 4. Saul, Saul, wat vervolgt gy my?

Vrag. Is de Paus van Romen, als een opvolger van Petrus, niet het zigtbaar hoofd der Kerke?

Antw. Gantschelyk niet. 1. Christus is de eenige Heere van zijne Kerke, van God daar toe gezalft: Ps. 2 : 6. Ik dog hebbe mynen Koning gezalft over Zion den berg myner heiligheid. 1 Cor. 8 : 6. Ende maar eenen Heere Jesum Christum, door welken alle dingen zyn, ende wy door hem.

Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 2. Christus heeft alle menschelyke heerschappy over de Kerk uitdrukkelyk verboden: Matth. 20 : 25—27. Gy weet, dat de oversten der volkeren heerschappye voeren over haar: Doch alzo zal het onder u niet zyn; maar zo wie onder u zal willen groot worden, die zy uwe dienaar, en zo wie onder u zal willen de eerste zyn, die zy uwe dienstknegt.

3. 't Opper-gebied van een menschelyk hoofd kan geen plaats hebben, wegens de uitbreiding der Kerke over de geheele waereld; Want hy die 't hoofd is, heerscht van zee tot zee, ende van de riviere tot aan de einden der aarde, Ps. 72 : 8.

4. De aanneeming van zulk een heerschappy over de Kerk is een merkteken van den Anti-christ: 2 Thess. 2 : 4. Die hem tegenstelt, ende verheft boven al dat God genaamt, ofte als God geeert wordt, alzo dat hy in den tempel Gods zal zitten, hem zelven vertoonende dat hy God is.

∴ Vrag. Vind men de aanstelling van Petrus niet tot zigtbaar hoofd der Kerke, Matth. 16 : 18, 19. Ende ik zegge u ook, dat gy zyt Petrus, ende op deze Petra zal ik myn gemeinte bouwen. — Ende ik zal u geven de sleutelen van 't Koningryk der hemelen, enz.?

Antw. 1. Men merke op, dat het niet Petrus is, maar Christus, die hy beleden hadde. En dus als de grondslag wordt voorgestelt, op welken de gemeinte zou worden gebouwt: 1 Cor. 3 : 11. Want niemand kan een ander fondament leggen, dan 't geene gelegd is, 't welke is Jesus Christus.

2. De sleutelen geven hier geen gebiedende, maar een bedienende magt der Kerke te kennen, dewelke door

andere spreekwyzen, ook de andere Apostelen en Dienaren wordt toegeschreven: Joh. 20 : 23. Zo gy iemands zonden vergeeft, dien wordenze vergeven: zo gy iemands zonden houd, dien zynze gehouden.

∴ Vrag. Is de Paus van Romen geen opvolger van Petrus, als Bisschop der Kerke?

Antw. Neen: 1. Nadien de opvolginge van Petrus, zo 'er ooit eene geweest zy, al lang is afgebroken, door den Roomschen afval, en anderzints.

2. Die opvolging komt met meerder regt toe, aan de Oostersche, en met name aan den Bisschop van Jerusalem, als wel aan die van Romen: dewyl Christus daar met alle de Apostelen geleeft heeft, en hy ook met eenige van haar daar gestorven is.

3. Petrus is nooit Bisschop van Romen geweest, maar een Apostel der besnydenisse, Gal. 2 : 7. Terwyl wy de klaarste blyken niet vinden, nog in de Handelingen, nog in de Brieven van Paulus, aan en uit Romen geschreeven, dat Petrus te Romen zou zijn geweest.

Vrag. Is 'er altoos een Kerk op aarde geweest?

Antw. Deze Kerk is geweest van den beginne der waereld af, en zal zyn tot den einde toe: Matth. 28 : 20. Ende ziet, ik ben met u lieden tot de voleindinge der waereld.

Vrag. Hoe bewyst gy, dat 'er altoos een Kerke op aarde zijn zal?

Antw. 1. Om dat Christus een eeuwig Koning is, dewelke zonder onderdanen niet zyn kan. Luc. 1 : 33. Ende hy zal over het huis Jacobs Koning zyn in der eeuwigheid, ende zyns Koninkryks zal geen einde zyn. Dan. 2 : 44. Doch in de dagen van die Koningen, zal de God des Hemels een Koninkryke verwekken, dat in der eeuwigheid niet zal verstoort worden.

Vrag. Hoe meer?

Ant. 2. Uit de beloften

a. Van het geduurig gebruik der Sacramenten: 1 Cor.

11 : 26. Want zo dikwyls als gy dit brood zult eeten, ende dezen drinkbeker zult drinken, zo verkondigt den dood des Heeren, tot dat hy komt.

b. Van de inwoning des Woords en des Geestes in de Kerk: Jes. 59 : 21. My aangaande, dit is myn verbond met haar, zeid de Heere: Myn Geest, die op u is, ende myne woorden, die ik in uwen monde geleid hebbe, die zullen van uwen monde niet wyken, nog van den monde uwes zaads, nog van den monde des zaads uwes zaads, zeid de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe.

c. Van de bewaringe Gods zijner Kerke, tegen het woeden der vijanden: Jes. 4 : 5. Ende de Heere zal over alle woningen des bergs Zions, ende over haare vergaderingen, scheppen een wolke des daags, ende eenen rook, ende den glans eenes vlammenden vuurs des nagts: want over alles wat heerlyk is, zal eene beschuttinge wezen. Matth. 16 : 18. De poorten der helle zullen dezelve niet overweldigen.

∴ Vrag. Hoe nog meer?

Antw. 3. Uit de heilige Historie, die ons aanwyst, dat zelf in de allerswaarste tyden, altoos eenige overblyfzelen van de Kerke gevonden zijn;

a. Als ten tyde van Elias: 1 Kon. 19 : 18. Ook hebbe ik in Israël doen overblyven zeven duizend: alle kniën, die haar niet gebogen hebben voor Baal, ende alle mond, die hem niet gekust heeft.

b. Ten tyde der Arrianen, wanneer de Kerke, gegeven zyn twee vleugelen eenes grooten arends, op dat zy zoude vliegen in de woestëine, in haare plaatze, alwaar zy gevoed wordt eenen tyd ende tyden, ende eenen halven tyd, buiten het gezigte der slange, Openb. 12 : 14.

∴ Vrag. Wat zegt gy van Luc. 18 : 8. daar staat, dat het gelove zoude ophouden; en Openb. 13 : 8. dat de gantsche aarde het beest zou aanbidden?

Antw. Deeze plaatzen zijn niet volstrekt, maar in eenen zekeren zin te verstaan, van het klein getal der gelovigen, en van den grooten hoop der godlozen.

∴ Vrag. Wat gronden heeft de Kerk voor haar bewaringe?

Antw. 1. Alle de deugden Gods, zijne goedheid, liefde en magt: Mal. 3 : 6. Ik de Heere worde niet verandert: daarom zyt gy, ô kinderen Jacobs, niet verteert.

2. Christus altoos-duurende voorbiddinge: Hebr. 7 : 25. Alzo hy altyd leeft, om voor haar te bidden.

3. De inwoninge des Geestes in zijne Kerk: Joh. 14 : 16. Hy zal u eenen anderen Trooster geven, op dat hy by u blyve in der eeuwigheid.

4. De onveranderlykheid van Gods Verbond: Jes. 54 : 10. Want bergen zullen wyken ende heuvelen wankelen: maar myne goedertierentheid zal van u niet wyken: ende het verbond mynes vredes zal niet wankelen, zeid de Heere, uwe ontfermer.

Vrag. Hoe wordt de Kerk onderscheiden?

Antw. 1. Als een strydende hier op aarde: Job 7 : 1. Heeft niet de mensche eenen stryd op der aarden? 2 Cor. 7 : 5. Van buiten stryd, van binnen vreeze. Ephez. 6 : 12. Want wy hebben den stryd, niet tegen vleesch en bloed; maar tegen de overheden, tegen de magten, tegen de geweldhebbers der waereld, der duisternisse dezer eeuwe, tegen de geestelyke boosheden in de lugt.

2. Als een zegenpraalende kerke in den hemel, welke alle hare vijanden heeft overwonnen: Openb. 7 : 9. Na dezen zag ik, ende ziet, een groote schaare, die niemand tellen konde, uit alle natien, ende geslagten, ende volken, ende taalen, staande voor den throon, ende voor het Lam, bekleed zynde met lange witte kleederen: Ende palm-takken waren in hare handen.

∴ Vrag. Hoe is dit te verstaan?

Antw. Niet als of 'er twee byzondere Gemeentens waren, eene op aarde, en een ander in den hemel; maar dat 'er een gedeelte der gemeente nog worstelt op aarde, terwyl het ander gedeelte den stryd voltrokken hebbende, de kroone der heerlykheid alrede geniet in den hemel: 2 Tim. 4 : 7, 8. Ik hebbe den goeden stryd gestreden, ik hebbe den loop geeindigt, ik hebbe het gelove behouden; voorts is my weg gelegd de kroone der regtvaerdigheid, welke my de regtvaerdige Rigter, in dien dag geven zal: Ende niet alleen my, maar ook allen die zyne verschyninge lief gehad hebben.

Vrag. Hoe merkt gy de strydende Kerke aan?

Antw. Als zigtbaar en onzigtbaar: wegens haare inwendige gestalte onzigtbaar, of wegens haar uitwendige gestalte, zigtbaar.

∴ Vrag. Hoe noemt gy de Kerke onzigtbaar?

Antw. Onzigtbaar,

1. Wegens hare inwendige geestelyke gestalte, van gelove, inwendige vereeniginge met Christus, en andere geestelyke gaven: Psalm 45 : 14. Des Konings dogter is geheel verheerlykt inwendig. Luc. 17 : 21. Het Koninkryke Gods is binnen u lieden. 1 Petr. 3 : 4. De verborge mensche des herten, in 't onverderflijk verciersel eenes zagtmoedigen en stillen geest, die kostelyk is voor God.

2. Voor zo verre zy zomtyds voor het ooge der waereld kan verborgen zijn, wegens overstroomende dwaalingen, gemeen verval van zeden, ofte zwaare vervolgingen. Dit is 't geene wy in den Artikel belyden: Hoewel, zy zomtyds eenen tyd lang zeer klein, en als tot niet schynt gekomen te zyn, in de ogen der menschen, gelyk hen de Heere, geduurende den gevaarlyken tyd onder Achab, zeven duizend menschen behouden heeft, die haaren kniën voor Baal niet gebogen hadden; 1 Kon. 19 : 16. Vergelijk hier mede de Kerk in de vervolginge der Arianen, als de Vrouwe vlugtede in de woesteine, alwaar zy een plaatze hadde, haar van God bereid, op dat zy aldaar zoude zyn duizend twee honderd dagen, Openb. 12 : 6.

∴ Vrag. Hoe noemt gy de Kerk zigtbaar?

Antw. 1. Voor zo verre zy bestaat uit menschen, die zigtbaar zijn.

2. Wegens de uitwendige bedieninge des Woords en der Bond-zegelen, de belydenis des geloofs, en den uitwendigen Christelyken wandel: Matth. 5 : 14. Gy zyt het ligt der waereld: eene stad boven op eenen berg liggende, kan niet verborgen zyn.

3. Wegens den uitterlyken luister en voorspoed, die zy zomtyds heeft in de waereld: Openb. 11 : 5.

De Koninkryken der waereld zyn geworden onzes Heeren, ende zynes Christi, ende hy zal als Koning heerschen in alle eeuwigheid.

Vrag. Waar heeft God zyn Kerke op aarde?

Antw. Deze Kerke is niet gelegen, gebonden of bepaalt in een zekere plaatze, of aan zekere Personen: maar hy is verstrooit door de geheele waereld. Joh. 4:21. Jesus zeide tot haar, Vrouwe gelooft my, de uure komt, wanneer dat gy lieden, nog op dezen berg, nog te Jerusalem, den Vader zult aanbidden. Mal. 1 : 11. Maar van den opgang der Zonne, tot haaren ondergang zal mynen naam groot zyn onder de Heidenen; ende aan alle plaatzen zal myn naam reukwerk toegebragt worden, ende een rein spys-offer: want myn naam zal groot zyn onder de Heidenen. Psalm 72 : 8. Ende hy zal heerschen van de zee tot aan de zee, ende van de revieren tot aan de einde der aarde.

Vrag. Brengt deze verspreidinge over de aarde niet eene verdeeltheid der Kerke aan?

Antw. Geenzints: De Leden blyven onderling te zamengevoegt ende vereenigt met hert ende wille, in eenen zelven Geest, door de kragt des geloofs. Ephez. 4 : 3—6. U beneerstigende te behouden de eenigheid des Geestes, door den band des vreedes. Een lighaam is het, ende eenen Geest, gelykerwys gy ook geroepen zyt tot eene hoope uwer beroepinge. Een Heere, een gelove, eenen doop. Een God ende Vader van alle, die daar is boven alle, ende door alle, ende in alle.

Vrag. Is Gods Kerke volmaakt op aarde?

Antw. Altoos is Gods Kerk onvolmaakt op aarde, en hierom, als 'er geen buitengewoone ingevinge des Geestes bykomt, feilbaar, dewyl zy bestaat uit menschen, die feilen en gebreeken hebben: Rom. 3 : 4. God is waaragtig: maar alle menschen leugenagtig. Psalm 62 : 10. Immers zyn de gemeene lieden ydelheid, de groote lieden zyn leugen: in

de weegschaale opgewogen zynde, zouden zy t'zamen ligter zyn dan de ydelheid.

Vrág. Maar wordt de Kerk niet uitdrukkelyk volmaakt genoemd?

Antw. Ja doch: Meer dan eens: Hoogl. 4 : 7. Geheel zyt gy schoon, myne vrindinne, ende daar is geen gebrek aan u. Cap. 6 : 9. Een eenige is myne duive, myne volmaakte. Matth. 5 : 48. Weest gy lieden volmaakt, gelyk uwe Vader, die in de hemelen is, volmaakt is.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Daar is een volmaaktheid in staat: voor zo verre de Kerk, door het gelove in Christus overgaande, daar door by toerekening wordt gehouden als bekleed met. alle de volmaaktheid, die in Christus is. Hier van Col 2 : 10. Gy zyt in hem volmaakt.

2. Daar is een volmaaktheid in gestalte: voor zo verre door wedergeboorte en heiligmakinge. in den mensche, ten opzigte van alle zijne deelen en kragten, een nieuwe natuur wordt opgeregt: welke, schoon zy niet alle gebrekkelykheid wegneemt, op zig zelven nogtans aangemerkt, de volmaaktheid van een geheel mensch is, even gelyk een klein kind een volmaakt mensch in wezen is, schoon niet in trappen. Hier op ziet, 1 Thess. 5 : 27. De God des vredes heilige u geheel en al.

3. Daar is eene volmaaktheid in oeffeninge. En die bestaat

a. In eene volmaaktheid van opregtheid: waar door men waarlyk is, 't geen men vertoont in Godsdienst en wandel, staande over tegen geveinstheid: Jac. 1 : 4. Op dat gy meugt volmaakt zyn, ende geheel opregt.

b. In een volkomentheid van toeleg, waar door men eene volmaakte godzaligheid ten doel heeft; niet een gedeelte, maar de geheele wet van God, in alle zaken, in alle plaatzen, en in allen tyd zig voorstellende ter betragtinge, al is 't dat men 'er niet toe geraken kan: Phil. 3 : 12. Niet dat ik het alrede gekregen hebbe, ofte alrede volmaakt ben; maar ik jaage daar na. Col. 4 : 12. Op dat gy staan meugt volmaakt ende volkomen in al den wille Gods.

∴ Vrag. Wat spruit 'er uit de onvolmaaktheid der Kerke?

Antw. Datze met veelerlei zaken te worstelen heeft, waar van de voornaamste zyn:

1. Inwendige Scheuringen, onder de Leden, die meer uit verschil van hartstogten, als wezendlyke zaken voortkomen: 1 Cor. 1 : 11, 12. Want my is van u bekent gemaakt, myne Broeders, door die van Cloës huisgezin, dat 'er twisten onder u zyn. Ende dit zegge ik, dat een iegelyk van u zegt: Ik ben Pauli, ende ik Apollo, ende ik Cephe, ende ik Christi.

2. Ketteryen, door welke de zaligmakende waarheden des geloofs worden om ver geworpen, of bestreden: 1 Cor. 11 : 19. Want daar moeten ook ketteryen onder u zyn, op dat de geene die opregt zyn openbaar worden onder u. 1 Tim. 4 : 1, 2.

3. Uitterlyke Vervolgingen, die de Leden te lyden hebben van de vyanden der Kerke, Joh. 16 : 1, 2. Deze dingen hebbe ik tot u gesproken, op dat gy niet geërgert wordt. Zy zullen u uit de Synagoge werpen: ja de uure komt, dat een iegelyk, die u zal doden, zal meinen Gode eenen dienst te doen. 2 Tim. 3 : 12. Ende ook alle die godzaliglyk willen leven in Jesu Christo, die zullen vervolgt worden.

Vrag. Met wie heeft de Kerk voornamentlyk te stryden?

Antw. Met den duivel, 1 Petr. 5 : 8. De waereld, Joh. 15 : 19. En ons eigen vleesch, Rom. 8 : 7. die de Catechismus onze dood-vyanden noemt.

1. Om datze Gods kinderen dikwerf doodelyk benauwen: Psalm 116 : 3. De banden des doods hadden my omvangen: ende angsten der helle hadden my getroffen: ik vond benautheid ende droeffenisse.

2. Om datze het doodelyk verderf van Gods kinderen bedoelen: 1 Petr. 5 : 8. De duivel gaat om als een brieschende leeuw, zoekende wie hy zoude mogen verslinden.

3. Om datze niet ophouden in de aanvegtingen, tot dat de mensch gestorven zy: 1 Cor. 5 : 26. De laatste vyand, die te niete gedaan wordt, is de dood.

Vrag. Van wie bediend zig de duivel voornamentlyk om Gods Kerk te bevegten?

Antw. Van den ANTICHRIST, dat is, zo een die zig vlak tegen CHRISTUS aankant, schoon hy zig gelaat voor CHRISTUS te zyn.

Vrag. Wie verstaat gy door den Antichrist?

Antw. In 't gemeen alle dwaalgeesten, die zig als vyanden tegen Christus opwerpen; gelyk Johannes in die beteekenis zegt, 1 Joh. 2 : 8. Zo zyn ook nu veele Antichristen geworden; maar in 't byzonder de Paus van Romen met zyne Navolgers: 1 Joh. 2 : 8. Gelyk gy gehoort hebt, dat de Antichrist komt.

Vrag. Verheft de Paus van Romen zig tegen Christus?

Antw. Ja doch: Hy kant zig opentlyk aan tegen Christus, en zijn Middelaars-ampt.

1. Tegen zijn Prophetisch Ampt, door het invoeren van menschelyke inzettingen, waar door men de geweetens der menschen tot gehoorzaamheid zoekt te binden.

2. Tegen het Priester-ampt, door het invoeren van eige voldoeninge voor de zonde, voorbiddinge der heiligen, en dagelyks herhaalde zoen-offerhande in de Misse.

3. Tegen zijn Koninklyk Ampt, door het aanmatigen van een Opper-gezag in de Kerk, dat alleen Christus, den Koning der eere toekomt. Dus we besluiten dat de Paus van Romen in dezen het ken-merk van den waren Antichrist vertoont: 1 Joh. 2 : 22. Wie is de leugenaar, dan die lochent, dat Jesus is de Christus? Deze is de Antichrist, die den Vader ende den Zone lochent.

Vrag. Verwagten wy nog een grootere volmaaktheid en luister der Kerke op aarde?

Antw. Ja doch: 2 Petr. 3 : 13. Maar wy verwagten, na zyne belofte, nieuwe hemelen, ende een nieuwe aarde, in welke de geregtigheid woont.

∴ Vrag. Hoe zal dat geschieden?

Antw. 1. Door een algemeene bekeeringe van het Joodsche volk, zo duidelyk by de Propheeten voorzegd; onder anderen, Hos. 1 : 10—12. Cap. 3 : 5. Daar na zullen zig de kinderen Israëls bekeeren, ende zoeken den Heere haaren God, ende David haaren Koning: Ende zy zullen vreezende komen tot den Heere, ende tot zyne goedheid, in 't laatste der dagen. En door Paulus uitgebeeld, Rom. 11 : 25, 26. Want ik wil niet, broeders, dat u deze verborgentheid onbekent zy, (op dat gy niet wys zyt by u zelven) dat de verhardinge voor een deel over Israël gekomen is, tot dat de volheid der Heidenen zal ingegaan zyn.

2. Door een meerdere toevloed der Heidenen, daar de voorzeggingen van melden, Dan. 2 : 35. Maar de steen, die het beeld geslagen heeft, werdt tot eenen grooten berg, alzo dat hy de gehele aarde vervulde. Zach. 14 : 9. En de Heere zal tot Koning over de gantsche aarde zyn: Te dien dage zal de Heere een zyn, ende zynen name een; en Paulus op doelt, Rom. 11 : 12. Ende indien haaren val de rykdom is der waereld, ende haare verminderinge de rykdom der Heidenen, hoe veel te meer hare volheid?

3. Door eene meerdere val, niet alleen van den Oosterschen grooten vijand Christi, maar ook van den Roomschen Antichrist met zyne aanhang: 2 Tess. 2 : 8. Ende als dan zal de ongeregtigheid geopenbaart worden, den welken de Heere verdoen zal, door den Geest zynes monds, ende te niete maken, door de verschyninge zyner toekomste. Openb. 18 : 2. Zy is gevallen, zy is gevallen, de groote Babylon.

4. En grooter geluk en voorspoed der Kerke, niet alleen geestelyk, maar ook lighamelyk, door vermindering van kwalen, en vermeerderinge van allerlei goed.

∴ Vrag. Wat merkt gy omtrent die zo gelukkige staat der Kerke op aarde aan?

Antw. 1. Dat wy deze gelukkige opkomste der Kerke niet geduurig instampen, als of die de hoogste verwagtinge der gelovigen was. 2. Dat wy die niet overal, en in alle plaatzen zoeken, die of van de eerste tyden des Nieuwen Testaments, of van de heerlykheid na dit leven handelen. 3. Dat wy niet al te nauwkeurig de nette tyd

en maniere van de opkomst dezer Kerk-staat bepalen, als waar door de gelovigen zomtyds worden misleid, en geslingert. 4. Nog dat wy dit geluk der Kerke al te groot maken, ofte ook al te lange doen duuren, ja als of 'er geen groote zorgeloosheid, en afwykinge wederom op volgen zoude, tegen Matth. 24 : 37. 38. Gelyk de dagen Noë waren, alzo zal ook zyn de toekomste van den Zone des Menschen: want gelyk zy waren in de dagen voor de zondvloed, eetende en drinkende, trouwende en ten huwelyk uitgevende, tot de dag toe, in welke Noë in de arke ging, en bekenden het niet tot dat de zondvloed kwam, ende haar alle wegnam, alzo zal ook zyn de toekomste des Zoons des menschen.

Vrag. Waar toe moet ons de beschouwinge der Kerke opleiden?

Antw. Hoe ongelukkig de geene zyn, die geen Leden van het lighaam der Kerke zijn.

Vrag. Wie zijn de zulke?

Antw. 1. Alle openbare godlozen, die met woorden en daden toonen, dat ze behooren tot de Synagoge des Satans.

2. Alle geveinsde, huigelaren, die een gedaante van godzaligheid vertonen, en de kragt der zelver verlogenen.

3. Alle Naam-Christenen, die hen te vreede houden. dat zy uitterlyk tot de Kerk behooren, zonder dat ze dadelyk in Zion wedergeboren zyn.

Vrag. Waar in is hun lieder ongeluk gelegen?

Antw. 1. Datze van Christus en zijn verbond zijn uitgesloten, Ephez. 2 : 12. Vervreemt van het burgerschap Israëls, ende vreemdelingen van de verbonden der beloften, geen hoope hebbende, en zonder God in de waereld.

2. Dat zy niet zalig konnen worden, zo zy niet door Gods Geest vernieuwt worden: Joh. 3 : 5. Voorwaar, voorwaar zegge ik u, zo iemand niet geboren wordt uit water en geest, hy kan in 't Koninkryke Gods niet ingaan.

3. Datze in den grooten dags des oordeels niet zullen konnen bestaan in de vergaderinge der gelovigen: Ps. 1 : 5. Daarom zullen de godloze niet bestaan in 't rigte, nog de zondaar in de vergaderinge der regtvaerdigen. Maar in tegendeel buiten den hemel zullen gesloten worden: Openb. 22 : 25. Maar buiten zullen zyn de honden, ende de tovenaars, ende de hoereerders, ende de doodslagers, ende de Afgodendienaars, ende een iegelyk die de leugen lief heeft, ende doet.

Vrag. Wat heeft zo eene, die by zig zelven overtuigt is, geen waar lit der Kerke te zyn, te doen?

Antw. 1. Zo een moet tragten, de heerlykh id van de Kerk te leeren kennen: Psalm 87 : 3. Zeer heerlyke dingen worden van u gesproken, ô stad Gods!

2. Zig afzonderen van het gezelschap der godlozen: 2 Cor. 6 : 27. Daarom, gaat uit het midden van haar, ende scheid u af, zegt de Heere, ende raakt niet aan het gene onrein is, ende ik zal u-lieden aannemen.

3. Zonder ophouden vuurig bidden en smeken, dat God hem overzette in de gemeenschap zijner Kerke, Hoogl. 1 : 4. Trekt my, wy zullen u naloopen. Jer. 31 : 18. Bekeert my, zo zal ik bekeert zyn.

∴ Vrag. Wat staat de vroomen te betragten?

Antw. 1. Zy moeten zig tragten te verzekeren, dat zy waare leden der Kerke zijn: 2 Petr. 1 : 10. Daarom, broeders, beneerstigt u te meer, om uwe roepinge ende verkiesinge vast te maken: Want, dat doende zult gy nimmermeer struikelen.

2. Zy zijn schuldig zich over de schoonheid der Kerke te verheugen: Jes. 66 : 10, 11. Verblyd u met Jerusalem, ende verheugt u over haar, alle haar liefhebbers: Weest vrolyk over haar met vreugd, gy alle die over haar treurig zyt geweest; op dat gy moogt zuigen, ende verzadigt worden van de borsten haarer vertroostingen: op dat gy mooget uitzuigen, ende u verlusten met den glants harer heerlykheid.

3. Zy zijn verpligt, eendragt en gemeenschap onder malkanderen te oeffenen: Rom. 12 : 10. Hebt malkanderen hartelyk lief met broederlyke liefde. Met eere d'een den anderen voorgaande.

4. Zy moeten de belangen der Kerke ter harte nee-

men: Psalm 137 : 5, 6. Indien ik u vergeete, ô Jerusalem, zo vergeete myne regterhand [haar zelfs]! Myne tong kleve aan myn gehemelte, zo ik aan u niet gedenke, zo ik Jerusalem niet verheffe boven het hoogste myner blydschap!

5. Zy hebben te verlangen, om eens uit de strydende in de zegepralende Kerke overgebragt te worden. Psalm 42 : 3. Myne ziele dorstet na God, na den levendigen God: wanneer zal ik ingaan, ende voor Gods aangezigte verschynen? Phil. 1 : 23. Hebbende begeerte om ontbonden te worden, ende met Christo te zyn: want dat is zeer verre het beste.

XXVIII. ARTIKEL,

Van de noodzakelykheid, om zig by de ware Kerke te voegen ende te houden.

Wy gelooven, aengesien dese heylige vergaderinge is een versamelinghe der genen die salich werden, ende dat buyten de selve gheen salicheydt en is: dat niemant van wat staet ofte qualiteyt hy zy, hem behoort op hemselven te houden, om op syn eyghen persoon te staen: maer datse alle schuldich zyn haerselven daer by te voeghen, ende daermede te vereenigen, onderhoudende de eenicheydt der Kercke; haer onderwerpende de onderwysinghe ende tucht der selve, den hals buygende onder het Jock Jesu Christi, ende dienende de opbouwinghe der broederen, na de gaven die haer God verleent heeft, als onderlinge lidtmaten eenes selfden lichaems. Ende op dat dit te beter mochte onder-houden werden : so is het ampt aller gelooviyen, volghende het woordt Godts, haer af te scheyden van den genen die niet van de Kercke en zyn, ende haer te voegen tot dese vergaderinghe, t'sy op wat plaetse datse Godt ghestelt heeft : al waert schoon so dat de Magistraten ende placaten der Princen daer tegen waren, ende dat de doodt, ofte eenige lichamelicke straffe daer aan hinghe. Daerom alle de gene die haer van de selve afscheyden, ofte niet en daer by en voegen, die doen teghen de ordonnantie Gods.

VRAGE.

Is 't genoeg te weten dat 'er een waare Kerke op aarde is?

Antw. Geenzints: Men is verpligt zig daar by te voegen. De onreine rave sworf buiten de arke om, maar de reine duive vond geen rust voor het hol haares voets, dan in de arke: Gen. 8 : 6—9. Een regt Christen mag op zich zelven niet staan, maar is schuldig als Ruth tot Näomi haare Schoonmoeder zeide, Ruth 1 : 16. Waar gy zult henen gaan, zal ik ook henen gaan, en waar gy zult vernagten, zal ik vernagten: Uw volk is myn volk, ende uwe God is myn God. Dit staat ons duidelyk in dezen Artikel te zien.

∴ Vrag. Hoe wordt dezelve verdeelt?

Antw. I. Eerst staat ons te zien de waerdigheid der Kerke, dat zy is een heilige vergaderinge ofte verzameling der genen die zalig worden, ende dat buiten de zelve geen zaligheid is.

II. Daar na, wat de waerdigheid der Kerke van ons eischt, te weten, dat wy ons by dezelve voegen, en teffens van andere vergaderingen, die de Kerk niet zijn, geheel afscheiden.

A. Het eerste wordt by tegenstellinge geleert, en wel zo, met aanwyzing wat niet mag, en wat al moet geschieden.

a. Dat niet mag geschieden, met deze woorden: Wy geloven, dat niemand van wat staat, of qualiteit hy zy, hem behoort op hem zelven te houden, om op zyn eigen persoon te staan.

b. Dat al mag geschieden:

aa. Dat men zig hebbe te voegen by de Kerk: Maar dat zy alle schuldig zyn haar zelven daar by te voegen, en daar mede te vereenigen.

bb. De wyze van dien, is

1. Deels, door onderwerpinge aan de Kerke: Onder-

houdende de eenigheid der Kerke, haar onderwerpende de onderwyzinge en de tugt der zelve, den hals buigende onder het jok Christi.

2. Deels, door arbeidzaam te zijn, ten goede der Kerke: Ende dienende de opbouwinge der Broederen, na de gaven die haar God verleent heeft, als onderlinge Ledematen eenes zelfden lighaams.

B. Het tweede wordt gestelt als dienende ter bevorderinge van het eerste.

a. Op zig zelve: Ende op dat dit te beter mogte onderhouden worden: zo is het ampt aller gelovigen, volgende het woord Gods, haar af te scheiden van de genen die niet van de Kerk zyn, ende haar te voegen tot deze vergaderinge, 't zy op wat plaatze datze God gestelt heeft, al waar 't schoon zo dat de Magistraten, en placaten der Princen daar tegen waren, ende dat de dood, ofte eenige lighamelyke straffe daar aan hinge.

b. Met aanwyzing van het kwade, dat zy doen, die zulks nalaten: Daarom alle de gene, die haar van dezelve afscheiden, ofte niet daar byvoegen, die doen tegen de ordonnantie Gods.

Vrag. Wat belyd gy van de Kerke?

Antw. Dat zy is een heilige vergaderinge: Jes. 62 : 12. Ende zy zullen u noemen het heilige volk, de verloste des Heeren. Psalm 111 : 1. Ik zal den Heere loven van gantscher herten: in den raad en de vergaderinge der opregten.

Vrag. Wat meer?

Antw. Dat zy is een verzameling der genen, die zalig worden: Joël 2 : 32. Al wie den name des Heeren zal aanroepen, zal behouden worden. Handl. 2 : 47. En de Heere dede dagelyks tot de gemeente toe, die zalig wierden.

Vrag. Wat nog meer?

Antw. 1. Dat 'er buiten de Kerk geen zaligheid is. De Kerk is de Stad des levendigen Gods, daar God in woont, en buiten die woont hy niet: Hebr. 12 : 22.

Al wie nu zalig worden wil, moet 'er binnen zyn. Openb. 22 : 14, 16. Zalig zynze die zyne geboden doen, op dat haare magt zy aan den boom des levens, ende zy door de poorten mogen ingaan in de stad: Maar buiten zullen zyn de honden, ende de tovenaars. ende hoereerders, ende doodslagers, ende afgodendienaars, ende al die den leugen lief heeft ende doet.

Vrag. Hoe dringt gy dit nader aan?

Antw. 2. De Kerk is het lighaam Christi, dat alleen van Christus Geest bezielt wordt, om in hem, als hun gemeen en eenigst hoofd te samen op te wasschen: Ephez. 4 : 12—16. En zo als hy alleen het hoofd is van dat lighaam, zo is ook de zaligheid in geen ander lighaam, alzo weinig als dezelve buiten hem kan zijn.

3. De Kerk is de Bruid van Christus, zijn eenige, en dat zy alleen, voor welke hy zig heeft opgeoffert: Ephez. 5 : 2. En in de bruiloft van het Lam met deze Bruid bestaat alleen de zaligheid: Openb. 19 : 2. Zalig zynze die geroepen zyn tot het avondmaal van de bruiloft des lams.

4. De Kerk is een huis Gods: 1 Tim. 3 : 15. Op den hoeksteen Christus gebouwt, tot een woonstede in den Geest: Ephez. 2 : 21, 22. Al wie geen levendige steen van dit gebouw is, heeft nog vrede nog zaligheid te wagten. Dit deed Lactantius zeggen: de Kerk is de wooninge des geloofs. En de Tempel Gods, in dewelke zo iemand niet is ingegaan, ofte uit welke zo iemand zal uitgegaan zyn, die is vervreemd van de hope des eeuwigen levens, en van de eeuwige zaligheid.

Vrag. Wat besluit maakt gy hier uit?

Antw. Dat dan niemand, van wat staat of qualiteit hy zy, hem behoort op zig zelf te houden, om op zyn eigen persoon te staan: Hebr. 10 : 25. Laat ons onze onderlinge byeenkomsten niet nalaten, gelyk zommige de gewoonte hebben; maar malkanderen vermanen: En dat zo veel te meer, als gy ziet, dat de dag nadert.

∴. Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De eenzaamheid, kan men ook in dezen opzigte zeggen, is niet goed: Gen. 2 : 18. Maar twee zyn beter dan een, Pred. 4 : 9.

2. Alle de vroomen hebben van alle tyden geklaagt, als zy de gemeenschap der Kerke moesten missen: Psalm 88 : 19. Gy hebt vriend ende metgezelle verre van my gedaan: myne bekende zyn in de duisternisse. Psalm 42 : 5. Ik gedenke daar aan, ende storte myne ziele uit in my: om dat ik plag heenen te gaan onder de schare ende met hen te treden na Gods huis, met eene stemme van vreugden-gezang ende lof onder de feesthoudende meenigte.

3. 't Is een schrikkelijke zonde de Kerk te verlaten, en een beter te willen oprigten: Want daar men zig van de Kerk afscheid, daar scheid men zig van Christus lighaam; men onteert zijne belydenis; men bedroeft de Godzalige; men doet de eenvoudige dwaalen, en maakt, dat de name Gods gelastert worde. 1 Cor. 3 : 3.

Vrag. Wat is dan de pligt der Christenen?

Antw. Zy alle zyn schuldig haar zelven by de Kerk te voegen, en daar mede te vereenigen: Handl. 9 : 26. Saulus nu te Jerusalem gekomen zynde, poogde hem by de Discipelen te voegen. Hoogl. 1 : 7. Zegget my aan, gy die myne ziele lief heeft, waar gy weidet, waar gy de kudde legert in den middage: want waarom zoude ik zyn als eene die haar bedekt by de kudde uwer metgezelle?

Vrag. Hoe dringt gy dit verder aan?

Antw. 2. Uit de standvastige practyk der Heiligen. Men zie in de eerste waereld, als Seth een zone geboren werdt, die hij Enos noemde: Doe begon men den naam des Heeren aan te roepen, Gen. 4 : 26. In Mose, die groot geworden zynde, geweigert heeft een zone van Pharao's dogter genaamt te worden; verkiezende liever met het volk Gods kwalyk gehandelt te worden, dan voor eenen tyd de genie-

tinge der zonden te hebben, Hebr. 11 : 24, 25. In David, die, hoewel bespot van zijn eigen vrouwe, tegen haar zeide: Ook zal ik my nog geringer houden dan alzo, ende zal nedrig zyn in myne oogen, ende met de dienstmaagden, daar van gy gezeid hebt, met dezelve zal ik verheerlykt worden, 2 Sam. 6 : 22.

3. In de Kerk is heerlykheid en cieraad, die men te vergeefs buiten de Kerk zal zoeken: Jes. 43 : 4. Van doe af, dat gy kostelyk zyt geweest in myne oogen: zyt gy verheerlykt geweest, ende ik hebbe u lief gehad. Cap. 62 : 3. Ende gy zult een cierlyke kroone zyn in de hand des Heeren, ende eenen Koninklyken hoed in de hand uwes Gods.

4. In de Kerk is veiligheid. De bewaaringe Gods is over alle zyne onderdanen in 't gemeen, en over ieder in 't byzonder: Jes. 27 : 2, 3. Te dien dage zal 'er een wyngaard van rooden wyne zyn, zingt van den zelven by beurte: Ik de Heere behoede dien, alle ogenblik zal ik hem bevogtigen: op dat de vyand hem niet bezoeke, zal ik hem bewateren nagt en dag. Cap. 14 : 32. Wat zal men dan antwoorden den boden des volks? dat de Heere Zion gegrondet heeft, opdat de bedrukten zynes volks eenen toevlugt daarin zouden hebben.

5. In de Kerk is allerlei goeds, dat men nergens buiten de Kerk vinden zal; als vergevinge van zonde: Jes. 33 : 24. Geen inwoonder zal zeggen, ik ben ziek: want het volk dat daar in woont, zal vergevinge van ongeregtigheid hebben. Vrede en blydschap: Rom. 14 : 17. Want het Koninkryke Gods is niet spyze ende drank, maar regtvaerdigheid, ende vrede, ende blydschap door den Heiligen Geest. Allerlei goederen tot vertroostinge en zaligheid: Psalm 31 : 20. ô Hoe groot is uw goed, dat gy weg geleid hebt, voor de gene die u vreezen! dat gy gewrogt hebt voor de gene die op u betrouwen, in de tegenwoordigheid der menschen kinderen.

∴ Vrag. Hoe voegt en vereenigt men zig met de Kerk?

Antw. 1. Als men het Christendom, en de waarheid, daar in aangenomen, opentlyk belyd: Onderhoudende de eenigheid der Kerke, zig onderwerpende de onderwyzinge en tugt der zelve, den hals buigende onder het jok Jesu Christi: even als een burger in een stad, de wetten dier stad aanneemt: Matth. 14 : 29. Neemt myn

jok op u, ende leert van my, dat ik zagtmoedig ben, ende nedrig van harte. Ps. 86 : 9. Alle de Heidenen, Heere, die gy gemaakt hebt, zullen komen ende zullen haar voor uw aanschyn nederbuigen, ende uwen name eeren.

2. Als men door gelove en bekeeringe met 'er daad een levendig lit der Kerke wordt, en daar door zoekt te dienen tot vercieringe en volmakinge van dezelve: Jes. 60 : 13. De heerlykheid Libanons zal tot u komen, de denneboom, de beuken, ende de bus-boom te gelyk, om te vercieren de plaatze mynes heligdoms, ende ik zal de plaatze myner voeten heerlyk maken.

3. Als men het welzyn der Kerke zoekt: Dienende de opbouwinge der broederen, na de gaven die God ons verleent, als onderlinge litmaten eenes zelfden lighaams: 1 Cor. 12 : 12, 13. Want gelyk het lighaam een is, ende veele leden heeft, ende alle de leden, van dit eene lighaam, veele zynde, maar een lighaam zyn, alzo ook Christus. Want ook wy allen zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, het zy Joden, het zy Grieken, het zy dienstknegten, het zy vrye: Ende wy zyn alle tot eenen geest gedrenkt.

∴. Vrag. Op wat wyze dient men tot opbouwinge der Broederen?

Antw. 1. Met het harte,

a. Dat bewogen moet zijn over de ellende van onze mede-broederen: 2 Sam. 1 : 26. Ik ben benauwt om uwent wille, myn broeder Jonathan: gy waart my zeer lieflyk.

b. Dat middelen bedenken moet tot harer hulpe en reddinge. Darius, al hadde hy maar eene natuurlyke liefde tot Daniel, doe hy onder 't vonnis kwam, om de leeuwen voorgesmeten te worden, hy stelde het herte op Daniël, om hem te verlossen: ja tot den ondergang der zonne toe, bemoeide hy zig om hem te redden, Dan. 6 : 15.

c. Dat veel zugten opzend, dat God hen uitkomste, raad en hulpe geve: Psalm 51 : 20. Doet wel by Zion na uw welbehagen: bouwt de muuren van Jerusalem op.

2. Met de mond.

a. Als men hen met raad en troost bystaat: Spreuk. 27 : 9. Olie ende reukwerk verblyd het harte: alzo is de zoetigheid van iemands vriend, van wegen den raad der ziele.

b. Als men hem voorspreekt, en verdeedigt, wanneer haar goede naam onteert en gelastert worde. Dus sprak Jonathan voor David, tot Saul, zijnen vader: 1 Sam. 20 : 32. Waarom zal hy gedood worden? Wat heeft hy gedaan? Achimelech: 1 Sam. 22 : 14. Wie is doch onder alle uwe knegten getrouwe als David, ende des Konings schoon-zone, ende voortgaande in uwer gehoorzaamheid, ende is eerlyk in uwen huize? Spreuk. 31 : 8. Opent uwen mond voor den stommen, voor de regtzake van alle die omkomen zouden.

c. Door een goed woord te doen, by den geenen die de vromen helpen konnen, al waren 't natuurlyke menschen. Dit deed Ebedmelech, de vroome Moorman, voor Jeremia, Jer. 38 : 7—12. Daniël voor zijne vrienden, Cap. 2. en 3. Paulus voor Onesimus, Philem. vers 10, 11. Mordechai by Ahasueros, ten beste voor zyn volk, en spreekende voor den welstand van zyn gantsche zaad, Esth. 10 : 3.

d. Door opentlyk te belyden, dat men het met die elendige houde. Men zie Joseph voor zijne broederen, Gen. 46 : 31—34. David, hoewel hy een Koning was: 2 Sam. 6 : 22. Ook zal ik my nog geringer houden dan alzo, ende zal nederig zyn in myne oogen, ende met de dienstmaagden, daar gy van gezeit hebt, met dezelve zal ik verheerlykt worden.

e. Door opentlyk gebeden voor malkanderen te doen, gelyk Esther begeerde, Cap. 4 : 16. Vastet voor my, ende eetet nog drinkt niet, in drie dagen, 's nagts nog daags; ik ende myne jonge dogters zullen ook alzo vasten. En getuigd wordt, Handl. 12 : 5. Titus dan wiert in de gevangenisse bewaart: maar van de gemeinte wierdt een gedurig gebed tot God voor hem gedaan.

f. Met leeringe, en vermaninge van malkanderen tot alles goeds: Hebr. 3 : 13. Maar vermaant malkanderen alle dagen, zo lange als het heden genaamt wordt, door de verleidinge der zonden.

3. Met de daad

a. Met het eens te gast te noden, en zo doende te verkwikken, gelyk Boaz de arme Ruth deede, en David aan de kreupele Mephibozeth; ofte hen deelen te zenden, van den overvloed onzer goederen, gelyk David handelde, als hy de Arke Gods opvoerde, 2 Sam. 6 : 19. En Ne-

hemia, op den dag van blydschap voor het volk: Cap. 8 : 11.

b. Met herbergzaam te zijn, als 't vereischt wordt: Hebr. 13 : 2. Vergeet de herbergsaamheid niet: want hier door hebben zommige onwetens, Engelen geherbergt. Rom. 12 : 13. Tragt na herbergsaamheid.

c. Door weldadigheid te bewyzen aan elendige; na 't voorbeeld van David: 2 Sam. 9 : 1. Is 'er nog iemand, die overgebleven is van den huize Sauls; dat ik weldadigheid aan hem doe, om Jonathans wille? En Obadja: 1 Kon. 18 : 13. is mynen Heere niet aangezeid wat ik gedaan hebbe, als Jezebel de Propheeten des Heeren doodde? dat ik van den Propheeten des Heeren hondert man hebbe verborgen, t'elken vyftig man in eene spelonke, ende die met brood, ende water onderhouden hebbe. En de vermaninge, Rom. 12 : 13. Deelt mede tot de behoeften der heiligen.

∴ Vrag. Wie gaat dit aan?

Antw. Dit raakt allen, als

1. Overheden, die byzonder geroepen worden tot bevordering van den welstand der Kerke: Jes. 49 : 23. Ende Koningen zullen uwe Voedsterheeren zyn, hare Vorstinnen uwe Zoogvrouwen: zy zullen haar voor u buigen met het aangezigte ter aarde, ende zullen den stof uwer voeten lekken. 2 Chron. 24 : 16. Hy, (te weten Jojada) hadde goed gedaan, beide aan God, ende zynen huize.

2. Leeraren en Opzienderen der Kerke, die daar toe van den Heere in de Kerk gezonden worden: Jes. 62 : 6. ô Jerusalem, ik hebbe wagters op uwe muuren bestelt, die geduuriglyk al den dag, ende al den nagt niet zullen swygen: ô gy, die des Heeren doet gedenken, ende laat geen stilzwygen by u lieden wezen!

3. Alle Leden der Kerke, de vrouw zo wel als de man, die het hare moeten toebrengen tot welstand der Kerke, gelyk man en vrouw dede tot den bouw des Tabernakels, Exod. 35 : 23—26. Zallums dogteren, tot verbetering van Jerusalems muuren, Neh. 3 : 12. En de vrouwen, van welke Paulus zegt, datze met hem gestreden hadden in den Evangelio, Phil. 4 : 3.

Vrag. Wat is dan verder dienstig, tot bevordering van de gemeinschap der heiligen?

Antw. Op dat dit te beter mogte onderhouden worden, zo is het ampt aller gelovigen, volgende het woord Gods, haar af te scheiden van de genen die niet van de Kerke zyn: 2 Cor. 6 : 14- 17. Ende trekt niet een ander jok aan, met de ongelovige: want wat mededeel heeft de geregtigheid met de ongeregtigheid? ende wat gemeenschap heeft het ligt met de duisternisse? ende wat t'samenstemminge heeft Christus met Belial? ofte wat deel heeft de gelovige met de ongelovige? ofte wat samenvoeginge heeft de tempel Gods met de afgoden? Want gy zyt de tempel des levendigen Gods: gelijkerwys God gezegt heeft, ik zal in haar wonen, ende ik zal onder haar wandelen: ende ik zal haar God zyn ende zy zullen my een volk zyn. Daarom gaat uit het midden van haar, ende scheidt u af, zegt de Heere; ende raakt niet aan 't gene onrein is, ende ik zal u lieden aannemen.

∴ Vrag. Hoe dringt gy dit aan?

Antw. 1. Geen leden konnen groeijen tot een lighaam, die geenzints van eenerlei aart zijn: zo kan de gemeenschap van gelovigen met de ongelovigen geenzints bestaan. 2 Cor. 6 : 14.

2. Ingevalle wy met zo verscheide slag van menschen te zamen komen, lopen wy gevaar dat wy der zelver aart en zeden na ons trekken. Die met de melaatschen omgaat, wordt 'er door besmet.

3. By aldien wy in de gemeenschap der godlozen blyven; staan wy in 't gevaar van met hen gestraft te worden: Psalm 14 : 4 De smerten der genen, die eenen anderen God begiftigen, zullen vermenigvuldigt worden. Openb. 18 : 4. Gaat uit van haar, myn volk, op dat gy aan hare zonden geen gemeenschap hebt, ende op dat gy van hare plagen niet ontfangt.

Vrag. Welke vergaderinge heeft de Belydenis in 't ooge?

Antw. De Roomsche Kerke, uit welkers midden onze Vaderen zyn uitgegaan, om de afgodery, die daar in opentlyk bedreven en gekoestert wordt. De afgoderye is drie-voudig openbaar, in de Misse, in 't aanbidden der Heiligen, en in den Beelden-dienst. Ook dulden zy

geen andere leer, dan die 's menschen gewisse verbind door leeringen en geboden, die van menschen zyn, buiten of tegen het gezonde woord van God.

Vrag. Maar zoude men in tyd van nood zig niet mogen afzonderen van de Kerk?

Antw. Gantschelyk niet: Matth. 10 : 32. Een iegelyk dan, die my belyden zal voor de menschen, dien zal ik ook belyden voor mynen Vader die in de hemelen is. 't Is der Christenen pligt zig te voegen by de Kerk, op wat plaatze dat God ze gestelt heeft; al waar 't schoon dat de Magistraten en Princen daar tegen waren, ende dat de dood, ofte eenige lighamelyke straffe daar aan hinge. Men zie 't gedrag van Daniel en zyne vrome metgezellen: Dan. 3 : 15—18. Cap. 6 : 11. En van alle de Apostelen, in tyden van gevaar, Handl. 4 : 17—20. Cap. 17 : 10. Cap. 18 : 14. enz.

Vrag. Wat besluit gy uit dit alles?

Antw. Alle die haar van de Kerk afscheiden, ofte daar niet by en voegen, deze doen tegen de ordonnantie Gods: Want doch komen 'er tyden van verdrukkinge,

1. Dan wil de Heere dat wy hem belyden, en getrouw blyven: Openb. 2 : 10. Vreest geen der dingen die gy lyden zult. Ziet de duivel zal eenige van u lieden in de gevangenissen werpen, op dat gy verzogt wordt: ende gy zult verdrukkinge hebben van tien dagen; zyt getrouw tot den dood, ende ik zal u geven de kroone des levens.

2. Dan moeten wy alle vertrouwen op, en alle onderwerpinge aan het Hoofd der Kerke bewyzen: Psalm 37 : 5. Wentelt uwen weg op den Heere; ende vertrouwt op Hem, Hy zal 't maken. Jac. 1 : 12. Zalig is de man die verzoekinge verdraagt: want als hy beproeft zal geweest zyn, zo zal hy de krone des levens ontfangen, welke de Heere belooft heeft den genen, die hem liefhebben.

3. Dan zijn wy schuldig te doen zien, dat we alleen vreeze voor God, en zijne zaake hebben, Matth. 10 : 28. Vreest niet voor de gene die het lighaam doden, en de ziel niet konnen doden: maar vreest veel meer hem, die beide ziel en lighaam kan verderven in de helle.

∴ Vrag. Maar is 't een vroome geoorlooft verkeeringe te hebben met onbekeerde, die in de Kerk zijn?

Antw. Ja doch: 1. Wegens de noodzake die hy 'er toe heeft, van wegen de plaats daar hy woont. De mensch is geen meester van zijne geboorteplaats. Loth woonde in Sodom, Israël in Egypte. Daar valt niet tegen te zeggen, alzo God de tyden, en bepalingen van onze woningen te voren verordineert heeft, Handl. 17 : 26.

2. Wegens de nood van ons beroep, d'een moet gedient worden, en d'andere moet dienen: d'een is koper, en d'ander is verkoper. Ziet Abraham, onder de godloze zonen Hemors, als hy een akker kogt, om zijn vrouw te begraven, Gen. 23. De wyze vrouw is als de scheepen eenes koopmans, zy doet haar brood van verre komen, Spreuk. 31 : 14.

3. Wegens de nood en ongelegentheid, daar in men elkanderen dient behulpzaam te zijn. De Heere wil weldadigheid, meer dan offer, Hos. 6 : 6. Zie de Samaritaan, in zijn gedrag jegens den half doden vreemdeling, op den weg, Luc. 10 : 30—37. En hoe grootelyks de buuren verblyd waren over de geboorte van Johannes, Luc. 1 : 58.

4. Wegens de nauwe verwantschap der vromen. Men kan nog mag van zijne kinderen, van zijne ouders, van zijne broeders en zusters niet afblyven, al is 't datze onbekeerde zijn. Zie dit in Jacob en Esauw, zy kwamen by malkanderen, en gaven tekenen van bloed en liefde, Gen. 33. Abels begeerte was tot Kain, hoewel hy een onheilige was, Gen. 4 : 7. Paulus wilde verbannen zijn van Christus, voor zijne broederen, die zijn maagschap, na den vleesche, waren, Rom. 9 : 3.

5. Wegens het goede, dat men door hen doen kan aan de Kerk. De onbekeerde zijn veeltyds ryk en magtig: zy vermogen veel ten goede, of ten kwade der Kerke. Komt men 'er niet by, men heeft 'er geen warmte van; zy willen geëert en gezogt worden, als ze wat goeds zullen doen. Zie Mordechai, aan 't hof van Ahasueros, zoekende het beste voor zyn volk, ende spreekende voor den welstand van zyn gantsche zaad, Esth. 10 : 3.

6. Wegens de hope van hunne bekeeringe. De Heere zeegent menigmaal de verkeeringe der vroomen by de onbekeerden, dat zy lust en liefde krygen tot God en

zijn dienst, ja kragtdadig verandert worden: Zach. 8 : 23. Alzo zeid de Heere der Heirscharen, het zal in die dagen geschieden, dat tien mannen uit allerlei tongen der Heidenen, grypen zullen, ja de slippen grijpen zullen van eenen Joodschen man, zeggende: wy zullen met u lieden gaan: want wy hebben gehoord dat God met u is.

∴ Vrag. Wat is een vroome verpligt in de verkeering met onbekeerden, in agt te nemen?

Antw. 1. Wy moeten met hun niet verkeeren tot schade van de conscientie. Als de onbekeerde niet te vreden zijn, of wy moeten ons na haren zin buigen, en doen 't geene men zig van agteren beklagen zoude, dan is de post zig van hen af te zonderen, Ephez 5 : 11. Hebt geen gemeenschap met de onvrugtbare werken der duisternisse En met Joseph te antwoorden: Hoe zoude ik zo een groot kwaad doen, en zondigen tegen God? Gen. 39 : 9.

2. Wy moeten onze vrymoedigheid niet verliezen, om hen lieden, als zy zondigen, daar over hartelyk te bestraffen: Lev. 19 : 17. Gy zult uwen broeder in uw harte niet haten: gy zult uwen naasten neerstelyk berispen, ende zult de zonde in hem niet verdragen.

3. Wy dienen in onze verkeeringe met hen, gestadig op onze hoede te zijn. De onbekeerden hebben arends oogen: zy letten op de woorden, daden, en bedoelingen der vromen; zy merken op hun hinken. Zy kunnen geen splinter in ons dragen; geen mugge doorzwelgen: Ephez. 5 : 15, 16. Ziet dan hoe gy voorzigtelyk wandelt; niet als onwyze, maar als wyze: de tyd uitkopende, dewyl de dagen boos zyn.

4. Wy zijn schuldig, in onze gebeden en zamensprekingen te tonen, dat wy niet van deze waereld zijn, maar dat onze toeleg is, hen lieden, waar 't mogelyk, te trekken tot God en zijn dienst: Matth. 5 : 16. Laat uw ligt alzo schynen voor de menschen, dat zy uwe goede werken mogen zien, ende uwen Vader, die in de hemelen is, verheerlyken.

∴ Vrag. Hoe moeten de vroomen gestelt zijn, zullen zy godzalig gemeenschap oeffenen met malkanderen?

Antw. 1. Zy moeten voor God kunnen verklaren, dat men 't met elkanderen houden wil: Hebr. 11 : 25. Verkiezende liever met het volk Gods kwalyk gehandelt te

worden, dan voor eenen tyd de genietinge der zonden te hebben. Handl. 4 : 32. De meenigte van de gene die geloofden was een herte ende eene ziele.

2. Zy moeten niet straf, nog stuurs, nog ongemaniert in hunne verkeering zijn. De genade is geen vrind van ongemaniertheid, nog van een opstuivend gedrag; maar van eene zagte, zoete, vrindelyke bescheidentheid: Phil. 4 : 5. Uwe bescheidentheid zy alle menschen bekent. Ephez. 4 : 2. Met alle ootmoedigheid; ende zagtmoedigheid, met lankmoedigheid, verdragende malkanderen.

3. Zy moeten malkanderen hartelyk lief hebben. Geen liefde, geen genade; geen liefde, geen Christen; geen liefde, geen deel aan Christus; geen liefde, geen teken van geestelyke gemeenschap: Joh. 13 : 35. Hier aan zullen zy allen bekennen, dat gy myne discipelen zyt, zo gy liefde hebt onder malkanderen.

4. Zy moeten, als zy te zamen komen, van God en Goddelyke zaken spreeken, tot onderlinge stigtinge; Psalm 66 : 16. Komt, horet toe, alle gy die God vreest, ende ik zal vertellen wat hy aan myne ziele gedaan heeft. Eph. 5 : 18, 19. Wordt vervult met den Geest: spreekende onder malkanderen, met psalmen, ende lofsangen, ende geestelyke liedekens: zingende, ende psalmende den Heere in uw harte.

5. Zy moeten malkanderen te kennen geven, als 'er dwalingen in de Kerk ontstaan, en getrouw vermanen over de gebreken, die ze in malkanderen zien: Hebr. 3 : 13. Vermaant malkanderen alle dagen, zo lange als het heden genaamt worde: op dat niemand uit u verhard worde door de verleidinge der zonde.

6. Zy moeten malkanderen bemoedigen met de hope der heerlykheid, waar toe datze geroepen zyn: Wetende, dat zo ons aardsche huis dezes tabernakels gebroken wordt, wy een gebouw van God hebben, een huis niet met handen gemaakt, maar eeuwig in de hemelen, 2 Cor. 5 : 1.

XXIX. ARTIKEL,

Van het onderscheid, en de merk-teekenen der ware en valsche Kerk.

Wy gelooven, dat men wel neerstelich ende met goede voorsichticheydt, wt den woorde Gods, behoort te onderscheyden, welcke de ware Kercke zy: aengesien dat alle secten, die huyden-daechs in de werelt zyn, haer met den naem der Kercke bedecken. Wy en spreken hier niet van het geselschap der Hypocriten, de welcke in de Kercke onder de goede vermenght zijn, ende hier en tusschen van de Kercke niet en zyn, hoewel sy na den lichame in deselve zyn: maer wy segghen dat men het lichaem, ende de gemeynschap der ware Kercke onderscheyden sal van alle secten welcke segghen datse de Kercke zyn. De merck teeckenen om de ware Kercke te kennen, zijn dese: So de Kercke de reyne Predicatie des Evangelij oeffent: indien sy ghebruyckt de reyne bedieninghe der Sacramenten, gelycse Christus inghestelt heeft: so de Kerckelicke tucht ghebruyckt wert, om de sonden te straffen. Cortelyck, so men hem aenstelt na het suyver woort Gods, verwerpende alle dinghen die daer teghen zyn, houdende Jesum Christum voor het eenighe hooft. Hier door can men sekerlyck de ware Kercke kennen: ende en staet niemant toe, hem daer van te scheyden. Ende aengaende de gene die van de Kercke zyn; die kan men kennen uyt de merck-teeckenen der Christenen; te weten, uyt het gheloove, ende wanneer

sy aengenomen hebbende den eenen Salichmaker Jesum Christum, de sonde vlieden, ende de gherechticheydt na jaghen, den waren Godt ende haren naesten lief hebben niet af en wijcken noch ter rechter noch ter slinckerhant, ende haer vleesch cruycighende met synen wercken. Also nochtans niet als of daer noch geen groote swackheydt in haer en sy, maer sy stryden daer teghen door den geest alle de dagen hares levens, nemende gestadelick haren toevlucht tot het bloedt, de doodt, lyden, ende gehoorsaemheyt des Heeren Jesu, in den welcken sy vergevinge harer sonden hebben, door t'geloove in hem. Aengaende de valsche Kercke, die schryft haer ende hare ordinantien meer macht ende authoriteyt toe, als den woorde Godts; ende en wil haer het jock Christi niet onderwerpen: sy bedient de Sacramenten niet, gelyc Christus in syn woordt verordent heeft: maer sy doet daer af ende toe, gelyck als het haer goet dunckt: sy grondet haer meer op den menschen, dan op Christum: sy vervolcht de gene die heilichlic leven na het woordt Godts, ende die haar bestraffen van hare gebreken, gierichеydt, ende afgoderijen. Dese twee Kercken zyn lichtelic te kennen ende van malcanderen te onderscheyden.

VRAGE.

Wat staat ons in dezen Artikel te beschouwen?

Antw. Welke de merk-tekenen van de ware en valsche Kerke zyn.

Vrag. Is dit nuttig en nodig?

Antw. Dus worden wy geleert,

1. Om ons van de kwaden des te meer af te scheiden.
2. Om ons met de gelovigen hartelyker des te nauwer te vereenigen.
3. Om malkanderen ten meesten nuttig te zyn en te stigten.

∴ Vrag. Hoe wordt de Artikel verdeelt?

Antw. Drie-ledig.

I. Eerst ziet men de pligt der genen die van de Kerk zijn.

A. Voorgestelt op zig zelven: Wy geloven, dat men wel neerstelyk, ende met goede voorzigtigheid, uit den woorde Gods behoort te onderscheiden, welke de waare Kerke zy.

B. Met reden bekleed: Aangezien dat alle Secten, die huidendaags in de waereld zyn, haar met den naam der Kerke bedekken.

II. Dan het onderscheid der waare en valsche Kerk, In dezer voegen:

A. Dat wy eerst zien, wat wy niet en al door de waare Kerk verstaan moeten: Wy spreken niet van het gezelschap der Hypocriten, de welke in de Kerke onder de goede vermengt zyn, ende hier en tusschen van de Kerke niet zyn, hoewel zy na den lighame in dezelve zyn: maar wy zeggen, dat men het lighaam, ende de gemeenschap der waare Kerke onderscheiden zal van alle Secten, welke zeggen dat ze de Kerke zyn.

B. Daar na, welke de ken-merken

a. Van de waare Kerke zijn;

aa. Zo van de Kerk in 't gemeen: De merkteekenen om de waare Kerke te kennen zyn deze: Zo de Kerk de reine predikatie des Evangelij oeffent: Indien zy gebruikt de reine bedieninge der Sacramenten, gelykze Christus ingestelt heeft: Zo de Kerkelyke tugt gebruikt wordt om de zonden te straffen: Kortelyk, zo men hem aanstelt na het zuiver woord Gods, verwerpende alle dingen die daar tegen zyn, houdende Jesum Christum voor het eenige hoofd. Hier door kan men zekerlyk de waare Kerke kennen, ende staat niemand toe hem daar van af te scheiden.

bb. Zo van ieder lit der Kerke in 't byzonder: Ende aangaande de gene die van de Kerke zyn, die kan men kennen uit de merkteekenen der Christenen; te weten, uit het gelove, ende wanneer zy aangenomen hebbende den eenigen Zaligmaker Jesum Christum, de zonde vlieden, en de geregtigheid najagen, den waren God ende haren naasten lief hebben, niet afwyken nog ter regter nog ter slinker hand, ende haar vleesch kruicihende met zynen

werken; alzo nogtans niet, als of daar door nog geene groote swakheid in haar zy; maar zy stryden daar tegen, door den Geest, alle de dagen hares levens, neemende gestadelyk haren toevlugt tot het bloed, de dood, lyden, ende gehoorsaamheid des Heeren Jesu, in den welken zy vergevinge harer zonden hebben, door 't gelove in hem.

b. Van de valsche Kerke, en wel die in het Pausdom gevonden wordt. Deze haar ken-merken zijn: Datze haar ende hare ordonnantien, meer magt ende auctoriteit toeschryft, als den woorde Gods; ende wil haar het jok Christi niet onderwerpen: zy bedient de Sacramenten niet, gelyk Christus in zyn woord verordent heeft; maar zy doet daar af en toe, gelyk als het haar goed dunkt: zy gronden haar meer op den menschen, dan op Christus; zy vervolgt de genen die heilig leven na het woord Gods, ende die haar bestraffen van hare gebreken, gierigheid ende afgoderyen.

III. Het slot van alles: Deze Kerken zyn ligtelyk te kennen, en van malkanderen te onderscheiden.

Vrag. Waar toe zijn wy, die ons tot de ware Kerke voegen, verpligt?

Antw. Wy geloven, dat men wel neerstelyk ende met goede voorzigtigheid uit den woorde Gods behoort te onderscheiden, welke de waare Kerke zy. Immers zal men in den burgerlyken wandel wel toezien, met wie men gezeldschap houde, hoe veel te nodiger, dat men weete, met wie men zig op weg, als na den hemel begeve: Jes. 60 : 8. Wie zyn deze, die daar komen gevlogen, als een wolke, ende als duiven tot hare vensters?

Vrag. Om wat reden meer?

Antw. Aangezien dat alle Secten, die huidendaags in de waereld zyn, haar met de naam der Kerke bedekken. 't Gaat nog als ten tyde der Apostelen: Zy zyn alle geen Israël, die uit Israël zyn, Rom. 9 : 6. Men vind door de geheele Christenheid, die zig uitgeven dat zy Joden zyn, daar zy het niet zyn, maar een Synagoge des Satans, Openb. 2 : 9. Die zig beroemen dat zy Apostelen zyn, maar werden leugenaars bevonden, Openb. 2 : 2. Verleidende geesten, 1 Tim. 4 : 1. Die 't gelove van zommige verkeeren, 1 Tim. 2 : 18. In de huizen insluipende, de

vrouwkens gevangen neemende, die met zonden geladen zyn, 1 Tim. 3 : 6.

Vrag. Is 'er mogelykheid om te komen tot vaste kennisse der waare Kerke?

Antw. Ja doch: Hoogl. 1 : 8. Indien gy het niet weet, ô schoonste der wyven: zo gaat uit op de voetstappen der schapen, ende weidt uwe geiten by de woningen der herderen.

Vrag. Door wat middel?

Antw. Door middel van Gods woord: Die lampe voor onze voet: dat ligt voor onzen pad, Psalm 119 : 106.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Dat woord zegt ons, dat God een Kerke op aarde heeft, die zigtbaar en beminnelyk is: Hoogl. 6 : 9. Een eenige is myn duive, myne volmaakte, de eenige hares moeders; zy is de zuivere der gener die haar gebaart heeft: Als de dogters haar zien, zo zullen zy haar welgelukzalig noemen: de Koningin, ende bywyven, ende zy zullen ze pryzen.

2. Wyst ons de ken-merken aan, door welken men de waare Kerke, en derzelver leden onderscheiden kan, van alle valsch genaamde Kerken: Matth. 5 : 14. Gy zyt het ligt der waereld; een stad boven op eenen berg kan niet verborgen zyn.

3. Wekt ons op, niet alle voor de Kerk te houden, die zig daar voor uitgeven: 1 Joh. 4 : 1. Geliefde gelooft niet een iegelyken geest, maar beproeft de geesten, of zy uit God zyn: want daar zyn veele valsche Propheten uitgegaan in de waereld.

4. En vermaant ons, dat wy ons afzonderen van de vergaderinge der godlozen, welke niet bestaan kan met de maatschappy der Kerke: 2 Cor. 6 : 17. Gaat uit het midden van haar, ende scheid u af, zegt de Heere; ende raakt niet aan het gene onrein is, ende ik zal u lieden aannemen. Dit alles zou niet zijn, indien wy niet konden komen tot vaste kennisse der Kerke.

Vrag. Welke zyn de merk-tekenen van de waare Kerke?

Antw. Deze stelt onze belydenis vier in getal.

1. De reine predikinge des Evangeliums.

2. De zuivere bedieninge der Sacramenten.

3. De getrouwe oeffeninge der Kerkelyke tugt.

4. De waare heiligheid des levens, na het zuiver woord van God, met verwerpinge van alle dingen, die daar tegen zyn.

∴ Vrag. Wat merkt gy omtrent die ken-merken aan?

Antw. Dat het niet nodig is veel te twisten over het effen getal dezer ken-tekenen, terwyl eenige maar één stellen, te weten, de zuivere verkondinge des Evangelie, en belydenis der leere, begrepen in het woord Gods; en andere byvoegen, of de wettige bedieninge der Sacramenten, of het behoorlyk gebruik der Kerktugt, of ook de heiligheid des levens, of ook de broeder-liefde: Nademaal deze dingen, wel ingezien zijnde, op malkanderen doorgaans volgen, of ook ten deel onder malkanderen begrepen zijn. Egter is het beter de gemelde ken-tekenen te stellen, met deze bepaling, dat men in deze een meerdere en mindere noodzakelykheid erkenne, en de waarheid der Leere boven alle anderen schatte, als het voornaamste merk-teken der Kerke.

Vrag. Hoe bewyst gy, dat de zuivere predikinge van het Evangelie, een ken-teken der ware Kerke is?

Antw. 1. Dit stelt de Schrift duidelyk: Joh. 8 : 31. Indien gy lieden in myn woord blyft, zo zyt gy waarlyk myne discipelen. Vers 47. Die uit God is hoort de woorden Gods. Handl. 2 : 42. Zy waren volhardende in de leere der Apostelen.

2. Daar tegen schildert de Schrift, als een valsche Kerke af, welke de wezendlyke stukken van de Christelyke leere niet gelooft: Joh. 8 : 47. Daarom hoort gy lieden niet, om dat gy uit God niet zyt. Cap. 20 : 26. Gy lieden gelooft niet: want gy zyt niet van myne schapen, gelyk ik u gezegd hebbe. 2 Joh. vers 9. Een iegelyk die overreed, ende niet blyft in de leere Christi, die heeft God niet.

Vrag. Hoe blykt de reine bedieninge der Sacramenten een merk-teken der Kerk te zijn?

Antw. 1. Uit Handl. 2 : 42. Zy hebben volhart in de leere der Apostelen, ende in de gemeenschap, ende in de BREEKINGE des BROODS.

2. De doop is een Sacrament der Kerke; Matth. 28 : 29. Zo gaf ook d'Apostel de instellinge des Avondmaals over, gelyk hy die ontfangen hadde, 1 Kor. 11. : 23. Zo nu de Sacramenten op die wyze, en tot dat einde worden gebruikt, als Christus dezelve heeft ingestelt, mag men veilig besluiten dat daar de waare Kerk is.

Vrag. Wat is het derde kenmerk?

Antw. De getrouwe oeffening der Kerkelyke tugt: Matth. 18 : 18. Voorwaar zegge ik u: al wat gy op der aarden binden zult, zal in den hemel gebonden wezen: ende al wat gy op der aarden ontbinden zult, zal in den hemel ontbonden wezen. Immers daar de waare Kerk is, moet orde zijn: de ongeregelde bestraft ende beteugelt worden: 1 Cor. 14 : 33. Want God is geen God van verwerringe, maar van vrede, gelyk in alle gemeinten der heiligen. Vers 40. Laat alle dingen eerlyk ende met orden geschieden.

Vrag. Wat is het vierde kenmerk?

Antw. De heiligheid des wandels; Joh. 8 : 31. Indien gy lieden in myn woord blyft, zo zyt gy waarlyk myne discipelen. Joh. 10 : 27. Myne schapen horen myne stemme, ende zy volgen my. Psalm 93 : 5. De heiligheid is uwen huize cierlyk, Heere, tot lange dagen. Psalm 110 : 3. Uw volk zal zeer gewillig zyn, op den dag uwer heirkragt, in heilige cieragien.

∴ Vrag. Maar een ieder eigent zig deze kenmerken toe?

Antw. Men moet hier op geen voorgeeven, maar op de zaak zelve zien: Dan zal blyken, dat de waare Kerke door deze dingen onderscheiden wordt van alle valsche genaamde Kerken.

Vrag. Is 't genoeg te weten wat de waare Kerke is?

Antw. Neen: 't Is ook nut te weten wie de byzondere leden van die Kerke zyn.

Vrag. Is 't mogelyk de byzondere leden te kennen?

Antw. 1. Niet onfeilbaar: Dit is het regaal van de God des hemels en der aarde: 2 Tim. 2 : 19. De Heere kent de gene die de zyne zyn.

2. Niet zonder bedrogen te worden, gelyk 't geval van Simon de Tovenaar leert, Hand. 10.

3. Niet door eene daad, maar uit herhaalde daden van godzaligheid: Matth, 7 : 20. Zo zult gy dan dezelve aan haare vrugten kennen!

∴ Vrag. Welke zyn die vrugten?

Antw. 1. Haar gelove, 't welk zy belyden, als waar door zy aangenomen hebben den eenigen Zaligmaker Jesum Christum: 1 Joh. 4 : 2, 3. Hier aan kent gy den Geest Gods: Alle geest die belyd, dat Jesus in 't vleesch gekomen is, die is uit God. Ende alle geest, die niet belyd, dat Jesus Christus in het vleesch gekomen is, die is uit God niet.

2. Haar heiligmakinge, dewelke gekent wordt,

a. Als zy de zonde vlieden, en de geregtigheid najagen: 1 Joh. 3 : 4. Een iegelyk die uit God geboren is, die doet de zonde niet: want zyn zaad blyft in hem: Ende hy kan niet zondigen: want hy is uit God geboren. Rom. 6 : 2. Wy die de zonde gestorven zyn, hoe zullen wy nog in de zonde leven?

b. Als zy den waren God, ende hare naasten lief hebben: Joh. 13 : 35. Hier aan zullen zy alle bekennen dat gy myne discipelen zyt, zo gy liefde hebt onder malkanderen.

c. Als zy in de oeffening van deze liefde volharden en standvastig blyven: Niet afwykende ter regter nog ter slinker hand: Psalm 84 : 8. Zy gaan van kragt tot kragt, een iegelyk van haar zal verschynen voor God in Zion.

d. Als zy voortgaan op den weg des levens, haar vleesch kruicigende met zyne werken: Gal. 5 : 24. Maar die Christi zyn, hebben het vleesch gekruist, met de beweegingen ende begeerlykheden. Cap. 6 : 14. Maar het zy verre van my, dat ik zoude roemen, anders dan in het kruice onzes Heeren Jesu Christi: door welken de waereld my gekruicigt is, ende ik der waereld.

∴ Vrag. Wat heeft men omtrent deze Kerkleden aan te merken?

Antw. 1. Dat men dezelve niet moeten aanmerken, als of daar nog geen groote swakheid in haar zy; want de allerheiligste, zo lang zy n dit leven zijn, zijn menschen van gelyke beweegingen als wy, Jac. 5 : 17. En hebben maar een klein beginzel der gehoorzaamheid. Jac. 3 : 2. Wy struikelen alle in veele. Phil. 3 : 12. Niet dat ik het alrede gekregen hebbe, ofte alrede volmaakt ben: maar ik jage daar na of ik het ook grypen mogte, daar toe ik van Christo Jesu ook gegrepen ben.

2. Dat zy, onaangezien de swakheid, die nog tegen hunnen wille in hun overig is,

a. Daar tegen stryden door den Geest alle de dagen hares levens: Rom. 7 : 22, 23. Want ik hebbe een vermaak in de wet Gods, na den inwendigen mensche. Maar ik zie een andere wet in myne leden, welke stryd tegen de wet mynes gemoeds, ende my gevangen neemt, onder de wet der zonde, die in myne leden is.

b. En nemen gestadiglyk haren toevlugt tot het bloed, de dood, lyden en de gehoorzaamheid des Heeren Jesus, in welken zy vergevinge harer zonden hebben, door 't gelove in hem: Hebr. 10 : 19—22. Dewyl wy dan, broeders, vrymoedigheid hebben, om in te gaan in 't heiligdom, door het bloed Jesu, op eenen verschen ende levenden weg, welken hy ons ingewyet heeft, door het voorhangzel, dat is, door zyn vleesch. Ende dewyl wy hebben eenen grooten Priester over 't huis Gods: zo laat ons toegaan met een waaragtig herte, in volle verzekertheid des geloofs, onze herten gereinigt hebbende van de kwade conscientie, ende het lighaam gewasschen zynde, met rein water.

Vrag. Met wie staan wy in geschil over de kenmerken der Kerke?

Antw. Voornamentlyk met de Papisten, die deze kenmerken vermeenigvuldigen, tot vyftien in getal.

Vrag. Welke zyn deze?

Antw. 1. De naam van Catholyke Kerke. 2. De oudheid. 3. De lange onafgebrokene geduurzaamheid. 4. De meenigte

der uitwendige Belyderen. 5. De geduurige opvolginge der Bisschoppen. 6. De overeenkomste der leere met de oude Kerk. 7. De naauwe vereeniginge der leden onder malkanderen, met haar Hoofd de Paus van Romen. 8. De heiligheid der leere. 9. De kragt der leere 10. De heiligheid der Opzienders der Kerke. 11. De heerlykheid der wonderwerken. 12. Het ligt of de gave der voorzegginge. 13. De belydenisse van de wederstrevers. 14. Het droevig uiteinde van de vijanden der Kerke. 15. De tydelyke voorspoed.

∴ Vrag. Wat zegt gy hier van?

Antw. 1. Zommige van die, regtzinnig verklaart zijnde, zijn wel de ken-merken van de Kerke; dog geenzints toepasselyk op de Roomsche Kerk, al daar is, de heiligheid der leere, en der zelver kragt.

2. Zommige komen de waare Kerk alleen niet toe, als de naam van Catholyk, de oudheid, de onafgebrokene geduurzaamheid, en meenigte der belyderen; maar konnen ook andere genoodschappen toegepast worden.

3. Zommige zijn niet altyd: en overal, als de opvolging der Bisschoppen, de heerlykheid der wonderwerken, het ligt der voorzegginge, en de meenigte der belyderen.

4. Zommige zijn gantsch niet kennelyker als de Kerke zelve: als de eenheid, wanneer men die van het inwendige en geestelyke alleen verstaat; en veele andere, voor het volk genoegzaam onnaspeurlyk, wegens de groote kennisse van oude gedenk-schriften, en gevoelens, die daar toe benoodigt zyn.

5. Zommige stryden tegen de schriftuurlyke beschryvinge van de Kerk, als daar is.

a. De uitgebreidheid van de Kerk: want de Schrift noemtze een klein kuddeken, Luc. 12 : 32. Daarze in tegendeel voorzegt, dat de geheele aarde het Beest zoude aanbidden, Openb. 13 : 3, 4.

b. De tydelyke voorspoed; wyl de Schrift uitdrukkelyk zegt, zo als de ervarentheid van alle tyden ook geleert heeft, dat alle die godzalig leven willen in Jesu Christo, die zullen vervolgt worden. 2 Tim. 3 : 12.

Vrag. In welke vergaderingen kan men de regte merk-tekenen van de waare Kerke vinden?

Antw. In de waare Gereformeerde, of uit het Pausdom gezuiverde en herstelde Kerke, boven andere; daar de leere der waarheid zuiver gepredikt, de Sacramenten na Christus instellinge bedient, de tugt der Kerke geoeffent, en alle de leden tot de godzaligheid op het allerkragtigst aangespoort worden.

∴ Vrag. Maar de Gereformeerde Kerk is 'er niet geweest voor de tyden van Zwinglius, Luther en Calvyn?

Antw. 1. Deze tegenwerpinge steunt op eenen valschen grond, dat de Kerke Christi altyd zigtbaar en vol luister op aarde is, 't welk in tegendeel te voren bewezen is.

2. De Gereformeerde Kerk is 'er geweest,

a. Ten tyde der Apostelen, door de geheele waereld, alzo onze leere met die der Apostelen ten vollen in stemt.

b. Ten tyde der Romeinsche Keizeren, die de Kerke wel streng gedrukt en vervolgt hebben, maar niet konden verdelgen.

c. In den opkomst van den Antichrist, wanneer de Gereformeerde Kerke zig voor een meerder gedeelte onthield in Europa en Romen, alwaar de Antichrist zig verhefte, als de mensche der zonde, de zone des verderfs, om te zitten als een God in den tempel der Kerke, 2 Thess. 2 : 4.

d. Voor de tyden der Hervorminge, zijn 'er altoos gevonden die zig tegen het doorbrekend verderf der Roomsche Kerke aangekant, en de leere der waarheid hebben aangekleefd, als geweest zyn de Piemontoisen, de Waldensen, en de Albigensen in Vrankryk, de Wiclefiten in Engeland, de Bohemers en Nederlanders; gelyk ons de Kerk-historien overvloedig leeren.

2. Zwinglius, Luther en Calvyn hebben geen nieuwe Kerke gestigt, maar alleen de pogingen aangewend, om de Kerk van de verdorventheid, allengskens in geslopen, te zuiveren, en zig van de Roomsche Kerke afgezondert, na het Goddelyk bevel, Openb. 11 : 4. Gaat uit

van haar, myn volk, op dat gy aan hare zonden geen gemeenschap hebt, ende op dat gy van hare plagen niet ontfangt.

3. Kunnen wy in tegendeel tot de Roomsche Kerke zeggen, waar haar Kerke en leere, zo als die nu is, geweest in de zes eerste eeuwen van het Christendom, alzo vast gaat dat de nieuwigheden van het Pausdom traps-wijze zijn ingeslopen, en de overhand genomen hebben.

∴ Vrag. Maar de Leeraars van de Gereformeerde Kerke zijn ontbloot van eene wettige roepinge, zo dat men die veel eer voor een scheurzieke meenigte, dan voor eene wettige vergaderinge houden moet?

Antw. 1. Onze afwykinge van de Roomsche Kerke, is geen berispelyke scheuringe, maar een wettige afzonderinge van het Ryk des Anti-christ, steunende op Gods bevel: Openb. 18 : 4.

2. Veele van de eerste Reformateurs hadden eene roeping van de Roomsche Kerke, om te leeren, volgens welken zy verpligt waren, na haar ligt, de verdorventheid, die zy bespeurde in de Kerke, te verbeeteren. Andere zijn onmiddelyk van God verwekt, tot herstellinge van den waren Godsdienst, die door de bedriegerijen der Priesteren en Monniken zeer verbastert was. Zommige zijn geroepen van de gene, die hen van de Roomsche Kerke afzonderden; welke vergaderinge van gelovigen, als verdrukt en verdreven van de Roomsche Kerk, regt hadde Leeraars te roepen en te zenden.

Vrag. Waar aan is de valsche Kerk te onderscheiden?

Antw. De valsche Kerk

1. Schryft haar, ende hare ordonnantien meer magt ende auctoriteit toe als den woorde Gods, ende wil haar het jok Christi niet onderwerpen: 2 Thess. 2 : 4. Die hem tegen stelt ende verheft boven al dat God genaamt, ofte als God geëert wordt, alzo dat hy in den tempel Gods als een God zal zitten, hem zelven vertonende dat hy God is. Psalm 2 : 2. De Koningen der aarde stellen zig op, ende de Vorsten beraadslagen zig tegen den Heere ende zynen gezalfden.

2. Zy bedient de Sacramenten niet, gelyk Christus die in zyn woord verordineert heeft; maar zy doet daar af ende

toe, gelyk het haar goed dunkt. Zo vond men onder de kwade Arbeiders, die het Sacrament des Avondmaals veranderde, of vervalschte, dat Paulus zegt, 1 Cor. 11 : 20. Als gy by een te zamen komt, dat is niet des Heeren Avondmaal eeten. Of, die om de vervolginge te ontgaan, de Besnydenisse onder de Christenen wilde invoeren: Gal. 6 : 12.

3. Zy grond haar meer op menschen, dan op Christus: vlak uit tegen de waarschouwinge Christi, Matth. 15 : 9. Doch te vergeefs eeren zy my, leerende leeringen, die geboden van menschen zyn. Marc. 7 : 9. Gy doet zeker Gods gebod wel te niete, opdat gy uwe inzettingen zoudet onderhouden.

4. Zy vervolgt de genen, die heiliglyk leven na het woord Gods, ende die haar bestraffen van hare gebreken, gierigheid ende afgoderyen: Openb. 2 : 10. En vreest geen der dingen die gy lyden zult. Ziet, de duivel zal eenige van u-lieden in de gevangenisse werpen, op dat gy verzogt word: ende gy zult een verdrukkinge hebben van tien dagen. Joh. 15 : 19, 20. Indien gy van de waereld waard, zo zoude de waereld het hare lief hebben; doch om dat gy van de waereld niet zyt, maar ik u uit de waereld hebbe uitverkoren, daarom haat u de waereld. Gedenkt des woords dat ik u gezegd hebbe: Een dienstknegt is niet meerder dan zynen Heere. Indien zy my vervolgt hebben, zy zullen ook u vervolgen.

Vrag. Op wien passen deze ken-tekenen?

Antw. Nadrukkelyk op de Roomsche Kerke, die wy met reden houden voor de valsche, of Antichristische Kerke, met dewelken wy nooit eenige vereeniginge mogen aangaan.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De Roomsche Kerk, schryft haar ende hare ordonnantien meer magt ende auctoriteit toe als den woorde Gods: Want het is Gods wet, die de hoerery verbied, en 't Huwelyk aan allen vry stelt: maar de menschelyke wet verbied den Priesteren het trouwen. Wat weegt nu swaarst in het Pausdom? Indien een Priester zig in hoerery te buiten gaat, voldoet hy de gestelde boete, hy blyft Priester; maar indien hy trouwt, hy heeft zyn ampt verbeurd.

2. Zy wil zig aan het jok Christi niet onderwerpen:

maar legt een oneindig getal van swaare jokken op de schouderen der menschen, voerende alzo de heerschappy over 't erfdeel des Heeren, 1 Petr. 5 : 3. De Paus, haar hoofd, verheft hem zelven boven alle de Koningen der aarde; en haare geestelykheid ontrekt zig onder zijne hulde van de onderwerpinge aan de Overheid, vlak tegen de wille Christi, die zig de magten dezer waereld onderwierp, en zelf den Keizer schattinge betaalde, en betalen deede: Matth. 17 : 24—27.

3. Zy bedient de Sacramenten niet, gelyk Christus die in zyn woord verordent heeft; zy doet vyf Sacramenten, tot de twee die Christus verordent heeft, en de twee Sacramenten van Doop en Avondmaal vervalscht zy daar en boven met zo veel byvoegzelen van zout, en smout, en kruis, en bygelovige belezingen, dat geen van beiden nauwlyks gelykt na 't gene dat wy van den Heere zelf ontfangen hebben. Inzonderheid verkeert de Misse, 't Avondmaal des Heeren, in eene offerhande, die daar mede niet bestaan kan, ja een Afgoderye is, die alle andere te boven gaat; gelyk het onze Catechismus, op de LXXX. Vrage, duidelyk genoeg verklaart.

4. Zy grond haar meer op den menschen dan op Christus, alzo openbaar is, dat zy gestadig roemt op Pausen en Cardinalen, en meenigte der menschen, die met haar van een gevoelen zijn : dat zy haar gedrag regelt na de overleveringen der menschen, de lessen der Oudvaderen, de regelen en besluiten der Concilien, terwyl het goede woord van God den mensche onthouden, of niet dan ter bede en by vergunning toegelaten wordt, om te leezen.

5. Zy vervolgt de genen die heilig leven, na den woorde Gods, ende die haar bestraffen over haare gebreken, gierigheid ende afgoderyen; doch dit is te klaar voor al de waereld, dan dat het nadere betoging behoeft.

Vrag. Wat besluit gy dan uit al het betoogde?

Antw. Wy besluiten dan vrymoedig, met de woorden onzer Belydennisse: Deze twee Kerken, te weten, de Gereformeerde, en Roomsche, zyn ligtelyk te kennen, en van malkanderen te onderscheiden, dewyl zy beiden hare eigeken-merken aan 't voorhoofd dragen.

Vrag. Wat staat ons uit dit verhandelde te leeren?

Antw. 1. Wy mogen ons verheugen over de glans en luister, die door 's Heeren genade, op de hervormde Kerke nog legt: Hoogl. 6 : 10. Wie is zy die daar uitziet als de dageraad: schoone gelyk de mane, zuiver als de zonne, schrikkelyk als slag-ordens met banieren.

2. Wy moeten aan de andere zyde, ons over onze eige, ende der Kerke, gebreeken, dikwyls met schaamte voor God verootmoedige, dewyl wy in veel opzigte zo weinig beantwoorden aan onze voorregten; zo veel gelykvormig zijn in onkunde, zeden, en zondige gebruiken, met dĕ, uit welkers midden wy uitgegaan zijn: Jerem. 2 : 9, 10. Daarom zal ik nog met u lieden twisten, spreekt de Heere: ja met uwe kinds-kinderen zal ik twisten. Want gaat over in de eilanden der Chittiten, ende ziet toe, ende zende 't na Kedar, ende merkt 'er wel op, ende ziet of diergelyks geschied zy.

3. Wy moeten niet ydel betrouwen op onze gemeenschap met de waare Kerk: Jerem. 7 : 4. En vertrouwt niet op valsche woorden, zeggende: Des Heeren tempel, des Heeren tempel, des Heeren tempel, zyn deze. De meeste van hen, die in den schoot der Kerke zijn, zijn Gereformeert, op zijn Paapsch, dat is, door opvoedinge en gewoonte. Zy horen de Schrift, en zeggen die Gods woord te zijn; doch zonder verstand van de leere der Schrift: Zy zoeken de zaligheid, doch in hunne werken, die ze uiterlyk in den Godsdienst, hoewel zonder gelove, zonder den Geest, betragten: Zy vermeenen datze ryk, en zeer verrykt zijn, ja geenes dings gebrek hebben, zonder te weten dat zy elendig, ende jammerlyk, ende arm, ende blind, ende naakt zyn, Openb. 3 : 17.

∴ Vrag. Wat al meer?

Antw. 4. Wy moeten niet voldaan wezen, datwe in den schoot der Kerke zijn opgenomen, ten zy datwe op goede gronden besluiten konnen, dat de regte ken-merken van Christus discipelen in ons zijn: 1 Joh. 3 : 14. Wy weten dat wy overgegaan zyn uit de dood in het leven, dewyl wy de broeders lief hebben: Die zynen broeder niet lief heeft blyft in de dood Psalm 119 : 63. Ik ben een gezelle aller die u vreezen, ende dien die uwe beveelen onderhouden.

5. Wy moeten ons onder malkanderen, op het beste, tragten te vereenigen. Niemand veroordeelen in welken

wy, als Bucerus wel zegt, iets van Christus zien; en met toegeeventheid in hunne yverige pogingen ontmoeten, die zig niet verre tonen te zyn van Gods Koninkryke, Marc. 11 : 34. Want die niet tegen ons is, die is voor ons, Marc. 9 : 40.

6. Wy moeten door eenen godzaligen wandel, alle die buiten ons zijn, tragten te beschamen, en te lokken tot de gemeenschap onzer Kerke: Want de zaligmakende genade Gods, is verschenen allen menschen: ende onderwyst ons, dat wy de godloosheid, en de waereldsche begeerlykheden verzakende, matiglyk, ende regtvaerdiglyk, ende godzaliglyk leven zouden in deze tegenwoordige wareld: verwagtende de zalige hope, ende verschyninge des grooten Gods, ende onzes Zaligmakers Christi Jesu, Tit. 2 : 11—13.

XXX. ARTIKEL,

Van de Regeering der Kerke, door Dienaars, van God ingesteld.

Wy gelooven dat dese ware Kercke geregeert moet werden, na de geestelicke policie, die ons onse Heere heeft geleert in syn woort: namelic datter Dienaers of Herders moeten zyn om Gods woort te prediken, ende de Sacramenten te bedienen: datter ooc Opsienders ende Diaconen zyn, om met de Herders te zyn als den Raedt der Kercke, ende door desen middel de ware Religie te onderhouden, ende te doen dat de ware leere haren loop hebbe: dat oock de overtreders op gheestelicke wyse gestraft werden, ende in den toom gehouden: op dat oock de armen ende bedruckte gheholpen, ende getroost werden, na datse van noode hebben. Door desen middel sullen alle dinghen in der Kercken wel ende ordentelick toegaen; wanneer sulcke persoonen vercoren werden die ghetrouw zyn, ende na den reghel die S. Paulus daer van gheeft in den brief tot Timotheum.

VRAGE.

Hoe wordt de Kerke Gods, onder anderen in de Schrift genaamd?

Antw. Zy draagt de naam van een Huis Gods, Hebr. 3 : 6. Een gemeente, Handl. 20 : 28. Een Koninkryke

Matth. 6 : 33. Een stad des levendigen Gods, Hebr. 12 : 22.

Vrag. Wat leert gy hier uit?

Antw. Dat 'er een goede orde, en regeering in de Kerk moet zyn: 1. Cor. 14 : 40. Laat alle dingen eerlyk, ende met orden geschieden. Dit is het stuk waar van n dezen Artikel gesproken wordt.

∴ Vrag. Wat beleid hebben de Opstellers in dezen gehouden?

Antw. I. Eerst stellen zy eenen algemeenen regel, hoe de Kerke Gods moet bestiert worden: Wy geloven, dat deze waare Kerk geregeert moet worden, na de geestelyke Politie, die ons onzen Heere geleert heeft in zyn woord.

II. Daar na passen zy die regel op de byzondere bedieninge.

A. Zy zeggen dat 'er Dienaaren, ofte Herderen, Opzienderen en Diakonen moeten zijn.

a. Dienaars of Herders, om Gods woord te prediken, en de Sacramenten te bedienen.

b. Ook Opzienders,

c. En Diakonen om met de Herders te zyn, als den raad der Kerke.

B. En dat tot drie voorname eindens, deze driederlei bedieningen:

a. De Herderen en Leeraaren, om door dezen middel de waare Religie te onderhouden, ende te doen dat de waare leere haren loop hebbe.

b. De Opzienderen en Ouderlingen: Op dat ook de overtreeders op geestelyke wyze gestraft worden, ende in den toom gehouden.

c. De Diakonen: Op dat ook de armen en bedrukten geholpen ende getroost worden, na datze van noden hebben.

III. Eindelyk tonen zy hoe de Kerk dezen regel best tot nut maakt: Door dezen middel zullen alle dingen in der Kerken wel ende ordentelyk toegaan: wanneer zulke personen verkoren worden die getrouw zyn, en na den regel die S. Paulus daar van geeft, in den brief tot Timotheum, 1 Tim. 3.

Vrag. Is 'er een Regeering van God over zijne Kerke ingestelt?

Antw. Ja: 1. Dat bevestigt Paulus uitdrukkelyk, 2 Cor. 10 : 8. Indien ik ook iet overvloediger zoude roemen van onze magt, welke de Heere ons gegeven heeft, tot stigtinge, ende niet tot uwer nederwerpinge, zo zal ik niet beschaamt worden. En 2 Cor. 13 : 10. Op dat ik tegenwoordig zynde niet zoude strengheid gebruiken, na de magt die my de Heere gegeven heeft, tot opbouwinge ende niet tot nederwerpinge.

∴ Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 2. Dat blykt,

a. Uit de sleutelen des Koninkryks, die Christus zijne Dienaars heeft toebetrouwt: Matth. 16 : 19. Ik zal u geven de sleutelen van 't Koninkryke der Hemelen; ende zo wat gy zult binden op der aarden, zal in de hemelen gebonden zyn: En zo wat gy ontbinden zult op der aarden, zal in de hemelen ontbonden zyn.

b. Uit de naam van de Dienaars der Kerke, die genoemt worden Ouderlingen, Handl. 20 : 28. Voorstanders, 1 Thess. 2 : 12. Voorgangeren, Hebr. 13 : 7, 17. Uitdeelders van de verborgentheden Gods, 1 Cor. 4 : 1. Herders, 1 Petr. 5 : 2. Regeerders, 1 Cor. 12 : 28. Gezanten, 2 Cor. 5 : 20. Opzienders en Huisbezorgers Gods, Tit. 1 : 7.

c. Uit de Voorbeelden, die deze magt geoeffent hebben, gelyk wy lezen, Handl. 15 : 6. daar de Apostelen en Ouderlingen een vergadering beleiden, de geschillen beslisten, de dwalingen verwierpen, en de Heidenen geboden, om de vrede der Kerke, hen van eenige dingen te onthouden; en de besluiten van die vergadering werden genaamd de Ordonnantien der Apostelen en Ouderlingen: Handl. 16 : 4.

Vrag. Hoedanig moet het bestuur in de Kerke zyn?

Antw. Niet vleeschelyk of waereldlyk; maar geestelyk: Wy geloven, dat deze ware Kerke geregeert moet worden na de geestelyke Politie: Zie Joh. 18 : 36. JESUS antwoorde, Myn Koninkryk is niet van deze waereld:

Indien myn Koninkryke van deze waereld ware, zo zouden myne dienaars gestreden hebben, op dat ik de Joden niet ware overgelevert: maar nu is myn Koninkryk niet van hier.

Vrag. Hoe spreekt de Heere alzo?

Antw. 't Gevoelen der Joden was, dat des Messias Ryke zou waereldsch zijn, en dat Jesus dat zogte, waarom hy dit zeide, deels om Pilatus van bekommering te bevryden, dat hy hem, of het Roomsche Ryk, mogt te na komen: deels om de Apostelen te leeren, dat zy van hem niet wagten moesten tot de minste hoogheid, ofte magt van staatsbewind gebragt te worden.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy dit nader?

Antw. 2. Christus heeft alle heerschappy in zijne Kerke verboden: Luc. 22 : 25, 26. Ende hy zeide tot haar, de Koningen der volkeren heerschen over haar: ende die magt over haar hebben, worden weldadige Heeren genaamd, doch gy niet alzo: maar de meeste onder u, die zy gelyk de minste, ende die voorganger is, als een die dient.

3. De practyk der Apostelen bevestigt dit: 2 Cor. 1 : 24. Niet dat wy heerschappye voeren over u gelove, maar wy zyn medewerkers uwer blydschap 1 Petr. 5 : 2, 3. Weidet de kudde Gods die onder u is, hebbende opzigt daar over, niet uit bedwang, maar gewilliglyk: nog om vuil gewin, maar met een volvaerdig gemoed: nog als heerschappye voerende over het erfdeel des Heeren; maar als voorbeelden der kudde geworden zynde.

Vrag. Moet dit bestuur niet zijn by een eenig menschelyk Opperhoofd?

Antw. Neen: 1. Want zulk een opper-gebied, van een menschelyk Opperhoofd, kan hier geen plaats hebben, wegens de uitgebreidheid der Kerke over de geheele waereld.

2. Christus is de eenige Heere van zijne Kerke, van God daar toe gezalft: Psalm 2 : 6. Ik doch hebbe mynen Koning gezalft over Zion, den berg myner heiligheid. 1 Cor. 8 : 6. Ende maar eenen Heere, door welken alle dingen zyn, ende wy door hem.

3. Christus Jesus heeft zulk een heerschappije der Koningen, aan zijne Dienaren verboden: Matth. 20 : 25—27. Luc. 22 : 25, 26.

∴ Vrag. Waar onder het Oude Testament is de Kerk geweest onder het bestuur van den eenen Hogenpriester?

Antw. 1. Van een Hogen-priester kan hier geen gevolg getrokken worden, wegens de uitgebreidheid der Kerke over de geheele waereld, alzo zy oudtyds was besloten binnen de enge palen van Canaan.

2. De Hogen-priester was wel de eerste onder de Priesteren, maar geenzints een Monarch, en Hoofd der zelve, alzo de censure en 't gebied by het Sanhedrin en de wet was bepaalt: Deut 17 : 11.

3. 't Gezag van den Hogen-priester was een schaduwe van Christus, doch geenzints van den Paus van Romen.

Vrag. Komt de Burger-Overheid de magt toe van de Kerk te regeeren?

Antw. Gantsch niet. Dit blykt

1. Uit Matth. 16 : 19. daar Christus, als Koning over Zion, niet aan Overheden, maar aan zijne Apostelen, de magt der sleutelen geeft.

2. In 't O. Testament is de Kerkelyke magt, van de Burgerlyke, onderscheiden geweest. Amazia, de Hooftpriester, was over alle zaken des Heeren, ende Zebadia, de zone Ismaëls, in alle zaken des Konings: 2 Chron. 19 : 11. Zerubabel had de bestellinge over den bouw, maar Josua over den Godsdienst des Tempels: Zach. 3 : 4. Cap 4 : 7, 9. Als Ussia 't Priester-werk wilde verrigten, verwekte hy des Heeren toorn tegen zig: 2 Chron. 26 : 16—21.

∴ Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. Ja doch. 3. Onder het Nieuwe Testament heeft de Heere Ampten ingestelt, die dan een magt te kennen geven om de Kerke te regeeren, als van Uitdeelers der verborgentheden, 1 Cor. 4 : 1. Regeeringen, 1 Cor. 12 : 28. Gezanten, 2 Cor. 5 : 20. Apostelen, Evangelisten, Herders en Leeraars, Eph. 4 : 11. Voorstanders, Hebr. 13 : 17 Opzienders, en Huis-bezorgers Gods, Tit. 1 : 7.

4. De natuur der zake leert zulks. De magt der Overheid gaat over het Ryke der natuure, maar de be-

stieringe der Kerke over 't Ryke der genade. De magt der Overheden strekt zig uit over den Burgerlyken en lighamelyken staat; maar die der Kerke over den geestelyken staat der ziele. De magt der Overheden is heerschende, maar die der Kerke alleen bedienende. Het ampt van Overheid kan van een Heiden bedient worden, maar dat van een Opziender der Kerke alleen van een Christen.

∴ Vrag. Heeft dan de Burger Overheid gantsch geen magt over Kerkelyke zaken?

Antw. De Burger Overheid heeft magt omtrent Kerkelyke zaken; als blykt, uit het voorbeeld van godzalige Koningen, onder het Oude Testament, en de voorzegginge aangaande het Nieuwe Testament: Jes. 49 : 23. Koningen zullen uwe Voedsterheeren zyn, hare Vorstinnen uwe Zoogvrouwen. Doch hoe verre zig deze magt uitstrekt zal Art. XXXVI. nader beredeneert worden.

Vrag. Berust de Kerkelyke magt niet by elk Litmaat der Gemeente?

Antw. Zo willen de Brouwnisten, doch verkeert, want het gantsche volk regeerende, zal verwarring baren, daar de Heere wil dat alles eerlyk en met orde geschiede: 1 Cor. 14 : 20. Zyn ze alle Apostelen? 1 Cor. 12 : 29. veel minder by Vrouwen, als zommige Geestdryvers willen; want het spreeken in de gemeente is den Vrouwen verboden: 1 Cor. 14 : 34.

Vrag. By wie staat de bestiering der Kerke dan?

Antw. By de Dienaars der Kerke, van God zelf daar toe verordent.

Vrag. Hoe werden de Dienaren, die God ten dienste zyner Kerke heeft willen gebruiken, aangemerkt?

Antw. Als gewone of buitengewone Dienaren.

Vrag. Welke waren de buitengewone Dienaren des Nieuwe Testaments?

Antw. De Apostelen, Propheten, en Evangelisten: Fph. 4 : 11. Dezelve heeft gegeven zommige tot Apostelen, ende zommige tot Propheten, ende zommige tot Evangelisten.

Vrag. Wie waren de Apostelen?

Antw. Die twaalf Leeraars, van Christus zelf uit het Joodsche volk geroepen, met buiten gewone gaven des H. Geestes voorzien, en met eene byzondere magt afgezonden, om by Joden en Heidenen, van Christus en zijne wonderwerken te getuigen, en uit beiden, de Kerke te planten: Matth. 10 : 1. Zyne twaalf Discipelen tot hem geroepen hebbende, heeft haar magt gegeven over de onreine geesten, om dezelve uit te werpen, ende om alle ziekte ende alle kwale te genezen. Joh. 20 : 21. Gelyk my de Vader gezonden heeft, zende ik ook u-lieden.

Vrag. Welke zijn de Propheeten geweest?

Antw. Die in de eerste Kerke, op eene byzondere wyze van Gods Geest wierden verwekt; of om toekomende dingen, ten goede der Kerke, te voorzeggen, gelyk Agabus was, Handl. 21 : 10, 11. ofte om de Prophetische Schriften te verklaren: Rom. 12 : 6. Zo laat ons die gaven besteden, het zy Prophetie, na de mate des geloofs. 1 Cor. 14 : 3. Die propheteert spreekt den mensche stigtinge, ende vermaninge, ende vertroostinge.

Vrag. Welke waren de Evangelisten?

Antw. Die zeventig Discipelen, die Christus by de Apostelen gevoegd hadde, om nevens hen het Evangelium te verkondigen door de geheele waereld; hoedanig geweest zijn, Philippus, Timotheus, Titus, Silas, Marcus en Lucas: Luc. 10 : 1. Na dezen stelde de Heere nog andere zeventig, ende zondze henen voor zyn aangezigte, twee en twee, in een ieder stad en plaatze daar hy komen zoude.

Vrag. Wie zijn de gewone dienaars?

Antw. Die van God op een gewone wyze geroepen worden, tot dienst zijner Kerke: als de Herders en Leeraars: Eph. 4 : 11. Ende zommige tot Herders ende Leeraars. Mitsgaders de Ouderlingen en Diakonen.

∴ Vrag. Wie zijn de Herders en Leeraars?

Antw. Men kan deze twee woorden, Herders en Leeraars, wel aanmerken met zommige, als twee benamingen

van een en dezelfde zaake; ziende beiden op dezelfde zoort van menschen, namentlyk, de gewone Opzienders der Gemeente, gelyk Opzienderen en Ouderlingen worden genoemt, die van een en de zelfde bedieninge in de Kerke zijn: Egter hoeft men daar toe niet te komen, om in zo weinig woorden eene herhalinge van dezelfde bedieninge te stellen, buiten noodzake; maar is alzo gepast, om deze namen van den anderen te onderscheiden: zo dat Herders beduiden de Dienaren der Kerke, aan wien de bedieninge des Woords, en den Bondzegelen met de oeffeninge der Kerktugt is toebetrouwt: En Leeraren, die by uitnementheid meer gevordert waren, in kennisse van allerhande zoort van zaken, om te onderwyzen, door de gezonde leere, en de tegensprekers den mond te stoppen: Hoedanig een onderscheid van ouds in de Kerke is geweest, en nog gevonden wordt, tusschen die leeren in de Kerke, ofte in de Schoole: waar uit de Dienaren der Kerke te voorschyn komen.

∴ Vrag. Wat is het werk dat een gewoon Leeraar heeft te betragten?

Antw. 1. Gods woord te prediken, met ernst, deftigheid en verstand: 2 Tim. 4 : 2. Predikt het woord: houd aan tydelyk ende ontydelyk: wederlegt, bestraft, vermaant in alle lankmoedigheid in de leere.

2. Opentlyk voor de Gemeente bidden: Hand. 20 : 36. Als hy dit gezegd hadde, heeft hy nederknielende met haar allen gebeden. Joël 2 : 17. Laat de Priesters, des Heeren Dienaars, weenen, tusschen het Voorhuis ende den Altaar: ende laatze zeggen, spaart uw volk, ô Heere, ende geeft uwe erffenisse niet over tot eene smaatheid!

3. De Sacramenten te bedienen: Matth. 28 : 19. Gaat dan henen onderwyst alle de volkeren, dezelve doopende.

4. Catechiseeren, dat is, door vragen en antwoorden, de waarheid en oeffeninge der godzaligheid inscherpen: Gal. 6 : 6. Die onderwezen wordt in 't woord, deele mede van alle goederen, den genen die hem onderwijst.

a. Kinderen, om haar te onderwyzen in de beginzelen der leere.

b. Aankomelingen, die zig wenschen te begeven tot het gebruik van des Heeren H. Avondmaal.

c. Ledematen, om hen verder bekwaam te maken tot verdediging van de waarheid, tegen partyen, en tot vertroosting van zig en andere in de godzaligheid.

5. Visiteeren, dat is, de Ledematen van huis tot huis te bezoeken, ter bevordering van de godzaligheid: Spreuk. 27 : 23. Zyt neerstig om het aangezigte uwer schapen te kennen: zet uw herte op de kudden.

6. De Sleutelen van het Koninkryke der hemelen der oeffenen, ofte zorge te dragen dat de overtreders op eene geestelyke wyze gestraft ende in toom worden gehouden. Joh. 20 : 23. Zo gy iemands zonden vergeeft, dien worden ze vergeven; zo gy iemands zonden houd, dien zynze gehouden.

Vrag. Wat zijn de Ouderlingen?

Antw. Zodanige Mannen, die met godzaligheid en deftigheid aangedaan, de Dienaren des woords zyn toegevoegt tot behulpzels, tot bevordering van den opbouw en goede orde der Kerke: 1 Tim. 5 : 17. De ouderlingen die wel regeeren zyn dubbele eere waerdig.

Vrag. Is 'er ook geschil over dit ampt?

Antw. Dit ampt heeft van oude tyden veele bestryders gehad, dewyl het regt strydig is tegen de Antichristische heerschappye en opperheid der Kerke. De Bisschoppen in Engeland verwerpen dit ampt, dewyl het tegen hare heerschappye strydt. De Arminianen, die in de voorige eeuwe de Overheden aan haare zyde meenden te krygen, en daar toe alle Kerkelyke magt hen lieden toeschreven, hebben dit ampt verworpen, 't zelve noemende een nieuwe uitvinding.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy dat het Ouderlingsampt van eene Goddelyke instellinge zy?

Antw. 1. Uit 1 Tim. 5 : 17. Dat de Ouderlingen, die wel regeeren, dobbeler eere waerdig geagt worden, voornamentlyk die arbeiden in het woord en de leere. Alwaar de Ouderlingen, zo genaamt, 't zy wegens hunne jaren, 't zy wegens hun verstand, duidelyk onderscheiden wor-

den: zommige die alleen regeerden, andere die ook leerden. De laatste verheft de Apostel boven de eerste, 't welk het woord voornamentlyk aanwyst.

2. Uit Rom. 12 : 6—8. daar Paulus, spreekende van de onderscheide Ampten van Leeraren en Diakenen, uitdrukkelyk meld, van den dienst des Ouderlingschaps, zeggende, die een voorstander is, dat hy het zy in neerstigheid; vergeleken 1 Cor. 12 : 28. Ende God heeft 'er zommige gestelt, ten eersten Apostelen, ten tweden Propheten, ten derden Leeraars, daar na kragten, daar na gaven der gezondmakinge, Behulpzels, REGEERINGEN, meenigerlei talen.

3. In de Handelingen der Apostelen komen doorgaans de Ouderlingen voor, onderscheiden van de Leeraren, als Mannen die regeeren, ende niet leerden. Ziet Handl. 15 : 2. Dat Paulus ende Barnabas, ende eenige andere uit haar, zouden opgaan tot de Apostelen ende Ouderlingen, na Jerusalem. Vers 4. Zy wierden ontfangen van de gemeente, ende de Apostelen, ende de Ouderlingen. Vers 6. De Apostelen ende Ouderlingen vergaderden te zamen. Vers 22. Doe heeft het den Apostelen, ende den Ouderlingen, met de geheele gemeinte goed gedagt. Voeg 'er by, Phil. 1 : 1. Paulus ende Timotheus, Dienstknegten Jesu Christi, alle heiligen in Jesu Christo, die te Philippis zyn, met de Opzienders ende Diakenen.

∴. Vrag. Wat is de pligt der Ouderlingen?

Antw. 1. Zy moeten, met de Dienaren des Woords, opzigt hebben over de gemeinte, toeziende of een iegelyk hem behoorlyk drage in de belydenisse en wandel, bestraffende de ongeregelde, vertroostende de kleinmoedige en verhoedende dat de Sacramenten niet ontheiligd worde: Handl. 20 : 28. Zo hebt dan agt op u zelven, ende op de geheele kudde, over welke u de Heilige Geest tot Opzienders gestelt heeft, om de gemeinte Gods te weiden. 1 Thess. 5 : 14. Vermaant de ongeregelde, vertroost de kleinmoedige, ondersteunt de swakke, zyt lankmoedig tegen alle.

2. By voorvallende zaken, die den welstand en orde der Kerke betreffen, behulpzaam zijn den Dienaren des woords: 1 Cor. 12 : 28.

3. Opzigt hebben en houden over de leere en wandel der Leeraren, ten einde alles stigtelyk toega in de Kerke,

en geene vreemde leeringen voorgestelt worden: Handl. 20 : 29—31. Want ik weet, dat na myn vertrek, swaare wolven tot u inkomen zullen, die de kudde niet sparen, en uit u zelven zullen mannen opstaan, spreekende verkeerde dingen, om de Discipelen af te trekken agter haar, daarom WAAKT. Zie het Bevestings Formulier der Ouderlingen.

Vrag. Welke hoedanigheden moeten in de Ouderlingen gevonden worden?

Antw. Deze stelt Paulus ter neder, 1. Tim. 3 : 2—7. Een opziender dan moet onberispelyk zyn, eener vrouwen man, wakker, matig, eerbaar, geene herbergende, bekwaam om te leeren, niet genegen tot den wyn, geen smyter, geen vuil gewin zoeker, maar bescheiden, geen vegter, niet geldgierig, die zyn eigen huis wel regeert, zyne kinderen in onderdanigheid houdende, met alle stemmigheid: (want zo iemand zyn eigen huis niet weet te regeeren, hoe zal hy voor de gemeinte Gods zorge dragen?) Geen nieuweling, op dat hy niet opgeblazen worde, ende in 't oordeel des duivels valle: Ende hy moet ook een goed getuigenisse hebben van de genen die buiten zyn, op dat hy niet valle in de smaatheid ende in den strik des duivels.

Vrag. Wat zijn Diakonen?

Antw. Zulke Mannen, die van de tyden der Apostelen af in de Kerk geweest zyn, om de liefde-giften in te zamelen, en dezelve aan de huisgenoten des geloofs, met voorzigtigheid en getrouwheid, uit te deelen: Rom. 12 : 8. Die uitdeeld in eenvoudigheid.

Vrag. Heeft deze bediening eene Goddelyke instellinge?

Antw. Ja doch:

1. Dit blykt uit Handl. 6 : 1—6. Ende in dezelve dagen, als de Discipelen vermenigvuldigden, ontstont een murmureeringen der Grieken tegen de Hebreen, om dat hare weduwen in de dagelyksche bedieningen verzuimt

wierden. Ende de twaalve riepen de meenigte der Discipelen tot haar, ende zeiden: het is niet geoorlooft, dat wy het woord Gods nalaten, ende de tafelen dienen; ziet dan om Broeders, na zeven mannen uit u, die goed getuigenisse hebben, vol des Heiligen Geests, ende der wysheid, dewelke wy mogen stellen over deze nodige zaake: maar wy zullen velharden in den gebeden, ende in de bedieninge des woords. Ende dit woord behaagde alle de meenigte: Ende zy verkoren Stephanum, eenen man vol des geloofs, ende des Heiligen Geestes, ende Philippum, ende Prochorum, ende Nicanorem ende Timonem, ende Parmenem, ende Nicolaum, eenen Jodengenoot van Antiochien, welke zy voor de Apostelen stelden: Ende deze, als zy gebeden hadden, leiden haar de handen op.

2. 't Diakenschap was niet slegts voor die tyd, doe om hoogdringende redenen de goederen te zamen gebragt wierden; maar voor altoos, dewyl de armen nooit zullen ophouden; waarom Paulus aanwyst hoedanig zy ten allen tyde behoren te zijn: 1 Tim. 3 : 8, 9. Weshalven deze bedieninge van Goddelyke instellinge moet zijn.

∴ Vrag. Wat is de pligt der Diakonen?

Antw. 1. Zy moeten de aalmoessen, die den armen gegeven worden, in alle getrouwheid en naerstigheid inzamelen, en bewaren.

2. Dat zy vlytig zijn en toezien, dat tot hulpe der armen veele goede middelen gevonden worden.

3. Dat zy de liefde-gaven uitdeelen, met voorzigtigheid en bescheidenheid, daar 't van noden is; en te gelyk met blymoedigheid en een beweegd harte: Rom. 12 : 8. Die uitdeelt in eenvoudigheid. 1 Petr. 3 : 8 Met innerlyke barmhertigheid, beweegt, vrindelyk. Zie dit nader in 't Formulier der Bevestiging.

Vrag. Welke hoedanigheden worden in de Diakonen vereischt?

Antw. Deze telt Paulus op, 1 Tim. 3 : 8, 12. De Diakonen insgelyks moeten eerbaar zyn, niet twee tongig, niet die haar tot veel wyn begeven, geen vuil gewin zoekers, houdende de verborgentheid des geloofs in een reine conscientie: Ende datze ook eerst beproeft worden.

en datze daar na dienen, zo zy onbestraffelyk zyn. De Vrouwen ingelyks moeten eerbaar zyn, geen lasteressen, wakker, getrouw in alles: Dat de Diakonen eener vrouwen mannen zyn, die hare kinderen ende hare eige huizen wel regeeren.

Vrag. Wat besluit maakt gy, uit deze verschillende ampten en bedieningen, in Gods Kerk?

Antw. Door dezen middel zullen alle dingen in de Kerken wel ende ordentelyk toegaan, indien zulke personen verkoren worden, die getrouw zyn, en aan de gemelde voorschriften van Paulus beantwoorden: Psalm 133. Ziet hoe goed ende hoe lieflyk is het dat broeders ook t'zamen wonen. Het is gelyk de kostelyke olie op het hooft, nederdalende op den baard, den baard Aärons: die nederdaalt tot op den zoom zyner kleederen. Het is gelyk de dauw Hermons, ende die nederdaalt op de bergen Zions: want de Heere gebiedt aldaar den zegen, ende het leven tot in der eeuwigheid.

∴ Vrag. Wat staat ons hier te leeren?

Antw. 1. Hoe zeer wy verpligt zijn den Heere te danken, die na zyne wysheid deze bedieningen, ten goede zijner Kerke, heeft ingezet: Eph. 4 : 11, 12. Ende dezelve heeft gegeven, zommige tot Apostelen, ende zommige tot Propheten, ende sommige tot Herders ende Leeraars, tot de volmakinge der Heiligen, tot het werk der bedieninge, tot opbouwinge des lighaams Christi.

2. Dat wy onze Opzienders, alle liefde, trouwe, eere en onderwerpinge toebrengen: En met haare gebreken en swakheden gedult hebben, aangezien het God blieft door haar zijne Kerke te regeeren: Hebr. 13 : 17. Zyt uwen Voorgangeren gehoorzaam, ende zytze onderdanig: want zy waken voor uwe zielen, als die rekenschap geven zullen; op dat zy dat doen mogen met vreugde, ende niet al zugtende: want dat is u niet nuttig.

3. Dat wy den Heere dagelyks bidden, dat God den dienst der Opzienderen, ten beste zijner Kerke, rykelyk zegenen: Psalm 132 : 9. Dat uwe Priesters bekleed worden met geregtigheid: ende dat uwe gunstgenoten juigen! Psalm 51 : 20. Doet wel by Zion, na uw welbehagen: bouwt de muuren van Jerusalem op.

XXXI. ARTIKEL,

Van de wettige verkiezinge van de Dienaren des Woords, Ouderlingen en Diakonen, en derzelver gezag.

Wy gelooven dat de Dienaers des woorts Gods, Ouderlingen ende Diaconen, tot hare ampten behooren vercoren te werden door wettelicke verkiesinghe der Kercke, met aenroepinghe des naems Gods, ende goede orden, ghelyck het woort Gods leert. So moet hem dan een yegelyck wel wachten, door onbehoorlicke middelen hem in te dringen, maer is schuldich den tydt te verwachten, dat hy van God beroepen werdt, op dat hy ghetuygenisse hebbe van syn beroepinghe, om van de selve versekert ende gewis te zyn, datse van den Heere is. Ende aengaende de Dienaers des woorts, in wat plaetse datse zyn, so hebbense eene selve macht ende authoriteyt, zynde aller-gader Dienaers Jesu Christi, des eenigen algemeenen Bisschops ende des eenigen hoofts der Kercke. Daer-en-boven op dat de H. Ordinantie Gods niet geschendet en werde, ofte in verachtinge come: so seggen wy dat een yeder de Dienaers des woorts ende Ouderlinghen der Kercke in sonderlinge achtinge behoort te hebben, om des wercks wille dat sy doen, ende in vreede met haer te zyn, sonder murmureringhe, twist ofte tweedracht, soo veel mogelick is.

VRAGE.

Waar van wordt in deze Artikel gehandelt?

Antw. Van de wettige verkiezinge van de Dienaren des woords: Ouderlingen en Diakonen, en derzelver gezag.

∴ Vrag. Hoe word dezelve verdeelt?

Antw. In drie deelen:

I. Het eerste lit spreekt van de wettige verkiezinge der Opzienderen in de Kerk; waar in aangewezen wordt:

A. Wat omtrent hen geschieden moet: Wy geloven, dat de Dienaars des woords Gods, Ouderlingen en Diakonen, tot hunne ampten behoren verkoren te worden, door wettelyke verkiezinge der Kerke, met aanroepinge des naams Gods, ende goede orden, gelyk het woord leert.

B. Wat van hen lieden geschieden moet: Zo moet dan een iegelyk zig wel wagten, door onbehoorlyke middelen zig in te dringen; maar is schuldig den tyd te verwagten, dat hy van God geroepen wordt, op dat hy getuigenisse hebbe van zyn beroepinge, om van dezelve verzekert ende gewis te zyn, datze van den Heere is.

II. Het tweede handelt van de gelykheid van magt der dienaren des woords, in wat plaatze dat zy zyn: Ende aangaande de Dienaren des woords, in wat plaatze dat zy zyn, zo hebbenze eene zelve magt ende authoriteit, zynde allegader Dienaars van Jesus Christus, den eenigen algemenen Bisschop, ende het eenige Hoofd der Kerke.

III. Het derde deel leert de pligt der Kerke, omtrent de Dienaren des woords, ende de Ouderlingen der Kerke: Daar en boven, op dat de H. Ordinantie Gods niet geschonden worde, ofte in veragtinge kome; zo zeggen wy, dat een ieder de Dienaren des woords, ende de Ouderlingen der Kerke in zonderlinge agtinge behoort te hebben; om des werks wille dat zy doen, ende in vrede met haar te zyn, zonder murmureeringe, twist of tweedragt, zo veel mogelyk is.

Vrag. Wat is het eerste dat hier in overweging komt?

Antw. Dat 'er een zending of roeping nodig is tot het werk der Bedieninge: Wy geloven, dat de Dienaren des woords Gods, Ouderlingen en Diakonen, tot hunne ampten behoren verkoren te worden door wettelyke verkiezinge der Kerke: Rom. 10 : 15. Ende hoe zullen zy prediken, indien zy niet gezonden worden?

Vrag. Hoe bewyst gy dat de roeping, of verkiezinge, tot deze ampten nodig is?

Antw. 1, Uit Eph. 4 : 11. Ende dezelve heeft gegeven, zommige tot Apostelen, ende zommige tot Propheten, ende zommige tot Herders ende Leeraars, Handl. 20 : 28. Zo hebt dan agt op u zelven, ende op de geheele kudde, over dewelke u de Heilige Geest tot Opzienders gestelt heeft.

2. Uit de benaminge der Leeraren: zy werden uitdrukkelyk Gezanten genaamd, die niet dan van den Heere gezonden worden: 2 Cor. 5 : 20. Zo zyn wy dan Gezanten van Christi wegen. Mal. 2 : 7.

3. Uit Pauli woorden, Hebr. 5 : 4, 5. Ende niemand neemt hem zelven die eere aan, maar die van God geroepen word, gelykerwys als Aäron, alzo ook Christus heeft hem zelven niet verheerlykt om Hogen-priester te worden; maar die tot hem gesproken heeft: Gy zyt myn Zone, heden hebbe ik u gegenereert. Indien dan de Opper-priester onzer zielen, het bewind niet zonder wettelyk beroep aanvaard heeft, wat zal ons, die ten hoogsten zijne Dienaars zijn, daar toe het minste regt doen hebben, zonder wettelyke roepinge? Voorts hangt onze roeping en zending aan die van Christus: Joh. 20 : 21. Gelykerwyze my de Vader gezonden heeft, zende ik u lieden. En wederom tot die hem volgden: Tit. 1 : 5. Dat zy van stad tot stad Ouderlingen zouden stellen.

∴ Vrag. Is 't niet een ieders pligt te leeren, om zijn talent tot nut van zijnen evenmensch aan te leggen?

Antw. Ja doch, dit is belast, 1 Cor. 14 : 39. Zo dan broeders, yvert om te propheteeren, ende verhindert niet in vreemde talen te spreken. Doch hier uit volgt

niet, dat het een ieder geoorlooft zy dit in 't openbaar als een Dienstknegt Christi te doen.

∴ Vrag. Staat 'er niet uitdrukkelyk van de gelovigen, 1 Joh. 2 : 20. Doch gy hebt de zalvinge van den Heiligen Geest, ende gy weet alle dingen?

Antw. Ja: doch dit moet niet volstrekt verstaan worden. Voorts maakte hen deze zalvinge van den H. Geest wel tot heilige Christenen; maar geenzints tot Leeraren en Opzienders der Christenen.

Vrag. Hoe veelerlei is de roeping tot den dienst der Kerke?

Antw. Tweederlei: Een inwendige, of uitwendige.

1. De inwendige is die innerlyke lust, welke God in 't harte geeft, om dat werk, waar toe men zig heeft toegerust, uit liefde tot God in Christus, ten beste zijner Kerke, te vervullen: 1 Tim. 3 : 1. Zo iemand tot eene Opzienders-ampt lust heeft, die begeert een treffelyk werk.

2. De uitwendige, geschied by de Gemeinte, of die daar toe van de Gemeinte aangestelt zijn. Dus verkoor de Gemeinte twee, uit welken een door het lot beroepen wierdt, Hand. 1 : 23. En dus gaf Paulus last aan Titus, van stad tot stad Ouderlingen te stellen: Tit. 2 : 5.

∴ Vrag. By wien staat dan de roepinge van Dienaren in de Kerk?

Antw. 't Oorspronkelyke regt der middelyke roepinge is by de Gemeinte. Zulks leert den aart der zake, alzo de Opzienders zijn dienaars van de geheele Gemeinte, 2 Cor. 4 : 5. En de exempelen, die te vinden zijn Hand. 1 : 23. 6 : 3—5. 14 : 23. Doch dit regt, zegt de geleerde MARK, is of door eene stilswygende toestemminge, of door een openbare overgifte, in veele Gemeentens al lange overgebragt, of op de Kerkeraden, of bijzondere groote stigters en weldoenders van de Kerke, of op gemeene Overheden, daar die mede tot de Kerk behoren, en dezelve op eene kragtige wyze beschermen, volgens Jes. 29 : 23. 1 Tim. 2 : 2. Die haar evenwel dieswegen niet alles in de Kerk behoren aan te matigen.

Vrag. Hoe moet de roeping geschiede, by de Kerk?

Antw. 1. Met aanroepinge van Gods naam: gelyk men

vind die pligt nooit te zijn vergeten geweest, zo menigmaal men van de verkiezinge tot Kerkelyke ampten leest: Zie Hand. 14 : 23. Ende als zy haar in alle gemeentens, met opsteeken der handen, Ouderlingen verkoren hadden, gebeden hebbende, met vasten, bevalen zy ze den Heere, in welken zy geloofde. Cap. 1 : 24, 25. 13 : 2, 3. enz.

2. Met goede order, zo als Gods woord ons leert, te weten:

a. Dat de gene die men verkiest, eerst beproeft worden in leere en leven: 1 Tim. 3 : 10. Ende dat deze ook eerst beproeft worden; ende dat zy daar na dienen, zo zy onbestraffelyk zyn. Cap. 5 : 22.

b. Dat zy geordent, ofte ingezegent worden, met de oplegginge der handen, volgens het Joodsche gebruik van zegeninge: Num. 8 : 10. En de beste gewoonte der Apostelen: Hand. 13 : 3. Doe vastede en baden zy, en haar de handen opgelegt hebbende, lieten zy ze gaan. 1 Tim. 4 : 14. En verzuimt de gave niet die in u is, die u gegeven is, door de Prophetie, met oplegginge der handen des Ouderlingschaps.

∴ Vrag. Behoort tot die roeping niet den ongehouden staat?

Antw. Gantschelyk niet. Dit loopt aan

1. Tegen veele plaatzen uit Gods woord: Hebr. 13 : 4. Het houwelyk is eerlyk onder allen. 1 Tim. 4 : 2. Een Opziender moet eener vrouwen man zyn. 1 Cor. 7 : 9. Maar indien zy haar niet konnen onthouden, dat zy trouwen: want het is beter te trouwen, dan te branden.

2. Tegen de bekende voor-daden, zo der Priesteren des Oude Testaments, als der Apostelen onder het Nieuwe Testament: Matth. 8 : 14. Ende Jesus gekomen zynde in 't huis Petri, zag zyn wyfs moeder te bedde liggende, hebbende de koortze. 1 Cor. 9 : 5. En hebben wy niet magt om een wyf, een zuster zynde, met ons om te leiden, gelyk ook de andere Apostelen, en de broederen des Heeren, ende Cephas?

Vrag. Waar voor moet zig een Dienaar wagten?

Antw. De Belydenis zegt: Zo moet zig dan een iegelyk wel wagten, door onbehoorlyke middelen zig in te drin-

gen in den dienst der Kerke: Joh. 10 : 1. Voorwaar, voorwaar zegge ik u-lieden, die niet gaat door de deure in de stal, maar van elders inklimt, die is een dief en moordenaar.

Vrag. Hoe dringt men zig in?

Antw. 1. Als men een Kerkelyk ampt begeert, om des voordeels wille, en alleen om des lighaams onderhoud, dat van den dienst komt: Jer. 23 : 21. Ik hebbe die Propheeten niet gezonden, nogtans hebben zy gelopen: Ik hebbe tot hen niet gesproken, nogtans hebben zy gepropheteert.

2. Die voor koophandel, giften en geschenken, tot den dienst komen; 't welk men Simonie noemt, van de godloosheid van Simon Magus, Handl. 8. Eigentlyk te spreken, kan 'er geen Simonie worden begaan, alzo de mededeelinge van de gaven des Geestes heden ten dage ophoudt, en zo niet gelyk Simon, die kopen wilde, kan gekogt en verkogt worden.

∴ Vrag. Wat moet eene die lust heeft tot de bediening dan doen?

Antw. Den tyd afwagten tot dat hy van God beroepen worde: Hab. 2 : 1. Ik stont op myne wagt, ende ik stelde my op de sterkte, ende ik hield wagt, om te zien wat hy in my spreeken zoude, en wat ik antwoorden zouden op myne bestraffinge. Indien hy moest verwagten, wat God spreeken zoude, zo moest hy ook wel wagten tot dat God in hem sprak; want eer konde hy niet weeten wat. Dit neemt niet weg, dat niemand mag staan na dit ampt, zo begeerlyk: 1 Tim. 3 : 1. Zelf mag en moet hy daar toe gewillig zijn; en zo dra de Heere zegt: Wien zal ik zenden, en wie zal ons henen gaan? Daar op gereedelyk toepassen: Ziet hier ben ik, zend my henen! Jes. 6 : 8.

∴ Vrag. Tot wat einde moet hy wagten, ten tyde dat hy van God beroepen worde?

Antw Op dat hy getuigenisse hebbe van zyn beroepinge, om van dezelve verzekert ende gewis te zyn, datze van den Heere is. Want dat na Gods bevel en voorschrift is gedaan, dat is van God gedaan. Aäron was van God beroepen, dat is, na Gods bevel en ordinantie: Exod. 14 : 12, 13. Lev. 8 : 1—6. En die verzekering moet

een Dienaar Christi hebben, als hebbende in zijnen naam gepropheteert, zal hy niet beschaamt worden in den dag Christi, horende: Weg van my! Matth. 7 : 23.

Vrag. Wat heeft men omtrent de Dienaren des woords op te merken?

Antw. Dat dezelve, in wat plaatze dat ze zyn, eene zelve magt en authoriteit hebben, zynde allegader Dienaars van Jesus Christus, des eenigen algemeenen Bisschops, en het eenige hoofd der Kerke.

Vrag. Hoe dringt gy dit aan?

Antw. 1. Zy Alle zijn van den Heere tot het dienst-werk geroepen: Hebr. 5 : 4. Niemand neemt hem zelve die eere aan, maar die van God geroepen worde.

2. Zy Alle prediken het zelve Evangelie, en bedienen dezelve Sacramenten, op Christi bevel: Jes. 52 : 8. Daar is een stemme uwer wagters: zy verheffen de stemme, zy juigen t'zamen.

3. Zy Alle hebben geen ander hoofd en Heer, dan Jesus, d'Apostel onzer belydenisse, Hebr. 3 : 1. De eenige Opziender onzer zielen, 1 Petr. 2 : 25.

4. Zy Alle zijn uit haar zelven onbekwaam, tot het werk des Heeren: maar ontfangen alle haare bekwaamheid uit God: 2 Cor. 3 : 5. Niet dat wy van ons zelven bekwaam zyn iet te denken, als uit ons zelven, maar onze bekwaamheid is uit God.

5. Zy Alle hebben dezelve beloften, die den Heere des Huizes doet: Dan. 12 : 3. De Leeraars nu, zullen blinken, als de glans des uitspanzels ende die der veele regtvaerdigen, gelyk de sterren, altoos ende eeuwiglyk.

∴ Vrag. Wat staat ons omtrent de Dienaren des woords, en de Ouderlingen te betragten?

Antw. 1. Wy zijn hen-lieden zonderlinge agtinge schuldig, om des werks wille, dat zy doen: 1 Thess. 5 : 12, 13. Ende wy bidden u Broeders, erkent de gene die onder u arbeiden, ende uwe Voorstanders zyn

in den Heere, ende u vermanen; ende agtze zeer veel in liefde, om hares werks wille.

Welke agting en eere bestaat,

a. In eere van gehoorzaamheid: Hebr. 13 : 17. Zyt uwen Voorgangeren gehoorzaam, ende zytze onderdanig: Want zy waken voor uwe zielen, als die rekenschap zullen geven: Op dat zy dat doen mogen met vreugde, ende niet al zugtende: want dit is u niet nuttig.

b. In eere van bezolding: Gal. 6 : 6. Die onderwezen word in het woord, deele mede van alle goederen, den genen die hem onderwijst.

2. Dat wij in vrede met haar zyn, zonder murmureeringe, twist of tweedragt, zo veel mogelyk is: Marc. 9 : 50. Hebt zout in u zelven, ende houd vrede onder malkanderen. Phil. 4 : 11. Voorts, Broeders, zyt blyde, wordt volmaakt, zyt getroost, zyt eens gezind, leeft in vrede: Ende de God der liefde ende des vredes zal met u zyn.

3. Dat wy onder haar dienst zoeken wys tot zaligheid en overvloedig in allerlei goede werken te zijn; ten einde zy zig over ons verblyden: 3 Joh. vers. 4. Ik hebbe geen meerder blydschap dan hier in, dat ik hore dat myne kinderen in de waarheid wandelen. En vrymoedigheid vinden, om ten genen dage te zeggen: Jes. 8 : 18. Ziet ik, ende de kinderen die my de Heere gegeven heeft, zyn tot teekenen, ende tot wonderen in Israël, van den Heere der Heirscharen, die op den berg Zion woont.

XXXII. ARTIKEL,

Van de Instellinge der Ordonnantien, door de Dienaars, tot goede ordre, en Kerkelyke Discipline ofte Tugt.

Hier-en-tusschen gelooven wy, hoewel het nuttelic ende goet is, dat die Regeerders der Kercke zyn, onder haer sekere ordinantie instellen ende bevestighen tot onderhoudinghe des lichaems der Kercke, dat sy nochtans haer wel moeten wachten af te wycken van 't gene ons Christus onse eenige Meester geordineert heeft. Ende daerom verwerpen wy alle menschelicke vonden, ende alle wetten die men soude willen invoeren, om Godt te dienen, ende door de selve de conscientien te binden. ende dwinghen, in wat manieren het soude moghen zyn Zo nemen wy dan alleen aen, 't gene dienstelick is om eendrachticheyt ende eenicheyt te voeden ende te bewaren, ende alles t'onderhouden in de ghehoorsaemheydt Gods: waer toe ge-eyscht wert de excommunicatie ofte den Ban, die daer geschiet na den woorde Gods, met 't gene daer aenhangt.

VRAGE.

Wat is d'eere en sterkte der Kerke?

Antw. De goede orde en tugt: Psalm 122 : 3. Jerusalem is gebouwd als eene stad, die wel 't zamen gevoegd is. 1 Cor. 14 : 40. Laat alle dingen eerlyk en met orden geschieden. Hier van staat ons in dezen Artikel te spreken.

∴ Vrag. Hoe word dezelven verdeelt?

Antw. In twee deelen:

I. Eerst word de goede orde der Kerke beredeneert: En wel

A. Hoe goed en nut dezelve zy: Hier en tusschen geloven wy, hoewel het nuttelyk ende goed is, dat die Regeerders der Kerke zyn, onder haar zekere ordinantie instellen ende bevestige, tot onderhoudinge des lichaams der Kerke.

B. Hoe bepaalt die orde zy

a. In den omtrek van Christus ordeninge:

Dat zy nogtans haar wel moeten wagten af te wyken, van 't gene ons Christus, onze eenige Meester, geordineert heeft:

b. Met verwerping van alle menschelyk gezag, en vindinge: Ende daarom verwerpen wy alle menschelyke vonden, ende alle wetten, die men zouden willen invoeren, om God te dienen, en door dezelve de conscientien te binden ende dwingen, in wat manieren het zoude mogen zyn.

II. Daar na wordt aangewezen

A. Het einde der goede orde in Kerk: Zo nemen wy dan alleen aan, 't gene dienstelyk is, om eendragtigheid ende eenigheid te voeden, ende te bewaren, ende alles t'onderhouden, in de gehoorzaamheid Gods.

B. Het middel, om dezelve te bewaren: Waar toe vereischt wordt de Excommunicatie, ofte den Ban, die daar geschied, na den woorde Gods, met 't gene daar aan hangt.

Vrag. Van wie spreekt de Artikel?

Antw. Van de Opzienders en Regeerders der Kerke, die de gemeente Gods hebben te weiden, in vrede en eendragt: Jes. 60 : 17. Ik zal uwe Opzienders vreedzaam maken. Jes. 3 : 15. Ik zal u-lieden Herders geven, na myn harte: Die zullen u weiden met wetenschap ende verstand.

Vrag. Wat staat die Opzienders tot dat einde te betragten?

Antw. Wy geloven, dat het nuttelyk en goed is, dat

die Regeerders der Kerke, onder haar zekere Ordinantie instellen ende bevestigen, tot onderhoudinge des lighaams der Kerke. Dus hebben de Apostelen en Ouderlinge in de eerste Kerke gedaan: Zy schreven den Broederen, uit den Heidenen, die in Antiochien, ende Sirien, en Cilicien waren: want het heeft den Heiligen Geest ende ons goed gedagt, u-lieden geenen meerderen last op te leggen, dan deze noodzakelyke dingen, namentlyk: dat gy u onthoudet van het gene den Afgoden geoffert is, ende van bloed, ende van 't verstikte, ende van hoererye: van welke dingen, indien gy u zelven wagt, zo zult gy weldoen: Handl. 15 : 23, 28. 29. Paulus ende Silas, t'zamen door de steden reizende, zo gaven zy Ordinantien, die van de Apostelen ende Ouderlingen te Jerusalem goed gevonden waren om die te onderhouden, Cap. 16 : 4. In 't Grieksch staat, δόγματα, dogmata, juist het zelve woord dat Lucas gebruikt, Cap. 2 : 1. Ende het geschiede in die zelve dagen, dat 'er een GEBOD uitging, van den Keizer Augustus.

Vrag. Is die magt volstrekt en onbepaald?

Antw. Geenzins: zy blyft bepaalt in den omtrek van Christus ordening: Matth. 23 : 8. Want een is uw Meester, namentlyk Christus. Waarom ook zelf de Apostelen, het gene zy van hem ontfangen hebben, zo de Kerk-ordening, als de leeringen betreffende, zo overgaven, als zij 't van den Heere ontfangen hadden: 1 Cor. 11 : 1, 2 en 15 : 1—4.

∴ Vrag. Waar in is deze magt bepaalt?

Antw. 1. Dat zy zig niet uitstrekt tot losmakinge der Goddelyke wetten, door dispensatien, en byzondere vrygevingen, dat alleen Gods werk is: Jac. 4 : 12. Daar is een eenig Wet-gever, die behouden, en verderven kan. Deut. 5 : 32, 33. Nemet dan waar, dat gy doet, gelyk als de Heere uwe God u geboden heeft: Ende wykt niet af ter regter nog ter slinker hand. In al den weg, dien de Heere uwe God gebied, zult gy gaan.

2. Nog tot het beloven van de vergevinge der zonden, met eigen gezag: Marc. 2 : 7. Wie kan de zonden vergeven, dan GOD alleen? Jes. 43 : 25 IK, IK ben 't die uwe overtredingen uitdelgt, om mynent wille, ende ik gedenke uwe zonden niet.

3. Nog tot het maken van wetten, in welker onderhouding de Godsdienst zelve besta, of die door haar zelven de geweetens der menschen verbinden: Matth. 15 : 9. Doch te vergeefs eeren zy my, leerende leeringe, die geboden van menschen zyn.

∴ Vrag. Waar voor hebben de Kerk-dienaars zig in dezen te wagten?

Antw. Dat zy in het instellen, en bevestigen van Ordinantien, ten beste der Kerke, niet afwyken van 't gene onze eenige Meester geordineert heeft: 1 Cor. 11 : 2, 3. Ende ik pryze u, broeders, dat gy in alles myner gedagtig zyt; ende behoud de Inzettingen, gelyk ik die u overgegeven hebbe. Doch ik wil dat gy wetet, dat Christus het HOOFD is, eens iegelyken mans. Col. 2 : 5—7. Want hoewel ik met het vleesch van u ben, nogtans ben ik met den geest by u, my verblydende ende ziende uwe ORDENINGE, ende de VASTIGHEID uwes GELOOFS. Gelyk gy dan Jesum Christum, den Heere, hebt aangenomen, wandelt alzo in hem: gewortelt ende opgebouwt in hem, ende bevestigt in 't gelove, gelykerwys gy geleert zyt, overvloedig zynde in het selve, met dankzegginge.

Vrag. Wat hebben zy daar en tegen te verwerpen?

Antw. Alle menschelyke vonden, ende alle wetten, die men zouden willen invoeren, om God te dienen, en door dezelve de conscientien te binden, ende te dwingen in wat manieren het zoude mogen zyn: 1 Cor. 7 : 23. Gy zyt diere gekogt: ende wordt geen dienstknegten der menschen. Gal. 5 : 1. Staat dan in de vryheid, met welke ons Christus heeft vry gemaakt, ende wordt niet wederom met het jok der dienstbaarheid bevangen.

∴ Vrag. Wat zegt dat, de conscientien der menschen te binden en te dwingen?

Antw. 1. De conscientien te binden, is de menschelyke wetten, even kragtig als de Goddelyke, voorstellen; zo dat die dezelve niet onderhoud, daar door aan Gode verschuldigt zou zyn, en zonder daar over berou en boete te doen, eeuwiglyk verloren moet gaan. Men vind de bedreiging tegen de zulke: Jes. 10 : 1. Wee den genen die ongeregte Inzettingen inzetten, ende den Schryvers die moeite voorschryven. Luc. 11 : 46. Wee u, gy Wetgeleerde: want gy belast de menschen met lasten, swaar om te dragen, en dezelve raakt gy niet aan met uwe vingeren.

2. De conscientien te dwingen, is de menschen in alle manieren, op eene geweldige wyze, te houden aan menschelyke inzettingen, 't zy door dreiginge, gelyk den Apostelen geschied is: Handl. 4 : 17. Maar op dat het niet meer ende meer onder het volk verspreid worde, laat ons haar scherpelyk dreigen, dat zy niet meer tot eenig mensche in dezen naam spreken. Door gevangenisse: Handl. 5 : 25. Ende daar kwam een, ende boodschapte haar, zeggende, ziet de mannen, die gy in de gevangenisse gezet hebt, staan in den tempel, ende leeren 't volk. Door geessellingen: vers. 40. Ende als zy de Apostelen geroepen hadden, geesselden zy dezelve, en geboden haar, datze niet zouden spreeken in den naame Jesu. Door steenigen, en andere doodstraffe, als aan Stephanus, Hand. 7 : 59, 60. Johannes den Doper, Matth. 14 : 10. 11. en veele heilige mannen Gods, geschied is; zo als Jesus zijne Discipelen voorzegt hadde: Joh. 16 : 2. Zy zullen u uit de Synagoge werpen: Ja, de uure komt, dat een iegelyk die u zal doden, zal meinen Gode eenen dienst te doen.

Vrag. Wie maakt zig hier aan schuldig?

Antw. De Roomsche Kerke, navolgende daar in het verbastert Jodendom, dat aan de zelve misdaad schuldig was: Matth. 23 : 34, 35. Daarom ziet, ik zende tot u Propheten, ende Wyze, ende Schriftgeleerden. ende uit den zelven zult gy zommige doden, ende kruizigen, ende

zommige uit den zelven zult gy geesselen, in uwe Synagogen, ende zultze vervolgen van stad tot stad; op dat op u kome alle het regtvaerdige bloed, dat vergoten is op der aarden, van het bloed des regtvaerdigen Abels af, tot op het bloed Zacharie: des zoons Barachie, welken gy gedood hebt tusschen den tempel en den altaar. Hoe nu de Roomsche Kerk zig ten allen tyde bezondigt heeft, leeren ons de Kerk-historien en Martelaars-boeken, die niet dan met de grootste nuttigheid, in de huisgezinnen der Hervormden, kunnen gelezen worden.

Vrag. Tot wat einde nemen wy de goede orde der Kerke aan?

Antw. Alleen in zo verre dezelve dienstig is om eendragt en eenigheid te voeden ende te bewaren, ende alles te onderhouden in de gehoorzaamheid Gods: Eph. 4 : 3. U beneerstigende te behouden de eenigheid des geests, door den hand des vreedes. Vers 15 : 16. Maar de waarheid betragtende in de liefde, allezints zouden opwassen in hem die het hoofd is, namentlyk Christus: Uit welken het geheel lighaam bekwaamlyk t'zamen gevoegd, ende t'zamen vastgemaakt zynde, door alle voegzelen der toebrenginge, na de werkinge van een iegelyk deel in zyne mate, tot den wasdom des lighaams bekomt, tot zyns zelfs opbouwinge in de liefde.

∴ Vrag. Hoe bewaart men de eenigheid, door middel van een goede Kerk-orde?

Antw. 1. Als deze Kerk-regels niet te zeer worden vermeenigvuldigt, en daar door in de vrije Kerke, een nieuw jok ingevoert.

2. Als de onderhouding daar van niet te zeer werde gedrongen, als of die door zig zelven een stuk van Godsdienst was, of even noodzakelyk als de onderhouding van alle andere geboden.

3. Als in het maken en onderhouden van die, alle verwydering met de Christene regtzinnige Overheid word

vermyd, zonder welke goede correspondentie, de kragt en vrugt van dezelve zeer ligt vervalt.

Vrag. Wat behoort 'er meer toe?

Antw. De Excommunicatie ofte den Ban, die daar geschied na den woorde Gods, met 't gene daar aan hangt: 1 Cor. 5 : 13. Ende doet gy dezen bozen uit u-lieden weg. Rom. 16 : 17. Ik bidde u, Broeders, neemt agt op de gene die tweedragt ende ergernissen aanregten tegen de leere: die gy van ons geleert hebt, ende wykt af van dezelve.

∴ Vrag. Wat betekent het woord Excommunicatie?

Antw. Excommunicatie, is niet wel in het Duitsch te zeggen, zo als 't luid. Communis is gemeen te zeggen, en communio, gemeenschap, daarom word ook het Avondmaal des Heeren de Communie genaamd, zijnde de gemeenschap van Christus lighaam en bloed: 1 Cor. 10 : 16. Communicare is gemeen maken, of gemeenschap hebben; en excommunicare, uit de gemeenschap zetten. Zo dat excommunicatie zo veel zegt, als uitzettinge, ofte uitsluitinge van de Gemeente, dat anders de naam van BAN draagt.

Vrag. Wat verstaat gy door den Christelyken BAN?

Antw. Die bedienende magt der Kerke, waar door de Opzienders der Gemeente van de uiterlyke gemeenschap der Kerke uitsluiten, alle die ergerlyk in leer of leven zyn.

Vrag. Hoe bewyst gy dat 'er zulk een magt by de Opzienders der Kerke is?

Antw. Uit de klaare getuigenissen van Gods woord: Matth. 16 : 19. Ik zal u geven de sleutelen van 't Koninkryke der hemelen: Ende zo wat gy binden zult op der aarden, zal in de hemelen gebonden zyn: Ende zo wat gy ontbinden zult op der aarden, zal in de hemelen

ontbonden zyn. 2 Thess. 3 : 14. Indien iemand onzen woorde, door dezen brief geschreven, niet gehoorzaam is, teekent dien, ende vermengt u niet met hem, op dat hy beschaamt worde. Tit. 3 : 10. Eenen Ketterschen mensche verwerpt, na de eerste en tweede vermaninge.

2. De natuur eener maatschappije brengt mede, dat zy de magt en het regt heeft, om alle schadelyke en verderfelyke leden van haar uit te werpen; zo ook de Kerk, welker cieraad is heilig te zyn, Psalm 93 : 5. En de kwaden niet te konnen verdragen.

∴ Vrag. Hoe al verder?

Antw. 3. Uit het geduurig gebruik der Kerkelyke tugt.

a. Onder het Oude Testament, alwaar de onreinen van den Tabernakel, en van de uiterlyke gemeenschap der Kerke wierden uitgesloten: Lev. 13 : 2. Als de Priester hem bezien zal hebben, dan zal hy hem onrein verklaren. 2 Chron. 26 : 21. Alzo was de Koning Ussia melaatsch, tot aan den dag zynes doods, ende melaatsch zynde, woonde in een afgezondert huis: want hy van 't Huis des Heeren afgescheiden was. Bekent zijn de drie onderscheide trappen van uitsluitinge, by de Joden van ouds in gebruik. De נדוי, Niddui, of de uitsluiting eener Jode, die tot ergernisse gezondigt hadde, van de gemeenschap der Kerke, voor dertig dagen, of voor sestig, en negentig dagen, na mate dat hy onboetvaerdig bleef. De חרם, Cherem, ofte swaardere uitsluiting van alle zoort van gemeenschap met menschen, onder een uit-dondering van veele vloeken De שמתא, Schammata, zijnde, na de verklaring der Joden, de allerswaarste verbanning, waar door een Jode, swaarlyk gezondigt hebbende, tegen de Wet van Moses, de Goddelyke wrake waerdig geschat wordt. Veelen denken dat hier mede overeenstemt: 1 Cor. 16 : 22. Indien iemand den Heere Jesum Christum niet lief heeft, die zy een vervloekinge Maran-atha.

b. Onder het Nieuwe Testament, alwaar deze tugt onderscheiden is geoeffent: 1 Cor. 5 : 5. Den zulken over te geven den SATAN, tot verderf des vleesches, op dat de geest behouden mag worden, in den dag des Heeren

Jesu. 1 Tim. 1 : 20. Onder welke is Hymenens ende Alexander, die ik den Satan overgegeven hebbe, op dat zy zouden leeren, niet meer te lasteren· Na de leeftyd der Apostelen, heeft de eerste Christen Kerke, zonder aanzien van Personen, dezen sleutel gebruikt, zo dat zelf Keizer Theodosius, wegens zijn gedrag te Thessalonica, van Ambrosius wierdt in den ban gedaan; en niet dan langs de vier bekende trappen van boedvaerdigheid wederom aangenomen. Deze waren de Πρόκλαυσις, Proklausis, de nedervallinge, ofte voorgeween; waar door de boetvaerdige eenige maanden, ja zelf wel jaren lang, voor de Kerk-deuren lag, schreiende en weenende: De Ἀκρόασις, Akroasis, het gehoor, waar door de boedvaerdige, na eenigen tyd voor de Kerk-deur gelegen hebbende, binnen de deur van de gehoor-plaats wierdt toegelaten, om van verre staande in 't portaal Gods woord te horen. De Ὑπόπτωσις Hupoptoosis, nederwerpinge, waar door de boedvaerdige zig digt by de gelovigen mogten neder werpen. De Συστάσις; Sustasis, medestand, waar door de boetelingen, in de gemeenschap des gebeds, onder de gelovigen stonden: waar na zy eerst, na openbare verzoeninge, met voorgaande gebeden, oplegginge der handen, en vryspraak, tot de gemeenschap van des Heeren tafel wierden toegelaten·

Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 4. Ja, ook door verscheide redenen: De Kerk-tugt is nuttig,

a. Om de onteeringe van Gods naam voor te komen; want door het verdragen van kwade en verderfelyke leeden in de Kerk, geeft zy aanleiding om gelastert te worden, van die buiten zijn, als of zy gemeenschap heeft met de ongeregtigheid: Rom. 2 : 14. De name Gods werd om uwent wille gelastert onder de Heidenen.

b. Om de Kerke voor besmettinge te bewaren: dat haastelyk geschied, wanneer men de ergerlyke in leere of wandel, niet uitsluit van de kudde. Een weinig zuurdeesems maakt het geheele deeg zuur: 1 Cor. 5 : 6. Waarom Paulys van valsche Leeraars zegt: 2 Tim. 2 : 17. Haar woord zal voort-eeten, gelyk de kanker.

c. Om ergerlyke zondaars, alzo tot schaamte en boedvaerdigheid te brengen: 2 Thess. 3 : 14. Vermengt u niet

met hem, op dat hy beschaamd werde. 1 Cor. 5 : 5. Den zulken over te geven den Satan, tot verderf des vleeschs, op dat de geest mag behouden worden, in den dag des Heeren Jesu.

d. Om de rust en eendragt der Kerke te bewaren, welke door vermenginge met ergerlyke leden werdt gestoort: Gal. 5 : 12. Och of zy ook afgesneden wierden, die u onrustig maken!

Vrag. Over wie moet de Kerkelyke tugt verstrekt worden?

Antw. Niet over redenloze schepzelen, ofte menschen die buiten de Kerk zijn; maar over ergerlyke ledematen, die tot deszelfs uiterlyke gemeenschap behoren: 1 Cor. 5 : 12, 13. Wat hebbe ik ook die buiten zyn te oordeelen? oordeelt gy lieden niet die binnen zyn? maar die buiten zyn oordeelt God.

Vrag. Welke zyn die?

Antw. 1. Of godlooze, en ergerlyke in den wandel: 1 Cor. 5 : 13. Doet gy lieden dezen bozen uit u-lieden weg.

2. Of over onregtzinnige in de leere: 2. Tim. 3 : 8. Gelykerwys nu Jannes ende Jambres, Mosi tegen stonden, alzo staan ook deze de waarheid tegen, menschen, verdorven zynde van verstand: verwerpelyk aangaande het gelove.

Vrag. Moet de uitwerping, van een ergerlyk zondaar, terstond geschieden als zyne ergernisse openbaar wordt?

Antw. Geenzints, maar men moet langzaam, voorzigtig, en als by trappen opklimmen tot dit uiterste, den Ban: Tit. 3 : 10. Eenen ketterschen mensche verwerpt, na de eerste en tweede vermaninge.

∴ Vrag. Langs welke trappen komt de Kerk tot de oeffeninge van den ban, ofte de uitsluiting uit de Christelyke gemeente?

Antw. 1. Eerst tragt men den zondaar, door een bescheide aanspraak, zijne afwykinge in de leere, of in den wandel, onder het ooge te brengen: Gal. 6 : 1. Broe-

ders, indien ook een mensche overvallen waare door eenige misdaad, gy die geestelyk zyt, brengt den zoodanigen te regte, met den geest der zagtmoedigheid. 2 Tim. 2 : 25. Met zagtmoedigheid onderwyzende de gene die tegenstaan: of haar God t'eeniger tyd bekeeringe gave, tot erkentenisse der waarheid.

2. Deze aanspraak van geen gevolg zynde, neemt men twee of drie getuigen met zig, om hem des te kragtiger te overtuigen, en over zijne zonde beschaamt te maken: Matth. 18 : 16. Maar indien hy u niet hoort, zo neemt nog een of twee met u: op dat in den mond van twee of drie getuigen alle waarheid besta.

3. Hier door niet gebeetert zijnde, moet men hem de gemeinte, of die over de gemeinte gestelt zyn, aangeven, die door vermaninge en bestraffinge, hem zullen tragten tot verbeteringe te brengen: Matth. 18 : 17. Indien hy dezelve geen gehoor geeft, zo zegt het der gemeinte.

4. Niet luisterende na den raad der Kerke, werdt zulk een van de gemeenschap van des Heeren tafel afgehouden: Matth. 7 : 6. Geeft het heiligen den honden niet, nog en werpt uwe paerlen niet voor de swynen.

5. Onverbeeterlyk voortgaande, moet de uitbanninge van zulk een hartnekkig zondaar aan de gemeente bekend gemaakt worden, om waar 't mogelyk hem tot berouw en schaamte te brengen: 1 Tim, 5 : 20. Die zondigen, bestraft in tegenwoordigheid van alle, op dat ook de andere vreeze mogen hebben.

6. Hartnekkig blyvende, is 'er niet overig als zulk eenen, als een onwaerdig lit, in het openbaar van de gemeenschap der Kerke af te snyden, als die reden heeft gegeven tot lasteringe van Gods naam, ontheiliging van Gods verbond, en ergernisse der gemeinte: Matth. 18 : 17. Indien hy de gemeente geen gehoor geeft, zo zy hy u als een Heiden en Tollenaar. 2 Thess. 3 : 14. Indien iemand onze woorde, door dezen brief geschreven, niet gehoorzaam is, teekent dien. Ende vermengt u niet met hem, op dat hy beschaamt worde.

∴ Vrag. Hoe verre gaat deze uitsluitinge uit de gemeinte?

Antw. 1. Niet tot het verlies van eenige lighamelyke bezittingen, of verklaarde burgerlyke oneerlykheid, of onttrekkinge van alle burger handel, of losmakinge van alle

onderdaans en houwelyks verbintenisse, gelyk ten deele de Papisten, ten deele de Wederdopers, met haare leere en handelingen daar henen willen: Want dit stryd niet slegts tegen den aart der zake; maar ook tegen de Schrift: 2 Thess. 3 : 15. Houdt hem niet als een vyand; maar vermaant hem als een broeder. Rom. 13 : 1. Alle ziele zy den magten over haar gestelt onderworpen. Matth. 19 : 6. Het gene dan God te zamen gevoegd heeft, scheide den mensche niet.

2. Ook niet tot de uitsluitinge van alle gehoor des woords, alzo den zondaar daar door tot bekeeringe geleid wordt.

3. Nog ook eene zekere verdoemenisse, nadien de Kerk-ban wel onregtvaerdig kan zyn, gelyk als die van de Joden tegen de Christenen, en van de Papisten tegen ons; behalven dat God aan den uitgesloten zondaar, in 't laatste van zijn leven, de genade der bekeeringe schenken kan.

Vrag. Is de uitsluitingen van den zondaar uit de Kerke voor altoos?

Antw. Geenzints: Zy duurt alleen tot die tyd, dat hy voor de gemeente zijne zonde belyd, met blyken van berouw, en beloften van beterschap.

Vrag. Moet dan zo een berouw hebbend zondaar by de Kerk wederom aangenomen worden?

Antw. Ja doch: dewyl als dan de ergernisse is weg genomen, en de gemeente genoeg gedaan, op dat zyne ziele door al te groten droefheid niet verslonden worde: 2 Cor. 2 : 6, 7. Den zodanigen is deze bestraffing genoeg, die van veelen geschied is. Alzo dat gy daar en tegen hem liever moet vergeven, ende vertroosten, op dat de zodanige, door al te overvloedige droefheid niet verslonden worden.

Vrag. Geld deze handeling der Opzienderen, in het oeffenen der tugt, in de vierschaar Gods?

Antw. Gewisselyk ja, indien dezelve geschied na Gods voorschrift, op goede gronden: Matth. 16 : 19. Zo wat gy zult binden op der aarde, dat zal in de hemelen gebon-

den zyn: ende zo wat gy ontbinden zult op der aarde, zal in de hemelen ontbonden zyn.

∴ Vrag. Wat staat een zondaar te betragten, voor wien het ryke der hemelen gesloten wordt?

Antw. 1. Deze moet zig zelven tragten te kennen, als zo een die onder het rijke der zonde en des Satans leeft: Joh. 8 : 34. Een iegelyk die de zonde doet, is een dienstknegt der zonde.

2. De bedreiginge eener eeuwige verdoemenisse, moet hem aandryve tot bekeering: 2 Cor. 5 : 11. Wy dan weetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot het gelove.

3. De troostryke aanbiedinge van genade en zaligheid heeft hy ter harten te nemen, tot behoudenisse: Marc. 1 : 15. Bekeert u, en gelooft den Evangelio. Jes. 45 : 22. Wendet u na my toe, en wordet behouden.

∴ Vrag. Wat hebben de gelovigen te betragten?

Antw. 1. Deze moeten zig verblyden, dat het Koninkryke der hemelen voor haar werdt geopent, en de vergevinge der zonden opentlyk betuigt wordt: Jes 49 : 13. Juigt gy hemelen, ende verheugt u gy aarde, ende gy bergen maakt gedreun met gejuig: want de Heere heeft zyn volk getroost. Jes. 40 : 1, 2. Troostet, troostet myn volk, zal u lieder God zeggen: spreekt na het harte van Jerusalem, ende roept haar toe, dat de stryd vervult is, dat haare ongeregtigheid verzoent is, dat zy van de hand des Heeren dobbel ontfangen heeft voor hare zonden.

2. Zy hebben de bestraffingen van Gods Dienaren met alle liefde en zagtmoedigheid te ontfangen: Psalm 141 : 5. De regtvaerdige sla my, het zal weldadigheid zyn, ende hy bestraffe my, het zal olie des hoofds zyn, 't zal myn hoofd niet breken; want nog zal ook myn gebed voor hen zyn in hare tegenspoeden.

3. Zy zijn ook schuldig de vertroostingen der Leeraaren, als van Gods wegen, tot hen geschiedende, niet klein te agten: Psalm 119 : 49, 50. Gedenkt des woords tot uwen knegt gesproken, op het welke gy my hebt doen hopen. Dit is myn troost in myne ellende: want uwe toezegginge heeft my levendig gemaakt.

XXXIII. ARTIKEL,

Van de Sacramenten in 't gemeen, en derzelver getal.

Wy ghelooven dat onze goede Godt, acht hebbende op onse grovicheyt ende swacheyt, ons heeft verordent de Sacramenten, om aen ons syn beloften te verzeyelen, ende om panden te zyn, der goetwillicheydt ende ghenade Gods tot ons waert, ende ooc om ons geloove te voeden ende te onderhouden: dewelcke hy gevoecht heeft by het woort des Evangelij, om te beter aen onse uyterlicke sinnen voor te stellen, so wel 't gene hy ons te verstaen geeft door syn woort, als 't gene hy inwendich doet in onse herten; bondich ende vast-makende in ons de salicheyt, die hy ons mede deelt. Want het zyn sichtbare waerteeckenen ende zegelen van eene inwendige ende onsienlicke sake, door 't middel der welcken God in ons werkt door de cracht des H. Geestes. So zyn dan de teeckenen niet ydel noch ledich om ons te bedriegen: want Jesus Christus is de waarheyt van dien, sonder wien sy niet met allen zyn en sonden. Voorder zyn wy te vreden met 't ghetal der Sacramenten, die Christus onse Meester ons heeft verordent; welcke niet meer dan twee zyn, te weten het Sacrament des Doops, ende des Heylighen Avontmaels Jesu Christi.

VRAGE.

Wat doet God, tot vertroostinge zijner Kerke?

Antw. Hy sterkt haar gelove, 2 Thess. 3 : 3. De Heere is getrouw, die zal u versterken: Psalm 68 : 10. Gy hebt uwe erffenisse gesterkt, als ze mat was geworden.

Vrag. Hoe zo?

Antw. God sterkt het gelove zijner kinderen,

1. Door de verkondige van zyn woord: Ps. 62 : 12. God heeft een ding gesproken, ik hebbe dit tweemaal gehoort, dat de sterkte Godes is.

2. Door de inwendige werkinge des H. Geestes: Eph. 1 : 13. In welken gy ook, na dat gy gelooft hebt, zyt verzegelt geworden met den Heiligen Geest der belofte.

3. Door het lyden der Martelaaren, om de zaake Gods: Philip. 1 : 14. Ende dat het meerderdeel der broederen in den Heere, door myne banden, vertrouwen gekregen hebbende, overvloedelyker het woord onbevreest durven spreeken.

4. Door 't gebruik der Sacramenten, als ingestelde teekenen, en zegelen van het verbond: Hoogl. 2 : 5. Ondersteunt gy lieden my met de vlesschen, versterkt my met de granaat-appelen. Psalm 46 : 5. De beekskens der reviere zullen verblyden de stad Gods: het heiligdom der woningen des Allerhoogsten. Doch hier van staan wy nu te spreeken.

∴ Vrag. Hoe zullen wy dit Leerstuk bezien?

Antw. Met dankbaarheid, ons verwonderende dat de goede God niet alleen een verbond met ons aangaat, maar daar en boven dat verbond onder eede bevestigt. Ezech. 33 : 11. Zo waaragtig als ik leve, spreekt de Heere, zo ik lust hebbe in den dood des zondaars; dat Paulus nader bevestigt, Hebr. 6 : 17. 18. God willende den erfgenamen der beloftenisse overvloedelyker bewyzen de onveranderlykheid zynes raads, is met eenen eed daar tusschen gekomen; op dat wy door twee onveranderlyke dingen, in welken het onmogelyk is dat God liege, een sterke vertroostinge zouden hebben; wy namentlyk, die

den toevlugt genomen hebben om de voorgestelde hope vast te houden.

∴ Vrag. In hoe veel deelen wordt de Artikel gedeelt?

Antw. Gevoeglyk ik drie deelen.

I. Eerst staat ons te zien het oogmerk Gods, met de instellinge der Sacramenten.

A. Deels tot verzegeling van zijne goedgunstigheid tot ons: Wy geloven dat onze goede God, agt hebbende op onze grovigheid en swakheid, ons heeft verordent de Sacramenten, om aan ons zyne beloften te verzegelen, en om panden te zyn der goedwilligheid en genade Gods tot ons.

B. Deels tot versterkinge van ons gelove: Om het zelve te voeden ende te onderhouden.

C. Deels om ons klaarder te doen verstaan, 't gene God uiterlyk leert door zijn woord, en innerlyk door zijnen Geest, in onze herten: Dewelke hy gevoegd heeft by het woord des Evangeliums, om beter aan onze uiterlyke zinnen voor te stellen, zo wel 't gene hy ons geeft te verstaan door zyn woord, als 't gene hy inwendig doet in onze herten: bondig en vast makende in ons de zaligheid, die hy ons mede deelt.

II. Daar na, waar voor de Sacramenten eigentlyk te houden zijn; te weeten,

A. Als zigtbare teekenen van onzigtbare genade: Want het zyn zigtbare waartekenen, ende zegelen van eene inwendige ende onzienlyke zake, door middel der welken God in ons werkt, door de kragt des Heiligen Geestes.

B. Als ware zigtbare teekenen, die ons Christus aanwyzen: Zo zyn dan de teekenen niet ydel, nog ledig om ons te bedriegen: want Jesus is de waarheid van dien, zonder wien zy niet met allen zyn zouden.

III. Eindelyk, hoe veel de Sacramenten in getal zijn: Voorder zyn wy te vreden met het getal der Sacramenten, die Christus onze Meester ons heeft verordent, welke niet meer zyn dan twee, te weeten, het Sacrament des Doops, ende des Heiligen Nagtmaals Christi.

∴ Vrag. Wat beteekent het woord Sacrament?

Antw. Sacrament komt af van sacrare, toewyzen, heiligen: 't beteekende van ouds by de Romeinen zeker geld, dat van de twistende partyen, by den Opper-priester in de heilige plaats wierde neergelegd, onder voor-

waarde, dat die 't geding won, zyn geld weder tot zig nam; maar die 't geding verloor, moest zijn geld in de gemeene schat-kist laten. Ook wierdt het woord gebruikt van die vrywillige belofte, of krygs-eed, door welken de Soldaten zig verbonden tot gehoorzaamheid aan hunnen Veld-overste. De Oudvader Tertullianus is de eerste geweest die dat woord tot een heilig gebruik heeft overgebragt. Dus spreekt hy tot de Martelaren, die onder den Keizer Severus gevangen zaten: Vocati sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc, cum in Sacramenti verba, respondimus: Wy zyn geroepen tot den kryg des levendigen Gods, doeter tyd, als wy in de woorden des Sacraments geantwoord hebben.

∴ Vrag. Is 't geoorlooft dit woord te gebruiken?

Ant. Ja doch: De Kerk heeft dit van ouds, buiten opspraak, gedaan. Egter moeten wy bekennen, dat de Schrift ons woorden in de mond geeft, die de zaak alzo klaar en kragtig uitdrukken; dus leest men van teekenen des verbonds, Gen. 17 : 11. Van zegelen der regtvaerdigheid des geloofs, Rom. 4 : 11. Van tegenbeelden, die onze behoudenis afschilderen, 1 Petr. 3 : 21. En van voorbeelden, der dingen die in de hemelen zijn, Hebr. 9 : 23.

Vrag. Wie is de insteller der Sacramenten?

Antw. Alleen God, de Autheur van 't genade-verbond: Gen. 17 : 7. Ik zal myn verbond oprigten tusschen my ende tusschen u. En zo is zyn werk alleen zegelen aan dit verbond te hangen.

Vrag. Hoe bewyst gy dit verder?

Antw. 1. De Schrift zegt duidelyk, dat alle Sacramenten van God zijn ingesteld; de Besnydenis, Gen. 17 : 10. Handl. 7 : 8. Het Pascha, Exod. 12 : 13. De Doop, Joh. 1 : 33. Matth. 28 : 19. Het Nagtmaal, Matth. 26 : 26.

2. God alleen geeft de beteekende zaake: Jes. 43 : 25. Ik, Ik ben 't die uwe overtreedingen uitdelgt. Deut. 30 : 6. De Heere uwe God zal uwe herten besnyden.

3. De Sacramenten zijn een deel van den Godsdienst,

gelyk de offerhanden, die alleen na Gods bevel moesten geoffert worden: wyl God alle eigenwillige Godsdienst afkeurt: Col. 2 : 23.

Vrag. Waarom heeft God de Sacramenten ingestelt?

Antw. Om onze zwakheid te hulp te komen: Onze goede God agt hebbende op onze grovigheid, ende zwakheid, heeft ons de Sacramenten verordent.

∴ Vrag. Was dit nodig?

Antw. Ja doch:

1. Zo groot is onze grovigheid ofte onweetenheid, en geestelyke dingen, dat wy die beswaarlyk konnen verstaan, zonder lighamelyke uitbeeldinge en gelykenisse. Indien wy zonder lighaam waren, gelyk de Engelen, zoude God ons alle zijne geestelyke weldaden medegedeelt, of blote verborgentheden geopenbaart hebben, zonder dekzel. Maar nu wy een lighaam hebben, vereenigt met onze ziel, is 't noodzakelyk dat God geestelyke weldaden onder tastelyke dekzels geeft, om ons verstand te gemoet te komen. Hierom zei de Zaligmaker, tot de Overste der Joden: Joh. 3 : 12. Indien ik u-lieden aardsche dingen gezegd hebbe, ende gy gelooft niet, hoe zult gy geloven, indien ik u-lieden de hemelsche zoude zeggen.

2. Groot is onze zwakheid ofte ongelove, in Goddelyke zaken: De ongelovigheid van Tomas kleeft ons aan: wy willen niet geloven, ten zy dat wy tasten en voelen konnen: Joh. 4 : 48. Ten zy dat gy teekenen en wonderen ziet, zo zult gy niet geloven. Dus komt de Geest onze swakheid te hulp met de Sacramenten, roepende door dezelve: Ezech. 33 : 11. Zo waaragtig als ik leve, spreekt de Heere, zo ik lust hebbe in den dood der godlozen. Jer. 32 : 38. Ja zy zullen my tot een volk zyn: ende ik zal hen tot een God zyn.

Vrag. Tot wat einde heeft God de Sacramenten ingesteld?

Antw. 1. In 't gemeen,

a. Om de Bontgenoten Gods van de ongelovige te onderscheiden. Dus stelde de Heere de Besnydenisse, met het

Pascha in, tot een middel-muur des afscheidzels, voor Joden en Heidenen: Eph. 2 : 14.

b. Om te beduiden de gemeenschap der gelovigen, aan dezelve goederen des Verbonds: 1 Cor. 12 : 12. Wy allen zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, het zy Joden, het zy Grieken; het zy dienstknegten, het zy vrye; ende wy zyn alle tot eenen Geest gedrenkt.

2. In 't byzonder, om teekenen, en zegelen te zijn van Gods Verbond, waar door ons uiterlyk word aangewezen, 't gene God ons door zynen Geest in onze herten doet: 2 Cor. 1 : 21, 22. Die ons gezalft heeft is God: die ons ook heeft verzegelt: ende het onderpand des Geestes in onze harten gegeven.

Vrag. Waar voor zyn de Sacramenten meer te houden?

Antw. Voor zigtbare waarteekenen, van eene inwendige en onzienelyke zaake, door 't middel der welken God in ons werkt, door de kragt des Heiligen Geestes.

Vrag. Waar noemtze de Schrift alzo?

Antw. Gen. 17 : 10. Dit is myn verbond, dat gy lieden houden zult; gy zult het vleesch der voorhuit besnyden, ende dat zal u tot een teken zyn tusschen my ende tusschen u. Rom. 4 : 11. Hy heeft het TEKEN der besnydenisse ontfangen tot een ZEGEL der regtvaerdigheid des geloofs, die hem in de voorhuid was toegereekent.

Vrag. Wat is in 't gemeen een teeken?

Antw. Iets dat zig aan de zinnen vertoont, en waar door iets anders te kennen gegeven of te binnen gebragt wordt.

Vrag. Hoe veelerlei teekenen worden 'er gemeentlyk genoemd?

Antw. Driederlei: 1. Natuurlyke teekenen. 2. Teekenen by instellinge. 3. En die van beiden iets hebben.

Vrag. Wat noemt gy natuurlyke teekenen?

Antw. Zulke, die natuurlyker wyze een teeken van iets anders zijn. Dus is de rook, die men ziet opgaan,

een teken dat 'er vuur omtrent is. Het avond-rood aan den hemel, een teken dat het 's morgens goed weer zijn zal, Matth. 16 : 2. En het uitspruiten van den vygen boom, een teeken dat de zomer naby is, Matth. 24 : 32.

Vrag. Wat zyn teekenen door instellinge?

Antw. Teekenen door instellinge zijn, die geen vermogen zouden hebben om iets te beteekenen; maar dat door goedkeuringe, ofte instellinge ontfangen: Dus waren de steenen, die Jacob en Laban opgerigt hadden, tot een teeken tusschen haar beiden; Gen. 31 : 52. En de snoer van scharlaken, aan 't huis van Rachab de hoere, tot een teeken van bevrydinge: Jos. 2 : 11.

Vrag. Welke zijn de teekenen die van beiden iets gemeen hebben?

Antw. Zulke, die wel natuurlyker wyze geschikt zijn, om dit of dat te konnen verbeelden; doch die 'er niet voor konnen gehouden worden, ten zy dat 'er een instellinge by komt. Gelyk de Regenbooge voor Noach: Gen. 9 : 12. Het wollen-vlies voor Gideon: Rigteren 6 : 37. En het te rug gaan van de Zon voor Hiskias: 1 Kon 20 : 8.

∴ Vrag. Van welk zoort zijn de Sacramenten?

Antw. Van de laatste zoort: Want de besprenginge met, of de indompeling in het water, is natuurlyker wyze bekwaam om af te beelden de reinigmakinge, door Christus bloed, en de gemeinschap aan zijnen dood, begraaffenisse, en opstandinge: Rom 6 : 4—6. Zo ook in het eeten van het gebroken brood, en het drinken van den wyn, natuurlyker wyze bekwaam zijn om onze gemeenschap aan Christus lighaam en bloed, aan 't kruis voor ons gebroken, en vergoten; doch beiden zouden zy dit niet zijn, zo 'er geen instellinge was by gekomen.

Vràg. Waarom noemt gy de Sacramenten zigtbare teekenen?

Antw. 1. In onderscheiding van het woord Gods, dat een hoorbaar teeken is.

2. Om datze schilderijen van onzienlyke genade zijn, die geen oore gehoort, nogte ooge gezien heeft: 1 Cor. 2 : 9. De Moorman zeide: Hand. 8 : 36. Ziet hier is water, wat verhindert my om gedoopt te worden?

Vrag. Waarom heilige teekenen?

Antw. 1. Om datze van een heilig God zijn ingestelt.

2. Om dat zy heilige dingen verbeelden.

3. Om dat zy van heiligen, en heilig moeten gebruikt worden.

Vrag. Waar toe dienen zy?

Antw. 1. Om de beloften Gods te verzegelen, ofte om panden te zyn van zyne genade en goedwilligheid tot ons: Rom. 4 : 11. Hy heeft het teeken der besnydenisse ontfangen, tot een zegel der regtvaerdigheid des geloofs.

2. Om het gelove in ons te voeden, ende te onderhouden. Dus werden zy vergeleken by borsten, die voedzel geven Hoogl. 8 : 1. By vlesschen en granaat-appelen, die kragtig versterken, Hoogl. 2 : 5. By beekskens der riviere, die de godzalige verblyden, Psalm 46 : 5.

3. Om beter aan de uiterlyke zinnen voor te stellen, zo wel 't gene God ons uiterlyk te verstaan geeft door zyn woord, als 't gene hy inwendig doet in onze herten: Psalm 63 : 3. Voorwaar ik hebbe u in 't heiligdom aanschouwt, ziende uwe sterkheid ende uwe eere.

∴ Vrag. Hoe geven ons de Sacramenten de beloften des Evangelie des te beter te verstaan?

Antw. Niet datze ons onderwyzen, buiten het woord, of beter dan het woord, en den H. Geest; maar dat zy, gevoegd zynde by het woord des Evangelie, door lighamelyke zinnebeelden, aan de uiterlyke zinnen vertonen, 't gene anders alleen door de innerlyke bevattingen der ziele begrepen wordt. Die dan de teekenen wel gebruikt, zal aanstonds in de beteekende zaak worden ingeleid, en 'er een levendig gezigt door ontfangen: 2 Cor. 3 : 18.

Vrag. Zyn dan Woord en Sacramenten, daar toe ingerigt, om ons op de offerhande Christi, als op den eenigen grond onzer zaligheid te wyzen?

Antw. Ja doch: Want de Heilige Geest leert ons in het Evangelium, ende verzekert ons door de Sacramenten, dat onze volkomen zaligheid in de eenige offerhanden van Christus staat, die voor ons aan 't kruis geschied is: Rom. 6 : 3. Ofte weetet gy niet dat zo veele wy in Christum Jesum gedoopt zyn, wy in zynen dood gedoopt zijn? 1 Cor. 3 : 11. Niemand kan een ander fondament leggen, dan het gene gelegd is, het welk is Christus Jesus.

Vrag. Is 'er nogtans niet eenig onderscheid tusschen Woord en Sacramenten.

Antw. Ja doch: Het Woord is voor d'ooren, de Sacramenten voor d'oogen. Het Woord is voor een ieder: de Sacramenten alleen voor de gelovigen. Het Woord begint by het gelove; de Sacramenten versterken het gelove. Het Woord geeft de beloften; de Sacramenten verzegelen de beloften. Het Woord kan nut zonder de Sacramenten; maar de Sacramenten konnen niet nut zijn zonder het Woord. Het Woord is altoos het zelfde geweest; maar de Sacramenten zijn veranderd, na de huishoudinge der Testamenten.

Vrag. Hoe kan men de Sacramenten onderscheiden?

Antw. In Sacramenten des Oude en Nieuwe Testaments.

Vrag. Hoe onderscheid gy die des Oude Testaments?

Antw. In gewone en buiten-gewone Sacramenten.

1. Onder de buiten-gewone worden geteilt: De Arke Noächs, 1 Petr. 3 : 21. De Regen-boog, Jes. 54 : 9. De doorgang door de Roode Zee, 1 Cor. 10 : 1, 2. De Wolk en Vuur-kolomme, Jes. 4 : 5. Het Manna, Joh. 6 : 49, 51. Het Water uit de Steen-rotze, 1 Cor. 10 : 4. De Kopere Slange, Joh. 3 : 14, 15.

2. De gewone zijn geweest: De Besnydenisse, Gen. 17. En het Pascha, Exod. 12.

Vrag. Hoe veel zijn de Sacramenten des N. Testaments?

Antw. Twee: Den Heiligen Doop; en het Heilig Avondmaal.

Vrag. Is 'er verschil tusschen de Sacramenten des Oude en Nieuwe Testaments?

Antw. Niet in substantie, betekenisse, en verzegelinge; maar in de omstandigheden.

1. De uitwendige teekenen en ceremonien waren andere in de Besnydenisse, en Pascha, als in den Doop en 't Avondmaal.

2. De Sacramenten van het O. Testament, zagen op Christus, die komen en sterven zoude; maar die van het N. Testament, op Christus, die gekomen en gestorven is.

3. Die van het O. Testament waren donkerder, als zijnde schaduwen, Col. 2 : 17. En voorbeelden, Hebr. 9 : 9. Maar die van het N. Testament vertonen alles klaar en duidelyk.

4. De oude Sacramenten waren moeijelyker en kostbaarder om te betragten, als die van het N. Testament.

5. De Sacramenten van het O. Testament waren alleen voor de Israëliten, Gen. 17 : 7. Maar die van het N. Testament voor alle Volkeren, Matth. 28 : 19. Voor de geheele Waereld. Marc. 16 : 15.

Vrag. Waar in komen de Sacramenten des O. en N. Testaments overeen?

Antw. 1. In oorsprong, zijnde alle van God, tot Sacramenten, ingestelt.

2. In voorwerp, ziende allen op Christus en zijn volmaakte offerhande.

3. In gebruik, zijnde alle ingestelt tot teekenen en zegelen van Gods Verbond.

4. In gebruikers, zijnde alle Bondgenoten Gods.

5. In eere, zijnde alle van Christus gebruikt. Hy is besneden, Luc. 2 : 21. Heeft het Pascha gehouden. Is Gedoopt, Matth. 3. En heeft het Avondmaal genoten, Matth. 26.

Vrag. Van hoe veel Sacramenten spreeken de Papisten?

Antw. Van zeven: Want behalven den Doop en het Avondmaal, stellen zy 'er nog vyf: Als het Vormzel, de Oorbiegt, het Laatste-Olyzel, de Ordeninge en het Huwelyk.

∴ Vrag. Wat verstaan de Papisten door het Vormzel?

Antw. 1. Zy noemen die Ceremonie, waarvan wy spreken, niet Vormzel, maar Vroomzel, naar Vromen, dat is, kloek en sterk maken, om datze, als 't waare, dient om den mensch tot den geestelyken stryd, daar toe hy geteekent wordt, aan te moedigen.

2. Zy verstaan 'er door een Sacrament, welk den gedoopten van een Bisschop of Priester toegedient wordt, bestaande in het teeken aan het voorhoofd, kruis wyze, met geheiligde zalve, en met deze bygevoegde woorden: Ik teeken u, met het teeken des kruises, ende vroome u, met de zalve der zaligheid, in den naame des Vaders, des Zoons, ende des H. Geests; daar dan een kinnebakslag by gedaan wordt, om te leeren, dat men des noods, swarigheden verdragen moet, om Christus wille.

∴ Vrag. Wat is de Oorbiegt?

Antw. Een Bond-zegel der nieuwe wet, waar na de Priester de zonde vergeeft, aan de genen, die na voorgaande verbryselinge des harten, en nevens gaande voldoeninge des werks, hare zonden in zijn oore belyden. Dit plag oud-tyds ook in 't openbaar, ten aanhoore van anderen, ten geschieden; maar alzo ten tyde van Nectarius, Bisschop van Constantinopelen, zekere Vrouwe, onbedagt verhaalde de zonde, die zy met een Diaken begaan hadde, heeft men den openbaren Biegt te niet gedaan.

∴ Vrag. Wat is het Laatste-olyzel?

Antw. 1. Een Sacrament, waar na de Priester, door bestryking met olie aan de werktuigen der uitwendige zinnen, van de volwassene, die op hun uitersten leggen, hen de lighamelyke gezondheid herstelt, zo het hun nuttig is voor de ziel, en de overgebleven zonde weg neemt.

2. De ontfanger van dit Sacrament moet zijn een boetvaerdig zondaar, die in doodsnood legt, genegen om door dit middel geholpen te worden.

3. De stoffe, die men tot het bestryken gebruikt, is olie van olyven, die van den Bisschop of den Priester moet geconsacreert, of gewyd zijn, en t'elkens alle jaren vernieuwt worden.

4. De leeden, waar aan de zalvinge moet gedaan worden, zijn de ooren, oogen, neusgaten, mond en handen als zit-plaatzen van de vyf zinnen.

5. De forme bestaat in woorden van toewenschinge, ofte afbiddinge, in dezer voege: Door die heilige zalving, en door zyn gezeegende barmhertigheid, gelieve God u ten goede te houden, al wat gy misdaan hebt door uw gezigte.

6. De effecten of werkingen, stellen zy, de gezondheid des lighaams, indien het der ziele mogt dienstig zijn, byzonder de wegneeminge der zonden, 't zy vergeeffelyke, of doodzonden, en de kragtige bystand tegen de verzoekingen des Satans.

7. Tot bewyzen voor dit Sacrament brengen zy te berde, onder veele texten, Marc. 6 : 13. Jac. 5 : 14, 15. daar van de zalvinge der kranken gehandelt wordt, zonder agt te geven, dat, dat was een buitengewone zalvinge, door welken den lighamelyke gezondheid in die eerste tyden, by wyze van een wonderwerk, aan de menschen herstelt wierdt.

∴ Vrag. Wat is de Ordeninge?

Antw. Dit is by de Papisten een Sacrament van de nieuwe wet, waar in, door een heilig teeken, den ge-ordenden gegeven werdt, geestelyke magt en bedieninge. Zy tellen zevenderlei zoort van Ordens, die ieder haare byzondere teekenen, zo in materie, als forme hebben. De eerste zoort is Ostiarius, Koster, of Deur-bewaarder, wiens ampt het is, op de deur te passen, en wel toe te zien wie hy in laat. De tweede Lector, of Voor-lezer. De derde Exorcista, of Duivel-besweerder. De vierde Acolythus, of Ceroserarius, Volger, of Waskaars-drager. De vyfde Subdiaconus, of Onder-diaken. De zesde Diaconus, of Diaken. De zevende Presbyter, of Priester, wiens werk mede brengt te maken het lighaam en bloed Christi, het zelve te offeren, in den Misse aan God, voor leevenden en dooden, zonden te vergeven, en kranken te beregten. Ja in deszelfs ordening, geeft hem de Bisschop een kelk met wyn, en de schotel met de hostie, zeggende: Ontfangt

de magt, om aan God sacrificie te offeren. Zy vestigen hun gevoelen onder anderen op Ephez. 4 : 11, 12, daar van de instellinge der Ampten gesprooken wordt: en op 1 Tim. 4 : 14. en 5 : 22. daar de oplegginge der handen belast wordt, zonder dat zy agt geven dat Paulus spreekt van de onderscheide bedieningen; maar geenzints van die, welken de Roomsche Kerk heeft ingevoert; nog van die plegtigheden der inwydinge tot dezelve: Daar en boven is de oplegginge der handen geenzints te houden voor een Sacrament, maar voor een gebruik van inzeegeninge, 't welk van de Joden tot de Christenen is overgegaan.

∴ Vrag. Wat is 't Huwelyk?

Antw. Dit houden de Papisten voor een Sacrament des N. Testaments, waar in door de onderlinge t'zamenstemminge, van Christen Egtgenooten, de geestelyke gemeenschap van Christus met zijne Kerk beteekent wordt, en de genade van onderlinge vereeniginge aan den gehouden wordt toegebragt. Zy missen in de zaak. Ook kunnen zy hier toe niet bybrengen Eph. 5 : 32. alzo die naam van verborgentheid, niet ziet op het uiterlyke Huwelyk, maar op de geestelyke gemeenschap van Christus met zijne Kerke.

Vrag. Hoe bewyst gy dat deze vyf, geen waare Sacramenten zijn?

Antw. Daar in worden niet gevonden de hoedanigheden die tot een Bond-zegel behooren: want zo men naauwkeurig let, zal men bevinden, dat 'er of een teeken, of de beteekende zaake, of een Goddelyke instelling ontbreekt. De vier eerste hebben geen instelling; en 't Huwelyk is wel van God, doch niet om een Sacrament te zijn. De Oorbiegt, en het Huwelyk, ontbeeren een uitwendig teeken, onderscheiden van de Persoon die het bedient of ontfangt. Daar en boven moeten de Sacramenten alle den Bondgenooten gemeen zijn; maar de Ordening wordt tot weinige bepaalt, en het Huwelyk is den Priesteren verboden.

Vrag. Wat dunkt u van de voetwasschinge, waar van Christus spreekt, Joh. 13 : 5, 14?

Antw. Dit is een stuk van Jesus liefde en nederig-

heid, welke deugden hy, na de gewoonte van die landen en tyden, den zijnen op eene kragtige wyze heeft willen inscherpen.

Vrag. Hoe bewyst gy dat 'er maar twee Sacramenten onder het N. Testament zijn?

Antw. 1. Christus heeft 'er maar twee ingestelt; den Doop, Matth. 28 : 19. En het Avondmaal, Matth. 26 : 26.

2. Christus heeft alleen deze twee Sacramenten gebruikt, en in zijn Persoon geheiligt.

3. Onder het Oude Testament zijn 'er ook maar twee geweest, voor welken die van het Nieuwe Testament zijn in de plaats gekomen.

4. De Schrift dringt deze twee alleen aan, als uiterlyke banden van onze geestelyke vereeniginge: 1 Cor. 12 : 13. Wy zyn allen door eenen geest tot een lighaam gedoopt; — En wy zyn alle tot eenen geest gedrenkt.

Vrag. Wat merkt gy hier ter betragtinge op?

Antw. Dat te bestraffen zijn,

1. Onkundige, die de natuur, het regte einde en gebruik der Sacramenten, niet verstaan: Hos. 8 : 12. Ik schryve hem de voortreffelykheden myner wet voor, maar die zyn geagt als wat vreemds.

2. Agtelose, die de Sacramenten versuimen, byzonder dat van het Avondmaal, als of 't niet nodig waare, ten minsten weinig nut aanbrengt dat men ten Avondmaal gaat: Mal. 3 : 14. Gy zegt het is te vergeefs God te dienen.

3. Mondbelyders, die te vreeden zijn met de teekenen, al is 't dat zy geen deel of bevindinge hebben aan de beteekende zaak: Menschen, niet ongelyk aan die Ephesiers, die zelf niet gehoort hadden dat 'er een Heilige Geest is, hoewel zy geloofden: Handl. 19 : 2.

Vrag. Wat hebben Gods kinderen in agt te nemen?

Antw. Datze deze teekenen tragten te gebruiken,

1. Heilig, met eene behoorlyke eerbiedigheid gedagtig zijnde dat het heilige teekenen zijn: Lev. 10 : 3. In den genen die tot my naderen, zal ik geheiligt worden.

2. Geestelyk, met een ooge op de beteekende zaak, die onder de teekenen verborgen legt: Joh. 6 : 63. De Geest is 't die leevendig maakt: het vleesch is niet nut.

3. Gelovig, met een hart dat in deszelfs gebruik van de

Goddelyke invloeden afhangt: 1 Cor. 10 : 3, 4. Ende alle dezelve geestelyke spyze gegeeten hebben: ende alle den zelven geestelyken drank gedronken hebben: want zy dronken uit de geestelyke steenrotze die volgde. Ende de steenrotse was Christus.

4. Dankbaar, met verbintenisse van ons zelve tot den dienst van God: Psalm 116 : 18. Ik zal myne geloften den Heere betalen: nu in de tegenwoordigheid van al zyn volk.

∴ Vrag. Wat hebben swakke, bekommerde Christenen op te merken?

Antw. 1. Het gezigte van zonde moet u niet te rug houden van het gebruik der teekenen, alzo God de belaste en beladenen wil verzekeren, dat haare zonden zijn weg genomen en verzoent 't Gezigte van onze zonden moet ons niet afdryven, maar doen loopen na de fonteine: Dus deedt David, Psalm 25 : 11. Om uwes naams wille, vergeeft myne ongeregtigheid: want die is groot.

2. Dat het berispelyk is in Gods kinderen, als zy de teekenen weigeren te gebruiken, om datze haar gelove, ofte begeerte tot het Avondmaal, niet genoeg opgewekt bevinden: Jes. 7 : 9. Indien gy niet gelooft, zekerlyk gy zult niet bevestigt worden.

3. Dat kleine, swakke, en bekommerde, de eerste troost van noden zijn. Voor wie is de pardon-brief, dan voor dood-schuldige? Voor wie de barmhertigheid des vaders, dan voor een berou hebbend zoon? Voor wie de borst des moeders, dan voor den teederen zuigeling? Dus is 't in het geestelyke, de gebondene roept de Heere toe: Zach. 9 : 12. Keert gy lieden weder tot de sterkte, gy gebondene die daar hoopt: ook heden verkondige ik, dat ik zal dobbel weder geven. Tot berouw hebbende zondaren: Jerem. 31 : 20. Is niet Ephraim my een dierbaar zone? Is hy my niet een dierbaar troetel-kind? Want zint ik tegen hem gesproken hebbe, denke ik nog ernstelyk aan hem: daarom rommelt myn ingewand over hem; ik zal my zyner zekerlyk ontfermen, spreekt de Heere. Swakke zuigelingen neemt hy in liefde op, omze te verkwikken, nu en eeuwig: Jes. 40 : 11. Hy zal zyne kudde weiden, gelyk een herder: Hy zal de lammerkens in zyne armen vergaderen, ende in zynen schoot dragen: de zoogende zal hy zagtkens leiden.

XXXIV. ARTIKEL,

Van den H. Doop, als een Sacrament der inlyving in het Verbond, eerst te bedienen aan de Gelovigen, in hunne Kinderen.

Wy ghelooven ende belyden dat Jesus Christus, die het eynde der wet is, door syn vergoten bloedt een eynde gemaeckt heeft van alle anderen bloed-stortinghen, die men soude connen ofte willen doen tot versoeninge ende voldoeninge der sonden: ende dat hy afgedaen hebbende de Besnydinge, die met bloedt geschiede, in de plaetse der setve heeft verordent het Sacrament des Doops, door 't welcke wy in de Kercke Godts ontfanghen ende van alle andere volcken, ende vreemde Religien afgesondert werden, om gheheelic hem toege-eygent te zyn, syn merck ende velt-teecken draghende: ende dient ons tot een ghetuygenisse dat hy in eeuwicheydt onse God zyn sal, ons zynde een genadich Vader. So heeft hy dan bevolen te doopen alle de gene die de syne zyn, in den name des Vaders, ende des Soons, ende des heylighen Gheestes, alleen met reynen water; ons daer mede te verstaen gevende, ghelyck 't water de vuylicheydt des lichaams afwascht, wanneer wy daer mede begoten werden, 't welcke op het lichaems des genen die den doop ontfangt, gesien werkt, ende besprenght hem, dat also het bloedt Christi 't selve van binnen in der sielen doet, door den H. Geest, de selve besprengende ende suyverende van hare sonden, ende ons

weder-barende wt kinderen des toorns tot kinderen Gods. Niet dat sulcks door het wterlicke water gheschiedt, maer door de besprenginge des dierbaren bloets des Soons Godts: die onse Roode Zee is, door welcke wy moeten doorgaen om te ontgaen de Tyrannien van Pharao, welc is de Duyvel, ende in te gaen in 't gheestelicke landt Canaan. Also gheven ons de Dienaers van hare syde het Sacrament, ende het gene dat sichtbaer is, maer onse Heere geeft 't gene door het Sacrament beduydet wert, te weten de gaven ende onsienlicke ghenaden, wasschende, suyverende ende reynighende onse siele van alle vuylicheden ende ongerechticheden, ende onse herten vernieuwende, ende de selve vervullende met alle vertroostinge, ons gevende een ware versekertheydt zyner vaderlicker goetheydt, ons den nieuwen mensche aandoende, ende den ouden wtreckende met alle synen wercken. Hierom gelooven wy, dat so wiens voornemen is, in 't eeuwige leven te comen, die moet maer eens gedoopt werden met den eenigen doop, sonder de selve immermeer te herhalen: want wy ook niet tweemael connen gheboren werden. Doch desen doop en is niet alleen nut zo langhe het water op ons is, ende dat wy 't water ontfangen, maer ooc alle den tyt onses levens. Hierom verwerpen wy de dwalinghe der Weder-dooperen, die niet te vreden zyn met een eenich doopsel dat sy eens ontfangen hebben, ende daer-en-boven verdoemen den doop der kinderkens der geloovigen: de welcke wy gelooven dat men behoort te doopen ende met het merc-teeken des verbonts te versegelen, gelyc de kinderkens in Israël besneden wierden, op de selve beloften die onsen kinderen gedaen zyn. Ende voorwaer Christus heeft syn bloet niet min vergoten om de kinderkens der geloovigen te wasschen, als hy gedaen heeft om de volwassene. Ende daerom behooren sy het teecken te ontfangen ende het Sacrament van 't gene dat Christus voor haer gedaen heeft: gelyc de Heere in de wet

beval haer mede te deelen het Sacrament des lydens ende stervens Christi, corts na dat sy geboren waren; offerende voor haer een lammeken, het welcke was een Sacrament van Jesu Christo. Daer-en boven 't gene die besnydenisse dede aen den Jootschen volcke, 't selve doet den doop aen onse kinderen: welcke de oorsake is waerom de heylige Paulus den doop noemt de Besnydenisse Christi.

VRAGE.

Wat is het eerste Bond-zegel des Nieuwe Testaments?
Antw. Den HEILIGEN DOOP.

Vrag. Wat beteekent het woord DOOP?

Antw. 't Grieksche woord Βαπτισμός, Baptismos, is oorspronkelyk van een woord, dat eene wasschinge beduid, door indompeling, ofte besprenging met water: Marc. 7 : 3, 4. Van de merkt komende, eeten zy niet, ten zy dat zy eerst gewasschen zyn; ende veele andere dingen zyn 'er die zy aangenomen hebben, als namelyk, de wasschinge der drink-beekeren, en kannen, en kopere vaten, en bedden. Luc. 11 : 38. Hebr. 9 : 10.

Vrag. Hoe wordt dit woord gebruikt?

Antw. 1. Bij over-noeminge wordt het gebruikt

a. Voor de leere des Doops, die men een Doop des ligts noemt: Hand. 18 : 25. Vuurig zynde van geeste, sprak hy, en leerde neerstelyk de zaken des Heeren, weetende alleenlyk den Doop Joannis.

b. Voor een swaar overval van smerten en verdrukkingen, die men de naam van Bloed-doop geeft: Math. 22 : 22. Kond gy met Doop gedoopt worden, daar mede ik gedoopt worde?

c. Voor een overvloedige mededeelinge van de gaven des Geestes, welke men den Geest-doop heet: Matth. 3 : 11. Die zal u met den Heiligen Geest, ende met vuur dopen.

2. Eigentlyk, van den Christelyken Water-doop, die de Schrift anders noemt het bad der weder-geboorte, Tit. 3 : 5. En de afwasschinge der zonde, Handl. 22 : 16.

Vrag. Hoe beschryft gy den H. Doop?

Antw. Als dat eerste Bond-zegel des Nieuwe Testaments, waar in door indompeling in, ofte besprenginge met water, door de hand van een wettig Dienaar, in des Heeren naam, de Bondgenoten Gods beteekent en verzegeld wordt de afwasschinge van de schuld en smette der zonde, door Christus bloed en Geest.

∴ Vrag. Hoe staat ons van dit Bond-zegel te spreeken?

Antw. 1. Dankende voor Gods onuitspreekelyke menschen-liefde, die ons van der geboorte af in zijne vaderlyke armen heeft willen aannemen, en verzekeren van de afwasschinge onzer zonden: Psalm 22 : 11. Op u ben ik geworpen van den baarmoeder af, van den buik myner moeder aan zyt gy myn God.

2. Biddende dat God ons zijne genade verleene, om overeenkomstig de leere des Doops, voor zijn aangezigte te wandelen: Rom. 6 : 14. Wy zyn dan met hem begraven door den doop in den dood: op dat gelykerwys Christus uit den doden opgewekt is, tot heerlykheid des Vaders, alzo ook wy in nieuwigheid des levens zouden wandelen.

∴ Vrag. Hoe wordt de Artikel verdeelt?

Antw. In twee deelen: Het eerste spreekt van de Leere, ende het tweede verdedigt onze Leere tegen de Partyen.

I. Ten aanzien van de leere zullen wy zien,

A. Eerst: Dat de Doop gekomen is in plaatse van de Besnydenisse: Wy geloven en belyden, dat Jesus Christus, die het einde der Wet is, door zyn vergoten bloed een einde gemaakt heeft van alle andere bloedstortingen, die men zoude kunnen of te willen doen, tot verzoeninge en de voldoeninge der zonden: Ende dat hy afgedaan hebbende de Besnydenisse, die met bloed geschied, in de plaatze derzelver heeft verordent het Sacrament des Doops.

B. Daar na: dat God de Doop heeft ingestelt

a. In 't gemeen: om ons in den schoot der Kerke te ontfangen: Door het welke wy in de Kerke Gods ontfangen, ende van alle andere volkeren, ende vreemde religien afgezondert worden, om geheel hem toe geeigent te zyn, zyn merk en veld-teken dragende.

b. In 't byzonder: om ons een zegel te zyn van Gods verbond: Ende dient ons tot een getuigenisse, dat hy in eeuwigheid onze God zal zyn, ons zynde een genadig Vader, zo heeft hy dan bevolen te dopen alle de gene die de zyne zyn, in den naam des Vaders, ende des Zoons, ende des H. Geestes, alleen met reinen water.

C. Eindelyk: Wat 'er van het teeken en de beteekende zaak des Doops; en wel zo

a. Dat ons aangewezen wordt, hoe het water in den Doop bekwamelyk strekt tot een Sacrament der besprenginge des bloeds Christi aan onze herten: Dus daar mede te verstaan gevende, gelyk 't water de vuiligheid des lighaams afwascht, wanneer wy daarmede begoten worden, 't welke op het lighaam des genen, die den doop ontfangt, gezien werdt, ende besprengt hem, dat alzo het bloed Christi, 't zelve van binnen in der zielen doet, door den H. Geest, dezelve besprengende ende zuiverende van hare zonden, ende wederbarende uit kinderen des toorns, tot kinderen Gods.

b. Teffens bondig vertoont, tot weering van alle misverstand, dat deze genade niet afdale, of gewerkt worde, of door het teeken, of door de Bedienaren van het teken; schoon zy beiden in de verzegelinge dienstbaar zijn:

1. Niet door het teken: Niet dat zulks door het uiterlyke water geschied, maar door de besprenginge des dierbaren bloeds des Zoons Gods: die onze Rode Zee is, door welken wy moeten doorgaan, om te ontgaan de Tyrannyen van Pharaö, welk is de Duivel, ende in te gaan in 't geestelyke land Canaan.

2. Niet door de Bedienaren van het teeken: Alzo geven ons de Dienaars van haar zyde het Sacrament, en het gene dat zigtbaar is, maar onze Heere geeft 't gene door 't Sacrament beduidt werdt, te weten, de gaven ende onsienlyke genaden, wasschende, zuiverende ende reinigende onze zielen van alle vuiligheden ende ongeregtigheden, ende onze herten vernieuwende, ende dezelve vervullende met alle vertroostinge, ons geevende een ware verzekertheid zyner vaderlyke goedheid, ons den nieuwen mensche aandoende, ende den ouden uittrekkende met alle zyne werken.

D. Ten laatsten, hoe nodig het den Bondgenoten is,

a. Dat zy eenmaal gedoopt worden: Hierom geloven

wy, dat zo wiens voornemen is in 't eeuwige leven te komen, die moet maar EENS gedoopt worden, met eenen EENIGEN DOOP, zonder dezelve immermeer te herhalen: want wy ook niet tweemaal konnen geboren worden.

b. En dat deze eenige Doop der Bondgenoten altoos genoegzaam is: Doch dezen doop is niet alleen nut zo lange het water op ons is, ende dat wy 't water ontfangen; maar ook alle den tyd onzes levens.

II. Ten aanzien van de verdeediging der leere des Doops staats ons te zien,

A. De dolinge der Wederdoperen, die niet voldaan zijn met een eenig doopzel, maar daar en boven veroordelen den doop der kinderen der gelovigen: Hierom verwerpen wy de dwalinge der Wederdoperen, die niet te vreden zyn met een eenig doopzel, dat zy eens ontfangen hebben, ende daar en boven verdoemen den doop der kinderkens der gelovigen; dewelke wy geloven dat men behoort te dopen, ende met het merk-teken des verbonds te verzegelen, gelyk de kinderkens in Israël besneden wierden, op dezelven beloften die onzen kinderen gedaan zyn.

B. De sterke bewyzen, waar mede wy ons wigtig leerstuk bevestigen: Ende voorwaar Christus heeft zyn Bloed niet min vergoten om de kinderkens der gelovigen te wasschen, als hy gedaan heeft om de volwassene: Ende daarom behoren zy het teken te ontfangen ende het Sacrament van het gene dat Christus voor haar gedaan heeft: gelyk de Heere in de wet beval haar mede te delen het Sacrament des lydens en stervens Christi, korts na dat zy geboren waren, offerende voor haar een lammeken, het welk was een Sacrament van Jesu Christo. Daar en boven 't gene die die besnydenisse dede aan den Joodschen volke, 't zelve doet den doop aan onze kinderen: welke de oorzaak is waarom de heilige Paulus den doop noemt de besnydenisse Christi.

Vrag. Wie is de insteller van den Doop?

Antw. Alleen God, de eenige Wetgever, die behouden en verderven kan.

Vrag. Wanneer is den Doop ingestelt?

Antw. 1., De eerste instellinge vinden wy in Johannes: want hy heeft door Goddelyk bevel gedoopt, als blykt uit Joh. 1 : 33. Die my gezonden heeft om te dopen, met water, die hadde tot my gezeid, op welken gy den Geest ziet nederdalen, ende op hem blyven, deze is 't die met den Heiligen Geest doopt. Matth. 21 : 25. De doop Joannes van waar was die? uit den hemel, ofte uit den menschen?

2. Daar na, heeft Christus den Doop verder ingestelt, wanneer hy zyne Discipelen uitzond om te dopen: Joh. 3 : 22. Na dezen kwam Jesus, ende zyne Discipelen in 't land van Judea, ende onthield hem aldaar met haar, ende doopte. Joh. 4 : 1, 2. Als dan de Heere verstont, dat de Phariseen gehoort hadde dat Jesus meer discipelen maakte, ende doopte dan Joannes: hoewel Jesus zelve niet doopte, maar zyne discipelen.

3. Eindelyk, heeft Jesus, by vernieuwing, opentlyk en met uitbreiding tot de Heidenen den doop ingesteld, na zyne opstandinge: Matth. 28 : 19. Gaat dan henen, onderwyst alle de volkeren, dezelve doopende in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geestes: leerende haar onderhouden alles wat ik u geboden hebbe.

Vrag. Is de Doop van Johannes, die van God, en die der Apostelen, die van den Heere Christus is ingesteld, een en de zelfde Doop?

Antw. Ja doch in wezen, hoewel verschillende eenigzins in omstandigheden; anderzins zoude Christus zig van Johannes niet hebben laten dopen: Matth. 3.

Vrag. Hoe blykt dit nader?

Antw. 1. God is de Insteller van beiden.

2. Zy beiden hebben een en het zelfde teken, namentlyk water: Joh. 1 : 26. Ik doope wel met water.

3. De zelfde betekende zaak, het bloed van Christus, tot vergevinge der zonden: Marc. 1 : 4. Johannes was doopende in de woestyne, ende predikende den doop der bekeeringe, tot vergevinge der zonden.

4. De zelfde verbintenisse tot gelove en bekeeringe: Marc. 3 : 6. Handl. 19 : 4. Waarom Tertullianus zeer wel zeide: Nihil resert inter eos, quos Joannes in Jordano, et quos Petrus in Tibero tinxit. Daar is geen onderscheid tusschen de gene die Johannes in den Jordane, en de gene die Petrus in den Tyber gedoopt heeft.

Vrag. Waar in is het onderscheid?

Antw. Alleen in zommige omstandigheden:

1. Ten aanzien van de tyd. De doop van Johannes is eerder dan den doop der Apostelen: Matth. 3 : 6.

2. Ten opzigte van de maniere van beteekenisse. Johannes doopte in den Messias die komen zoude; de Apostelen in den Messias die verschenen was: Handl. 19 : 4.

3. Ten aanzien van de mededeelinge des Geestes, die de komste Christi overvloediger geweest is als te voren.

4. Ten opzigte van de Dopelingen, die bij Johannes alleen Joden, en by de Apostelen Joden en Heidenen zijn geweest.

Vrag. Behoort den H. Doop alleen tot de beginzelen des Nieuwe Testaments?

Antw. Neen: 't is een Bond-zegel dat zig uitstrekt tot alle tyden en personen des Nieuwe Testaments. Dit houden we staande, tegen de Socinianen, en blykt overvloedig uit Marc. 10 : 16. Die gelooft zal hebben, ende gedoopt zal zyn, zal zalig worden. Handl. 2 : 38. Bekeert u, ende een iegelyk van u werde gedoopt in den name Jesu Christi, tot vergevinge der zonde. Nog meer als men begrypt, dat den Doop een band van eenigheid is voor de gelovigen, die ten allen tyden stand grypen moet: 1 Cor. 12 : 13. Wy alle zyn door eenen geest tot een lighaam gedoopt. Eph. 4 : 4. Een Heere, een gelove, eenen doop.

∴ Vrag. Maar Paulus zegt nadrukkelyk: 1 Cor. 1 : 17. Want Christus heeft my niet gezonden om te doopen; maar om het Evangelium te verkondigen?

Antw. Die spreekwijze is geenzins volstrekt te verstaan van een geheele ontkenninge, dewyl hy uitdrukkelykt zegt, vers 14. Doch ik danke God, dat ik niemand van u-lieden gedoopt hebbe, dan Crispum ende Gajum. En vers 16. Doch ik hebbe ook het huisgezin van Stephanus gedoopt: Maar die spreekt-trant is opzigtelyk te verstaan, en by maniere van vergelykinge, alsof hij zeggen wilde, ik ben niet alleen of voornamentlyk gezonden om te dopen, hoe-

wel ik het nu en dan gedaan hebbe; maar om het Evangelium te verkondigen. Zie dergelyke maniere van spreken, Hos. 6 : 6. 1 Sam. 15 : 22. Joh. 6 : 27.

Vrag. Waar voor is den Doop in de plaatze gekomen?

Antw. In plaatze van de Besnydenisse: Wy geloven ende belyden, dat Jesus Christus, die het einde der wet is, door zyn vergoten bloed een einde gemaakt heeft van alle andere bloedstortingen, die men zoude konnen of willen doen, tot verzoeninge ende voldoeninge der zonden, ende dat hy AFGEDAAN hebbende de BESNYDENISSE, in de plaatze derzelve heeft VERORDENT het Sacrament des DOOPS.

Vrag. Wat ziet gy hier uit?

Antw. Dat Christus een einde gemaakt heeft van alle de bloedstortingen die men zoude konnen of willen doen, tot verzoeninge der zonden. De mensch is van een wettische natuur, die als hy onder 't gevoel van zijne zonde komt, al zou willen geven, tot verzoeninge, tot zijn bloed toe: Mich. 6 : 6, 7. Waar mede zal ik den Heere tegen komen, ende my bukken voor den hogen God? zal ik hem tegen komen met brand-offeren? met een-jarige kalveren? Zoude de Heere een welgevallen hebben aan duizenden van rammen? aan tien duizenden van olie-beeken? Zal ik mynen eerst-geboren geven voor myne overtreedinge? de vrugt myns buiks voor de zonde myner ziele? Doch die bloedstorting van het Oude Testament houd op, en derhalven ook het bloedig Sacrament der Besnydenisse, waar voor den Waterdoop is ingekomen. Christus heeft met eene offerhande genoeg gedaan: Hebr. 7 : 27. In welken gy ook besneden zyt, met een besnydenisse die zonder handen geschied, in de uittrekkinge des lighaams der zonden des vleesches door de besnydenisse Christi: zynde met hem begraven in den Doop, in welken gy ook met hem opgewekt zyt door het gelove der werkinge Gods, die hem uit den doden opgewekt heeft: Col. 2 : 11, 12.

Vrag. Tot wat einde heeft God den H. Doop ingezet?

Antw. In 't gemeen, om ons in den schoot der Kerke te ontfangen: Door het welke wy in de Kerke Gods ontfangen, ende van alle andere volkeren ende vreemde religien afgezondert werden om geheelyk hem toegeygent te zyn, zyn merk en veldteken dragende: 1 Cor. 7 : 14. Anders waren uwe kinderen onrein: maar nu zyn zy heilig. Handl. 2 : 39. U komt de belofte toe, ende uwe kinderen, ende allen die daar verre zyn, zo veele als 'er de Heere onze God toe roepen zal.

2. In 't byzonder, om ons een zegel te zijn van Gods verbond: En dient ons tot een getuigenisse dat hy in eeuwigheid onze God zyn zal, ons zynde een genadig Vader. Jes. 59 : 21. My aangaande, dit is myn verbond met haar, zeid de Heere; myn geest die op u is, ende myne woorden die ik in uwen mond geleid hebbe, die zullen van uwen monde niet wyken, nog van den monde uwes zaads, nog van den monde des zaads uwes zaads, zeid de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe.

Vrag. Wie mag en moet den Doop bedienen?

Antw. Alleen een wettig geroepen Leeraar, die Christus belast heeft: Matth. 28 : 19. Gaat dan henen, onderwyst alle de volkeren, dezelve doopende.

Vrag. Hoe blykt dit meer?

Antw. 3. Uit de benaming der Leeraren, die Paulus noemt, 1 Cor. 4 : 1. Dienaars Christi, Uitdeelders der verborgentheden Gods.

4. Uit de natuur van het Sacrament. 't Is een zegel van Gods verbond, dat in den name Christi moet bediend worden; dus hangt deszelfs bediening aan openbare Dienaren, die in den name Christi gezonden zijn.

∴ Vrag. Met wie hebben we hier geschil?

Antw. Met de Papisten, die allerlei leeken, zelf de vrouwen, onder voorwendsel van noodzaakelykheid, den Doop laten bedienen.

∴ Vrag. Maar zeggen zy, Zippora, heeft tot Gods genoegen, haren zoone besneden? Exod. 4 : 25, 26.

Antw. 1. Dit is een voorbeeld, maar geen gebod. 2. 't Blykt ook geenzins dat God dit doen van Zippora, verder als voor de daad heeft goed gekeurt. 3. Voorts hadde God, omtrent de bedieninge der Besnydenisse, zulk een bepalinge niet gemaakt, als hy nu omtrent den Doop gedaan heeft; weshalven dit voorbeeld geenszins tot voordeel van partyen strekt.

Vrag. In wiens naam moet den Doop bedient worden?

Antw. De Apostelen hebben wel gedoopt in den name Jesu: Handl. 2 : 38. Een iegelyk van u werde gedoopt in den name Jesu Christi. Evenwel is best dat wy ons houden aan de woorden van Christus, die zijne Discipelen belast heeft: Matth. 28 : 19. Dooptze in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geestes.

Vrag. Wat beduid het in den naam des Drie-eenigen Gods gedoopt te worden?

Antw. 1. Uit laste van den Drie-eenigen God: Psalm 50 : 5.

3. In gelove, en vertrouwen op den Drie-eenigen God, en zijne belofte: Psalm 71 : 5, 6.

3. Onder een verbintenisse van den Drie-eenigen God, dat hy de genade van ieder Persoon, den Doopeling zal deelagtig maken: Jes. 59 : 21.

4. In verpligtinge, aan den Drie-eenigen God, om verder op hem te vertrouwen, hem lief te hebben, en te gehoorzamen: Ps. 116 : 12, 13.

Vrage. Welke is het uitwendig teeken in den Doop?

Antw. Rein water, zonder 'er iets onder te mengen, volgens de practyk der Apostelen: Matth. 3 : 11. Ik doope u wel met water. Handl. 8 : 36. De Kamerling zeide, ziet daar water: wat verhindert my gedoopt te worden? Handl. 10 : 47. Kan ook iemand het water

weeren, dat deze niet gedoopt zouden worden, welke den Heiligen Geest ontfangen hebben, gelyk als ook wy?

Vrag. Welk' is de daad die met het water moet verrigt worden?

Antw. De afwasschinge: Handl. 22 : 16. Laat u doopen, ende uwe zonden afwasschen.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Of door indompelinge in, of door besprenginge met water.

Vrag. Hoe door indompelinge?

Antw. Door indompelinge van het geheele lighaam onder het water; zo doopte Johannes: Matth. 3 : 19. Jesus gedoopt zynde, is terstont opgeklommen uit het water. Zie ook Joh. 3 : 23. Ende Johannes doopte ook in Enon, by Salim, dewyl aldaar veele wateren waaren. Zo ook de Apostelen: Handl. 8 : 38. Zy daalden beiden af in het water; zo Philippus als de Kamerling ende hy doopte hem.

∴ Vrag. Is 'er in de indompeling in het water een nette overeenkomste van het teeken met de beteekende zaak?

Antw. Ja doch: want

1. Door het indompelen, en het zijn onder het water, werdt levendig verbeeld dat de oude mensch sterft en begraven werdt, door de kragt van Christus dood: Rom. 6 : 4. Wy zyn dan met hem begraven, door den doop in den dood.

2. De afwasschinge met water, beduid de afwasschinge van schuld en smette der zonde: Handl. 22 : 16 Laat u doopen, ende uwe zonden afwasschen.

3. Het opkomen uit het water beteekent op te staan van de dood tot een nieuw leven: Col. 2 : 12. Zynde met hem begraven in den doop, in welken gy ook met hem opgewekt zyt, door het gelove der werkinge Gods, die hem uit den doden opgewekt heeft.

4. Het aandoen der klederen, het wederom aanneemen van Christus, tot regtvaerdigmakinge en heiligmakinge: Gal. 3 : 27. Zo veele gy in Christus gedoopt zyt, hebt gy Christum aangedaan.

Vrag. Hoe geschied den Doop door besprenginge?

Antw. Door besprenginge des waters op een voornaam gedeelte des lighaams, gelyk oudtyds de besnydenis aan een lit des lighaams: Gen. 17 : 11. Gy zult het vleesch uwer voorhuid besnyden.

Vrag. Mag men den Doop bedienen door besprenginge?

Antw. Ja wel:

1. Het woord dopen wordt ook wel voor besprengen gebruikt: Marc. 7 : 4. van de wasschingen der bedden, 't welk door besprengen moet geschied zijn.

2. 't Is waarschynlyk dat de Apostelen door besprenginge hebben gedoopt, als zy 'er drie duizend op eenen dag doopten: Handl. 2 : 41. En Cornelius, Lydia, en den Stokbewaarder, met hun huisgezin, elk in haar huis zijn gedoopt: Hand. 10 : 48. en 16 : 15, 33. Gelyk ook de bedleegere Christenen, in de eerste Kerke, niet dan door besprenginge gedoopt zijn.

Vrag. Hoe bewyst gy dit meer?

Antw 3. De besprenginge voldoet ook aan de beteekende zaake, daarom werdt de beteekende zaak een besprenginge genaamd: Hebr: 12 : 24. Tot den Middelaar des Nieuwen Testaments Jesum, en het bloed der besprenginge.

4. In de besprenginge is ook een genoegzame overeenkomste tusschen het teeken en de beteekende zaak, alzo niet alleen door indompeling, maar ook door besprenging, het lighaam rein wordt, Jes. 52 : 15. Alzo zal hy veele Heidenen besprengen. Ezech. 36 : 25. Dan zal ik rein water op u sprengen, ende gy zult rein worden.

5. In de Besnydenisse werdt alleen het vleesch des voor-

huids besneden, en dan was de geheele mensch besneden; zo ook is 't genoeg dat in het Sacrament des Doops het hooft des Dopelings besprengt wordt, alzo het hoofd den geheelen persoon representeert. Zie Gen. 49 : 26. Exod. 16 : 16. Num. 3 : 47. Spreuk 10 : 6.

6. Hier by komt de swakheid der kinderen, dewelke in deze koude landen ten Noorden gelegen, voornamentlyk des winters, door een geheele indompeling, gevaar zouden lopen van haar gezondheid en leven; en de eerbaarheid der volwassenen, die zonder ergerlyke ontblotinge niet konnen ingedompelt worden.

Vrag. Hoe menigmaal moet de besprenginge geschieden?

Antw. Dat is niet bepaalt, of deze besprenginge eenmaal geschied, met opzigte op God en des Middelaars eenheid, dan of zy driemaal, uit aanmerkinge van de drie Goddelyke Personen, geschieden moet. De voorzigtigheid eischt hier in 't gebruik der Kerke te volgen.

Vrag. Welk is de beteekende zaak in den Doop?

Antw. 1. Het Bloed en den Geest van Christus, welke dikmaal by water vergeleken worden; zie van het bloed, 1 Joh. 1 : 7. Ende het bloed Jesu Christi zyns Zoons reinigt ons van onze zonden. En van den Geest Christi, Joh. 7 : 38, 39. Die in my gelooft, gelykerwys de Schrift zegt, stromen des levendigen waters zullen uit zynen buik vloeijen: Ende dit zeide hy van den Geest, den welken ontfangen zouden die geenen die in hem geloven.

2. Ook de afwasschinge der zonden door de zelve: Handl. 22 : 16. Staat op ende laat u doopen, ende uwe zonden afwasschen, aanroepende den name des Heeren. Ephez. 5 : 26. Haar gereinigt hebbende, met het bad des waters, door het woord.

Vrag. Wat overeenkomst is hier tusschen het teeken en de beteekende zaak?

Antw. 1. Het water heeft een verzagtende kragt, zo neemt Christus bloed en Geest de hardigheid van 's menschen harte weg, in de wedergeboorte: Ezech. 36 : 26. Ik zal u een nieuw harte geven, ende zal eenen nieuwen geest geven in 't binnenste van u, ende ik zal het steenen harte uit uw vleesch wegnemen, ende zal u een vleeschen harte geven.

2. Het water heeft een verkoelende en verkwikkende kragt; zo worden onze herten, tegen de hitte van Gods toorn en de kragt der verdrukkingen, verkwikt en verkoelt, door het bloed en den Geest van Christus: Psalm 23 : 2, 3. Hy voert my zagtkens aan zeer stille wateren; hy verkwikt myne ziele. Daarom bad de Bruid, Hoogl. 2 : 5. Ondersteunt gy lieden my met de vlesschen; versterkt my met de appelen.

3. Het water heeft een geneezende kragt; dus is het bloed en den Geest van Christus tot geneezing van onze gebreeken: Jes. 53 : 5. Door zyne striemen is ons de geneezing geworden. Psalm 147 : 3. Hy geneest de gebrokene van harten, ende hy verbindze in hare smerten.

4. Het water heeft een vrugtbaar-makende kragt; zo maakt Christus bloed en Geest onze dorre harten bekwaam om vrugten der geregtigheid te dragen, Gode aangenaam: Jes. 44 : 3, 4. Ik zal water gieten op den dorstigen, ende stromen op het droge; ik zal mynen Geest op uw zaad gieten, ende myne zegen op uwe nakomelingen. Ende zy zullen uitspruiten tusschen in 't gras, als de wilgen aan de waterbeeken.

5. Het water heeft een reinigende kragt, om al de onzuiverheid des lighaams weg te nemen; dus reinigt ons het bloed en den Geest van Christus, van de schuld en vuiligheid der zonde: 1 Cor. 6 : 11. Dit waart gy zommige; maar gy zyt afgewasschen, maar gy zyt geheiligt, maar gy zyt geregtvaerdigt in den name des Heeren Jesu, ende door den Geest onzes Gods.

Vrag. Hoe betoogt de Artikel deze overeenkomst, van het teeken met de beteekende zaak?

Antw. In dezer voegen: Gelyk het water de vuiligheid des lighaams afwascht, wanneer wy daar mede

begoten worden, 't welke op het lighaam des genen, die den doop ontfangt, gezien wordt, ende besprengt hem, dat alzo het bloed Christi 't zelve van binnen in der zielen doet, door den H. Geest, dezelve besprengende ende zuiverende van hare zonden, ende ons wederbarende uit kinderen des toorns, tot kinderen Gods: Overeenkomstig met 1 Joh. 1 : 7. Ende het bloed Jesu Christi, zyns Zoons, reinigt ons van onze zonden. Ephez. 5 : 26. Op dat hy ze heiligen zoude, haar gereinigt hebbende met het bad des waters, door het woord. Openb. 1 : 5. Die ons van onze zonden gewasschen heeft in zynen bloede.

∴ Vrag. Heeft het uiterlyke water in den Doop dan niet eene ingestorte kragt, tot zuiveringe der zonde, zo dat door het water, ofte de toedieninge des waters, de genade aan den Doopeling gebracht wordt?

Antw. 1. Geenzints: Nog de wateren van Phrat, al zijnze de beste van Assyrien, nog de wateren van Sihor, al zijnze de beste van Egypte: Jer. 2 : 18. Nog de wateren van Abana en Pharphar, de vermaardste revieren van Damascus: 2 Kon. 5 : 12. Nog de wateren van de Jordane, de beroemdste reviere van Canaan, nog de gezond-makende wateren van Bethesda en Silöe, zijn bekwaam om eenige zonde weg te nemen; ja daar is geen ding, hoe zuiver onder de zonne, magtig om zulks toe te brengen: Jer. 2 : 22. Want al wiescht gy u met zalpeter, ende naamt u veele zeepe, zo is doch, uwe ongeregtigheid voor myn aangezigte geteekent, spreekt de Heere.

2. God heeft de genade der zaligheid juist niet gebonden aan de Sacramenten. Zie aangaande de besnydenisse, Rom. 2 : 25. Want de besnydenisse is wel nut, indien gy de wet doet: maar indien gy een overtreder der wet zyt, zo is uwe besnydenisse voorhuit geworden. Aangaande die het Manna gegeten, en uit de rotssteen gedronken hadden: 1 Cor. 10 : 5. In het meerder deel van haar heeft God geen wel-gevallen gehadt Aangaande den Doop, Marc. 16 : 16. Die niet gelooft zal hebben, zal verdoemt

worden. En het Avondmaal, 1 Cor. 11 : 27. Zo dan wie onwaerdelyk dit brood eet, ofte den drinkbeker des Heeren drinkt, die zal schuldig zyn aan het lighaam en bloed des Heeren.

∴. Vrag. Hoe bewyst gy dit verder?

Antw. 3. Uit de natuur van het water, 't welk stoffelyk zijnde, door haar zelven niet werken kan op de ziel, die geestelyk is, of een oorzaak zijn van iets dat geestelijk is.

4. Uit de natuur van den Doop: de Doop is een teeken en een zegel van de afwasschinge der zonde. Nu volgt, dat een teeken en zegel de zaak zelf niet kan uitwerken, dewyl haar geheele kragt bestaat in aan te wyzen, en te verzegelen. De zeven koeyen zijn de zeven jaren, Gen. 41 : 16. De Besnydenisse is Gods verbond, Gen. 17 : 10. De Drink-beker is het Nieuwe Testament, 1 Cor. 11 : 25. De Doop is het bad der weder-geboorte, Tit. 3 : 5. Wat zegt dit anders, dan dat zy 'er schilderyen, teekenen, ende zegelen van waren?

5. Uit dit te dryven, volgen veele ongerymtheden, als:

a. Dat alle die gedoopt zijn de genade der weder-geboorte deelagtig zijn, daar het tegendeel blykt in Simon de tovenaar, die gedoopt was, Handl. 8 : 21.

b. Dat alle de ongedoopte van de vergevinge der zonden zouden buiten gesloten zijn, daar het tegendeel blykt in den bekeerden moordenaar, Luc. 23 : 43.

c. Dan zoude voor den Doop geen genade in de ziel komen, daar in tegendeel de Moorman geloofde, eer dat hy gedoopt was, Handl. 8 : 38, 39.

d. Dan zoude God moeten wagten, met zijne genade te schenken aan den mensche, tot hem gelegen ware, zig zelven, ofte zijne kinderen te laten dopen.

e. Dan zoude de genade Gods afhangelyk zijn aan 't welgevallen der ouderen, die hunne kinderen of niet, of al, of spoedig, of langzaam ter doop brengen.

Vrag. Hoe dringt de Belydenisse deze waarheid aan?

Antw. Niet, dat de afwasschinge der zonde, door het uiterlyke water geschied, maar door de besprenginge des dierbaren bloed des Zoons Gods: die onze Roode Zee is, door welken wy moeten doorgaan, om te ontgaan de Tyranye van Pharäo; welke is de Duivel, ende in te gaan in 't geestelyke Canaan: 1 Petr. 1 : 2. Den uitverkorenen, na

de voorkennisse Gods des Vaders, in de heiligmaking des Geestes, tot gehoorzaamheid ende BESPRENGINGE des BLOEDS Jesu Christi.

∴ Vrag. Hoe heldert gy de bygebrachte gelykenisse op?

Antw. De Arke Noë, de Roode Zee, als ook de Wolkpilaar, die Israël geleid heeft, staan te boek als tegenbeelden van den Doop, als hebbende verbeeld de zelfde geestelyke dingen, die ons heden door den Doop betekent worden: Zie 1 Cor 10 : 1—4. Ende ik wil niet Broeders, dat gy onweetende syt, dat onze Vaders alle onder de WOLKE waren, ende alle door de Zee doorgegaan zyn; ende alle in Mosem gedoopt zyn in de WOLKE, ende in de ZEE: Ende alle dezelve geestelyke spyze gegeten hebben, ende alle den zelven geestelyken drank gedronken hebben. Want zy dronken uit de geestelyke steenrotze die volgde: ende de steenrotze was Christus. 1 Petr. 3 : 20, 21. Die eertyds ongehoorzaam waren, wanneer de lankmoedigheid Gods eenmaal verwagtende in de dagen van Noë, als de ARKE toebereid wierd: waar in weinige, dat is, agt zielen behouden wierden door 't water. Waar van het TEGENBEELD, de DOOP, ons nu ook BEHOUD, niet die een aflegginge is der vuiligheid des lighaams, maar die een VRAAGE is eener goede conscientie tot God, door de opstandinge Jesu Christi.

∴ Vrag. Hoe is Israëls doortogt door de Roode Zee, een schilderije van de genade, die de uitverkoorne Doopelingen door Christus deelagtig worden?

Antw. De Roode Zee is, by zin-speelinge, het roode bloed onzes lieven Zaligmakers, waar mede hy ons wascht van zonde: 1 Joh. 1 : 7. By Canaän, waar Israël heen reisde, door de roode zee, wordt den hemel vergeleken, alwaar de ruste is voor Gods volk: Hebr. 4 : 8, 9. Pharäo is een schildery van den Duivel, wiens tierannijen wy ontweldigt worden, als wy door het bloed en den Geest van Christus gewassen worden, doende als dan te niete den genen die 't geweld des doods hadde, dat is, den Duivel: Hebr. 2 : 14.

Vrag. Hangt de volkomentheid en de kragt van den Doop niet af van de regte beooginge van den Dienaar?

Antw. Neen: De Leeraars zijn maar zedelyke werktui-

gen van Gods genade: 1 Cor. 3 : 5. Wie is dan Paulus, ende wie is Apollos, anders dan Dienaars, door welke gy gelooft hebt, en dat gelyk de Heere eenen iegelyken gegeven heeft? Daarom zegt onze Belydenis zeer wel: Alzo geven ons de Dienaars van haar zyde het Sacrament, ende het gene dat zigtbaar is, maar onze Heere geeft 't gene door 't Sacrament beduid wordt, te weten de gaven ende onzienlyke genaden; wasschende, zuiverende, ende reinigende onze zielen van alle vuiligheden ende ongeregtigheden, ende onze harten vernieuwende, ende dezelve vervullende met alle vertroostinge, ons gevende een waare verzekertheid zyner vaderlyke goedheid, ons den nieuwen menschen aandoende, ende den ouden uittrekkende, met alle zyne werken: Ephez. 4 : 22—24. Zo als de Heere belooft heeft, Ezech. 36 : 25. Dan zal ik rein water op u sprengen, ende gy zult rein worden: van alle uwe onreinigheden, ende van alle uwe drek-goden zal ik u reinigen.

Vrag. Is den H. Doop eenmaal noodzakelyk?

Antw. Ja doch: wy mogen die niet houden voor een vrije en onverschillige plegtigheid; maar zijn 'er aan verbonden, door Christus uitdrukkelijk bevel: Matth. 28 : 19. Gaat henen onderwyst alle volkeren, dezelve dopende in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des H. Geests. Hierom geloven wy, dat zo wie voorneemens is, in 't eeuwige leven te komen, die moet eens gedoopt worden. Marc. 16: 16. Die gelooft zal hebben ende gedoopt zal zyn, zal zalig worden. Eph. 4 : 5. Een Heere, een gelove, eenen doop.

Vrag. Hoe begrypt gy deze noodzakelykheid?

Antw. Niet zo, dat niemand zoude kunnen zalig worden zonder den Doop te ontfangen, dewijl de zaligheid aan 't gelove, en niet aan Doop hangt; maar zo, dat zy die geloven, noodwendig moeten begeeren dat zy gedoopt worden, alzo het versuimen, en veragten van den Doop, iemand de verdoemenis waerdig maakt: Joh. 15 : 14. Gy zyt myne vrinden, zo gy doet wat ik u gebiede.

Vrag. Hoe meenigmaal moet den Doop aan ons geschieden?

Antw. Maar eenmaal, met eenen eenigen doop, zonder dezelve immermeer te herhalen.

Vrag. Hoe blykt dat?

Antw. 1. Uit de instellinge des Doops, in welken gantsch geen gewag van herhalinge is, dat men by het Avondmaal vind: 1 Cor. 11 : 26. Want zo dikwils als gy dit brood zult eeten.

2. Uit de gewoonte der oude Kerke, zo wel als van de Apostelen, in welke ons geen herdoopinge voorkomt, zelf niet omtrent de in leer of leven afvallige menschen.

3. Uit het gebruik der Besnydenisse, met dewelke het na Gods wyze schikkinge zo is geweest, dat zy niet konde worden herhaalt.

4. Uit de inlyvinge in de Kerke, en Gods verbond, benevens onze weder-geboorte, welke hier verzegeld wordt, en maar eens gebeurd: Want wy ook niet tweemaal kunnen geboren worden.

Vrag. Hebt gy nog een reden?

Antw. 5. Ja: Dewyl dezen doop niet alleen nut is, zo lange het water op ons is, en dat wy 't water ontfangen, maar ook alle den tyd onzes levens.

Vrag. Is dit zo?

Antw. Ja doch:

1. De Doop verzegelt altoos, dat wy tot Gods verbond en gemeente behoren: Jes. 59 : 21. My aangaande, dit is myn verbond met haar, zeid de Heere: Mijn Geest die op u is, ende myne woorden, die ik in uwen monde geleid hebbe, die zullen van uwen monde niet wyken, nog van den monde uwes zaads, nog van den monde des zaads uwes zaads, zeid de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid. Handl. 2 : 38, 39. Een iegelyk van u werde gedoopt in den name Jesu Christi, tot vergevinge der zonde. Ende gy zult de gaven des Heiligen Geestes ontfangen: want u komt de belofte toe, ende uwe kinderen.

2. Zy heeft de kragt van verzegeling van onze gemeenschap met Christus, en al zijn volk: Gal. 3 : 27. Want zo veele als gy in Christus gedoopt zyt, hebt gy Christum aangedaan. 1 Cor. 12 : 13. Want ook wy allen zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, het zy Joden, het

zy Grieken, het zy dienst-knegten, het zy vrye: Ende wy allen zyn tot eenen Geest gedrenkt.

3. Zy vermaant ons altoos om in nieuwigheid des levens te wandelen: Rom. 6 : 4. Wy zyn dan met hem begraven, door den Doop in den dood, op dat gelykerwys Christus uit den doden opgewekt is, tot heerlykheid des Vaders, alzo ook wy in nieuwigheid des levens zouden wandelen.

4. Zy bevestigt ons, alle de tyd des levens, van onze zalige opstandinge, na dit leven: Col. 2 : 12. Zynde met hem begraven in den doop, in welken gy ook met hem opgewekt zyt, door het gelove der werkinge Gods, die hem uit den dooden opgewekt heeft.

Vrag. Wat dwalinge gaan wy hier te keer?

Antw. De dolinge der Wederdoperen, die het hoofd hebben opgestoken in de zestiende eeuwe, en onder andere dwalingen, niet te vreden zyn met een eenig Doopzel, dat zy ontfangen hebben; maar daar en boven ook verdoemen den Doop der kinderen der gelovigen.

Vrag. Wat gelooft gy hier en tegen?

Antw. Wy geloven, daar en tegen, dat men de kinderen der gelovigen behoort te dopen, en met het merkteeken des verbonds te verzegelen, gelyk de kinderkens in Israël besneden wierden, op dezelve beloften die onze kinderen gedaan zyn. Gen. 17 : 11, 12. Handl. 2 : 39.

Vrag. Hoe bewyst gy dit Leerstuk?

Antw. 1. Uit het gemeen bevel van Christus aan zijn Apostelen, om alle volkeren te dopen: Math. 28 : 19. Gaat heenen, onderwyst alle volkeren, dezelve doopende, in den name des Vaders, ende des Zoons, ende des Heiligen Geest: Onder welke volkeren ook de kinderen behooren.

2. Uit de geheele Huisgezinnen, welke gedoopt zijn, onder welke huisgezinnen ook de kinderen behoren: Zo werdt Lydia gedoopt in haar huis, Handl. 16 : 15. De Stokbewaarder, en de zijnen, vers 33. Het huisgezin van Stephanus, en anderen, 1 Cor. 1 : 14—16.

Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. Ja 3. Mitsdien de kinderen, alzo wel als de volwassene, in het Verbond Gods, begreepen zyn: Dat getuigt God, Gen. 17 : 7. Ik zal myn VERBOND oprigten tusschen my ende tusschen u, ende tusschen uwen ZADE na u, in haren geslagten, tot een eeuwig Verbond, om u te zyn tot eenen God, ende uwen ZADE na u. Deut. 29 : 10—12. Gy staat heden alle voor het aangezigte des Heeren uwes Gods: uwe hoofden uwer stammen, uwe oudsten, ende uwe ampt-lieden, alle man van Israël; uwe KINDERKENS, uwe wyven, ende uwe vreemdeling, die in het midden van uw leger is: van uwen hout-houwer, tot uwen water-putter toe, om over te gaan in het VERBOND des Heeren uwes Gods, ende in zynen vloek: het welk de Heere uwe God heden met u maakt Die nu met hunne Ouderen deel hebben aan Gods Verbond, moeten ook te gelyk met haar de teekenen van hetzelve Verbond ontfangen: Dit bewys voert Petrus aan, Handl. 2 : 38. 39. Een iegelyk van u werde gedoopt in den name Jesu Christi, tot vergevinge der zonden: Ende gy zult de gaven des Heiligen Geests ontfangen: Want u komt de belofte toe, ende uwen KINDEREN. zo veele als 'er de Heeren onze God toe roepen zal.

4. Mitsdien de Kinderen der gelovigen, alzo wel als de Volwassene, in Gods gemeente begrepen zijn: Dat leest men, Joël 2 : 15, 16. Blaazet de bazuine te Zion: heiliget een vasten, roept een verbods-dag uit: Verzamelt het volk, heiliget de gemeente, vergadert de oudsten, verzamelt de KINDERKENS, ende die de borsten zuigen. Derhalven behoren de kinderen ook gedoopt te worden: want de Doop is het livrei der Kerke, ja het zegel der inlyvinge in het lighaam der Kerke. Want ook wy allen zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, 1 Cor. 12, 13.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy dit verder?

Antw. 5. Christus heeft zyn bloed niet min vergoten om de kinderkens der gelovigen te wasschen, als hy gedaan heeft om de volwassenen: Waarom Christus zijne handen op de kinderkens leide, ende haar zeegende, Marc. 10 : 11. Wat is nu die zeegening anders als een schenking van de vergeevinge harer zonden: Hand. 3 : 26. God opgewekt hebbende zyn kind Jesum, heeft den zelven eerst tot u gezonden, dat hy ulieden zegenen zoude, daar

in dat hy een iegelyk van u afkeere van uwe boosheden: Daarom behoren zy het teeken te ontfangen ende het Sacrament, van het gene dat Christus voor haar gedaan heeft; gelyk de Heere in de wet beval haar mede te deelen het Sacrament des lydens en stervens Christi, kort na dat zy geboren waren: Lev. 12 : 3, 6.

6. De Besnydenisse wierdt, onder het Oude Testament, aan de kinderen, agt dagen oud zijnde, bediend, Lev. 12 : 3. Dus moet de Doop ook nu aan de jonge kinderen der gelovigen bedient worden; alzo den Doop in de plaatze der Besnydenisse is in gekomen, Col. 2 : 11, 12. In welken gy ook besneden zyt, met een besnydenisse die zonder handen geschied, in de uittrekkinge des lighaams der zonden des vleesches, door de besnydenisse Christi: zynde met hem begraven in den doop, in welken gy ook met hem opgewekt zyt, door het gelove der werkinge Gods, die hem uit de doden opgewekt heeft.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy duidelyk dat den Doop gekomen is in plaatze der Besnydenisse?

Antw. 1. Christus is het einde der wet, Rom. 10 : 4. Die door zyn vergoten bloed een einde gemaakt heeft van alle de bloedstortingen des Oude Testaments: Dus dan de bloedige Besnydenisse afgeschaft hebbende, heeft niet alleen Johannes den Doper, als zijn Voorloper, voor zijn aangezigte, onder de Joden, met den Doop voor uit gezonden, en den Doop, door de bedieninge van Johannes in zijn eigen Persoon geheiligt; maar zelf de Apostelen, na zijnen opstandinge, uitzendende als Ambassadeurs in zijnen name tot de Heidenen, heeft hy hen dien last gegeven, om te leeren en te doopen; tot een bewys dat het eene Sacrament, terstont na het andere, het oude na het nieuwe gevolgt is; alzo dat de Besnydenisse met Christi komste ophouden moeste, en in plaats van dien, den Christelyken Doop, die nog duurt, en duuren zal tot aan het einde der waereld, ingekomen is.

2. De genade des Nieuwe Testaments is niet minder, maar eer meerder, als die des Oude Testaments. Dus is dan welvoegelyk, dat ook onze kinderen, gelyk die van het Oude Testament, het zegel des verbonds ontfangen, en van andere ongelovige onderscheiden worden.

3. Uit de aangehaalde woorden, Col. 2 : 11, 12. In

welken gy ook besneden zyt, met een besnydenisse die zonder handen geschied, in de uittrekkinge des lighaams der zonde des vleesches, door de besnydenisse Christi; zynde met hem begraven in den DOOP, in welken gy ook met hem opgewekt zyt, door het gelove der werkinge Gods, die hem uit den doden opgewekt heeft: Want

a. Indien den Doop niet was gekomen in plaatze der Besnydenisse, wat kragt zou dan de redeneeringe Pauli hebben? Dit is immers zijn argument: Gy lieden hebt de inwendige besnydenisse, de besnydenisse Christi, die zonder handen geschiedt is; ergo, hebt gy de uitwendige besnydenisse, waar op de valsche Leeraars dringen, niet van noden. Te meer, onder het Oude Testament zou men niet mogen zeggen, gy zyt inwendig besneden, derhalven moet gy niet uitwendig besneden worden: want doe was de uitwendige besnydenisse een teeken van de inwendige, en een zegel der regtvaerdigheid des geloofs, Rom. 4 : 11. Maar nu, of onder het Nieuwe Testament, mag men zeggen: Gy zyt inwendig besneden: ergo, moet gy niet uitwendig besneden worden; om dat de Besnydenis met de komste Christi heeft uitgedient, en Christus in plaats van dezelve den Doop verordent heeft, die nu, gelyk eertyds de Besnydenisse op de uittrekkinge van 't lighaam der zonde des vleesches, dat is, op de inwendige besnydenis, haar opzigt heeft; zo dat men als nu de Besnydenis niet zonder zonde konnen in 't werk stellen.

b. Zo den Doop niet ware gekomen in plaatze van de Besnydenisse, zo mogt men op Pauli argument aldus zeggen: Men moet het teeken, te gelyk met de beteekende zaak behouden, gelyk blykt in het exempel Abrahams, die zo wel de uitwendige als de inwendige besnydenisse waargenomen heeft; En daarom is 't een ydele redeneeringe, te besluiten, gy zyt besneden met de besnydenisse die zonder handen geschied; ergo, zo behoeft gy het teeken, of het Sacrament van dien, niet te ontfangen. Maar nu, om dat den Doop in plaatze van de Besnydenisse gekomen is, zo komt de Apostel die exceptie voorzigtiglyk te gemoet, zeggende: Gy zyt met hem begraven in den DOOP. Want wat is dat anders te zeggen, dan of hy zeide: Ja wy behouden het teeken te gelyk met de beteekende zaake; want al geld de vleeschelyke besnydenisse niet meer, zo hebben en gebruiken wy nogtans.

tot een waaragtig Sacrament van onze inwendige en geestelyke besnydenisse, den Christelyken doop, die ons in plaats van de uiterlyke besnydenisse, van onzen Heere en Zaligmaker is naargelaten.

∴ Vrag. Is 'er ook niet een gepaste overeenkomst tusschen de Besnydenisse en den H. Doop?

Antw. Ja doch:

1. De Besnydenisse was een teeken en zegel van Gods Genade-verbond; Gen 17 : 11, vergeleken Handl. 7 : 8. Alzo is den Doop een teeken en zegel van het zelve verbond, als bediend wordende in den name van God Drieeen, die het verbond met de zijnen oprigt: Matth. 28 : 19.

2. De Besnydenisse was een Sacrament der aanneeminge en inlyvinge in de Kerk: Gen. 17 : 14. De Doop alzo een Sacrament van dezelve bedoelinge; want wy allen worden door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, 1 Cor. 12 : 13. Dus wierden door den Doop tot de gemeinte Gods toegevoegt, die het woord der Apostelen ontfingen: Handl. 2 : 38, 39, 41.

3. Gelyk eertyds de Besnydenisse was, alzo is nu in den Doop een afbeelding van de geestelyke onreinheid des herten. De Besnydenis leerde met de afsnyding van de voorhuit des vleesches, en den Doop leert nu met den ondergang of de besprenginge des waters, dat de mensch van natuure zondig, en overzulks walgelyk en verdoemelyk voor God is.

4. Gelyk de uitwendige Besnydenis te kennen gaf de noodwendigheid van de geestelyke besnydenis des herten, alzo geeft den Doop met besprenginge des waters te kennen, de noodzakelykheid der weder-geboorte, zonder welken niemand in 't Koningryke Gods zal ingaan, Joh. 3 : 5.

5. De Besnydenis, alzo ook den Doop, wyst op Christus, die de zijne door zijn bloed van alle hare zonden reinigt, ende door zijnen Geest wederbaart. Daarom hadde de Besnydenisse haren loop tot de tyden Christi, en verder niet. En werdt ook van de gene die gedoopt zijn gezegd, dat zy Christus hebben aangedaan, Gal. 3 : 27.

6. Zo als de Besnydenisse eertyds verpligtede tot gelove, bekeeringe en heiligheid des levens: Deut. 10 : 16. Besnydet dan de voorhuit uwes herten. Jer. 4 : 4. Besnydet u den Heere, ende doet weg de voorhuit uwes herten. Dus is 't geschapen met den Doop; zy vermaant

ons tot gelove en bekeeringe: Matth. 3 : 11. Zy verpligt ons om in heiligheid voor God te leven: Rom. 6 : 4. Wy zyn dan met hem begraven door den Doop in den dood, op dat gelyk Christus opgewekt is, tot heerlykheid des Vaders, alzo ook wy in nieuwigheid des levens zouden wandelen. Dus wy dan te regte met onze Belydenis besluiten: 't Gene die besnydenisse dede aan den Joodschen volke, 't zelve doet den doop aan onze kinderen: welke de oorzaak is waarom de heilige Paulus den doop noemt de BESNYDENISSE Christi. Col. 2 : 11, 12.

∴ Vrag. Maar zeggen de Weder-doperen, in het Oude Testament wierden alleen Knegtkens, en geen Meiskens besneden, daar men onder het N. Testament niet alleen Knegtkens, maar ook Meiskens, laat dopen?

Antw. 1. Wy loochenen niet dat 'er onderscheid is tusschen de uiterlyke teekenen der Besnydenisse ende des Doops, mitsgaders de omstandigheden van dezelve: Egter staat de overeenkomste tusschen de innerlyke beteekende zaak van die beide Sacramenten vast; en daar op is ons bewys gegrond. Dus zijn ook het Pascha en het H. Avondmaal wel verschillende, maar in de beteekende zaak, dat is Christus en zijne verdiensten, komen zy beiden overeen: 1 Cor. 5 : 7.

2. De Meiskens wierden niet besneden, alzo niet geschikt waren dit Sacrament te ontfangen. Dit strekte hun egter niet tot nadeel, alzo zy geboren waren uit het besneden Gods volk, en dus daar onder gerekent wierden, gelyk blykt uit het exempel van die vrouwe, Luc. 13 : 16. dewelke onzen Zaligmaker een Dogter Abrahams noemt, hoewel zy onbesneden was.

3. Het teeken des Doops kan nu zo wel aan de Meiskens als aan de Knegtkens bedient worden: want beide zijn zy bekwaam den zelven te ontfangen. Hier door wordt ook bekent gemaakt de voortreffelykheid van het Nieuwe Testament, boven het Oude, om dat het bevestigt is in betere beloftenisse, Hebr. 8 : 6, 7. En onder welke bedieninge het onderscheid tusschen Man en Wyf is weg genomen: Gal. 3 : 27, 28.

4. Wil men niet toestaan andere kinderen, als knegtkens, te dopen, om dat geen andere als knegtkens besneden wierden; dan zouden partijen, die den doop van bejaarden alleen dryven, ook de bejaarde van de vrouwe-

lyke kunnen moeten uitsluiten, dat ten uitersten ongerymt is.

∴ Vrag. Wederom zegt men, in 't Oude Testament wierden de kinderen ten agsten dage besneden, maar nu doopt men de kinderen als 't gelegen komt, zomtyds voor, zomtyds na de agt dagen?

Antw. Wat een Doop belangt, is men in het bedienen van dezelve, gelyk aan geen geslagte, zo ook aan geen dag gebonden; doch met de Besnydenis was 'er een andere reden. Niet eerder als ten agtsten dage wilde God het kindeken besneden hebben; deels, om de swakheid der kinderen te verschonen, die ten agsten dage sterker waren, om de smerten der besnydenisse te lyden, als terstont na de geboorte. Deels, om de Wet der Ceremonien te volbrengen, na welken de kinderkens zeven dagen onrein waren, wegens de onreinheid hares moeders, Lev. 12 : 2, 3. Niet langer als agt dagen wilde de Heere vertoeft hebben, op dat het teeken des Verbonds, en vervolgens het Verbond zelve, door vertraginge, of door verzuiminge, of door uitstel van den eenen tyd tot den anderen, niet mogte by zijn volk in klein-agtinge komen. En de Ouderen zig spoedig vertroosten, dat zy met hare Kinderen in Gods verbond opgenomen waaren.

∴ Vrag. Dan zeggen de partijen, dat 'er geen gebod of exempel, dat men de kinderen moet dopen, in de H. Schriftuur te vinden zy.

Antw. 1. Men vind ook geen verbod, of schaduwe van dien, dat men de kinderen niet dopen mag. 2. De Schrift heeft veele dingen niet uitdrukkelyk aangetekent, die egter ontwyfelbaar geschied zijn. 3. De exempelen der gedoopte huisgezinnen, verpligten ons te geloven, dat de Ouders met hare Kinderen door den Doop in Gods gemeinte ingelyft zijn. De Koninklyke Hoveling geloofde, en zyn geheele huis, daar in een kinde was, welk onze Zaligmaker van zijn dood-ziekte heeft genezen, Joh. 4 : 49. 54. 4. 't Gemeen bevel van dopen was ook genoeg, alzo de Apostelen zeer wel wisten dat den Doop, gekomen zijnde in plaatze der Besnydenisse, aan de kinderen der gelovigen moest bedient worden.

∴ Vrag. Ja maar Christi bevel van Leeren, gaat voor het bevel van Dopen, Matth. 28 : 19. En daarom moeten, zeggen partijen, de kinderen niet gedoopt worden, zo lange zy niet onderwezen zijn?

Antw. 1. De orde der woorden stelt juist niet een vaste regel voor de orde van zaken. Staat by Mattheus het woord Onderwyzen, voor het woord Dopen, by Marc. 1 : 4. staat wederom het woord Dopen, voor het woord Prediken. Johannes was dopende in de woestyne, ende predikende den doop der bekeeringe. Zo ook de Zoon, die de tweede in orde is in 't Goddelyke Wezen, voor den Vader: 2 Cor. 13 : 13. De genade des Heeren Jesu Christi, ende de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geests, zy met u allen.

2. Het grondwoord Μαθητεύσατε, door onderwyst vertaalt, kan zeer bekwaamlyk worden overgezet, Discipulos faute, dat is, maakt Discipelen; dus wordt het gebruikt, Joh. 4 : 1. Als dan de Heere verstond, dat de Phariseen gehoort hadden, dat Jesus meer Discipelen maakte, en doopte, dan Johannes. Dan ziet men eerst het einde, en daar na de daad van hare zendinge. Het einde van hare zendinge is Μαθητεύειν, Discipelen te maken. De daad die zy tot dien einde gezonden zijnde, zoude verrigten, was tweeledig: Het eerste is Βαπτίζειν, Doopen; het tweede is Διδάσκειν, Leeren. En zo worden deze woorden best, zonder wederhalinge van het zelfde, verklaart.

Vrag. Wat staat ons hier ter betragting te leeren?

Antw. 1. Hoe zeer te bestraffen zijn,

a. Die zig te vreden houden dat zy en hunne kinderen gedoopt zijn, zonder voor zig zelven, ofte voor hunne kinderen te staan na de vernieuwinge des gemoeds, ofte dat gene te doen waar toe zy door den Doop vermaant en gehouden worden: belovende haar zelven vryheid, daar zy dienstknegten der zonde zyn, 2 Petr. 2 : 19.

b. Die alleen blyven hangen aan het uiterlyk teeken, zonder door te dringen tot de beteekende zaak, welke zy niet kennen. Menschen, die als 'er voorgehouden wordt, datze inwendig moeten gewasschen en weder-geboren worden, uit water en geest, wel zouden antwoorden: Wy hebben zelf niet gehoort of daar een Heilige Geest is, Handl. 19 : 2.

c. Die hunnen Doop godloos beleven, hunne kinderen in alle godloosheid, aards-gezintheid en dertelheid dezes levens voorgaan, ofte hunne kinderen, met Eli, niet zuur aanzien, al is 't dat zy in allerlei zonde en dertelheid opwasschen; tot welke men, met Paulus, moet antwoorden:

Hoe veel te zwaarder, meint gy, zal hij waerdig geagt worden, die den Zone Gods vertreden heeft, ende het bloed des Nieuwen Testaments onrein geagt heeft, daardoor hy geheiligt was, ende den Geest der genade heeft smaadheid aangedaan? Hebr. 10 : 29.

Vrag. Wat al meer?

Antw. 2. Dat de Ouders verpligt zijn, hunne kinderen

a. By tyds te leeren, de verborgenheden van den Doop, en waar toe dat zij, uit kragt van hunnen Doop, alle den tyd hunnes levens verbonden zijn: Ephez. 6 : 4. Ende gy vaders verwekt uwe kinderen niet tot toorne, maar voedze op in de leeringe, ende vermaninge des Heeren.

b. Al vroeg te brengen tot de gemeinte Gods, en van de waereld af te zonderen, dewyl zy Gode door den Doop zijn opgedragen; gelyk Hanna, welke haren zone Samuël al vroeg den Heere heiligde, ende tot zijn huis bragt: 1 Sam. 1 : 24.

c. Hen dagelyks Gode in den gebede voor te dragen, en met een godvrugtig voorbeeld, tot den weg der godzaligheid te gewennen: op dat zo het gelove der Ouderen komc te wonen in de kinderen: 2 Tim. 1 : 5.

Vrag. Hoe al verder?

Antw. 3. Dat wy ons zelven ondervragen of wy in waarheid gedoopt zijn, en zo wel de beteekende genade, als het uiterlyk teeken zijn deelagtig geworden.

∴ Vrag. Hoe kan men dat weeten?

Antw. Al wie de beteekende genade van den Doop deelagtig is.

1. Die is over de onreinheid zijner zonden, met kommer en verlegentheid aangedaan. Geen melaatsche kan over zijne besmettelyke onreinigheid zo zeer verlegen zijn, als de waare gedoopte over zijne zondigheid. Hier over is zijne ziele bedroeft, en heeft een walge aan zig zelven. Johannes Dopelingen beleden hunne zonden, Matth. 3 : 6. De Verbonds-belofte zegt, van de genen die met rein water besprengt zijn, Ezech. 36 : 31. Dan zult gy gedenken aan uwe booze wegen, ende uwe handelingen die niet goed waren. Ende gy zult eene walginge aan u zelven hebben, over uwe ongeregtigheden, ende over uwe grouwelen.

2. Die is 't genoeg, dat hy van zyne Ouders en Doop-

getuigen aan God is opgedragen; maar hy houd 'er zig ook aan, hy bevestigt hun woord, voor hem den Heere gegeven; willigt dat dierbaar verbond, welker glans hem van rondsom beschittert, met voller harten in, en geeft 'er zig in over, om voor den Heere te leven, in de betragtinge van alle deszelfs geboden. Dit doet hy met hartelykheid, en hy herhaalt dit zijn doen veelmaal, om dat hy 't nooit hartelyk en levendig genoeg na zijnen wensch gedaan heeft: Psalm 119 : 106. Ik hebbe geswosen, ende zal 't bevestigen, dat ik onderhouden zal de regten uwer geregtigheid.

3. Die is gezet op de inwendige wasschinge des harten: zijne ziele is niet gerust, voor datze in Christus bloed-fonteine, door zijnen Geest, gereinigt is; daarom, wend zy zig na hem toe, vereenigt zig met hem, brengt zijn bloed en lyden op zig, en roept tot hem, met David: Psalm 51 : 4. Wascht my wel van myne ongeregtigheid, ende reinigt my van myne zonde. En vers 9. Ontzondigt my met ysop, ende ik zal rein zyn: wascht my, ende ik zal witter zyn dan sneeuw. 't Blyft hier niet by: want hy wenscht en begeert zig zelven, hoe langer hoe meer, te reinigen in den wandel: 2 Cor. 7 : 1. Dewyl wy dan deze beloften hebben, geliefde, laat ons ons zelven reinigen van alle besmettinge des vleesches ende des geestes: voleindigende de heiligmakinge in de vreeze Gods.

4. Die is ook begeerig na de verzekering, dat hy waarlyk van God met deze genade begunstigt is. De Heilige Geest moet met zijnen geest getuigen dat hy een kind Gods is, Rom. 8 : 16. Daar looptze geduurig om tot den Heere, biddende: Psalm 35 : 6. Zegt toe myne ziele, ik ben uw heil! En Psalm 51 : 10. Doet my vreugde on blydschap hooren, dat de beenderen zig verheugen, die gy verbryzelt hebt.

Vrag. Zo nu iemand begint te zien dat hy inwendig gedoopt moet zijn; wat staat zoo eenen te betragten?

Antw. 1. Hy moet zijn eige onreinigheid hoe langs hoe meer zoeken te kennen: Jerem. 3 : 13. Alleenlyk kent uwe ongeregtigheid, dat gy tegen den Heere uwen God overtreden hebt.

2. Zig daar over verootmoedigen, en tragten te wasschen in tranen van berouw en boedvaerdigheid: Jac. 4 :

8, 9. Reinigt de handen gy zondaars, en zuivert de harten gy dubbel-hartige. Draagt u als elendige, ende treurt, ende weent: uw lagchen worde verandert in treuren, ende uwe blydschap in droefheid.

3. Door het gelove zoeken toevlugt te nemen tot het bloed van den Heere Jezus: Hebr. 10 : 22. Zo laat ons toegaan met een waaragtig herte, in volle verzekertheid des geloofs, onze herten gereinigt zynde van de kwade conscientie, ende het lighaam gewasschen zynde met rein water.

4. Aanhouden met bidden om de reinigmakinge, door het bloed ende den Geest Christi: Psalm 51 : 4. Wascht my wel van myne ongeregtigheid, ende reinigt my van myne zonden.

∴ Vrag. Wat is de pligt der gelovigen, uit aanmerking van hunnen Doop?

Antw. 1. Dankbaarheid en lof aan God, dat hy ons een geestelyk bad-water bereid heeft, in Christi bloed en Geest, en daar van verzekering geeft in den Doop: 1 Cor. 6 : 11. Gy zyt afgewasschen. Hebr. 1 : 3. Hy heeft de reinigmakinge onzer zonden door hem zelven te wegen gebragt. Openb. 1 : 5. Die ons van onze zonden gewasschen heeft in zynen bloede.

2. Nauwe vereeniginge in de liefde met de genen die gedoopt zijn. Die gedoopt waren hielden zig by een, na datze tot de gemeente waren toegedaan, Handl. 2 : 41—44. Want ook wy alle zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt, het zy Joden, het zy Grieken; het zij dienstknegten, het zy vrye: ende wy zyn alle tot eenen Geest gedrenkt: 1 Cor. 12 : 13.

3. De Godsdienst, waar in zy gedoopt worden, getrouw voorstaan en beschermen: Handl. 2 : 41, 42. Zy wierden gedoopt. Ende zy waren volherdende in de leere der Apostelen.

4. Die gedoopt zijn moeten ook overtreden tot het gebruik van des Heeren heilige Avondmaal, gelyk die voortyds besneden waren, ook het Paasch-lam moesten eeten. Die gedoopt waren, Handl. 2 : 41. Waren volhardende in de gemeenschap, ende in de breekinge des broods: vers 42. Dus voegde Paulus beide deze Sacramenten te zamen: 1 Cor. 12 : 13. Wy zyn alle door eenen Geest tot een lighaam gedoopt. — Ende wy zyn alle tot eenen Geest gedrenkt.

5. De betoninge van nieuwigheid des levens, in alle onze gedragingen: Rom. 6 : 4. Wy zyn met hem begraven door den doop in den dood, op dat gelykerwys Christus opgewekt is, tot heerlykheid des Vaders, alzo ook wy in nieuwigheid des levens zouden wandelen.

6. Vertrouwende op God in alles: Die onze God geweest zijnde van den baarmoeder af, ons niet zal verlaten, terwyl de ouderdom en gryzigheid daar is: Psalm 71 : 17, 18. Neen! Deze God is onze God, eeuwiglyk ende altoos: Hy zal ons geleiden tot 'er dood toe: Ps. 48 : 15.

XXXV. ARTIKEL,

Van het Avondmaal onzes Heeren Jesu Christi, van hem ingestelt, als een Sacrament der opvoedinge voor de gelovigen.

Wy gelooven ende belyden dat onse Salichmaker Jesus Christus het Sacrament des H. Avontmaels verordent ende ingestelt heeft, om te voeden ende te onderhouden de gene die hy alreede wedergeboren, ende in syn huysghesin, dewelke is syn Kercke, inghelyft heeft. Nu hebben de gene die wedergeboren zyn, in haer tweederley leven: het een lichaemlic ende tytlic, 't welcke syvan haer eerste geboorte mede gebracht hebben, ende is allen menschen gemeen: het andere is geestelick ende Hemels, 't welcke haer gegeven wort in de tweede geboorte, dewelcke geschiet door 't woord des Evangelij in de gemeynschap des lichaems Christi, ende dit leven en is niet gemeyn, dan alleen den uitvercorenen Gods. Also heeft ons God tot onderhoudinghe des lichaemelicken ende aertschen levens, aertsch ghemeen broodt verordent; 't welcke daer toe dienstelick is, ende is allen gemeyn, so wel als het leven. Maer om het geestelic ende hemelsch leven te onderhouden, 't welcke de geloovige hebben, heeft hy hen gesonden een levendich broot dat van den hemel nederghedaelt is, te weten Jesum Christum, dewelcke het geestelicke leven der geloovighen voet ende onderhout, als hy ghegeten, dat is, toegeyghent ende ontfanghen wert door 't geloove in den gheest. Om ons dit geestelicke

ende hemelsch broot af te beelden, heeft Christus verordent een Aertsch' ende sienlick broodt, 't welck een Sacrament is van syn lichaem, ende den wyn tot een Sacrament syns bloets: om ons te betuyghen, so warachtichlick als wy het Sacrament ontfanghen ende houden in onse handen, ende 't selve eten ende drincken met onsen mont, waer mede ons leven daer na onderhouden wert, dat wy oock so warachtelick door 't geloove 't welc de hant ende mont onser sielen is) het ware lichaem ende het bloet Christi onses eenighen Salichmakers ontfangen in onse sielen tot ons geestelick leven. Nu so is het zeker ende onghetwyffelt, dat ons Jesus Christus syne Sacramenten niet te vergeefs heeft bevolen. So werckt hy dan in ons al wat hy door dese heylighe teeckenen ons voor ooghen stelt, hoe wel de wyse ons verstandt te boven gaet, ende ons onbegrypelick is, gelyc de werckinghe des H. Gheestes verborghen ende onbegrypelick is, daer en tusschen so en feylen wy niet als wy seggen, dat 't gene van ons gegeten ende gedroncken wert, het eygen ende natuerlick lichaem ende het eyghen bloet Christi is; maer de wyse, op dewelcke wy de selve nutten, en is niet den mont, maer den geest door 't geloove. Also dan blyft Jesus Christus altyt sittende ter rechter hant Godts syns Vaders in de hemelen, ende en laet doch daerom niet hem-selven ons syner deelachtich te maecken door het gheloove. Dese maeltyt is een geestelicke tafel, aen dewelcke Christus hem-selven ons mededeelt met alle syne goederen, ende doet ons aen de selve genieten, so wel hem-selven, als de verdiensten syns lydens ende stervens; voedende, sterckende, ende vertroostende onse arme troost-loose siele, door het eten syns vleesch, ende de selve verquickende ende vermakende door den dranck syns bloets. Voorts hoewel de Sacramenten met de beteeckende saken te samen ghevoecht syn, so en werdense nochtans met dese twee saken van allen niet ontfangen.

De godloose ontfanght wel het Sacrament tot syner verdoemenisse, maar hy ontfangt niet de waerheydt des Sacraments: gelyck als Judas ende Symon den tooveraer beyde wel het Sacrament ontfinghen, maer niet Christum, die door het selve beteeckent wert, het welcke den geloovighen alleene medegedeelt werd. Ten laetsten, wy ontfanghen het H. Sacrament in de versamelinghe des volcks Gods met ootmoedicheyt ende eerbiedinghe, onder ons houdende een heylige ghedachtenisse des doodts Christi onses Salichmakers met danc-segginge, ende doen aldaer belydenisse onses gheloofs, ende der Christelicke religie: daerom behoort hem niemant daer toe te begeven, sonder hem selven eerst wel beproeft te hebben: op dat hy etende van desen broode ende drinckende uyt desen drincbeker, niet ete ende drincke hem selven het oordeel. Cortelic, wy zyn door 't gebruyck deses H. Sacraments beweeght tot een vierige liefde tegen God ende onsen naesten. Daeromme verwerpen wy alle vermenghelingen ende verdoemelicke vonden, die de menschen by den Sacramenten gedaen ende ghemenght hebben als ontheyliginghen der selven: ende segghen dat men hem moet laten vernoegen met de ordeninge die Christus ende syn Apostelen ons gheleert hebben, ende spreken gelyc sy daer van gesproken hebben.

VRAGE

Is 't genoeg dat een Christen gedoopt is?

Antw. Geenzins: die gedoopt is, moet ook tot het gebruik van het H. Nagtmaal toegelaten worden, gelyk die voortyds besneden waren ook van het Paas-lam moesten eeten. Daarom voegd Paulus beide deze Sacramenten te zamen: 1 Cor. 12 : 13. Wy zyn alle door eenen Geest tot een lighaam GEDOOPT. — Ende wy zyn alle tot eenen Geest GEDRENKT.

Vrag. Wat is het Avondmaal voor een Sacrament?

Antw. Een Sacrament der opvoedinge voor de Gelovigen.

Vrag. Hoe wordt dit Sacrament in de Schrift genoemd?

Antw. Gemeenlyk des Heeren Avondmaal: 1 Cor. 11 : 20. Als gy dan by een te zamen komt, dat is niet des Heeren Avondmaal eeten.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Een Avondmaal, zo om aan te wyzen de voortreffelykheid van dit maal, als den tyd, in welken het zelven is ingesteld, namentlyk den nagt, in welken Christus verraden wierdt: 1 Cor. 11 : 23.

2. Des Heeren Avondmaal,

a. Om dat de Heere Jesus dit pand der liefde voor zijne Kerke heeft ingestelt.

b. Om dat deze maaltyd geheel tot zijnen gedagtenisse bestiert wordt.

c. Om dat daar in de Heere zelf de gelovigen gegeven, en Sacramenteel genoten wordt.

Vrag. Waarom zegt gy een Heilig Avondmaal?

Antw. 1. De Insteller is de Heilige Israëls.

2. De Ontfangers zijn heilige op der aarde.

3. De wyze van gebruik moet heilig en bedagtzaam zijn.

4. Het einde is om ons te vermanen tot waare heiligheid, de cieraad van Gods huis.

∴ Vrag. Hoe wordt dit Sacrament al meer genoemd?

Antw. De breekinge des broods, Hand. 2 : 42. De gemeenschap des lighaams ende bloeds Christi, 1 Cor. 10 : 16. De drink-beker der dankzegginge 1 Cor. 10 : 21. Ook spraken de oude Christenen van eene Offerhande en Sacrament des Altaars, tot gemakkelyker winninge van Joden en Heidenen; daar mede oogende niet op een onbloedig Mis-offer der Papisten, dat van latere vindinge

is; maar ten deele op de gemeene toebrenginge der uiterlyke teekenen tot het Avondmaal, en de daar mede gepaarde liefde-maaltyden; ten deele op de vertooninge van Christi eenige offerhande; ten deele op de geestelyke offerhande van een gebroken harte, van gebeden, en van dankzeggingen, die daar op eene statelyke wyze geschied.

∴ Vrag. Is men, van wegen de naam, niet verpligt dit Sacrament des Avonds te gebruiken?

Antw. Geenzins: Want is dit geweest de gewoonte der eerste Christen Kerke; zulks is niet te wyten aan den Godsdienst der Christenen, maar aan de wreetheid der vervolgeren, die door hare wreetheid de Christenen dwongen heimelyke en nagt-vergaderingen te houden.

Vrag. Mag men zo wel den drinkbeker uit het Sacrament niet wegnemen, voor de leeken, als den tyd der bedieninge veranderen?

Antw. Neen: Dewyl het eene is een stoffe van zelfstandigheid, het andere alleen een omstandigheid; zo is ook geen gelyke grond, oorzaak, en noodwendigheid voor het eene, als voor het andere.

Vrag. Hoe beschryft gy dit Sacrament?

Antw. Als het tweede Bond-zegel des Nieuwe Testaments, waar in, door het eeten van brood, en drinken van wyn, de Gelovigen worden verzekert en verzegelt vae haare gemeenschap aan het lyden van den Heere Christus, tot zaligheid.

∴ Vrag. Hoe wordt 'er van dit Sacrament, in dezen Artikel gesproken?

Antw. De orde vind ik zo, dat 'er

I. Eerst gesteld wordt voor hoedanig dit Sacrament te houden zy.

II. Daar na eene verklaring van den aart des Sacraments.

III. Eindelyk de wyze van gebruik, uit den aart van 't Sacrament voorgestelt.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. I. Ten aanzien van het eerste wordt ons aangewezen

A. De Auteur van dit Sacrament: Wy geloven ende belyden, dat onze Zaligmaker Jesus Christus het Sacrament des H. Avondmaals verordent ende ingestelt heeft.

B. Het einde van instellinge: Om te voeden ende te onderhouden.

C. De Gebruikers, voor wien het Avondmaal is ingestelt: Voor de gene die hy alrede wedergeboren, ende in zyn huis-gezin, welke is zyn Kerke, ingelyft heeft.

II. Ten opzigte van het tweede, zien wy

A. Eerst twee stellingen, die aanwyzen het gene voor de grond bestaan kan daar het Sacrament op rust: De eene is van het tweederhande leven; de andere van het tweederhande voedzel.

a. Van het tweederhande leven: Nu hebben de gene die weder-geboren zyn, in haar tweederlei leven: Het een is het lighamelyk ende tydelyk, 't welk zy van haar eerste geboorte mede gebragt hebben, ende is in allen menschen gemeen: Het andere is geestelyk ende hemelsch, 't welke haar gegeven wordt in de tweede geboorte, dewelke geschied door 't Woord des Evangeliums, in de gemeenschap des lighaams Christi, ende dit leven is niet gemeen, dan alleen den uitverkoornen Gods.

b. Van het tweederhande voedsel: Alzo heeft ons God tot onderhoudinge des lighamelyken ende aardschen levens, aardsch gemeen brood verordent; 't welke daar toe dienstelyk is, ende is allen gemeen, zo wel als het leven; maar om het geestelyk ende hemelsch leven te onderhouden, 't welke de gelovige hebben, heeft hy hen gezonden een levendig brood, dat van den hemel nedergedaalt is, te weten Jesum Christum, dewelke het geestelyke leven der gelovigen voed ende onderhoudt, als hy gegeten, dat is, toegeygent ende ontfangen wordt, door 't gelove in den Geest.

B. Daar na twee stellingen, op de eerste gegrond, die ons klaar den waaren aart des Sacraments in 't ligt stellen:

a. De eene zegt ons wat Christus door het Avondmaal verbeeld en verzegelt, met deze woorden: Om ons dit geestelyk ende hemelsch brood af te beelden, heeft Chris-

tus verordent een aardsch ende zienlyk brood, 't welk een Sacrament is van zyn lighaam, ende den wyn tot een Sacrament zyns bloeds: om ons te betuigen zo waragtelyk als wy het Sacrament ontfangen ende houden in onze handen, ende 't zelve eten ende drinken met onze mond, waar mede ons leven daar na onderhouden wordt, dat wy ook zo waragtiglyk door 't gelove ('t welk de hand en mond onzer zielen is) het ware lighaam ende het bloed Christi onzes eenigen Zaligmakers ontfangen in onze zielen, tot ons geestelyk leven.

b. De andere, wat Christus door het Avondmaal in ons werkt, in dezer voegen: Nu zo is het zeker ende ongetwyfelt, dat Jesus Christus zyne Sacramenten niet vergeefs heeft bevolen; zo werkt hy dan in ons al wat hy door de heilige teekenen ons voor ogen stelt, hoewel de wyze ons verstand te boven gaat, ende ons onbegrypelyk is, gelyk de werkingen des H. Geestes verborgen ende onbegrypelyk is.

c. De derde verklaart ons wat wy in dit Avondmaal, door de werkinge Gods, geestelyker wyze, genieten.

1. Op zig zelven: Daar en tusschen zo feilen wy niet als wy zeggen, dat 't gene van ons gegeten en gedronken wordt het eigen ende natuurlyk lighaam ende het eigen bloed Christi is, maar de wyze op dewelke wy dezelve nutten, is niet met den mond, maar den geest, door 't gelove. Alzo dan blyft Jesus Christus altyd zittende ter regterhand Gods zyns Vaders in de hemelen, ende laat doch daarom niet hem zelven ons zyner deelagtig te maken door het gelove. Deze maaltyd is een geestelyke tafel, aan dewelke Christus hem zelven ons mede deelt met alle zyne goederen, ende doet ons aan dezelve genieten zo wel hem zelven, als de verdiensten zyns lydens en stervens: voedende ende versterkende onze arme troosttelose ziele, door het eeten zynes vleeschs, ende dezelve verkwikkende ende vermanende door den drank zyns bloeds.

2. Nader, met opzigte tot de godloze, die wel het teeken, maar geenzins de beteekende zaak ontfangt: Voorts hoewel de Sacramenten met de beteekende zaken te samen gevoegd zyn, zo werdenze nogtans met deze twee zaken van allen niet ontfangen. De godloze ontfangt wel het Sacrament tot zyner verdoemenisse, maar hy ontfangt niet de waarheid des Sacraments: gelyk als Judas ende Simon den Tovenaar beide wel het Sacrament ontfingen, maar niet

Christum, die door het zelve beteekent werdt, het welke den gelovigen alleen mede gedeelt wordt.

III. Ten aanzien van het derde lit, staat ons te zien

A. De plaats, daar men dit Sacrament gebruiken moet: Ten laatsten wy ontfangen het H. Sacrament in de versamelinge des volks Gods.

B. De wyze hoe te gebruiken, met ootmoedigheid ende eerbiedenisse, onder ons houdende een heilige gedagtenisse des doods Christi onzes Zaligmakers, met dankzegginge; ende doen aldaar belydenisse onzes geloofs ende der Christelyke religie.

C. Het noodzakelyk zelf onderzoek: Daarom behoort hem niemand daar toe te begeven, zonder hem zelven eerst wel beproeft te hebben: Op dat hy eetende van dezen broode ende drinkende uit dezen drink-beker, niet eete en drinken hem zelven het oordeel.

D. De verpligting, die 't Avondmaal op ons legt: Kortelyk wy zyn door 't gebruik dezes H. Sacraments beweegt tot een vierige liefde tegen God ende onzen naasten.

E. De dwalingen en menschen-vonden, die wy in dezen verwerpen moeten: Daarom verwerpen wy alle vermengelingen en verdoemelyke vonden, die de menschen by de Sacramenten gedaan en gemengt hebben, als ontheiligingen der zelven: Ende zeggen dat men hem moet laten vergenoegen met de ordeningen die Christus en zyn Apostelen ons geleert hebben, ende spreeken gelyk zy daar van gesproken hebben.

Vrag. Wie is de Insteller van het heilig Avondmaal?

Antw. Onze Zaligmaker Jesus Christus heeft dit Sacrament verordent ende ingestelt.

Vrag. Waar leest men van die instellinge?

Antw. De eerste instellinge wordt ons verhaalt van de drie Evangelisten, en daar na van Paulus, 1 Cor. 11 : 23—25. Want ik hebbe van den Heere ontfangen, het gene ik u ook overgegeven hebbe, dat de Heere Jesus in den nagt, in welken hy verraden wierdt, het brood nam: Ende als hy gedankt hadde, brak hy het, ende zeide: Neemet, eetet, dat is myn lighaam, dat

voor u gebroken wordt: doet dat tot myner gedagtenisse. Desgelyks nam hy ook den drink-beker, na het eten des Avondmaals, ende zeide: deze drink-beker is het Nieuwe Testament in mynen bloede. Doet dat, zo dikwils als gy dien zult drinken, tot myner gedagtenisse.

Vrag. Wat staat ons te zien, in opzigte van de instellinge des Avondmaals?

Antw. Eerst, welke zyn de inwendige teekenen, daar na de zaak, die daar door beteekent wordt.

Vrag. Welke zyn de uiterlyke teekenen?

Antw. Brood en Wyn.

∴ Vrag. Kan men ook reden geven, waarom de Heere Christus deze teekenen in het Avondmaal heeft ingestelt?

Antw. De wille des Koning is ons genoeg. Dit behoort onder de verborgentheden, daar, hoe hoog wy ook steigeren, de reden niet van konnen begrypen. Egter kan men zeggen:

1. Om dat dit Sacrament overal, en in alle plaatzen, tot het einde der waereld, in een geduurig gebruik der gelovigen zou zijn, zo was 't dan welvoeglyk dat 'er zodanige teekenen wierden ingestelt, welke by de gemeente altyd en overal voor handen zijn.

2. 't Stemt overeen met de geestelyke huishoudinge des Nieuwe Testaments, dat men door een slegt dagelyks teeken, het welk nog de oogen, nog het verstand ophoud, terstont opgevoert word, om de beteekende zaak te beschouwen, dan dat men door eenig heerlyk teeken, hoedanig de Israëliten in de woestyne gegeven is, zo verbaast en verrukt worde, dat men te minder agt zou geven op de beteekende zaak.

3. Zo vertoonde ons Christus de liefelykheid van het Nieuwe Testament. 't Sacrament der Besnydenisse was smertelyk: Gen. 34 : 25. En dat van het Pascha kostbaar: Exod. 12 : 8. Daar moest een lam geslagt worden, 't welk beswaarlijk was voor de armen; maar de Sacramenten des Nieuwe Testaments zijn gemakkelijk en vriendelyk; zy tonen dat wij leven in den wel aangenamen dag der zaligheid: 2 Cor. 6 : 2.

Vrag. Wat voor brood moet men in het Avondmaal gebruiken?

Antw. Gemeen brood, dat bekwaam is om te voeden en te versterken.

∴ Vrag. Moet het gedeesemt of ongedeesemt brood wezen?

Antw. Dit is een oud verschil tusschen de Latynsche en Grieksche Kerke geweest. De Latynsche of Westersche Kerke beweerde dat Christus ongeheveld brood gebruikt heeft, nademaal hy terstont. na het Paasch-maal, het Avondmaal ingestelt heeft: op welken tyd het gantsch ongeoorlooft was heevel, of zuurdeesem in het land Israëls te zien. De Grieksche of Oostersche Kerke, in tegendeel, dat het Paasch-lam, daags te voren, eer de Joden het Pascha hielden, van Christo gegeeten is, waar uit zy besluiten dat de dagen der ongehevelde broden nog niet gekomen waren, als het Avondmaal van den Heere gevierdt wierdt, en dat daarom waarschynlyk is, dat hy ongeheveld brood gebruikt heeft. Over dit geschil, dat te lang tusschen deze Kerken geduurt heeft, wordt by de Geleerden, ten opzigte van de tyd, verscheidentlyk geoordeelt; ondertusschen blykt dat het gebruik van brood, vry en middelmatig is, alzo Christus, zonder eenige bepaling dezer zaake, voor het eene of voor het andere, dat brood gebruikt heeft het welke doe by der hond was.

Vrag. Wat dunkt u van die meelige en ronde stukjes, die men gemeenlyk Hostien, of Ouwels noemt, welke de Papisten, en de meeste Lutherschen gebruiken?

Antw. Die zijn geheel af te keuren: want

1. Hostien, of Ouwels te gebruiken, wykt af van de instellinge en het voorbeeld Christi, die brood nam.

2. Hostien of Ouwels, zijn niet bekwaam de beteekende zaak aan te wyzen: want in die kleine schyfjes is niet die vastigheid om het lighaam te onderhouden, of die zoetigheid van smaak, hoedanig men heeft in gebruikelyk brood, door welke zaken de zoetigheid en kragt van Christus genade afgebeeld wordt.

3. Duizend jaren, of daar omtrent, zijn dezelve in de Gemeente onbekend geweest; behalven dat die gedaante uit bygelovigheid ontstaan is, na de gedaante der zilverlingen, waar voor het Brood des levens verkogt is.

Vrag. Wat is het ander verbeeldend teeken?

Antw. Den Wyn, welken de Evangelisten noemen den vrugt des wynstoks, gelykerwys de Hebreen gewoon zyn te spreeken: Matth. 26 : 29. Marc. 14 : 25. Luc. 22 : 18.

Vrag. Wat voor wyn moet dit zyn?

Antw. Wy hebben geen onderscheid te maken omtrent de verwe of zoorte van den wyn, en of dezelve zuiver, ofte met eenig water gebroken zy.

∴ Vrag. Om wat reden heeft de Kerk, al vroeg, ten tyde van Cyprianus, de wyn in het Avondmaal met water gemengd?

Antw. Om datze na het Avondmaal met dezelve wyn haare Liefde-maaltyden hielden, zo hebbenze den Heidenen geen gelegentheid van opspraak willen geven, als ofze de loutere wyn tot dronkenschap misbruikten. Hier by komt een verborgentheid, in welke te verzinnen, zy zig al te veel toegegeven hebben; en wel een drie-voudige: 1. Op dat door de wyn en het water, beteekent worde het bloed ende water, welke uit de doorsteken zyde Christi gevloeit zy. 2. Op dat door die menginge, de vereeniginge der twee natuuren in Christo afgeschaduwt zoude worden. 3. En de vereeniginge van het gelovig volk, met haar Hoofd Christus, die in de Openbaring van Johannes, onder het zinnebeeld van wateren voorkomen.

Vrag. Moet het Avondmaal, onder het teeken van wyn, aan de gemeene Christenen ook bedient worden?

Antw. Ja doch: Dit blykt

1. Uit de instellinge van het Avondmaal, door Chris-

tus, die alle zijne Discipelen belaste uit den drink-beker te drinken: Matth. 27 : 27. Drinkt alle daar uit. 't Geen zy ook volgens Christi bevel deden, na de aanteekening van Marcus, Cap. 14 : 23. Zy dronken alle uit den zelven.

Vrag. Hoe al verder?

Antw. 2. Uit de practyk der Apostelen, die het Avondmaal onder twee gedaantens hebben bedient en aangepresen: 1 Cor. 11 : 26. Zo dikwilks als gy dit brood zult eeten, en dezen drinkbeker zult drinken. Vers 27. Zo wie onwaerdiglyk dit brood eet, ofte den drinkbeker des Heeren drinkt. Vers 28. Den mensche beproeve hem zelven, ende eete alzo van het brood, ende drinke van den drinkbeker.

3. Alle de gelovigen hebben deel en gemeenschap aan Christus bloed: 1 Cor. 10 : 16. De drinkbeker der dankzeggınge, dien wy zegenen, is die niet de gemeinschap des bloeds Christi? By gevolge kan de gelovige het teeken van Christi bloed niet geweigert worden.

Vrag. Wat heeft Christus omtrent deze teekenen gedaan?

Antw. De doeningen Christi zijn of woorden, of daaden.

1. De daaden Christi zijn of omtrent het brood, of omtrent den drink-beker.

a. Omtrent het brood, deze vier: Hy heeft dat zelve, genomen, gezegent, gebroken, en den Discipelen gegeven.

b. Omtrent den drink-beker, deze drie: Hy heeft den zelven genomen, gedankt, en zijne Discipelen toegedient.

2. De woorden Christi zijn of omtrent het brood, of omtrent den drink-beker.

a. Omtrent het brood zijn zijne woorden, of beveelende, of uitleggende. De beveelende behelzen eenige daden, van nemen, eten, en dat te doen tot zijner gedagtenisse. De uitleggende, wyzen aan de verborgentheid van het Sacrament: Dat is myn lighaam, Matth. 26 : 26. Welk voor u gegeven wordt, Luc. 22 : 18. En voor u gebroken wordt, 1 Cor. 11 : 24.

b. Omtrent de drink-beker, zijn de woorden wederom of beveelende: Drinkt alle daar uit, Matth. 26 : 27. Of uitleggende: Dat is myn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, het welk voor vele vergoten wordt, tot vergevinge der zonden, Matth. 26 : 28.

∴ Vrag. Verklaart dit wat nader?

Antw. 1. De daden Christi, omtrent het brood, zijn deze vier:

a. Hy heeft brood genomen, te weten in zijn hand, in navolginge van der Joden gewoonte, daar geen Vader des huis gezins den zegen uitsprak, ten zy hy het brood in de hand had genomen, op dat zy allen zagen over wat zake hy den zegen uitsprak.

b. Hy heeft het gezegend; welken handel by de Evangelisten nu eens zegening genoemd wordt, als Matth. 26 : 26. Dan eens dankzegging, Luc. 22 : 19. Wat formulier van zegening Christus gebruikt heeft, is niet bekent. Der Joden gewoone zegeninge was over het brood: Gezegent zyt gy Heere onze God, Koning der waereld, die broot voortbrengt uit der aarde. Waarschynlyker nogtans is 't dat Christus eenig formulier gebruikt heeft, dat hem eigen was, en op de tegenwoordige zake paste: want gelyk hy op andere tyden, broden en spyzen tot een natuurlyk gebruik geheiligt heeft, Marc. 14 : 29. Luc. 9 : 16. alzo heeft hy ook dit brood, en naderhand den wyn, tot een Sacrament van zijn lighaam en bloed, geheiligt.

c. Hy heeft het gebroken; en dat wederom na der Joden gebruik: want zo staat 'er in den Talmud der Joden, dat de Vader des huis-gezins het brood breekt, en daar na zegent hy het. Een gewoonte die de Apostelen zorgvuldiglyk hebben onderhouden: 1 Cor. 10 : 16. Het brood dat wy breeken. Gelyk dit Kerk-gebruik aan het Heilige Avondmaal wezentlyk, ten minsten tot deszelfs geheelheid zo noodzakelyk is, dat de geheele maaltyd daarom genoemd wordt, een breekinge des broods, Handl. 2 : 40. en 20 : 7.

d. Het gebroken brood gaf hy zyne Discipelen; wederom volgens de oude gewoonte der Joden, welker uitgedrukte regel over deze zaak by Maimonides is: Breekende, geeft de Huis-vader een stukje voor een iegelyk, en de ander neemt het op met zyn hand: en het is hem niet geoorlooft het zelve in de hand van den eter te geven, ten zy dat hy rouwe draagt. Weshalven hier uit blykt, dat die heden gewoon zijn het brood in den mond te steken, van Christi exempel, en de oude eenvoudigheid afwyken; terwyl ook deze gewoonte niet dan uit bygelovigheid ontstaan, en van latere vindinge is.

2. De woorden Christi omtrent het brood. die wy

a. Beveelende noemen, zijn: Nemet, dat is dat gene namentlyk dat gebroken en voor u lieden op de tafel neder gelegt is Eetet, met begeerte ter verzadiginge, ende doet dat tot myner gedagtenisse; ziende dit laatste zo op de uitdeelinge, als zijnde het werk der Apostelen, als op de aanneminge, zijnde het werk der Disgenoten, tot zijner verheerlykinge. Een bevel, overeenkomstig 't gene wy lezen by het Pascha, Exod. 12 : 24. Onderhoud dan deze zake, tot eene inzettinge voor u, ende voor uwe kinderen, tot in eeuwigheid: Gelyk ook het gansche Pascha wierd geviert ter gedagtenisse der wonderbare verlossinge uit Egypten: Exod. 12 : 14.

b. De uitleggende, verklaren de verborgentheid van het Sacrament, en zijn deze: Dat is myn lighaam, Matth. 26 : 26. Welk voor u gegeven wordt, Luc. 22 : 18. En dat deze weder zyn genomen van de spreekwyzen van het Pascha, blykt, alzo de Israëliten, eetende haar Paaschbrood, gewoon waren te zeggen: Dit is dat brood der verdrukkinge, 't welk onze Vaders in den lande van Egypte gegeten hebben. Ja zelf noemden zy het gebraden lam, dat in het Paasch-maal opgedischt wierdt, het lighaam des Paschaas, hoewel dit niemand anders verstont, dan van een waar- en gedagtenis-teeken; gelyk in den zelven zin het brood des Avondmaals Christi lighaam genoemt wordt.

'.. Vrag. Hoe verder?

Antw. 1. De daden omtrent den drink-beker zyn drie:

a. Hy heeft den drink-beker genomen, zo als de Vader des huisgezints by de Joden plag te doen, nemende dezelve met beide zyne handen, voor en aleer hy den zegen over dezelve uitsprak.

b. Hy heeft gedankt. 't Gewone formulier der zegeninge was dit: Gezegent zyt gy Heere onze God, Koning der waereld, die de vrugt des wynstoks schept. Dit formulier heeft Christus waarschynlyk niet gebruikt, egter staat de zegeninge vast, waarom Paulus spreekt van den drinkbeker der zegeninge, 1 Cor. 10 : 16. in navolginge, gelyk het schynt, van die drinkbeker der zegeninge des tafels, ofte der dankzegginge, daar mede het gastmaal besloten wierdt: want ook dezen beker is van Christus genomen, na het eeten des Avondmaals, 1 Cor. 11 : 25.

c. Hy heeft zijne Discioelen den drink-beker gegeven. Al wederom na der Joden practyk, daar alle de gasten van den beker der zegeninge, na dat de Vader des huisgezins die geproeft hadde, ietwes dronken, waar uit vermoedelyk besloten wordt, dat Christus na den zegen eerst uit den beker gedronken heeft, het welke ook die woorden schynen aan te duiden, Matth. 26 : 29. Ik zal van nu aan niet drinken van deze vrugt des wynstoks, enz.

2. De woorden, aangaande deze drinkbeker

a. Zijn enkel bevelende: Drinkt alle daar uit, Matth. 26 : 27. Alwaar dat woordeken allen zijn nadruk heeft. En daar na, met aanwyzinge van het einde: Doet dat, zo dikwils als gy dien zult drinken, tot myner gedagtenisse, 1 Cor. 11 : 25.

b. Ofte uitleggende: Dat is myn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments, het welke voor velen vergoten wordt, tot vergevinge der zonden, Matth. 26 : 28. Dat is, de wyn in dezen drinkbeker vervat, is een waarteeken van het bloed, niet van een voorbeeldig bloed, hoedanig het bloed des Paasch-lams was; niet van het Oude Testament, tot welkers bevestiging het bloed van het Paasch-lam diende; maar van een nieuw en beter Testament; niet van het bloed dat vergoten wordt voor een volk; maar voor veele, voor allerlei geslagten, talen, volkeren, ende natien, tot vergevinge der zonden.

Vrag. Welke waren de doeningen der Discipelen?

Antw. De daden der Discipelen, en by gevolge der Disgenoten, zyn: Nemen, eeten, en drinken.

∴ Vrag. Verklaar dit nader.

Antw. 1. Het eersten der Disgenoten is, te nemen, zo het brood als den drink-beker; maar byzonderlyk: want zo heeft Christus geboden te nemen, zo heeft hy deze teekenen uitgedeelt, zo wordt ons klaarder het lighaam Christi, als voor ons gebroken zijnde, het bloed, als voor ons vergoten zijnde, uitgebeeld; ja zo wordt eindelyk, gelyk spys en drank tot een volkome gastmaal behooren, allerbest afgeschest, de volkome geestelyke verzadinge, die wy in Christus hebben.

2. De andere doeninge der Disgenoten is, het genomen brood te eeten; want dit is het naaste einde der uitdeelinge en neeminge. en verbeeld ook ten klaarsten de voedinge en onderhoudinge der gelovigen, door Christus, het waare brood des levens.

3. De derde doeninge is, den gezegenden wyn, uit den drink-beker te drinken, als uitbeeldende den verkwikkenden en versterkenden kragt, die wy uit Christus striemen en wonden trekken. Aanmerkelyk egter, dat Christus van dezen drink-beker niet alleen gezegd heeft, neemt dezen, en deelt hem onder u lieden, Luc. 22 : 17. Maar dat hy 'er uitdrukkelyk bij gedaan heeft: Drinkt allen daar uit, Matth. 26 : 27. En de gehoorzaming van dit bevel; Marc. 14 : 20. Ende zy dronken ALLEN uit den zelven. Even of de Heere Jesus met opzet zig hadde willen stellen tegen de Kerkschendinge der gener die den Leeken den heiligen drink-beker verbieden.

Vrag. Aan wie mag het Avondmaal des Heeren niet bedient worden

Antw. 1. Aan doode of stervende, dewyl in de zodanige geen plaats kan hebben de daad des geloofs, ofte het lighamelyke nuttigen van brood en wyn.

2. Aan ongedoopte, die der Kerke Christi niet ingelyft zijn.

3. Aan jonge kinderen, die niet bekwaam zijn om haar zelven te onderzoeken en te beproeven.

4. Aan ongelovige, in leere ofte wandel, dewyl door hen lieden Gods verbond ontheiligd, en zijn toorn over de gantsche gemeente ontstoken wordt.

Vrag. Voor wien is het Avondmaal des Heeren dan ingestelt?

Antw. Voor waare gelovige: Die Christus alrede WEDER-GEBOREN, ende in zyn Huisgezin, dewelke zyn Kerke is, heeft ingelyft: Hoogl. 5 : 2. Eetet, Vrienden, drinket, ende wordet dronken, ô Liefste!

Vrag. Wat wordt 'er van dezen veronderstelt, als zy ten Avondmaal zullen gaan?

Antw. 1. Datze gedoopt zijn: Nadien geboren te worden eerder is dan gevoed te worden, zo moet het Sacrament der weder-geboorte eerder ontfangen worden, als dat van geestelyke voeding: Matth. 28: 19.

2. Datze tot onderscheid van jaren gekomen zijn, om zig zelven te konnen beproeven, en het lighaam des Heeren te onderscheiden, alzoo anders niet geoorlooft is: 1 Cor. 11: 28, 29.

3. Datze haar gelove betonen in woorden en werken, zonder aanstoot te geven in de gemeinte Gods: Psalm 24: 3, 4.

Vrag. Tot wat einde heeft Christus zijn Avondmaal ingestelt?

Antw. Om te voeden, ende te onderhouden, de gene die alrede weder-gebooren zijn: Joh. 6: 57. Gelykerwys my de levende Vader gezonden heeft, ende ik leve door den Vader, alzo die my EET, dezelve zal leven door my.

Vrag. Wat dient hier aangemerkt, tot nader verstand van dit Sacrament?

Antw. Dat hier in den Artikel twee stellingen gebruikt worden, die zamen aanwyzen den grond waar op dit Sacrament rust. De eene is van het tweederhande leven; de andere is van het tweederhande voedzel.

Vrag. Hoe spreekt de Artikel van het tweederhande leven?

Antw. Nu hebben de gene die wedergeboren zyn in haar tweederlei leven: het een lighamelyk ende tydelyk, 't welk zy van haar eerste geboorte mede gebragt hebben, ende is in allen menschen gemeen: het andere is geestelyk ende hemelsch, 't welk haar gegeven wordt in de tweede geboorte, dewelke geschied door 't woord des Evangeliums, in de gemeenschap des lighaams Christi.

Vrag. Is dit zo?

Antw. Ja doch: Want aan het eerste is geen twyfel,

en dat de gelovige een geestelyk en hemelsch leven deelagtig zijn, leert Gods woord duidelyk: Joh. 5 : 24. Voorwaar, voorwaar zegge ik u, die myn woord hoort, ende gelooft hem, die my gezonden heeft, die heeft het eeuwige leven, ende komt niet in de verdoemenisse: maar is uit de dood overgegaan in 't leven. Jac. 1 : 18. Na zynen wille heeft hy ons gebaart, door het woord der waarheid, op dat wy zouden zyn als eerstelingen zyner schepzelen.

Vrag. Wat merkt gy omtrent dit geestelyk en hemelsch leven aan?

Antw. 1. Dit geestelyk en hemelsch leven is niet gemeen aan alle menschen, die in de Kerk zijn, of ten Avondmaal gaan: want de meeste van dien zijn natuurlyke menschen, die den Geest niet hebben, Jud. vers 19. Onwaerdige disgenoten, eetende en drinkende zig zelven een oordeel, 1 Cor. 11 : 29.

2. Daar en tegen is dit leven alleen gemeen den uitverkoorne Gods, die God op zijn tyd, hoewel zy van natuure dood zijn als alle andere, levendig maakt, door zijne genade: Ephez. 2 : 4, 5. Maar God, die ryk is in barmhertigheid, door zyne grooten liefde, daar mede hy ons heeft lief gehad, ook doe wy dood waren door de misdaden, heeft ons levendig gemaakt met Christo.

Vrag. Wat veronderstelt dit tweederhande leven in Gods kinderen?

Antw. Een tweederhande voedzel, waar door God dit tweederhande leven onderhoud en versterkt. Dus zegt de Belydenis:

1. Ten opzigte van het natuurlyke leven: Alzo heeft ons God tot onderhoudinge des lighamelyken ende aardschen levens, aardsch gemeen brood verordent, 't welke daar toe dienstelyk is, en is allen gemeen, zo wel als het leven: Psalm 104 : 14, 15. Doende het brood uit de aarde voort komen: Ende den wyn, die het herte

des menschen verheugd; doende het aangezigte blinken van olie: Ende het brood, dat het herte des menschen sterkt.

2. Ten opzigte van het geestelyke leven: Maar om het geestelyk ende hemelsch leven te onderhouden, 't welke de gelovige hebben, heeft hy hen gezonden een levendig brood, dat van den hemel nedergedaalt is, te weten Jesum Christum, dewelke het geestelyk leven der gelovigen voed ende onderhoud, als hy gegeten, dat is toegeygent ende ontfangen werdt door 't gelove in den geest: Joh. 6:54, 55. Die myn vleesch eet, ende myn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leven: Ende ik zal hem opwekken ten uitersten dage. Want myn vleesch is waarlyk spyze, ende myn bloed is waarlyk drank.

Vrag. Waar toe heeft God dan brood en wyn in het Avondmaal verordineert?

Antw. Tot zigtbare teekenen, die ons Christus en zijne genade afbeelden: Om ons dit geestelyk ende hemelsch brood af te beelden, heeft Christus verordent een aardsch ende zienlyk brood, 't welk een Sacrament is van zyn lighaam, ende den wyn tot een Sacrament zyns bloeds: om ons te betuigen, zo waragtiglyk als wy het Sacrament ontfangen ende houden in onze handen, ende 't zelve eeten, ende drinken met onze mond, waar mede ons leven daar na onderhouden werdt, dat wy ook zo waragtiglyk door 't gelove ('t welk de band onzer zielen is) het ware lighaam ende het bloed Christi, onzes eenigen Zaligmakers, ontfangen in onze zielen, tot een geestelyk leven.

Vrag. Wat verbeeld ons brood en wyn in het Avondmaal?

Antw. Christus lighaam en bloed, gebroken en vergoten aan de stamme des kruizes: Matth. 26:26. Neemet, eetet, dat is myn lighaam. Vers 28. Want dat is myn bloed, het bloed des Nieuwen Testaments.

∴ Vrag. Welke is de overeenkomst tusschen het brood en Christi lighaam?

Ant. Daar is eene gepaste overeenkomste

1. In oorspronk: 't Brood komt uit de aarde voort: Psalm 104 : 15. Zo heeft Christus zijn oorspronk uit de aarde: Daarom Jes. 4 : 2. Een vrugt der aarde tot voortreffelykheid.

2. In hare eigenschappen.

a. Brood is een noodzakelyk voedsel; Christus en zijn lyden is dat eene ding dat nodig is: Joh. 6 : 53. Voorwaar, voorwaar, zegge ik u-lieden, ten zy dat gy het vleesch des Zoons des menschen eetet, ende zyn bloed drinket, zo hebt gy geen leven in u zelven.

b. Brood is smakelyk, waar van de mensch, wel gestelt zijnde, nooit walgt; Christus en zijn verdiensten, door den gelove aangenomen, zijn van de allerzoetste smaak voor hongerige zielen: Hoogl. 2 : 3. Zyne vrugt is myn gehemelte zoet.

c. Brood is dierbaar en kostelyk, zo ook de Persoon van Christus en zijn lyden: 1 Petr. 2 : 7. U dan, die gy gelooft, is hy dierbaar.

3. In haare werkingen.

a. Brood heeft een voedende kragt, om het natuurlyke leven te onderhouden; dus ook de Christus is een oorzaak van het geestelyk leven, en sterkt dat leven in de hope der heerlykheid: Joh. 6 : 51. Ik ben dat levende brood, dat uit den hemel nedergedaald is: zo iemand van dit brood eet, die zal in der eeuwigheid leven: Ende het brood dat ik geven zal is myn vleesch, 't welk ik geven zal voor 't leven der waereld.

b. Brood versterkt het verflauwde herte; zoo ook Christus en zijne verdiensten: Psalm 23 : 2. Hy doet my nederliggen in grazige weiden. Vers 3. Hy verkwikt myne ziele.

4. In haare toevallen: Want de tarwe, waar uit het brood wordt gemaakt, moet alvorens gedorscht, gewannen, gemalen, gekneed, en door 't vuur gebakken worden daar op moet het aangenomen, gebruikt, en met ons lighaam vereenigt worden: Dus is 't met de Christus, zou hy ons een voetzame spyse der ziele zijn Hy is alvorens door smerten en wonden verbroken: Jes. 53 : 10. Het behaagde de Heere hem te verbryselen: Hy is door

't vuur van Gods toorn, mitsgaders door 't vuur van zijne liefde bekwaam gemaakt tot een geestelyk voedzel en moet door het gelove van ons aangenomen, gegeten en met ons vereenigt worden: Ephez. 3 : 17. Op dat Christus door het gelove in uwe herten woone, ende gy in de liefde gewortelt ende gegrondet zyt.

∴ Vrag. Welke is de overeenkomst tusschen de wyn en het bloed Christi?

Antw. Deze overeenkomste is gepast,

1. In haar toebereiding: De wyn werdt in den wynbak met grote kragt uitgeparst; zo is ook Christus vertreden in den wynpers-bak van Gods toorn, en zijn bloed met veel angst en benauwtheid vergoten: Luc. 12 : 50. Ik moet met eenen doop gedoopt worden; ende hoe worde ik geperst tot dat het volbragt zy?

2. In hare werkingen,

a. De wyn lescht den dorst, zo vervult Christus de begeerten van zijn volk: Joh. 4 : 14. Zo wie gedronken zal hebben, van het water dat ik hem geven zal, dien zal in eeuwigheid niet dorsten: maar het water dat ik hem geven zal, zal in hem worden een fonteine van water, springende tot in 't eeuwige leven.

b. De wyn verheugt het harte; Christus bloed en verdiensten stort in de godzalige een overvloed van blydschap uit: Jes. 61 : 10. Ik ben zeer vrolyk in den Heere, myne ziele verheugd haar in mynen God: want hy heeft my bekleed met de kleederen des heils, den mantel der geregtigheid heeft hy my omgedaan.

c. De wyn maakt de band der tonge los, zo maakt ons Christus en zijne genade vrymoedig, om van en voor de zake Gods te spreeken: Zach. 9 : 17. Het koorn zal de jongelingen, ende de most zal de jonkvrouwen spreekende maken.

d. De wyn heeft een verkwikkende en geneezende kragt; alzo verkwikt ons Christus, door zijne genade, en geneest onze zielen van onze zonden: Psalm 23 : 3 Hy verkwikt myne ziele. Mal. 4 : 2. Daar zal geneezinge zyn onder zyne vleugelen

∴ Vrag. Hebben de plegtigheden, onder het Avondmaal, ook haare geestelyke beduidenissen?

Antw. Hierin stemmen de meeste Godsgeleerden in, en de overeenkomsten zijn welvoegelyk, zo aan de zyde der

Dienaren des Avondmaals, als aan de zyde der Disgenoten.

1. Aan de zyde der Dienaren.

a. Dat hy het brood neemt, en alzo van gemeen brood afzondert, kan ons zoetelyk verbeelden, dat Christus van eeuwigheid van den Vader is afgezondert tot Middelaar; daarom genaamt het Lam, te voren gekent geweest voor de grondlegginge der waereld, 1 Petr. 1 : 20.

b. Dat hy het brood zeegent, kan aanwyzen, dat Christus de eenige oorsprong is van alle zeegeningen, en het gezegende zaad Abrahams, in welke alle de geslagten der aarde zouden gezeegend worden: Ephez. 1 : 3. Gezeegend zy de God ende Vader onzes Heeren Jesu Christi, die ons gezeegent heeft met alle geestelyke zeegeningen in den hemel, in Christo.

c. Dat het brood gebroken, en de wyn wordt uitgestort, beteekent ons de verbrecking van Christus lighaam, door de dood; en de vergieting van zijn bloed aan 't kruis, tot vergevinge der zonden: 1 Cor. 21 : 24, 25. Als hy gedankt hadde, brak hy het, ende zeide, neemet, eetet, dit is myn lighaam, dat voor u gebroken wordt. — Deze drink-beker is het Nieuwe Testament in mynen bloede.

d. De omdeeling van het brood, en de toedeeling van den drink-beker aan allen, kan duidelyk verbeelden, dat God zijnen Zoon geschonken heeft, tot een pand zijner liefde: Joh. 3 : 16. Alzo lief heeft God de waereld gehad, dat hy zynen eenig geboren Zoone gegeven heeft.

2. Aan de zyde der Disgenoten: Dan

a. Verbeeld het aannemen van het brood ende den wyn, het zaligende gelove, waar door de ziele Christus aanneemt ende alle zijne weldaden: Joh. 1 : 12. Zo veele hem aangenomen hebben, dien heeft hy magt gegeven kinderen Gods te worden, namentlyk die in zynen name geloven.

b. Het eten en drinken, zo de nauwe vereeninge met Christus, door den gelove, 1 Cor. 6 : 17. Die den Heere aanhangt, is een Geest met hem: Als de lieffelyke verzadiginge, welke men in Christus gemeenschap geniet: Hoogl. 5 : 16. Zyn gehemelte is enkele zoetigheid, ende al wat aan hem is, is gantsch begeerlyk.

Vrag. Zijn brood ende wyn slegts bloote teekenen van Christus, en zijne genade?

Antw. Neen: maar het zijn teekenen ende zegelen, waar door God in ons werkt; dus spreekt de Belydenis: Nu zo is het zeker ende ongetwyfelt, dat dus Jesus Christus zyne Sacramenten niet vergeefs heeft bevolen: zo werkt hy in ons al wat hy door deze teekenen ons voor oogen stelt. 1 Cor. 10:16. De drink-beker der dankzegginge, die wy dankzeggende zeegenen, is die niet de gemeenschap des bloeds Christi? Het brood dat wy breeken, is dat niet een gemeenschap des lighaams Christi?

Vrag. Hoe werkt God door de teekenen in ons?

Antw. De wyze van dien gaat ons verstand te boven, ende is voor ons onbegrypelyk, gelijk de werkinge des H. Geestes verborgen ende onbegrypelyk is. Joh. 3:8. De wind blaast waar henen hy wil, ende gy hoort zyn geluid: maar gy weet niet van waar hy komt, ende waar hy henen gaat: alzo is een iegelyk die uit den Geest geboren is. Psalm 25:14. De verborgentheid des Heeren is voor de genen die hem vreezen: ende zyn verbond, om hen die bekent te maken

Vrag. Wat besluit gy hier uit?

Antw. Ondertusschen feilen wy niet, als wy zeggen, dat het gene van ons gegeten ende gedronken wordt, het eigen ende natuurlyk lighaam, ende het eigen bloed Christi is; maar de wyze op dewelke wy dezelve nutten en is niet de mond, maar den geest door 't gelove. Luc. 22:19, 20. Ende hy nam het brood, ende als hy gedankt hadde, brak het, ende gaf het haar, zeggende, dat IS myn LIGHAAM. — Desgelyks ook den drink-beker, na het eeten des Avondmaals, zeggende: Deze drink-beker IS het Nieuwe Testament in mynen bloede.

Vrag. Is dan Christus lyfelyk, onder de gestalte van brood en wyn, in het Avondmaal?

Antw. Gantschelyk niet: Jesus Christus blyft altyd zittende ter regterhand Gods zynes Vaders in de hemelen; doch laat daarom niet na ons zyner deelagtig te maken, door het gelove: Evenals de Israëliten gebeurde in de woestyne: 1 Cor. 10 : 3, 4. Ende alle dezelve geestelyke spyze gegeten hebben; ende allen den zelven geestelyken drank gedronken hebben: want zy dronken uit de geestelyke steenrotze die volgde: ende de steenrotze was CHRISTUS.

Vrag. Hoe zijn dan die spreekwyzen te verstaan?

Antw. Sacramenteel, zo als den aart der Sacramenten mede brengt, dat de teekenen genoemt worden, voor 't gene dat zy beteekenen en uitbeelden. Dus draagt de Besnydenisse den naam van Gods verbond, Gen. 17 : 10. Het Paasch-lam, die van des Heeren doorgang, Exod. 12 : 4. Den H. Doop, die van het bad der weder-geboorte. Tit. 3 : 5. Ende de afwasschinge der zonde, Handl. 22 : 16. En 't gene van ons gegeten ende gedronken wordt, in het Avondmaal, draagt in diervoegen den naame van het lighaam en bloed des Heeren.

Vrag. Hoe dringt gy dit nader aan?

Antw. Deze Maaltyd is een GEESTELYKE TAFEL, aan dewelke Christus hem zelve ons mede deelt, met alle zyne goederen, ende doet ons aan dezelve genieten, zo wel hem ZELVEN, als de VERDIENSTEN zyns LYDENS ende STERVENS: Joh. 6 : 49—51. Uwe vaders hebben het manna in de woestyne gegeten, ende zy zyn gestorven: Dit is het brood dat uit den hemel nederdaalt, op dat de mensche daar van eete, ende niet sterve Ik ben dat levende brood, dat uit den hemel nedergedaalt is: Zo iemand van dit brood eet, die zal in der eenwigheid leven Ende het brood dat ik geven zal, is myn vleesch, het welk ik geven zal voor het leven der waereld.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Als in de Belydenis volgt: Voedende, sterkende, en vertroostende onze arme troostelose ziele, door het eeten van zyn vleesch, ende dezelve verkwikkende ende vermanende door den drank zyns bloeds. Zie Jer. 31 : 12. Dus zullen zy komen, ende op de hoogte van Zion juigen, ende

toevlocjen tot des Heeren goed, tot het koorn, ende tot den most, ende tot de olie, ende tot de jonge schapen, ende runderen: ende haare ziele zal zyn als een gewaterden hof, ende zy zullen voortaan niet meer treurig zyn. Zach. 9 : 17. Want hoe groot zal zyn goed wezen! ende hoe groot zal zyne schoonheid wezen! het koorn zal de jongelingen, ende de most zal de jonkvrouwen sprekende maken.

∴ Vrag. Maar bij aldien de Sacramenten met de beteekende zaak zyn te zamen gevoegd, werden dan deze twee zaken niet van alle ontfangen?

Antw. Gantschelijk niet: De godloze ontfangt wel het Sacrament, tot zyner verdoemenisse: maar hy ontfangt niet de waarheid des Sacraments. 1 Cor. 11 : 29. Want die onwaerdiglijk eet ende drinkt, die eet ende drinkt hem zelven een oordeel; niet onderscheidende het lighaam des Heeren: Gelyk als Judas, en Simon den Tovenaar, beiden wel het Sacrament ontfingen, maar niet Christum, die door hetzelve beteekent werdt, het welke den gelovigen alleen mede gedeelt werdt. Geen wonder, door 't gelove neemt men Christus in het Avondmaal aan: daar nu 't gelove ontbreekt, daar is woord en Sacrament onnut: Hebr. 4 : 2. Een reuk des doods ter dood, den genen die verloren gaan. 1 Cor. 2 : 14.

Vrag. Met wie hebben wy hier verschil?

Antw. Met de Papisten, en de Lutheranen.

Vrag. Wat is de leere der Papisten?

Antw. De leere der Papisten is, dat de teekenen van brood en wyn, in en door de heiliging, of de uitspraak der vyf woorden: Hoc enim est corpus meum: Want dat is myn lighaam: waarlyk, wezendlyk, en op eene eigentlyke gezegde wyze, van natuur, of wezen verandert worden, namentlyk het BROOD, in het waar, wezendlyk, en eigentlyk gezegd LICHAAM van den Heere Christus, dat in de volheid des tyds uit de heilige maagd Maria geboren, onder Pontius Pilatus, den Stadhouder der Romeinen, aan 't kruis genageld, langs dien weg gedood, na den dood begraven, den derden dage opgestaan, na die opstandinge ten hemel gevaren, en aan de regterhand des Vaders geplaatst is: En de WYN, in het waar, wezendlyk, en eigentlyk gezegd BLOED, van dien zelven Heiland, 't welke aan dat zelve kruis ver-

goten is. Zo dat 't gene voor die heiliging, waar, wezendlyk, en eigentlyk gezegd brood en wyn was, aanstonts na die heiliging niet meer het wezen van brood en wyn, maar het wezen van het lighaam en bloed des Heeren heeft, en daarom waarlijk, wezentlyk, en op eene eigentlyk gezegde wyze niet meer brood en wyn, maar het lighaam en bloed des Heeren is. Dit leerstuk der Roomsche Kerke heeft den naam van TRANSSUBSTANTIATIO, dat is, eene veranderinge van substantie, of het wezen der zaken.

Vrag. Wat zeggen de Lutheranen?

Antw. Dat het lighaam en bloed van Christus, in, met, en onder de blyvende teekenen zij; 't welk zy noemen een CONSUBSTANTIATIO, ofte mede-wezinge: Waar toe zy dan ook de Alomtegenwoordigheid van Christus Mensheid verzinnen, die egter weinig met de byzondere in- en mede-wezendheid in het Avondmaal te zamen hangt.

Vrag. Hoe wederlegt gy het gevoelen der Papisten?

Antw. 1. Uit den aart en overeenkomst van alle de Sacramenten, daar in het teeken altyd overblyvende, ook van de beteekende zaak onderscheiden blyft, zonder in wezen of substantie te veranderen.

2. Uit de eerste instellinge des heilige Avondmaals.

a. Christus zeide niet van het brood, dit zal mijn lighaam zyn of worden; maar dit is myn lighaam, voor zo verre het op eene sacramenteele wyze dat beteekende.

b. 't Gene Christus nam, brak, zegende, en zijne Discipelen gaf, met byvoeging, eetet, en drinket, dat zelfde aten en dronken zijne Discipelen; doch 't en was niet anders als brood en wyn.

c. Na de zeegening en uitspraak der woorden, dit is myn lighaam, hebben de teekenen den naam van brood en wyn nog behouden. Zie Matth. 26:26 27 Zelf als Paulus de woorden der inzettinge des Avondmaals verhaalt: 1 Cor. 11:26. Zo dikwils als gy dit brood zult eeten, en dezen drink-beker zult drinken. Vers 27. Zo dan wie onwaerdelyk dit brood eet, ofte den drinkbeker des Heeren drinkt. Vers 28. Ende eete alzo van het brood, ende drinke van den drink-beker. Dit zou niet zijn by aldien de teekenen van wezen en substantie veranderden.

3. Uit de verwerping van het mondelyk en lighamelyk eeten van Christus vleesch, als onbetamelyk en onnut, wanneer de Joden in deze vleeschelyke gedagten vielen:

Joh. 6:52. De Joden dan streeden onder malkanderen, zeggende, hoe kan ons deze zyn vleesch te eeten geeven? Vergelyk vers 63. De Geest is 't die levendig maakt, het vleesch is niet nut: De woorden, die ik tot u spreeke, zyn geest en leven.

Vrag. Hoe zo?

Antw. Onnut: Want

1. Het lighamelyk eeten, strekt tot voedzel van het lighaam, daar dit Sacrament dient tot versterkinge van de ziel, om den honger en dorst der ziele te verzadigen.

2. Dit lighamelyk eeten, is geenzints in staat om ons met Christus te vereenigen, dewyl die vereeniginge geschied,

a. Aan de zyde Gods, door de werkinge van den H. Geest: 1 Cor. 12:13. Want ook wy alle zyn door eenen Geest tot een lighaam gedoopt. Ende wy alle zyn tot eenen Geest gedrenkt.

b. Aan de zyde der menschen, door het leevendig gelove: Joh. 6:35. Ik ben het brood des levens, die tot my komt, zal geenzins hongeren; ende die in my gelooft, zal geenzins dorsten.

3. Zoude hier uit volgen, dat de godloze gemeenschap hebben aan het lighaam en bloed des Heeren, daar nogtans niemand als de waare gelovige gemeenschap met Christus in het Avondmaal oeffenen: Want de godloze ontfangt wel het Sacrament tot zyner verdoemenisse; maar geenzins de waarheid van het Sacrament.

∴ Vrag. Hoe wederlegt gy dit gevoelen al verder?

Antw. 4. Uit de regelmate des geloofs, in Gods woord, en in de Apostolische Geloofs-belydenisse vermeld. Immers stryd deze leere

a. Tegen de waarheid van Christus Menschelyke natuure. Christus heeft maar eens een lighaam uit Maria aangenomen, en dat een lighaam van vleesch en bloed, maar geenzins van brood: daar deze leer Christus duizenden van lighamen toeschryft.

b. Tegen de waarheid van Christus lyden en sterven, dat hy eenmaal onder Pontius Pilatus heeft ondergaan: Hebr. 9:28. Alzo ook Christus eenmaal geoffert zynde, om veeler zonden weg te neemen. Rom. 6:9. Weetende dat Christus uit den doden opgewekt zynde, niet meer sterft Daar hy, volgens de leere der Transsubstantiatie, alle dagen moet sterven.

c. Tegen de waarheid zijner hemelvaart, waar door hem de hemel heeft ontfangen, tot de tyden der weder oprigting aller dingen, Handl. 3:21. Maar hoe kan dit zyn, zo Christus hier lighamelyk wordt gegeten, en op 't bevel der Mispriesters: duizendmaal op eenen dag neder komt.

d. Tegen de waarheid van zijn verheerlyking, aan de regterhand Gods, waar door hy boven alle schepzelen verhoogt is, Hebr. 1:3. Daarom kan zijn verheerlykt lighaam zo veele mishandelingen niet onderworpen zijn; zo dikwyls met de tanden verbryzelt, van de ratten en wormen geknaagt, en wederom uitgeworpe te worden, of op 't welgevallen van den Priester neder komen in het brood.

e. Tegen de waarheid van zijne wederkomste ten oordeel: Handl. 1:11. Deze Jesus, die van u weg genomen is in den hemel, zal alzo komen, gelykerwys gy hem na den hemel hebt zien henen vaaren. Want hier uit volgt, dat hy niet kan gezegd worden geduurig in het brood, of in den ouwel neer te komen.

∴ Vrag. Hoe al meer?

Antw. 5. Dit gevoelen der Rooms-gezinden is strydig tegen de zinnen, niet tegen één, maar tegen al de zinnen; niet van zommigen, maar van alle menschen; niet zomtyds, maar altyd. Dit bewys van de uiterlyke zinnen erkende Aristoteles van zulk een klem en kragt te zijn, dat men, na zijn oordeel, over een materie, die door de uiterlyke zinnen werdt bevestigt, niet behoorde te twisten. Trouwens waar kan de mensch best staat op maken, dan op 't gene hy met zijne oogen ziet, met zijne handen voelt, met zijn gehemelte smaakt, met zijne neuze riekt, en met zijne ooren hoort; daarom gebruiken de Apostelen dit bewys, om de waarheid der Christelyke leere te bevestigen: 1 Joh. 1:1—3. Het gene wy gehoort hebben, het gene wy gezien hebben met onze oogen, het gene wy aanschouwt hebben, ende dat onze handen getast hebben; — dat verkondigen wy u. Christus zelf zag dit bewys aan van eene overtuigende natuur, als hy tot de Discipelen zeide: Luc. 24:38, 39. Waarom klimmen zulke overleggingen in uwe harten? Ziet myne handen; ende myne voeten: Want ik ben het zelve. Tast my aan, ende ziet: want een geest heeft vleesch nog beenen, gelyk gy ziet dat ik hebbe.

6. Loopt dit gevoelen aan, tegen de Natuur-kunde, tegen de Meet-kunde, tegen de Weeg-kunde, en tegen de Tel-kunde, die alle op vaste gronden steunen.

a. Tegen de Natuur-kunde, stellen zy, dat Christus waaragtig menschelyk lighaam, waar in hy des vleeschs en bloeds, gelyk de kinderen, is deelagtig geworden, op ontelbare plaatzen, in welke de consecratie ter eener uure geschied, en in zo veel geconsacreerde Hostien teffens kan tegenswoordig zijn, en dat wel zo, dat hy nogtans onveranderlyk in den hemel blyft.

b. Tegen de Meet-kunde, dryven zy, dat het volwassen menschelyk lighaam van Christus, zonder vermindering of inkrimping zijner volle grootheid, waarlyk en wezendlyk gevonden worde, in den omtrek van eene kleine ronde witte ouwel.

c. Tegen de Weeg-kunde, gevoelen zy, dat dat zelve lighaam, welk niet alleen de maat, maar ook het gewigt van een menschelyk lighaam heeft, hier in dit ondermaansche waereld-deel, zoo ligt zy, dat het door 's menschen adem kan worden weg-geblazen.

d. Tegen de Tel-kunde, zeggen zy, dat het lighaam van den Heere Christus, dat waarlyk maar één eenig is, tot in onnoemelyken getallen, naar het onnoemelyk getal van Hostien, stukskens der Hostien, die zedert het begin dezer uitvindinge door een onnoemelyk getal van menschen genoten zijn, of genoten worden.

Vrag. Is dit gevoelen der Rooms-gezinden niet onderscheiden van dat der Lutheranen?

Antw. Ja doch: Want de Lutheranen verwerpen, met ons, die grove dwalinge, die de Rooms-gezinden hier op gronden, namentlyk haare Misse, zijnde die bloedeloze offerhande, waarin Christus lighaam uit het brood des Avondmaals geschapen, op een Altaar, door hare Priesters, dagelyks voor de zonde van levendigen en dooden opgeoffert, en van het gemeene volk aangebeden werdt.

Vrag. Hoe bewyst gy dat in het Avondmaal niet is een waare eigentlyke zoen-offerhande, waar in Christi lighaam en bloed, onder de gedaante van brood en wyn, dagelyks opgeofferd wordt.

Antw. 1. Een Bond-zegel werdt, als een teeken en zegel van genade, van God aan de gelovige geschonken, en van

haar met dankbaarheid aangenomen; maar een offerhande wordt van de gelovige aan God opgedragen, en van hem vriendelyk aangenomen. Dus kan het Avondmaal geen eigentlyke offerhande voor de zonde zijn.

2. In de Misse ontbreeken de hoedanigheden eener waare offerhande: Want

a. Alle eigentlyk gezegde offerhande moet van God geboden zijn, terwyl men God anders te vergeefs eert, Matth 15 : 6. Maar onder het Nieuwe Testament is alle offerhande, door de eenige offerhande Christi aan 't kruis, vernietigt: Hebr. 10 : 8. Waar na vergeeving derzelver is, daar is geen offerhande meer voor de zonde.

b. Die hier voorwenden te offeren, zijn geen wettige Priesters: want dat moesten zy zijn, of na de orde van Aäron, of na de orde van Melchizedek. Na de orde van Aäron konnen zy geenzins Priesters zijn, alzo die orde met het Priesterschap van Christus is te niet gedaan: Hebr. 7 : 11, 12. Veel min na de orde van Melchizedek, dewyl niemand, na hem, dan Christus alleen, onder eede Priester geworden is: Psalm 110 : 4. Vergel. Hebr. 7 : 15. 24.

c. Alle eigentlyke gezegde offerhanden moeten eenen altaar hebben; edog, onder het N. Testament is 'er geen, dan Christus: Hebr. 13 : 10. Wij hebben eenen altaar, van den welken geenen magt hebben te eeten die den tabernakel dienen.

d. Daar is geen offerhande, voor de zonde, ten zy dat ze geslagt en gedood worde: want zonder bloedstortinge geschied geen vergevinge, Hebr. 9 : 22. Edog, Christus kan na zijne opofferinge aan 't kruis niet meer geslagt en gedood worden: Rom. 6 : 2. Weetende dat Christus, opgewekt zynde uit den dooden, niet meer sterft: de dood heerscht niet meer over hem.

e. In een offerhande draagt men God iets op: Hebr. 5 : 1. Maar in het Avondmaal brengen wy God niet toe, en ontfangen de zegelen uit zijn hand: Matth. 26 : 26, 27.

∴ Vrag. Waar houd gy de Misse voor?

Antw. De Misse, zegt onze Catechismus, is in den grond anders niet dan een verlogeninge der eeniger offerhande ende des lydens Jesu Christi, ende een vervloekte afgoderye.

∴ Vrag. Is dit zo?

Antw. Ja doch: De Misse

1. Is eene verlogeninge van Christus offerhande, dewyl de Schrift duidelyk leert, dat hy eenmaal voor de zonde heeft genoeg gedaan: Hebr. 10 : 14. Christus heeft met eene offerhande in eeuwigheid volmaakt, de genen die geheiligt worden.

2. Zy is eene vervloekte afgoderye, waar door men, in plaatze van den waaren God, aanbidt, 't gene van natuure geen God is, en dat met zo veele afgodische plegtigheden: Jes. 44 : 17. Het overige nu daar van maakt hy tot eenen God, tot zynen gesneden beeld: hy knielt daar voor neder, ende buigt zig, ende bid het aan, ende zeit, reddet my, want gy zyt myn God.

∴ Vrag. Is dit antwoord niet vry hard en bitter?

Antw. Geenzins:

1. De Heere zelf heeft deze afgodery met vloeken bedreigt: 2 Thess. 2 : 11, 12. Ende daarom zal haar God zenden eene kragt der dwalinge, dat zy de leugen zouden geloven: op dat zy alle veroordeelt worden, die de waarheid niet gelooft hebben, maar een welbehagen hebben gehadt in de ongeregtigheid. Openb. 18 : 10. Wee, wee de grote stad Babylon, de sterke stad! want uw oordeel is in een uur gekomen.

2. De Heiligen hebben zig niet geschroomt, tegen die God en zijn woord smaatheid aandoen, yverig uit te varen. De geest van Paulus werdt in hem ontstoken, als hy zag dat de stad van Athene zeer afgodisch was: Handl. 17 : 16. Stephanus noemde de Joden, die den Heiligen Geest wederstonden, onbesnedene van harten en ooren: Handl. 7 : 51. Jezus zelf, dat voorbeeld van zagtmoedigheid, zegt tegen de Phariseën: Matth. 23 : 33. Gy slangen, gy adderen gebroedzel, hoe zult gy ontvlieden de helsche verdoemenisse?

3. Neemt men in agt, dat ten tyde als de Catechismus in 't ligt kwam, de geloofsdwang sterk woedde, en het bloed der Martelaren stroomde langs de wegen en straaten; dan waren de Voorstanders van de reine leer verpligt te yveren voor den Heere der Heirscharen, tegen de grouwelen van het Pausdom: Psalm 139 : 21, 22. Zoude ik niet haten, Heere, die u haten? ende verdriet hebben, in de genen die tegen u opstaan? Ik haateze met volkomen haat; tot vyanden zynze my.

Vrag. Waar moet het Avondmaal bediend worden?

Antw. Overal daar de gemeente te zamen komt: Wy ontfangen, zegt de Belydenis, het H. Sacrament in de verzamelinge des Volks Gods: 1 Cor. 12 : 18. Want eerstelyk als gy te zamen komt in de Gemeente. 't Zy dan in byzondere huizen, als 't niet anders geschieden kan, daar de Kerk verdrukt wordt: Handl. 2 : 46. Het zy in opentlyk daar toe geschikte plaatzen, na dat hier toe vryheid aan de Kerk gegeven is.

∴ Vrag. Wat besluit gy hier uit?

Antw. Dat wy als onbetamelyk mogen afkeuren:

1. De afgezonderde Avondmaals gemeenschap, buiten de choor-tralien, zo als die by de Ouden heeft plaats gehadt, naardien hier de geestelyke gemeenschap der gelovigen wordt vertoont en geoeffent.

2. Het gebruik der Altaren, of tafelen van zulk een maakzel, naardien het Avondmaal geen Offerhande, maar een Bond-zegel is; en Christus, benevens de Apostelen, zig altoos van eenen gemeenen tafel bediend hebben.

3. Het weg-brengen der Avondsmaals teekenen na zieken en afweezenden, naardien dit aanloopt tegen de gemeene Sacraments-eetinge, en eene al te groote hoog-agtinge ofte bygelovigheid, omtrent dit Sacrament, ter Kerke invoert.

Vrag. Hoe moet dit Sacrament ontfangen worden?

Antw. Met ootmoedigheid, ende eerbiedenisse: 1 Petr. 5 : 5. Zyt met ootmoedigheid bekleed. Ps. 5 : 8. Maar ik zal door de grootheid uwes goedertierentheid in uw huis ingaan; ik zal my buigen na het paleis uwer heiligheid, in uwe vreeze.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De zulke worden genodigt: Matth. 11 : 28. Komt herwaarts tot my, alle die vermoeit ende belast zyt: ende ik zal u ruste geven.

2. Dezen komt de belofte des Evangèlie toe: Jes. 57 : 45.

Ik wone in de hoogte, ende in 't heilige, ende by dien, die eenes verbryselden, ende nederigen geests is, op dat ik levendig make den geest der nederigen, ende op dat ik levendig make het herte der verbryselden.

3. Zonder verootmoediging, kan Christus dood nog beschout nog verkondigt worden: Zach. 12 : 10. Zy zullen my aanschouwen, dien zy doorsteken hebben, ende zy zullen over hem rouwklagen, als met de rouw-klage over eenen eenige zone, ende zy zullen over hem bitterlyk kermen, gelyk men kermt over eenen eerst-geboorne.

Vrag. Tot wat einde wordt dit Sacrament gebruikt?

Antw. Tot gedagtenisse van Christus dood en lyden: Onder ons houdende een heilige gedagtenisse des doods Christi onzes Zaligmakers, met dankzegginge. Daarom den beker, 1 Cor. 11 : 26. den drink-beker der dankzegginge.

Vrag. Waar toe al meer?

Antw. Om getuigenisse te geven van 't gene wy geloven en belyden: En doen aldaar belydenisse onzes geloofs, ende der Christelyke religie. Jes. 19 : 18. Te dien dage zullen 'er vyf steeden in Egypteland zyn, spreekende de spraake Canaäns, ende sweerende den Heere der Heirscharen. Matth. 10 : 32. Een iegelyk dan die my belyden zal voor de menschen, dien zal ik ook belyden voor mynen Vader, die in de hemelen is. De waare Godsdienst spreekt nergens meer van, dan van Christus, en dien gekruist, 1 Cor. 2 : 2. Die, gelyk wy hem in 't Nagtmaal belyden, aldaar voor de oogen geschildert wordt, als om onzent wille gekruist: Gal. 3 : 1.

Vrag. Wat wordt 'er vereischt, als wy ten Avondmaal zullen gaan?

Antw. Dat wy ons alsvorens regt beproeven: 1 Cor. 11 : 28. Maar de mensche beproeve hem zelven, ende eete alzo van het brood, ende drinke van den drink-beker: Zodat hem niemand daar toe behoort te begeven, zonder hem zelven wel beproeft te hebben: Op dat hy eetende van dezen

broode, ende drinkende uit dezen drink-beker, niet eete en drinke hem zelven het oordeel: 1 Cor. 11 : 29.

Vrag. Waar aan zal de gelovige zig beproeven?

Antw. Aan deze drie stukken:

1. Bedenke een iegelyk by hem zelven zyne zonden, ende vervloekinge, op dat hy hem zelven mishage, ende hem voor God verootmoedige: aangezien dat de toorn Gods tegen de zonde alzo groot is, dat hy die, eer hy ze ongestraft liet blyven, aan zynen lieven Zoon Jesum Christum, met den bitteren en smadelyken dood des kruizes gestraft heeft. Psalm 51 : 5. Ik kenne myne overtredingen: ende myne zonde is steeds voor my. Ezech. 7 : 16. Zy alle zullen zyn gelyk duiven der dalen, kermende een ieder om zyne ongeregtigheid.

2. Onderzoeke een iegelyk zyn herte, of hy ook de gewisse beloften Gods gelooft, dat hem alle zyne zonden, alleen om des lydens en stervens Jesu Christi wille vergeven zyn, en de volkome geregtigheid Christi hem als zyn eigen toegereekent en geschonken zy; ja zo volkomen, als of hy zelve, in eige persoon, voor alle zijne zonde betaalt, ende alle geregtigheid volbragt hadde: Joh. 3 : 36. Die in den Zone gelooft, die heeft het eenwige leeven. Psalm 2 : 12. Welgelukzalig zyn alle die op hem vertrouwen. Phil. 3 : 9. Ende in hem gevonden worde, niet hebbende myne regtvaerdigheid, die uit de wet is, maar die door het gelove Christi is, namelyk de regtvaerdigheid die uit God is, door het gelove.

3. Onderzoeke een iegelyk zyne conscientie, of hy ook gezint is,

a. Voortaan met zyn gantsche leven, waragtige dankbaarheid tegen God den Heere te bewyzen, en voor het aangezigte Gods opregt te wandelen. Psalm 116 : 17. Ik zal u offeren een offerhande van dankzegginge, ende den naame des Heeren aanroepen. Gen. 17 : 1. Ik ben God de Almagtige, wandelt voor myn aangezigte, ende zyt opregt.

b. Item: Of hy zonder eenige geveinstheid, alle vyandschap, haat ende nyt van harten afleggende, een ernstig voornemen heeft, om van nu voortaan in waragtige liefde en eenigheid met zynen naasten te leven: 1 Petr. 2 : 1. Zo legt dan af alle kwaadheid, ende alle bedrog, ende geveinsdheid, ende nydigheid, ende alle agterklappinge. Ephez. 5 : 2. Wandelt in de liefde. 1 Joh. 4 : 7. Geliefde, laat ons malkanderen liefhebben: want de liefde is uit God: een iegelyk die liefheeft, is uit God geboren, ende kent God.

∴ Vrag. Wat heeft een Christen in zijne beproevinge, omtrent deze ken-merken, aan te merken?

Antw. 1. Deze ken-merken moet hy niet in haaren hoogsten trap neemen, maar bedenke, dat ook het minste gedeelte van 't gene als een teeken wordt voorgestelt, hem van de waarheid der genade, die in hem is, onbedrieglyk kan verzekeren. Men handelt dikwerf verkeerd, als men de droefheid over zonde, 't gelove in Christus, en de liefde tot de naasten, zo groot, zo levendig in zig wil bevinden, en dan zijn aandeel aan de genade ontkent, als men zulks in zig niet bevind. Neen, alwaar het minste deel van waare droefheid over zonde, van gelove in Christus, van liefde tot onze naasten blykt, daar is gelove, liefde, en droefheid over zonde zelve: Zach. 4: 10. Wie veragt den dag der kleine dingen? 2 Cor. 8: 12. Indien te voren de volvaerdigheid des gemoeds daar is, zo is iemand aangenaam na het gene dat hy heeft, niet na het gene dathy niet heeft.

2. Een Christen behoeft, om wel ten Avondmaal te gaan, juist niet een klaar gezigt van alle de teekenen die hier gestelt worden; 't is genoeg dat hy daar eenige, ja somtyds maar een, in zig kan zien: Want al is 't dat wy nog veele gebreeken, en elendigheid in ons bevinden, als namelyk, dat wij geen volkomen gelove hebben, dat wy ons met zulk een iever om God te dienen, niet begeeven, als wy schuldig zyn, maar dagelyks met de swakheid onzes geloofs, en de booze lusten onzes vleesches te strijden hebben, en wy van harten begeeren tegen ons ongelove te stryden, ende na alle geboden Gods beginnen te leven, zo zullen wy gewis en zeker zyn, dat geene zonde nog swakheid, die nog tegen onzen wille in ons overgebleven is, ons kan hinderen, dat ons God niet in genade zoude aannemen, ende alzo des hemelsche spyze ende dranks waerdig en deelagtig maken: Psalm 103: 13, 14. Gelyk hem een Vader ontfermt over de kinderen, ontfermt hem de Heere over de geene die hem vreezen: want hij weet wat maakzel dat wy zyn, gedagtig zynde dat wy stof zijn.

3. Heeft een Christen in agt te neemen, dat alle deze teekenen van genade niet konnen omgekeert worden; zo dat men zou besluiten, daar dat of dat is, daar is waare genade, derhalven, daar dit of dat voor een tyd

niet is, daar is geen genade: Want dat besluit gaat niet door. Zeker, daar 't gelove is, dat alle onze zonden om Christus wille vergeven zijn, en zijne volkomen geregtigheid ons toegerekent en geschonken zy, als of wy zelve in eigen persoon voor onze zonden hadden betaalt, en alle de geregtigheid volbragt, daar is waare genade. Doch nu kan men nog zeggen, nog besluiten, daar dit gelove voor eenen tijd niet is, dat daar geen genade is: want de verzekerdste godzalige kan voor eenen tyd in een staat van ongelove komen, dat hy met de Kerke uitroept: Klaagl. 3 : 18. Myne sterkte is vergaan, ende myne hoope van den Heere. Met Azaph, Psalm 88 : 16. Ik drage uwe vervaernissen, ik ben twyfelmoedig! Met de Vader, Marc. 9 : 24. Ik gelove Heere, komt myne ongelovigheid ter hulpe!

4. Dat hy, die ten Avondmaal zal gaan, uit twee, drie of vier daden geen besluit kan maken over zijn geheele staat, dat die goed of kwaad zy, naar mate die daden gestelt zijn: Want een Christen kan goed zijn, ten opzigte van zijn staat, en opregt, ten aanzien van het voornemen van zijn hart, hoewel zijne daden somtyd, daar mede niet overeen stemmen. Men zie David, Petrus en andere Mannen Gods, die hoe opregt van staat en voornemen, nu en dan bezyden het spoor geweeken zijn. Die deze dingen in overweeging neemt, zal voorspoedig zijn in de zelf-beproeving.

∴ Vrag. Hoe gedraagt zig een Christen, die hem zelven onderzogt heeft?

Antw. 1. Hy tragt zijn hart en gedagten af te zonderen van alle aardsche beslommeringen, die den aandagt omtrent het Nagtmaal beletten zouden: Spreuk. 18 : 1. Die zig afzondert, tragt na iets begeerlyks: Hy vermengt zig in alle bestendige wysheid.

2. Hy zoekt zijn verlangen op te wekken, na de zigtbare panden van Gods liefde: Psalm 84 : 2, 3. Hoe lieflyk zyn uwe woningen, Heere der Heirscharen! myne ziele is begeerig ende beswykt ook van verlangen na uwe voorhoven: myn hart ende myn vleesch roepen uit tot den levendigen God!

3. Hy zoekt Gods aangezigte in den gebede, dat het den Heere behage hem onder de teekenen van zijn liefde te bevestigen: Exod. 33 : 15. Indien uw aangezigte niet mede gaan zal, doet ons van hier niet optrekken. Psalm 37 : 5. Zegt tot myne ziele, ik ben uw heil!

∴ Vrag. Wat behoort in hem te zijn, onder het gebruik van het Avondmaal?

Antw. 1. Een heilig ontzag, voor den hogen God, in wiens tegenwoordigheid hem Jesus lighaam en bloed Sacramenteel wordt aangeboden: Gen. 28 : 17. Hoe vreeslyk is deze plaatze? dit is niet dan een huis Gods, ende dit is de poorte des levens!

2. Een aandagtige overdenkinge van de genade, welke ons onder de teekenen van brood en wyn verbeeld, en verzegelt worden: Psalm 63 : 3. Voorwaar ik hebbe u in 't heiligdom aanschouwt, ziende uwe sterkte ende uwe eere

3. Een gelovig vertrouwen, dat alle zijne zonden om Jesus wille vergeven zijn, die voor hem gegeven wordt tot een spyze der ziele: Hoogl. 5 : 1. Eetet, vrinden, drinket en wordt dronken.

4. Een hartelyke opgewektheid, om het verbond, dat hy met God zo plegtig vernieuwt heeft, te betragten: Psalm 119 : 106. Ik hebbe gesworen, ende zal 't bevestigen, dat ik onderhouden zal de regten uwer geregtigheid.

∴ Vrag. Wat is hy, na 't gebruik van 't Avondmaal, verpligt?

Antw. 1. Zijne dankbaarheid aan den Heere op allerlei wyze te betuigen: Psalm 116 : 12. Wat zal ik den Heere vergelden, voor alle zyne weldaden aan my bewezen? Ik zal den beker der verlossinge opnemen, en den name des Heeren aanroepen.

2. Deze dankbaarheid te betoonen, met woorden en daden, in liefde tot God en zijne naasten: Want wy zyn door 't gebruik dezes Sacraments beweegt tot een vierige liefde tegen God en onze naasten: 2 Cor. 5 : 14, 15. De liefde Christi dringt ons: als die dit oordeelen, dat indien een voor alle gestorven is, zy dan alle gestorven zyn Ende hy is voor alle gestorven, op dat de gene die leven, niet meer haar zelven zouden leven, maar dien, die voor haar gestorven ende opgewekt is. Ephez. 5 : 2. Wandelt in de liefde, gelykerwys ook Christus ons lief gehad heeft, ende hem zelven voor ons heeft overgegeven, tot den offerhande ende een slagt-offer, Gode tot eenwelriekenden reuk.

3. Hartelyk te verlangen, met bidden en smeeken, om na dit leven Avondmaal te mogen houden, in den hemel: Openb. 19 : 9. Zalig zynze, die geroepen zyn tot het Avondmaal van de bruiloft des Lams!

XXXVI. ARTIKEL,

Van de Politike Overheid, derzelver Magt en Ampt, en Pligt der Onderdanen omtrent haar.

Wy gheloven dat onse goede Godt, uyt oorsake der verdorventheyt des menschelicken geslachtes, Coningen, Princen ende Overheden verordent heeft, willende dat de werelt geregeert werde door wetten ende Policien; op dat de onghebondenheyt der menschen bedwongen werde, ende het alles met goede ordinantie onder den menschen toegae. Tot dien eynde heeft hy de Overheyt het sweert in handen gegeven, tot straffe der boosen ende beschermnghe der vromen. Ende haer ampt is, niet alleen acht te nemen ende te waken over de Polici, maer ooc de bant te houden aen den Heyligen Kerckendienst: om te weyren ende uyt te royen alle afgoderie ende valschen godsdienst, om het rycke des Antichrists te gronde te werpen, ende het Coninerycke Jesu Christi te voorderen, 't woort des Evangelij over al te doen Prediken, op dat God van een yegelick geeert ende gedient werde, gelyc hy in syn woort gebiedt. Voorder, een yeder van wat qualiteyt, conditie ofte staat hy zy, is schuldich hem den Overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, haer eere ende eerbiedinge toe te dragen, ende hen gehoorsaem te zyn in allen dingen, die niet en stryden tegen Gods woort, voor haer biddende in haren gebeden, op datse de Heere stieren wille in alle hare weghen, ende dat wy een gherust ende stille leven leyden, in alle Godsalicheydt ende eerbaerheydt.

Ende hier over verwerpen wy de Wederdoopers ende andere oproerige menschen: ende in 't gemeyn alle de gene die de Overheden ende Magistraten verwerpen, ende de Justitie omstooten willen: invoerende de ghemeenschap der goederen, ende verwerren de eerbaerheyt die God onder den menschen gestelt heeft.

VRAGE.

Wie moet men voor goede Burgers houden?

Antw. Die de Overheid, van God over haar gestelt, onderdanig zijn, ende eere geven: Spr. 24:21. Myn zone, vreest den Heere, ende eert den Koning. 1 Petr. 2:13. Zyt alle menschelyke ordening onderdanig, om des Heeren wille. Vers 1. Vreest God, eert den Koning.

Vrag. Waar van spreekt deze Artikel?

Antw. Van het Ampt der Overheid, en de pligt der Onderdanen omtrent haar.

∴ Vrag. Komt deze Artikel in de Belydenis te pas?

Antw. Ja doch: De Propheten, de Apostelen, en de eerste Christen Kerke, zijn altoos beswaart en aangeklaagt geweest, datze ongehoorzame en oproerige in den burgerstant waren, die alle burgerlyke regeeringe zogten te breeken, en niet dan confusie en verwarringe in de waereld aan te rigten. Hoe gepast dat de opstellers van onze Belydenisse, ten tyde dat de gelovigen in de Nederlanden over de zelfde misdaden by den Koning van Spanje aangeklaagt wierden, voor het ooge der waereld belyden, dat de waare Kerke, welkers leeden zy waaren, de Overheid, die Gods Majesteit, als zijne Dienaren op aarde vertonen, om Gods wille onderdanig is, en eenen afkeer heeft van dat slegte slag van menschen, die de heerschappyen verwerpen, en de heerlykheden lasteren. Men zie de Brief van de gelovigen in de Nederlanden, aan Filip den II. Koning van Spanje, met deze Confessie, in den Jaare 1562. opgedragen.

Vrag Hoe werdt de Artikel verdeeld?

Antw. In twee deelen: Eerst wordt 'er gehandelt van de gezonde Leere. Daar na, van Dwalinge, die wy, als strydig met deeze Leere, verwerpen.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. De gezonde Leere, vertoont de pligten van Overheden en Onderdanen.

A. Ten aanzien der Overheden, wordt 'er betoogt,

a. Eerst, het nut der burgerlyke regeeringe: Wy geloven, dat onze goede God, uit oorzake der verdorventheid des menschelyken geslagte, Koningen, Prinsen, ende Overheden verordineert heeft, willende dat de waereld geregeert worde door wetten en policien, op dat de ongebondenheid der menschen bedwongen worden, ende het alles met goede ordonnantie onder de menschen toegaat Tot dien einde heeft hy de Overheid het swaert in de handen gegeven, tot straffe der bozen, ende beschermingе der vromen.

b. Daar na, wat haar Ampt zy,

aa. In opzigt van de Politie: Ende haar ampt is niet alleen agt te neemen ende te waken over de Politie.

bb. In opzigt van de Kerk: Maar ook om de hand te houden aan den Heiligen Kerk-dienst,

1. Tot weeringe van het kwade: Om te weeren ende uit te roejen alle afgodery ende valschen Godsdienst, en om het ryke des Antichrist te gronde te werpen.

2. Tot bevordering van het goede: Ende het Koninkryke Christi te vorderen, 't woord des Evangeliums overal te doen prediken, op dat God van een iegelyk geëert ende gedient werde, gelyk hy in zyn woord gebied.

B. Ten aanzien van de Onderdanen, wordt 'er geleert, wat haar pligt zy tegen de Overheid, te weeten:

a. Onderwerpinge aan den zelven: Voorts een ieder, van wat qualiteit, conditie, ofte staat hy zy, is schuldig hem den Overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, haar eere en eerbiedinge toe te dragen.

b. Voorbiddinge voor den zelven: Voor haar biddende, in haren gebeden, op datze de Heere stieren wille in alle hare wegen, ende dat wy een gerust en stil leven leiden in alle godzaligheid ende eerbaarheid.

II. De dwalinge, die wy, als strydig tegen de gezonde

leere, verwerpen: Ende hier over verwerpen wy de Wederdopers, ende alle andere oproerige menschen: Ende in 't gemeen allen die gene die Overheden en Magistraten verwerpen, en de justitie omstoten willen: invoerende de gemeenschap van goederen; ende verwerren de eerbaarheid, die God onder de menschen gesteld heeft.

Vrag. Is de Burgerlyke Overheid nodig?

Antw. Ja: Dit blykt.

1. Uit de gemeenschap der gelovigen en ongelovigen in de waereld, tot welkers bezorginge het Kerk-bestuur niet is ingerigt.

2. Uit het geschied-verhaal van alle tyden, welke de noodzaakelykheid der burgerlyke regeeringe aanwyst.

3. Uit de droeve vrugten en gevolgen, in Israël gezien, als dit volk een Burger-bestuur ontbrak: Rigt. 17 : 6. In die zelve dagen was 'er geen Koning in Israël: een iegelyk deede wat regt is in zyne oogen. De oude Persianen, overtuigt zijnde van het voorregt eener wettige regeeringe, bleeven met voordagt, na de dood hunner Koningen, vyf dagen lang zonder Overheid, op dat het volk, door de beproefde ondervinding eenes heerschelozen staat, des te begeeriger na een Vorst, en des te getrouwer aan hem zou zijn.

Vrag. Van wie komen de hooge Magten?

Antw. Van de goede schikkinge van Gods voorzienigheid: Spreuk. 8 : 15, 16. Door my regeeren de Koningen, ende de Vorsten stellen geregtigheid: door my heerschen de Heerschers, en de Prinsen, ende alle Rigters der aarde. Rom. 13 : 1. Daar is geen magt, dan van God, ende de Magten die daar zyn, die zyn van God geordineert.

Vrag. Tot wat einde heeft God de Magten verordineert?

Antw. Op dat de ongebondenheid der menschen bedwongen werde, ende het alles met goede ordonnantie onder de menschen toega. Immers wat veiligheid heeft iemand, zonder Overheid, voor zijne bezittinge, datze hem niet

ontvreemd, voor zijn lighaam, dat het niet verminkt, voor zijn leven, dat het hem niet benomen worde? Plutarchus noemd een goede regeeringe, de zonne der aarde: Zo min de aarde de zon kan missen, en zo veel voordeelen als zy daar van trekt, zo min kan een volk een regtschapen politie missen, en zoo veele voordeelen trekken zy daar van. Men zou gemakkelyker in een woestyne onder de wilde beesten, dan onder de menschen zonder een welgestelde justitie, konnen leeven. Israël, geen Koning hebbende, klaagt 'er over als een swaare straffe: Hos. 10 : 3. Wy hebben geenen Koning: want wy hebben den Heere niet gevreest.

Vrag. Wat namen dragen de Regeerders in den Burger-staat?

Antw. Zy worden genoemd Koningen, Jes. 49 : 13. Vorsten, Jes. 1 : 23. Prinsen, Job. 34 : 18. Oudsten, Exod. 24 : 9. Rigters, Jes. 1 : 26. Schilden der aarde, Psalm 47 : 10. Overheden en Magten, Rom. 13 : 1. En met eenen verheeven name. GODEN, Psalm 82 : 6. Ik hebbe wel gezeid, gy zyt GODEN: Ende gy zyt alle kinderen des Allerhoogsten.

Vrag. Behoort de naam van Goden alleen tot de Overheden van het Oude Testament?

Antw. Neen: Zy behoort ook tot de Overheid onder het Nieuwe Testament, dewijl ook die Gods Majesteit, als zijne Dienaaren op aarde, verbeelden. Waarom Augustinus zeide: Rex habet imaginem Dei, quemadmodum Epricopus Christi. De Koning draagt het beeld van God, gelyk de Bisschop het beeld Christi; de Koningen in het voeren hunner scepteren; de Kerkelyke in het weiden der kudde Gods.

Vrag. Hoe veelerlei Zoorten van Regeeringsforme werden 'er doorgaans geteld?

Antw. Vierderlei;

1. De Monarcia, ofte Eenhoofdige regeeringe, daar de regeering is bij een Hoofd, Vorst, Keizer, of Koning.

2. De Aristocratia, of de Meerhoofdige, daar de regeering is bij de voornaamsten des Volks.

3. De Democratia, of de Veelhoofdige, daar de regeeringe is by het volk, of by eenige personen, van welken men zig gezamentlyk op het volk beroepen kan.

4. De Mixta, of Getemperde regeeringe, dus genoemd, om dat ze derwyze getempert is, dat alle deze drie regeeringsformen daar in gevonden worden, zonder dat een van drie de overhand heeft. De tegenswoordige regeeringe van de Republiek is in den rang der getemperden: Want de Stadhouderlyke verbeeld de eenhoofdige; de Algemeene Staaten, de meerhoofdige; en de Vroedschappen der byzondere Steeden, de veelhoofdige regeeringe.

∴ Vrag. Wat dunkt u van deze regeeringsforme?

Antw. Wy oordeelen, met den Kerk-hervormer Calvin, dat het voor een burger, buiten bestuur van den openbaren magt, eene ydele beezigheid is, te betwisten welke in de waereld de beste staat van regeeringe is. En dat het niet dan voor eene groote verwaantheid kan gehouden worden, een beslissend oordeel te willen vellen, dewijl het oordeel verkeeren moet over zekere omstandigheden en gevallen, die swaar zijn te onderscheiden. Ondertusschen kunnen wy, dat by anderen wordt aangemerkt, hier in voegen. De Monarchie, of eenhoofdige regeeringe, zeggen zy, komt best met Gods bestuur overeen, doch daar ze stand grypt kan dezelve gemakkelyk veranderen in tieranny. Men heeft dit gezien in Rehabeam, Saul, en andere godloze Koningen Israëls. Dus zijn ook by de Romeinen Tiberius, Caligula, Nero en Domitiaan, monsters der natie, en verdervers des volks geweest. De Aristocratie, of meerhoofdige, heeft ook haar swarigheid: want zy verandert zig ligtelyk in een onafhankelyk gebied, dat zig weinige aanmatigen, ja zelf wel in een' eenhoofdige regeering. Dus mag men te Romen, daar Augustus, Antonius, en Lepidus, al het gezag zig alleen aanmatigden, en onder welken forme van regeeringe het Romeinsch Gemeenebest als van een gerukt en gescheurt wierde, en uit welken de eerste, daar na, de Alleen-heerschinge bekwam. De Democratie, of veelhoofdige, worstelt doorgaans met zo veele ongeregeltheden, dat 'er misschien nooit een goed geweest is. Ook heeftze dat ongemak datze ligtelyk vervalt tot een meerhoofdige, of tot een geheele verwarringe, waar in de minste gebieden wil, en dat

gewoonlyk eindigt met beroerte, oploop, en plonderinge van de voornaamsten; gelyk dit te Napels, en elders gebleeken is. Doch van de getemperden oordeelt men, dat de ervarentheid van alle tyden geleert heeft, dat de landen die 'er zig van bedienden, altoos gebloeid hebben, maar die 'er van af stapten, aan 't kwynen geraakt zijn. Lycurgus heeft deze regeeringswyze by de Lacedemoniers ingevoerd, die zo lang als zy zig daar aan hielden, als over geheel Griekenland zegenpraalden. Twee Hoofden verbeelden de Monarchie; doch op datze niet na wille-keur zouden regeeren, wierdt hunnen magt door eenen Raad van agt en twintig Mannen, die de besluiten moesten bekragtigen, en de Aristocratie verbeelden, beteugeld: En op dat deze de vryheid der gemeente den hart-ader niet zouden afsteeken, verkoor men de Ephori, die de Democratie verbeelden, en het regt der gemeente waarnamen. Rome heeft zo lang zy deze zoort van regeeringe volgde, gebloeid. Venetien, zo ryk als vry, heeft 'er zig meer dan duizend jaren wel by bevonden. De Monarchie wordt aldaar vertoond door den Hertoge, de Aristocratie door den gewonen, en de Democratie door den buitengewonen Raad. Groot Brittanje is, staande deze forme van bestuur, de verwonderinge van Europa. De Koning vertoont daar de Monarchie, het Hoger-huis de Aristocratie, en het Lager-huis de Democratie. En hoe de Nederlanden zig daar by bevonden hebben, getuigen onze Historien.

Vrag. Is 't een Christen geoorlooft het ampt van Overheid te bekleeden?

Antw. Ja Doch: 't Is duidelyk voorzegt, Jes. 49:23. Koningen zullen uwe Voedster-heeren zyn, haare Vorstinnen uwe Zoog-vrouwen. Psalm 72:11. De Koningen van Tharsis en de eilanden zullen geschenken aanbrengen; de Koningen van Scheba ende Seba zullen vereeringen toevoeren, ja alle Koningen zullen zig voor 'u neder buigen.

Vrag. Hoe bewyst gy dit nader?

Antw. 1. Vrome en godzalige hebben onder het Nieuwe

Testament burgerlyke ampten bekleed: Nicodemus was een Overste der Joden, Joh. 3 : 1. Joseph van Arimathea, een eerlyk raadsheer, Marc. 15 : 43. De bekeerde Sergius Paulus, een Stadhouder, Handl. 13 : 12.

2. Uit het einde, waar toe God de Overheden heeft verordineert, te weeten: Op dat de waereld geregeert werde door wetten en policien, op dat de ongebondenheid der menschen bedwongen worde, en alles met goede orde toega onder de menschen. Zulke bedieninge zijn den Christenen welvoeglyk.

Vrag. Hoe verre strekt zig de magt der Overheid uit?

Antw. 1. Tot allerlei zoort van menschen in het Gemeenebest, zonder uitzondering van Monniken, welker afzondering en beloften enkel menschelyk zijn: of van Kerk-dienaars, die zig der waereldsche magt geenzins mogen of konnen onttrekken: Rom. 13 : 1. Alle ziele zy de Magten, over haar gestelt, onderworpen. Want daar is geen Magt dan van God. Ende de Magten die daar zyn, die zyn van God geordineert.

Vrag. Hoe bewyst gy dit meer?

Antw. Uit de practyk der Kerk-dienaren, zo der Propheten, onder het Ouden, als den grootste Leeraren onder het Nieuwe Testament, die de magt der Overheid, over alle menschen, met woorden en werken hebben erkent. Zie de Heere Christus, Matth. 17 : 27. Paulus, Handl. 25 : 10. Petrus, in zijne vermaninge. 1 Petr. 2 : 13, 14. Zyt dan alle menschelyke ordeninge onderdanig, om des Heeren wille: het zy den Koning, als de opperste magt hebbende; het zy den Stadhouderen, als die van hem gezonden worden, tot straffe wel der kwaaddoeners, maar tot prys der genen die goed doen.

Vrag. Waar over gaat de magt der Overheid al meer?

Antw. 2. Alleen tot het lighaam, dat is de lichamelyke zaken der menschen, dewyl de magt over de ziele aan God alleen toekomt, die dezelve alleen kan straffen, tot in de helle, Matth. 10 : 28. Egter moet men erkennen, dat mid-

lyk door Goks gebod, de ziel ook den Overheden is onderworpen, in zo verre derzelver beveelen niet aanloopen tegen de Goddelyke Wet: Rom. 13:5. Daarom is 't nodig onderworpen te zyn, niet alleenlyk om der straffe, maar ook om der conscientie wille.

∴ Vrag. Welke zijn de voornaamste pligten der Overheden in den Burger-staat?

Antw. 1. Wetten te maken, ten nutte der Burgery, aan welken men moet onderdanig zijn, al schijnen dezelve zomtyds vry hard: Rom. 13:7. Zo goeft dan een iegelyk dat gy schuldig zyt; schattinge dien gy schattinge: tol dien gy tol: vreeze dien gy vreeze: eere dien gy eere schuldig zyt.

2. Het hooren, en afdoen der regts-gedingen der onderdanen: Devt. 17:8, 9. Wanneer eene zaake aan het gerigte voor u te swaar zal zyn, tusschen bloed en bloed, tusschen regts-handel ende regts-handel, tusschen plage ende plage, zynde twist-zaken in uwe poorten: zo zult gy u opmaken, ende gaan na de plaatze, die de Heere uwe God verkiesen zal: Ende gy zult komen tot de Levitische Priesteren, ende tot den Regter, die in die dagen zyn zal: ende gy zult ondervragen, ende zy zullen u de zaake des regts aanzeggen.

3. Het bestellen der ampten en bedieningen, die tot rust en welstand der gemeente nodig zijn: 2 Chron. 32:6. Ende hy stelde Krygs-overste over het volk. Psalm 101:6. Myne oogen zullen zyn op de getrouwe in den lande, datze by my zitten: Die in den opregten weg wandelt, die zal my dienen.

4. Het heffen en schikken der gemeene gelden, ten meeste voordeele der onderzaten: 2 Kon. 22:4—6. Gaat op tot Hilkia den Hogen-priester, op dat hy 't geld sommeere, dat in het Huis des Heeren gebragt is, het welke de wagters des dorpels van 't volk versameld hebben. Ende datze dat geven in de hand der verzorgers van 't werk, die besteld zyn over het Huis des Heeren: op dat zy dat geven den genen die het werk doen, dat in het Huis des Heeren is, om de breuken van het Huis des Heeren te verbeeteren, den timmerlieden, ende den bouwlieden, ende den metselaaren: ende om hout, ende om gehouwene steenen te koopen, om het huis te beeteren.

5. Het regtvaerdig straffen van misdadigers, die de gemeene ruste stooren. Dus wierde Achan, die Israël beroerd hadde, gesteenigd, Jos. 7 : 25. Abjathar, den Priester, verdreven; en Joab om bloed-schuld gedood, 1 Kon. 22 : 27, 30. De Overheid is Gods dienaresse, een wreekster tot straffe der genen die kwaad doen: Rom. 13 : 4.

6. Het maken van Verbonden, en voeren van regtmatige oorlogen, en diergelyke zaaken, die tot welstand of bescherming van het land kunnen strekken.

Vrag. Verkeert de Magt der Overheid, die belydenis doet van het waar gelove, omtrent het Kerkelyke?

Antw. Ja: 1. De handhavinge van beiden de tafelen der Wet is hun aanbevolen: Psalm 2 : 10, 11. Nu dan, gy Koningen, handelt verstandiglyk, laat u tugtigen gy Regters der aarden. Dient den Heere met vreeze, ende verheugd u met beevinge.

2. Zy worden uitdrukkelyk Voedsterheeren der Kerke genaamd: Jes. 49 : 23. Koningen zullen uwe Voedsterheeren zyn, haare Vorstinnen uwe Zoogvrouwen.

3. Vrome Koningen, onder de beide Testamenten, hebben deze magt, en dat niet dan tot heil der Kerke, gebruikt.

∴ Vrag. Wat staat ons hier op te merken?

Antw. 1. Dat men deze magt niet te verre moet uitstrekken.

a. Of tot dingen die binnen de Kerke zijn, in dier voegen, dat de Overheden zelven zouden verrigten, 't geen de Leeraaren toekomt, of dat de Leeraaren uit en na haare last moeten betragten, de dingen van haare Bedieninge, met naame, het prediken, het oordeelen over de geschillen van den Godsdienst, het bedienen der Bondzegelen, en het oeffenen van Kerk-tugt.

b. Of volstrekt, en zonder eenige bepalinge, tot alle die dingen die buiten de Kerk zijn, zo dat hier gantsch geen plaats meer zoude weezen voor eenige Raadpleegingen, en Besluiten der Kerke.

2. Dat men deze magt der Overheid niet te zeer moet verkleinen, als of de Overheden gantsch niet vermogten, boven het Christen volk, als alleen met een meerdere magt, de besluiten van de Kerke uit te voeren: Want de Overheid heeft magt

a. Om de uiterlyke dingen van de Kerke, die in zig zelven onverschillig zijn, te schikken, door het maken van goede wetten, na eene behoorlyke raadpleginge met de Kerke, en door de voorzigtige uitvoeringe der zelven.

b. Om de Kerk te helpen, en wel te doen, dat is: Om te weeren ende uit te roeijen alle afgoderye, ende valschen Godsdienst, om het ryke des Antichrists te gronde te werpen, ende het Koninkryke Jesu Christi te vorderen, 't woord des Evangelie overal te doen prediken, op dat God van een iegelyk ge-eert ende gediend werde, gelyk hy in zyn woord gebied. 2 Kon. 18:4. Hy nam de hoogten weg, ende brak de opgerigte beelden, ende roeide de bosschen uit: ende hy verbryselde de koperen slange, die Moze gemaakt hadde; om dat de kinderen Israëls tot die dagen toe haar gerookt hadden; ende hy noemdeze Nehustan. 2. Chron. 34:33. Josia dan deede alle grouwelen weg, uit alle landen die de kinderen Israëls waaren, ende maakte alle, die in Israël gevonden werden, te dienen, te dienen den HEERE, haaren God: alle zyne dagen weeken zy niet af van den Heere, den God harer Vaderen na te volgen. Ezra 7:26. Neh. 13:19. enz.

Vrag. Wat zijn de pligten der Onderdanen, omtrent haar Overheid?

Antw. 1. Onderwerpinge aan den zelven. Dus zegt de Artikel: Voorder een ieder, van wat qualiteit, conditie of staat hy zy, is schuldig hem den Overheden te onderwerpen, schattingen te betalen, haar eere en eerbiedinge toe te dragen, ende hen gehoorsaam te zyn in allen dingen, die niet stryden tegen het woord Gods. Tit. 3:1. Vermaant haar, dat zy den Overheden ende Magten onderdanig zyn, datze haar gehoorsaam zyn, datze tot alle goed werk bereid zyn. Matth. 22:21.

Geeft dan den Keizer dat des Keizers is Rom. 13:6, 7. Want daarom betaalt gy ook schattinge: want zy Dienaars Gods zyn, in dit zelve geduuriglyk bezig zynde: zo geeft dan een iegelyk dat gy schuldig zyt: schattinge dien gy de schattinge: tol, dien gy den tol: vreze, dien gy de vreze; eere, dien gy de eere schuldig zyt.

2. Ernstige voorbiddinge voor den zelven; Jerem. 29 : 7. Ende zoekt den vrede der stad, daar henen ik u gevanglyk hebbe doen wegvoeren, ende biddet voor haar tot den Heere: want in haren vrede zult gy vrede hebben. 1 Tim. 2 : 1, 2. Ik vermane dan voor alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeeden, voorbiddingen, dankzeggingen voor alle menschen: voor Koningen, endè alle die in de hoogheid zyn: op dat wy een gerust ende stil leven leiden mogen, in alle godzaligheid ende eerbaarheid.

Vrag. Met wie hebben wy hier verschil?

Antw. Met de Wederdopers, en alle oproerige menschen, die de heerschappijen verwerpen; welkers doolingen wy, als stryddig met de gezonde leere, verwerpen: Ende hier over verwerpen wy de Wederdopers, ende andere oproerige menschen: ende in 't gemeen alle die gene, die de Overheden en Magistraten verwerpen, ende de Justitie omstoten willen: invoerende de gemeenschap der goederen, ende verwerren de eerbaarheid onder de menschen.

∴ Vrag. Wat merkt gy hier over aan?

Antw. 't Is bekend, dat in de zestiende Eeuwe, zommige Wederdopers, oproerige wederspannelingen waren, hoewel zy alle daarom niet oproerig waren. Doch zedert het werk van Thomas Munster, die de Boeren in den jaare 1524. aanhitste, tegen den Overheid, zo dat 'er wel vyftig-duizend moedwilligers, in dien Boeren-kryg, omkwamen: en dat van Jan van Leiden met zijn aanhang, te Munster, in den jaare 1536, kreegen zy, die den naam van Wederdopers voerden, eenen kwaaden

naam. De Gelovigen in de Nederlanden hebben, om te tonen dat zy vreedzame onderdanen waren, zig altoos van dit slag van menschen onderscheiden, en hare dwalingen, als strydig met de eere Gods, en de rust der gemeenten, opentlyk tegen gesproken. Voorts ziet men datze te keer gaan alle oproerige menschen, die de justitie omstoten willen; invoerende de gemeenschap der goederen, ende verwerren de eerbaarheid, die God onder de menschen gestelt heeft. Vermoedelyk datze het ooge hebben op zulke menschen, die in en omtrent het jaar 1534. t'Amsterdam en elders, naakt op de straat liepen, Mans en Vrouwen, onder voorwenden dat zy de naakte waarheid waren.

∴ Vrag. Wanneer gaat het een volk, onder de regeeringe van Overheden, voorspoedig en wel?

Antw. Als de Overheden, die God over ons gestelt heeft,

1. Godsdienstige Mannen zijn, die den waren Godsdienst, en de Gemeente voorstaan: Deut. 17 : 18, 19. Voorts zal 't geschieden, als hy op den stoel zyn's Koninkryks zal zitten: zo zal hy zig een dobbel van deze wet afschryven in een boek, uit het gene dat voor het aangezigte der Levitische Priesteren is: Ende het zal by hem zyn, ende hy zal daar in lezen, alle de dagen zyns levens: op dat hy den Heere zynen God leere vrezen, om te bewaren alle de woorden dezer wet, ende deze inzettingen, om die te doen. Exod. 18 : 21. Doch ziet gy omme, onder alle den volke, na kloeke mannen, Godvreezende, waaragtige mannen, de gierigheid hatende.

2. Regtvaerdige Mannen, die de geregtigheid handhaven: Jes. 1 : 17. Zoekt het regt, helpt den verdrukten; doet den wezen regt, handelt de twist-zake der weduwen. Exod. 23 : 8. Ook zult gy geen geschenk neemen: want het geschenk verblind de ziende, ende verkeert de zaake der regtvaerdige.

3. Neederige Mannen, die vijanden zijn van hovaardy, en vriendelyk en bescheiden zijn tegens de Onderdanen: Deut. 17 : 20. Dat hy zyn harte niet verheffe boven zyne broederen, ende dat hy niet afwyke van 't gebod, ter regter ofte slinker hand. Zo een Man was David: Ps. 131 : 1. ô Heere myn hart is niet hoog! Hy sprak vriendelyk met een vrouwe: 2 Sam. 14 : 10.

4. Kloeke Mannen, die doorzigt en beleid hebben, om de belangen der Burgery te verzorgen: 2 Chron. 19:5, 6. Ende hy stelde Rigteren in het land, in alle vaste steeden van Juda. van stad tot stad; ende hy zeide tot de Rigteren, ziet wat gy doet; want gy houdt het gerigte niet den mensche, maar den Heere.

5. Yverige Mannen voor den Heere, om alle dwalingen, afgoderije en verleidingen, tegen te gaan: Saul deede weg uit den lande de Waarzeggers en Duivels-konstenaars, 1 Sam. 28:9. Asa deede weg de Drek-goden, 1 Kon. 15:12. Ende de Altaren, 2 Chron. 14:3. Josaphat rooide uit de afgodische Hoogten, 2 Chron. 17:3. Salomo bouwde den Tempel. Joaz herstelde de breuken, 2 Kon. 12:5. Zo ook Josia, 2 Kon. 22:4.

∴ Vrag. Welke Onderdanen zijn hier te bestraffen?

Antw. 1. Die kwade en zondige geboden der Overheden gehoorzamen. gelyk als waren die valsche getuigen tegen Naboth. 1 Kon. 21:13. Die het beeld aanbaden, Dan. 3:7. Die op Herodes gebod de kinderkens te Bethlehem doode. Matth. 2:16.

2. Die zig opstellen tegen goede en burgerlyke wetten, gelyk Israël opstond tegen Mose. Exod. 14. Of veragtelyk spreeken van de Overheid, die God over haar gestelt heeft: Job 34:18. Zou men tot een Koning zeggen, gy Belial? tot Prinsen, gy godloze?

3. Die den Overheid niet onderdanig zijn, om des Heeren wille, ofte gedult hebben met derzelver gebreeken en swakheden. Zeer nadrukkelyk is hier de rede van den zaligen Lodestein: Zo haast verneemt men niet de zonden van eenig Regent, of dadelyk slaat zijn waerdigheid en agtbaarheid by ons af; en zo het zulke vergrypingen en inhangende gebreeken zijn, die ons schynen de gantsche Christenheid in hem weg te neemen, zo schynt zo een Man by ons als ONTGODET te worden, en zijn authoriteit byna gantsch kwyt te raken: een zeker teeken van eenen verstand- en oordeel lozen slaap, en dat men deze zaak maar bottelyk opvat, gelyk natuurlyke dromen van onbandigheid mede brengen: Daar men met een wakker hert moest onderscheid leeren maken, tusschen den grond van dien Man (Overheid zijnde) zijn zaligheid, en onze agting van hem als zodanig, en tusschen den grond van zijne heerschappye en heerlykheid over de menschen, en

onze agting als zoodanig: De eerste is Jesus in herte, ende de deugdzaamheid daar op, en uit: De tweede is Gods Ordonnantie, en alzo moeten en kunnen onze oordeelen en agtinge onderscheiden zijn: In voegen, dat ik te gelyk den genen, welken ik na den eersten grond ondeugdzaam zynde, veragte, Ps. 15 : 1. Den zelven (zegge ik) na den tweeden grond, hoog en heerlyk agte, als van den Heere over my ten heerscher en gebieder gestelt; die ook GODEN, om Gods kinderen, genaamd worden, Exod. 22 : 28. Psalm 82 : 6. Ik wil niet ontkennen, dat deze dwalinge zeer veroorzaakt wordt van onvoorsigtige stellinge, van zommigen, die de Overheden der Christenen, zelve Christenen zijnde, als zodanig eene byzondere agtbaarheid toedigten, welke ryzen of dalen zouden, met haare Christelykheid: Maar ook de voorgangers en volgers dezer stellinge missen alles te zamen in gemelde nauwkeurig oordeel en onderscheid. Schoon ik onderwylen niet ontken, dat een deugdzaam Magistraat duizendmaal agtbaarder is dan een ondeugdzaam, zoo stelle ik ook vast, dat die Goddelyke agtbaarheid, die hem als Overheid toekomt, aan geen deugd of ondeugd, nog des menschen agting hangt, gemerkt die op Gods ordonnantie staande, alleen te hoog en van geen hoedanigheden der menschen raakbaar is. Nu dat de slaperige dit onderscheid verzuimen, en de oogen bestreeken zijnde met den ophef van Christelyke deugdzame Overheid, als zy die Christelykheid en deugdzaamheid niet vinden, dan aan 't verwerpen van de heerschappyen, en lasteren de heerlykheden al aan, is Judas zeggen, en leert de bevindinge dagelyks: En des hebben wy niet te twyfelen of wy ook, in het midden van het ligt des Evangeliums, in eenen diepen slaap geraakt zijn. Dus redeneert de Man, als hy spreekt van de Slaap ziekte van Nederland. Zie BOGAARTS Laatste Uuren, bladz. 140—142.

∴ Vrag. Wat moet een Christen uitlokken tot gehoorzaamheid aan zijnen Overheid?

Antw. 1. Het Goddelyk bevel: 1 Petr. 2 : 13. Zyt alle menschelyke ordening onderdanig, om des Heeren wille. Exod. 22 : 28. Den Goden zult gy niet vloeken. Rom. 13 : 7. Geeft vreeze, dien gy vreeze schuldig zyt. Matth. 22 : 21. Geeft den Keizer dat des Keizers is.

2. De voorbeelden der ouden: Joseps broederen bogen

zig voor hem met de aangezigte ter aarde, Gen. 42 : 6. Zo ook Nathan, voor het aangezigte van David, I Kon. 1 : 23. Het volk zeide tot Rehabeam, wy zullen u dienen, 1 Kon. 12 : 4. Van de eerste Christenen luid het verhaal van Augustinus dus: Julianus is geweest een ongelovig Keizer; ja is hy niet geweest een afvallige en godloze, en afgoden-dienaar? De Christen Soldaten hebben gedient een ongelovig Keizer: als men kwam tot de zaake Christi, dan kenden zy niemand, dan alleen die in den hemel is. Als den Keizer wilde dat zy den Afgoden zouden dienen, dat zy rooken zouden, zo stelden zy God voor hem. Maar als hy gebood, brengt de slagordene voor, gaat stryd tegen dat volk, terstond gehoorzaamden zy: zy maakten onderscheid tusschen den TYDELYKEN HEER, ende nogtans om den EEUWIGEN waaren zy ook onderdanig aan den TYDELYKEN.

3. Het gewigt der Ampten, die zo hoog en zorgelyk zijn, datze niet dan met liefde en onderdanigheid behoren beantwoord te worden: Psalm 82 : 6. Ik hebbe wel gezeid, gy zyt GODEN: ende gy zyt alle kinderen des Allerhoogsten!

4. 't Ken-merk van het Christendom, dat zig vertoont in de gehoorzaamheid aan de Overheden, ter onderscheiding van die de Heerlykheden lasteren: Spreuk. 24 : 21. Myn zone, vreest den Heere, ende den Koning: ende vermengd u niet met hen, die na veranderinge staan.

5. De ruste der ziele, die daar door niet weinig bevordert wordt: 1 Tim. 2 : 1, 2. Ik vermane u voor alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeeden, voorbiddingen, dankzeggingen, voor alle menschen; voor KONINGEN, ende alle die in HOOGHEID zyn; op dat wy een GERUST ende STIL LEVEN leiden mogen, in alle Godzaligheid ende eerbaarheid.

XXXVII. ARTIKEL,

Van de komste van Christus ten Oordeel, in de laatste tyd, tot straffe der Godlozen, en volkome verheerlykinge der Uitverkoornen.

Ten laetsten gelooven wy, volgende 't woort Gods, dat als den tydt van den Heere verordent (die alle creaturen onbekent is) gecomen, 't ghetal der uytvercorenen vervult sal zyn; onse Heere Jesus Christus uyt den hemel sal comen, lichamelick ende sienlick, gelyck hy opgevaren is, met groote heerlicheyt ende majesteyt, om hem te verclaren een Richter te syn over levende ende doode: dese oude weerelt in vyer ende vlamme stellende om deselve te suyveren. Ende alsdan sullen persoonelick voor desen grooten Richter verschynen alle menschen, so wel mannen als vrouwen ende kinderen, die van den aenbeginne der werelt af tot den eynde toe gheweest sullen syn; verdachvaert zynde, door de stemme des Archangels, ende door 't geclanck der Godlicker Basuyne. Want alle de gene die gestorven sullen wesen, sullen uyt der aerden verrysen, de zielen t' samen gevoeght ende vereenicht zynde met hare eyghen lichaem, in het welck sy sullen geleeft hebben. Ende aengaende de gene die alsdan noch leven sullen, die en sullen niet sterven gelyc de andere, maer sullen in een oogenblick verandert, ende uyt verdervelick onverdervelick worden. Alsdan sullen de boecken (dat is de conscientien) gheopent, ende de dooden gheoordeelt worden, na 't gene sy in dese

werelt gedaen sullen hebben, 't sy goet ofte quaet. Ja de menschen sullen rekenschap geven van alle onnutte woorden die sy gesproken sullen hebben, die de werelt niet dan voor kinderspel ende voor tydt-verdryf achtet: ende dan sullen de verborgentheden ende geveinstheden der menschen openbaerlyck voor allen ontdect worden. Ende daerom is de ghedachtenisse deses Oordeels, met recht schrickelick ende vervaerlick voor den boosen ende godloosen, ende seer wenschelick ende troostelick voor den vromen ende uytvercorenen: dewyle alsdan hare volle verlossinge volbracht sal werden, ende sullen aldaer ontfanghen de vruchten des arbeyts ende moeyte die sy sullen gedragen hebben: haer onnooselheyt sal van allen bekent werden, ende sullen de schrickelicke wrake sien, die God tegen de godloose doen sal, diese getyrannizeert, verdruckt ende ghequelt sullen hebben in dese werelt. Dewelcke overwonnen sullen werden door het getuygenisse harer eyghen conscientien; ende sullen onstervelic werden, doch in sulcker voegen, dat het sal zyn om gepynicht te werden in 't eeuwige vyer, t' welc den Duyvel ende zyne Engelen bereyt is. Ende daer en teghen, de geloovige ende uytvercorenen sullen gecroont werden met heerlickheydt ende eere. De Sone Godts sal haren naem belyden voor Godt zynen Vader, ende zynen uytvercoren Engelen; alle tranen sullen van haren ogen afgewischt werden: hare sake die nu teghenwoordelick van velen Richteren ende Overheden als kettersch ende godloos verdoemt wert, sal bekent werden de sake des Soons Gods te zyn. Ende tot een genadighe vergeldinghe, sal haer de Heere sulck een heerlicheydt doen besitten, als het herte eenes menschen nimmermeer soude connen bedencken. Daerom verwachten wy dien grooten dach met een groot verlangen, om ten vollen te genieten de beloften Gods, in Jesu Christo onsen Heere.

VRAGE.

Waar van handelt deze Artikel?

Antw. Van Christus doorlugtige toekomste, ten jongsten dage, tot straffe der godlozen, en volkome verheerlykinge der uitverkoornen.

Vrag. Hoe merkt gy dit Leerstuk aan?

Antw. Als een Leerstuk van belang, dat niet dan met groote eerbiedigheid mag behandelt worden: Want wy allen mooten geopenbaart worden, voor den rigter-stoel Christi, op dat een iegelyk wegdrage, het geene door het lighaam geschied, na dat hy gedaan heeft, het zy goed, het zy kwaad, 2 Cor. 5 : 10.

∴ Vrag. Hoe verdeelt gy den zelven?

Antw. I. Eerst spreekt de Artikel van Christus komste ten oordeel, in dezer voegen:

A. Dat de tijd der toekomste wordt aangewezen, voor zo verre wy benoodigt zijn te weeten: Ten laatsten gegeloven wy, volgende 't woord Gods, dat als den tyd van den Heere verordineert, (die alle creaturen onbekent is) gekomen, en 't getal der uitverkoornen vervult zal zyn, onze Heere Jesus Christus uit den hemel zal komen.

B. De wyze, op welken deze grote Rigter verschynen zal:

a. Lighamelyk ende zienlyk, gelyk hy opgevaren is.

b. Met groote heerlykheid ende majesteit, om hem te verklaren een Rigter te zyn over levenden en dooden.

c. Deze oude waereld in vuur en vlam stellende, om dezelve te zuiveren.

II. Daar na handelt de Artikel van het gerigte, dat met zijne komste zal gehouden worden: Waar in wy gemeld zien.

A. De Personen, die voor dit gerigte zullen verschynen: Ende als dan zullen persoonlyk voor dezen grooten Regter verschynen, alle menschen, zo wel mannen als vrouwen, ende kinderen, die van den aanbeginne der waereld af tot den einde toe zullen geweest zyn.

B. De maniere, op welke

a. Zij zullen gedagvaart worden: Gedagvaart zynde door de stemme des Archangels, ende door 't geklank der bazuine.

b. Zy zullen of als opgewekt, of als overgebleven, voor hem verschijnen.

1. Als opgewekt: Want alle de gene, die gestorven zullen wezen, zullen uit der aarde verrysen, de zielen t'zamen gevoegd en vereenigt zynde met haar eige lighaam, in het welke zy zullen geleeft hebben.

2. Als overgebleven: Ende aangaande de gene die dan nog leven zullen, die zullen niet sterven, gelyk de andere; maar zy zullen in een oogenblik verandert, ende uit verderflyk onverderflyk worden.

c. Het Gerigte zelf, dat beschreven wordt: Als dan zullen de boeken, dat is de conscientien, geopent, en de dooden geoordeelt worden, na 't geen zy in deze waereld gedaan zullen hebben, 't zy goed, ofte kwaad. Ja de menschen zullen rekenschap geven van alle onnutte woorden, die zy gesproken hebben, die de waereld niet dan voor kinderspel en voor tydverdryf geagt hebben, ende dan zullen de verborgentheden, en de geveinstheden der menschen, openbaarlyk voor allen ontdekt worden.

III. Eindelyk spreekt de Artikel,

A. Van het troost en schrik-ryke dezer Leere, in dezer voegen: Ende daarom is de gedagtenisse dezes oordeels met regt schrikkelyk ende vervaerlyk voor den boozen ende godlozen, ende zeer wenschelyk ende troostryk voor den vroomen, ende uitverkoornen: dewyl als dan haare volle verlossinge volbragt zal worden, ende zy zullen aldaar ontfangen de vrugten des arbeids, en de moeite die zy zullen gedragen hebben: haare onnozelheid zal dan van allen bekent worden, ende zy zullen de schrikkelyke wraake zien, die God tegen de godlozen doen zal, die ze getyrannisseert, verdrukt ende gekweld zullen hebben in deze waereld.

B. Dit alles wordt nader uitgebreid.

a. Ten aanzien van de godlozen: Dewelke overwonnen zullen worden, door het getuigenisse harer eige conscientien, ende zullen onsterflyk worden, doch in zulker voegen, dat het zal zyn om gepynigt te worden in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel ende zynen Engelen bereid is.

b. Ten aanzien van de vroomen: Ende daar en tegen de vroomen ende uitverkoornen zullen gekroont worden met heerlykheid ende eere. De Zone Gods zal haren naame belyden voor God zynen Vader, ende zynen uitverkoornen Engelen; alle tranen zullen van haren oogen afgewischt worden: hare zaken, die nu tegenwoordiglyk van veele Regteren ende Overheden als kettersch ende godloos verdoemt werdt, zal bekent worden de zaake des Zoons Gods te zyn, ende tot eene genadige vergeldinge zal haar de Heere zulk een heerlykheid doen bezitten, als het herte eenes menschen nimmer zouden konnen bedenken.

c. 't Gebruik dat de vroomen hier van maken, getoont: Daarom verwagten wy dien grooten dag met een groot verlangen, om ten vollen te genieten de belofte Gods, in Jesu Christo onzen Heere.

Vrag. Van hoe veelerlei komste Christi spreekt Gods woord?

Antw. Van eene driederlei komste:

1. Eene komste Christi in de waereld, als mensch: Matth. 20:28. De Zone des Menschen is niet gekomen om gedient te worden, maar om te dienen, ende zyne ziele te geven tot een randsoen voor veele.

2. Een komste in genade, in de herten der gelovigen, waar door hy met 'er daad de vrugten van zijn lyden toepast: Joh. 14:23. Zo iemand my lief heeft, die zal myn woord bewaren: ende myn Vader zal hem liefhebben, ende wy zullen tot hem komen, ende wy zullen woningen by hem maken.

3. Een komste in heerlykheid, als Regter, op de wolken des hemels, om te oordeelen de leevenden en de dooden: Handl. 1:11. Deze Jezus die van u opgenomen is in den hemel, zal alzo komen, gelykerwys gy hem na den hemel hebt zien heenen varen.

∴ Vrag. Hoe spreekt de Schrift van deze laatste komste?

Antw. 1. In de voorleden tyd, als een zaak die reets geschied is, om de zekerheid aan te wyzen. Jud. vers 14, 15. Ziet de Heere is gekomen met zyne veel duizend Heilige, om gerigte te houden tegen alle.

2. In de tegenwoordige tyd, als een zaak die nu geschied, om de spotters met zijne toekomste te verschrikken: Openb. 1:7. Ziet hy komt met de wolken, ende alle oogen zal hem zien, ook de gene die hem doorsteeken hebben.

3. In de toekomende tyd, als een zaak die nog geschieden zal. Matth. 25:31. Ende wanneer de Zoone des Menschen komen zal in zyne heerlykheid, ende alle heilige Engelen met hem, dan zal hy zitten op den throon zyner heerlykheid.

Vrag. Wanneer zal Christus toekomste zijn?

Antw. De nette tijd, van den Heere daar toe verordent, is allen creaturen onbekent: Marc. 13:32. Maar van dien dag ende die uure weet niemand, nog de Engelen die in den hemel zyn, nog de Zone, dan den Vader. Matth. 25:13. Zo waakt dan, want gy weet den dag niet, nog de uure, in dewelke de Zoone des Menschen komen zal.

Vrag. Waarom houd God de nette tyd van Christus toekomste verborgen?

Antw. 1. Ten opzigte der Godzaligen, om hen altoos waakzaam en bezig te houden in de betragtinge van alles goeds. Luc. 12:35–37. Laat uwe lendenen omgordet zyn, ende kaerssen brandende, ende zyt gy den menschen gelyk, die op haren Heere wagten, wanneer hy weder komen zal van de bruiloft, op dat als hy komt ende klopt, zy hem terstont mogen open doen. Zalig zyn die dienstknegten, welke de Heere als hy komt, zal wakende vinden. Voorwaar ik zegge u, dat hy hem zal omgorden, ende zalze doen aanzitten, ende bykomende zal hy haar dienen. Luc. 21:34. Jac. 5:7.

2. Ten aanzien der Godlozen, om hen te vermanen den tyd van bekeeringe en genade in agt te neemen: Handl. 17:30, 31. God dan de tijden der onweetenheid overgezien hebbende, verkondigt nu allen menschen alomme dat zy haar bekeeren, daarom, dat hy eene dag gestelt

heeft, op welken hy den aardbodem regtvaerdiglyk zal oordeelen, door eenen Man, dien hy daar toe geordineert heeft; verzekering daar van doende aan allen, dewyl hy hem uit den doode opgewekt heeft.

Vrag. Hoe bewyst gy de zekerheid van Christus toekomste ten oordeel?

Antw. 1. Dit leert de H. Schrift overvloedig: Pred. 11:9. Maar weetet, dat God om alle deze dingen, u zal doen komen voor het gerigte. Pred. 12:14. God zal ieder werk in 't gerigte brengen, met al dat verborgen is, het zy goed, of het zy kwaad. 2 Cor. 5:10. Wy moeten alle geopenbaart worden voor den regterstoel Christi.

Vrag. Hoe al meer?

Antw. 2. Dit blykt uit de Goddelyke deugden en volmaaktheden; byzonder

a. Uit zijne Wysheid, welke zig in deszelfs geheele regeeringe ontdekt; en alzo ook daar in, dat hij reekenschap van zijne onderdanen eischt; de kwade straft, en de goede beloont: Want in ieder welgeschikt Gemeenebest of Koninkryke zijn zekere regtdagen verordineert, op welken de onschuldigen vry gesproken, ende schuldigen ter straffe gevonnist worden: Hoe veel te meer moet zulks dan plaats hebben in het Koninkryke dat alleen door Gods wysheid bestiert wordt.

b. Uit zijne geregtigheid, volgens welken hy aan zijne schepzelen vergeld, na 't geene dat zy gedaan hebben: Jes. 3:10, 11. Zegget den regtvaerdigen, dat het hem wel gaan zal; dat zy de vrugt haarer werken zullen eeten. Wee den godlozen, het zal hem kwalyk gaan: want de vergeldinge zyner handen zal hem geschieden. Dit geschied nu niet altyd in deze waereld; want daar gaat het dikwijls den vroomen kwalyk, en den godlozen voorspoedig: Pred. 8:14. Daar is nog een ydelheid, die op aarde geschied: dat 'er zyn regtvaerdigen, die 't wedervaart na 't werk der godlozen, ende daar zyn godlozen, dien 't wedervaart na 't

werk der regtvaerdigen. Daarom eischt de Goddelyke regtvaerdigheid, dat 'er een vierschaar gespannen worde. in de toekomende waereld, waar in beloningen en straffen in gelyken maate worden uitgedeelt: Mal. 3:16. Als dan spreeken die den Heere vreezen. een iegelyk tot zynen naasten: de Heere merkt 'er dog op, ende hoort, ende daar is een gedenk-boek voor zyn aangezigte geschreven, voor de geene die den Heere vreezen, ende voor de geenen die aan zynen naame gedenken. Verg. vers 18. Dan zult gy wederom zien het onderscheid tusschen den regtvaerdigen ende den godlozen: tusschen dien die God dient, ende dien die hem niet dient.

3. Uit de natuur der menschen. Hy is een schepzel Gods, die in alles van God afhangt, ziel en lighaam deelagtig is, dewelke hy beiden tot Gods eere moet gebruiken. Hy geniet dagelyks veelerlei weldaden: Wat volgt daar anders uit, dan dat 'er een dag moet zijn op welken hy reekenschap zal moeten geven van zijne daden.

∴ Vrag. Hebt gy nog een bewys?

Antw. 4. Ja:

a. De conscientie aller menschen stemt toe, dat ze na dit leven van God zullen geoordeelt worden. Uit deze natuurlyke overtuiging, zijn gesprooten die Heidensche versierselen van Eäcus, Minos, Radamantus, die de hellewigten zullen oordeelen.

b. De engelen staan in dit gelove; niet alleen de goede, Handl. 1:11. Maar zelf de kwaade, Matth. 8:29. Ende ziet, zy riepen, zeggende. Jesu gy zone Gods, wat hebben wy met u te doen? zyt gy hier gekomen om ons te pynigen voor den tyd? Zy worden gezegd daar toe bewaard te worden: Jud. vers 6. 2 Petr. 2:4.

Vrag. Hoe zal de toekomste Christi zyn?

Antw. 1. Lighamelyk en zienlyk, gelyk hy opgevaren is: Handl. 1:11. Deze Jesus, die van u opgenomen is in den hemel, zal ALZO komen, GELYKERWYS gy hem na den hemel hebt zien heenen vaaren.

2. Met groote heerlykheid en Majesteit, om hem te verklaren een Rigter te zyn over leevenden en dooden: Matth. 24:30. Ende als dan zal in den hemel verschynen het teeken des Zoons des Menschen: ende dan zullen alle de geslagten der aarde weenen, ende zullen den Zone des Menschen zien, komende op de wolken des hemels, met groote kragt ende heerlykheid.

Vrag. Waar in zal deze heerlykheid bestaan?

Antw. Dat hy komen zal in de heerlykheid zijnes Vaders, gelyk hy zelf getuigd: Matth. 16:27. Want de Zone des Menschen zal komen in de heerlykheid zynes Vaders, met zyne Engelen, en als dan zal hy een iegelyk vergelden na zyn werk.

3. Met een verbazend geroep, tot schrik der bozen, en troost der vroomen: 1 Thess. 4:16. Want de Heere zelve zal met een geroep, met de stemme des Archangels, ende met de bazuine Gods nederdalen van den hemel.

4. In een groot gezelschap van heilige Engelen, die dan met hem in de wolken des hemels zullen geopenbaart worden: Jud. vs. 14, 15. Ziet de Heere is gekomen met zyne veel duizend heilige, om gerigte te houden tegen alle. 2 Thess. 1:7. Ende u die verdrukt wordt, verkwikkinge met ons, in de openbaringe des Heeren Jesu van den hemel met de Engelen zyner kragt. Luc. 9:26.

5. Gezeten op eenen verheven throon, om hem te verklaaren de Rigter van leevenden en dooden: Matth. 25:31, 32. Ende wanneer de Zone des Menschen komen zal in zyne heerlykheid, ende alle de heilige Engelen met hem, dan zal hy zitten op den throon zyner heerlykheid. Ende voor hem zullen alle de volkeren vergadert worden, ende hy zalze van malkanderen scheiden, gelyk de herder de schaapen van de bokken scheidt.

∴ Vrag. Wat zal die throon zijn?

Antw. 't Heeft onzes bedunkens weinig grond, dat zommige aangemerkt hebben, dat Christi throon zou zijn een zekere verheeve plaats, na de wyze der Koningen en Rigters, hebbende de gedaante van eenen halven cirkel.

waar in een kostelyke stoel geplaatst, op welken hy gezeten zijnde, het regt zou uitspreeken. 't Gevoele van anderen behaagt ons beter, die deze throon eenvoudig beschryven als een lugtige wolke, op welken de Christus zal verschynen, en van alle menschen op den aardbodem gezien worden: Openb. 1 : 7. Ziet hy komt met de wolken, ende alle oogen zal hem zien. Luc. 21 : 27. Ende als dan zullen zy den Zoone des Menschen zien komen in een wolke, met groote kragt ende heerlykheid.

Vrag. Wat zal Christus in zijne toekomste doen?

Ant. De oude wereld in vuur en vlamme stellen, om dezelve te zuiveren: 2 Petr. 3 : 10. Maar de dag des Heeren zal komen, als een dief in den nagt, in welken de hemelen met een gedruisch zullen voor by gaan, en de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde, en de werken die daar in zyn zullen verbranden.

Vrag. Zal dan 't gebouw van hemel en aarde vernietigd worden?

Antw. Ganschelyk niet: Dit te stellen is strydig met verscheide getuigenissen der Schrift, die wel een verandering van staat en hoedanigheden; maar geenzins eene vernietinge der waereld leeren: Psalm 102 : 26, 27. Gy hebt voormaals de aarde gegrondt, en de hemelen zyn het werk uwer handen: die zullen vergaan, maar gy zult staande blyven, ende zy zullen als een kleed verouden; gy zultze veranderen als een gewaad, ende zy zullen verandert zyn. Handl. 3 : 21. Welken de hemel moet ontfangen, tot de tyden der weder oprigtinge aller dingen, die God gesproken heeft door den mond zyner heilige Propheeten van alle eeuwe.

Vrag. Wat is uw gevoelen?

Atw. Dat de zigtbaare hemelen en aarde alleen verandert zullen worden, ten opzigte van haaren tegenwoordigen staat en hoedanigheden, en door vuur gezuivert zijnde, in haar eerste schoonheid en luister zullen her-

steld worden. Dit is in den derden hemel niet nodig. als nimmer door eenige zonde bezoedelt of verontreinigt.

∴. Vaag. Hoe bewyst gy dit gevoelen?

Antw. 1. Uit de redeneeringe van Petrus: 2 Petr. 3:6—13.

a. De Apostel spreekt van een vergaan, verbranden, en versmelten van hemel en aarde: vers 10. Maar de dag des Heeren zal komen als een dief in den nagt, in welken de hemelen met een gedruisch zullen voorby gaan, en de elementen branden zullen ende vergaan, ende de aarde ende de werken die daar in zyn zullen verbranden. De gelykenis schynt genomen van de goudsmeeden, die de metalen in eenen smeltkroes doen, en door het vuur doen doorgaan: Gelyk nu deze het goud en zilver niet vernietigen, maar alleen van haar schuim en vuiligheid zuiveren, en een nieuwe schoonheid geven, even zo zal het zijn in 't laatste oordeel; dan zal het vuur hemel en aarde niet vernietigen, maar alleen een nieuwe schoonheid en gedaante geven.

b. Het middel van zuiveringe noemt de Apostel het vuur: vers 12. Verwagtende en haastende tot de toekomste van den dag Gods, in welken de hemelen, door vuur ontsteeken zynde, zullen vergaan, en de elementen brandende zullen versmelten. Nu weeten wy dat het vuur geen vernietiging kan uitwerken, maar alleen verandering.

c. De vergelyking, die de Apostel maakt, van den ondergang dezer waereld, met de oude waereld: vers 6, 7. Door welke de waereld, die doe was, met de wateren der zondvloed bedekt zynde, vergaan is, maar de hemelen die nu zyn, ende de aarde, zyn door het zelve woord als een schat weg gelegd, ende worden ten vuure bewaart, tegen den dag des oordeels, ende der verdervinge der godloze menschen. Hier uit worden wy bevestigt, gelyk de eerste waereld door de wateren niet is vernietigt, maar van hoedanigheden verandert, alzo ook deze waereld door vuur wel zal verandert, maar geenzins vernietigt worden.

2. Uit de redeneering van Paulus: Rom. 8:19—22. Want het schepzel, als met opgesteken hoofde, verwagt de openbaring der kinderen Gods. Want het schepzel is der ydelheid onderworpen, niet gewillig, maar om diens wille die het der ydelheid onderworpen heeft; op hope dat ook het schepzel zelve zal vry gemaakt worden van de dienstbaarheid der verderfenisse, tot de vryheid der heerlykheid der kinderen Gods. Want wy weten dat het

gantsche schepzel t'zamen zugt, ende t'zamen als in barens-nood is. tot nu toe. Men ziet hier dat de Apostel

a. Aan 't gantsche schepzel toeschryft. een hope en verwagtinge om verlost te worden van de dienstbaarheid der verderfenisse: Dat nu verlost wordt van de verderfenisse, kan niet vernietigt worden.

b. Een verlangen, en dat wel van een vrouw in barens-nood. Een vrouw, in barensnood zijnde, zugt niet na haren ondergang en vernietinge, maar na de verlossinge van haar vrugt.

c. Dat het schepsel op haare wyze deel zal hebben aan de heerlykheid der kinderen Gods. Schoon nu het schepzel deel zal krygen aan die heerlykheid, op eene wyze die wy niet nauw bepalen konnen, egter blykt 'er uit, dat het schepzel moet in wezen blyven.

Vrag. Hoe bevestigt gy dit verder?

Antw. 3. De gelovigen verkrygen wederom door Christus, 't geene zy in den eersten Adam verloren hebben: Nu hadt Adam de aarde niet alleen in bezit, maar hy hadt daar toe het volle regt; weshalven wy besluiten, dat de gelovige ook even dit zullen ontfangen: 1 Cor. 3:22. Het zy Paulus, het zy Apollos, het zy Cephas, het zy de waereld, het zy leven, het zy dood, het zy tegenwoordige, het zy toekomende dingen, zy zyn alle uwe. Psalm 37:29. De regtvaerdige zullen de aarde erflyk bezitten: ende in eeuwigheid daar op woonen. Matth. 5:5.

Vrag. Wat zal 'er met Christus toekomste geschieden?

Antw. Het laatste Oordeel zal gehouden worden.

Vrag. Hoe beschryft gy dit?

Antw. Als die rigterlyke daad van Christus, waar door hy, in de voleindinge der eeuwen, zigtbaar in de wolken des hemels, over alle menschen een regtvaardig vonnis uitspreeken, en terstont uitvoeren zal, door de regtvaerdige het eeuwige leven, en de onregtvaerdige de eeuwige verdoemenisse toe te wyzen.

Vrag. Wie zal de Rigter wezen?

Antw. Jesus Christus volgens de huishoudinge der H. Drie-eenheid: Joh. 5:22. Want ook de Vader oordeelt niemand, maar heeft alle het oordeel den Zone gegeven Handl. 17:31. Daarom dat hy eenen dag gestelt heeft, op welken hy den aardbodem regtvaerdiglyk zal oordeelen, door eenen Man, dien hy daar toe geordineert heeft; verzekeringe daar van doende aan allen, dewyl hy hem uit den dooden opgewekt heeft.

∴ Vrag. Is 'er reden dat Christus in 't laatste oordeel Rigter zijn zal?

Antw. Ja;

1. Ten opzigte van God, tot vervullinge van zijn besluit: Handl. 10:42. Ende heeft ons geboden den volke te prediken, ende te betuigen dat hy is de gene die van God verordineert is, tot een Regter van leevenden ende dooden.

2. Ten opzigte van Christus, om opentlyk blyk te geven, dat hy waarlyk de Zone Gods is, om welke belydenis hy als een Gods-lasteraar, van den Joodschen Raad ter dood veroordeelt was: Joh. 5:22, 23. Want ook de Vader oordeelt niemand, maar heeft alle het oordeel den Zone gegeven, op dat zy alle den Zone eeren, gelyk zy den Vader eeren.

4. Ten aanzien van de Gelovigen, die des te vrymoediger haare hoofden zullen opheffen uit de graven, ziende den Zaligmaker, in welken zy op aarde, hoewel hem niet ziende, gelooft, en zig verheugd hebben: Luc. 21:27, 28. Ende als dan zullen zy den Zone des Menschen zien komen in een wolke, met groote kragt ende heerlykheid. Als nu deze dingen beginnen te geschieden, zo ziet om hooge, ende heft uwe hoofden opwaarts, om dat uwe verlossinge naby is.

Vrag. Na wat natuure zal hy Rigter zyn?
Antw. Na zyne Goddelyke en Menschelyke natuure.

Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Na zijne Goddelyke natuure:

a. Zal zijne oneindige Wysheid dienen om de verborge dingen te openbaren: Hebr. 4 : 13. Daar is geen schepzel onzigtbaar voor hem: maar alle dingen zyn naakt ende geopent, voor de oogen des genen met weiken wy te doen hebben.

b. Zijn Almagt, om alle menschen te dagvaarden voor zijn vuurschaar, en zijn vonnis krachtig uit te voeren.

c. Zijn hoogste gezag, om zijn doen en vonnis te regtvaerdigen.

2. Na zijne Menschelyke natuure:

a. Om zig zigtbaar op de wolken des hemels te vertonen: Joh. 5 : 27. God heeft hem magt gegeven, om gerigte te houden, om dat hy des menschen zone is.

b. Om het vonnis met een hoorbare stemme uit te spreeken: Matth. 25 : 34. Als dan zal de Koning zeggen, tot de gene die tot zyne regterhand zyn, komt gij gezeegende myns Vaders, beërft dat Koninkryke, 't welk voor u bereid is van de grondlegginge der waereld.

Vrag. Wie zullen dan persoonlyk voor dezen grooten Rigter verschynen?

Antw. Alle menschen, zo wel mannen als vrouwen, ende kinderen, die van den aanbeginne der waereld af, tot den einde toe geweest zullen zyn: Matth. 25 : 32. Ende voor hem zullen alle de volkeren vergadert worden. 2. Cor. 5 : 10. Want wy alle moeten geopenbaart worden voor den rigterstoel Christi. 2 Tim. 4 : 1. Ik betuige dan voor God ende den Heere Jesu Christo, die de leevenden en dooden oordeelen zal in zyne verschyninge, ende in zyn Koninkryke.

Vrag. Hoe zullen zy daar verschynen?

Antw. Gedagvaart zynde door de stemme des Archangels, ende door 't geklank der Godlyke bazuine: 1 Thess. 4 : 16. Want de Heere zelve zal met een geroep, met de stemme des Archangels, ende met de

bazuine Gods nederdalen van den hemel: ende die in Christo gestorven zyn, zullen eerst opstaan.

Vrag. Hoe al meer?

Antw. Of als opgewekt, of als overgebleven in zyne toekomste.

1. Als opgewekt: Want alle de gene die gestorven zullen wezen, zullen uit der aarde verrysen, de zielen te zamen gevoegd ende vereenigt zynde met haare eige lighaam, in het welke zy zullen geleeft hebben: Dan. 12 : 12. Ende veele van die, die in 't stof der aarden slapen, zullen ontwaken; deze ten eeuwigen leven, ende geene tot versmaatheid, ende tot eeuwige afgrysinge. Joh. 5 : 28. Ende verwondert u daar niet over: want de uure komt in welke alle die in den graven zyn, zyne stemme zullen horen.

2. Als overgebleven in zyne toekomste: Ende aangaande de gene die als dan nog leven zullen, die zullen niet sterven, gelyk de andere, maar zy zullen in een oogenblik verandert, ende uit verderflyk, onverderflyk worden: 1 Cor. 15 : 52. In een punt des tyds, in eenen oogenblik, met de laatste bazuine: want de bazuine zal slaan, en de dooden zullen onverderflyk opgewekt worden, ende wy zullen verandert worden. 1 Thess. 4 : 17. Daar na wy, die levendig overgebleven zyn, zullen te zamen met haar opgenomen worden in de wolken, den Heere te gemoete in de lugt: ende alzo zullen wy altyd met den Heere wezen.

Vrag. Wat waarheid wordt hier veronderstelt?

Antw. Dat 'er een algemeene opstandinge der dooden zijn zal.

Vrag. Hoe bewyst gy de waarheid van de opstandinge uit den dooden?

Antw. Uit de klaare getuigenisse van Gods woord. Jes. 26 : 19. Uwe dooden zullen leeven, ook myn dood lighaam, zy zullen opstaan: waakt op ende juigt, gy die

in den stof woond: want uwe dauw zal zyn als een dauw der moeskruiden, ende het land zal de overledenen uitwerpen. Dan. 12:2. Ende veele van die, die in 't stof der aarde slapen, zullen ontwaken; deze ten eeuwigen leven, ende geene tot versmaatheden, ende tot eeuwige afgrysinge. Joh. 6:39. Ende dit is de wille des Vaders, die my gezonden heeft, dat al wat hy my gegeven heeft, ik daar uit niet verlieze, maar het zelve opwekken ten uitersten dage. 1 Cor. 15:21. Want dewyl de dood door eenen mensche is, zo is ook de opstandinge der dooden door eenen mensche.

2. Uit de heilige schildery, die daar van aan Johannes werdt gegeven: Openb. 20:12, 13. Ende ik zag de dooden, klein ende groot, staande voor God: ende de boeken wierde geopent: ende een ander boek wierdt geopent, dat des levens is, ende de dooden wierden geoordeelt uit het gene in de boeken geschreven was, na haare werken. Ende de zee gaf de dooden die in haar waren, ende dood ende helle gaven de dooden die in haar waren, ende zy wierden geoordeelt een ieder na hare werken.

Vrag. Hoe al meer?

Antw. 3. Uit de onveranderlykheid van het verbond der genade, waar in de Heere de gelukzaligheid van den geheelen mensch belooft, na lighaam en ziel, en dat voor tyd en eeuwigheid: Luc. 20:37, 38. Ende dat de dooden opgewekt zullen worden heeft ook Mozes aangewezen by den doornen-bosch, als hy den Heere noemt den God Abrahams, ende den God Isaaks, ende den God Jacobs; God nu is niet een God der dooden, maar der levenden; want zy leven hem allen. 1 Cor. 15:19. Indien wy alleen in dit leven op Christum zyn hoopende, zo zyn wy de elendigste van alle menschen.

4. Uit de opstandinge van Christus, waar aan de opstandinge der gelovigen onafscheidelyk verknogt is: 1 Cor. 6:14. Ende God heeft ook den Heere opgewekt, ende zal

ons opwekken door zyne kragt. 1 Cor. 15 : 12. Indien nu Christus gepredikt wordt, dat hy uit den dooden opgewekt is, hoe zeggen zommige onder u, dat 'er geen opstandinge der dooden is? 1 Thess 4 : 14. Want indien wy geloven dat Jesus gestorven is, ende opgestaan, alzo zal ook God de gene die ontslapen zyn, in Jesu wederbrengen met hem.

∴ Vrag. Hoe bewyst gy de mogelykheid, van de leevendig makinge der doode lighamen?

Antw. 1. Indien de opstandinge der dooden onmogelyk was, in opzigte van God, zo moet die onmogelykheid ontstaan, of uit gebrek van Weetenschap, of van Magt in God; dog geen van beiden kan met reden gezegd werden.

a. 't Ontbreekt God aan geen verstand, dewyl hy oneindig is in wysheid, Psalm 147 : 5 Hy weet welke menschen van den beginne der waereld geleeft hebben, ende nog leven zullen. Hy kent de stof waar uit onze lighamen gemaakt zijn, en waar de verstrooide beenderen zijn. Hy weet wat tot de herstellinge van een lighaam behoort, en hoe ieder deel; ieder been en senuwe, tot zijn voorige standplaats moet gebragt worden: Psalm 139 : 15, 16. Myn gebeente was voor u niet verholen, als ik in 't verborgene gemaakt ben, ende als een borduurzel gewrogt ben, in de nederste deelen der aarde. Uwe ogen hebben mynen ongeformeerden klomp gezien, ende alle deze dingen waren in uw boek geschreeven, de dagen als ze geformeert zouden worden, doe nog geen begin van dien was.

b. Ook ontbreekt het God aan geen magt, om deze opstandinge te bevorderen. Hy is magtig, om overvloedig te doen boven het geene wy denken, Ephez. 3 : 20. En derhalve kan hy, die magtig is onze lighamen te scheppen, en onze zielen formeeren in ons binnenste, ook wederom de ziel en lighaam met malkanderen vereenigen, waar van de opgewekten van alle tyden voorbeelden zyn.

2. 't Is ook niet onmogelyk, ten opzigte van de lighamen welke opgewekt worden; want daar is geen strydigheid in, dat een lighaam, dat te voren was, en nu niet is, daar na wordt 't geene het te voren niet geweest is, te meer dewyl de deelen van 's menschen lighaam wel wor-

den verbroken, maar egter niet vergaan, of haar wezen verliezen. Kan nu een wys Ontleeder, de deelen van een menschelyk lighaam konstryk in malkanderen voegen: een Uurwerk-meester de raderen van een uurwerk; hoe veel te meer God, die boven alles is. Zie Ezech. 37: 3—10. Ende hy zeide tot my Menschenkind, zullen deze beenderen levendig worden? Ende ik zeide Heere Heere, gy weet het. Doe zeide hy tot my, propheteert over deze beenderen, ende zegt tot haar, gy dorre beenderen, hooret des Heeren woord. Alzo zeid de Heere Heere tot deze beenderen, ziet ik zal den geest in u brengen, ende gy zult levendig worden; ende ik zal zenuwen op u leggen, ende vleesch op u doen opkomen, ende een huit over u trekken, ende den geest in u geven, ende gy zult levendig worden: ende gy zult weeten dat ik de Heere ben. Doe propheteerde ik, gelyk my bevolen was, ende daar werdt een geluid, als ik propheteerde, ende ziet, eene beroeringe, en de beenderen naderden, elk been tot zyn been. Ende ik zag, ende ziet, daar werden zenuwen op den zelven, ende daar kwam vleesch op, ende hy trok eenen huit boven over haar; maar daar was geen geest in haar. Ende hy zeide tot my, propheteert tot den geest: propheteert, Menschen-kind, ende zegt tot den geest, zo zeid de Heere Heere, gy geest komt aan van de vier winden, ende blaast in deze gedooden, op dat zy levendig worden. Ende ik propheteerde, gelyk als hy my bevolen hadde: doe kwam de geest in haar, ende zy wierden levendig, ende stonden op hare voeten, een gansch zeer groot heir.

Vrag. Met welke lighamen zullen de dooden opstaan?

Antw. Met de zelfde lighamen, in dewelken zy zullen geleeft hebben: 1 Cor. 15:53. Want dit verderfelyke moet onverderflykheid aandoen, ende dit sterfelyke moet onsterfelykheid aandoen. Job 19:25—27. Want ik weet myn verlosser leeft, ende hy zal de laatste over het stof opstaan; ende als zy na myne huit dit doorknaagt zullen hebben, zal ik uit myn vleesch God aanschouwen,

den welken ik voor my aanschouwen zal, ende myne oogen zien zullen.

Vrag. Zullen de lighamen de zelfde hoedanigheden hebben, die ze hier gedragen hebben?

Antw. De lighamen der Godzaligen zullen met heerlyke hoedanigheden aangedaan wezen: 1 Cor. 15 : 49. Ende gelykerwys wy het beeld des aardschen gedragen hebben, alzo zullen wy ook het beeld des hemelschen dragen.

∴ Vrag. Hoe zo?

Antw. 1. Onze lighamen zullen onverderflyk zijn; niet meer onderworpen aan koortzen, ziekten, pynen, benautheden en elenden, waar door de lighamen hier verteert zijn: 6 Cor. 15 : 42. Het lighaam word gezaid in verderflykheid, het wordt opgewekt in onverderflykheid.

2. Zy zullen onsterflyk zyn, en altoos blyven: 1 Cor. 15 : 53. Dit sterfelyke moet de onsterfelykheid aandoen.

3. Zy zullen kragtig en sterk zijn, om sware dingen te verrigten: 1 Cor. 15 : 43. 't Wordt gezaaid in swakheid, 't wordt opgewekt in kragt.

4. Onze lighamen zullen geestelyk wezen, zonder de behoeften dezes lighaams benodigt te wezen: 1 Cor. 15 : 44. Een natuurlyk lichaam word 'er gezaaid, een geestelyk lighaam word 'er opgewekt: daar is een natuurlyk lighaam, en daar is een geestelyk lighaam.

5. Zy zullen den heerlyken lighame van Christus gelykvormig zijn: Phil. 3 : 21. Die ons vernedert lighaam veranderen zal, op dat het zelve gelykvormig worde zynen heerlyken lighame, na de werkinge, waar door hy ook alle dingen hem zelven kan onderwerpen.

Vrag. Hoe zullen de lighamen der godlozen wezen?

Antw. Die zullen aangedaan zijn met onsterfelykheid tot hunner elende, om te dragen de schrikkelyke straffe der helle: 2 Thess. 2 : 9. Dewelke zullen tot straffe

lyden het eeuwig verderf, van den aangezigte des Heeren, en van de heerlykheid zyner sterkte.

Vrag. Wat zal by de algemeene opstandinge geschieden?

Antw. Dan zal het gerigte gehouden worden: De boeken zullen geopent, en de dooden geoordeelt worden: Openb. 20:12. Ik zag de doden, klein ende groot, staande voor God: en de boeken wierden geopent.

Vrag. Wat zijn die boeken?

Antw. 1. Het boek van Gods voorverordineeringe, waar in hy bepaalt heeft wie de zijne zijn: Openb. 20:12. Ende een ander boek wierd geopent, dat des levens is.

2. Het boek van Gods woord, als het rigtsnoer des gerigts, te weten:

a. Het boek van Gods wet, beschreven in de tafelen onzes herten, en nader bekent gemaakt aan de Kerk: Rom. 2:12. Want zo veele als 'er zonder wet gezondigt hebben, zullen ook zonder wet verloren gaan, en zo vele als 'er onder de wet gezondigt hebben, zullen door de wet geoordeelt worden.

b. Het boek van 't Evangelie, na welk onderzogt zal worden wat gebruik wy van Christus gemaakt hebben: Joh. 12:48. Die my verwerpt, ende myne woorden niet ontfangt, heeft die hem oordeelt: het woord dat ik gesprooken hebben, dat zal hem oordeelen ten laatsten dage.

3. Het boek der conscientie, dat de toestemminge zal geven aan Gods alweetendheid: Rom. 2:15, 16. Als die betonen het werk der wet geschreven in haare harten, haare conscientie mede getuigende. — In den dag wanneer God de verborgen dingen der menschen zal oordeelen, door Jesum Christum, na myn Evangelium.

Vrag. Hoe zal 't vonnis geschieden?

Antw. Na 't gene de menschen in deze waereld zullen gedaan hebben, 't zy goed, 't zy kwaad: 2 Cor. 5:10. Want wy allen moeten geopenbaart worden voor den regterstoel Christi, op dat een iegelyk wegdrage 't geene

door het lighaam geschied, na dat hy gedaan heeft, het zy goed, het zy kwaad.

Vrag. Hoe veelerlei zal dit vonnis zyn?

Antw. Dit vonnis zal tweederlei zyn:

1. Een vonnis van vry-spraak der gelovigen, om de geregtigheid van Christus, door 't gelove aangenomen: Matth. 25 : 33. Als dan zal de Koning zeggen, tot de genen die tot zyn regterhand zyn, komt gy gezegende myns Vaders, beërft dat Koninkryke, het welk u bereid is van de grondlegginge der waereld.

2. Een vonnis van veroordeelinge der godlozen, bestaande in een schrikkelijke verwyzinge in de eeuwige rampzaligheid: Matth. 25 : 41. Dan zal hy zeggen ook tot de gene die ter slinkerhand zyn, gaat weg van my gy vervloekte in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel en zynen Engelen bereid is.

Vrag. Wat dunkt u van de Leere van Christus toekomste ten oordeel?

Antw. Dat deze Leere schrik en troostryk is:

1. Schriklyk voor de Godlozen: Ende daarom is de gedagtenisse dezes oordeels met regt schrikkelijk ende vervaarlyk voor den bozen en godlozen: Heb. 10 : 17. Maar een schrikkelyke verwagtinge des oordeels, ende hitte des vuurs, dat de tegenstanders zal verslinden.

2. Troostryk voor de Regtvaerdigen: Ende zeer wenschelyk ende troostryk voor den vromen ende uitverkorenen: Openb. 21 : 4. Ende God zal alle traanen van haare ogen afwisschen; en de dood zal niet meer zyn, nog rouwe, nog gekryt, nog moeite zal meer zyn: want de eerste dingen zyn weg gegaan. 1 Joh 3 : 2.

∴ Vrag. Hoe zo voor de Godlozen?

Antw. 1. Dan zullen zy, die de waereld niet dan voor kinderspel en tydverdryf geagt hebben, ende van alle die harde woorden, die zy tegen God ofte hunne naasten gesprokon hebben, reekenschap moeten geven:

Matth. 12 : 36. Maar ik zegge u, dat van elk ieder woord, het welk de menschen zullen gesproken hebben, zy van het zelve zullen reekenschap geven, in den dage des oordeels. Jud. vers 15. Om gerigte te houden tegen allen, ende te straffen alle godlozen onder haar, van wegen alle haare godloze werken die zy godlooslyk gedaan hebben, ende van wegen alle de harde woorden, die de godloze zondaars tegen hem gesproken hebben.

2. Dan zullen de verborgentheden en geveinstheden der menschen openbaarlijk ontdekt worden voor allen: Pred. 12 : 14. Want God zal ieder werk in 't gerigte brengen, met al dat verborgen is, het zy goed, het zy kwaad. Rom. 2 : 16. In den dag wanneer God de verborgene dingen der menschen zal oordeelen door Jesum Christum.

3. Dan zullen zy overwonnen worden, door het getuigenisse harer eigen conscientien, en zy zullen onsterflijk worden, doch in zulker voegen dat het zal zyn gepynigt te worden, in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel ende zynen Engelen bereid is. 2 Thess. 1 : 8. Met vlammende vuure wrake doende over de genen die God niet kennen, en over den genen, die den Evangelio onzes Heeren Jesu Christi niet gehoorzaam zyn. Mal. 4 : 1. Want ziet de dag komt brandende als een oven: dan zullen alle hoogmoedige, ende al wie godloosheid doet, een stoppel zyn, en de toekomstige dag zalze in vlamme zetten, zeid de Heere der Heirscharen, die hen nog wortel nog tak laten zal. Matth. 25 : 41. Dan zal hy zeggen ook tot de genen die ter slinkerhand zyn, gaat weg van my gy vervloekte in 't eeuwige vuur, 't welk den Duivel en zyne Engelen bereid is.

∴ Vrag. Hoe is de gedagtenisse van Christus toekomste troostryk voor de Vromen?

Antw. 1. Dan zal haare volle verlossinge volbragt worden:

a. Van zonden, welke haar zo dikwerf hebben doen zugten: 2 Cor. 5 : 2. Want ook in dezen zugten wy, verlangende met onze woonsteede, die uit den hemel is, overkleed te worden.

b. Van verlokking tot zonden, door de Satan, de waereld, en derzelver bedriegerijen: Openb. 20 : 10. Ende de Duivel, die haar verleide, wierdt geworpen in den poel

des vuurs ende sulphers, alwaar het Beest ende valsche Propheet is.

c. Van de smerten en ongemakken, die zy hier in lighaam en ziel geleeden hebben: Openb. 7 : 16, 17 Zy zullen niet meer hongeren, nog zullen niet meer dorsten, nog de zonne zal op haar niet vallen, nog eenige hitte: want het Lam, dat in 't midden des throons is, zal ze weiden, ende zal haar een Leidsman zyn tot leevende fonteinen van wateren: Ende God zal alle traanen van haare oogen afwisschen.

2. Dan zullen zy aldaar ontfangen de vrugten des arbeids ende moeite, die zy zullen gedragen hebben: 2 Thess. 1 : 6, 7. Alzo het regt is by God, verdrukkinge te vergelden, den genen die u verdrukken; ende u die verdrukt wordt verkwikkinge met ons, in de openbaringe des Heeren Jesu van den hemel, met de Engelen zyner kragt.

Vrag. Hoe meer?

Antw. 3. Dan zal hare onnoselheid voor allen bekent worden, ende zy zullen de schrikkelyke wraken zien, die God tegen de godlozen doen zal, die haar getyranniseert, verdrukt, ende gekweld hebben in deze waereld: Ja haare zaake, die nu tegenwoordiglyk van veele Overheden en Rigteren als ketters en verdoemt werdt, zal bekent worden de zaake des Zoons Gods te zyn: 1 Cor. 4 : 5. Zo dan oordeelt niet voor den tyd, tot de Heere zal gekomen zyn, welke ook in het ligt zal brengen het geene in de duisternisse verborgen is, ende openbaren de raadslagen der herten: ende als dan zal een iegelyk lof hebben van God. Matth. 10 : 32. Een iegelyk dan die my belyden zal voor de menschen, dien zal ik ook belyden voor mynen Vader, die in de hemelen is.

4. Dan zal de Heere, tot een genadige vergeldinge, haar zulk een heerlykheid doen bezitten, als het herte des menschen nimmer zoude konnen bedenken: Jes. 64 : 4. Ja van outs heeft men 't niet gehoort, nog met ooren vernomen, nog geen ooge heeft het gezien, behalven gy, ô God! wat hy doen zal dien die op hem wagt. Hebr. 10 : 36 Want gy hebt lydsaamheid van noden: op dat gy, den wille Gods gedaan hebbende, de beloftenisse moogt wegdragen.

∴ Vrag. Wat staat een Godzalige, uit aanmerkinge van deze heerlyke verwagtinge, te betragten?

Antw. 1. Gode van herten dank te zeggen, dat hy hem met de hope des eeuwigen levens begenadigt heeft: Col. 1 : 12. Dankende den Vader, die ons bekwaam heeft gemaakt om deel te hebben in de erve der heiligen in 't ligt.

2. Gestadig te denken aan de erfenisse, die de vroomen is toegezegd na dit leven: Matth. 6 : 21. Waar uwen schat is, daar zal ook uw herte zyn. Rom. 12 : 12. Verblyd u in de hope.

3. Godzalig te leven, door eene gestadige stryd tegen de zonde, de dadelyke oeffeninge van waare godzaligheid: 2 Petr. 3 : 11, 14. Dewyl dan deze dingen alle vergaan, hoedanige behoort gy te zyn in heiligen wandel en godzaligheid. Daarom geliefde, verwagtende deze dingen, beneerstigt u, dat gy onbevlekt, ende onbestraffelyk van hem moogt bevonden worden in vreede.

4. Hartelyk te verlangen na de toekomste onzes grooten Gods en Zaligmakers Jesus Christus: Phil. 1 : 23. Ik worde van deze twee gedrongen, hebbende begeerte om ontbonden te worden, ende met Christo te zyn. Psalm 42 : 2, 3. Gelyk een hert schreeuwt na de waterstroomen, alzo schreeuwt myne ziele tot u, ô God! Myne ziele dorst na God, na den levenden God: wanneer zal ik ingaan, ende voor Gods aangezigte verschijnen?

5. Met lydzaamheid verwagtende dien groten dag, om ten vollen te genieten de beloften Gods, in Jesu Christo onzen Heere: 2 Petr. 3 : 13. Maar wy verwagten, na zyne belofte, nieuwe hemelen ende een nieuwe aarde, in de welke de geregtigheid woont.

EINDE.